Міністерство освіти і науки України
Кафедра фінансів і банківської справи ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Департамент фінансів Закарпатської обласної державної адміністрації
Територіальне відділення Асоціації платників податків України в Закарпатській області

МОДЕРНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ ТА ГРОМАДИ: НАУКОВИЙ ПОГЛЯД

Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції

(29 жовтня 2015 р., м. Ужгород)

Ужгород - 2015

УДК 336 (477) (063)
ББК У9 (4Укр) 26 л 0
М 74

Рекомендовано до друку Вченою радою економічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 3 від 28.10.2015 року.

Редакційна колегія:
Варцаба Віра Іванівна – к.е.н., доц., завідувач кафедри фінансів і банківської справи економічного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Чубарь Оксана Геннадіївна – к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ»
Огородник Валерія Олегівна – к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ»
Заславська Ольга Ігорівна – к.е.н., доцент кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ»
Мінкович Вікторія Тарасівна – ст. викладач кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ»
Траньович Юлія Петрівна – викладач кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ»

М 74 Модернізація фінансово-кредитної стратегії розвитку регіону та громади: науковий погляд: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 29 жовтня 2015 р.) – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2015. – 419 с.

Збірник укладено за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Модернізація фінансово-кредитної стратегії розвитку регіону та громади: науковий погляд», яка відбулася 29 жовтня 2015р. в ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Матеріали авторів містять різні точки зору з теоретичних та прикладних проблем розвитку регіону та громади в контексті його фінансово-кредитного забезпечення: фінансових механізмів розвитку підприємництва та фінансової безпеки регіону, розбудови ринку банківських і небанківських фінансових послуг, бюджетної децентралізації, що в сукупності виступають ключовими факторами регіонального розвитку та розвитку громад.

Матеріали друкуються в авторській редакції. *Редакція не завжди поділяє думку та погляди авторів. Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.*

УДК 336 (477) (063)
ББК У9 (4Укр) 26 л 0

© Автори тез, 2015
© ДВНЗ «УжНУ», 2015

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ ТА ГРОМАДИ

Адаменко І.П.
МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА **12**

Борбулевич В.З.
АНАЛІЗ РИЗИКІВ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ **14**

Варцаба В.І.
ГАРМОНІЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ ТА ІНТЕРЕСІВ ВЛАДИ, НАУКИ, БІЗНЕСУ ЯК ЗАСАДНИЧИЙ ПРИНЦИП РОЗВИТКУ РЕГІОНУ **17**

Василенко О.В.
МОДЕЛІ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ **18**

Грубінка І.І.
ДЕФІЦИТ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ: ЙОГО ПРИЧИНИ, СТАН В УКРАЇНІ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЗМЕНШЕННЯ **22**

Єгоричева С.Б.
НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД **24**

Заславська О.І.
ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ТА ПРИВАТНИХ ІНВЕСТОРІВ ДО РОБОТИ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ **26**

Клочанка К.Р.
НЕРІВНОМІРНІСТЬ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ДИСБАЛАНСІВ **28**

Ключка С.С.
ЕФЕКТИВНІСТЬ БЮДЖЕТНО–ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН **32**

Кубіній Н.Ю., Кубіній В.В., Теличко Т.В.
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ: «ВАШИНГТОНСЬКИЙ КОНСЕНСУС» ТА ІННОВАЦІЇ **35**

Левчук О.М.
АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕДОСКОНАЛІСТЮ РОЗРАХУНКІВ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ **36**

Лушпан Є.О.
ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ **38**

Макогон В.Д.
ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ **39**

Макогон І.І.
ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ СЕКТОРОМ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ **41**

Машіко К.С.
МУНІЦИПАЛЬНІ ЦІННІ ПАПЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ **43**

Мешко В.В.
НЕОБХІДНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА **46**

Микулянець В.І.
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ **49**
Мінкович В.Т., Данканич Г.В.
ПРОБЛЕМАТИКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ **52**
Мосійчук І.В.
ЩОДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЖИТОМИРСЬКОГО РЕГІОНУ **55**
Петруха С. В., Петруха Н. М.
ПЕРЕДУМОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В АГРАРНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ **57**
Пилипенко Н.М.
ПОДАТКОВІ МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ **62**
Пойта І.О.
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ МАРКЕТИНГОВОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНОМ **65**
Портна О.В.
ВІДТВОРЕННЯ СУКУПНОГО ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ **67**
Провозін Н.В.
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОГРАМИ: ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ **70**
Ребрик Ю.С.
ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ВІДНОВЛЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ **73**
Рингач Н.О.
БЮДЖЕТНІ ПРОБЛЕМИ СЕКТОРУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ КРИЗИ ТА НАПРЯМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ **76**
Свадеба В.В.
ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ **79**
Святогор В.В.
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ІННОВАЦІЙ **81**
Сова О.Ю.
ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЗОЛОТОВАЛЮТНИМИ РЕЗЕРВАМИ **83**
Ткаченко Н.В.
ПРОБЛЕМАТИКА БОРГОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ **85**
Трейтяк О.В.
ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ВПЛИВУ ФІНАНСІАЛІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ **87**
Філіпенко Т.В.
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВАЛЮТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ **88**
Хмелюк А.А.
КОНЦЕПТУАЛЬНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ **90**
Хуторна М.Е.
РАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ **94**

Цюх І.А.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ **98**
Чернявська Л.В.
СПЕЦІАЛЬНІ (ВІЛЬНІ) ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ **99**
Шелест О.Л.
ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ **101**
Шетеля М.Ю.
МІЖНАРОДНИЙ КРЕДИТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ **103**
Шульський М.Г.
ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСТВА ЛЬВІВЩИНИ **105**
Щепіна Т.Г., Білковська Д.І.
МОЖЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ **110**
Яценко А.Е., Ятленко А.О.
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ **112**

СЕКЦІЯ 2

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ АВТОНОМІЇ РЕГІОНІВ

Бутурлакіна Т.О., Анікєєва Н.С.
БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ **114**
Бутурлакіна Т.О., Мулеса Е.В.
МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД **117**
Дем'янчук О.І.
ЗНАЧЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ **120**
Іванова О.Ю.
БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ **124**
Кравченко Ю.М.
БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ РЕГІОНІВ. **125**
Лазар П.Д., Петрішка М.М.
БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ **127**
Лінтур І.В., Малець С.С.
МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ **130**
Нешко Р.М.
БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ АВТОНОМІЇ РЕГІОНІВ **133**
Пивоварчук Л.В.
ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ **136**
Пулим Д.М.
АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ СПРАВЛЯННЯ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ **139**

Самойлова І.І.
БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ **142**
Стегура С.Ю.
ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ **144**
Сусіденко Ю.В., Каменчук Н.М.
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ БЮДЖЕТУ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВТОНОМІЇ РЕГІОНІВ **148**
Траньович Ю.П.
СУТНІСТЬ ТЕОРІЇ ПОСЛІДОВНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ **150**
Тропіна В.Б.
ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ **152**
Шалавило О.І.
БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ **157**
Яцко М.В., Яцко Л.Б.
УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ, ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ **159**

СЕКЦІЯ 3

РОЛЬ БАНКІВ У АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Бабіля В.І.
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ РЕФІНАНСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ **161**
Беля В.І.
ШАХРАЙСТВО З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ ТА ПРОТИДІЯ ЙОМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ **165**
Биркович Л.М.
ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ **168**
Білий Н.А.
РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ НА РИНКУ ДЕРЖАВНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ **171**
Вантух Т.З.
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ДЕПОЗИТНИХ СЕРТИФІКАТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ **174**
Гаврилюк А.Г.
СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ ЖИТЛА В УКРАЇНІ **179**
Гальків Л.І., Муковоз Ж.А.
СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ **180**
Гаряга Л.О.
ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ **183**
Гасій О.В.
УЧАСТЬ РЕГІОНАЛЬНИХ БАНКІВ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ **185**

Гомокі А.Я.
УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ **186**
Гричак С.І.
ЗОЛОТОВАЛЮТНІ РЕЗЕРВИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА ЇХ РОЛЬ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ **189**
Гунько М.М.
РЕГІОНАЛЬНА БАНКІВСЬКА МЕРЕЖА НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВЩИНИ **192**
Долбнєва Д.В.
ПОБУДОВА ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ **195**
Долгош С.С.
ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ **198**
Дюлай Є.В.
КЛІЄНТООРІЄНТОВАНІСТЬ – ОДИН З КЛЮЧОВИХ ФАКТОРІВ УСПІХУ В СЬОГОДНІШНІХ РЕАЛІЯХ **202**
Коваль Г.С.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ **204**
Косар Н.С., Кузьо Н.Є.
БАНКІВСЬКІ ІННОВАЦІЇ НА РИНКУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ **208**
Кужелєв М.О., Брітченко І.Г., Житар М.О.
ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ БАНКУ **210**
Кулікова А.А.
ОЦІНКА КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ З ВИКОРИСТАННЯМ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ **213**
Луців Б.Л.
РЕГУЛЯТОРНИЙ РЕЖИМ І РЕГУЛЯТОРНА СТРАТЕГІЯ У ВИРОБЛЕННІ НОВІТНЬОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПАРАДИГМИ **216**
Малука О.С.
ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ **218**
Непран А.В., Тимченко І.Є.
РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ БАНКОВСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ **220**
Ніконова М.В.
МАКРОПРУДЕНЦІЙНА ПОЛІТИКА: ОСНОВНІ ЗАСАДИ **223**
Осташ С.В.
СУТНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ БАНКІВСЬКОГО МЕНЕДЖМЕНТУ **225**
Пась Я.І.
З'ЯСУВАННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «БАНКІВСЬКИЙ БІЗНЕС» **227**
Пшик Б.І., Печенко О.О.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ **230**
Ременюк А.С.
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ **233**
Сас Х.І.
АНТИКРИЗОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ В КРИЗОВИЙ ПЕРІОД **236**
Скиба В.В.
ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ **238**
240

Стегура В.В.
РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНОГО ТА ГРОШОВОГО РИНКУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ
Стойка В.С.
РОЛЬ БАНКІВ У СТИМУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ **241**
Турко Р.Ф.
ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА І НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ **244**
Хамаріто О.Д.
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕНТНИМ РИЗИКОМ БАНКІВ РЕГІОНУ **249**
Цибульська Н.Б.
БАНКІВСЬКІ РЕЙТИНГИ: СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ **251**
Цистан І.В.
ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ **254**
Чепелюк Г.М.
ІНСТРУМЕНТИ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ РЕГУЛЯТОРАМИ **257**
Чубарь О.Г., Легеза Н.Е.
БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ «КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ДО 2020 РОКУ» **261**

СЕКЦІЯ 4

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗБУДОВИ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ НА МАКРО - ТА МІКРОРІВНІ

Алєксєєв І.В.
КРЕДИТНІ СПІЛКИ І ЗМІНА СКЛАДУ РЕГУЛЯТОРІВ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ **265**
Бачо Р.Й.
ІСНУЮЧІ ПІДХОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ **268**
Жежеря О.С.
ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТАХОВИКІВ В УКРАЇНІ **271**
Кириченко Т.А.
ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ **274**
Ковалюк А.О.
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ **276**
Колодій А.В.
ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПРОФЕСІЙНИХ ПЕНСІЙНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ **278**
Мінкович В.Т., Волуйчик О.В.
РОЛЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ НА ІНВЕСТИЦІЙНОМУ РИНКУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ **281**
Ребрик М.А.
РОЛЬ ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ КРЕДИТНО-РЕЙТИНГОВИХ ПОСЛУГ **284**
Хмільовська І.А.
ПРОБЛЕМИ МАЙНОВОГО СТРАХУВАННЯ **287**

Яворська Т.В.
ПЕРШОЧЕРГОВІ ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РОЗВИТКУ САМОРЕГУЛІВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СТРАХОВІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ **289**

СЕКЦІЯ 5

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА: НОВЕЛІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПІДХОДІВ

Балджи М.Д.
ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ **292**
Бортнік С.М.
СТРАТЕГІЧНЕ ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ **295**
Бучко-Калина Ю.О.
ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ **298**
Ворона О.А.
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ У СФЕРІ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА **300**
Гайдаржийська О.М., Грибінник Н.В.
ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ СУТНОСТІ ПОЗИКОВОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ **301**
Головко Т.В.
СИСТЕМА ТОТАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ГРОШИМА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ **303**
Гончарук С.М., Приймак С.В.
АУДИТ І ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПДПРИЄМСТВА **305**
Данилюк Н.В.
ДО ПРОБЛЕМАТИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В АСПЕКТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ПРИБУТКОВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА **307**
Дерейко Ю.О.
ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ВИТРАТ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ НИМИ **308**
Домнін О.В.
УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА **310**
Єрмолай О.М.
УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ В СИСТЕМІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ НА ПІДПРИЄМСТВІ **312**
Жигадло А.В.
РОЛЬ БЮДЖЕТУВАННЯ В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ **314**
Жидик О.І.
ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТОРГІВЛІ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ **316**
Зеленська І.В.
ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ: СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ **320**
Земцова К.А.
ФІНАНСОВА СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА **322**

Ігнатишин М.В.
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СПОСІБ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ЙОГО СТРУКТУРИ **324**
Кампо Г.М., Дочинець Н.М., Гаврилець О.В.
ОКРЕМІ ІНСТИТУЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА **326**
Карпова Т.С.
ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ КАК УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОГО ПОТЕНЦИАЛА И УСТОЙЧИВОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ **330**
Ковач Н.І.
РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ В ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ **332**
Когут В.В.
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ **336**
Коломієць Н.О., Павліченко В.
АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ **338**
Командирчик А.С.
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПОЛІПШЕННЯ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ **341**
Кужелюк А.В.
АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗРАХУНКАМИ З КОНТРАГЕНТАМИ ПІДПРИЄМСТВА **343**
Лебідь В.С.
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА **345**
Лобода Н.О., Шкарпінець М.М.
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРОБЛЕМИ, НАПРЯМИ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД **347**
Мілаш І.В., Красноусов А.В.
ВИМОГИ ДО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ **349**
Немелівський О.М.
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ **351**
Новикова І.В., Пригара І.О.
УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ **353**
Пауш М.М.
РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ: ДОСВІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ **354**
Полінкевич О.М.
ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕІНЖИНІРИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ **358**
Поліщук В.Г.
ФІНАНСОВА АКТИВІЗАЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АПК НА РІВНІ РЕГІОНІВ **361**
Пшонко В.В.
ЯКІСНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА **364**
Руда Г.М.
УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ **366**

Руденко М.В.
ПЕРСПЕКТИВИ ВИХОДУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЄВРОПЕЙСЬКІ РИНКИ **371**
Солдатенкова Т.В.
ЗМЕНШЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА **373**
Транченко Л.В.
ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В ЧЕРКАСЬКОМУ РЕГІОНІ **374**
Цікановська Н.А.
ПЕРСПЕТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АГРАРНИХ РОЗПИСОК НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ **376**

СЕКЦІЯ 6

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Бойко Є.О., Маринець М.В.
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ **379**
Волотковська Ю.О.
ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ЕКОНОМІЧНУ ДОЦІЛЬНІСТЬ ЛІКВІДАЦІЇ ТЕРИКОНІВ ЛЬВІВСЬКОГО ВУГІЛЬНОГО БАСЕЙНУ **381**
Гуменюк В.В.
ЧИННИКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ **384**
Заремба М.М.
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ ЯК ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ **386**
Іршак О.С.
ЗАГРОЗИ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ **388**
Климко Т.Ю., Огородник В.О.
КОРПОРАТИВНЕ ШАХРАЙСТВО: РЕАЛІЇ СУЧАСНОСТІ **390**
Король А.М.
ОЦІНКА СТАНУ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ **393**
Лендєл Ю.В.
ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕЙТИНГИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ **396**
Лийзьо Н.В.
ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ **400**
Самофалова В.О.
СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В РЕЙТИНГОВИХ ВИМІРАХ НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ **401**
Стегура С.Ю.
УПРАВЛІННЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ **405**
Тимчак М.В.
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ **409**
Черничко Т.В., Кучінка Т.В.
СТАБІЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ **412**
Юхимук М.М.
ФІНАНСОВІ ПІРАМІДИ ЯК ЗАГРОЗА ДЕРЖАВІ І СУСПІЛЬСТВУ В ЦІЛОМУ **416**

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ ТА ГРОМАДИ

Ірина Адаменко
старший науковий співробітник відділу бюджетної системи
Науково-дослідний фінансовий інститут
Київського національного торговельно-економічного університету, м. Київ

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Механізм фінансового регулювання відігріє вагому роль у процесі регулювання суспільного розвитку. На сучасному етапі трансформаційних процесів фінансових відносин важливим є переосмислення системи фінансово-бюджетних знань, поглядів і парадигм, здійснення поглибленого аналізу механізму фінансового регулювання та його впливу на соціально-економічний розвиток країни. Зазначене надасть можливість приймати обґрунтовані рішення щодо розвитку фінансових відносин в Україні. Слід зазначити, що на даний час центральними органами виконавчої влади здійснені перші важливі кроки стосовно посилення обґрунтованості бюджетної, податкової та грошово-кредитної політики. Проте зазначені питання у вітчизняній економічній теорії залишаються недостатньо розробленими.

Соціально-економічний розвиток суспільства на даному етапі вимагає використання механізму фінансового регулювання як дійового інструменту впливу на економічне зростання, вирішення низки соціальних проблем. Розробка і реалізація фінансової політики має спиратися на науково обґрунтовані положення та результати проведених досліджень з питань фінансових відносин, що безперечно посилить збалансованість фінансової системи та створить необхідні умови для підвищення рівня керованості економічними процесами в Україні.

Бюджетне регулювання є одним з вагомих інструментів механізму фінансового регулювання, яке ґрунтується на визначенні параметрів формування доходів і видатків бюджету, дефіциту бюджету, управління державним боргом, регулюванні міжбюджетних відносин у взаємозв’язку з основними цілями та завданнями економічного і соціального розвитку держави. Доцільним є формування в країні відповідних інституційних умов для підвищення рівня ефективності бюджетних видатків та результативності бюджетного процесу.

Разом з тим, актуальність питань удосконалення системи бюджетного регулювання носить перманентний характер,що зумовлює постійний інтерес вчених і практиків до даної тематики. Одні вчені вважають, що основними моделями бюджетного регулювання є централізована, децентралізована та інституційна. Інші пропонують розглядати підходи до системи бюджетного регулювання через призму правового, політичного та менеджерського

принципів. У відповідності з ними в основі бюджетного регулювання лежить правовий принцип, основною метою є реалізація збалансованої бюджетної політики спрямованої на забезпечення соціально-економічного розвитку країни та добробуту населення, в якості основних цінностей є ефективність та результативність бюджетної системи.

Формування ефективного механізму бюджетного регулювання сприяє нормалізації та розвитку фінансово-перерозподільних процесів на макро- і мікрорівні, вирівнюванню територіальних соціально-економічних диспропорцій. Система бюджетного регулювання забезпечує адресність соціального забезпечення та активізацію економічних стимулів; визначає принципи організації фінансових відносин при формуванні, перерозподілі та використанні бюджетних коштів. На основі розроблення підходів до розмежування дохідних і видаткових повноважень між органами влади різних рівнів, визначення критеріїв і методів надання фінансової допомоги забезпечується збалансованість фінансово-бюджетних відносин та згладження диференціації рівня економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. При цьому обґрунтоване розмежування дохідних повноважень – це обов'язкова умова ефективного збору податків і зборів, оптимізації податкового навантаження на різні сегменти економіки, включаючи її приватний сектор. Розмежування видаткових повноважень визначає ефективність суспільного сектору та міру його впливу на економіку, формування економічної інфраструктури.

В умовах економічних перетворень роль системи бюджетного регулювання значно підвищується, оскільки бюджет є основним фінансовим інститутом, який забезпечує організацію фінансово-економічних відносин країни в цілому. Виконуючи провідну роль у ринковому механізмі, бюджет є одним з найважливіших важелів стабілізації та соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. За допомогою бюджету органи державної влади та місцевого самоврядування, здійснюючи перерозподіл частини валового внутрішнього продукту, змінюють структуру суспільного відтворення, впливають на результати економічної діяльності, підтримують макроекономічну рівновагу, здійснюють соціальні перетворення.

Важливим завданням є створення умов для припинення відпливу капіталу та вкладення його в розвиток вітчизняної економіки. Це можливо лише при проведенні прозорої та стійкої бюджетної політики. При цьому можна виділити три пріоритетних напрями бюджетної політики. По-перше,підтримка пріоритетних інвестиційних проектів, а також суб'єктів малого підприємництва. По-друге,відновлення економіки і формування сприятливих умов для підвищення її ефективності та конкурентоспроможності, збереження стабільності бюджетної системи. Важливо відмітити, що управління бюджетними коштами має здійснюватись виходячи із необхідності досягнення конкретних результатів та із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу. По-третє, збільшення податкового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць.

Основними завданнями фінансової політики на даний час є перш за все модернізація вітчизняної економіки, підвищення її енергетичної ефективності.

Також в числі пріоритетних завдань є підтримка реального сектору економіки, втому числі сільського господарства, малого підприємництва, інновацій, житлового будівництва. Водночас необхідним є виконання соціальних зобов'язань: виплата допомог та компенсацій, забезпечення зобов'язань у сфері охорони здоров'я і соціального обслуговування населення, індексація та виплата заробітної плати і пенсій тощо.

Василина Борбулевич, *аспірант*
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів
Науковий керівник: Петрович Й.М., д.е.н., професор

АНАЛІЗ РИЗИКІВ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Україна стоїть перед необхідністю проведення дуже значимих перетворень по масштабах, глибині і наслідках оновлення застарілих виробничих фондів. Через специфічні умови розвитку України за більш ніж два десятиліття, коли виробничі інвестиції в країні стабільно недофінансовуються, украй застаріли основні фонди. Середній термін служби машин і устаткування зараз в країні перевищує 20 років, тоді як при таких стрімких науково-технічних змінах старими вважаються вже десятирічні машини і устаткування. Хоча в цьому можна знайти невелику частку для оптимізму - підприємство, що оновлює виробничі фонди останнім, має можливість перескочити через декілька генерацій оновлення техніки, від відсталої бази відразу перейти до найбільш передової. Звичайно, використання такого підходу багато в чому залежатиме від системного комплексного підходу до цього оновлення, від використання наукових методів в процесі підготовки проектів технічної реконструкції і їх реалізації.

Зростання динамічності і невизначеності зовнішнього середовища істотно підвищує рівень вимог до системи управління розвитком промислових підприємств. Особливо це стосується процесів модернізації, що відрізняються підвищеним ризиком і капіталоємністю. Проведення модернізації вітчизняних підприємств неможливе без належного аналітичного обґрунтування управлінських рішень щодо вибору напрямків формування та реалізації ефективної економічної політики і, зокрема, залучення інвестицій у перспективні проекти, що вимагає консолідації зусиль самих суб'єктів господарювання та державних, регіональних та місцевих органів влади.

Підкреслимо, що нове виробництво на базі високих технологічних укладів 4-6 рівнів важко розгорнути у рамках старої системи управління, яке швидше стримує ніж оптимізує розвиток вітчизняних підприємств. Тому в процесі модернізації вітчизняних підприємств необхідно кардинально змінювати і систему управління підприємствами, і навіть методологію проектування нових виробів. В такому аспекті, питання впровадження нової техніки і сучасних технологій розростається до глобального завдання управління траєкторією трансформації усієї виробничої системи підприємства.

Модернізація принципово підвищує у багатьох аспектах господарювання ефективність діяльності промислового підприємства, яка, в першу чергу, залежить від стабільності в роботі. Незаплановані збої в постачаннях, поломка устаткування, нераціональні взаємозв'язки між підрозділами і інші позапланові перерви в господарському процесі призводять до значного зменшення доходів, погіршення лояльності споживачів, до інших негативних моментів у виробничих підсистемах, які безпосередньо позначаються на прибутковості організації, і що, на нашу думку, найважливіше впливає на ефективність реалізації проектів процесу модернізації промислового підприємства.

Завдання модернізації усіх граней виробничої системи необхідно вирішувати одночасно і системно з урахуванням ризиків. Це пред'являє високі вимоги, до якості управлінських рішень у розрізі врахування можливих ризиків як у процесі управління виробничими процесами так і в галузі залучення інвестицій [3]. Тобто можна стверджувати, що підтримання стабільного функціонування підприємства в умовах періодичної модернізації забезпечить стабільні поступлення фінансових коштів та сприятиме залученню зовнішніх інвестицій. Дослідження процесів вдосконалення, поліпшення, оновлення виробничих та управлінських процесів є невід'ємною складовою модернізації промислового підприємства, який вимагає поглибленого вивчення ризиків для прийняття ефективних управлінських рішень. Адже очевидно, що процес модернізації нерозривно пов'язаний зі змінами в обновлюваній структурі підприємства, що підвищує вірогідність появи значних відхилень чи навіть настання збоїв. Нехтуванням запобігання ризику чи запізніла реакція при його прояві може згубно позначитися на функціонуванні усього підприємства і поставити під питання доцільність проведення модернізації. Це обумовлює необхідність системи менеджменту знаходити рівновагу серед множини траєкторій функціонування підприємства і вибирати оптимальні шляхи і методи розвитку.

Дослідження чинника ризиків дозволяє більш поглиблено розглянути і вирішити проблеми модернізації промислового підприємства. При використанні традиційного підходу до процесу ухвалення рішень необхідно системно розглянути такі взаємозв'язані з нею економічні показники: ймовірність та надійність, а також їх виміру. У більшості випадків цей аспект пропонують розв'язувати за допомогою інструментів теорії ймовірності, спираючись на математичний понятійний апарат в цілому. Проте цей підхід вузький і не розкриває повністю феномен економічного ризику в площині промислового підприємства. До більш практичних і широко застосовуваних методів можна віднести широкий спектр таких методів, як от: кількісні імовірнісні методи; експертні методи; аналітичні методи і метод аналогій.

Сучасні теоретичні та практичні проблеми управління підприємницькими ризиками достатньо повно висвітлені в працях закордонних та вітчизняних вчених. Сутність підприємницького ризику, його різноманітні види та методи управління розглянуті в працях В.В. Вітлінського, М.В. Грачевої, Г. В.Чернової [1,2,4] та багатьох інших. Відзначимо, що в економічній літературі

зустрічаються різні категорії ризику: підприємницький ризик, господарський, ризик комерційної діяльності, економічного ризику.

Важливим моментом в дослідженні економічного ризику з позиції вивчення чинників, що впливають на процес модернізації, є проблема його ідентифікації, для чого слід використовувати зрозумілу і чітко сформовану класифікацію. Дійсно, розуміння невизначеності передбачає розгляд множини можливих негативних подій чи наслідків економічної діяльності промислових підприємств. На нашу думку, розкриття сутності економічного ризику через видову класифікацію дозволить багатосторонньо представити бізнес-діяльність його функціонування з урахуванням міри і сукупності тих, що впливають чинників, місця і часу їх виникнення, способів аналізу і методів опису.

Не має сумніву, що виникнення ризику при проведенні модернізації підприємства може бути обумовлена впливом різних факторів (зовнішніх та внутрішніх, факторів прямої та непрямої дії), які мають обов'язково враховуватися при управлінні модернізацією підприємства на оперативному, тактичному та стратегічному рівнях. Аналізуючи сферу виникнення ризиків, у найбільш загальному підході можна виділити наступні групи ризиків в сфері модернізації промислових підприємств.

Рис. 1. Класифікація ризиків

В розвинутих країнах зовнішні ризики несуттєво впливають на результати модернізації в силу відносно стабільного і передбачуваного розвитку економіки, а інші в сильній мірі мінімізуються високим фаховим управлінським та фаховим спеціалізованим рівнем персоналу. В Україні ризики модернізації більші в рази як через несприятливу політичну та соціально-економічну ситуацію так і через значне відставання у використанні нових технологічних укладів, а з іншого боку через дефіцит підготовленого управлінського та фахового спеціального персоналу з практичним досвідом.

Список використаних джерел:

1. Вітлінський В.В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко. – К. : КНЕУ, 2000. – 292 с.

2. Грачева М.В. Риск-менеджмент инвестиционного проекта. Учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям / М.В. Грачева, А.Б. Секерин, А.М. Афанасьев, С.Я. Бабаскин, А.Г. Быкова, И.М. Волков, К.В. Копытин, С.А. Никитин, В.А. Первушин, Н.М. Светлов, Н.В. Хохлов, Б.Н. Яценко - Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2012.- 544 с.

3. Костриченко В.М. Економічний ризик та методи його вимірювання. Конспект лекцій /В.М. Костриченко, Ю.В. Красовська, В.Р. Красовський. – К. : КНЕУ, 2003.– 425 с.

4. Чернова Г. В. Практика управления рисками на уровне предприятия / Г.В. Чернова . – СПб .: Ин - т страхования , 2000. – 170 с.

Віра Варцаба, *к.е.н., доцент,*
завідувач кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ ТА ІНТЕРЕСІВ ВЛАДИ, НАУКИ, БІЗНЕСУ ЯК ЗАСАДНИЧИЙ ПРИНЦИП РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

В умовах становлення, розвитку та реалізації нової державної політики щодо її регіонів, якою передбачається розширення повноважень і підвищення відповідальності всіх учасників використання обмежених ресурсів для підвищення добробуту населення, актуальність проблеми гармонізації цілей та інтересів всіх регіональних стейкхолдерів характеризується високим потенціалом очікуваних результатів в практичному удосконаленні якості, результативності та ефективності управління і менеджменту на регіональному та місцевому рівнях, а також ліквідації існуючої диференціації регіонів за рівнем економічного розвитку і якістю життя їх населення.

Адже не є секретом факт, що саме існуючі проблеми з якістю управління національним господарством України, соціально-економічним розвитком її регіонів є обумовленими тривалим і неналежно керованим перехідним періодом в'ялого реформування і децентралізації державного управління та місцевого самоврядування, недостатнім досвідом практичного використання сучасних управлінських технологій та інструментів в практичному управлінні як державними службовцями і працівниками органів місцевого самоврядування, так і управлінським корпусом більшості суб'єктів господарської діяльності, дезінтегрованністю ресурсів, цілей та інтересів ключових гравців регіональних і національної економік.

Яскравим прикладом результативності узгодженої співпраці основних регіональних груп впливу став процес розроблення проекту «Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2020 року».

Головним позитивом зі сторони влади на перших етапах впровадження елементів стратегічного планування в Закарпатській області стало забезпечення публічності цього процесу через масштабне залучення науковців, представників бізнесу та неурядових організацій і використання з цією метою різноманітних інструментів (круглі столи, фокусні групи, громадські обговорення, висвітлення через ЗМІ тощо).

Слід зауважити, що з 20 членів Координаційної ради з розроблення проекту Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2020 року 6 (30%) усвідомлено надано представникам наукової спільноти області, а з 60 членів галузевих робочих груп за пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку області розподіл між представниками ключових груп впливу був наступний: влада – 21 (35%), наука – 9 (15%), бізнес – 6 (10%), громадські організації – 24 (40%) [1]. Враховуючи той факт, що частина науковців одночасно залучена до процесу планування і як представники громадських організацій, слід прийти до висновку, що органи влади Закарпаття

забезпечили високий рівень паритетності впливів стейкхолдерів на прийняття стратегічних рішень.

Слід вказати, що в дослідженнях і працях науковців Закарпаття і, в першу чергу, Ужгородського національного університету були досить своєчасно виявлені проблеми при розробці Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2015 року, а саме «… інституційної спроможності регіональних органів влади застосовувати нові технології програмування та планування розвитку територій», а також «… підходів та технологій залучення неурядових організацій, представників підприємницького сектору, цільових груп населення до процесу стратегічного планування розвитку» в комплексі з «… відсутністю коаліцій на регіональному рівні, …» і «… роз'єднаністю громадського сектору, зокрема слабкістю зв'язку «неурядовий сектор – бізнес» у процесі впливу на органи влади» [2, с.9], що дало можливість збудувати високий рівень співпраці між владою, наукою, бізнесом і громадськістю при розробці Стратегії -2020.

Таким чином, з виконаного аналітичного огляду та оцінки взаємодії в процесі спільної життєдіяльності таких учасників процесів стратегічного соціально-економічного розвитку Закарпаття як влада, наука, бізнес і громадські організації, стає цілком очевидною організаційна і, навіть, ментальна готовність людських ресурсів органів регіонального управління і менеджменту, всіх ключових гравців цих регіональних суспільних систем до сприйняття та ефективного використання нових інтеграційних управлінських технологій, які базуються на гармонізації цілей та інтересів учасників результативної й ефективної життєдіяльності і соціально-економічного розвитку регіону.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку Закарпатської області до 2020 року [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт. Закарпатська обласна рада.– Режим доступу: http://zakarpat-rada.gov.ua/proekty-rishen-hh-sesiji-zakarpatskoji-oblasnoji-rady/?lang=ru

2. Лендьел М. Регіональне врядування та демократія [Електронний ресурс] / М. Лендьел, І. Конопльова // СаратовКонсалтинг. – Режим доступу: http://www.armisbi.ru/filelib/sou/p11.pdf

Ольга Василенко, *студентка*
Донецький національний університет, м. Вінниця
Науковий керівник: Матвійчук В. І., к.е.н., доцент

МОДЕЛІ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Світова фінансова криза виявила суттєві недоліки в процесі функціонування фінансових ринків різних країн незалежно від рівня їх розвитку. Зазначені недоліки стосуються не лише самої фінансової системи, а й системи державного регулювання фінансовими ринками, на які покладається зобов'язання визначення умов створення та функціонування даних ринків, забезпечення якісного контролю за функціонуванням фінансових ринків. Це змушує уряди різних країн, міжнародні та міждержавні організації зосередити

увагу на вдосконаленні або суттєвій кореляції процесу державного регулювання фінансовими ринками, модернізації або зміні моделі державного регулювання фінансовими ринками.

Питанням реформування світової фінансової системи, дослідження та вивчення моделей державного регулювання фінансових ринків присвячено багато праць закордонних та вітчизняних науковців і дослідників. Найбільшу зацікавленість представляють праці таких закордонних фахівців як Р. Джуччі, М. Дуброва, Г. Герасим, І. Лахмунд, У. Макдоналд, Я. Міркін, Ф. Мишкін, С. Мошенський, М. Чігак, Т. Роуз, Д. Стігліц, Д. Трахтман, Г. Фетісов тощо, та таких вітчизняних фахівців як О. Барановський, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Дзюблюк, І. Д'яконова, О. Іваницька, В. Корнєєв, І. Лютий, В. Міщенко, С. Науменкова, О. Петрик та інші.

В даному дослідженні ставимо за мету дослідити основні моделі державного регулювання фінансових ринків, передумови і теоретичні засади їх створення та функціонування, практичний досвід країн світу з даного питання. Виявити проблеми функціонування моделей та напрямки щодо вдосконалення регулювання фінансового ринку.

Вибір моделі для регулювання внутрішнього фінансового ринку, на думку Європейського центрального банку, кожною країною здійснювався з урахуванням багатьох загальних факторів історичного, політичного, економічного характеру [1, с.192]. Додатково серед загальних факторів виділяються інституціональні особливості еволюції та становлення фінансового ринку країни. Якщо розглядати фактори більш детально, то тут виділяють наступні: форма державного управління; територіально-організаційна структура держави та ступінь централізації управління в державі; суб'єктивний фактор, що полягає у суб'єктивізмі позиції та розумінні керівництвом уряду або центрального регулятора функцій, завдань та обов'язків, що покладаються на даний орган; вимоги та рекомендації міжнародних та наддержавних органів з питань регулювання та нагляду за фінансовими системами; рівень економічного розвитку країни [4, с.61-64].

Окремо слід наголосити, що останнім часом на фінансові ринки світу та моделі регулювання ними постійно і суттєво впливають: - глобалізація світової економіки; - консолідація діяльності банківських та небанківських фінансових установ; - постійні перманентні кризи (міжнародні, регіональні, національні) фінансової сфери та пов'язаних з нею сфер (банківська сфера, сфера цінних паперів та інші).

Аналіз наукової літератури та світового досвіду з питання регулювання фінансових ринків дозволяє стверджувати, що на сьогодні в світовій практиці існує три основні моделі державного регулювання внутрішніх фінансових ринків: - модель єдиного регулятора – мегарегулятора; - секторальна модель; - модель перехресного регулювання.

Модель мегарегулятора передбачає створення об'єднаного, інтегрованого нагляду за функціонуванням фінансового сектору (за банківськими та небанківськими установами) в межах одного органу – мегарегулятора. За формальними ознаками мегарегулятором є спеціалізована державна установа,

уповноважена регулювати не менше дві з трьох категорій фінансових установ (банків; страхових компаній; компаній, що працюють на ринку цінних паперів; інвестиційних фондів і т.п.). У багатьох випадках функції такого мегарегулятора виконує центральний банк. У системі регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг Великобританії функціонують Орган пруденційного нагляду при Банку Англії (the Prudential Regulation Authority) та Орган фінансового регулювання та нагляду (the Financial Conduct Authority). Національний банк Нідерландів з 2004 року здійснює нагляд за діяльністю банків, страхових компаній, пенсійних фондів та діяльністю з цінними паперами, забезпечує надійність та стабільність фінансової системи, провадить монетарну політику, а також сприяє надійності платіжних систем. Орган нагляду за фінансовими ринками Нідерландів, створений у 2002 році, забезпечує дотримання фінансовими установами добросовісної поведінки під час взаємодії з клієнтами (наприклад надання достовірної інформації споживачам). Серед головних передумов створення єдиного регулятора необхідно виділити:

- високий рівень розвитку фінансового ринку та фінансових послуг і операцій;
- високий рівень розвитку, інтегрованості та складна структура сегментів і учасників ринку;
- універсалізація фінансового сектору.

Прикладами країн, в яких запроваджено модель мегарегулятора, є Бельгія, Великобританія, Казахстан, Німеччина, Угорщина та інші. В Німеччині, першочергово, регулювання фінансового ринку було децентралізовано, а в 2002 році були об'єднані три регулятивних органи країни і створено новий орган – Федеральну службу з регулювання фінансових ринків, діяльність якого спрямована на створення оптимального регулятивного режиму для фінансового ринку[1, с.192].

До головних переваг впровадження моделі єдиного регулятора відносяться:

- можливість здійснення нагляду та контролю за фінансовими конгломератами та складними фінансовими інструментами, продуктами;
- можливість здійснення уніфікованого підходу до різних типів фінансових інститутів;
- можливість здійснення моніторингу за всією фінансовою системою, оперативного реагування на різноманітні обставини та ризики, запровадження необхідних заходів;
- економія коштів за рахунок скорочення інших державних наглядових структур.

Крім того, модель мегарегулятора «дозволяє подолати фрагментарність та непослідовність нормативної бази» [1, с.192], «стимулює співпрацю та налагодження контактів з бізнесом та міжнародними організаціями, а також з державними органами зарубіжних країн» [3, с.67-72].

Секторальна або традиційна модель тривалий час була ключовою при здійсненні регулювання фінансовими ринками країн. Ця модель передбачає

чіткий розподіл завдань та функцій між органами, які окремо здійснюють нагляд за кожним з основних секторів (сегментів) фінансового ринку – банківським, страховим, сектором ринку цінних паперів. Яскравим та доволі складним прикладом секторальної моделі є система регулювання фінансового ринку США.

Система регулювання фінансового ринку в США має два рівні – загальнодержавний (тут основними органами управління є Федеральна резервна система та Комісія з цінних паперів та бірж) та на рівні штатів. Банківський нагляд в США здійснюють Федеральна резервна система, Федеральна корпорація страхування депозитів, Управління контролю грошового обігу, наглядові органи штатів; окремими органами контролюється діяльність ощадних установ; регулювання страхової діяльності здійснюють незалежні системи регулювання штатів.

До головних переваг секторальної моделі відносяться: - високий рівень компетенції та обізнаності наглядового органу кожного з секторів зі специфікою та особливостями їх функціонування; - можливість розробки якісних функціональних нормативних документів.

Однак, дана модель має ряд суттєвих недоліків. До основних недоліків секторальної моделі можна віднести: - зростання кількості складних фінансових операцій, складнощі наглядових органів при здійсненні класифікації та оцінки фінансових продуктів та ризиків; - консолідація банківських та небанківських фінансових установ; - зростання кількості наглядових та регулюючих установ та витрат на їх утримання; - недостатня координація і взаємодія між наглядовими органами тощо.

Модель перехресного регулювання передбачає передачу повноважень з пруденційного нагляду одному органу, а повноважень з регулювання комерційних операцій на фінансовому ринку – іншому. Ця модель є найменш використовуваною серед країн світу. Найкращим прикладом використання такої моделі є Нідерланди, в яких ця модель працює з 2002 року (Центральний банк Нідерландів після об’єднання з Радою з питань страхових компаній та пенсійних фондів став єдиним органом пруденційного нагляду, а нагляд за комерційними операціями на фінансовому ринку здійснює окремий орган, який відповідає за інформаційну прозорість, моніторинг приватного бізнесу та надання достовірної інформації) [2, с. 240].

В Україні на сьогодні працює секторальна модель регулювання фінансового ринку, а регуляторами ринку фінансових послуг в Україні є Національний банк України, Державна комісія по цінним паперам та фондовому ринку та Державна комісія з регулювання ринку фінансових послуг. При цьому, роль Національного банку України є найбільш вагомою, зважаючи на те, що частка вітчизняної банківської системи в фінансовій сфері є найбільшою. Але криза фінансової системи України показала недосконаліть обраної моделі регулювання фінансового ринку, викрила її слабкі місця, в тому числі недоліки та прорахунки органів державного регулювання фінансовою системою.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Незважаючи на різні засади створення та функціонування моделей державного регулювання фінансових ринків, у значної частки країн головним ключовим органом залишається центральний банк. Слід також зазначити, що проблеми у фінансовій сфері виникали не тільки у країн, що розвиваються, а й у високорозвинених країнах (США, країни Європи та інші). Все це обумовлює реальну потребу та необхідність здійснення подальших наукових досліджень за такими напрямами – вдосконалення існуючої моделі або пошук найбільш ефективної моделі регулювання вітчизняного фінансового ринку.

Список використаних джерел:

1. Матросов С.В. Европейский фондовый рынок. – М.: «Экзамен». – 2010. – 192с.

2. Мошенский С.З. Рынок ценных бумаг: трансформационные процессы. – Москва: «Экономика». – 2010. – 240 с.

3. Сысоева А.В. Перспективы регулирования деятельности кредитних организаций мегарегулятором. // Юридическая работа в кредитной организации. – 2010. – № 3. – С. 67-72.

4. Шпачук В.В. Система державного управління банківською системою. // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – Вип.6. – С.61-64.

5. Tchana Tchana, Fulbert. Regulation and Banking Stability: A Survey of Empirical Studies. - MPRA Paper No. 9298, posted 24. – [June 2008]. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/9298.

Ігор Грубінка, *к.е.н.,*
асистент кафедри фінансів і кредиту
Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни

ДЕФІЦИТ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ: ЙОГО ПРИЧИНИ, СТАН В УКРАЇНІ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЗМЕНШЕННЯ

Існує багато індикаторів макроекономічного розвитку країни, як правило ними слугують показники стану державної фінансової системи, її збалансованості та пропорційності. Одним із найважливіших таких показників є дефіцит Державного бюджету та його співвідношення до ВВП. Загалом в економічній науці дефіцит не розглядається як однозначно негативне явище, більш скрупульозно вивчається його розмір і відносні показники, що обраховуються на його основі. Існують різноманітні причини виникнення бюджетного дефіцит:

- збільшення державних видатків у зв’язку з економічним зростанням в країні і підвищення потреби економіки в фінансових ресурсах, в цьому контексті слід відзначити, що бюджетний дефіцит спостерігався практично у всіх зростаючих ринкових економіках, в тому числі і розвинутих;
- збільшення видатків, що пов’язане з кризовими явищами в економіці: збільшення безробіття, банкрутством підприємств, потребами у підтримці фінансових інститутів та ін.
- збільшення видатків, що пов’язане з надзвичайними подіями такими як війни, природні та техногенні катастрофи тощо;

- скорочення доходів, особливо фіскальних надходжень, що може бути викликане як економічним спадом, так і обставинами неекономічного характеру – війнами, політичними кризами та іншими.

Узагальнюючи можна сказати, що виникнення бюджетного дефіциту пов'язане із зростанням державних витрат або скороченням державних надходжень, чи диспропорції у бік витрат при зростанні обох цих показників.

Слід відзначити, що в Україні на протязі всіх останніх років спостерігався бюджетний дефіцит (табл. 1).

Таблиця 1

Стан Державного бюджету України на протязі 2004-2014 років [1]

Рік	Номінальний (млн.грн.)			У % до ВВП		
	Доходи	Видатки	дефіцит (–), профіцит (+)	Доходи	Видатки	дефіцит (–), профіцит (+)
2004	70 337,8	79 471,5	-10 216,5	20,4	23,0	-3,0
2005	105 330,2	112 975,9	-7 945,7	23,9	25,6	-1,8
2006	133 521,7	137 108,1	-3 776,6	24,5	25,2	-0,7
2007	165 939,2	174 254,3	-9 842,9	23,0	24,2	-1,4
2008	231 722,9	241 490,1	-12 502,0	24,4	25,5	-1,3
2009	209 700,3	242 437,2	-35 517,2	23,0	26,5	-3,9
2010	240 615,2	303 588,7	-64 265,5	22,3	28,1	-6,0
2011	314 616,9	333 459,5	-23 557,6	24,2	25,7	-1,8
2012	346 054,0	395 681,5	-53 445,2	24,6	28,2	-3,8
2013	339 226,9	403 456,1	-64 706,7	23,3	27,7	-4,4
2014	357 084,2	430 217,8	-78 052,8	22,8	27,5	-5,0

Як видно з даних таблиці, на протязі всього вказаного періоду найменший розмір бюджетного дефіциту спостерігався в 2006 році – 7,945,7 млн. грн. по відношенню до ВВП це також найменше значення за період - -0,7%. Починаючи з 2008 року, відбулось різке зростання дефіциту (крім 2011 року), коли його значення до ВВП перевищувало рекомендовану межу в 2%. У 2014 році тренд на зростання дефіциту продовжився, більше того його абсолютне значення було найвище за всі роки – майже 80 мільярдів гривень. Причині зрозумілі – зростання витрат, особливо оборонних, поглиблення кризи в економіці, втрата ряду територій де знаходились великі платники податків (деякі райони Донецької і Луганської областей, АРК), втрата деяких міжнародних ринків збуту продукції. Зважаючи на вище наведене, заходами з зменшення бюджетного дефіциту, на нашу думку, повинні стати:

- оптимізація бюджетних витрат, особливо в частині бюджетних закупівель і тендерів, куди витрачається майже 40% бюджетних коштів, особливо слід звернути увагу на публічність торгів і здійснення електронних закупівель, а відповідно публічний доступ до інформації як про сам товар так і про його ціну;
- проведення реформи пенсійного забезпечення, перехід до змішаної пенсійної системи, оскільки саме дефіцит ПФУ і потреба в його дотаціях з бюджету є одним з головних чинників дисбалансу державних фінансів;

- лібералізація податкової системи, при обсягах «тіньової» економіки майже в 50% це є чи не єдиним значним джерелом надходжень до бюджету в середині країни. Ми вважаємо, що зараз в умовах падіння економіки, дана лібералізація є дуже актуальною, нагайною і повинна бути забезпечена законодавчо закріплена в Податковому кодексі (хочеться тут додати слово – «новому»), але із обов'язковим зберіганням спрощеної системи оподаткування.
- законодавче закріплення норми про використання державного боргу лише на поповнення золотовалютних запасів НБУ і здійснення «видатків розвитку», тобто капітальних вкладень, оскільки здійснення за рахунок позик соціальних виплат неминуче веде до зростання в майбутніх періодах дефіциту бюджету.

Отже, наявність бюджетного дефіциту, ще не вказує на наявність дисбалансів в економіці, якщо його розмір не перевищує 2% ВВП. Для зменшення рівня дефіциту бюджету необхідно проводити ряд заходів, передусім податкового, грошово-кредитного і управлінського характеру, що пов'язані як з публічністю видатків так із лібералізацією видатків.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.minfin.gov.ua.

***Світлана Єгоричева**, д.е.н., професор,*
завідувач кафедри фінансів та банківської справи
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Проблематика фінансової самодостатності територіальних громад останнім часом набуває особливої актуальності, оскільки існуюча за сучасних умов неспроможність органів місцевого самоврядування у необхідних обсягах вирішувати питання соціально-економічного розвитку, модернізації місцевої інфраструктури, задоволення потреб мешканців на рівні соціальних стандартів стає на заваді забезпеченню політичної й економічної стабільності держави.

Узагальнюючи існуючі підходи до визначення сутності фінансової самодостатності територіальних громад, варто відмітити, що вона не може бути абсолютною, зважаючи на різний розмір цих систем, соціально-економічні можливості, функціонування під впливом динамічного зовнішнього середовища, а також наявність державних зобов'язань перед громадянами. Виходячи з цього, фінансову самодостатність громад слід розуміти як спроможність їх представницьких органів максимально повно здійснювати фінансування власних та делегованих повноважень за рахунок ефективного використання фінансових ресурсів, сформованих, із активним застосуванням потенційних можливостей, у відповідності до діючого законодавства.

Це визначення, на нашу думку, відповідає положенням Європейської хартії місцевого самоврядування, в якій говориться про наявність у органів місцевого самоврядування «власних адекватних фінансових ресурсів» та

«можливість приводити наявні ресурси, наскільки це практично можливо, у відповідність до реального зростання вартості виконуваних ними завдань» [1].

Останнім часом в Україні були зроблені важливі кроки на шляху підвищення рівня автономії місцевих бюджетів. Вдосконалення законодавчої бази відбувалося у двох напрямах: зміцнення власної доходної бази територіальних громад та реформування системи міжбюджетних відносин. Утім, рівень бюджетної децентралізації, який характеризується часткою доходів або видатків місцевих бюджетів у, відповідно, доходах або видатках зведеного бюджету, за перший квартал 2015 р. продемонстрував збереження негативної тенденції до зниження: доходи місцевих бюджетів склали 19,8% доходів зведеного бюджету [2].

В умовах євроінтеграційних прагнень України доцільно звернути увагу на досвід країн Центральної Європи у сфері забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад, оскільки ці проблеми є спільними для всіх постсоціалістичних держав.

Проведений аналіз становлення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування у таких країнах, як Болгарія, Польща, Словаччина дозволив зробити ряд висновків. Насамперед, у зазначених країнах проведенню фінансової децентралізації передувало здійснення адміністративно-територіальних реформ, які супроводжувалися, як правило, укрупненням територіальних громад, та чіткого розподілу повноважень між рівнями публічного управління. Практика свідчить, що без вирішення цих завдань ніякі зміни у фінансовій сфері не спроможні привести до довгострокових позитивних наслідків.

Основою фінансової самодостатності у досліджених країнах є власні доходи територіальних громад, які формуються, насамперед, за рахунок місцевих податків. Склад останніх дещо різниться, проте основну частину становлять майнові податки, які мають стабільний фіскальний потенціал за умови навіть спаду економічної активності. Варто звернути увагу на досвід визначення податку на нерухомість, який у Болгарії розраховується на основі її оцінки, а у Польщі його ставки залежать від типу нерухомості. Крім того, обидві країни не мають лімітів неоподаткованих площ. Спільним є і виведення доходів від спадщини та дарування за межі обкладання податком на доходи фізичних осіб і встановлення на цій основі двох окремих податків, переданих на місцевий рівень. Суттєву частку доходів територіальні громади отримують за рахунок ефективного використання своїй власності – землі та комерційної нерухомості.

Проведений аналіз засвідчив, що при суттєвій неоднорідності умов функціонування територіальних громад необхідними є міжбюджетні трансферти, і будь-яка їх модель не буде ідеальною. Країни, що аналізувалися, дещо по-різному підходять до визначення обсягів та цільової спрямованості трансфертів, а отже, до свободи розпоряджатися цими ресурсами на місцевому рівні, проте в усіх державах відсутні перерахування коштів з місцевих бюджетів на вищий рівень (у вітчизняній бюджетній термінології – реверсні

дотації). Варто зазначити і активне здійснення горизонтальних трансфертів для виконання спільних проектів, що мало поширене у вітчизняній практиці.

Все більш суттєвим джерелом доходів територіальних громад у країнах-нових членах ЄС стають гранти Євросоюзу, які на умовах дольового фінансування спрямовуються на здійснення інвестиційних проектів.

Проблемою, на яку звертають увагу зарубіжні фахівці, є недостатність дотацій на виконання делегованих повноважень, що змушує органи місцевого самоврядування витрачати на зазначені цілі власні ресурси. Це вимагає вдосконалення механізмів визначення обсягів цих дотацій з урахуванням конкретних умов територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс] :Офіційний переклад. – Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036.– Назва з екрана.

2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень-березень 2015 року [Електронний ресурс] : Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень. – Текст. дані. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring %20Quarter%202015/!KV_I_2015_Monitoring_ukr.pdf. – Назва з екрана.

***Ольга Заславська**, к.е.н.,*
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ТА ПРИВАТНИХ ІНВЕСТОРІВ ДО РОБОТИ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Сучасна світова економіка характеризується стійкою тенденцією до зростання ролі фондових ринків, які цілком обґрунтовано вважаються місцем широкого впровадження різноманітних інновацій. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні розвитку національної економіки. Завдяки концентрації капіталу фондові ринки перетворюються на глобальні інноваційні центри, які спрямовують фінансові потоки у привабливі об’єкти та території.

Позаяк перелік проблем розвитку вітчизняних фондових ринків є досить численним. На нашу думку, ключовими серед них є ті, котрі стримують залучення суб’єктів господарювання та фізичних осіб до роботи на ринку цінних паперів. Серед них варто зазначити такі:

— недостатня капіталізація ринку. Підприємства не розглядають фондовий ринок як доступне джерело дешевих фінансових ресурсів. Ціни на акції підприємств не є індикатором їхньої успішності та перспектив розвитку. Як наслідок, значна недооцінка більшості біржових активів, низький рівень капіталізації фондового ринку;

— проблема прав акціонерів і захисту інвесторів. Права індивідуальних акціонерів в Україні є швидше формальністю, ніж реально працюючим механізмом. Неможливість реально впливати на діяльність акціонерних компаній, відсутність гарантій з боку держави щодо захисту прав та небажання

компаній виплачувати дивіденди створюють умови для обмеження доступу фізичних осіб до фондового ринку;

— нормативне регулювання. Нормативна база, що регулює біржову діяльність в Україні, все ще перебуває на стадії становлення. Значна кількість нормативних актів не відповідають міжнародним стандартам і потребують подальшого розвитку. Особливо це актуально з позиції прозорості ринку та організації вільного доступу до біржової інформації;

— недосконаліть податкового стимулювання. Відсутність пільг для інвесторів, подвійне оподаткування дивідендів, оподаткування інвестиційних доходів, плата за реєстрацію цінних паперів, ліцензійні платежі тощо стримують розвиток фондового ринку України;

— відсутність біржової культури. Фондовий ринок не розглядається домогосподарствами як інструмент розміщення заощаджень, у тому числі і через низький рівень інформованості населення щодо біржової діяльності [1, с. 47; 2, с. 486; 4].

Зважаючи на складну ситуацію у вітчизняній економіці, варто зауважити, що розвиток фондового ринку є необхідною умовою її зростання. У цьому аспекті основною проблемою є його несистемний та різновекторний розвиток. Із метою впорядкування цього процесу Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку розроблена програма, яка визначає основні напрями подальшого реформування та суттєвої модернізації ринку цінних паперів України на правовому, інституціональному та технологічному рівнях. Метою Програми розвитку фондового ринку України на 2015–2017 роки «Європейський вибір — нові можливості для прогресу та зростання» є стимулювання притоку інвестицій в економіку України через інтеграцію вітчизняного фондового ринку у світові ринки капіталу та запровадження кращих світових стандартів.

Відповідно до мети зазначеної Програми на період до 2017 року основними цілями розвитку фондового ринку є: 1) розвиток корпоративної реформи, підвищення ефективності регулювання емітентів, розширення інструментарію на фондовому ринку; 2) стимулювання інвестицій та розвитку інституційних та приватних інвесторів; 3) забезпечення надійного і ефективного функціонування ринкової інфраструктури та фінансових посередників; 4) забезпечення функціонування єдиної державної політики[3].

У контексті вирішення проблеми щодо залучення фізичних та юридичних осіб до роботи на ринку цінних паперів варто звернути уваги на досягнення другої цілі зазначеної Програми. Зокрема, розширення прав інвесторів щодо використання інвестицій та інформаційної прозорості відбуватиметься шляхом врегулювання операцій кредитування під заставу цінних паперів та операцій щодо надання їх у позику.

Окрім того, з метою оптимізації системи оподаткування операцій на фондовому ринку планується: зменшити податкове навантаження на операції з цінними паперами, у т.ч. шляхом оптимізації податкових функцій учасників ринку; переглянути принципи оподаткування інвестиційного прибутку та його ролі у збільшенні витрат інвестора; удосконалити оподаткування діяльності з

адміністрування пенсійних фондів та з переказу коштів небанківських фінансових установ, комісійних доходів фондових бірж, депозитаріїв на зразок підходів до оподаткування доходів комерційних банків; розробити заходи податкового стимулювання довгострокових інвестицій; забезпечити однотипність систем оподаткування операцій з фінансовими інструментами; зменшити податкове навантаження на операції іноземного інвестування.

Важливим питанням є залучення фізичних осіб до здійснення операції на ринку цінних паперів. Тому задля підвищення фінансової грамотності та зацікавленості приватних інвесторів заплановано, зокрема: затвердити програму підвищення фінансової грамотності; створити ефективний механізм взаємодії між приватним інвестором та НКЦПФР; забезпечити розповсюдження знань про фондовий ринок; передбачити механізми убезпечення втрат капіталу роздрібних некваліфікованих іноземних інвесторів [3].

Оцінивши ситуацію, існуючу на фондовому ринку України, можна констатувати той факт, що низький рівень інформованості та освіченості населення та суб'єктів господарювання з питань функціонування фондового ринку призводить до їхньої низької активності всупереч тому, що у розвинених країнах вони є одними з головних інвесторів.

Досягнення цілей Програми розвитку фондового ринку України на 2015–2017 роки дозволить підвищити його роль у процесах перерозподілу фінансових ресурсів із метою їхньої мобілізації для вирішення пріоритетних державних завдань.

Список використаних джерел:

1. Гриценко Л. Л. Проблеми розвитку фондового ринку України в умовах фінансової глобалізації / Л. Гриценко, В. Роєнко // Механізм регулювання економіки. — 2010. — № 2. — С. 45–51.

2. Жилякова О. В. Проблеми розвитку фондового ринку України / О. Жилякова, А. Поставний // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі і послуг. — 2010. — Випуск 2 (12). — С. 485–490.

3. Програма розвитку фондового ринку України на 2015–2017 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua.

4. Сухітра А. М. Біржова торгівля в Україні: проблеми становлення та розвитку / А. Сухітра, І. Сегидін. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NND_2010/Economics/60579.doc.htm.

Карина Клочанка, *студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Тимчак М.В., к.е.н., доцент

НЕРІВНОМІРНІСТЬ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ДИСБАЛАНСІВ

Досвід розвинутих країн світу, їхній високий соціально-економічний розвиток дає можливість нашій країні зрозуміти одну надзвичайно важливу річ: для успішного завершення процесу трансформації ринкової економіки та

загального економічного зростання, нашій державі потрібно переорієнтувати цілі економічної політики із забезпечення інтересів центру на інтереси окремих регіонів. Саме тому, тема рівномірного фінансового розвитку регіонів України в нинішніх умовах є не лише актуальною, але і нагальною.

Щоб жити в економічно розвинутій країні світу, потрібно пам'ятати просту істину – «велике завжди починається з малого». Проблема гальмування економічного розвитку нашої держави криється в значних диспропорціях на регіональному рівні. Уряд нашої країни приділяв недостатньо своєї уваги на вдосконалення саме регіональної політики, що в свою чергу призвело до сповільнення соціально-економічного прогресу всієї національної економіки України.

Дане дослідження спрямоване на обґрунтування проблеми нерівномірного розвитку регіонів України, пояснення методів фінансового вирівнювання дисбалансів та пошук інших можливих шляхів подолання розбалансованості економіки регіонів.

Найбільш небезпечним серед численних факторів, які впливають на забезпечення сталого розвитку держави, є регіональні диспропорції, наростання поляризації між регіонами за рівнями соціального розвитку і потужністю економічного потенціалу. Подальше поглиблення диспропорційності в розвитку регіонів здатні перетворитись в різного роду загрози для економічної безпеки держави, стійкого розвитку її економіки. Така нерівномірність і незбалансованість економічного простору країни може призвести до домінування одних регіонів над іншими. До того ж, питання подолання розбалансування в соціально-економічному розвиткові регіонів сьогодні розглядається у контексті євроінтеграційного курсу України, а отже інтегрування нашої країни в європейські структури не відбудеться, поки не будуть усунені всі видимі диспропорції регіональної політики держави [3, с. 162]. Наведені аргументи визначають ще одну причину актуальності даної теми.

Пошукам вирішення проблем диспропорцій в розвитку різних регіонів займалися вітчизняні вчені, зокрема З.С.Варналій, В.Геєць, Б.М.Данилишин, В.С. Василик, К.В.Павлюк, О.Л. Кириленко, О. Амоша, Б.Ф.Заблоцький, І.І.Лукінов та інші вчені. Проте, ще багато питань залишаються мало дослідженими і потребують певної деталізації.

У кожній державі має місце певне розбалансування в економічному розвиткові регіонів, що є джерелом напруженості в державі. Якщо збільшити його до певної межі, почнуться суттєві негаразди. Між регіонами виникатимуть або загострюватимуться суперечності, протистояння, конкуренція. Внутрішні сутички за значущістю переважають зовнішні. Такий дисбаланс створить внутріполітичну кризу, яка може призвести до зміни уряду, підвищення рівня соціальної напруженості і навіть - відокремлення регіонів від держави та її загибель.

У даний час в Україні існує дуже високий ступінь диференціації в соціально-економічному розвитку регіонів. Про це свідчать і дані офіційної статистичної інформації і результати досліджень у цій сфері великої кількості

публікацій вітчизняних вчених. Взяти хоча б Закарпаття. Всім відомо, що економіка цього регіону майже повністю аграрного спрямування. І навпаки, економічний розвиток східних областей України побудований в основному саме на промисловому виробництві.

В більшості регіонів України зберігається низький рівень промислового виробництва, значне безробіття, низький рівень життя населення. Регіони розрізняються як потужністю економічного потенціалу, так і спроможністю до саморозвитку в умовах нових економічних відносин. Існуючий стан ускладнює перехід України та її регіонів до стійкого розвитку.

Тому, основним і головним завданням регіональної політики є зменшення дисбалансів у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів [1].

Для здійснення цієї мети застосовується широкий спектр економічних інструментів. Одним з головних таких інструментів є бюджет, який є засобом макроекономічної стабілізації та економічного зростання економіки регіонів. Розподіляючи та перерозподіляючи новостворену вартість, держава використовує бюджет як один із основних методів регулювання соціально-економічних процесів у ринкових умовах [4, с. 51]. Цю можливість бюджету розвинені країни світу вже давно використовують для регулювання економічної ситуації всередині країни [5, с. 56].

Але, на жаль, очевидним є той факт, що держава розподіляє фінансові ресурси між регіонами відповідного до їхнього економічного потенціалу, який, звичайно, є неоднаковим, тому виникає необхідність у фінансовій підтримці місцевих бюджетів із відносно слабшою доходною базою. Для цього використовують інший інструмент фінансового вирівнювання економіки регіонів. Ним є субсидії (трансферти). Експертною комісією з проблем місцевих та регіональних фінансів Ради Європи було розроблено класифікацію субсидій для місцевих урядів. Виділяють наступні групи субсидій: субсидії загального призначення, спеціальні субсидії та дискреційні субсидії.

Під субсидіями загального призначення (дотації) розуміють такі переміщення коштів органам місцевого самоврядування, які вони можуть вважати власними і використовувати на власний розсуд. Механізм надання не вимагає цільового використання одержаних коштів і тому такі субсидії не обмежують самостійність місцевої влади.

На противагу субсидіям загального призначення, субсидії спеціального призначення (або субвенції) передбачають цільове використання одержаних коштів. Метою надання субвенцій є фінансування державних програм чи проектів, а також забезпечення органів місцевого самоврядування коштами, необхідними для виконання делегованих повноважень.

До дискреційних субсидій належать субсидії, які уряд може розподіляти чи ні, і які розподіляються на розсуд уряду у відповідності з конкретними обставинами, у яких діє зацікавлений орган місцевого самоврядування. Як правило, жодних загальних критеріїв розподілу таких субсидій не існує [2].

Таким чином, держава може надавати регіонам фінансову допомогу для їх соціально-економічного розвитку. Тому, говорячи про фінансове

вирівнювання, необхідно також виділяти такі дві його схеми, як горизонтальне та вертикальне вирівнювання.

При забезпеченні горизонтальної рівності передбачається зменшення відмінностей у розвитку регіонів шляхом надання коштів багатшими органами влади біднішим. Вертикальне ж фінансове вирівнювання передбачає забезпечення фінансовими ресурсами різних ланок бюджетної системи відповідно до розподілу повноважень між різними рівнями влади. Тут фінансові потоки спрямовуються від бюджетів вищого рівня до нижчого.

Субсидії використовуються органами державної влади не тільки як засіб вирівнювання, але і засіб контролю. Надаючи спеціальні субсидії, уряд має можливість контролювати структуру видатків місцевого самоврядування. Велика частка таких субсидій свідчить про значний контроль діяльності органів місцевого самоврядування та обмеженість у прийнятті власних рішень на місцях, тоді як надання субсидій загального призначення носить нейтральний характер. Останнім часом у більшості країн Європи спостерігається тенденція до збільшення частки субсидій загального призначення. А спеціальні субсидії носять здебільшого інвестиційний характер.

Важливу роль в розвитку регіонів відіграє податковий механізм, який є третім інструментом подолання диспропорцій в економіці регіонів. Крім різних видів прямих і непрямих податків, велике значення мають різні податкові пільги, такі як відстрочка від сплати податку з прибутку, диференційовані пільги в регіонах або скасування податку.

Четвертим інструментом усунення нерівномірності розвитку регіонів є стимул до економічного регіонального розвитку, яким може слугувати самостійність регіонів у визначенні перспективних цілей та можливості фінансувати заходи для їх реалізації, перш за все, за рахунок власних джерел. При цьому державна підтримка повинна слугувати додатковим, а не головним джерелом фінансових ресурсів. Таким чином, регіони мають перетворитись з об’єктів у суб’єкти розвитку [1].

П’ятим інструментом розвитку регіональної політики має стати інновація. Економічний розвиток визначається можливістю для підприємств долучитися до ринку висококваліфікованої робочої сили, наукових винаходів і технологій. Сталий розвиток регіональної економіки неможливий без активного становлення інноваційної моделі, яка спричиняє економічне зростання продуктивних сил регіонів. Але залучення саме цього регулювального інструменту стає великим питання для економіки, яка перебуває в кризі чи депресії, адже для того, щоб запровадити на фірмах і підприємствах новітні розробки та технології, по перше, потрібен час, а по друге, додаткові державні витрати з бюджету. Проте, вихід тут існує: замість того, щоб запроваджувати новітні технології, можна просто модернізувати вітчизняні, ті, що вже тут є створені. Це стане складовою частиною інновації як 5 інструменту та спричинить в подальшому розвиток регіону [6, с. 35-38].

Для забезпечення необхідної ефективності моделі стабільного розвитку регіонів потрібно внести зміни в державну регіональну політику, а саме: необхідно забезпечити економічну та фінансову самостійність регіонів за

рахунок розмежування компетенції і відповідальності між органами державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання в Україні та забезпечити фінансову стійкість місцевих бюджетів. Основним пріоритетним завданням повинно стати запровадження на регіональному рівні інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, забезпечення подальшого розвитку науково-технологічно, інноваційного і людського потенціалу, підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Список використаних джерел:

1. Британська Н. Н., Мазуренко Т. Ю. Нерівномірність фінансового розвитку регіонів та шляхи подолання дисбалансів – [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/63310.doc.htm.

2. Бюджетнітрансферти, їхкласифікація та черта– [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://ref365.ru/ref_f18eb5201b7221148de220114667ba96.html.

3. КлебановаТ.С. Оценка и анализ неравномерности развития регионов Украины / Т. С.Клебанова, Л. С.Гурьянова, Т. Н.Трунова, А. Ю. Смирнова // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - №8. - С.162-166.

4. Коренюк П.І., Данік Н.В. Фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів / П. І. Коренюк, Н. В. Данік // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки. – 2013. - № 5.1. – С.50-55.

5. Савлук М. І. Гроші та кредит: [навч. посібник] / М. І.Савлук. – Київ, 2002. – с. 598.

6. Федулова Л. І.Проблемність регіонів: особливості регіональної політики в умовах нової економіки / Федулова Л. І., Буга Н. Ю. // Регіональна економіка. - 2008. - №3. - С.31-41.

Сергій Ключка

начальник відділу аудиту госпрозрахункових установ,
Департамент внутрішнього фінансового контролю
та аудиту виконавчого органу Київської міської ради (КМДА), м. Київ

ЕФЕКТИВНІСТЬ БЮДЖЕТНО-ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

В умовах ринкових відносин роль фінансово-господарського контролю в економіці не знижується. Не випадково у всіх країнах із розвиненою ринковою економікою склалася і успішно функціонує система фінансового державного контролю за підприємницькою діяльністю. Залежно від специфіки форм державного устрою, національних традицій їх організовують по-різному. Одночасно слід зауважити, що організація і діяльність контрольно-ревізійних служб у зарубіжних країнах ґрунтуються на загальних принципах, вироблених багаторічним міжнародним досвідом.

Контрольно-ревізійні органи зарубіжних країн здійснюють головним чином контроль за витрачанням державних коштів і використанням державного майна. У межах цього глобального завдання вони контролюють витрачання коштів міністерствами, відомствами та іншими органами управління, передбачених на їх утримання і реалізацію державних програм,перевіряють виробничо-фінансову діяльність приватних фірм з виконання державних замовлень.

Варта уваги висока ефективність діяльності контрольно-ревізійних органів у зарубіжних країнах. У результаті проведених перевірок і ревізій виявляють і повертають до бюджету великі суми незаконно витрачених державних коштів. Основну увагу під час ревізії звертають на доцільність і економічну ефективність витрат і в разі потреби розробляють рекомендації щодо їх зменшення.

Висока ефективність бюджетно-фінансового контролю у зарубіжних країнах зумовлена рядом чинників. Першочерговим є те, що законодавством встановлено правові гарантії незалежності контрольно-ревізійних інститутів від органів управління, можливості тиску на них будь-яких органів. Забезпечується це передусім тим, що їх керівників призначає і затверджує парламент на більш тривалі строки, ніж визначено терміни повноважень самих парламентаріїв. Так, для керівників контрольно-ревізійних органів США установлені строки повноважень 15 років, Канади — 10, Німеччині, Австрії і Угорщини - 12 років. Звільняти з посади можна лише за рішенням парламенту в разі професійної непридатності або вчинення зловживань. У Німеччині президент, віце-президент, завідуючі відділами і секторами Федеральної лічильної палати подібно до суддів підпорядковані лише закону і не можуть бути зняті зі своїх постів без їх згоди. Важливою гарантією незалежності є те, що витрати на утримання контрольно-ревізійної системи затверджуються парламентом за окремим кошторисом.

Законодавство ряду країн дає можливість виконавчій владі мати власні автономні контрольні структури (Адміністративно-бюджетне управління при Президентові США, Аудиторська комісія Великобританії, Національне ревізійне управління Швеції), місією яких є виконання фінансово-економічної контрольної функції уряду. У Китаї Управління аудиту, підпорядковане прем'єр-міністру, є верховним органом аудиту держави і спрямовує роботу місцевих органів аудиту і контрольних представництв у міністерствах.

Контрольне управління уряду Угорщини здійснює роботу на підставі урядових рішень під керівництвом міністра фінансів, перевіряючи використання бюджетних фондів, субсидій і позик на розвиток підприємств; фінансування діяльності міністерств, бюджетних організацій, програм міжнародної допомоги; використання іноземних інвестицій та коштів Європейського союзу тощо.

У деяких країнах міністерства фінансів не лише відіграють головну роль у підготовці проектів бюджетів та розподілі коштів, а й мають централізовані ревізійні органи (Генеральна інспекція фінансів Франції, Відомство фінансового контролю Швейцарії, Служба Генерального Інспектора департаменту ревізій і рахівництва Індії), які відповідають за подальший фінансовий контроль бюджетних витрат урядових установ.

У Болгарії державний фінансовий контроль здійснюється міністерством фінансів через Головне управління фінансового контролю і територіальні управління. Штат визначається Радою Міністрів. Фінансові ревізори призначаються та звільняються наказами міністра фінансів. Головне управління проводить єдину ревізійну політику, створює методичну базу, здійснює нагляд

за відомчим контролем. План роботи затверджується міністром фінансів. Предметом контролю є законність фінансово-господарських операцій, достовірність бухгалтерської звітності, дотримання бюджетної та валютної дисципліни, приватизаційні операції тощо.

Організаційна схема державного фінансового контролю зарубіжних країн передбачає існування в галузевих міністерствах власних ревізійних органів, які забезпечують внутрішній контроль за правильністю витрачання державних коштів у системі певного відомства. Зокрема, у Німеччині контрольно-ревізійні підрозділи відповідних федеральних структур виконують внутрішні ревізії за погодженням із Федеральною рахунковою палатою. Контрольно-ревізійні органи зарубіжних країн наділені широкими повноваженнями. Вони мають право на вільний доступ у будь-який час до всієї потрібної їм інформації, одержання пояснень від різних осіб, які підлягають перевірці, можуть накладати штрафи, а в деяких випадках за результатами ревізії навіть порушувати питання про кримінальну відповідальність. Керівники контрольних органів наділені винятковими повноваженнями з питань добору кадрів інспекторських служб.

Контрольно-ревізійні органи у зарубіжних країнах тісно взаємодіють із парламентами, регулярно подають їм матеріали за підсумками проведених ревізій, проводять аналіз і подають на розгляд парламентської комісії і палат висновки з бюджетно-фінансових питань, про використання державних асигнувань на різні цілі.

При здійсненні своїх функцій вони прагнуть спиратись на підтримку громадськості, надавати широку гласність результатам своєї діяльності. Так, у Головному контрольно-ревізійному управлінні Конгресу США є відділ зв'язку із громадськістю і відділ громадської інформації, діє безплатний телефонний канал, по якому кожний громадянин може анонімно повідомити про фінансові або інші зловживання у державних установах. За сигналами громадян щороку виявляють багато фінансових порушень. У Франції річні доповіді Лічильної палати президенту і парламенту опубліковують в офіційному журналі разом з відповідями заінтересованих міністерств.

У США, Великобританії, Індії, Німеччині, Японії контрольно-ревізійні органи мають розвинуту централізовану систему і добре організованим апаратом, укомплектованим достатнім штатом високо компетентних співробітників.

Відомство Генерального ревізора Канади відносить ревізію системи внутрішнього контролю державних підприємств та корпорацій до однієї із найважливіших складових частин своєї діяльності, оскільки вважають, що немає необхідності в оцінці окремих операцій та угод, якщо система працює успішно.

Список використаних джерел:

1. Анисимов А.А. Финансовый контроль в капиталистических странах. – М.: Финансы, 1966. – 100 с.

2. Державний фінансовий контроль виконання бюджетних програм / Т. І. Єфименко, І. Б. Стефаник, М. І. Руан та ін.. – К.: НДФІ, 2004. – 320 с.

3. Дудко В. П. Контроль у системі державного регулювання економіки: теорія та організація / В. П. Дудко. – Чернівці, 2006. – 368 с.
4. Спільний досвід на користь всім: стратегічний план на 2011 – 2016 рр. [Електронний ресурс] / Міжнародна організація Вищих контрольних органів (INTOSAI). – 2012. – Режим доступу : http://www.ac-rada.gov.ua/control/ main/uk/publish/article/16739516

***Натілія Кубіній**, к.е.н., проф.*
проф. кафедри економіки підприємства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгрод
***Володимир Кубіній**, к.е.н.*
доцент кафедри фінансів
Ужгородський торгівельно-економічний інститут
Київського торгівельно-економічного університету, м. Ужгрод
***Тетяна Теличко**,*
здобувач кафедри економіки підприємства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгрод

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ: «ВАШИНГТОНСЬКИЙ КОНСЕНСУС» ТА ІННОВАЦІЇ

Рівень економічного розвитку та ступінь конкурентоспроможності економіки визначається показником валового регіонального продукту на душу населення. Якщо порівнювати вказаний індикатор по Литві та Україні, ситуація виглядає наступним чином (дані наведені за World Factbook)[2]. У 2013 році ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності у Литві складав 26,3 тис. дол. США, а у 2014 – 27,1 тис. дол. США. Темп зростання складає 103,04%. За аналогічний період даний показник по Україні зменшився з 9,3 тис. дол. США до 8,7 тис. дол. США. Темп зростання – 0,94%. Якщо у Литві даний показник зріс на 0,8 тис. дол., в Україні він знизився на 6 тис. дол. Якщо порівнювати за 2014 рік ВВП на душу населення у Литві та Україні, це співвідношення складає 3,1. Це означає, що економіка Литви у тричі ефективніше, ніж економіка України.

Ефективність економічної системи визначається також показниками ефективності праці. Серед кола показників ефективності праці останнім часом поширюється показник продуктивності праці, який розраховано шляхом ділення ВВП за паритетом купівельної спроможності на економічно активне населення. Даний індикатор складає у 2014 році у Литві 54,8 тис. дол. США, в Україні – 16,8 тис. дол., тобто рівень ефективності використання економічно активного населення у Литві у 3,3 рази більше, ніж в Україні.

Позитивним моментом є тенденція в Литві до зниження рівня безробіття. Так, у 2013 році цей показник складав 11,8%, то у 2014 році – 10,7%. В Україні за цей час рівень безробіття збільшився з 7,2% до 10,5%.

Якщо в Литві рівень зростання виробництва продукції промисловості у 2014 році складав 3%, і Україні – -9%.

Конкурентоспроможність економіки також визначається експортною активністю. Обсяг експорту у 2014 році у Литві досяг 31,65 млрд дол.США, що співвідношенні до ВВП країни складає 39,7%. Обсяг експорту в Україні в цей час складає 52,46 млрд дол. США, або 14,1% від ВВП за паритетом купівельної спроможності.

Програма виходу країни з кризи, яка відома як «Вашингтонський консенсус», включає набір з 10 рекомендацій, викладених Keneth Rogoff наступним чином [1]: 1. Підтримка фіскальної дисципліни (мінімальний дефіцит бюджету); 2. Пріоритетність охорони здоров'я, освіти та інфраструктури серед державних витрат; 3. Зниження граничних ставок податків; 4. Лібералізація фінансових ринків для підтримки реальної ставки за кредитами на невисокому, але все ж позитивному рівні; 5. Вільний обмінний курс національної валюти; 6. Лібералізація зовнішньої торгівлі (в основному за рахунок зниження ставок імпортних мит); 7. Зниження обмежень для прямих іноземних інвестицій; 8. Приватизація; 9. Дерегулювання економіки; 10. Захист прав власності.

Разом з тим, в даній системі заходів відсутня інноваційна складова розвитку економіки.

Саме інновації дозволяють отримати визначальні конкурентні переваги, які визначають позиціювання країні чи регіону на полі конкуренції.

Роль інновацій у забезпеченні конкурентних переваг регіону або країни полягає у наступному: формування принципово іншого стиля, іншої якості життя; реструктуризація ринку товарів у бік збільшення інноваційної продукції, що в свою чергу впливає на зміну попиту; розвиток інноваційно спрямованої промисловості в країні, регіоні; підвищення продуктивності праці; реструктуризація ринку праці в бік посилення сегменту робочої сили, здатної виробляти інноваційну продукцію на основі формування робочих місць у інноваційних виробництвах; зростання експортної активності, участь у глобальної конкуренції.

Список використаних джерел:

1. Keneth Rogoff. Wither the Washington Consensus? // Foreign Policy. 2003
2. The World Factbook. – Режим доступу https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bf.html

Оксана Левчук
старший викладач кафедри фінансів, обліку і аудиту
Харківський економіко-правовий університет, м. Харків

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕДОСКОНАЛІСТЮ РОЗРАХУНКІВ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

Державна соціальна політика України базується на ідеї соціальних мінімумів: мінімальна зарплата, мінімальна пенсія, прожитковий мінімум тощо. На основі прожиткового мінімуму запроваджено нову систему соціальних стандартів, що стало ключовим етапом реформування соціальної політики.

Сьогодні експерти зазначають, що розміри мінімальних державних соціальних стандартів і гарантій є заниженими,що суперечить міжнародним принципам визначення якості життя населення.

Нагальні питання щодо визначення методики розрахунку споживчого кошику та прожиткового мінімуму як базового соціального стандарту розглядались у вітчизняній економічній літературі багатьма вченими, але залишаються недостатньо дослідженими проблеми методик розрахунків базових соціальних стандартів.

Необхідність приведення прожиткового мінімуму до реального показника та підняття його до належного рівня широко обговорюється на всіх рівнях державної політики, особливо профспілками України[2]. Треба зазначити що Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2015 рік" (щодо підвищення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати). Таким чином, з 01.09.2015 р. розмір мінімальної заробітної плати становитиме 1 378 грн, а прожитковий мінімум 1330 грн.

Основу для розрахунку прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення становить вартість мінімальних наборів продуктів харчування, послуг та непродовольчих товарів, які зазвичай називаються споживчим кошиком. Від цінової величини споживчого кошику залежить, на якому рівні буде встановлений прожитковий мінімум, а отже і всі інші соціальні стандарти, гарантії, виплати та допомоги. В цьому контексті особливої гостроти набуває вміст та методика обрахунку споживчого кошику та прожиткового мінімуму.

Склад споживчого кошика України був затверджений у 1992 році й відтоді суттєво не переглядався. Цілком очевидно, що методика створення споживчого кошика застаріла. Таким чином, набір продуктів харчування, наборів непродо-вольчих товарів та наборів послуг, що складає теперішній споживчий кошик, можна вважати нелегітимним.

Як бачимо, ситуація з встановлення соціальних стандартів бажає кращого. Динаміка зросту споживчих цін значно випереджає доходи населення. В сучасних умовах господарювання,а передусім політичних умов коли,нажаль, всі Державні інституції не «працюють» говорити про найближче поліпшення ситуації з переглядом соціальних стандартів,а також споживчого кошику який є базою розрахунків не є можливим.

Список використаних джерел:

1. Постанова Президії Федерації професійних спілок України «Про заходи з нагоди відзначення у 2013 році Всесвітнього дня соціальної справедливості» від 11.12.2012 м. Київ № П-15-7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fpsu.org.ua/component/content/article/142-den-socialnoi-spravedlivosti/602-zahodysocsprav-2.

2. Інформація про стан забезпечення соціальної справедливості в Україні. Додаток до Постанови Президії Федерації професійних спілок України від 11.12.2012 м. Київ № П-15-7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fpsu.org.ua/component/content/article/142-den-socialnoi-spravedlivosti/602-zahodysocsprav-

3. Пункт 1 статті 3 Закону України «Про прожитковий мінімум» в редакції від

09.12.2012 [Електронний ресурс].–Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-14.
4. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2015 рік".

***Євген Лушпан**, студент*
Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Харків
Науковий керівник: Шелест О. Л., к.е.н., доцент

ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Актуальність дослідження полягає в необхідності європейських інвестицій в Україну,спрямування коштів у розвиток підприємств для підвищення рівня економіки в країні та виходу з економічної та політичної кризи.

Мета дослідження полягає у аналізі іноземних інвестицій в Україну та проведення інвестиційної політики сучасної України.

Серед основних завдань можна виділити наступні:дослідження іноземних інвестицій в Україну; аналіз діяльності інвестиційної політики; узагальнення досвіду країн Європи у проведенні економічних реформ для підвищення рівня життя в країні; розробка рекомендацій щодо правильних заходів керування коштами з іноземних інвестицій.

Досліджено та аналізовано світові моделі економічного росту країн, обґрунтовано ідеї для подальшого ефективного проведення економічних реформ та інвестиційної політики в Україні.

Як показують розрахунки за тривалий період часу, в середньому приблизно одну третину обсягу фінансових коштів підприємств різних галузей економіки України становлять інвестиції (одноразові капітальні витрати). Прямі іноземні інвестиції (скор. ПІІ) — форма участі іноземного капіталу в реалізації інвестиційних проектів на території країни-реципієнта інвестицій, яка характеризується активною участю інвестора (або його представників) до діяльності організації. ПІІ — найбільш поширена форма капіталовкладень для економік, що розвиваються, так як дозволяє реалізовувати великі і важливі проекти, а крім того в країну надходять новітні технології (наприклад, при створенні виробництв), нові практики корпоративного управління і т. п[1].

За відомостями Держстату України (рис. 1) в 2013 році інвестиції в Україну збільшилися на $2,86 млрд, ще роком раніше – на $4,13 млрд. Однак у 2014 році із-за девальвації інвестиції скоротилися на $11,14 млрд. або 19,5%: було вкладено $2,45 млрд., вилучено $1,17 млрд., а негативна курсова різниця склала $12,25 млрд.

Обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну у вигляді акціонерного капіталу на 1 липня 2015 року склав $42,85 млрд., що на $1,78 млрд., або на 4,3% більше, ніж кварталом раніше[2].

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну з 2007 по 2015 роки, млн. дол. США

Держкомстат відзначає, що нерезиденти у другому кварталі вклали $0,69 млрд. (у першому - $0,35 млрд.) і одночасно вилучили $0,13 млрд. ($0,22 млрд.), а позитивна курсова різниця склала близько $1,2 млрд. У той же час з-за сильного падіння гривні на початку року в цілому за півріччя ПІІ в Україну скоротилися на 6,4%, або на $2,91 млрд., у тому числі негативна курсова різниця склала $3,54 млрд. Держкомстат також вказує, що частка інвестицій з Росії в другому кварталі 2015 року зросла з 5,4% до 6,3%, Кіпру - з 28,5% до 28,6%, тоді як частка інвестицій з Німеччини зменшився з 13,2% до 12,8%, Нідерландів – з 12,1% до 11,9%[3].

Таким чином потік іноземних інвестицій в Україну може збільшуватись за рахунок стабільної економічної та політичної ситуації в країні.

Список використаних джерел:

1. Железняк В.Ю. Тенденції розвитку інвестиційних відносин в Україні // Вісник МНТУ. Серія Економіка №2(5).- 2011. - С. 51 – 57.

2. Інформаційний портал відомостей про інвестиції в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://insiders.com.ua/spravochnik/inostrannye-investitsii.

3. Портал новин України та світу. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://korrespondent.net/business/economics/3551376-hosstat-raportuet-ob-uvelychenyy-ynvestytsyi-v-ukraynu.

Валентина Макогон, *к.е.н., с. н. с.,*
доцент кафедри фінансів
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Фінансова складова посідає важливе місце у системі державного регулювання. Якісний рівень формування та реалізації фінансової політики визначається системою фінансових інститутів, станом їх розвитку в певній країні спрямованих на забезпечення економічного зростання та добробуту громадян.

На даний час важливим завданням є вдосконалення соціально-економічних відносин, забезпечення інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Разом з тим, умовою динамічного зростання вітчизняної економіки є комплексне вирішення соціальних та економічних проблем шляхом забезпечення збалансованого розвитку економіки і соціальної сфери, посилення децентралізаційних процесів.

З метою досягнення зазначеного необхідним є створення умов для розвитку людського потенціалу на основі зростання реальних доходів населення, підвищення рівня охорони здоров'я, якості освіти;модернізація організаційно-економічних механізмів та інститутів, створення сприятливих умов для реалізації підприємницької ініціативи суб'єктів господарювання; формування ефективної інноваційної системи; удосконалення структури економіки на основі пріоритетного розвитку ресурсозберігаючих, наукомістких і високотехнологічних виробництв; активізація інвестиційних процесів; розвиток інтеграційних зв'язків;підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення збалансованості економіки та позитивного сальдо зовнішньої торгівлі товарами і послугами, енергетичної безпеки країни.

Інноваційний шлях розвитку вітчизняної економіки базується насамперед на людському потенціалі, що вимагає створення умов для ефективного та всебічного розвитку всіх його складових.

Разом з тим, динамічність розвитку вітчизняної економіки залежить від підприємницької ініціативи та стимулювання ділової активності. Формування умов для повноцінного партнерства приватної та державної форм власності. Створення безбар'єрного ділового середовища дозволить підприємництву стати основою розвитку економіки, забезпечить її гнучкість, інноваційну активність, швидке реагування на зміну екзогенних та ендогенних факторів.

Концентрація економічної політики на нарощуванні експортного потенціалу країни дозволить змінити структуру експорту в бік збільшення частки високотехнологічних товарів та послуг, зниження її енергетичної складової, а також забезпечити розширення традиційних і завоювання нових ринків збуту. Зазначене є обов'язковою умовою зниження вразливості економіки при зміні зовнішньоекономічної кон'юнктури та сприятиме досягненню позитивного сальдо зовнішньої торгівлі.

Важливим завданням є забезпечення зниження залежності від імпорту товарів і послуг за рахунок випуску високоякісної продукції власного виробництва, підвищення ефективності використання енергетичних і сировинних ресурсів, збільшення частки власних комплектуючих для виробництва машин, устаткування і транспортних засобів.

Найважливішими напрямами імпортозаміщення повинні стати збільшення випуску вітчизняної конкурентоспроможної продукції, створення виробництв, які забезпечують належний рівень ефективності інвестицій, орієнтація на експорт створюваних імпортозамінних виробництв.

Метою посилення децентралізаційних процесів є відхід від централізованої моделі управління та забезпечення фінансово спроможних

територіальних громад. З цією метою внесено зміни до Бюджетного кодексу України, зокрема змінено склад міжбюджетних трансфертів до яких включено: базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій); субвенції; реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій); додаткові дотації. Обґрунтовано необхідність здійснення фінансового вирівнювання з метою забезпечення зацікавленості органів місцевого самоврядування у нарощені власної дохідної бази виходячи із індексу податкоспроможності відповідного бюджету. Визначено, що якщо значення індексу податкоспроможності знаходиться в межах 0,9-1,1 - вирівнювання не здійснюється;менше 0,9 - надається базова дотація відповідному бюджету в обсязі 80 відсотків суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9;більше 1,1 - передається реверсна дотація з відповідного обласного бюджету в обсязі 50 відсотків суми, що перевищує значення такого індексу 1,1. Зазначене надасть змогу для забезпечення реалізації принципів Європейської хартії місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 № 314-р «Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2016 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/go/314-2015-р.

Іван Макогон, *головний економіст-фінансист*
відділу прогнозування акцизного податку, митних
та інших платежів Управління прогнозування доходів
Департамент податкової, митної політики та методології
бухгалтерського обліку Міністерства фінансів України, м. Київ
Науковий керівник: Рудченко О.Ю., д.е.н., професор

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ СЕКТОРОМ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Економічна сутність управління державним сектором економіки полягає у фінансово-економічних відносинах, що виникають в процесі організації, відтворення і використання об’єктів державної власності за допомогою організаційно-економічних механізмів, методів, інструментів спрямованих на задоволення соціально-економічних інтересів суспільства.

Метою управління державним сектором є забезпечення збереження, розвитку, ефективного функціонування і використання всієї сукупності об'єктів державної власності. Зазначене передбачає конкретизацію завдань управління державним сектором економіки на різних етапах розвитку країни.Серед них слід виділити наступні завдання: формування законодавчої основи механізму

управління державним сектором економіки; класифікація об’єктів державної власності; забезпечення контролю за збереженням державного майна; раціоналізація структури і оптимізація складу об’єктів державної власності; забезпечення ефективного використання об’єктів державної власності.

При цьому вирішення зазначених завдань має базуватись на комплексному системному підході, з урахуванням взаємозв’язків складових системи управління державним сектором економіки, що сприятиме посиленню її динамічної збалансованості, обґрунтованості економічної політики у даній сфері та досягненню поставленої мети.

Найважливішим принципом управління державним сектором економіки в Україні на даний час є використання механізму управління як нерозривної єдності наступних елементів: забезпечення обов'язкового порядку визначення способу досягнення мети, регламентація порядку прийняття управлінських рішень державними органами, порядку вибору суб’єктів управління, контроль за об'єктами управління і діяльністю суб’єктів управління, надання звітності державними органами, прийняття управлінських рішень на підставі аналізу результатів контролю та звітності, відповідальність за результати управління, постійне надходження, обробка та аналіз інформації щодо об'єктів управління.

Метою державної політики в галузі приватизації є кардинальне підвищення ефективності функціонування вітчизняних підприємств. Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити наступні завдання: створення сприятливого економічного середовища для розвитку бізнесу, насамперед у реальному секторі вітчизняної економіки; оптимізація структури державної власності, зменшення витрат державного бюджету на управління державним майном; залучення інвестицій в реальний сектор економіки, насамперед за рахунок інвесторів, зацікавлених у довгостроковому розвитку підприємств; істотне підвищення якості менеджменту та ефективності управління за рахунок посилення відповідальності власників приватизованих підприємств; відновлення активного функціонування фондового ринку.

При цьому, приватизація повинна розглядатися як структурний елемент єдиної державної політики з управління державним майном, спрямованої на отримання в короткостроковій, середньостроковій і довгостроковій перспективі віддачі від приватизації у формі розширення бази оподаткування, створення додаткових робочих місць, наповнення вітчизняного ринку товарами та послугами вітчизняних товаровиробників, підвищення ефективності функціонування економіки в цілому.

Важливим питанням є проведення оцінки реалізації різних програм та стратегій, що визначають пріоритети державної політики щодо реформування державного сектору. Разом з тим, зазначена оцінка повинна спиратися на аналіз усього комплексу зусиль, які вживаються органами державної влади та місцевого самоврядування з метою гармонізації та забезпечення цілеспрямованості зусиль для досягнення поставлених цілей. Державна політика насамперед повинна спрямовуватися на стабілізацію економічної ситуації в країні та впливу інституційних чинників на економічні процеси. В рамках поступових еволюційних перетворень формування інституційного

середовища процеси реформування державного сектору можуть бути прискорені, якщо в методичному плані чітко визначатимуться завдання та шляхи їх реалізації щодо удосконалення механізму управління державним сектором, що надасть можливість кожній формі власності зайняти своє місце в економічному житті суспільства.

Аналіз реформування та функціонування державного сектору в Україні свідчить про те, що не відбулося корінного перелому в його розвитку. Підвищення ефективності механізму управління державним сектором та його оптимізація зіткнулося з рядом проблем. Основними причинами є: загальна макроекономічна нестабільність; низькі темпи та перекоси в процесі реформування власності; відсутність належного нормативно-правового забезпечення у даній сфері; обмеженість кредитних ресурсів; відсутність дієвої цілеспрямованої державної політики щодо оптимізації державного сектору.

Таким чином в Україні не сформувалася ефективна система відносин власності, яка забезпечила б оптимальне використання національного економічного потенціалу та сприяла б досягненню цілей і виконанню завдань соціально-економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента «Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020"» від 12.01.2015 № 5/2015[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/go/5/2015.

2. Постанова Верховної ради України «Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України» від 27.02.2014 № 799-VII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/26-19.

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.09.2012 № 633-р «Про схвалення Концепції розвитку системи управління державними фінансами»/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/633-2012-%D1%80.

***Катерина Машіко**, к.е.н.,*
старший науковий співробітник
Закарпатський регіональний центр соціально-економічних
і гуманітарних досліджень НАН України, м. Ужгород
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

МУНІЦИПАЛЬНІ ЦІННІ ПАПЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

Залучення коштів до місцевих бюджетів через муніципальні позики, в тому числі шляхом емісії облігацій, може бути важливим джерелом для фінансування довгострокових інвестиційних проектів та програм соціально-економічного розвитку. З іншого боку, використання такого інструменту особливо актуалізується в умовах децентралізаційних процесів, адже здатне підвищити рівень бюджетної незалежність громади.

Найбільшого поширення муніципальні запозичення набули у федеративних державах з високим ступенем економічної самостійності

регіонів. Лідером з обороту муніципальних облігацій на сьогоднішній день є Сполучені Штати Америки. Це пов'язано насамперед з історичними особливостями розвитку країни і активним фондовим ринком. Емітентами муніципальних облігацій є органи влади суб'єктів федерації, органи місцевого самоврядування, спеціальні округи, об'єднані за цільовим і територіальним призначенням. Основними покупцями муніципальних облігацій і, відповідно, інвесторами на ринку муніципальних цінних паперів є фізичні особи, комерційні банки, банківські фонди, компанії зі страхування життя. [3, с. 91-62]. Систематично використовується цей вид запозичення у Франції, Бельгії, Нідерландах та інших країнах Європи [2].

Петриків А. В. [5] виділяє кілька груп завдань, що вирішує емісія муніципальних цінних паперів:

– Бюджетні завдання включають:згладжування нерівномірності надходжень податків до бюджету; фінансування поточних витрат (покриття дефіциту бюджету); вирішення проблеми неплатежів і заборгованості підприємств перед бюджетом.

– Соціальні завдання спрямовані на забезпечення сталості та покращення соціального розвитку територіальних громад і охоплюють: фінансування соціальних програм; створення нових робочих місць; вирішення екологічних проблем; соціальну підтримка малозабезпечених та незахищених верств населення.

– Інвестиційні завдання передбачають фінансування за рахунок місцевих позик різноманітних інвестиційних проектів, здійснення житлового будівництва, розвиток пріоритетних галузей регіональної промисловості, виробничої, транспортної та соціальної інфраструктур.

Однак, можливість громади вирішувати зазначені функції через муніципальні цінні папери залежить від інституційного середовища, що в Україні формується переважно на загальнодержавному рівні. Наразі в Україні, згідно Бюджетного кодексу право здійснювати місцеві внутрішні запозичення мають Верховна Рада Автономної Республіки Крим та міські ради. Місцеві зовнішні запозичення можуть здійснювати лише Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська, Севастопольська міські ради, міські ради міст обласного значення.

Місцеві запозичення здійснюються з метою фінансування лише бюджету розвитку, а обсяг та умови здійснення місцевих запозичень погоджуються з Міністерством фінансів України. Видатки на обслуговування місцевого боргу здійснюються за рахунок коштів загального фонду місцевого бюджету. Видатки місцевого бюджету на обслуговування місцевого боргу не можуть перевищувати 10 відсотків видатків загального фонду місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду, коли планується обслуговування місцевого боргу. Якщо у процесі погашення боргу, має місце порушення графіка погашення з вини позичальника, відповідна рада не має права здійснювати нові запозичення протягом 5 наступних років [1].

Відповідно таких вимог в Україні незначна кількість муніципалітетів здійснює емісію цінних паперів, а найбільш активними з них є Київська, Львівська, Одеська міські ради, ВР Автономної Республіки Крим.

Загалом на початку 2000-х почалося певне відновлення ринку муніципальних цінних паперів, після занепаду спричиненого дефолтом одеських облігацій. Однак, процеси емісії муніципальних облігацій не характеризуються тенденціями до зростання чи скорочення (Рис.1).

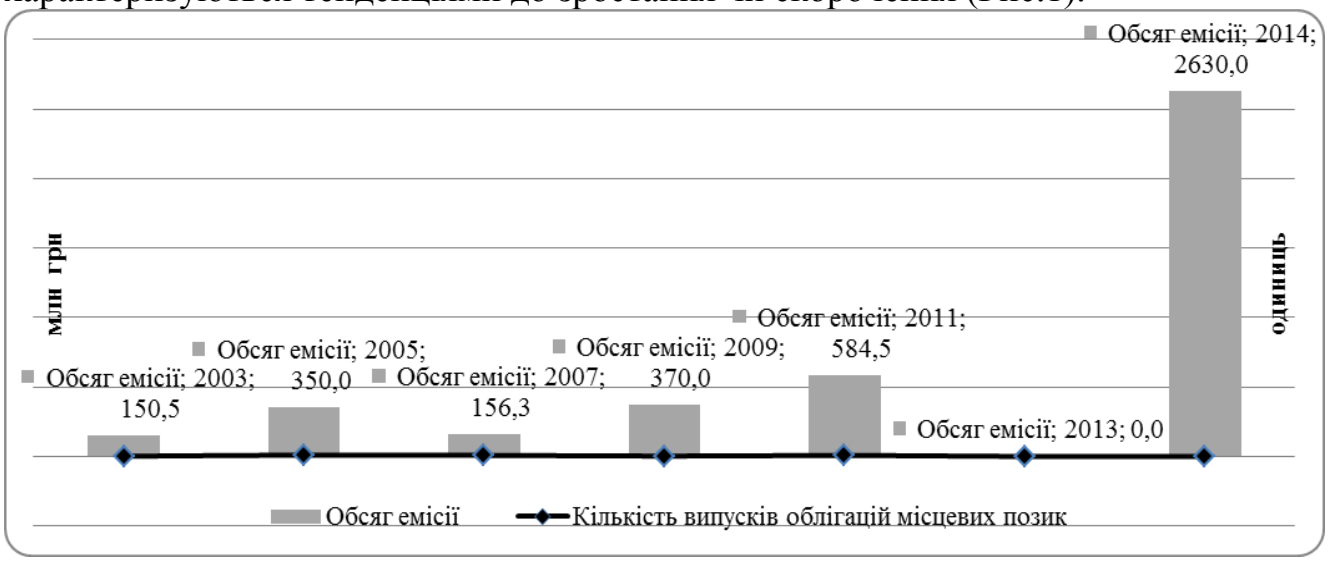

Рис. 1. Динаміка емісії муніципальних цінних паперів в Україні*

**Побудовано автором на основі даних [4]*

Як видно з рис. 1, у 2013 р. ринок муніципальних облігацій майже зник. У 2014 році відбулося стрімке зростання обсягу випуску цінних паперів, але це був лише один випуск облігацій місцевих позик Київською міською Радою на суму 2,63 млрд. грн.

Крім того, що муніципалітети не надто активно залучають кошти через емісію цінних паперів, останні не надто «популярні» на фондовому ринку. Так, обсяг біржових торгів з облігаціями місцевої позики у 2014 році склав 580,31 млн. грн. або 0,09% від загальної суми біржових контрактів. Для порівняння, обсяг торгів державними облігаціями України становив 553,29 млрд. грн. (87,90% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі).

Як бачимо, наразі місцеве управління слабко використовує муніципальні цінні папери, як засіб залучення коштів у бюджет. Хоча, позитивом є те, що серед цілей залучення коштів шляхом емісії переважають саме «розвиткові» такі як, покращення інфраструктури, будівництво, реконструкція доріг, енергозбереження.

Однак, в Україні, на противагу країнам із більшим досвідом функціонування ринкових інститутів, існує низка перешкод на шляху активного застосування муніципальних цінних паперів. До них можна віднести такі: складність процедури залучення коштів через емісію муніципальних цінних паперів; обмеження щодо емітентів цінних паперів; низький рівень розвитку фондового ринку; ризики неповернення вкладень через «слабкість» місцевих бюджетів; низька ліквідність муніципальних цінних паперів; нижчий

рівень дохідності муніципальних цінних паперів, порівняно з іншими фінансовими інструментами; правове регулювання обігу муніципальних цінних паперів, особливо в частині захисту прав інвесторів, розкриття інформації, оподаткування доходів за цінними паперами; незначний досвід, та слабка підготовка місцевих управлінців у сфері залучення коштів через емісію муніципальних цінних паперів; корупційна складова при здійсненні бюджетних видатків; відсутність культури заощадження коштів через інвестування в цінні папери.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України № 2456-VI від 08.07.2010 зі змінами та доповненнями / Верховна Рада України // Офіц. вісник України. – 2010. –№ 59. – 13 серп. ; [Електронний ресурс] / Режим доступу:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17.
2. Інструменти розширення ринку муніципальних цінних паперів як чинника ресурсного забезпечення регіонального розвитку. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/1131/#_ftnref10
3. Люта О. В. Актуальні питання розвитку ринку муніципальних запозичень в Україні / О. В. Люта // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. - 2012. - Вип. 36. - С. 91-96.
4. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nssmc.gov.
5. Петриків А. В. Роль місцевих запозичень у вирішенні фінансових потреб регіонів [Електронний ресурс] / Петриків А. В.// Ефективна економіка. - 2015. - №5. –Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4093.

***Василь Мешко**, к.е.н.,*
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Підприємництво — це вільна, ініціативна діяльність людей у різних сферах виробництва, що здійснюється на власний страх і ризик з метою одержання прибутку. Підприємництво є необхідною визначальною рисою ринку, його обов'язковим атрибутом.

Метою наукової роботи є дослідження необхідності та інструментів і методики регулювання підприємницької діяльності, що забезпечує нормальні умови її функціонування.

Основна мета регуляторної політики — це забезпечення оптимального рівня втручання органів регіонального управління та місцевого самоврядування в діяльність суб’єктів підприємництва, вибір таких механізмів регулювання, які сприяли б як розвитку підприємницьких структур, так й економічному зростанню в державі. Загалом основними методами державного регулювання можна визнати:

а) правові — закони та підзаконні акти, що регулюють правила поведінки суб’єктів господарювання;

б) адміністративні — вказівки, розпорядження виконавчих органів та посадових осіб, які дозволяють, забороняють, обмежують чи нормують окремі види господарської діяльності;

в) економічні — макроекономічне планування, державний бюджет, податки, гроші, ціни, заробітна плата [2].

Методи державного регулювання ґрунтуються на використанні ряду засобів та інструментів (важелів або регуляторів) державного регулювання. Різниця між ними полягає у тому, що засіб є конкретним способом дії, який є неодмінною умовою для реалізації мети щодо регулювання розвитку підприємництва, а інструмент є комплексним знаряддям для досягнення поставленої мети, який може впливати на підприємництво лише опосередковано і має першочергове значення, насамперед для органів державного управління.

Так, правові методи включають насамперед законодавчо-правові засоби (закони та підзаконні нормативно-правові акти, до яких належать також укази та постанови). Квоти, ліцензії, стандарти, норми, податки, кредит, ціни — це радше економічні засоби регулювання.

До адміністративних засобів слід зарахувати різні стандарти, дозволи, нормативи тощо [4].

До інструментів державного регулювання можна зарахувати державні та регіональні програми, трудові баланси, прогнозні показники, бюджетні запити. Також виділяють і такі інструменти, або методи державного регулювання підприємництва: фіскальні (податково-бюджетна система); монетарні (кредитно-грошове регулювання); цінове регулювання; зовнішньоекономічне регулювання (митні збори, ліцензії, квоти).

Стельмащук А. М. стверджує, що державне регулювання економіки спирається на систему державних інструментів (регуляторів) і, залежно від їхньої природи, всі державні інструменти можна поділити на три види: правові, адміністративні та економічні [5].

Головним напрямком політики ринкової трансформації економіки України є створення умов становлення та розвитку національного підприємства, у першу чергу малого і середнього бізнесу. Його місце і роль у структурі ринкової економіки визначаються тим, що цей бізнес становить основу дрібного виробництва.

Світовий досвід і практика господарювання доводять, що саме існування і взаємодія великих, середніх і малих підприємств, їх природно регульоване (у тому числі і за рахунок антимонопольного законодавства) оптимальне співвідношення становлять характерну рису ринкової економіки. Як особливий сектор ринкової економіки мале і середнє підприємництво здійснює швидку окупність витрат, широку свободу ринкового вибору, забезпечує насичення ринку товарами, послугами та додатковими робочими місцями, сприяє послабленню монополізму в економіці тощо.

Особливе значення малого і середнього бізнесу виявляється під час перехідного періоду до ринкової економіки в стимулюванні структурної перебудови економіки, формуванні нового соціального прошарку підприємців-

власників як соціальної бази ринкової трансформації економіки, які забезпечують стабільність суспільства і гарантії незворотності руху до ринку.

Характерною тенденцією сучасного розвитку є також зростання ролі внутрішнього підприємництва, тобто створення гібриду великої і малої фірми. Вчені-економісти дають таке визначення внутрішнього підприємництва: "Це розвиток у великій організації внутрішніх ринків і відносно невеликих і незалежних підрозділів".

Аналіз стану підприємництва в Україні свідчить про те, що суттєвих зрушень у розвитку цього сектора ринкової економіки не відбулося. Основними причинами гальмування розвитку малого підприємництва в Україні та її регіонах є: відсутність дійового механізму реалізації державної політики щодо підтримки малого підприємництва. Це питання ще не посіло належного місця і в діяльності місцевих органів державної виконавчої влади; низькі темпи в процесі реформування власності; відсутність належного нормативно-правового забезпечення розвитку малого бізнесу; обмеженість або повна відсутність матеріальних фінансових ресурсів; недосконаліть системи обліку та статистичної звітності підприємництва, обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення, недосконаліть системи навчання та перепідготовки персоналу для підприємницької діяльності [3].

Основними тенденціями розвитку підприємництва в Україні є:

- територіальне розповсюдження підприємництва, зростання кількості юридичних осіб та індивідуальних підприємців;
- інтенсивний розвиток комерційного підприємництва при незначному розвитку виробничого підприємництва;
- розширення сфери послуг (консультативні, юридичні, страхові, транспортні, туристичні, готельні, охоронні та ін.).

Наразі перед вітчизняним підприємництвом стоять такі важливі завдання як розширення структури пропозицій на внутрішньому ринку товарів та послуг, створення ефективного конкурентного середовища, стимулювання інноваційного розвитку, відродження підприємницької ініціативи населення, створення додаткових робочих місць та підвищення гнучкості зайнятості, зміцнення регіональних економік.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про підтримку малого підприємництва» від 19.10.2000р.№2063-III.
2. Деякі питання діяльності Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва [Електрон. ресурс]: Указ Президента України від 30.03.2012 р. № 237/2012 – Режим доступу : http://www.dkrp.gov.ua/info/2.
3. Варналій З.С. Основи підприємницької діяльності: Навчальний посібник / З.С. Варналій, В.О. Сизоненко. - К.: Знання України, 2004. – 404 с.
4. Мельник Л. Л. Господарський аспект підприємництва та його державне регулювання / Л. Л. Мельник // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 23. – С. 23–26.
5. Стельмащук А. М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / А.М. Стельмащук. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 315 с.

***Вікторія Микулянець**, студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Мінкович В.Т., ст. викладач

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Забезпечення економічного зростання регіону можливе за умов стимулювання провідних його галузей, концентрації всіх видів ресурсів на перспективних і пріоритетних напрямках розвитку. Ефективність інвестування в будь-який регіон, галузь економіки багато в чому залежить від того, який рівень інвестиційної привабливості в регіоні, де знаходиться об'єкт інвестування. Звідси одним із напрямків залучення інвестицій у розвиток виробництв певних регіонів чи галузей економіки є підвищення їх інвестиційної привабливості [6, с. 223].

Для аналізу оцінки доцільності інвестування в економіку окремої держави або її окремого регіону в економічній літературі й практиці інвестиційної діяльності використовується поняття «інвестиційний клімат».

Інвестиційний клімат – це узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що визначають привабливість для інвестування окремої території.

Інвестиційний клімат характеризується високим динамізмом і постійно змінюється в кращу або гіршу сторону. У зв'язку з цим необхідно проводити його регулярний моніторинг [7].

Закарпаття має сприятливий інвестиційний клімат, що робить його ідеальним місцем для компаній, які шукають додаткові можливості більш ефективно і прибутково розвиватися. Покращення інвестиційного клімату в нашому краї було реалізовано завдяки прийняттю Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області» №357-XIV від 24.12.1998р. [2] та Закону України «Про спеціальну економічну зону «Закарпаття»№2223-III від 22.03.2001р. [3]. Відповідно до вказаних законодавчих актів в Закарпатській області був введений спеціальний режим інвестиційної діяльності, що передбачає наявність певного рівня податкових і митних пільг для суб'єктів підприємницької діяльності, які уклали договір з місцевими державними адміністраціями щодо реалізації інвестиційного проекту.

Метою створення спеціальної економічної зони «Закарпаття» є розробка і реалізація програми подальшого розвитку економіки області в перехідний період до нових ринкових економічних відносин з урахуванням специфічних особливостей краю, впровадження новітніх технологій, залучення інвестицій, сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, збільшення випуску високоякісних товарів і послуг, створення сучасної виробничої, транспортної й ринкової інфраструктури та створення нових робочих місць [3].

Пільги, надані цими спеціальними законами активізували інвестиційну діяльність в області. Завдяки цим законам станом на 1 липня 2015 року в області функціонує 405 підприємств із прямими іноземними інвестиціями. За обсягами залучених інвестицій область займає 11 місце серед інших регіонів України, за обсягами залучених інвестицій в перерахунку на душу населення – 6 місце. Серед областей України, які входять до складу Карпатського Єврорегіону, Закарпатська область за показником залучених інвестицій на душу населення знаходиться на першому місті [5].

Станом на 1 липня 2015 року у спеціальній (вільній) економічній зоні «Закарпаття» налічується 11 договорів на реалізацію інвестиційних проектів. Обсяг внесених з початку інвестування в економіку області прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 1 липня 2015 року становив 313,3 млн.дол.США, що на 6,4% менше обсягів інвестицій ніж на початок 2015 року (334,2 млн.дол.США). У розвиток економіки області у січні-червні 2015 року було спрямовано 1280,7 млн. грн. капітальних інвестицій, що у порівняних цінах на 10,7% менше від обсягу капітальних інвестицій за відповідний період попереднього 2014 року.

При цьому пріоритетними для інвестування залишаються лісопромисловий комплекс, легка промисловість, електроенергетика, агропромисловий та туристично-рекреаційний комплекси. В цей же час майже всі інвестиції освоєні на підприємствах з виробництва автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції.

Також позитивним є те, що з початку реалізації інвестиційних проектів у СЕЗ "Закарпаття" на підприємствах області створено 5 тис. робочих місць. Середньомісячна заробітна плата на цих підприємствах склала 5378 грн., що у 1,8 рази більше від загальнообласного показника. Платежі до бюджетів від реалізації інвестиційних проектів за 1 півріччя 2015 року склали 155,9 млн.грн., єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування було сплачено в розмірі 35,9 млн.грн. [4].

Проте в цей же час необхідно зазначити, що незважаючи на кількісні та якісні зміни в покращенні інвестиційного клімату Закарпатської області в сучасних умовах переважною більшістю іноземних інвесторів вона ще частково сприймається як несприятливий для інвестування регіон.

Основними негативними чинниками, що на це впливають можемо визначити наступні: нестабільна політична ситуація загалом в Україні; надмірний податковий тиск на інвесторів; відсутність надійних страхових компаній, які б покривали комерційні ризики під час реалізації особливо великих інвестиційних проектів; недостатнє правове забезпечення в сфері регулювання іноземних інвестицій, законодавче обмеження на іноземне інвестування в окремі галузі; недостатня обізнаність інвесторів з інвестиційною привабливістю Закарпаття; недосконалість валютної системи України.

Хоча одночасно необхідно виокремити й ряд позитивних факторів, які при вмілому використанні спроможні будуть покращувати інвестиційну привабливість саме нашого регіону: наявність матеріально-сировинної бази,

необхідної для реалізації; вигідне географічне розташування; наявність відносно дешевої робочої сили, кваліфікованих працівників; достатньо високий рівень розвитку науково-технічних розробок у багатьох галузях; наявність законодавчо закріпленої спеціальної (вільної) економічної зони [8].

Тобто, покращення умов іноземного інвестування в Закарпатті можна досягти шляхом запровадження змін у законодавстві, оптимізації структури виробництва, вдосконалення трудового законодавства, максимально ефективному використанні наявного потенціалу [1].

Таким чином, з наведеного вище можемо зробити висновок, що в Закарпатті існують як позитивні, так і негативні фактори впливу на інвестиційний клімат. Проте негативні фактори на сучасному етапі переважають, що призводить до існування проблеми залучення іноземних інвестицій. А в умовах затяжної фінансової кризи вони особливо необхідні для реалізації наступних цілей у різних сферах економіки Закарпатської області, а саме: розвиток ресурсозберігаючих та екологічно чистих технологій; сприяння досягненню сучасного технічного рівня розвитку на основі впровадження нових технологій; структурна перебудова промислового комплексу; сприяння розвитку приватного сектора; створення виробництв з використанням місцевих природних ресурсів; збільшення обсягів експортного потенціалу Закарпаття [5; 8].

Отже, в результаті проведеного аналізу можемо підсумувати важливість залучення іноземних інвестицій в економіку окремо взятого регіону, оскільки активізована та регулярна інвестиційна діяльність дозволяє покращити стан соціально-економічного розвитку регіону як в довго- так і в короткостроковій перспективі. В майбутніх наукових дослідженнях плануємо визначити основні проблеми та перспективи формування сприятливого інвестиційного клімату України в цілому в сучасних умовах господарювання.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів»; Закон від 08.09.2005 № 2850-IV Відомості Верховної Ради України, 2011, № 44, ст.464[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2850-15.

2. Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області» (Відомості Верховної Ради України, 1998, № 7, ст.51)(Із змінами, внесеними згідно із Законами N 3036-III (3036-14) від 07.02.2002, ВВР, 2002, N 29, ст.189, N 2505-IV (2505-15) від 25.03.2005, ВВР, 2005, N 17, N 18-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/357-14.

3. Закон України «Про спеціальну економічну зону «Закарпаття», Відомості Верховної Ради України, 2001, N 23, ст.111)(Із змінами, внесеними згідно із Законом N 2505-IV (2505-15) від 25.03.2005, ВВР, 2005, N 17, N 18-19, ст.267) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2322-14.

4.Офіційний сайт Головного управління статистики у Закарпатській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uz.ukrstat.gov.ua.

5.Офіційний сайт Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrproject.gov.ua.

6. Товт Т. Й. Оцінювання інвестиційної привабливості регіону (за матеріалами Закарпатської області) / Т. Й. Товт // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2014. – Випуск 2/4. – С.223-226.

7. Удалих О.О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства: Навч. посіб. / О. О. Удалих. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.[Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://readbookz.com/pbooks/book-28/ua/chapter-1337/.

8.Україна сьогодні: потенціал регіонів – Закарпатська область [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://www.rada.com.ua/ukr/RegionsPotential/Zakarpattya/.

Вікторія Мінкович
ст. викладач кафедри фінансів і банківської справи
Габріела Данканич, *студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ПРОБЛЕМАТИКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасний етап суспільного розвитку в нашій державі характеризується посиленням уваги до соціально-економічних проблем окремих регіонів, що є цілком закономірним, оскільки можливості економічного зростання в Україні значною мірою залежать від забезпечення сталого розвитку її адміністративно-територіальних одиниць. Регіон є цілісною системою зі своїми структурою, функціями, зв'язками із зовнішнім середовищем, історією, культурою, умовами життя населення, а регіональний фактор відчутно впливає на розвиток держави в цілому в будь-яких сферах суспільного життя.

Тобто тематика розвитку і взаємодії регіонів є надзвичайно актуальною для України в умовах сучасної економічної кризи, адже відсутність обґрунтованої політики регіонального розвитку держави може призвести до зростання диспропорцій та загострення економічних, політичних й соціальних проблем. І в таких умовах питання фінансового забезпечення територій постає особливо гостро та актуально.

У науковій літературі існує багато підходів до розуміння фінансового забезпечення розвитку регіону, території, місцевого самоврядування, місцевих органів влади.

Так, за визначенням Н. Ю.Мельничук, фінансове забезпечення місцевого самоврядування – це сукупність фінансових ресурсів, які зосереджуються у відповідних фондах та використовуючи які органи місцевого самоврядування виконують покладені на них функції та повноваження забезпечуючи соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальної одиниці [5, с. 81].

Л. В. Панасюк, розглядаючи фінансове забезпечення місцевих органів влади, трактує його як сукупність заходів щодо акумуляції, розподілу та використання фінансових ресурсів з метою створення умов, що сприяють ефективному здійсненню економічних процесів на відповідній території, реалізації запланованих соціальних програм та запобіганню і усуненню порушень при використанні фінансових ресурсів [6, с. 7]. Тобто в даному визначенні зроблено акцент на необхідності поєднання ефективності мобілізації фінансових ресурсів і контролю за їх використанням.

При цьому можемо стверджувати, що регулювання соціально-економічного розвитку регіонів важливе для держави як мережі відкритих взаємопов’язаних місцевих та регіональних економічних систем, адже від того, за допомогою яких механізмів та інструментів здійснюватиметься державне регулювання регіонального розвитку, залежить якість і швидкість здійснення реформ як у регіонах, так і в країні в цілому. В цей же час фінансове забезпечення економічного і соціального розвитку кожного регіону вимагає координації всієї системи фінансових відносин, що стосується розподілу і використання фінансових ресурсів за умов їх обмеженості [3; 4].

В останній період часу головними причинами фінансової залежності регіонів України від її центральної влади експерти виділяють наступні: відсутність узгодженості інтересів бюджетів на державному, регіональному та місцевому рівнях; нераціональний перерозподіл функцій управління між центральними та регіональними органами влади; відсутність належного фінансування делегованих повноважень; нераціональні фінансові потоки бюджетних коштів, що супроводжуються часовими та грошовими втратами та корупційними ризиками; нераціональна структура місцевих бюджетів; відсутність механізму стимулювання регіонального саморозвитку, спрямованих на активізацію діяльності щодо забезпечення фінансової самодостатності регіонів [2].

Одночасно з наведеними вище причинами фінансове забезпечення розвитку регіонів нашої країни тривалий час перебувало також у залежності від рішень центральних органів влади, що не залишало місцевим органам влади та органам місцевого самоврядування простору для дій та прояву ініціативності у пошуку ресурсів. Тобто хронічною проблемою для України стала фінансова залежність регіонів від централізованих надходжень бюджетних коштів, адже майже 95% українських територіальних громад отримують державні дотації, а бюджетні зобов'язання органів місцевого самоврядування забезпечені тільки на 85% від реальних потреб [2].

Таким чином доцільно виділити загальні чинники, які тривалий час перешкоджали створенню ефективної системи місцевого самоврядування та раціональному розподілу повноважень і ресурсів між територіальними рівнями управління в Україні, а саме: відсутність законодавчої норми про територіальну основу місцевого самоврядування та невизначеність статусу і повноважень громади як базової одиниці адміністративно-територіального устрою України; відсутність раціонального та чіткого розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями, поширення практики "ручного управління" та адміністративного втручання виконавчої влади у сферу діяльності місцевого самоврядування; відсутність в органів місцевого самоврядування достатніх повноважень та відповідних фінансових ресурсів для вирішення поточних питань, пов'язаних з життєзабезпеченням мешканців громади, а тим більше – для фінансування довгострокових проектів, спрямованих на зміцнення економічного потенціалу територій; економічна слабкість невеликих громад, що призвело до зростання їх залежності від гарантованої бюджетної підтримки; відсутність партнерських

відносин між центральною владою і регіонами та подекуди (під впливом різних причин) – "бюджетна дискримінація" одних регіонів на користь інших [1].

Але при цьому варто відмітити, що сталий розвиток будь-якої держави вимагає створення єдиного господарського комплексу з ефективним використанням місцевих ресурсів, переваг територіального поділу праці та запобігання ускладненням на політичному, економічному, міжетнічному ґрунті [4, с. 152].

В результаті проведеного дослідження, основними проблемами досягнення стійкого соціально-економічного розвитку регіонів України, в тому числі і їх фінансової забезпеченості, можемо виділити наступні:

1. Надмірна централізація управління, що призводить до відсутності мотивації органів місцевого самоврядування до саморозвитку, залежності регіонів від центру, регіональної дивергенції та стає загрозою територіальній єдності держави.
2. Відсутність адекватного фінансового забезпечення делегованих функцій.
3. Низький рівень податкових надходжень у місцеві бюджети.
4. Відсутність вмотивованості регіонів до саморозвитку.
5. Невиконання соціальних програм, зниження рівня соціального забезпечення громадян, наростання соціального невдоволення можуть стати наслідками несвоєчасного і неповного фінансування соціальних потреб громад та регіонів.
6. Позбавлення регіонів коштів на фінансування капітальних проектів, реформування житлово-комунального господарства, ведення дорожнього та житлового будівництва.
7. Надходження обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів забезпечується не в повному обсязі, що унеможливлює забезпечення належного рівня утримання та розвитку об'єктів соціальної сфери та комунальної інфраструктури.
8. Відсутність чітких критеріїв розрахунку загальних видатків на делеговані повноваження.
9. Відсутність системного підходу до регіональної політики, невизначеність стратегічних перспектив регіонального розвитку.
10. Недостатнє використання існуючих інструментів державного регулювання, спрямованих на стимулювання розвитку регіонів, у тому числі депресивних територій [1; 2; 4; 7].

Отже, проведений аналіз проблем фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів дозволив ідентифікувати основні проблеми, для вирішення яких необхідно зміцнити дохідну частину місцевих бюджетів, удосконалити фінансове забезпечення розвитку регіонів, оптимізувати склад і структуру видатків та забезпечити зростання фінансової спроможності громад, що в цілому повинне забезпечити соціально-економічне зростання регіонів. Тому в подальшому доцільним вбачаємо дослідження можливостей зростання добробуту громадян (в тому числі і фінансового)за допомогою реалізації

адміністративно-територіальної реформи та бюджетної децентралізації в Україні.

Список використаних джерел:

1. Білик Р. Фінансове забезпечення регіонального розвитку в Україні у контексті децентралізації / Р. Білик // ЕКОНОМІКА. – 2(167). – 2015.– С.43-48. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cyberleninka.ru/article/n/finansove-zabezpechennya-regionalnogo-rozvitku-v-ukrayini-u-konteksti-detsentralizatsiyi.

2. Іванова О. Ю. Актуальні проблеми фінансового забезпечення розвитку регіонів / О. Ю. Іванова // Управління розвитком. – №1 (179).– 2015. – С. 80-84. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.md.hneu.edu.ua/uploads/pdf/16.PDF.

3. Коренюк П. І. Фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів/ П. І. Коренюк, Н. В.Данік // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського, серія «Економічні науки». – Випуск 5.1 (97).– Миколаїв, 2013. – С.50-55. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/15_14.pdf.

4. Лебединська О. Державне регулювання розвитку регіону / О. Лебединська, І. Валентюк // Вісник національної академії державного управління. – Випуск № 3. – 2010.– С. 151-156.

5. Мельничук Н. Ю. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні / Н. Ю. Мельничук // Экономика Крыма. – 2011. – № 1 (34). – С. 78–81.

6. Панасюк Л. В. Фінансові ресурси місцевих органів влади : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Л. В. Панасюк. – Ірпінь, 2009. – 20 с.

7. Рошило В. І. Проблемні аспекти фінансування делегованих повноважень місцевих органів влади / В. І. Рошило //Наука й економіка. – № 1 (37). – 2015. – С. 37.

Ірина Мосійчук, *к.е.н.,*
ст. викладач кафедри менеджменту і адміністрування
Житомирський державний університет ім. І. Франка, м. Житомир

ЩОДО ПИТАННЯДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЖИТОМИРСЬКОГО РЕГІОНУ

У період трансформації економіки України суттєво зростає роль інвестиційної діяльності. Вирішальна роль в організації інвестиційної діяльності належить державі, яка має обґрунтовано формувати державну інвестиційну політику з урахуванням усіх особливостей національної економіки.

Питання сучасного економічного розвитку регіонів нерозривно пов’язане із підвищенням їх інвестиційної привабливості як для залучення іноземних інвестицій, так і для міжрегіонального перерозподілу інвестиційних ресурсів. У період становлення ринкової економічної системи дослідження інвестиційної привабливості регіонів та відповідне їх ранжування стали надзвичайно поширеними у науковій літературі і в практиці регіонального управління.

Однією з передумов стабільного економічного розвитку Житомирського регіону є формування та підтримка її сприятливого інвестиційного іміджу щодо потенційних інвесторів. Існуюча нестача внутрішніх інвестиційних ресурсів як в Україні в цілому, так і на Житомирщині зумовлена:

- тривалим спадом вітчизняного виробництва, а отже, недостатністю ресурсів підприємств для оновлення та модернізації основних фондів;

- обмеженістю заощаджень домогосподарств для здійснення прямих і портфельних інвестицій;

- недостатньою капіталізацією української банківської системи, що обмежує можливості здійснення масштабних інвестиційних проектів;

- недостатньою розвиненістю фондового ринку [5, с. 143].

Участь іноземного капіталу у процесах економічного реформування Житомирського регіону є незначною порівняно з іншими регіонами, тому у залученні інвестицій важливу роль має відігравати політика сприяння на регіональному рівні, що є виявом політичної волі та здійснення реальних заходів представниками місцевих органів влади щодо підтримки інтересів інвестора, місцевих переваг в інфраструктурному забезпеченні інвестиційних процесів – фінансовому, технологічному, інформаційному тощо [2].

Необхідною умовою поліпшення інвестиційної й економічної ситуації по Україні загалом і в регіоні зокрема є подальша децентралізація державного управління, що сприятиме підвищенню демократичного потенціалу суспільства й управлінської компетенції місцевих органів влади. Проте сучасна практика формування інвестиційних програм ще не є досконалою. Здебільшого обласні інвестиційні програми є звичайним зведенням районних проектів збільшення виробництва певних підприємств з недосконалим економічним обґрунтуванням. Якщо брати до уваги місцевий рівень економічного розвитку, то можливостей сільських, селищних і міських у малих містах органів місцевого самоврядування (ОМС) недостатньо для кваліфікованого моніторингу та управління не тільки інвестиційними процесами, а й економічним розвитком в цілому [3, с. 43].

Не применшуючи важливості зовнішніх (іноземних) інвестицій, також варто звернути увагу на внутрішні капіталовкладення Житомирщини. Актуальною залишається проблема пошуку внутрішніх джерел інвестування регіону й активізація інвестиційної діяльності у містах обласного підпорядкування. Економічний розвиток Житомирщини і України в цілому, а також залучення іноземних інвестицій неможливі, якщо національний капітал не працюватиме ефективно.

Сьогодні ринок потребує диверсифікації внутрішніх джерел інвестування, пошуку нових методів залучення інвестицій, зміни регіональної інвестиційної політики. Необхідна активна участь місцевих органів державної влади у спільному фінансуванні проектів, надання кредитів за зниженими обліковими ставками, фінансування проектів за рахунок випуску цінних паперів, розвиток технічних і страхових фондів тощо. Приміром, в області розроблено і прийнято Стратегію розвитку Житомирщини на період до 2017 р. – оптимальну економічну стратегію регіону з адекватним ресурсним забезпеченням, одним із джерел якого є внутрішнє фінансування[4].

На Житомирщині політика сприяння інвестиційним процесам ще не досягла належного рівня, зокрема обмеженими є можливості органів місцевого самоврядування. Значною проблемою залишається низький професійний рівень

кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування, що перешкоджає здійсненню кваліфікованого управління інвестиційними процесами на місцевому рівні.

Отже, з метою закріплення позитивних тенденцій щодо впровадження ефективної інвестиційної політики в Житомирському регіоні, необхідно: продовжити створення сприятливого інвестиційного клімату в області, усунути перешкоди для реалізації інвестиційних проектів; створити регіональну агенцію з питань залучення іноземних інвестицій; налагодити роботу між органами виконавчої влади і місцевого самоврядування щодо роботи з іноземними інвесторами.

Список використаних джерел:

1. Єпіфанов А.О. Соціально-економічні основи розвитку регіонів: Навч. посібник / А.О. Єпіфанов, С.В. Зеленський, М.В. Мінченко та ін. — Суми: Мрія—1. — 2011. — 332 с.

2. Петкова Л.О. Інвестиційна привабливість регіонів / Л.О. Петкова //Фінанси України. – 2005. - №9. – С.40-46.

3. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник / О.Р. Романенко. — К.: Центр навчальної літератури. — 2012. — 312 с.

4. Соціально-економічний розвиток Житомирської області. – Режим доступу: www.economika-zt.info

5. Фінансовий контроль бюджетних ресурсів: Монографія / Є.В.Мних, Г.О.Кравченко, Н.С. Барабаш та ін. / За заг. ред. Є.В.Мниха. — К.: КНТЕУ. — 2011. — 186 с.

Сергій Петруха, *заступник директора*
Інституту післядипломної освіти
Ніна Петруха, *завідувач відділу аспірантури та*
докторантури Науково-дослідного фінансового інституту
Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління»
Міністерства фінансів України, м. Київ

ПЕРЕДУМОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В АГРАРНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Серед багатьох країн світу,Україна має унікальну конкурентну перевагу у сільському господарстві – висока родючість ґрунтів при низькому рівні виробничих витрат, а також стратегічне економіко-географічне положення.

Протягом останнього десятиліття збільшувалися вітчизняні та іноземні інвестиції у сільське господарство (далі – с/г), хоча частка інвестицій в аграрний сектор у загальному обсязі інвестицій залишається на досить низькому рівні.

Європейські країни – головне джерело прямих іноземних інвестицій (далі – ПІІ), і великі європейські та американські компанії в агробізнесі планують значно збільшити свої інвестиції у наступні роки. Інвестори з Китаю та країн Перської затоки також починають робити значні інвестиції у цей сектор. Хоча Україна швидко покращила свій рейтинг щодо ведення бізнесу, залишаються можливості подальшого вдосконалення на деяких напрямах, зокрема у сфері державного регулювання.

У с/г працюють різні типи підприємств: корпоративне підприємство, фермерське господарство, індивідуальне присадибне господарство. Корпоративні підприємства – це великі холдинги, що працюють, головним чином, на орендованій землі, та орієнтовані на товарне виробництво. До цієї категорії належать акціонерні компанії або товариства з обмеженою відповідальністю, а також приватні компанії, що їх контролює підприємець-власник приватних активів. Ця категорія налічує майже 17,5 тис. компаній, і вони працюють приблизно на 60% землі сільськогосподарського призначення (до 1990р. ця категорія компаній обробляла майже 95% земель) та виробляють 40% валового сільськогосподарського продукту. Біля 43 тис. фермерських господарств обробляють 8% землі сільськогосподарського призначення і виробляють 5–10%валового сільськогосподарського продукту. Решта, – біля 5,3 млн домогосподарств, – працюють здебільшого на малих земельних ділянках, а їх більшість, що орієнтована на власне споживання, обробляє 30% землі сільськогосподарського призначення та виробляє майже 50% обсягу сільськогосподарської продукції [11].

В останні роки масштабні інвестиції призвели до консолідації землі: станом на середину 2011р., 79 великих холдингів обробляли 5,1 млн. га, і деякі з них працюють на площі до 500 тис. га землі (табл. 1).

Таблиця 1

Іноземні інвестиції у землю в сільському господарстві [7]

Назва компанії	Площа земель (тис. га)
Група Ukrlandfarming	482
NCH Capital Inc.	449
ТОВ «Українські аграрні інвестиції»	330
АТЗТ «Миронівськийхлібопродукт»	280
Агрохолдинг «МРІЯ»	240
Астарта	240
Агропромислова компанія Кернел	210

У сфері виробництва зерна Україна має також ряд конкурентних перевагу. Хоча, за оцінками, з 2010р. до 2013р. на великих і середніх підприємствах реальні витрати на персонал зросли відповідно на 88% і 40%, але вартість виробництва в Україні на майже 50% менша, ніж у європейських виробників [4; 9]. Географічне положення країни гарантує низький рівень транспортних витрат на експорт до Західної Європи та до країн-імпортерів, що «набирають ваги» на ринку, – це країни Близького Сходу та Африки. Також, Україна має потенціал підвищення врожайності та збільшення площі орних земель: врожайність на головні рослинні культури у с/г знаходиться на відносно низькому рівні та значно менша, ніж у Західній Європі (табл. 2) і, згідно оцінок, знаходяться на рівні 40% потенціалу. Зростання виробництва зерна спричинено, більшою мірою, розширенням площ оброблюваної землі та ефектом масштабу [2]. Така ситуація може бути наслідком недостатнього використання добрив та засобів захисту рослин. Зі значного скорочення у 90-ті роки на 141 кг на га та до знову зростання у 2010 році до 58 кг на га все одно залишається на значно меншому рівні, ніж в середньому в ЄС. Мінливість

врожайності спричинена великою залежністю від природних опадів, тому що зрошуються лише 2% орних угідь. В середньому, виробництво пшениці змінюється на 20%, кукурудзи – на 25% кожні три роки, і це дуже впливає на торгівельний баланс. Зміна клімату також підсилює ефект нестабільності врожаїв[6]; згідно офіційної статистики, фактичне використання орної землі становить 29,5 млн га, тоді як щонайменше 1,5 млн га або не обробляються, або використовуються неофіційно [3].

Таблиця 2

Порівняння врожайності головних рослинних культур у 2010 році,т/га [11]

Назва країни / Назва культури	Україна	Західна Європа	США/Канада
Пшениця	4,1	7,0	2.5–3,0
Ячмінь	3,1	6.0	2,5–3,0
Кукурудза	4,9	8.5	10,5
Насіння соняшника	1,5	3,0	–
Насіння рапсу	1,8	3,5	1,5–2,0

Тоді як виробництво у рослинництві майже подвоїлося за період 2000–2013рр., виробництво у тваринництві має стагнаційний характер (рис.1), зокрема, через великі коливання рівня прибутковості даної продукції, включно з виробництвом яловичини та молока, спричинене коливаннями цін на фураж.

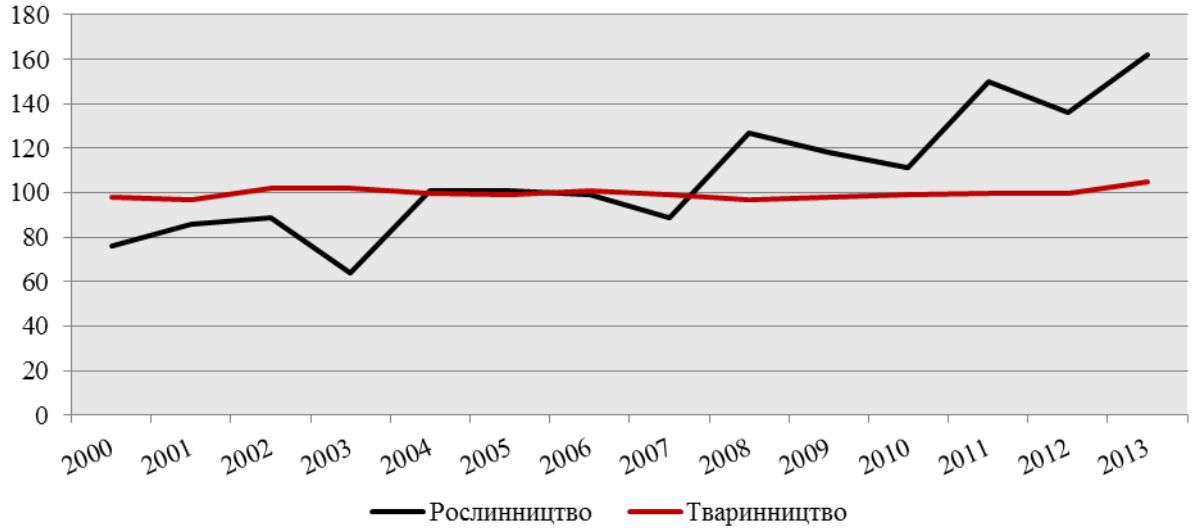

Рис. 1. Індекс виробництва у 2000–2013 роках [13]

Головним законодавчим базисом, що регулює політику у с/г на сьогодні є: Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві», Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» та Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року». Серед цілей перших двох законів: збалансований розвиток сільськогосподарського виробництва та вдосконалення соціальних умов у сільській місцевості; продовольча безпека на засадах розвитку виробництва, продуктивності та зростання рівня ефективності; а також збільшення експорту сільськогосподарської продукції та продовольства. Третій закон конкретно націлений на подальшу інтеграцію з ЄС.

Така законодавча база зумовила головні заходи внутрішньої політики, до яких належать субсидії на закупівлю факторів виробництва, пільгове оподаткування та кілька інструментів на підтримку ринкової ціни:

– субсидії на закупівлю факторів виробництва є головним інструментом не цінової підтримки. В останні роки обсяг цієї підтримки надавався за конкретними процедурами використання надходжень податку на додану вартість, що мають сплачувати виробники і переробники в аграрному секторі. Виробники в аграрному секторі сплачують єдиний податок, що вираховується як відсоток вартості оброблюваної землі, і, таким чином, вони звільняються від сплати податку на прибуток, земельного податку та збору за спеціальне водокористування. Однак, закладені в єдиному податку пільги скоротилися із часу його запровадження у 1998р.;

– підтримка ринкової ціни охоплює митний захист, не тарифне регулювання торгівлі та різні форми заходів щодо внутрішньої ціни, такі як мінімальна контрольна ціна закупівлі, прямі державні закупівлі, а також кредити під заставу зернових, головним чином через державний Аграрний фонд.

Ця підтримка цілковито залежить від наявності коштів Державного бюджету, що призводить до щорічних коливань рівня фінансової підтримки (табл. 3). У 2015р., кількість програм у с/г, що фінансувалися через Міністерство аграрної політики та продовольства України, зменшилася з 32 у 2014році до 19, при цьому бюджет самого Міністерства скоротився у п’ять разів з 6,35млрд грн. у 2014році до 1,67млрд грн. у 2015році[8].

Таблиця 3

Прямі державні субсидії сільському господарству, млн. грн. [5]

Галузь сільського господарства	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (прогноз)
Тваринництво	169	254	92	81	74	0
Рослинництво, зокрема багаторічні культури	60	70	135	13	8	0
Інше	31	35	139	15	0	15
Усього	259	359	365	109	83	15

А от інвестиції у с/г, зокрема вітчизняні останнім часом зростали. Інвестиції в основні засоби у с/г та мисливстві (за винятком лісового і рибного господарств) досягли майже 3 млрд. дол. США у 2013р., порівняно з 1,86 млрд. дол. США у 2005р.[4].

ПІІ в с/г зростали стабільно після глобальної фінансової кризи, з 21,6 млн грн. у 2007 р. до 58,2 млн грн. у 2014 р., тобто на 270%. Проте, вони ніколи не перевищували 2,7% загального обсягу інвестицій, і з часу глобальної фінансової кризи їх крива мала негативну тенденцію (рис.2). Обсяги ПІІ у 2013р. були націлені на фінансовий сектор, металургію, торгівлю та нерухомість, уникаючи потенційно прибуткових можливостей у с/г на користь менш політично захищених секторів.

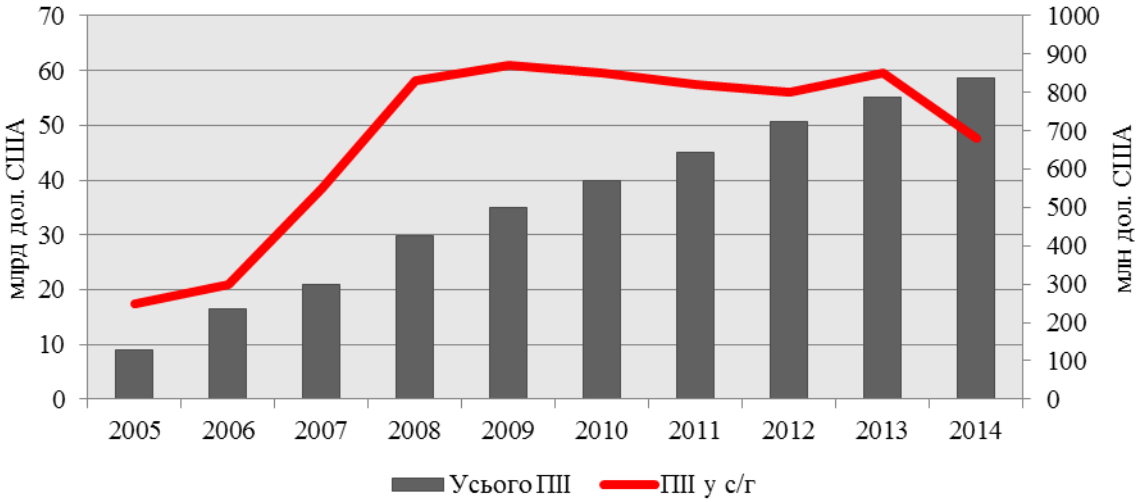

Рис. 2. Обсяг прямих іноземних інвестицій у 2005–2014 роках [4]

Кілька гігантів агробізнесу з ЄС та США збільшили свої інвестиції в останні роки. Три компанії, що базуються у США, так звані компанії ABCD–ADM, Bunge, і Cargill (за виключенням Dreyfus) за останній час вклали мільярди в Україну, включно із об'єктами складування та продажем факторів сільськогосподарського виробництва.

Учасники фінансово ринку також інвестували в с/г України. Три приватні інвестиційні фонди, – NCH Agribusiness Partners Fund I, NCH New Europe Property Fund II, і Sigma Bleyzer Southeast European Fund IV, інвестували майже 750 млн. дол. США у первинне землеробство та мають в управлінні приблизно 550 тис. га землі. Інші інвестиції з іноземною участю на рівні біля 2,1 млрд. дол. США були зроблені, головним чином, приватними інвестиційними компаніями, які у своєму користанні мають земельні площі 950 тис. га [10].

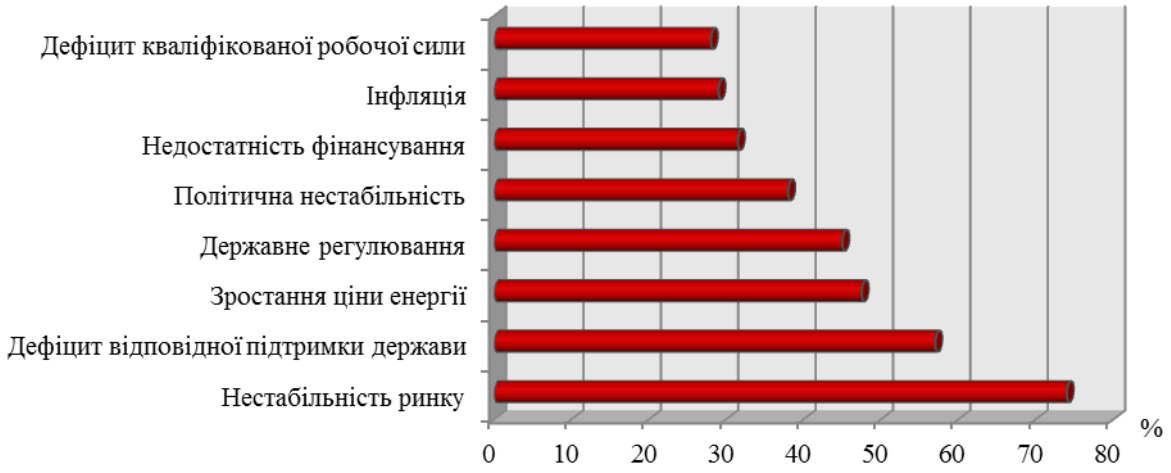

Рис. 3. Головні перешкоди у веденні агробізнесу у 2014 році [1; 3]

Згідно даних Світового банку у 2014р. Україна стала країною, що вдосконалюється найшвидше у світі, та увійшла до першої п'ятірки країн, що досягли прогресу за період від 2005р. Однак, Україна знаходиться нижче усіх подібних до неї країн в регіоні. З більшості напрямів Україна відстає, але особливо у сферах отримання доступу до електроенергії, сплати податків і трансграничної торгівлі [12]. Головними стримуючими фактором є

нестабільність ринку та дефіцит адекватних державної підтримки і державного регулювання (рис. 3) [3].

Список використаних джерел:

1. Агробарометр 2.0. Інвестиційно-економічні настрої аграріїв[Електронний ресурс].– Режим доступу:http://agrisurvey.com.ua/images/files/multi_client/agrobarometer_demo_2_ua.pdf.
2. Агробізнес України: в графіках та картах [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://businessviews.com.ua/ru/economy/id/20-grafikov-i-kart-kotorye-dostupno-objasnjajut-agrobiznes-ukrainy-328/.
3. Ведення бізнесу в Україні 2014 року, Український клуб аграрного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucab.ua/files/Survey/Doing/Doing_2014_eng_web.pdf.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.org.ua.
5. Самусенко Є. Чи субсидується українське сільське господарство[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://voxukraine.org/2015/02/25/subsidiyuvannya-ukrayins%CA%B9koho-sil%CA%B9s%CA%B9koho-hospodarstva-ukr/.
6. Україна: Родючість ґрунтів для зміцнення стійкості до зміни клімату, Вашингтон, округ Колумбія: Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2014/10/27/000470435_20141027113422/Rendered/PDF/918500WP0UKRAI0E0Box385344B00OUO090.pdf.
7. Agricultural industry, Industry overview, Invest Ukraine – State Agency for Investment and National Projects of Ukraine and Deloitte, 2012. – 28 p.
8. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2015: OECD Countries and Emerging Economies, OECD Publishing, 2015.
9. Competitiveness and Private Sector Development: Ukraine Sector Competitiveness Strategy, OECD Publishing, 2012.
10. Emerging investment trends in primary agriculture – A review of equity funds and other foreign-led investments in the CEE and CIS region, FAO Investment Centre, 2013.
11. Lissitsa A. The emergence of large scale agricultural production in Ukraine: Lessons and perspectives, Washington DC: Paper presented at the Annual World Bank Conference on Land Policy and Administration, 26–27 April 2010.
12. Ukraine – Opportunities and challenges for private sector development, World Bank and International Finance Corporation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/16711.
13. World Development Indicators [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://data.worldbank.org/country/ukraineaccessedinApril 2015.

***Надія Пилипенко**, к.е.н., доцент*
Сумський національний аграрний університет, м. Суми

ПОДАТКОВІ МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Створення умов для розвитку малого і середнього бізнесу та реформа захисту економічної конкуренції є першочерговими пріоритетами реалізації Стратегії 2020 за вектором розвитку[2]. Розвиток сільського господарства, як стратегічної галузі, є неможливим без створення максимально сприятливих умов для малого та середнього бізнесу. Вчені Національного інституту стратегічних досліджень наголошують на необхідності розвитку малого і

середнього підприємництва, як важливого чинника сталого розвитку сільського господарства, тобто здатності забезпечувати зростання виробництва згідно вимог продовольчої безпеки і забезпечувати осілість сільського населення та підвищення його добробуту. Малі і середні ферми забезпечують передумови для соціального розвитку села і переважають у більшості розвинених країн. В США за 20 років відбулося збільшення їх чисельності. В нашій країні малі господарства забезпечують роботою у 35 разів більше населення порівняно із великими підприємствами, отримуючи при цьому менші доходи. За останні роки відбулося зменшення кількості фермерських господарств: у 2013 р.– на 213 од..порівняно з 2011р. і на 772од. порівняно з 2010 р. Також у 2013р. порівняно з 2010 р. зменшилася кількість фізичних осіб-підприємців у сільському, лісовому та рибному господарстві на 8445од., або на 28,5% [4].

Малі та середні агропідприємства виконують важливу соціально-економічну функцію – забезпечують зайнятість сільського населення. Внаслідок активного розвитку агрохолдингових структур, які орієнтовані на виробництво нетрудомістких сільськогосподарських культур, відбуваються скорочення чисельності зайнятих у сільськогосподарських підприємствах (у 2010-2012 рр. середня кількість працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві у сільськогосподарських підприємствах, скоротилась на 31632 особи [5].

На ділову активність малого та середнього бізнесу в сільському господарстві значний вплив чинять фінансові механізми регулювання. Важлива роль серед яких відводиться механізму оподаткування сільськогосподарських виробників. Оцінюючи останні зміни, які були внесені до Податкового кодексу, стосовно оподаткування суб'єктів агропромислового виробництва, слід наголосити на відсутності кардинальних ефективних змін[1]. На сьогоднішній день система оподаткування в сільському господарстві не має регулюючого впливу на діяльність суб'єктів аграрного бізнесу і є дестабілізуючим чинником соціально-економічного розвитку села. При чинній системі оподаткування більше страждають трудомісткі підприємства. Існуюча система оподаткування сприяє розвитку виробництв із незначною часткою оплати праці у собівартості продукції. Оподаткування в сільському господарстві ґрунтується на високій фіскальній ролі соціальних платежів і підприємства, з метою зниження податкового навантаження вимушені звільняти працівників, що є причиною зростанням рівня безробіття на селі. Це в кінцевому рахунку позначається на рівні життя сільського населення, що в контексті побудови соціально-орієнтованої економіки є недопустимим. Податки в сільському господарстві не виконують ні фіскальної, ні соціальної функції.

Діючий спрощений режим оподаткування спрямований в основному на забезпечення інтересів власників великих підприємств, що унеможливлює вирішення першочергових економічних та соціальних проблем розвитку сільського господарства та йде в розріз із заявленими Президентом України у Стратегії 2020 пріоритетами. Таким чином, в країні відбувається монополізація аграрної сфери, як продовження монополізації промисловості. Відсутні перспективи місця дрібних товаровиробників серед суб'єктів аграрного бізнесу.

Застосування податкових інструментів повинно відповідати пріоритетам економічної політики на певному етапі. Політика держави в сфері оподаткування повинна бути зорієнтована на забезпечення ефективного співіснування різних організаційно-правових форм агробізнесу. Великі підприємства в змозі забезпечити ефективне виробництво сільськогосподарської продукції, конкурентоспроможної на світових ринках, в той час як малий бізнес повинен, перш за все, виконувати соціальну роль - збереження сільського населення, як класу. Основою сільського господарства України мають бути фермерські та особисті селянські господарства.

Для стійкого та ефективного функціонування малого та середнього бізнесу в сільському господарстві зарубіжні країни використовують широкий спектр засобів державної підтримки. Одним з найвідоміших прикладів країни, яка запровадила законодавчі обмеження на корпоративне господарювання на землі є США. В цій країні здійснюється відміна пільг для великих за розміром ферм з високою ефективністю виробництва [3].

Методи податкового регулювання повинні різнитися різними підходами щодо впливу на діяльність суб'єктів в агробізнесі. Виникає необхідність в застосуванні до великих підприємств загальної системи оподаткування, посилення ними фінансової відповідальності за завдання шкоди навколишньому середовищі. Необхідно повернутися до стягнення податку на землю, зрозумілість та простота якого не викликає сумніву, так як цей податок не є викривлюючим та позитивно впливає на результати виробничої діяльності. Загалом буде досягнуто наступних ефектів: будуть створені умови для збільшення обсягів тваринницької продукції, а зміщення навантаження у бік ресурсномісткого буде сприяти вирішенню проблеми соціальної справедливості.

Цілями податкової політики щодо сільськогосподарських виробників повинні бути: сприяння зайнятості, зміна структури виробництва у бажаному для суспільства напрямку, збільшення виробництва органічної продукції, підвищення рівня доходів сільського населення, зниження рівня цін на продукти харчування, збереження екологічної сталості, як місця існування сільських жителів та на цій основі підвищення рівня та якості життя населення України.

Головним критерієм застосування податкових інструментів в умовах побудови соціально-орієнтованої економіки повинно стати недопущення порушення принципів конкуренції, заради чого державі в деякій мірі потрібно пожертвувати економічною ефективністю заради виконання повною мірою соціальної функції.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи. Закон України від 28.12.2014 №71-VIII// Відомості Верховної Ради. - 2015.-№ 7-8, № 9, ст.55 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua

2. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020.Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10

3. Реформування земельних відносин в Україні[Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.myland.org.ua/userfiles/file/aglandmarket_part1.doc

4. Стратегічні напрямиінституційногозабезпеченнярозвитку аграрногосекторув Україні. –К.:НІСД, 2014. – 45 с.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: //www.niss.gov.ua/content/articles/files/agrosektor-0d6bd.pdf

5. Щодо механізмів стимулювання розвитку дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва в Україні. Аналітична записка Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/1552/

***Ірина Пойта**, к.е.н.,*
старший викладач кафедри економіки та маркетингу
Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ МАРКЕТИНГОВОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНОМ

Ефективність функціонування національної економіки значною мірою залежить від рівня соціально-економічного розвитку регіонів, що характеризується територіальною, галузевою та функціональною диференціацією. Політика соціально-економічного розвитку регіону являє собою формування цілей щодо розвитку продуктивних сил та забезпечення комплексного і гармонійного його функціонування з обґрунтуванням організаційних, економічних та інституційних важелів ринкових перетворень. Але перед більшістю регіонів України стоїть проблема покращання іміджу та підвищення привабливості для інвесторів. Досліджень у цій сфері недостатньо, не зважаючи на збільшення витрат кожного регіону на інформаційний маркетинг.

Створення та впровадження механізму маркетингового управління регіонами України є складною та актуальною проблемою економічного розвитку регіонів [2]. По-перше, тому що далеко не завжди регіональна політика спрямована на системне просування позитивної інформації про регіон з метою створення сприятливого ставлення до нього, а також до продукції, що випускається на його території та регіональних умов ведення бізнесу. По-друге, в багатьох регіонах України організації, що здійснюють функції маркетингового управління регіоном, як правило, виконують ці функції частково та безсистемно.

Маркетингове управління регіону істотно відрізняється від маркетингу товарів та послуг саме тим, що для маркетингу регіону важливу роль відіграє формування привабливості та іміджу регіону для населення, інвесторів та держави. Ключовим тут є підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості регіону порівняно з іншими. На відміну від маркетингу товарів та послуг, де істотну роль відіграють ринкові та виробничі фактори розвитку, для маркетингу регіону важливу роль відіграють об’єктивні умови: природно-ресурсний потенціал та кліматичні умови, геополітичне становище, інфраструктурний потенціал, фінансові, трудові, організаційні та інші ресурси. Нарешті, суттєвим є те, що маркетингове управління регіоном

досягає економічного ефекту загальною «сумарною» дією геофізичних, фінансових, техніко- технологічних та кадрових ресурсів, зростанням обсягів виробництва та активізацією зовнішньоекономічної діяльності, результатами участі в міжнародних проектах тощо [3].

Метою маркетингового управління регіону має бути ефективне використання специфічних регіональних і територіальних потенціалів для досягнення цілей розвитку країни в цілому.

Виходячи з суті і цілей маркетингу, регіональний маркетинг – філософія активної підприємницької діяльності в регіоні, в основі якої – прагнення задовольнити виявлені потреби конкретних людей, груп споживачів, підприємств, фірм як у даному регіоні, так і за його межами, у відповідних товарах – готовій продукції, технології, послугах, інформації та ін. [1]. Регіональний маркетинг не передбачає вивчення попиту, цін на продукцію якого-небудь окремого підприємства, мова йде вже про вивчення ринку, попиту, цін на продукцію регіону, реалізацію всього його потенціалу як з погляду внутрішніх (регіональних), так і з погляду зовнішніх (за межами регіону) потреб [2]. Виходячи з цього маркетингове регіональне управління - це сукупність видів діяльності, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування регіону в ринкових умовах. Таке управління є досить відокремленим процесом, який передбачає використання особливих схем і технологій проведення робіт, підготовки та прийняття рішень, певним чином організованих виконавців, що передбачає на рівні регіону організації керування маркетинговою діяльністю. Таким чином, маркетинг як функція включає в себе сукупність маркетингових завдань, способи виконання відповідних робіт, методи управління даним процесом у його взаємозв’язку з формуванням і реалізацією всіх інших елементів системи управління регіоном.

Механізмом процесу інтеграції маркетингового управління регіоном повинна виступати відповідна змінена структура обласної адміністрації в частині реорганізації існуючих департаментів. Маркетингова орієнтація управління – це така ідеологія, яка спонукає всі структурні підрозділи орієнтуватися на те, чого потребує ринок. Тому і виникає усвідомлена необхідність в організації окремого підрозділу для реалізації особливих маркетингових функцій.

Список використаних джерел:

1. Кутьков В.П. Організаційне забезпечення маркетингового механізму державного управління розвитком регіону // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2013. – Вип. 3 (42). – 412 с.

2. Котлер Ф. Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страныЕвропы / Ф. Котлер, К. Асплунд, И. Рейн, Д. Хайдер. – СПб.: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, Питер, 2005. – 382 с.

3. Панкрухин А.П. Маркетинг территорий / А.П. Панкрухин.–СПб.:Питер,2006.–416с.

4. Глухарєв С.М. Алгоритм економічної оцінки конкурентоспроможності регіонів // Науково-технічний збірник №96. Харківська національна академія міського господарства. – 2010. – С. 362–367.

***Оксана Портна**, к.е.н., доцент,*
докторант кафедри економічної теорії та економічних методів управління
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків

ВІДТВОРЕННЯ СУКУПНОГО ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В сучасних кризових умовах фінансово-економічного стану України наявність ефективної системи управління сукупним фінансовим потенціалом країни має фундаментальне значення для забезпечення стабільності, а також загальної фінансово-економічної безпеки. Спираючись на думку О. Кириленко [2, с. 7] слід зазначити, що практика управління фінансовими ресурсами України, яка склалася сьогодні, не відповідає завданням, що стоять перед країною, а саме – вона не сприяє створенню сприятливих умов для сталого економічного зростання та переходу до інноваційно-інвестиційного розвитку, не забезпечує досягнення пріоритетів фінансової політики. Зміни, які відбувалися останніми роками у сфері фінансів, мали переважно епізодичний і фрагментарний характер, торкалися окремих вузькоспеціалізованих аспектів складної і багатогранної системи державного управління. Процес вдосконалення системи функціонування фінансових ресурсів національної економіки як правило був спрямований суто на вирішення тих проблем, які нагромадилися в окремих ланках фінансової системи і не торкався поліпшення державного господарювання загалом.

Підтримуючи думку В. Опаріна [4] та інтерпретуючи її до сукупного фінансового потенціалу України слід зазначити, що ефективність функціонування фінансових ресурсів будь-якої країни напряму залежать від збереження фінансової стабільності. Особливо останнім часом такий зв'язок посилюється, що логічно передбачає формування ефективних механізмів функціонування всіх складових сукупного фінансового потенціалу країни. Проблематика розбудови та модернізації фінансової системи та її інфраструктури ґрунтовно досліджується А. Даниленком, В. Корнєєвим, М. Крупкою, С. Льовочкіним, В. Федосовим, В. Сенчаговим та багатьма іншими вченими. Вивчення фахових джерел свідчить, що питання модернізації фінансів, управління державними фінансами розглядались в працях В. Базилевича, О. Барановського, О. Василика, В. Гейця, В. Глущенка, Т. Єфименка, А. Загороднього, О. Кириленко, Л. Лисяк, І. Лютого, Ц. Огня, В. Опаріна, А. Поддєрьогіна, Д. Полозенка, М. Савлука, В. Плескача, І. Чугунова та багатьох інших.

Водночас обмеженість фінансових ресурсів на сучасному етапі функціонування національної економіки актуалізує необхідність більш детального аналізу задля ефективного використання всіх складових сукупного фінансового потенціалу України, визначаючи потребу в уточненні напрямів удосконалення механізму розширеного відтворення сукупного фінансового потенціалу країни як об'єкта державної політики економічної модернізації. Апелюючи до дослідження В. Опаріна [4] зазначимо, що ключовим чинником у

реалізації програм розвитку національної економіки є максимальна мобілізація, консолідація, алокація та ефективне використання фінансових ресурсів, а також забезпечення фінансово-економічної стабільності. Зазначені проблеми, на нашу думку, можна розв'язати на основі модернізації сукупного фінансового потенціалу України, що було б здатне забезпечувати необхідними фінансовими ресурсами індустріальний розвиток національної економіки та фінансову стабільність економічної системи і функціонування всіх її інституцій.

Попередні напрацювання автора [5, с. 780] показують, що у процесі свого відтворення сукупний фінансовий потенціал країни проходить три певні форми. По-перше, у формі ресурсу, в якій сукупний фінансовий потенціал країни проходить у власній визначеності, тобто сукупності накопичених можливостей, котрі зумовлюють його здатність до певного процесу (сукупний фінансовий потенціал країни набуває значення ресурсу). Щоб визначитися з відтворенням сукупного фінансового потенціалу, треба, по-перше, визначитися з обсягом ресурсів, які можуть та мають бути відтвореними. По-друге, у формі процесу, де сукупний фінансовий потенціал країни сам себе заперечує та виступає як потенціал, що реалізується. Обсяг сукупного фінансового потенціалу країни відображає сьогодення з точки зору практичного застосування та наявного використання, а його реалізацію треба розглядати як процес без якого неможливе відтворення. По-третє, в результативній формі, що слугує основою для циклу розширеного відтворення сукупного фінансового потенціалу країни. Відповідно, результативній формі сукупного фінансового потенціалу країни передує визначення ресурсів та процесів їх ефективної реалізації. Таким чином сукупний фінансовий потенціал країни повертається до своєї вихідної форми на розширеній основі.

Посилаючись на наукові здобутки вітчизняних учених [1; 3, с. 129] можна зазначити, що функціонування сукупного фінансового потенціалу країни полягає у сукупності форм і методів створення та використання фінансових ресурсів для їх забезпечення. Цей процес має кількісну та якісну визначеність: кількісна проявляється в обсязі коштів, сформованих із різних джерел на розв'язання певних завдань (підсистема фінансового забезпечення), а якісна – в характері перерозподілу і руху фінансових ресурсів (підсистема фінансового регулювання, забезпечення пропорцій перерозподілу ВВП і фінансових ресурсів). Тобто, оскільки важливою передумовою фінансово-економічної діяльності країни є можливість отримання доходів від використання всіх активів, то сукупний фінансовий потенціал країни повинен постійно перебувати в господарському обороті, а всі управлінські дії щодо нього мають спрямовуватися на створення доданої вартості.

Узагальнення праць науковців, що досліджують проблеми фінансів, фінансових ресурсів складових сукупного фінансового потенціалу країни, дозволяє узагальнити основні чинники, що визначають кризові прояви у функціонування та відтворенні фінансових ресурсів як всіх складових так і сукупного фінансового потенціалу країни загалом, а, отже проблемні аспекти державної політики модернізації фінансово-економічної сфери:

– враховувати реальні макроекономічній макрофінансові передумови та перспективи формування та використання фінансових ресурсів;

– удосконалювати систему адміністрування фінансових ресурсів; існує розпорошеність коштів та дублювання управлінських функцій щодо розподілу фінансових ресурсів поміж різних гілок виконавчої влади; неможливість концентрації коштів на пріоритетних напрямах, які забезпечують розширене фінансово-економічне відтворення;

– зменшувати централізацію управління фінансовими потоками;

– відкритість формування фінансових відносин і, як наслідок,створення нормативів фінансової забезпеченості щодо відповідних галузей;

– підвищити ефективність витрачання коштів на цілі національної економіки; фактична відсутність ефективного контролю, аудиту та системи оцінки діяльності з точки зору відтворення сукупного фінансового потенціалу країни (із визначенням мети діяльності та критеріїв досягнення цієї мети);

– прогнозування розвитку національної фінансово-економічної сфери, що включало б послідовність реформ та розрахунок коштів на фінансування галузей, включаючи фінансування реформ.

Отже, підсумовуючи можна зробити висновок, що державна стратегія модернізації національної економіки повинна спиратись на міцний сукупний фінансовий потенціал країни, відстежувати його відтворення, має бути орієнтована на створення цілісної системи з чітким розподілом функцій і відповідальності її учасників, з подоланням фрагментарності у роботі. Державна політика модернізації фінансово-економічної сфери має забезпечити ефективність і результативність функціонування та розширене відтворення сукупного фінансового потенціалу України, цільове й ефективне використання фінансових ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Геєць В. М. Формування дохідної частини бюджету: підсумки, проблеми, перспективи / В. М. Геєць // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 1. – С. 9 – 30.

2. Кириленко О. П. Необхідність та напрями модернізації місцевих фінансів України / О. П. Кириленко // Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: Монографія / За ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2008. – 376 с.

3. Міронова Л. О. Бюджетний процес: сутність, стадії здійснення та методи управління / Л. О. Міронова, В. Є. Дем'яненко, М. І. Буряк // Вісник ДДФА : Економічні науки. – 2012. – № 2(28). – С. 127 – 133.

4. Опарін В. М. Модернізація фінансової інфраструктури як основа забезпечення стабільності національної економіки / В. М. Опарін // Ефективна економіка [Електронне наукове фахове видання]. – 2015. – № 5. – Режим доступу:http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4042

5. Портна О.В. Сукупний фінансовий потенціал України як ресурс у процесі свого відтворення / О. В. Портна // Глобальні та національні проблеми економіки. – Випуск № 6. Липень 2015 р. – С. 779 – 784 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://global-national.in.ua/archive/6-2015/160.pdf.

Наталія Провозін, *аспірант*
Сумський державний університет, м. Суми
Науковий керівник: Лук'янихіна О.А., к.е.н., доцент

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОГРАМИ: ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ

Виконання стратегії - це процес управління реалізацією планів та програм по досягненню довгострокових цілей розвитку з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів впливу. Реалізація стратегії багато в чому залежить не тільки від раціонально організованої системи державного (місцевого) управління, а також від ефективного управління наявними ресурсами – трудовими, фінансовими, природними, інтелектуальними і т.п.

Особливе значення в сучасних умовах набуває процес оцінки ефективності досягнення результатів на рівні національних стратегій, програм соціально-економічного розвитку країни чи її територій (регіонів). Процес оцінки ефективності виконання стратегій, програм та проектів необхідний, оскільки для їх реалізації країна чи регіон залучує стратегічно важливі ресурси для свого розвитку. Оцінка ефективності дозволить оцінити ресурсну забезпеченість та ступінь реалізації програм та проектів.

Фінансова складова забезпечення програми природоохоронного спрямування виступає найважливішим інструментом її реалізації. Загальний обсяг коштів, необхідних для реалізації подібної програми, відповідно до української практики, формується з наступних джерел: кошти державного бюджету України (найбільший відсоток коштів у Сумській, Волинській областях); кошти державного фонду охорони навколишнього середовища (у Чернівецькій області); кошти обласного бюджету (у Дніпропетровській області); кошти обласного фонду навколишнього природного середовища (у Харківській, Вінницькій областях); кошти місцевих бюджетів (кошти бюджетів районів, міст, селищ та сіл); кошти місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища; інші джерела фінансування, до яких можуть включати: кошти позабюджетних фондів, гранти, власні кошти, інвестиції, залучені кредити та інші джерела не заборонені чинним законодавством (у Миколаївській, Одеській, Херсонській, Київській областях)[2].

Зупинимося більш детальніше на аналізу реалізації «Комплексної програми охорони навколишнього середовища м. Суми до 2015 року» за фінансовою складовою, оскільки більшість виконавців даних програм в Україні оцінку ефективності реалізації всієї програми проводять саме за показником використаних коштів. Дана оцінка виконання програми носить характер звітування про витрачені кошти за кожним заходом, при цьому не зазначається яких екологічних, соціальних чи економічних ефектів було досягнуто.

Співвідношення планових та фактичних обсягів фінансування програми за джерелами та роками наведено на рис.1. Якщо оцінку ефективності реалізації програми оцінювати за фінансовою складовою (порівнюючи планові та

фактичні обсяги фінансування), то за 2011 рік показник ефективності становить 80,17%, за 2012 р. – 57,04%, за 2013 р. – 15,54%, за 2014 р. – 48,8%.

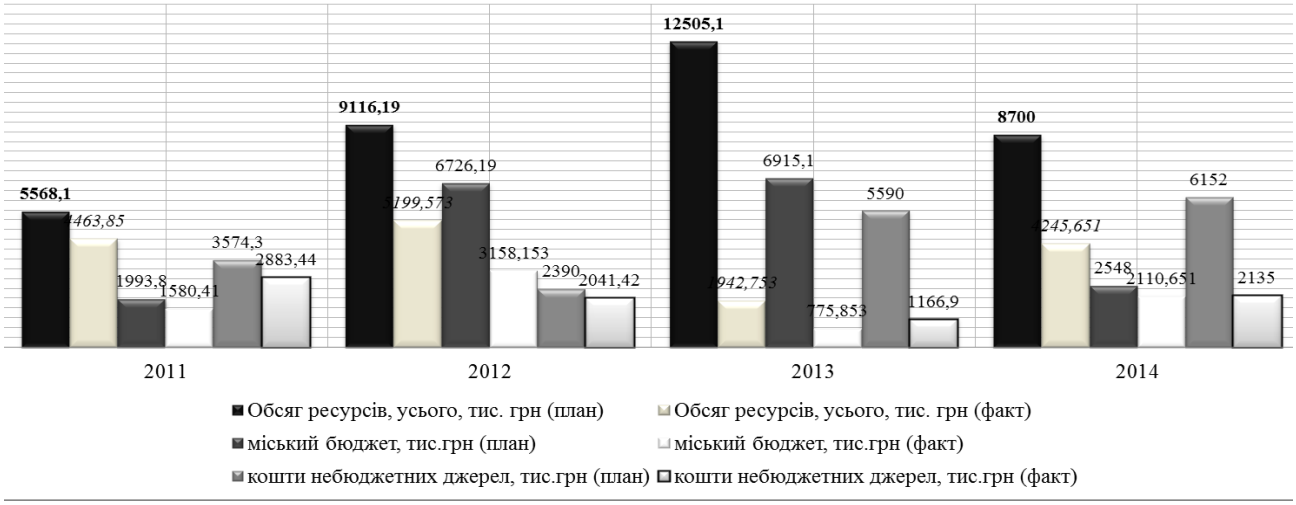

Рис. 1. Співвідношення планових та фактичних обсягів фінансування Комплексної програми охорони навколишнього середовища м. Суми до 2015 року

У розрізі за роками: у 2011 р. заплановано до виконання -30 заходів, з них -22 виконано, - 3 частково виконано, - 5 не виконано, з яких -2 не виконано через відсутність фінансування, станом на 01.01.2012 кредиторська заборгованість за програмою становить 181, 043 тис. грн; у 2012 р. заплановано до виконання – 42 заходи, з них -29 виконано, - 2 частково виконано, - 11 не виконано, з яких -4 не виконано через відсутність фінансування, станом на 01.01.2013 кредиторська заборгованість за програмою становить 643,1 тис. грн.; у 2013 р. заплановано до виконання – 26 заходів, з них – 16 виконано, - 3 частково виконано, - 7 не виконано, з яких 3 не виконано через відсутність фінансування, та 1 - через перенаправленість коштів на інші заходи, станом на 01.01.2014 кредиторська заборгованість за програмою становить 1137,316 тис. грн.; у 2014 р. заплановано до виконання – 27 заходів, з них -18 виконано, - 1 частково виконано, - 8 не виконано, з яких –1 не виконано через те, що фінансування заходу міським бюджетом не передбачено, а 1 – через перенаправленість коштів на інші заходи, станом на 01.01.2015 кредиторська заборгованість за програмою становить 728,836 тис. грн.

Враховуючи цільову спрямованість програми – охорона навколишнього природного середовища, оцінку ефективності реалізації програми доцільно проводити використовуючи системний підхід, враховуючи реальні зміни в довкіллі. Провести дану оцінку можливо відповідно до Методики оцінки ефективності реалізації регіональних природоохоронних та державних (загальнодержавних)цільових екологічних програм(далі Методика) [1]. Показник результативності виконання програми, знаходиться за формулою:

$$R^y = I^y_{ecol} \cdot I^y_{ecom}, \text{де} \qquad (1)$$

R^y - інтегрований показник, який характеризує результативність виконання; I^y_{ecol} - інтегральний показник оцінки ефективності екологічного ефекту реалізації виконання; I^y_{ecom}, - інтегральний показник оцінки

ефективності економічного ефекту реалізації виконання; у – рік виконання програми.

Провівши відповідні розрахунки та співставивши їх із якісними оцінками, за 2011-2014 роки виконання програми є «незадовільним» (розрахункові значенні становили менше 1%).

Орієнтування здійснення оціночних процедур щодо виконання природоохоронних та цільових екологічних програм на основі аналізу використаних фінансових ресурсів, на нашу думку, є недоцільним. Подібна оцінка не дає відповіді щодо покращення стану довкілля за всіма чи окремими показниками, та раціонального використання природних ресурсів.

Критеріями при проведенні процедури оцінки ефективності реалізації програм екологічного спрямування повинні бути: порівняність (можливість порівняти дані по рокам, із базовими показниками, із результатами інших аналогічних програм); вимірюваність (досягнені показники для оцінки можливо виміряти у кількісному чи якісному значенні); системність (враховувати не тільки економічну складову програми, але і соціальний та екологічний аспекти); відповідність (повинні бути чітко встановлені оціночні процедури, розроблені методики які відповідають соціо-еколого-економічним аспектам виконання програми);доступність (свобода пошуку та отримання інформації необхідної для проведення оцінки, а також вчасності проведення оцінки ефективності); відкритість результатів (можливість ознайомлення громадськості із результатами, а також захисту прав населення).

У відповідності до цього, варто звернути увагу на вдосконалення інструментів оцінки ефективності виконання цільових екологічних програм, оскільки Методика має ряд недоліків: наявний суб'єктивний характер оцінки ефективності (експертний метод); носить узагальнений характер, що унеможливлює її використання для оцінки комплексних програм, які мають різну структуру документу; можливість заміни екологічних показників економічними; не враховує логічну складову показника при розрахунку.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України № 491 від 15.10.2012 р. «Методика оцінки ефективності реалізації регіональних природоохоронних та державних (загальнодержавних)цільових екологічних програм».

2. Провозін Н.В. Фінансова складова комплексних екологічних програм областей України / Н.В. Провозін, В.О. Лук`янихін // Проблеми економіки та менеджменту: оцінка та перспективи вирішення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 26-27 вересня 2014 року) / ГО «Львівська економічна фундація». У 2-х частинах. – Львів: ЛЕФ, 2014. С.54-58.

3 Офіційний сайт Сумської міської ради [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.sumy.ua/.

Юлія Ребрик, *к.е.н.*
доцент кафедри фінансів і кредиту
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Черкаси

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ВІДНОВЛЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

На сучасному етапі розвитку економіка України знаходиться в глибокому кризовому стані, про що свідчить стрімке падіння основних макроекономічних показників. Так, у І кварталі 2015 році порівняно із аналогічним періодом минулого року спостерігається падіння рівня ВВП на 17,2 %, зниження обсягу промислової продукції на 19,5 %, падіння обсягу капітальних інвестицій на 9,2 %, зниження експортних та імпортних потоків відповідно на 33,6 та 37,2 % [2]. Крім того, про суттєве падіння ділової активності в країні свідчить високий рівень збитковості діяльності підприємств. Так, частка збиткових підприємств складає 47 %. Слід зауважити, що за січень-березень 2015 року чистий збиток великих та середніх підприємств України становить майже 354 млрд. грн.

На фоні падіння ділової активності в економіці, значної девальвації гривні, що з початку 2014 року складає 170 %, прискорених інфляційних процесів та суттєвого дефіциту державного бюджету відбувається значне погіршення добробуту населення. Зазначене підтверджується зростанням рівня безробіття населення до 10 %, падінням реального наявного доходу населення на 23,5 % та високим показником заборгованості із виплати заробітної плати. Дані тенденції свідчать про загострення кризових явищ в економіці України та відсутність внутрішніх механізмів її подолання і вимагають залучення дієвих стимуляторів ділової активності в країні на основі залучення інвестицій у вітчизняну економіку.

Ураховуючи вищезазначене, для підвищення рівня ділової активності в країні та стимулювання економічного зростання важливим є покращення інвестиційного клімату регіонів України з урахуванням їх інвестиційного потенціалу, що, у свою чергу, призведе до залучення інвестицій в національну економіку.

Варто зауважити, що інвестиційний клімат регіону формується за рахунок сукупності об’єктивних та суб’єктивних умов і факторів, що характеризують привабливість регіону для залучення як вітчизняних так й іноземних інвестицій. Таким чином, складовими інвестиційного клімату регіону є інвестиційний потенціал та інвестиційний ризик.

Головними факторами, що формують інвестиційний потенціал регіонів України є значні природні ресурси, наявність внутрішнього ринку збуту, високий рівень кваліфікації працівників при відносно низькому рівні оплати праці та високий потенціал в наукомістких галузях. Однак, в умовах сьогодення значний деструктивний вплив на інвестиційний потенціал здійснюють такі фактори, як політична нестабільність та воєнні дії на території України, високий рівень бюрократизації та корумпованості державних чиновників,

низька продуктивність праці та зношеність основних фондів, низький рівень розвитку інфраструктури та недосконала законодавча база щодо інвестиційної та підприємницької діяльності в цілому.

Крім того, поглиблення фінансово-економічної кризи в країні призвело до формування капіталодефіцитного стану регіонів та національної економіки в цілому, оскільки внутрішні суб'єкти макроекономіки не мають достатніх фінансових ресурсів для інвестування в економіку країни. Так, дефіцит державного бюджет у розмірі 5 % від ВВП та соціальноорієнтований характер видатків бюджету свідчать про відсутність стратегії інвестування державою в економіку, валовий показник чистого фінансового результату підприємств за перше півріччя 2015 року показує збитки в обсязі майже 354 млрд. грн., що говорить про відсутність ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання для капітального інвестування. Крім того, заощадження населення за результатами 1 кварталу 2015 року складають лише 0,6 % у структурі їх витрат проти 6 % за аналогічний період минулого року, що вказує на суттєве зниження інвестиційної спроможності населення. Поряд із тим, банківська криза та висока вартість банківського кредитування обмежують залучення даного ресурсу для інвестування економіки.

Виходячи з цього, нагальним є формування інвестиційного клімату задля залучення саме іноземних інвестицій, які з початку 2014 року демонструють негативну динаміку (рис. 1).

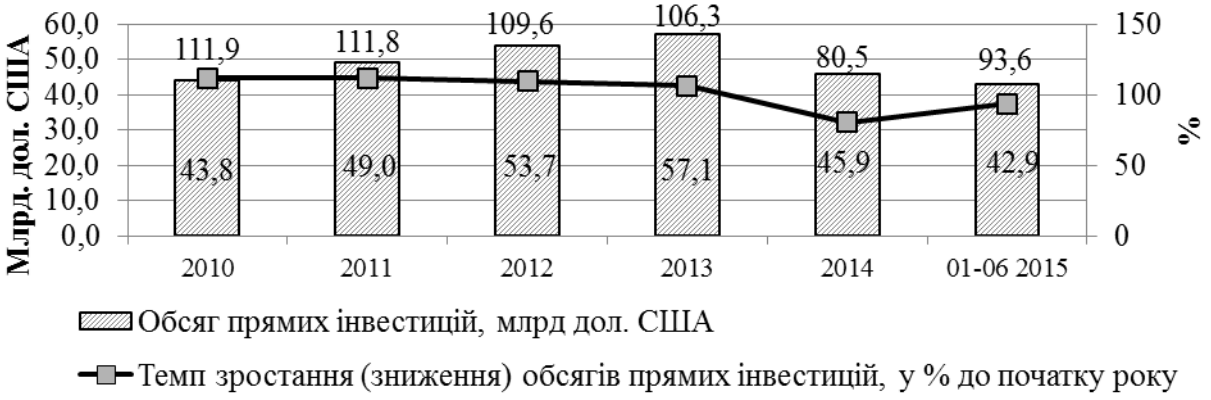

Рис. 1. Динаміка залучення прямих іноземних інвестицій в Україну за період з січня 2010 року по січень-червень 2015 року [1]

Слід відзначити, що станом на 01.07.2015 року в економіку України залучено прямих іноземних інвестицій в обсязі майже 43 млрд. дол. США, що в розрахунку на одну особу населення складає 1000,5 дол. У загальному приток інвестицій здійснювався із 133 країн світу. Так, із країн ЄС з початку інвестування внесено 33 млрд. дол. США інвестицій або 77,4 % загального обсягу акціонерного капіталу, з інших країн світу – майже 10 млрд. дол. США (22,6 %), що свідчить про стійку співпрацю України з країнами ЄС у сфері інвестування.

Станом на 01.07.2015 основними країнами-інвесторами, на які припадає більше 74 % загального обсягу прямих інвестицій, є: Кіпр – 28,6%, Німеччина – 12,8 %, Нідерланди – 11,9 %, Російська Федерація – 6,3 %, Австрія – 5,5 %, Велика Британія – 4,6 %, Віргінські Острови – 4,4 % [1].

Варто зауважити, що для іноземних інвесторів найбільш привабливою галуззю економіки є промисловість – 31,5 % загального акціонерного капіталу. Крім того, в установах фінансової та страхової діяльності акумульовано 25,9% загального обсягу прямих іноземних інвестицій, на підприємствах оптової та роздрібної торгівлі; ремонту автотранспортних засобів – 13,3%, у сфері здійснення операцій з нерухомістю –8,4%, у сфері професійної, наукової та технічної діяльності – 5,6%.

Щодо регіонального розподілу прямих іноземних інвестицій, то серед регіонів України лідирують м. Київ – 50,3 % або 21,6 млрд. дол. США, Дніпропетровська область – 16,9 % або 7,3 млрд. дол. США, Донецька область – 5,1 % або 2,2 млрд. дол. США, Київська область – 3,9 % або 1,7 млрд. дол. США, Харківська область – 3,8 % (1,6 млрд. дол. США), Одеська область – 3,2 % (1,4 млрд. дол. США), Львівська область – 3 % (1,3 млрд. дол. США), Полтавська область – 2,4 % (1 млрд. дол. США), Івано-Франківська область – 2 % (0,85 млрд. дол. США), Запорізька область – 1,8 % (0,76 млрд. дол. США), Луганська область – 1,3 % (0,57 млрд. дол. США), Черкаська область – 1 % (0,41 млрд. дол. США) [2]. Частка інших регіонів України у структурі залучених іноземних прямих інвестицій складає 5,3 %, що свідчить про їх несприятливий інвестиційний клімат поряд із високим рівнем інвестиційного потенціалу. Такі тенденції вимагають подальших регуляторних дій щодо зниження інвестиційного ризику та поліпшення інвестиційного клімату у вищезазначених регіонах.

Поліпшення інвестиційного клімату в регіонах та цілому в Україні вимагає застосування наступних заходів: зниження рівня корупції; спрощення процедур здійснення підприємницької та інвестиційної діяльності; розвиток інфраструктури в регіонах; стимулювання інвестування в людський капітал та підвищення рівня кваліфікації працівників; зниження вартості кредитів суб'єктам господарювання та надання державних пільгових кредитів пріоритетним галузям економіки; створення системи стимулювання залучення інвестицій, у тому числі, надання податкових пільг, здійснення державних замовлень, спрощення процедур реєстрації та ліцензування тощо.

Окрім того, важливим фактором покращення інвестиційного клімату в Україні є подальша її активна співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, які здійснюють кредитування підприємницької діяльності, що надасть можливість залучати зовнішнє фінансування за відносно низькими процентними ставками.

Список використаних джерел:

1. Зовнішньоекономічна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.

2. Макроекономічні показники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57896.

***Наталія Рингач**, д.н.держ.упр., с.н.с.,*
головний науковий співробітник
Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М.В. Птухи НАН України, м. Київ

БЮДЖЕТНІ ПРОБЛЕМИ СЕКТОРУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ КРИЗИ ТА НАПРЯМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Україна перебуває під подвійним тягарем наслідків світової економічної кризи минулого десятиріччя та проявів сучасної економічної і політичної кризи, яка негативно впливає, серед іншого, на громадське здоров'я і функціонування системи охорони здоров'я (ОЗ). Одночасне скорочення доходних статей бюджету і купівельної спроможності національної валюти різко зменшило здатність держави забезпечувати реалізацію прийнятих соціальних програм та розробку нових. Ступінь невідповідності державного фінансування соціальним потребам зростає, причому ситуація загострилась з ескалацією конфлікту на Сході країни. Соціальні конфлікти із застосуванням насильства є найбільш очевидною і прямою загрозою безпеці і здоров'ю громадян,призводячи до загибелі людей, масового вимушеного переміщення населення, підриву систем охорони здоров'я та низки важких соціально-економічних наслідків[1,2]. Відомо, що негативні наслідки для здоров'я найбільш відчутні для певних груп населення (незаможних, безробітних, соціальних маргіналів, хронічних хворих, інвалідів тощо).В сучасній Україні виникла нова чисельна група ризику – постраждалих внаслідок соціальних конфліктів та біженців. Зменшення доходів населення та зростання частки уразливих груп призводить до збільшення чисельності контингенту, який сподівається виключно на державну медичну допомогу, а отже, потреби її фінансового забезпечення.

Фінансова незахищеність домашніх господарств сприяє появі бюджетних проблем, що стає особливо очевидним, коли ми аналізуємо доходи і витрати на потреби, пов'язані з охороною здоров'я. В умовах кризи частішають звернення за державними послугами охорони здоров'я через погіршення стану здоров'я і зростання потреби в медичній допомозі; для оформлення права на отримання державних послуг охорони здоров'я на основі пільг; через втрату охоплення на основі трудової зайнятості (соціального пакету, корпоративного медичного страхування) тощо. Проте фінансово незахищені категорії також можуть і рідше звертатися до бюджетної медицини або використовувати менш ефективні з точки зору витрат для системи ОЗ способами (наприклад, відкладають звернення за допомогою чи більше покладаються на екстрену медичну допомогу), що може призвести до здорожчання надання їм послуг в довгостроковій перспективі.

Існує вибір навіть в умовах жорсткої економії коштів. Відповідні заходи на кризу 2008-2009 рр. в рамках податково-бюджетної стратегії та політики в галузі охорони здоров'я розрізнялися в різних країнах – в бідних країнах превалювало про циклічне фінансування (зменшення витрат в міру зниження зростання внутрішнього валового продукту), а в багатих країнах – контр

циклічне фінансування (зростання витрат на тлі зниження зростання ВВП). Підтримка рівня державних витрат на сектор соціального захисту в кризовому обсязі може бути просто недостатньою, особливо в тих випадках, коли і спочатку рівні витрат були низькі. Загальне охоплення програмами соціального захисту, швидше за все,може призвести до позитивних зрушень, а в країнах, що не можуть собі це дозволити, можуть виявитися більш ефективними стратегії, спрямовані на уразливі групи населення.

Зарубіжні експерти вважають потрібним застосування інструментів контр циклічного регулювання та мінімізації впливу про циклічності економіки на діяльність фінансової системи в цілому.

З минулого ми вже знаємо, що негативні наслідки для громадського здоров'я та діяльності систем охорони здоров'я можна пом'якшити за допомогою своєчасних заходів політики. Однак керівники охорони здоров'я не можуть діяти ізольовано, для забезпечення захисту здоров'я населення та надання доступу до гарантованої державою охорони здоров'я вони мають працювати у взаємодії з керівниками соціальної та бюджетної сфер. Заходи соціальної політики спрямовані на підтримання фінансової безпеки домашніх господарств, а стратегії бюджетної політики дозволяють органам державного управління підтримувати достатні рівні фінансування сектора соціального захисту,включаючи фінансування системи охорони здоров'я.

Вивчення європейського досвіду виходу з недавньої економічної кризи дало можливість рекомендувати застосування декількох підходів,спрямованих на вирішення бюджетних проблем сектору охорони здоров'я:

- Раціоналізація наявних ресурсів через підвищення ефективності;
- Скорочення витрат на охорону здоров'я за допомогою введення обмежень бюджету, виробничих витрат або охоплення послугами охорони здоров'я;
- Мобілізація додаткових доходів.

Раціоналізація можлива за рахунок, наприклад, удосконалення процесів закупівлі, вирішення проблеми фрагментації шляхом об'єднання коштів при закупівлі та наданні послуг охорони здоров'я, підвищення ефективності та якості надання послуг охорони здоров'я тощо. Мобілізація ймовірна не лише через використання резервів і збільшення державних бюджетних трансфертів, так, Thomson et al. вказують на такі напрями, як дефіцитне фінансування та впровадження контр циклічної моделі державних бюджетних трансфертів у сектор охорони здоров'я [3,4].

Внутрішні кошти потрібно і можна вишукати, адже, за оцінками експертів ВООЗ, приблизно 20-40% ресурсів системи охорони здоров'я витрачаються даремно [5]. Серед провідних причин цього названо наступні: необґрунтована госпіталізація і тривалість перебування в стаціонарі; недостатнє використання наявної інфраструктури; використання надто дорогих, неякісних або невідповідних лікарських засобів; розтрати, корупція, шахрайство; надмірне постачання і використання вартісного обладнання, досліджень та процедур; витратна структура кадрів, брак економічної мотивації співробітників; відсутність виваженої національної стратегії охорони здоров'я.

Все це, особливо розробка фінансового аспекту "наболілої" реформи охорони здоров'я, актуально для сьогоднішньої України.

Найважливіша проблема для вироблення політики полягає в тому, щоб визначити саме ті області,скорочення витрат у які може підвищити ефективність, причому це зменшення не призводитиме до негативних наслідків для здоров'я населення.

Один із способів досягнення мети – дезінвестування неефективних з огляду витрат послуг.

Звичайно, слід звертатися по допомогу до міжнародного співтовариства. Наприклад, у 2014 р. міжнародні експерти запропонували попередній план заходів для сектора охорони здоров'я (вартістю 14 млн. $), який складається з адресних гуманітарних заходів, спрямованих на задоволення потреб населення районів, постраждалих від конфлікту, та раннє відновлення медичних послуг в постконфліктних районах, а також на надання технічної підтримки Уряду України, моніторинг та оцінку національної системи ОЗ [6]. Важливо, щоб отримані кошти обернулися реальними результатами.

Основними напрямами мінімізації негативного впливу соціально-економічної кризи на громадське здоров'я є: контрциклічні фінансові стратегії, зокрема контрциклічне державне фінансування сектора охорони здоров'я та інших форм соціального захисту; забезпечення достатності рівня державних витрат на охорону здоров'я; відсутність значних розривів в охопленні медико-соціальними послугами та їх доступності; утримання відносно низького рівня особистих платежів громадян; чітке розуміння тих областей, в яких реформи необхідні найбільше; керування достовірними даними про співвідношення "затрати-ефективність" різних послуг, втручань, засобів і обладнання у процесі їх вибору і закупівлі; чітко визначені і усвідомлені суспільством пріоритети; наявність політичної волі у вирішенні питань усунення неефективності та мобілізації доходів для сектора охорони здоров'я. І, нарешті, нагально необхідні усвідомлення регіональних та місцевих проблем і обґрунтовані локалізація та визначення "дози фінансових ін'єкцій" при розробці або змінах місцевих бюджетів.

Надійна, підготовлена і чітко керована система охорони здоров'я може своїми діями ефективно сприяти запобіганню переростання окремих нештатних ситуацій в сфері охорони здоров'я в кризу громадської безпеки, в тому числі безпеки фінансової.

Список використаних джерел:

1.Пути повышениябезопасностиздоровья населения / Под ред. G. Rockenschaub, J. Pukkila и M. C. Profili. – Copenhagen: ВООЗ, Европейское региональное бюро, 2007. – 80 с.

2. Ryngacz N. Оценка влияния экономического и политического кризиса на состояние здоровья населения и функционирование системы здравоохранения в Украине / Natalia Ryngacz // Zeszyty Naukove Uczelni Warszawskiej im. Marii Skłodowskiej-Curie. – 2015. – №1(47). – S. 261–279.

3. Economic Crisis, Health Systems and Health in Europe: Impact and Implications for 3. Policy / S. Thomson, J. Figueras, T. Evetovits, M. Jowett, Ph. Mladovsky, J. Cylus, M. Karanikolos, H. Kluge. – Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, European Observatory for Health Systems and Policies.– 2015. – 258 p.

4. К вопросу о финансовой устойчивости в системах здравоохранения / S.Thomson, T.Foubister, J.Figueras, J.Kutzin, G.Permanand and L.Bryndova. – Копенгаген, Рег. бюро ВОЗ, 2009. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0019/76042/E93058R.pdf?ua=1

5. Финансирование систем здравоохранения: путьк всеобщему охвату населения медико-санитарной помощью. Доклад о состоянииздравоохранения в мире, 2010 г. – Женева, ВОЗ, 2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.who.int/whr/2010/whr10_ru.pdf?ua=1

6. WHO appeals for US$ 14 million to scale up health operations in Ukraine. [Electronic resource]. – Access mode : http://www.euro.who.int/en/health-topics/emergencies/disaster-preparedness-and-response/news/news/2014/08/who-appeals-for-us$-14-million-to-scale-up-health-operations-in-ukraine

Віктор Свадеба, *студент*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород
Науковий керівник: Кампо Г. М., к.е.н., доцент

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Податкова культура виступає важливим елементом цивілізаційного розвитку суспільства, характеризується добровільною сплатою податків населенням, високопрофесійним рівнем податкових органів,розумінням та популяризацією податкової діяльності в державі. Актуальним завданням нині є підвищення рівня податкової культури, обізнаності населення в чинному податковому законодавстві, що сприятиме зростанню доходів держави, подальшій економічній та культурній інтеграції України в Європейський Союз.

За визначенням Воїнової Т. С.,«податкова культура – це рівень розвитку суспільства, виражений в існуючих нормах системи оподаткування, глибині податкових знань населення, умовах розвитку підприємництва, а також в усвідомленні необхідності виконання податкових зобов'язань» [1, с.56].

На думку Карпінського Б. А. «податкова культура – це спосіб поведінки, що передбачає наявність та дотримання стабільного і дієвого податкового законодавства в державі та визначає рівень розвитку суспільства, вираженого в існуючих нормах» [2, с. 130].

Податкова культура включає декілька складових елементів. На думку Ручкіної В. М., основними складовими податкової культури є [3, с. 200]: − політична культура, яка є усвідомленням громадянами всієї важливості для держави сплати податків; − правова культура, яка виступає знанням своїх прав та обов'язків у процесі їхньої сплати; − економічна культура, тобто досконале знання та безумовне виконання податкового законодавства та підзаконних нормативно-правових актів; − фінансова культура, як своєчасне подання бухгалтерської та податкової звітності.

Державна політика передбачає виконання низки завдань у сфері розвитку податкової культури населення України. Основними завданнями можна назвати наступні: - сприяння формуванню податкової культури серед населення, як життєво необхідного фактора розвитку держави; - забезпечення плідної

співпраці між платниками податків та службовцями податкових органів; - надання всієї необхідної інформації населенню для своєчасної і правильної сплати податків; - проведення регулярних кваліфікаційних тестів щодо знань податкових норм серед працівників податкових органів.

Окрім того, важливу роль відіграє якість послуг податкових органів. Для ефективної співпраці з платниками податків, працівники податкових органів мають відповідати певним вимогам, серед яких можна виділити наступні: знання всіх аспектів податкового законодавства; професійні навички та уміння; норми службового етикету; здатність до проведення педагогічно-роз'яснювальних робіт.

На сучасному етапі розвитку незалежної України рівень розвитку податкової культури є недостатнім, на що вплинуло ряд передумов. Передумовами низького рівня податкової культури, на нашу думку, можна вважати: незацікавленість платників податків у добровільній їх сплаті; відсутність довіри громадян до держави; незадовільна діяльність державі у сфері роз'яснення чинних норм та змін в податковому законодавстві; відсутність засад податкової культури в період радянської України.

Визначивши передумови низького рівня податкової культури, слід зазначити, що сьогодні, на нашу думку, характерними є такі проблеми: нестабільність та мінливість податкового законодавства; незрозумілість та суперечність деяких податкових норм; недостатнє інформування населення про зміни в податковому законодавстві; відсутність ефективної співпраці між платниками податків та податковими органами, які спрямовують свою діяльність на максимально можливе примусове адміністрування податків; мінімальне залучення громадян до реформування податкової системи; схильність працівників податкових органів до зловживання службовим становищем, в тому числі до порушення прав платників податків та неефективного виконання службових обов'язків; відсутність прозорості у використанні державою податкових доходів.

Завдання підвищення рівня податкової культури потребує здійснення ряду заходів. Основними шляхами підвищення рівня вітчизняної податкової культури вважаємо наступні: - організація навчання основним аспектам податкової культури (на прикладі ЄС) для працівників податкових органів; - проведення своєчасних регіональних конференцій з приводу роз'яснення нововведень та змін до чинних податкових норм; - залучення начальних закладів до програм розвитку податкової культури серед молоді; - фінансування державою опитування громадян з приводу ознайомленості резидентів та нерезидентів України з чинним податковим законодавством; - широке і всебічне інформування населення про чинне податкове законодавство через засоби масової інформації; - надання прозорої та достовірної інформації про напрями використання державою податкових доходів; - стимулювання населення до добровільної сплати податків за рахунок надання їм певних політичних чи культурних переваг; - широке і всебічне залучення громадян до дискусій та процесу реформування податкової системи; - використання міжнародного досвіду у сфері розвитку податкової культури.

Високий рівень податкової культури серед населення свідчить про значний соціально-економічний розвиток держави та довіру населення до її політичного курсу. Це сприяє збільшенню доходів держави за рахунок зростання добровільної сплати податків, стимулює до зменшення рівня тіньової економіки та розвитку суспільства в цілому. Досягнення консенсусу між платниками податків та державою в цілому з приводу співпраці з метою підвищення рівня податкової культури сприятиме розвитку ефективного громадянського суспільства та подальшій інтеграції до Європейського союзу.

Список використаних джерел:

1. Воїнова Т. С. Деякі питання формування податкової культури в сучасних умовах // Вісник податкової служби України. – 2000. – №37. – С. 55-59.

2. Карпінський Б. А. Удосконалення взаємин податкової служби з платниками податків // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №2 (68). – С. 128-136.

3. Ручкіна В. М. Податкова культура в інституціональному аспекті розвитку податкової системи України / В. М. Ручкіна // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - 2013. - № 1. - С. 197-205.

В'ячеслав Святогор, здобувач
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Кампо Г. М., к.е.н., доцент

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ІННОВАЦІЙ

Інновації у сучасному світі складають основу конкурентоздатності фірм, галузей і цілих країн, сприяють завоюванню великих обсягів на ринках збуту шляхом освоєння нових, більш привабливих для споживачів товарів і послуг, що мають абсолютно нові споживчі властивості.

Інновація – це комерційне застосування нових більш продуктивних технологій, які суттєво змінюють обсяги, структуру та якість виробництва і споживання; вони існують у формі нових чи вдосконалених товарів чи послуг (інновація – продукт) та технологічних процесів (інновація – процес).

В еволюції підходів до визначення інновацій в економічній літературі можна виділити ряд наступних історичних етапів:

1) на першому етапі (1910 - 1930-ті рр.), який пов'язаний з іменами Н.Д. Кондратьєва та Й.А. Шумпетера, відбувається формування основ теорії інновацій: розглядаються питання взаємозв'язку інновацій та довгих циклів [1, с. 468–470]; пропонується „технологічне" пояснення довгих хвиль [5, с. 374]; формуються основні положення теорії інновацій [4, с. 18];

2) другий етап (1940 – 1960-ті рр.) у розвитку проблематики інновацій в економічній літературі характеризується розвитком окремих, насамперед, макроекономічних ідей, закладених на першому етапі: аналіз зв'язку науково-технічного прогресу і соціуму Дж.Берналом [2,с.30]; включення параметра технологій в неокласичні моделі зростання Р. Солоу [7, с. 125]; розгляд проблеми епохальних інновацій з погляду теорії економічного зростання С. Кузнеця [10, с. 22];

3) третій етап (з середини 1970-х рр.) характеризується наступними досягненнями: пропозиція класифікації інновацій Г. Меншем [8, с. 6]; розробка моделі S-подібної кривої Р. Фостером [9, с. 57-65]; аналіз проблематики кластерів інновацій А. Кляйнкнехтом [3, с. 93]; розробка концепції індустріальних революцій К. Фріменом [10, с. 31]; розробка Нельсоном і Уінтеромеволюційної економічної теорії [6, с. 18-21]; поява робіт П. Ромера в області ендогенної теорії зростання [10, с. 77-87];

4) на четвертому (сучасному) етапі (з середини 90-х рр.) інновації досліджуються методами системного аналізу. На цей раз: відбувається лавиноподібне зростання числа публікацій, в першу чергу під егідою Організації економічного співробітництва та розвитку з питань інноваційної політики та формування ефективних інноваційних систем [10, с. 25]; спостерігається суттєве посилення прикладного аспекту інноваційної теорії, розглядаються все більш складні соціально-економічні системи, активізується прогнозування розвитку окремих інновацій, ринків і технологій; ознакою сучасного етапу є органічне вбудовування різних аспектів інноваційної проблематики в економічну політику і практику.

Отже, із наведеного аналізу можна зробити висновок, що інновація – це кінцевий метод, принцип, новий порядок, винахід, новий продукт, процес, якісно відмінний від попереднього аналога, що є результатом інтелектуальної діяльності, закінчених наукових досліджень і розробок.

Список використаних джерел:

1. Автономов В.С. История экономических учений: Учебное пособие / В.С. Автономов, О.И. Ананьин, Н.А. Макашева и др. – М.: Инфра-М, 2009. – 784 с.
2. Бернал Дж. Наука в истории общества / Дж. Бернал; пер. с англ. под общ. ред. Б.М. Кедрова, И.В. Кузнецова. – М.: ИЛ, 1956. – 736 с.
3. Каррыев Б. С. Всемирное Интервидение: Основы информационной культуры / Б.С. Каррыев, М.Б. Айдарханов, Е.К. Балафанов. – Алма-Ата: SIBIS, 2006. – 403 с.
4. Комаров В.М. Основные положения теории инноваций / В.М. Комаров. – М.: Издательский дом „Дело" РАНХиГС, 2012. – 190 с. – (Инновационная экономика: теория).
5. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Избранные труды / Н.Д. Кондратьев, Ю.В. Яковец, Л.И. Абалкин. – М.: Экономика, 2002. – 767 с.
6. Нельсон Р.Р. Эволюционная теория экономических изменений / Р.Р. Нельсон, С.Д. Уинтер; пер. с англ. М.Я. Каждана; под общ. ред. В.Л. Макарова. – М.: Дело, 2002. – 536 с.
7. Нуреев Р.М. Экономика развития: модели становления рыночной экономики: Учебник / Р.М. Нуреев. – М.: ИНФРА-М, 2014. – 640 с. – (2-е изд., перераб. и доп.).
8. Повітчан В.В. Визначеннясутностідеякихкатегорійінноватики / В.В. Повітчан. // Економікарозвитку. – 2005. – №2(34). – С. 6.
9. Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают / Р. Фостер; пер. с англ. В.А. Спичкин, М.З. Штернгарц; под общ. ред. В.И. Данилова-Данильяна. – М.: Прогресс, 1987. – 272 с.
10. Шараев Ю.В. Теория экономического роста / Ю. В. Шараев. – М.: ГУ – ВШЭ, 2006. – 254с.

***Олена Сова**, к.е.н.,*
доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЗОЛОТОВАЛЮТНИМИ РЕЗЕРВАМИ

Однією з головних компонент грошово-кредитного регулювання в сучасних умовах є управління золотовалютними резервами, що підтверджується практикою проведення монетарної політики центральними банками більшості країн.

Управління золотовалютними резервами країни є органічною складовою валютної політики Національного банку, що безпосередньо впливає на можливості ефективного використання ним основних інструментів валютного регулювання та встановлення режиму валютного курсу [1, с. 142].

Оптимальний рівень резервів не є чітко встановленою величиною. Можна навести ряд критеріїв достатності рівня золотовалютних резервів держави. Першим можна визначити так званий «грошовий критерій», який визначається через співставлення золотовалютних резервів з грошовою базою. Резерви центрального банку виступають формальним забезпеченням національної валюти, а отже резервів центрального банку має вистачити на задоволення раптового попиту на іноземну валюту [2, с. 42].

Другий критерій оцінки пов'язаний з необхідністю скорочення волатильності і збільшення гнучкості національної грошової одиниці для стимулювання успішної зовнішньої торгівлі. За цим критерієм, більше резервів необхідно для країн з торговим дефіцитом і слабко диверсифікованим експортом.

Основні недоліки зазначених двох підходів до визначення достатності золотовалютних резервів стали особливо помітними під час фінансової кризи 1997 р.. Валютні кризи, викликані надмірним нагромадженням державного зовнішнього боргу, призвели до розробки третього критерію оцінки достатності резервів – правила П. Гвідотті. Правило П. Гвідотті може бути сформульоване так:обсяг резервів достатній, якщо він надає можливість країні обходитися без зовнішніх запозичень протягом одного року. Згідно з критерієм А. Грінспена, золотовалютні резерви повинні перевищувати суму офіційного та офіційно гарантованого урядом короткотермінового зовнішнього боргу [4, с. 22].

Не зважаючи на достатню ефективність правила П. Гвідотті, науковці активно шукали альтернативні підходи до визначання критеріїв достатності золотовалютних резервів. Модифікація може полягати в додаванні прогнозу торгового дефіциту, а також платежів по фінансових зобов'язаннях і ймовірних витратах за ними. Іншою модифікацією вважають критерій Я. Редді, сутність якого полягає в тому, що при визначенні рівня достатності міжнародних валютних резервів до уваги береться сума платежів за імпорт і витрати на обслуговування зовнішнього боргу (термін – один рік). Наприклад, за

методологією МВФ, достатнім є рівень резервів, що відповідає тримісячному обсягу імпорту.

Структура золотовалютних резервів значною мірою залежить від особливостей елементів світової валютної системи, міжнародних розрахунків, ролі різних країн у світовій торгівлі та міжнародному поділі праці. У сучасних економічних умовах структура золотовалютних резервів, що формуються в центральних банках більшості країн світу, включає в себе чотири основні компоненти (рис. 1).

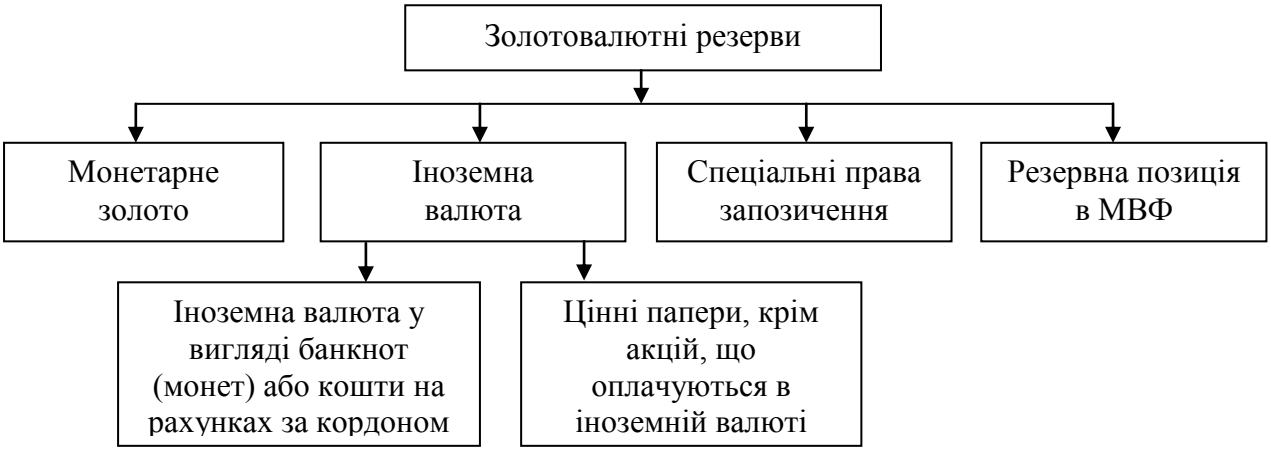

Рис. 1. Типова структура золотовалютних резервів [5]

Ключовими функціями валютних резервів є підтримання ліквідності валютного ринку, протидія «шокам» платіжного балансу, стимулювання експортоорієнтованого зростання [3, с. 102].

Управління золотовалютними резервами – це процес розміщення цих активів з метою збереження або нарощення їх вартості, підтримання високого рівня ліквідності та доступності до використання державними органами грошово-кредитного регулювання.У процесі управління золотовалютними резервами можуть використовуватися пасивна (відтворення нормативної структури золотовалютного резерву) та активна (одержання додаткового доходу) інвестиційні стратегії.

Список використаних джерел:

1. Журавка Ф.О. Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України / Ф.О. Журавка. – Суми: Ділові перспективи, 2008. – 333 с.

2. Каракулова І. Традиційні та альтернативні підходи визначення достатності золотовалютних резервів держави // Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. – 2011. – Вип. 127. – С. 42-45.

3. Наркевич С. Золотовалютные резервы: история, определение, состав и современные функции / С. Наркевич // Вопросы экономики. –2015. – № 4. – С. 86-105.

4. Столярчук А.В. Визначення достатності рівня золотовалютних резервів України та країн Європейського Союзу / А.В. Столярчук, С.В. Войтко // Бізнес Інформ. –2014. – № 3. – С. 22-26.

5. Чабаненко І.Л. Золотовалютні резерви: проблеми формування та управління / І.Л. Чабаненко, В.Є. Фіногєєва // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наукових праць. –2012. – Вип. 2, т. 1. – С. 217–220.

Наталія Ткаченко, *д.е.н., професор*
завідувач кафедри фінансів і кредиту
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Черкаси

ПРОБЛЕМАТИКА БОРГОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

Здійснення боргової політики має на меті прискорення розвитку економіки держави, стимулювання приросту ВВП,зменшення безробіття, регулювання інфляційних процесів. Окрім того за допомогою боргової політики акумулюються кошти, необхідні як для покриття витрат економічного та соціального характеру, так і для погашення й обслуговування боргових зобов'язань. Між тим, якщо такі фінансові ресурси не йдуть на задоволення інвестиційних потреб, то при їх використанні не виникає ні матеріальної, ані грошової віддачі [1, с. 121].

Слід зауважити, що у 2014 році державний і гарантований борг в доларовому еквіваленті знизився на 3,4 млрд. доларів – до 69,8 мільярдів. Однак у гривневому еквіваленті через майже триразову девальвацію національної валюти цей показник за минулий рік збільшився на 88,2% (табл. 1) та досягнув 1,1 трлн. грн. або 70,3% номінального ВВП (рис. 1). Така величина перевищує граничний рівень боргу країни відносно ВВП, який можна вважати безпечним і який не загрожує країні дефолтом. Відповідно до Бюджетного кодексу України безпечний рівень боргу країни встановлено в розмірі не більше 60% річного номінального обсягу ВВП [2]. Саме такий рівень внутрішньої і зовнішньої державної заборгованості, з урахуванням вартості обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень й оптимального співвідношення між ними є достатнім для вирішення нагальних соціально-економічних потреб та не загрожує втраті суверенітету та руйнуванню вітчизняної фінансової системи.

Таблиця 1

Динаміка державного і гарантованого боргу впродовж 2010-2015 рр.[3]

Рік	Загальний борг		Зовнішній борг		Внутрішній борг	
	млрд. грн	темп росту, %	млрд. грн	темп росту, %	млрд. грн	темп росту, %
2010 р.	316,8	–	211,7	–	105,1	–
2011 р.	432,2	+36,4	276,7	+30,7	155,4	+47,9
2012 р.	473,1	+9,5	299,4	+8,2	173,7	+11,7
2013 р.	515,5	+9,0	308,9	+3,2	206,5	+18,9
2014 р.	584,1	+13,3	300,0	-2,9	284,0	+37,6
Станом на 01.01.2015р.	1100,5	+88,4	611,6	+103,9	488,8	+72,1
Станом на 01.04.2015р.	1524,3	+38,5	998,4	+63,2	525,9	+7,6

Якщо подивитися на підсумки першого кварталу 2015 р., то величина загального боргу досягла 1,5243 трлн грн., що приблизно дорівнює номінальному ВВП країни у 2014 р., який становив 1,567 трлн грн.

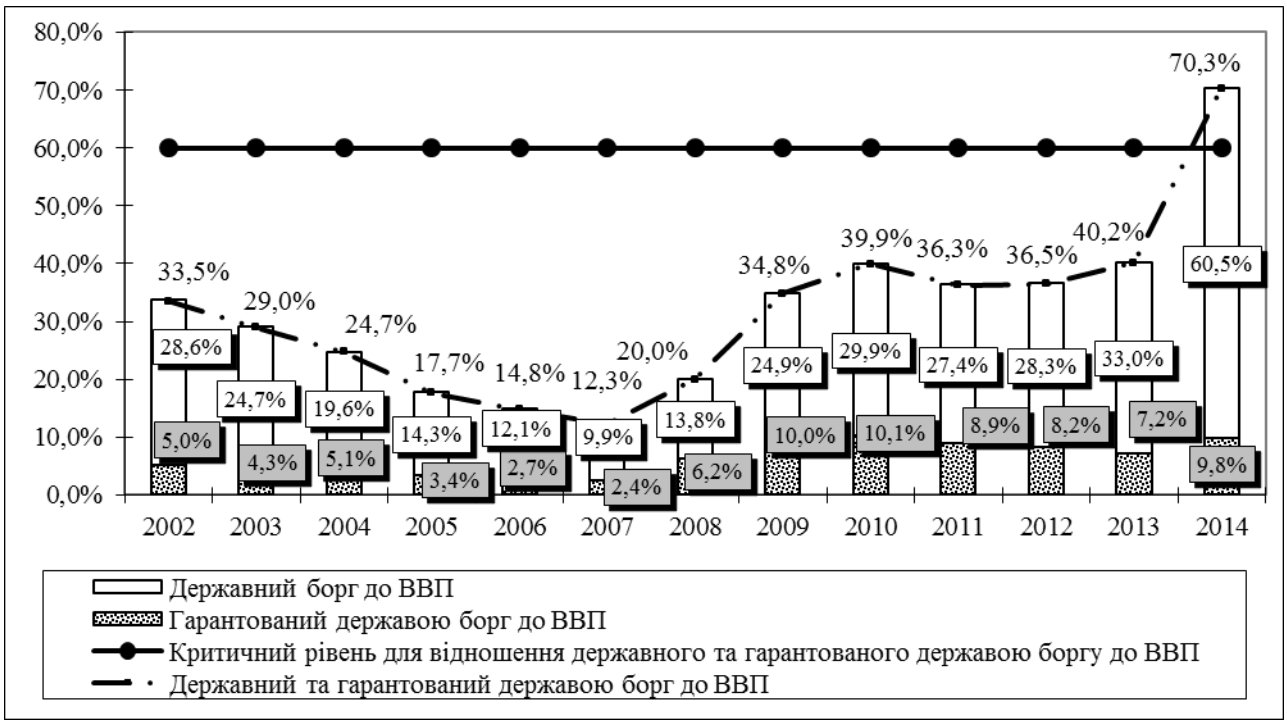

Рис. 1. Відношення державного та гарантованого державою боргу України до валового внутрішнього продукту (на кінець відповідних років) впродовж 2003-2014 рр. [3]

Варто зважати на те, що, в сучасних реаліях основне джерело кредитних коштів та основна стратегія розвитку України – це продовження програми МВФ у цілому. Відповідно до чинної чотирирічної програми розширеного фінансування EFF (Extended Fund Facility, 17,5 млрд. дол., з яких у 2015 р. – транш у 5 млрд. дол. надійшов у березні 2015 р. (складає майже 30% від загальної суми кредиту), а очікується ще 3 транши по 1,7 млрд. дол.) Міжнародного валютного фонду з Україною,реструктуризація боргових зобов'язань має забезпечити виконання Україною трьох основних завдань:до 2020 р. досягнення співвідношення державний борг/ВВП на рівні не вище за 71% ВВП;підтримання навантаження з обслуговування державного боргу щороку, починаючи з 2019-го в обсязі в середньому не вище 10% ВВП; економії на зовнішніх платежах за боргами держави, гарантованих державою, і суб'єктів держсектора на суму приблизно 15,3 млрд. доларів за період реалізації програми МВФ.

Насамперед для забезпечення вищезазначених цілей за попередніми розрахунками,Україні потрібно $40 млрд міжнародної фінансової допомоги. Ця сума складається з 17,5 млрд дол. від Міжнародного валютного фонду протягом 4-х років, друга частина 7,5 млрд – від наших партнерів, третя частина 15,3 млрд, яку потрібно заощадити завдяки реструктуризації платежів за суверенними і квазісуверенними борговими зобов'язаннями за період реалізації програми. У 2015 році з цих $15,3 млрд потрібно зекономити $5,2 млрд, тоді як ще $10,3 млрд Україні нададуть МВФ та інші донори. Виплатити при цьому доведеться $10,6 млрд, а різниця піде в золотовалютні резерви, які в2015 році планується збільшити до $18,3 млрд. (станом на 01.06.2015 р. золотовалютні резерви України становили 9,9 млрд дол. США).При цьому, з цих $15,3 млрд

близько $1,5 млрд уже реструктуризував державний Укрексімбанк [4]. До того ж варто зважати і на те, що Україна у серпні-грудні 2015 році повинна виплатити 103,52 млрд грн. зовнішнього державного боргу, а в цілому впродовж в 2015 р. – 119,410 млрд грн., зокрема 24 липня Україна вже погасила купон у 120 млн дол., а от у вересні відбулося погашення інших євробондів на суму в кілька разів більшу — 2,5 млрд дол.

Зрозуміло, що жодна з розвинутих країн світу ще не змогла повістю відмовитись від боргів, бо це є невід'ємною частиною економіки. Критична ж залежність української держави від зовнішнього фінансування,невизначеність перспектив взаємовідносин із міжнародними фінансовими організаціями обумовлюють надзвичайну актуальність кола питань очікування щодо подальшої платоспроможності держави та її підтримки ззовні. Впевнено можна стверджувати, що сьогодні Україні слід мати ефективний план на середньо та довгострокову перспективу щодо виходу з боргових зобов'язань та якомога швидше покривати борги шляхом підвищення власного ВВП.В даній ситуації варто визнати, що,по-перше, списання частини боргових зобов'язань є критично необхідним в сучасних умовах, а, по-друге, певною мірою покращить стан державних фінансів здійснення пролонгації зі зниженням ставок запозичень звичайно без їх часткового списання. Зрозуміло, що в разі відмови кредиторів від реструктуризації боргу, а також при припиненні фінансування з боку МВФ Україна може оголосити повноцінний дефолт, оскільки це буде єдиним шляхом вирішення проблеми боргового навантаження.

Список використаних джерел:

1. Бабич И.В. Методы управления государственным долгом / И.В. Бабич // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2011. – № 5. – С.120–122.

2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada.gov.ua.

3. Офіційні дані Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua.

4. Сколотяний Ю. Мораторні контри / Юрій Сколотяний, Юлія Самаєва// Дзеркало тижня. – 2015. – №18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua.

***Ольга Трейтяк**, аспірант*
Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів
Науковий керівник: Бутко М.П., д.е.н., професор

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ВПЛИВУ ФІНАНСІАЛІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Фінансовий сектор має провідне місце у функціонуванні всякої економічної системи, а позитивна динаміка розвитку регулювання цієї ланки потребує ефективної системи управління [1].

Процес фінансіалізація має двосторонню дію на економіку. З одного боку він підвищує соціальні та економічні параметри за рахунок прискореного розвитку інтелектуалізації регіональної економіки, а з іншого – викликає поглиблення стратифікації у рівнях доходів населення, посилення деформації у

накопиченні власних інвестиційних ресурсів територіальних громад та волатильності економічних процесів за рахунок більшої рухомості фінансових потоків, зростання у фінансовому секторі деструктивних проявів пов'язаних з акумуляцією фінансових ресурсів. Водночас фінансіалізація дозволяє прискорювати темпи економічного розвитку, оскільки, завдяки кредитуванню зменшується частка заробітної плати у ВРП без скорочення при цьому сукупного попиту при цьому. Для забезпечення стабілізації розвитку, слід відійти від ідей «спонтанного порядку» та деміургізації саморегульованого ринку, і на глобальному рівні провести ряд корегувань функціонування економічних систем[2]. Фінансіалізація економіки дістала широкої критики серед вчених та практиків як чинник виникнення кризових явищ, однак в багатьох країнах даний процес позитивно вплинув на сталий розвиток економіки за рахунок міжнародних ресурсів, інноваційних інструментів фінансового ринку та удосконалення корпоративного управління.

Слід зазначити, що в Польщі зазначені сфери діяльності частка склала 33,6%у складі ВВП з 2014 рік і не знижувалася в останні роки нижче аніж до 30%. Угорщина є лідером серед постсоціалістичних країн щодо участі фінансового сектору у розвитку. Зокрема у 2014 році цей рівень складав 42,3%. Аналізуючи частку фінансового сектору України то вона коливається в межах 18%. Впродовж 2002 -2005 років рівень впливу фінансового сектору зріс на 5%, при зростанні ВВП на 51 %. Проте у 2012 – 2014 роки частка фінансового сектору у формуванні ВВП зменшилася з 15 % до 12 %[3,4,5].

З розвитком фінансіалізації виникає ряд суперечностей, поряд із зростанням деяких економічних показників, розвиток фінансової сфери призводить до: зростання нерівності доходів населення, неефективного розподілу коштів, максимізації ризикованості у фінансовій сфері, міграцію капіталу зі сфери виробництва у фінансовий.

Список використаних джерел:

1. Корнєєв М.В. Фінансовий сектор в умовах фінансіалізації економіки : теоретичні засади та світовий досвід. – Дніпропетровськ, Акцент ПП, 2014.

2. Мандибура В.О. Фіктивний капітал та його вплив на кризу глобальної фінансової системи [Текст] // Економічна теорія. – 2012. №. 3. – С. 27-41.

3. Hungarian Central Statistical Office - Режим доступу: https://www.ksh.hu/?lang=en.

4. Statistical yearbook of Poland / National Statistics Office of Poland. – Warszawa, 2015. – 539p.

5. Statistical yearbook of Czech Republic / National Statistics Office of Czech Republic. – Praha, 2015. - 816 p.

Тетяна Філіпенко, *д.держ.упр., професор,*
професор кафедри менеджменту і адміністрування
Житомирський державний університет ім. Івана Франка, м. Житомир

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВАЛЮТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В умовах прискореної глобалізації світового господарства однією з найважливіших проблем в Україні є зростання загроз фінансовій, і, зокрема, валютній безпеці держави.

Входження України до глобальної фінансової системи має передбачати максимальне врахування національних інтересів, існуючих загроз та сучасних тенденцій розвитку фінансових ринків.

При цьому слід враховувати, що інтеграція України до світового фінансового простору відкриває не тільки нові можливості розвитку фінансового сектору, але й породжує потенційні загрози, найсуттєвішими серед яких є втрата контролю над фінансовою системою та можливості підтримки розвитку стратегічно важливих галузей національної економіки, а отже втрату економічного суверенітету країни.

Стійкість національної валюти, її конвертованість визнається неодмінним атрибутом фінансової безпеки будь-якої країни й статтею 6 Закону України «Про економічну самостійність Української РСР» від 3 серпня 1990 р. передбачається, що Україна на своїй території самостійно організує банківську справу і грошовий обіг, за допомогою Національного банку України нагромаджує валютні запаси для валютного забезпечення та повної зовнішньої конвертованості національної грошової одиниці [1].

Умовами досягнення дійсної стабільності та оборотності гривні є перш за все досконале валютне законодавство, обґрунтована валютна політика, чітка валютна система, нормально функціонуючий валютний ринок.

Говорити про досконале українське валютне законодавство поки що не доводиться. Основним документом в сфері регулювання валютного ринку є Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», прийнятий ще на початку 1993 року. Декрет має низку недоліків. По-перше, відсутня класифікація валютних операцій, яка має істотне значення для визначення правого режиму того чи іншого виду операцій; по-друге, в Декреті не зазначено ні цілей, ні напрямів, ні форм, ні видів валютного контролю; по-третє, чітко не визначено компетенцію органів державного управління у сфері валютного регулювання і контролю. Валютне законодавство розвивається головним чином завдяки підзаконним нормативно-правовим актам, інструкціям, положенням і навіть листам Національного банку України та інших органів, і такий стан речей вимагає прийняття Закону України «Про валютне регулювання і валютний контроль», який дозволив би уникнути дублювання правового регулювання одних і тих же відносин та невизначеності правового регулювання інших.

Поняття валютної безпеки також залишається не до кінця визначеним на законодавчому рівні. Так Законом України «Про основи національної безпеки України» лише відзначається, що одним із напрямів державної політики з питань національної безпеки в економічній сфері є забезпечення внутрішньої і зовнішньої захищеності національної валюти, її стабільності, захисту інтересів вкладників, фінансового ринку [2].

На рівень валютної безпеки впливають численні фактори, що різняться за строком дії, характером прояву і впливу. Серед основних загроз валютній безпеці України можна визначити: зростання зовнішнього боргу; відплив коштів за кордон; високий рівень доларизації економіки; неефективна структура золотовалютних резервів; недосконалість валютно-курсової

політики; наявність валютних ризиків; проведення незаконних валютних операцій; втручання міжнародних фінансових організацій, іноземних радників та консультантів у валютну політику України.

Як свідчить практика, з відпливом капіталів неможливо боротися адміністративними методами, адже чинні нормативно-правові акти не передбачають дієвих механізмів для їх реалізації. Щоб обмежити відплив коштів з України, необхідно створити привабливий інвестиційний клімат у державі. Тоді вітчизняним інвесторам буде вигідно вкладати капітали в економіку своєї країни. Механізми стримування відпливу капіталу повинні бути спрямовані на його репатріацію, а не на боротьбу з легалізацією коштів, вивезених за межі України.

У наслідок коливань валютних курсів валютний ринок України характеризується наявністю суттєвих валютних ризиків як для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності так і для держави в цілому.

Велику небезпеку для економіки країни становлять і правопорушення у валютній сфері, їх наслідком є скорочення надходжень валютних цінностей до Національного банку України та порушення інтересів держави.

Крім того, необхідно зазначити, що втручання міжнародних фінансових організацій, іноземних радників та консультантів у валютну політику України може мати негативні наслідки для її економічної безпеки. У загальному плані критерієм оцінки ефективності взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями повинно бути співвідношення між прогнозованим зиском від набуття відкритості і лібералізації економіки і валютного ринку країни й можливими втратами для вітчизняних виробників, агентів зовнішньої торгівлі і споживачів. Важливим критерієм повинна стати відповідність вимог міжнародних фінансових організацій національним економічним інтересам і загальному економічному курсу країни.

Список використаних джерел:

1. Про економічну самостійність Української РСР: Закон України від 03.08.1990 № 142-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 34. – Ст. 499.

2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

Алла Хмелюк, *аспірантка*
Національний університет ДПС України, м. Ірпінь
Науковий керівник: Береславська О.І., д.е.н., професор

КОНЦЕПТУАЛЬНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

На сьогодні основними проблемами, які перешкоджають ефективності контрольних дій з боку держави у сфері фінансового моніторингу є значна концентрація уваги на застарілих способах контролю, без використання централізованої інформаційної системи даних про юридичних і фізичних осіб. При цьому світова фінансова система постійно удосконалюється та, використовуючи нові інформаційні технології, сприяє швидкому проведенню

фінансових операцій, пов’язаних із відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, що є причиною загрози для фінансових ринків і національної економіки держави.

В умовах нестабільності фінансового ринку застосування застарілих способів фінансового контролю в цілому і фінансового моніторингу зокрема не дозволяє державі оперативно й ефективно впливати на процеси, які відбуваються в економіці – це призводить до зниження контрольних функцій держави.

Про підвищення якості та ефективності фінансового моніторингу йдеться у численних законодавчих і нормативно-правових актах,а також у працях науковців: О. Ващенка, М. Колдовського, О. Куришка, М. Поломошнової, Б. Сюркала [2−6]та інших вітчизняних і зарубіжних авторів.

Ми погоджуємося з їхньою думкою, що питання протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, є питанням національної безпеки. Згідно вітчизняного законодавства відмивання злочинних доходів – це не тільки кримінальні дії, але й систематична загроза для фінансових ринків та корпоративного сектору в цілому. Водночас, на відміну від згаданих авторів, ми пропонуємо концептуальні засади удосконалення фінансового моніторингу як складової єдиної системи державного фінансового контролю, який є невід’ємною ланкою управління національним господарством, покликаним сприяти законності й ефективності витрачання державних і власних фінансових ресурсів, функціонування механізму їх формування, розподілу та перерозподілу в розрізі суб’єктів господарювання.

У процесі проведеного дослідження нами розроблено та запропоновано до впровадження Концепцію розвитку єдиної системи фінансового контролю до 2020 року. У ній визначено поняття державного фінансового контролю з урахуванням його економічної природи та місця у фінансовій системі держави, що дозволило визначити організаційні засади створення цілісної системи державного фінансового контролю, яка включає контролюючі органи, сферу їхньої діяльності, основні завдання й повноваження та порядок взаємодії.

Чітко сформульовано мету державного фінансового контролю, яка, крім іншого,передбачає і недопущення фінансових зловживань, пов’язаних з легалізацією доходів, одержаних незаконним шляхом; його принципи, основні види, методологічні засади реалізації, з урахуванням як накопиченого вітчизняного, так і зарубіжного досвіду.

У Концепції ураховано, що на сьогодні застосовується переважно наступний контроль, проте його результативність нижча, порівняно з формами попереднього та поточного контролю,які належать до функцій та пріоритетів фінансового моніторингу. Одночасно зазначимо, що під час фінансового моніторингу контролюється тільки одна конкретна операція, без урахування її економічного змісту у контексті основної діяльності суб’єкта господарювання. У цьому зв’язку при визначенні ознак сумнівності (зокрема банком) така операція призупиняється до моменту отримання дозволу від спеціалізованого органу фінансового контролю на її здійснення, що спричиняє наявність значного часового лагу між ними, а отже зменшує дієвість самої протидії

легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, оскільки суб'єкти первинного фінансового моніторингу не наділені повноваженнями проводити перевірки відповідних операцій. Такі перевірки можуть бути позаплановими електронними невиїзними, які проводяться на підставі інформації, що міститься у централізованій інформаційній базі. Сьогодні діяльність контролюючих установ здійснюється за відсутності чіткої взаємодії між ними. По суті, державний фінансовий контроль на практиці діє не як єдина система, а існує у формі відокремлених ланок. Це призводить до недостатньої ефективності діяльності органів фінансового контролю, розпорошення та надмірного витрачання людських і фінансових ресурсів.

Серйозним недоліком сучасної системи державного фінансового контролю є те, що не використовується метод планування (прогнозування), коли б контролюючими органами (на підставі моніторингу фінансових операцій) передбачалися б межі та можливості фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Відповідно, для нівелювання зазначеної проблеми необхідно здійснити перехід від наступного контролю фінансових операцій до контролю над первинним розміщенням грошових ресурсів у фінансовій системі.

Прогноз меж і можливостей фінансової діяльності суб'єктів господарювання, які стали об'єктами державного фінансового контролю в цілому і фінансового моніторингу зокрема, є дослідженням перспективного характеру, під час якого ураховуються реальні економічні умови і процеси, комплексні програми економічного і соціального розвитку країни, конкретного регіону чи галузі. При прогнозуванні оцінюють і визначаються існуючі тенденції та передбачаються можливі ділянки їхніх розбіжностей.

У процесі прогнозування необхідно ураховувати як фактичні динамічні ряди показників діяльності відповідних суб'єктів господарювання за попередні періоди, так і велику кількість параметрів, які можуть з'явитися у перспективі. Особливістю таких прогнозних розрахунків є велика кількість припущень, які можна вважати нечіткими даними, але які одночасно суттєво впливають на кінцеві результати.

Розрахунки прогнозованих показників меж і можливостей фінансової діяльності суб'єктів господарювання можна зробити тільки на основі аналізу даних про перспективи розвитку конкретного суб'єкта певного регіону чи галузі, ураховуючи наявність таких інформаційних даних: обсяг балансового прибутку, обсяг чистого прибутку, обсяг доходів від фінансових операцій та від приватизації майна, бюджетні асигнування, обсяги внутрішніх та зовнішніх запозичень, інвестицій, дебіторської та кредиторської заборгованостей, суми отриманих податкових пільг тощо.

Крім названих показників до уваги доцільно брати параметри впливу світової фінансової системи на внутрішні процеси в Україні, зокрема інвестиційні процеси нерезидентів; експортно-імпортні операції підприємств; інтеграційні процеси; зв'язки курсу національної валюти з валютою інших країн.

Головною особливістю у цьому процесі є те, що для проведення прогнозних розрахунків необхідно мати дані, які носять майбутній характер і

мають нечітку природу. Це зумовлюється множиною майбутніх факторів, що на них впливають і які підлягають фінансовому контролю.

Серед основних таких факторів звернемо увагу на ті, що характеризуються невизначеністю і нечіткістю впливу: конфліктні дії суб'єктів фінансового контролю, невизначеність, обмеженість і недостовірність інформаційних потоків і т. д. При цьому значний обсяг даних представляється у вигляді суджень спеціалістів чи експертів про можливі значення необхідних даних, що використовуються при таких прогнозних розрахунках.

Прагнення до вирішення аналітичних задач планування в умовах невизначеності вимагає урахування (по можливості) усіх факторів, які впливають на процес фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Однак, завжди виникає проблема вибору альтернатив, формалізації описів невизначеного об'єкта в слабо структурованих ситуаціях, особливість яких полягає у тому, що прогнозна модель може бути побудована на основі додаткової інформації, яка одержується від спеціалістів, експертів, осіб, які приймають рішення в реальних умовах. Саме для нівелювання окресленої проблеми доцільно використовувати спеціальний математичний апарат, який призначений для вирішення таких неструктурованих аналітичних задач математичного забезпечення, який би адекватно відображав реальну дійсність з урахуванням характеристик суб'єкта, який підлягає контролю[1].

Задача прогнозування повинна спиратися на прогнозні вихідні дані, для яких суттєвою ознакою є значна невизначеність, що може торкатися різних формальних компонентів і яка передбачає наявність певної динаміки зміни основних характеристик предметного середовища процесу фінансової діяльності суб'єкта господарювання. Вирішення такої задачі спирається на так звані динамічні моделі, що передбачають наявність інваріантного обмеження для часу (формульну чи алгоритмічну структуру) і використання єдиної ділянки збереження вхідних та вихідних даних моделі, індексованих у часі.

На наш погляд, для фінансового моніторингу найбільш прийнятною моделлю є відкрита динамічна модель з внутрішньою динамікою, яка передбачає не тільки наявність зворотного зв'язку, як це відбувається у замкнутій динамічній моделі, але й ураховує зовнішні впливи (як відкриті динамічні моделі без внутрішньої динаміки). Це дозволяє здійснювати прогнозування динаміки складних систем, якими і є фінансові можливості суб'єктів господарювання, в умовах невизначеності, на підставі використання системно-подійного підходу та з використанням програмного комплексу Expert Professional Master.

На основі проведеного нами дослідження можна зробити висновок, що запропонований нами механізм надасть змогу не тільки проводити первинний моніторинг але і забезпечить ефективну реалізацію стратегії державного фінансового контролю у фінансовій сфері на основі розширених повноважень єдиного фінансового органу нагляду в сфері протидії легалізації незаконно отриманих доходів, а також у застосуванні незадіяного на сьогодні методу планування (прогнозування) при здійсненні контрольних процедур.

Список використаних джерел:

1. Бочарников В. П., Свєшников С.В. Fuzzy-технология: основы моделирования и решения экспертно-аналитических задач. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2003. – С. 64−66.
2. Ващенко О. М. Фінансово-економічний механізм національної системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом : дис. кандидата екон. наук : 08.00.08 / Ващенко Олександр Миколайович. – Суми, 2011. – 195 с.
3. Колдовський М. В. Світовий досвід боротьби з відмиванням грошей банківського сектора в сучасних умовах глобалізації фінансових ринків / М.В. Колдовський // Європейський вектор економічного розвитку: зб. наук. пр. – № 1 (4). – Д. : ДУЕП, 2008. – С. 26–32.
4. Куришко О. О. Національна система фінансового моніторингу в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О. О. Куришко. – Суми, 2013. – 22 с.
5. Поломошнова М. І. Організаційно-економічні засади діяльності банків в системі фінансового моніторингу [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / М. І. Поломошнова. – К., 2013. – 23 с.
6. Сюркало Б. І. Напрями вдосконалення системи державного фінансового моніторингу – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=779.

Мирослава Хуторна, *к.е.н., доцент,*
завідувач кафедри банківської справи
Черкаський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Черкаси

РАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Освіта є одним з рушійних сил економічного розвитку. Освіта підвищує ефективність кожного працівника, його здатність виконувати складні завдання та його адаптивність до економічному середовищі і вимог розвитку виробництва. Формування людського капіталу має велике значення – більше висококваліфікованої робочої сили призводить до вищих можливостей для залучення прямих інвестицій в технологічні сектори економіки. Не потребує доказів твердження, що прямі інвестиції є механізмом розширення знань, а отже, освіта здійснює позитивний вплив на економічні наслідки. Оптимальна схема фінансування освіти студентів є одним з основних елементів розвитку адекватної системи вищої освіти, зокрема сприяє перетворенню кількості в якість, що є значущим для країн, що розвиваються та з перехідною економікою. Фінансування є ефективним механізмом для раціонального структурування системи освіти на умовах професійних спеціальностей відповідно до державної політики і реальних потреб ринку.

Метою механізму фінансування студентів є забезпечити доступ молодих людей до вищої освіти, незважаючи на відсутність у них необхідних фінансових можливостей. Фінансування є рушійною силою для забезпечення рівного доступу до освіти. Іншою метою фінансування є підтримка талановитих студентів і стимулювання їх ефективної академічної поведінки.

Джерелами фінансування освіти студентів можуть слугувати державний бюджет; кошти приватних інвесторів; кошти фінансових посередників; фінансова допомога зі спеціальних фондів розвитку.

Найбільш істотною формою фінансування студентів в Україні є кошти державного бюджету. Інформація про студентів, які використовують державну фінансову допомогу зображена у табл. 1, яка стверджує, що їх число має тенденцію до зниження, і це викликано загальною тенденцією закриття вищих навчальних закладів та природне скорочення чисельності студентів. У той же час частка студентів, які навчаються за рахунок державного бюджету постійно зростає.

Таблиця 1

Кількість студентів, які навчаються за державні кошти України протягом 2009-2014 років*

Показники	Навчальні роки				
	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Кількість студентів у закладах вищої освіти короткого циклу (освітній рівень молодшого спеціаліста), осіб	209 021	209 685	208 069	203 584	201 323
у відсотках, %	19,9	20,0	20,7	20,6	20,7
Кількість студентів у закладах вищої освіти першого та другого циклів (освітній рівень бакалавра, спеціаліста, магістра), осіб	842158	836 167	795 751	785 975	769 249
у відсотках, %	80,1	80,0	79,3	79,4	79,3
Всього студентів, що навчаються за державні кошти, осіб	1 051 179	1 045 852	1 003 820	989 559	970 572
у відсотках до загальної кількості студентів, %	40,4	42,0	43,4	45,6	47,3

** Сформовано автором на основі Статистичного бюлетеня Державної служби статистики України http://www.ukrstat.gov.ua/*

Державне замовлення на освіту є інструментом державного регулювання рівня задоволення економічних та соціальних потреб у висококваліфікованих кадрах, забезпечення конституційних прав громадян на освіту. Слід зазначити, що в даний час в Україні існує система державного замовлення, але немає системи державного фінансування вищої освіти. Система, яка функціонує в Україні характеризується такими особливостями: державні кошти відносяться до установи, а не до конкретного студента; кожен ВУЗ, перед початком вступної кампанія звертається до Міністерства освіти і науки України зі своїми пропозиціями щодо обсягу студентів, що заклад прогнозує залучити на навчання за рахунок державного бюджету.

У даний час система державного фінансування освіти України перебуває у стадії реформування. До червня 2014 року не менше 51% від загальної кількості прийнятих студентів мали право на державне фінансування. З 2015/2016 навчального року обсяг державного фінансування в кожному інституті залежить від його минулорічного обсягу та академічного рівня

прийнятих студентів, що визначається за результатами незалежної зовнішньої оцінки. Таким чином, інститути з контингентом «вищої академічної якості» зможуть залучити більше державних коштів і, як наслідок, мати вищі конкурентні переваги для користувачів освітніх послуг. Кінцевою метою проведених реформ є введення прямого фінансування, коли державні кошти будуть розміщені на рахунку студента в обраному університеті. З нашої точки зору це стимулюватиме жорстку конкуренцію серед освітніх установ, поліпшення якості освіти та повне руйнування корупції у цій сфері. У той же час це буде серйозною загрозою для існування невеликого регіонального навчального закладу і не по причині його низької якості, а об'єктивної нижчої впізнаваності серед абітурієнтів, що як правило, обмежується окремою територіальною громадою.

Альтернативним суб'єктом фінансування освіти студентів є банк, а джерелом – банківський кредит на навчання. На сьогоднішній день банки України не пропонують жодного спеціалізованого фінансового продукту для фінансування процесу навчання студента – ми маємо на увазі довгострокові кредити, оплата за якими розпочинається після закінчення студентом навчання та його працевлаштування. Звичайно, особа може отримати кредит, але у даному випадку мова йде про звичайний споживач кредит. Середня процентна ставка для такого виду кредиту не менше, ніж на 30% річних. Виходячи із суті споживчого кредиту, оплата за ним розпочинається негайно. А отже, такий фінансовий інструмент автоматично стає недоступним для студента, який навчається на денній формі навчання та, як результат, не має постійного джерела доходу. Слід зазначити, що основою причиною відсутності спеціалізованих банківських продуктів для фінансування освіти є високий рівень невизначеності банку у працевлаштуванні майбутнього студента і його майбутньої платоспроможності, що безпосередньо залежить від заробітної плати. Варто зауважити, що співвідношення між кількістю безробітних молодих людей і кількістю працездатних осіб з 2000 року складає 17%. Це спричинено якістю національної освіти, її відповідністю вимогам роботодавців, структурними диспропорціями між кількістю, якістю і спеціальностями студентів-випускників і потребами економіки України.

З метою узагальнення проблем української системи фінансування освіти проведемо її моніторинг за такими критеріями: рівний доступ до освіти; стимулювання талановитих студентів; можливість нецільового використання коштів; інституційний аспект функціонування системи; ефективність витрат; орієнтація на успіх (дані критерії запозичені у праці [1].

Система вищої освіти України націлена на осіб із середнім академічним рівнем академічної та бажанням отримати професійну освіту. Серед кандидатів, які проходять перший рівень відбору є також особи з конкретними правами і додатковими преференціями для проходження вступної кампанії в освітньому закладі. Стосовно малозабезпечених студентів, то за умови їх вступу до навчального закладу вони гарантовано отримують соціальну стипендію. Джерелом цих коштів є державний бюджет України.

Таким чином, чинна система фінансування студентів орієнтована на здібних студентів, тільки найкращі вступають до інститутів та мають доступ до фінансової допомоги. Розмір академічної стипендії залежить від навчальних результатів студентів, що робить українську система освіти орієнтованою на успіх. Але в той же час тільки студенти-сироти отримують фінансову допомогу в 1,5 рази більшу за прожитковий мінімум. Розмір стипендії інших суттєво поступається прожитковому мінімуму. З одного боку, ця диференціація забезпечує соціальну справедливість. Але той факт, що академічна і соціальна стипендія нижча за прожитковий мінімум, особливо у зв'язку з девальвацією гривні на 300%, це негативно впливає на рівний доступ до вищої освіти. Останнє має виключно економічні підґрунтя та стосується далеко не лише студентів.

Як вже було зазначено вище 50% студентів України навчаються за кошти державного бюджету, тобто кошти платників податків. Саме тому основна проблема є їх ефективне і цільове використання. Високий рівень української корупції є добре відомим фактом, але вища система освіти в Україні є хорошим винятком. Завдяки 1-му етапу відбору студентів (зовнішнє незалежне оцінювання) тільки здібні абітурієнти мають доступ до державної фінансової допомоги. Таким чином, можливість для нецільового використання коштів, дійсно низька в Україні та у зв'язку з поточним реформуванням може бути знищена повністю.

Щодо інституціонального аспекту функціонування системи вона представлена двома державними установами - Міністерство освіти і науки України та Український центр оцінювання якості освіти. Осатаній відповідає за відбір здібних абітурієнтів шляхом проведення ЗНО. Таким чином, інфраструктура не є складною з чітким розподілом обов'язків, що є доброю ознакою досліджуваної системи.

Ще один важливий аспект ефективності системи освіти є оцінка якості вищих навчальних закладів. Фінансування освіти студентів (як державне, так і приватне) на навчання в інститутах, які не відповідають будь-яким мінімальним вимогам якості дійсно має місце в Україні. Це викликано корупцією в центральному органі виконавчої влади, який несе відповідальність за ліцензування і акредитацію вищих навчальних закладів. При цьому вирішення даного питання не лежить у площині посилення вимог до ліцензування та/або акредитації у сфері вищої освіти; створенні нових інституцій, відповідальних за дані процеси; активного і часто необґрунтованого впровадження європеїзованих вимог до наукового-педагогічних працівників, а стосується впершу чергу якісного виконання професійних функцій відповідальними особами, керуючись виключного нормативними документами.

Список використаних джерел:

1. Фінансування здобуття освіти: схеми фінансової підтримки для студентів в деяких країнах [Електронний ресурс] / Німецька консультаційна група з питань економіки при Уряді України. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2003/T12_ukr.pdf

Ілона Цюх, *студентка*
Харківський торгово-економічний інститут КНТЕУ, м. Харків
Науковий керівник: Сидоренко О.О., викладач

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Формування в Україні соціально орієнтованої моделі ринкової економіки, розбудови інфраструктури, створення дієвих механізмів господарювання, що передбачають необхідність наукового обґрунтування форм і методів мобілізації фінансових ресурсів на соціальне страхування. Необхідність страхування зумовлена потребою у формуванні страхових фондів, за рахунок яких працездатним особам можна гарантувати їх фінансове забезпечення у разі втрати працездатності, пенсійне страхування, на випадок безробіття, страхування при нещасних випадках.

Важливим елементом системи соціального захисту населення є соціальне страхування. Соціальне страхування – гарантована державою система заходів щодо забезпечення громадян у старості, на випадок захворювання, підтримки материнства та дитинства, охорона здоров'я членів суспільства в умовах страхової медицини.

В нашій державі обов'язковим видом страхування є соціальне. На даному етапі розвитку, велика кількість держав шукають оптимальні шляхи покращення соціального захисту населення. Наприклад, перспективним вважається розвиток обов'язкового недержавного соціального страхування, який передбачає масове залучення недержавних підприємств, організацій, установ у цю сферу. Добровільне страхування здійснюється за волевиявленням особи на відміну від обов'язкового, тобто, основним критерієм їх розмежування є залежність виникнення страхування від волі [1, с.16].

Значна соціальна диференціація населення і достатньо великий розрив у рівнях доходів різних регіонів вимагає концентрацію фінансових ресурсів для розв'язання проблем: захист менш забезпечених верств населення. Ці допомоги повинні стимулювати трудову активність, прагнення здобути нову професію, покращення рівня життя. За даними Міжнародної організації праці, мінімальна заробітна плата у більшості країн світу становить 40-60% середньої заробітної плати в декілька разів перевищує прожитковий мінімум. Недостатність фінансування бюджетних коштів системи соціального забезпечення, загострення демографічної ситуації, зумовлюють реформування системи охорони здоров'я та пенсійного забезпечення, перехід від бюджетного забезпечення до нової бюджетно-страхової моделі ,яка фінансується за рахунок внесків працівників підприємств та за рахунок бюджетних коштів.

Наприклад, довгий час тривають дискусії щодо запровадження в Україні загальнообов'язкового державного медичного страхування ,більшість проблем організаційно-правового характеру.

Отже, соціальне страхування потребує подальшого вдосконалення для забезпечення прозорості та публічності діяльності фондів, уніфікація бази

нарахування страхових внесків, створення єдиної процедури їх сплати, обліку і системи контролю за фінансовими потоками, запровадження медичного страхування.

Таким чином, питання щодо підвищення рівня захисту населення України і зокрема розвитку соціальних видів страхування обумовлює необхідність: розробки державної політики ефективного розвитку соціального страхування у поєднанні з загальнонаціональними економічними пріоритетами, яка б передбачала умови для подальшого розвитку законодавчої та удосконалення нормативної бази; визначення основних напрямків формування механізму страхових послуг для забезпечення соціального захисту; державної ефективної підтримки розвитку страхування додаткових пенсій; подальшу інтеграцію ринку страхування України в міжнародні структури.

Список використаних джерел:

1. Бровенко М. О. Проблеми та перспективи розвитку системи соціального страхування в Україні // Фінанси, 2009. - С.50-56.

Любов Чернявська, *старший викладач*
кафедри фінансів і кредиту
Черкаський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Черкаси

СПЕЦІАЛЬНІ (ВІЛЬНІ) ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

В умовах поглиблення інтеграції України до світової економічної системи все більшого значення набуває питання проведення ефективної економічної політики в державі. Від проведення виваженої бюджетної та податкової політики, грамотного планування, прогнозування та програмування розвитку регіону, ефективного використання власності регіонів та їх природних ресурсів, раціонального розміщення продуктивних сил залежить рівень життя кожного громадянина та національний добробут країни вцілому.

Проведення регіональної політики в державі повинно бути спрямованим на поступове вирівнювання наявних відмінностей між економічними й соціальними рівнями розвитку окремих територій, що обумовлені демографічними, природо-ресурсними,історичними, економічними та іншими особливостями.

Прагнення держави прискорити соціально-економічний розвиток окремих регіонів та країни вцілому стало поштовхом для створення спеціальних (вільних) економічних зон (С(В)ЕЗ).

За своєю економічною природою С(В)ЕЗ представляє собою «інструмент вирішення економічних, соціальних і науково-технічних проблем, шляхом відмовлення держави на частині своєї території (цілком чи частково) від фіскальних вимог до суб’єктів підприємницької діяльності, з метою спонукати їх до участі у розв’язанні даних проблем» [1, с. 7].

В Україні станом на 1 січня2015 року утворено 10 спеціальних (вільних) економічних зон (С(В)ЕЗ) та 65 територій пріоритетного розвитку із спеціальним режимом інвестиційної діяльності (ТПР) у 12 областях України.

За даними статистичного спостереження, [2, с. 4], станом на 1 січня 2015 р. у 6 С(В)ЕЗ та на 8 ТПР реалізуються 94 проекти. Цими проектами передбачено надходження інвестицій в обсязі 1036,0 млн.дол. США, з них у С(В)ЕЗ – 523,8 млн.дол. (50,6% загального обсягу), на ТПР – 512,2 млн.дол. (49,4%).

За інвестиційними проектами, що реалізуються, фактично надійшло 1035,2 млн.дол. інвестицій, що становить 99,9% передбачених обсягів, з них 658,2 млн.дол. (63,6% обсягу надходжень) – у С(В)ЕЗ, 377,0 млн.дол. (36,4%) – на ТПР. Українськими інвесторами вкладено 671,1 млн.дол. інвестицій (64,8% загального обсягу), іноземними – 364,1 млн.дол. (35,2%). У 2014 р. внесено 35,2 млн.дол. українських інвестицій.

У реалізації інвестиційних проектів беруть участь інвестори з 21 країни світу. Найбільші обсяги інвестицій з початку реалізації проектів надійшли з:Німеччини – 218,0 млн.дол. (59,9% загального обсягу іноземних інвестицій);Японії – 61,8 млн.дол. (17,0%);Кіпру – 25,5 млн.дол. (7,0%);Польщі – 15,8 млн.дол. (4,3%);Угорщини – 7,6 млн.дол. США (2,1%).

Отже, дані Державної служби статики України свідчать про те, що й донині в С(В)ЕЗ реалізуються вітчизняні та іноземні інвестиційні проекти. Проте, до 2005 р. згідно з вітчизняним законодавством, суб'єкти СЕЗ отримували пільги податкового та адміністративного спрямування, мали режим спеціальної митної зони, якщо вони реалізували інвестиційний проект визначеної для певного виду діяльності вартості. Проте, з 2005 року законодавчо пільги були скасовані. Це негативно відобразилося на довірі закордонних інвесторів до України, як до економічного партнера. Відтак, обсяги інвестицій в С(В)ЕЗ різко зменшилися.

За час функціонування С(В)ЕЗ в Україні з 1995 року, коли була утворена перша С(В)ЕЗ, були отримані позитивні економічні та соціальні результати. Аналіз досвіду функціонування С(В)ЕЗ в іноземних державах показує, що діяльність С(В)ЕЗ є успішною, проте, на відміну від України, початкові витрати на створення інфраструктури та необхідних умов для суб'єктів С(В)ЕЗ в більшості випадків покриваються за рахунок коштів Державного бюджету. Зараз, коли в Україні відбуваються значні зміни в організації та функціонуванні бюджетної системи та місцеві бюджети отримують більше доходів, на нашу думку, такі витрати на створення інфраструктури повинні фінансуватися з тих місцевих бюджетів, на яких територіально розміщені суб'єкти С(В)ЕЗ. Завдяки цьому С(В)ЕЗ можуть стати ефективним засобом економічного зростання регіонів.

Список використаних джерел:

1. Мамун Х. Удосконалення системи державного регулювання діяльності вільних економічних зон в Йорданії : автореф. дис. на. здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / Мамун Халаф Ахмад Халахля. – Одеса, 2005. – 20 с.

2. Надходження та освоєння інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях пріоритетного розвитку України за інвестиційними проектами у 2014 році // Статистичний бюлетень Державної служби статистики України. – К., 2015. – 57 с.

Олексій Шелест, *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету, м. Харків

ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Актуальність дослідження полягає в необхідності підвищення ефективності запровадження й функціонування накопичувальної системи пенсійного забезпечення, коли акумульовані кошти надійно захищаються від економічних ризиків і приносять додатковий прибуток їх вкладникам – пенсіонерам. Недосконале управління всіма складовими системи пенсійного забезпечення може призводити до кризи системи соціального захисту населення й всієї фінансової системи України.

Мета дослідження полягає у ґрунтовному аналізі формування систем пенсійного забезпечення на основі зарубіжного досвіду та визначення напрямків його застосування у пенсійній системі України. Для вдосконалення існуючої вітчизняної системи важливе значення має вивчення та використання як світового, зокрема європейського досвіду в цій галузі, з метою наслідування кращих варіантів, так і уникнення недоліків, які мали інші країни.

Серед основних завдань можна виділити наступні: здійснення теоретико-методологічного обґрунтування сутності пенсійного забезпечення; проведення комплексної оцінки діяльності управління пенсійного фонду України; узагальнення досвіду зарубіжних країн у проведенні пенсійної реформи; розробка рекомендацій щодо подальшого реформування системи пенсійного забезпечення в Україні.

Досліджено та аналізовано світові моделі пенсійного забезпечення, обґрунтовано сценарії подальшого ефективного впровадження та функціонування накопичувального рівня системи пенсійного забезпечення в Україні.

Пенсійне забезпечення і пенсійна система знаходяться під впливом пенсійної політики, напрями і зміст якої залежать не тільки від фінансово-економічних можливостей держави, але й співвідношення соціальних інтересів та активності громадянського суспільства. Соціальний захист є системою організаційно-правових та економічних заходів держави, спрямованих на забезпечення її громадянам безпечного соціального середовища в конкретних економічних умовах.

Аналіз структури доходів Головного управління Пенсійного фонду в Харківській області за 2013-2014 рр. показав, що у структурі доходів Головного управління Пенсійного фонду України в Харківській області частка власних

надходжень за досліджуваний період стрімко знижується, так у 2012 році вона становила 65,5 % у сумі доходів. Проте, вже у 2013 році частка власних надходжень становила 46,7 % й у 2014 році взагалі знизилась до відмітки 0,95%, що є негативною тенденцією[2]. Слід зауважити, що ЄСВ займає левову частку у всіх доходах Пенсійного фонду України.

Оцінка формування та використання дохідної частини бюджету Головного управління Пенсійного фонду України засвідчила їх ефективність за 2012 – 2013 рр., однак у 2014 році чергове реформування законодавчої бази спричинило негативні наслідки для бюджету пенсійного фонду України в цілому.

Тільки коефіцієнт покриття та коефіцієнт бюджетних виплат відповідають нормативним значенням. Значення коефіцієнту покриття відповідає нормативному та дорівнює 1. Це свідчить про те, що бюджет ГУ ПФУ в Харківській області є збалансованим.

На підставі проведеного аналізу динаміки доходів Головного управління Пенсійного фонду України в Харківській області 2012 – 2014 рр. було розроблено прогноз за 3-ма різними сценаріями розвитку подій [1]. Для більш точного прогнозу потрібно опрацьовувати якомога більший масив даних та більшу кількість років. В нашому випадку найточнішим виявився прогноз при опрацюванні даних за 2006-2013 рр., що показав дохід ПФУ в 2014 р. у розмірі 256,82 млрд. грн.

Таким чином можна зробити висновок, що запровадження пенсійної системи ІІ рівня за умови інвестування пенсійних накопичень у реальний сектор економіки здатне прискорити зростання ВВП та є суттєвим чинником для часткової компенсації негативного впливу можливих ризиків та підвищення стійкості економіки для всіх сценаріїв розвитку. При цьому забезпечується зростання заробітних плат та пенсій (від 16 до 46 %) для усіх без винятку категорій працівників, включаючи осіб, які не беруть участі у накопичувальній системі.

Пенсійна система України в її нинішньому стані є потенційним джерелом загроз у соціальній та економічній сферах. Консервація такого стану системи лише підсилює ці загрози та через певний проміжок часу може змінити їх статус із небезпечного на критичний. Запровадження системи 2-го рівня за певних умов здатне нейтралізувати такі загрози, або хоча б знизити їх гостроту. Окрему загрозу реформованій пенсійній системі становлять майбутні глобальні та локальні фінансові кризи.

Список використаних джерел:

1. Белоусов В. М.Підходи та моделі системи пенсійного забезпечення: міжнародний досвід для України // Серія: державне управління. – 2013. - №2. – С. 37-42.

2. Питома вага регіону у загальній сумі власних доходів у 2014 році. [Електронний ресурс] // Матеріали офіційного сайту Пенсійного фонду України. – Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua.

Марина Шетеля, *студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Огородник В.О., к.е.н.,доцент

МІЖНАРОДНИЙ КРЕДИТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

Однією з основних тенденцій розвитку сучасних світо господарських зв'язків є значне поширення міжнародних розрахунків у кредит. Власних коштів подекуди не вистачає для нормального функціонування, тоді постає питання про додаткові джерела фінансування.

На сучасному етапі Україна відчуває гостру потребу у фінансових ресурсах, зокрема й зовнішніх кредитах міжнародних фінансових установ для трансформації економіки, з цим виникає низка проблем і труднощів,а отже існує і потреба в системному, комплексному дослідженні.

В тезах визначено основні напрямки співпраці України та МВФ і Світового банку, окреслено основні перспективи розвитку міжнародного кредитування в економіку України.

У міждержавному регулюванні валютних та кредитних відносин основна роль належить спеціальним міжнародним валютно-фінансовим організаціям, середміжнароднихкредитнихорганізаційцентральнемісцепосідаютьМіжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк. Україна є членом цих провідних міжнародних фінансово-кредитних установ [1].

Перш ніж надати кредит, МВФ ретельно вивчає ситуацію в країні, а потім пропонує уряду дотримуватися відповідної монетарної політики. Лише за умов належного виконання висунутих Фондом умов і відповідного досягнення певних стабілізаційних результатів фінансова допомога може бути надана.

За надання кредиту МВФ стягує разовий комісійний збір в обсязі 0,5 % від суми угоди та визначену плату чи процентну ставку, яка базується на ринкових котируваннях [7].

Залежно від конкретної ситуації, що виникла в країні, МВФ може використовувати різні механізми фінансування: - звичайні; - спеціальні компенсаційні; - допомоги країнам із низьким рівнем доходів.

11 березня 2015 р. Рада директорів МВФ ухвалила 4-х річну розширену угоду в рамках Механізму розширеного фінансування (EFF) на суму 17,5 млрд. дол. США. За роки співробітництва з МВФ Україна отримала понад 16 млрд. дол. США кредитних ресурсів за програмами STF, stand-by, механізмом розширеного фінансування [4].

Кредити МВФ допомагають покращити стан вітчизняної економіки через: удосконалення банківської та грошово-кредитної системи, стабілізацію платіжного балансу, забезпечення внутрішньої та зовнішньої стабільності, підтримку валютного курсу, покриття дефіциту бюджету, залучення іноземних інвестицій, стимулювання споживання та стимулювання розвитку торгівлі.

Однак, кредити МВФ мають й істотні негативні сторони. Зокрема, серед них можна виділити: національна економіка знаходиться під суттєвим впливом

умов стабілізаційних програм МВФ та відповідних зобов'язань; часткова підтримка вигідних для МВФ політичних та економічних режимів; мобілізація для виплати боргу значних фінансових ресурсів, що часто перевищують потенційні можливості України тощо [3].

З Світовим банком Україна співпрацює з 1992-го року, задля забезпечення успішного впровадження реформ в Україні. Було розпочато низку спільних проектів для поліпшення підприємницького середовища та ситуації у соціальному секторі, здійснення адміністративної реформи та ін. Починаючи з 1992 р., Світовий банк затвердив для України 39 позик обсягом 6,6 млрд. дол. США. Світовий банк розробляє стратегії допомоги для кожної зі своїх країн – клієнтів у співробітництві з державними органами, неурядовими організаціями й приватним сектором. Для підготовки проектів в Україні, Цей банк залучає грантові ресурси на безоплатній основі [6]. Структура портфелю Світового банку в Україні зображена на рис.1.

Рис. 1. Портфель світового банку в Україні [6]

Більшість проектів які проводить Світовий банк в даний період часу в Україні, направлені на сектори електроенергетики, покращення інфраструктури,житловий та комунальне господарство, соціальний сектор. Зараз в Україні діють 16 активних проектів на загальну суму 1839,38 млн. дол. США [6].

Основними організаційно-економічними напрямки підвищення ефективності використання кредитів в Україні повинні стати: - вдосконалення та розвиток організації залучення, використання і погашення кредитів МФКО; - підвищення економічної ефективності шляхом спрямування кредитів на інвестиції в імпортозамінюючі та експортоспроможні виробництва [5].

Кредитування економіки України реально впливатиме на всю економіку країни, тільки якщо спрямоване на капітальні інвестиційні проекти, якібудутьпідвищуватиефективністьвикористанняінтелектуальногопотенціалуУ країни на шляху переходу від індустріального до постіндустріального розвитку

країни [2]. Важливими критеріями, яким необхідно дотримуватися в майбутньому є: - зменшення частки зовнішніх запозичень; - спрямування отриманих коштів на капітальні інвестиції; - удосконалення нормативно-правової бази, яка б враховувала передові досягнення боргової теорії та практики здійснення боргової політики; - підвищення ефективності управління боргом.

Список використаних джерел:

1. Антоненко І. Співробітництво України з міжнародними фінансово-кредитними організаціями – шлях до стабільності та розвитку в період кризи [Електронний ресурс] // Національна бібліотека ім. В. Вернадського. – Режим доступу : [http://www.nbuv.gov.ua].

2. Аналіз сучасних тенденцій розвитку економік провідних країн світу і ризиків, пов'язаних з російсько-українським конфліктом [Електронний ресурс] // Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «Борисфенінтел» − Режим доступу: http://bintel.com.ua/uk/article/ekonom-mira/

3. Бурковська А. В. Міжнародні фінансово-кредитні установи та їх зв'язок з Україною / А. В. Бурковська, О. О. Пепуль // Студентський науковий Вісник Миколаївського державного аграрного університету : наук.-теор. журнал. – 2009. – Вип. 1 (1). – С. 305-308

4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua

5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua

6. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://worldbank.org

7. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.imf.org.

Микола Шульський, *д.е.н., професор,*
завідувач кафедри менеджменту
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСТВА ЛЬВІВЩИНИ

Розвиток різних форм господарювання в аграрному секторі економіки України обумовлено використанням цілого комплексу різноманітних важелів впливу, важливе значення серед яких належить державній фінансовій підтримці їх діяльності. Особливо ця форма взаємозв’язку держави з аграрними виробниками відіграла значну роль в процесах становлення і розвитку фермерства як на регіональному, так і державному рівнях. Необхідність державної підтримки функціонування фермерських господарств обумовлена, перш за все тим, що це був для України новий, а для світового співтовариства перевірений багатовіковою практикою ефективний напрям ведення сільськогосподарського виробництва.

Дослідження проблем державної підтримки розвитку фермерства присвячені праці багатьох вчених аграрників. Це зокрема: В.П. Вантух, В.П. Горьовий, В.К. Збарський, В.М. Калінчик, Т. Коваленко, В.Н. Лебедь,

В.В. Липчук, К.О. Лисенко, О.С. Прокопишин, Л.Б. Гнатишин, М.Г. Шульський та інші. Однак, варто відмітити, що різні види державної підтримки діяльності фермерів не є застиглою формою взаємозв'язків держави із фермерами, а вони постійно і динамічно вдосконалюються і розвиваються як під впливом внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Саме із-за цих обставин виникає об'єктивна необхідність проведення подальших досліджень впливу державної підтримки на результати фермерського господарювання.

Метою даної публікації є дослідження впливу сучасної державної фінансової підтримки на розвиток фермерства і тим самим привернути увагу державних структур, науковців, фермерів до розробки конкретних шляхів удосконалення діючих форм взаємозв'язків фермерів з державою щодо підвищення результативності її підтримки.

Фермерство, як показують результати дослідження його функціонування,зарекомендувало себе як прогресивна форма господарювання у розвинених країнах світу. Її успіх у значній мірі забезпечений тим, що там «здійснюється активна фінансова підтримка з боку держави у вигляді дотацій, що надаються сільськогосподарському виробництву і покривають до 70% понесених витрат» [6, с. 69]. Безумовно, таких фінансових ресурсів для забезпечення розвитку вітчизняних фермерських господарств у нашій державі не було і немає на сьогоднішній день. Проте, державна фінансова підтримка, попри всі негаразди розвитку національної економіки, надавалася і надається аграрним виробникам. Скажімо, для фермерства був створений Український державний фонд підтримки фермерських господарств, функціонування якого позитивно вплинуло на розвиток фермерського руху у нашій державі.

Фермерська форма господарювання в Україні розвивається як у відповідності з прийнятим Законом України «Про фермерство» [4], так і іншими нормативно-законодавчими актами держави, які в тій чи іншій мірі мають відношення до ведення агропромислового виробництва. До речі зауважити,що на початкових стадіях розвитку фермерства на результати його функціонування покладали великі надії. Так, зокрема, у 90-х роках минулого століття підкреслювалось, що «за розрахунками експертів фермери України можуть нагодувати 200 млн. чоловік» [8]. Це було сказано 20 років тому і сьогодні можна зробити висновки, що таких грандіозних досягнень вітчизняні фермери не досягли і не відомо, коли досягнуть. Саме із-за цих обставин у сучасних умовах виникає потреба у проведенні досліджень функціонування фермерства і на основі одержаних результатів встановити основні причини гальмування фермерського руху.

Аналізуючи численні праці науковців, можна пересвідчитися, що існує цілий комплекс причин, які не дозволили досягнути грандіозних передбачень вищезгаданих експертів. Серед цих гальмівних чинників, на наше переконання, є недостатній рівень фінансової підтримки розвитку фермерства з боку державних структур. В економічній літературі державна підтримка трактується, як «комплекс заходів держави, спрямованих на створення сприятливих умов підприємницької діяльності за допомогою податкової, фінансово-кредитної, інноваційної, кадрової політики тощо» і далі конкретизується, що: «Фінансово-

кредитна підтримка передбачає надання цільових субсидій, прямих і гарантованих позик, дотацій, податкових пільг і кредитів, амортизаційних пільг тощо» [3, с. 316].

Отож, державна підтримка досить широке поняття, яке охоплює цілий комплекс різноманітних важелів впливу на підвищення результативності ведення тієї чи іншої діяльності. Ми у своїх дослідження візьмемо до уваги лише деякі складові фінансово-кредитної підтримки, а саме: бюджетні дотації та податок на додану вартість (ПДВ). В табл. 1 представлена інформація щодо цих форм державної підтримки розвитку фермерських господарств Львівщини. Наведені дані показують, що, скажімо, у 2011 р. в структурі отриманих грошових коштів державної підтримки діяльності фермерів найбільшу питому вагу складають бюджетні дотації 61,9%, а ПДВ значно менше – всього 38,1%. У 2014 р. відбувались деякі структурні зміни, однак закономірності залишилися без суттєвих змін, адже суми державних дотацій переважають суми ПДВ.

Таблиця 1

Державна підтримка фермерських господарств Львівщини, тис. грн. [7]

Джерела надходження коштів	2011 р.		2014 р.		2014 р. у % до 2011 р.
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Отримано коштів державної підтримки – усього	5096,0	100,0	24072,6	100,0	472,4
у тому числі за рахунок бюджетних дотацій	3155,6	61,9	12871,1	53,5	407,9
з них: для підтримки виробництва продукції рослинництва	327,7	6,4	993,5	4,1	303,1
для розвитку тваринництва	1959,4	38,5	10818,2	44,9	552,1
за іншими видами (напрямами) державної підтримки	868,5	17,0	1059,5	4,4	122,0
за рахунок податку на додану вартість	1940,4	38,1	11201,5	46,5	577,3
з них: для підтримки виробництва продукції рослинництва	1004,2	19,7	3220,5	13,4	320,7
для розвитку тваринництва	936,2	18,4	7980,9	33,1	852,5

Неабиякий інтерес представляють відповіді на питання щодо витрат коштів за конкретними напрямами діяльності. Фермери, як і інші аграрні виробники, займаються в основному веденням двох основних галузей сільськогосподарського виробництва – рослинництва і тваринництва. Саме на розвиток цих галузей і спрямоване витрачення цих коштів. При цьому спостерігається характерна закономірність: на розвиток тваринництва витрачається значно більше коштів, ніж на рослинництво (за виключенням розподілу сум ПДВ у 2011 р., де витрати на рослинництво були вищими ніж на тваринництво всього на 1,3 %). Так, скажімо, у 2014 р. на підтримку виробництва продукції рослинництва за рахунок бюджетних дотацій було витрачено всього 993,5 тис. грн.., що складало 4,1%, а за рахунок ПДВ – 3220,5 тис. грн., що в структурі становило 13,4 % сум коштів державної підтримки.

Для розвитку тваринництва витрачені суми була значно більшими і відповідно становили: 10818,2; 44,9; 7980,9 і 33,1.

Чим обумовлені такі значні різниці у співвідношеннях виділених сум державної підтримки розвитку цих аграрних галузей? Безумовно, на ці процеси вплинули цілий комплекс різноманітних факторів як внутрішнього, так зовнішнього середовища. Перш за все це те, що тваринництво занепало за період проведення аграрних реформ значно глибше, ніж рослинництво. Це обумовлено значним зменшенням поголів'я тварин, забезпечення його повноцінними кормами, диспаритетом цін на сільськогосподарську продукцію і промислову, необхідну для аграрного виробництва та інші. З цього приводу досить також звернути увагу на те, як статистичні органи формують текстову частину щодо державної фінансової підтримки фермерських господарств окремих аграрних галузей. Так, зокрема, для рослинницьких галузей державна підтримка трактується, як «для підтримання виробництва продукції рослинництва», а тваринницьких – «для розвитку тваринництва». У першому випадку для «підтримки», а в другому «для розвитку». Перше трактування означає, що галузь знаходиться у значно кращому стані, ніж у другому. І саме із-за цих обставин на розвиток тваринництва виділяється значно більше державних фінансових коштів, ніж для підтримання рослинництва.

Дослідивши суми державної підтримки розвитку фермерства у Львівській області за 2011 – 2014 рр. цілком закономірно виникає питання, а як ця підтримка вплинула на показники розвитку фермерських господарств? Дані таблиці 2 дають відповіді на поставлене питання. Співставляючи цифрову інформацію табл. 1 і 2 можна пересвідчитись про діалектичний взаємозв'язків між ними, який відображається у певних тенденціях і закономірностях. Теоретичними дослідженнями встановлено, а практикою підтверджено, що будь-які затрати, проведені у певних рамках діяльності, забезпечують одержання відповідних результатів. Отож, проаналізуємо, яких результатів досягли львівські фермери, одержуючи фінансову державну підтримку на протязі 2011 – 2014 рр. Дані табл. 2 показують, що одержані результати фермерської діяльності є позитивними, хоча збільшення сум державної підтримки відбулось значно більшими темпами (табл. 1), ніж одержані показники результативності розвитку фермерських господарств (табл. 2). Так, скажімо, коли суми державної підтримки зросли у 2014 р. у порівнянні із даними за 2011 р. у декілька разів, то результати фермерського господарювання поліпшились у декілька десятків відсотків.

Щодо змін у веденні конкретних аграрних галузей. З цього огляду варто відмітити, що вони носять позитивний характер. Проте спостерігаються певні відмінності у результатах ведення рослинницьких і тваринницьких галузей. Так, зокрема, суми грошових надходжень від реалізації продукції тваринництва, одержані прибутки, а також рівень рентабельності його ведення є нижчі, ніж вони були у рослинництві. Основна причина була названа раніше і аналізуючі показники лише підтверджують сказане. Тут все вкладається у дію відомого принципу: чим більше втрат зазнала галузь, тим повільніше розвиваються процеси її відновлення (тваринництво) і чим менше, то необхідно

менше затрат фінансових державних ресурсів для ефективного її ведення (рослинництво). Саме тому рослинницькі галузі держава підтримує, а тваринницькі – концентрує свої фінансові ресурси для їх розвитку.

Таблиця 2

Результати сільськогосподарської діяльності фермерських господарств Львівщини, тис. грн. [7]

Роки / Показники	2011	2012	2013	2014	2014 у % до 2011
Чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг	348678,0	450667,5	496146,9	514761,6	147,6
у тому числі від сільськогосподарської продукції	329539,3	446505,9	494700,6	506683,7	153,8
з неї продукції рослинництва	143510,5	206839,3	202773,2	253832,4	176,9
продукції тваринництва	186028,9	239666,6	291927,4	252851,3	135,9
Прибуток, збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг	29487,8	35109,1	38794,1	63950,2	216,9
у тому числі від сільськогосподарської продукції	22163,6	29103,4	38343,7	63344,6	285,8
з неї продукції рослинництва	25239,1	25660,1	25185,4	41028,7	162,6
продукції тваринництва	-3075,6	3443,3	13158,3	22315,9	–
Рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності, %	8,7	8,0	8,5	14,2	+5,5
у тому числі від сільськогосподарської продукції	7,2	7,9	8,4	14,3	+7,1
з неї продукції рослинництва	21,3	16,2	14,2	19,3	-2,0
продукції тваринництва	-1,6	1,7	4,7	9,7	+11,3

Підсумовуючи вищесказане, можна констатувати проте, що державна фінансова підтримка розвитку фермерства у Львівській області має тенденцію до збільшення (табл. 1). Посилення цих форм взаємозв'язків держави з фермерами має позитивний вплив на підвищення результативності їх діяльності (табл. 2). Однак темпи зростання державної фінансової підтримки є значно нижчими, ніж у країнах Заходу і не в повній мірі задовольняють потреби фермерських господарств у цих формах підтримки. Саме із-за цих обставин виникає об'єктивна необхідність у розробці конкретних шляхів щодо збільшення обсягів державної фінансової підтримки розвитку фермерства із залученням державних структур, науковців та фермерів.

Список використаних джерел:

1. Вантух В.П. Формування системи державної підтримки розвитку фермерства в зарубіжних країнах / В.П. Вантух // Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 123-128.
2. Горьовий В.П. Фермерство України: теорія, методологія, практика: монографія / В.П. Горьовий. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 540 с.
3. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / Редкол.: … С.В. Мочерний (відл. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
4. Закон України «Про фермерські господарства». – К., №973- IV від 19 червня 2003р.
5. КалинчикН.В. Функционирование фермерских хозяйств и перспективы их развития: монография / Н.В. Калинчик, В.В. Липчук, В.Н. Лебедь, Е.А. Лисенко. – К.: ННЦ ИАЭ, 2014. – 228 с.

6. Крук І.В. Забезпечуючі чинники розвитку фермерських господарств регіону / І.В. Крук // Інноваційна економіка. – 2008. – №1. 2008 [7]. – С. 69-73.
7. Сільське господарство Львівської області / Статистичний збірник. / За ред. С.І. Зимовіної. – Львів, 2015. – 248с.
8. Фермери України можуть нагодувати 200 млн. чоловік.–Високий замок, 1.06.1995р.
9. Шульський М.Г. Фермерство: проблеми становлення і розвитку. Монографія / М.Г. Шульський. – Львів, 2004. – 392 с.

***Тетяна Щепіна**, к.е.н., доцент,*
доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
навчально-наукового інституту Економіки та менеджменту
***Дар'я Білковська**, студентка*
Національний авіаційний університет, м.Київ

МОЖЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Визначальною тенденцією фінансового забезпечення реалізації регіональної політики на сучасному етапі суспільного розвитку України є обмеженість бюджетних ресурсів, які акумулюються як на регіональному, так і на національному рівні. В зазначених умовах виникає проблема необхідності нарощення фінансової бази для досягнення фінансової спроможності регіонів України [1]. Така ситуація вимагає пошуку нових підходів до підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів за всіма напрямками, а також залучення всіх можливих джерел для фінансування регіональних і міжрегіональних проектів, спрямованих на активізацію економічного розвитку на мезорівні.

Однією з головних умов економічного зростання регіонів України та підвищення ефективності використання бюджетних коштів є прискорення процесу реструктуризації бюджетного сектору. Діючий у більшості випадків механізм кошторисного фінансування не є ефективним, оскільки не корелює із результатами діяльності бюджетного закладу.

Удосконалення процесу підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів регіонів України необхідно здійснювати за двома стратегічними напрямками:

• перший повинен передбачати посилення зацікавленості органів державної та регіональної влади, а також місцевого самоврядування у зростанні власної дохідної бази, пошуку нових дохідних джерел і методів формування дохідної частини регіональних бюджетів та посиленні контролю за повнотою та своєчасністю надходжень до бюджету;

• другий напрям повинен передбачати вдосконалення діючих та розробку нових механізмів контролю за раціональним та ефективним використанням регіонального бюджету, підвищення обґрунтованості й ефективності використання бюджетних коштів, зниження рівня непрозорості процесів їх освоєння.

Одним із способів підвищення ефективності використання бюджетних коштів повинно стати застосування інформаційної системи аналізу та управління матеріальними ресурсами, що придбані за бюджетні кошти.

Таке удосконалення та розширення сфери застосування програмно-цільових методів бюджетного планування передбачає формування та включення у бюджетний процес процедури оцінки результативності бюджетних витрат. Проте зазначимо, що поки що не створена система повноцінного моніторингу ефективності бюджетних асигнувань, не розроблені та законодавчо не оформлені показники такої оцінки. Необхідно вдосконалити роботу у цьому напрямі з метою розподілу бюджетних ресурсів за принципом прямої залежності від досягнення конкретних результатів.

Також необхідно приділяти постійну увагу питанням довгострокового планування з урахуванням проведених інвентаризацій та аналізу обсягів майнового наповнення.

Окрім того з метою підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів регіонів України необхідно, на нашу думку,наділити органи місцевого самоврядування додатковими повноваженнями в розрізі бюджетного процесу та податковій сфері, а також розробляти фінансово спроможний бюджет розвитку на основі впровадження самостійних засад його формування та використання органами місцевого самоврядування.

Бюджетні інвестиції повинні здійснювати вагомий вплив на розвиток економіки регіонів України через введення об'єктів інфраструктури, а також ремонту, модернізації та реконструкції діючих об'єктів [2]. Не важко побачити, що надання бюджетних інвестицій працюючим підприємствам та організаціям може суттєво розширити сукупну місткість ринку товарів, послуг, робочої сили, що в кінцевому результаті забезпечить як зростання економіки регіонів України, так і збільшення величини доходів регіональних бюджетів.

Ефективним напрямом бюджетного інвестування є розвиток інвестиційної та виробничої інфраструктури. Зокрема, необхідні обґрунтовані відповіді на питання про те, які складові інфраструктури найбільш ефективно розвивати на основі бюджетних інвестицій.

Необхідно забезпечувати стимулювання економічного зростання регіону за рахунок чіткого зв’язку бюджетних витрат з пріоритетами державної та регіональної політики, підвищувати ефективність бюджетних витрат з метою досягнення результатів з найменшими витратами. З цією метою необхідно розробити та запровадити комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання бюджетного фінансування регіону, за наступними пріоритетними напрямами: •запровадження програмно-цільового планування; •оцінки ефективності бюджетних витрат; •реструктуризації бюджетного сектору; •вдосконалення державного та громадського фінансового контролю за освоєнням бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Боронос В. Г. Оцінка ролі фінансового потенціалу регіону в дослідженні стійкості економічного розвитку території / В. Г. Боронос // Вісник СНАУ. Серія «Фінанси і кредит». – 2011. – № 2. – С. 85 – 97.

2. Бутко М. П. Методичні підходи до оцінки ефективності інвестицій у регіональних господарських системах / М. П. Бутко, О. Ю. Акименко // Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С. 39 – 47.

Альона Яценко, *студентка*
Альона Ятленко, *студентка*
Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Харків
Науковий керівник: Литвиненко О.Д., к.е.н., доцент

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Пенсійна система, особливо її накопичувальна частина, спрямована на виховання економічної самостійності та відповідальності громадян за стан особистого матеріального добробуту після виходу на пенсію. Це повинно змусити людей уже сьогодні замислитися над тим, що вони отримають по завершенні своє трудової діяльності, підвищити їх зацікавленість у контролі за належною сплатою роботодавцями страхових коштів до Пенсійного фонду.

Питання реформування пенсійного забезпечення та формування системи недержавного пенсійного забезпечення висвітлюються досить великим колом дослідників, зокрема І. Васькович,О. Коваль, О. Макаровою, Б. Надточій, А. Нечай, О. Онишко, О. Палій, І. Сахань, Л. Ткаченко. Актуальність теми дослідження обумовлена наявністю великої кількості нерозв’язаних проблем, що стосуються формування системи недержавного пенсійного забезпечення,яка б найповніше відповідала політичним, економічним, соціальним та національним особливостям економіки України.

Трирівнева пенсійна система дозволяє розподілити між трьома її складовими ризики, пов'язані із змінами в демографічній ситуації та з коливаннями в економіці і на ринку капіталів. Необхідність реформування пенсійного забезпечення обумовлено старінням населення, зміною його вікової структури, ускладненням економічної ситуації. Але розв'язувати її потрібно ретельно зваживши всі фактори та можливості як держави, та і її громадян. Роль недержавного пенсійного забезпечення зростає, особливо в нинішніх умовах, коли солідарна пенсійна система фактично одна забезпечує пенсійні виплати громадянам пенсійного віку і вже не в змозі витримувати зростаюче фінансове навантаження на неї.

Система недержавного пенсійного забезпечення започаткувала своє функціонування в Україні з 2004 року відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [3]. Основними фінансовими інститутами, які надають послуги у сфері недержавного пенсійного забезпечення, відповідно до чинного українського законодавства виступають недержавні пенсійні фонди, страхові організації і банківські установи.

Третій рівень в нашій країні розвинутий не достатньо і віддачі для пенсіонерів ще не почав давати. У багатьох країн світу частка приватних пенсійних виплат висока і суттєво впливає на загальний розмір пенсій громадян

пенсійного віку. У Австралії, Аргентині, Данії, Швейцарії, Великобританії недержавне пенсійне забезпечення дає внесок у склад пенсії своїх громадян близько 50 % і більше[1]. Статистика функціонування третього рівня національної пенсійної системи показує, що недержавне пенсійне забезпечення, в основному, здійснюється недержавними пенсійними фондами.

Система недержавного пенсійного забезпечення інших країн розвивається лише тоді, коли вона обов'язкова або приватна. Зокрема, в Болгарії другий обов'язковий рівень пенсійної системи представлений універсальними і професійними пенсійними фондами. Збір внесків здійснюється Національним інститутом з соціального забезпечення, що суттєво знижує витрати фондів. У Польщі другий обов'язковий рівень утворюють ліцензовані і регульовані державою приватні пенсійні фонди. Якщо працюючий громадянин Польщі направляє весь пенсійний платіж на перший рівень, то туди потрапляє 19,5 % його зарплати. Якщо обрано другий рівень, то на перший рівень потрапляє 12,2 %, а в обраний відкритий пенсійний фонд – 7,3 % від зарплати. Працівник на другому рівні сам вибирає в який пенсійний фонд сплачувати внески. В Польщі працює 16 відкритих пенсійних фондів. Пенсійна реформа в Чилі вважається однією з найбільш успішних. Державна пенсійна система була повністю замінена приватною. Відрахування в пенсійні фонди становлять 10 % від зарплати. Учасниками приватної пенсійної системи стали 60 % населення Чилі[2].

Сьогодні, пенсійна система є реформованою системою соціальної сфери в Україні. Хоча при цьому вона й надалі не забезпечує мінімальних потреб пенсіонерів. Добровільні накопичення на старість дають змогу додатково залучати кошти в національну економіку, а також розвивати вітчизняний фінансовий ринок. Тому, враховуючи вищезазначене, щодо покращення пенсійної системи в цілому і стану недержавного пенсійного забезпечення пенсіонерів України зокрема можна зробити висновки:

– низькі доходи населення, низька інформованість громадян щодо пенсійної реформи, недовіру до фінансових інститутів. Ці чинники, які стримують розвиток недержавного пенсійного забезпечення в Україні;

– одним з основних напрямків пенсійної реформи повинно стати введення обов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення, при якому кожен роботодавець і працівник відраховуватимуть обов'язкові пенсійні внески в один з недержавні пенсійні фонди.

– забезпечити адекватні розміри недержавних пенсій та підвищить рівень та якість громадського контролю за недержавні пенсійні фонди.

Список використаних джерел:

1. Коваль О. П. Проблеми становлення накопичувальної складової пенсійного забезпечення в Україні / О. П. Коваль. – К.: НІСД, 2011. – 42 с.

2. Онишко С. В. Потенціал розбудови пенсійної системи в Україні у контексті зниження ризиків державних фінансів / С. В. Онишко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 3. – С. 248 – 257.

3. Про недержавне пенсійне забезпечення Закон України від 9 липня 2003 р., № 1057–IV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http:// zakon1.rada.gov.ua.

СЕКЦІЯ 2

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ АВТОНОМІЇ РЕГІОНІВ

***Тетяна Бутурлакіна**, к.е.н., доцент,*
доцент кафедри фінансів і банківської справи
***Наталя Анікєєва**, студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день пріоритетним напрямом розвитку демократичної держави є забезпечення зростання рівня благополуччя кожного окремого громадянина, однією з важливих умов досягнення цього є самостійність і незалежність органів місцевого самоврядування. Тільки спроможна громада з достатньою економічною активністю на власній території забезпечить гідний рівень життя населення, обере власні пріоритети розвитку.

Мета роботи – дослідження особливостей проведення бюджетної децентралізації в Україні та її стан на сучасному етапі.

Бюджетна децентралізація - це передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування - так, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно.

Бюджетна децентралізація зумовлена прагненнями центральних органів влади поліпшити систему управління державою. Центральний уряд намагається обмежити свою діяльність стратегічними функціями управління, а також загально державними функціями, які важко диференціювати щодо потреб конкретного громадянина, який мешкає на конкретній території [3].

В Україні закладено конституційні засади місцевого самоврядування, ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування, прийнято ряд базових нормативно-правових актів, які створюють правові та фінансові основи діяльності органів місцевого самоврядування.

Проте від часу прийняття Конституції України та базових нормативно-правових актів з питань місцевого самоврядування розвиток місцевого самоврядування фактично здійснювався лише на рівні територіальних громад міст обласного значення, оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявилися неспроможними виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування. Наслідком цього є низька якість публічних послуг, що надаються громадянам на місцевому рівні, депопуляція сільського населення, деградація сільських територій і до цього – надмірне навантаження на державний бюджет через необхідність фінансувати також діяльність органів самоврядування.

Децентралізація бюджетних фінансових ресурсів передбачає:

- зміну системи оподаткування, при якій змінюються питомі надходження на користь місцевих бюджетів;

- зміну трансфертної політики, яка не зможе будуватись на радянському принципі «від кожного по можливостям – кожному по необхідності»;

- надання органами місцевого самоврядування більших повноважень в напрямку розробки та реалізації різноманітних програм соціально – економічного розвитку [1].

Основою місцевого самоврядування є територіальна громада міста, села, селища. Удосконалення потребує також система територіальної організації влади з метою підвищення ефективності управління суспільним розвитком на відповідній території.

Збереження диспропорційності адміністративно-територіального устрою (відсутність цілісної території адміністративно-територіальної одиниці базового рівня, перебування територіальної громади села, селища, міста у складі іншої територіальної громади або на території іншої адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади району в місті) призводить до конфлікту компетенції як між органами місцевого самоврядування, так і між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади.

Впровадження бюджетної децентралізації сприятиме посиленню правової, організаційної та матеріальної спроможності територіальних громад, утворенню об’єднаних територіальних громад, спроможних самостійно або через органи місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення, соціально-економічному розвиткові територіальних громад і регіонів, доступності публічних послуг, надання якісних громадських послуг, впровадженню механізму здійснення місцевими держадміністраціями та населенням контролю за наданням органами місцевого самоврядування, територіальними органами центральних органів виконавчої влади публічних послуг, створенню сприятливих правових умов для максимально широкого залучення населення до прийняття управлінських рішень, а також розвитку форм прямого народовладдя, формуванню ефективної територіальної системи органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, утворенню виконавчих органів обласних та районних рад, зміні статусу місцевих держадміністрацій з органів загальної компетенції на контрольно-наглядові органи у системі виконавчої влади з функцією координації діяльності територіальних органів центральних органів виконавчої влади на відповідній території [4].

Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 1 квітня 2014 р. перший підготовчий етап (2014 р.) реформування місцевих бюджетів передбачає: внесення до Конституції України змін щодо утворення виконавчих органів обласних і районних рад та розподілу повноважень між ними, розробка проектів та прийняття актів законодавства щодо запровадження механізму прямого народовладдя, створення законодавчої основи для реалізації права

територіальних громад на добровільне об'єднання, законодавче врегулювання нової системи адміністративно-територіального устрою, здійснення моделювання адміністративно-територіальних одиниць у регіонах, проведення широкої інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

На другому етапі (2015-2017 рр.) має бути проведена: уніфікація і стандартизація публічних послуг, що надаються населенню органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, проведення інституційної реорганізації органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади на новій територіальній основі, проведення місцевих виборів з урахуванням реформованої системи органів місцевого самоврядування, удосконалення системи планування території громад [2].

Починаючи з 2015 року, джерела наповнення місцевих бюджетів було розширено за рахунок передачі з державного бюджету на місця цілої низки податків, а також запровадження нових зборів. Зокрема, тепер місцева влада збирає 100% плати за надання адмінпослуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств. Починаючи з 2015 року місцеві бюджети отримують такі нові види трансфертів: освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів та медична субвенція. Разом з тим, у місцеві бюджети надходять збори з роздрібного продажу підакцизних товарів (пива, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, нафтопродуктів) за ставкою 5% вартості реалізованого товару. Крім того, їхні доходи поповняються податком на нерухомість, яким відтепер оподатковується і комерційне (нежитлове) майно, податком на автомобілі з великим об'ємом двигуна, 80% екологічного податку (замість 35%) та 25% плати за надра. І найголовніше - тепер саме місцева влада вирішує, на які потреби вона може витрачати ці кошти [5].

Отже, прийняті Верховною Радою України у грудні 2014 року зміни до Бюджетного і Податкового кодексів України, є найбільшим за останні роки кроком у напрямку бюджетної децентралізації. Дані зміни не були косметичними, вони передбачають запровадження нової форми фінансового забезпечення місцевих бюджетів, а також внесли кардинальні зміни у взаємовідносини державного та місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія про місцеве самоврядування, ратифікована Законом України № 52/97 – ВР від 15.07.97 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: - // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 1 квітня 2014 р. №333-р // Верховна Рада України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-р.

3. Кириленко О. П. Місцеві фінанси / О. П. Кириленко. – Київ: Знання, 2006. – 677 с.

4. Луніна І. О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи країни / І. О. Луніна // Фінанси України. - 2010. - № 9. - С. 14-19.

5. Національна рада реформ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://reforms.in.ua//.

***Тетяна Бутурлакіна**, к.е.н., доцент,*
доцент кафедри фінансів і банківської справи
***Еліна Мулеса**, студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає поняття місцевого самоврядування як гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [1].

Нині функціонування органів місцевого самоврядування містить багато протиріч, що супроводжуються низкою важливих проблем, які потребують негайного вирішення. Однією з найважливіших є проблема місцевих бюджетів, функціонування яких на сучасному етапі має багато аспектів, що обумовлює необхідність проведення реформи у сфері місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин; нерівномірність темпів соціально-економічного розвитку регіонів; недостатній обсяг дохідної частини місцевих бюджетів; високий рівень дотаційності місцевих бюджетів.

Одним із кроків до вирішення цих проблем є прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». На його виконання КМУ 8 квітня 2015 року було затверджено Методику формування спроможних територіальних громад, яка визначає механізм та умови формування спроможних територіальних громад, а також порядок розроблення і схвалення перспективного плану формування територій громад АРК, області [3].

Метою мого дослідження є вивчення сутності даної методики її доцільності та можливості реалізації на практиці.

У Методиці надається визначення термінам «спроможна територіальна громада», «потенційний адміністративний центр спроможної територіальної громади», «зона доступності потенційного адміністративного центру спроможної територіальної громади» та розкриваються значення, в яких вони вживаються [2].

Розкриваючи сутність поняття «спроможності» територіальних громад, йдеться про її здатність самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема, у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства – з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Це означає, що наявна інфраструктура, кадрові і фінансові можливості новоствореної адміністративно-територіальної одиниці дозволяють самостійно виконувати повноваження, визначені законом та Бюджетним кодексом як для міста обласного значення.

Ряд нових територіальних громад об'єктивно не зможуть забезпечувати на належному рівні надання вторинної медичної допомоги та спеціалізованої

освіти. Передбачається, що вказані послуги будуть передані на субрегіональний рівень відповідно до постанови КМУ №333 від 1 квітня 2014 року «Про затвердження Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації виконавчої влади» [3]. Однак поки така передача не здійснена, слід очікувати передачу коштів з бюджетів новостворених громад до тих, де необхідна інфраструктура існує, в порядку, визначеному ст. 93 Бюджетного кодексу України.

Під терміном «зона доступності потенційного адміністративного центру спроможної територіальної громади» слід розуміти територію навколо потенційного адміністративного центру спроможної територіальної громади, що визначається з урахуванням доступності послуг у відповідних сферах на території такої громади.

Під час формування спроможних територіальних громад враховуються такі особливості [2]: здатність органів місцевого самоврядування вирішувати суспільні питання, які належать до їх компетенції, для задоволення потреб населення відповідних адміністративно-територіальних одиниць; обсяги доходів (розрахунковий) спроможної територіальної громади, у тому числі: сформованих відповідно до статті 64 Бюджетного кодексу України, бюджету розвитку, базової дотації, реверсної дотації; наявність закладів бюджетної сфери, необхідної для здійснення самоврядних функцій на базовому рівні; наявність приміщень для розміщення підрозділів територіальних органів виконавчої влади.

Формування спроможних територіальних громад розпочинається з розробки Радою міністрів АРК, ОДА проекту перспективного плану відповідно до Методики із залученням представників органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення та громадськості відповідних адміністративно-територіальних одиниць і завершується безпосередньо добровільним об’єднанням територіальних громад згідно Закону України «Про добровільне об’єднання територіальних громад».

Формування органів місцевого самоврядування спроможних територіальних громад відбувається на перших виборах. Слід розрізняти два етапи формування нового адміністративно-територіального устрою – створення Перспективного плану та добровільне об’єднання громад.

Дуже важливим є залучення представників органів місцевого самоврядування та громадськості, оскільки при цьому не тільки уточнюються параметри майбутніх адміністративно-територіальних одиниць, але і йде звикання до нової конфігурації організації влади, через інтенсивний діалог визначаються деталі формування нових органів влади і визначаються прихильники та противники реформи.

Визначення центрів спроможних громад здійснюється в кілька етапів [2]:

– визначення населених пунктів, які є апріорі центрами нових адміністративно-територіальних одиниць;

– визначення населених пунктів, які стають центрами у зв’язку з тим, що зона доступності до попередніх центрів не покриває всю територію області, а відсутність «білих плям» при формуванні Перспективного плану

не допускається;

– визначення населених пунктів, які можуть бути центрами, хоча знаходяться в зоні доступності тих центрів, які визначені апріорі.

Після першого етапу визначається зона доступності на відстані 20 км від околиць центрів нових адміністративно-територіальних одиниць. Території, які не входять в такі зони доступності, є територіями, щодо яких приймається рішення – визначення нових центрів чи приєднання населених пунктів до адміністративно - територіальних одиниць, які створюються в зоні доступності.

Досить чутливим в політичному аспекті є можливість визначення потенційних центрів в населених пунктах, які знаходяться в зоні доступності визначених на першому етапі центрів. При прийнятті рішення слід враховувати наступні фактори [2]: чи може розглядатись вказаний населений пункт як самостійний економічний центр, чи це просто «спальний район»; яка економічна стійкість вказаного населеного пункту – це монопрофільне виробництво чи диверсифіковане; яка частка мешканців зайнята безпосередньо в в даному населеному пункті; чи залишається можливість у міста для розвитку, забезпечення його життєздатності.

Формування об’єднаних територіальних громад відбувається в декілька етапів [3]: перший - визначення центрів спроможної територіальної громади; другий - визначення зони доступності населених пунктів до адміністративного центру спроможної (функціональної) територіальної громади, яка складає 20 км (може бути збільшено до 25 км, якщо чисельність жителів спроможної територіальної громади складатиме не більше, ніж 10 % від загальної чисельності жителів цієї громади); третій - визначення адміністративного центра, із населених пунктів які розташовані за межами зони доступності (село, селище, яке має краще розвинену інфраструктуру).

Межі території спроможної територіальної громади визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що входять до її складу і з дотриманням таких вимог: територія спроможної громади має включати території громад, що входять до її складу, та бути нерозривною; спроможні територіальні громади розташовуються у межах території АРК, однієї області та у разі можливості – одного району [1].

З метою врахування інтересів територіальних громад та забезпечення відкритості та прозорості роботи з розроблення проекту Перспективного плану Методикою передбачено утворення робочих груп та проведення консультацій з представниками територіальних громад, території яких охоплюються зонами доступності кількох потенційних адміністративних центрів.

Отже, активний вплив місцевого самоврядування на формування нових економічних і соціальних відносин можливий лише в тому разі, якщо таке самоврядування включатиме достатній обсяг фінансових ресурсів і розпоряджатиметься ним у межах власних повноважень. Нині ми маємо. Причинами нинішньої невідповідності обсягів доходів місцевих бюджетів і реальних потреб у фінансуванні поточних видатків є економічні й соціальні проблеми, що їх мають розв’язувати органи місцевої влади шляхом підвищення власної фінансової спроможності. Нерідко причини такого стану криються в

наявності значної кількості нормативно-правових актів, обов'язкових для виконання органами місцевого самоврядування. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та Методика формування спроможних територіальних громад конкретизують покроковий механізм переходу до якісно нової для нашої країни системи місцевого самоврядування і в цьому безперечно вже є позитив.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про місцеве самоврядування» // Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80.

2. Методика формування спроможних територіальних громад// Урядовий портал органів виконавчої влади України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248117469&cat_id=246711250.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» від 8 квітня 2015 р. № 214// Верховна Рада України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF.

Ольга Дем'янчук, *к. е. н, доцент,*
заступник декана з наукової роботи економічного факультету
Національний університет «Острозька академія», м. Острог

ЗНАЧЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В умовах постійно зростаючої потреби у додаткових фінансових ресурсах місцевих органів управління, з метою фінансового забезпечення ними реалізації як власних так і делегованих повноважень, процес фіскальної децентралізації набуває досить вагомого значення. Фіскальну децентралізацію завжди розглядають поряд із фінансовою та бюджетною. Фіскальна децентралізація є базовою основою бюджетної, а бюджетна децентралізація забезпечує посилення управлінської позиції органів місцевого самоврядування, тоді як фінансова децентралізація характеризує фінансові повноваження органів місцевого самоврядування.

Фінансова децентралізація відображає наявність місцевих бюджетів як основи фінансової самостійності місцевих органів самоврядування, що передбачено Конституцією України та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». Згідно ст. 142 Конституції фінансовою основою місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів та кошти, які надходять від здачі в оренду, або продажу майна та землі комунальної форми власності. Хоча, держава приймає участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування та фінансово підтримує через систему трансфертів. З іншої точки зору, фінансова децентралізація відображає фінансові повноваження органів регіонального рівня і є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевого самоврядування: децентралізація процесів

ухвалення рішень збільшує можливості участі органів місцевого самоврядування в розвитку підконтрольної їй території.

Таким чином, кількісні та якісні параметри фінансової децентралізації характеризують показники обсягів доходів та видатків місцевих бюджетів, їх питому вагу у доходах та видатках Зведеного бюджету України та ВВП, питому вагу трансфертів у доходах місцевих бюджетів. Виходячи з цього фінансова децентралізаціє повністю залежить від фіскальної та бюджетної децентралізації.

Фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченні суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів місцевої влади з найнеобхіднішими місцевими потребами. Обов'язковою умовою існування дієвого інституту самоврядування є формування більшої частини доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків та зборів, які самостійно встановлюються органами самоврядування. Реалізація законодавчо закріпленого права кожного адміністративно-територіального утворення на економічну самостійність неможлива без наявності в кожного органу влади власного бюджету і права його складання, затвердження і виконання без втручання ззовні. Таким чином, фіскальна децентралізація передбачає розширення і зміцнення прав та повноважень місцевого та регіонального самоврядування щодо формування територіальних бюджетів за рахунок надходжень податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Іншими словами, податки мають витрачатись там, де вони збираються. Децентралізація надходжень податків до місцевих бюджетів відбувається за рахунок переведення податків із загальнодержавних до місцевих, що дозволить досягти самостійності місцевими грошовими ресурсами на користь розвитку регіону. Так, впродовж останніх бюджетно-податкових реформ, які відбулися 2010-2015 рр. в Україні, в дію введено нові два місцевих податки: єдиний податок та податок на майно. Відповідно до змін, внесених Законом України від 28 грудня 2014 року № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо податкової реформи» до місцевих бюджетів нараховується податок на майно, який, у свою чергу, складається із податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку, плати за землю та акцизний податок з реалізованих суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів. Місцева влада отримала можливість встановлювати ставки за цими податками. Внесеними змінами також передбачається розширення бази оподаткування для податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, шляхом оподаткування, як житлової так і нежитлової нерухомості. Всі ці зміни забезпечили поглиблення процесу фіскальної децентралізації, що відображає її якісні параметри через зростання обсягів надходжень від місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів України та їх питомої ваги у доходах місцевих бюджетів (табл. 1). У порівнянні з 2010 роком питома вага місцевих податків та зборів, без плати за землю зросла у 8 разів, за рахунок переведення загальнодержавного єдиного податку до місцевого та введення в дію податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки.

Таблиця 1

Зміна питомої ваги місцевих податків і зборів, плати за землю та місцевого акцизного податку у доходах місцевих бюджетів України за січень-березень 2010-2015 рр., %*

Роки / Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Місцеві податки і збори, крім плати за землю	1,1	3,4	4,1	7,6	8,6	8,8
Плата за землю	13,0	13,4	13,4	13,1	12,7	11,9
Місцевий акцизний податок	-	-	-	-	-	4,2
Всього доходів	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* *Побудовано автором на основі даних [1]*

Спостерігаючи тенденції росту питомої ваги місцевих податків та зборів у доходах місцевих бюджетів України протягом першого кварталу 2011-2015 рр., можна стверджувати про посилення бюджетної децентралізації. Що таке бюджетна децентралізація і чи проведенні реформи її посилили?

Бюджетна децентралізація – перенесення надходження доходів та/або здійснення витрат грошових коштів на більш низький рівень уряду при збереженні фінансової відповідальності. Бюджетна децентралізація може бути досягнута шляхом врегулювання системи справляння збрів, встановлення місцевих податків на власність та податків з договорів купівлі-продажу, шляхом отримання міжбюджетних трансфертів з центрального уряду, грантів чи місцевих позик. Передача коштів може бути як з подальшим обов'язком звітувати про їх витрачання так і без нього. Тобто, з одного боку бюджетна децентралізація має забезпечувати посилення росту питомої ваги доходів місцевих бюджетів у доходах Зведеного бюджету України та зменшення питомої ваги трансфертів у доходах місцевих бюджетів. З другого боку – зростання питомої ваги видатків місцевих бюджетів у видатках Зведеного та питомої ваги власних доходів чи надходжень, що забезпечують реалізацію соціально-економічних проектів органами місцевого самоврядування. Спостерігаючи тенденції зміни питомої ваги доходів місцевих бюджетів без врахування трансфертів у доходах Зведеного бюджету в контексті проведених податково-бюджетних реформ, зазначаємо про протилежну ситуацію (табл.2). Питома вага доходів місцевих бюджетів у доходах Зведеного бюджету протягом останніх чотирьох років зменшується, при цьому постійно посилюється у доходах питома вага трансфертів. Чи є це рисами бюджетної децентралізації, про яку заявляють наші виконавчі органи влади?

Як відображають дані таблиці 2, для фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування залучається у доходах місцевих бюджетів більше половини фінансових ресурсів у формі трансфертів. Тобто, домінуюча модель централізації фінансових ресурсів та їх розподілу, не відображає на сьогодні поглиблення процесів фіскальної та бюджетної децентралізації.

Таблиця 2

Зміна питомої ваги доходів місцевих бюджетів у доходах Зведеного бюджету України та питомої ваги трансфертів у доходах місцевих бюджетів за січень-березень 2010-2015 рр., %*

Роки / Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Місцеві бюджети (без врахування міжбюджетних трансфертів), млрд. грн.	21,7	23,5	24,0	27,8
Питома вага у доходах Зведеного бюджету України, %	22,0	21,9	21,4	19,8
Питома вага трансфертів у доходах місцевих бюджетів, %	52,5	52,8	56,9	55,9

* *Побудовано автором на основі даних [1]*

Виходячи із вищенаведеного матеріалу, для зростання доходів і надходжень місцевих бюджетів не достатньо лише посилення фіскальної децентралізації шляхом розширення бази оподаткування та введення нових місцевих податків. Органи місцевого самоврядування повинні залучати і інші види надходжень для реалізації різних соціально-економічних проектів: кошти грантів Державного фонду регіонального розвитку, міжнародних організацій. міжнародних інститутів, міжнародних фондів, благодійних коштів суб'єктів господарювання та територіальної громади. В умовах активізації ролі органів місцевого самоврядування, їх відповідальності за розвиток регіону та територіальної громади, підвищується роль бюджетної децентралізації.

За умови посилення фіскальної децентралізації органи влади на місцевому рівні повинні неабияк зацікавленні бути в зростанні доходів місцевих бюджетів, тому що мають стимул для реалізації податкового потенціалу на відповідній адміністративно-територіальній одиниці. Також повинні значну увагу приділяти стимулювати ділову активність в межах регіону, що сприятиме зростанню доходів місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень-березень 2015 року. – Інститут бюджету та соціально-економічного розвитку. ІБСЕД, Проект «Змісцення місцевої фінансової ініціативи», USAID. - Київ.: – 72 с.
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17
3. Конституція України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
4. Макаренко О. Є. Шляхи розвитку фінансової незалежності місцевого самоврядування // Державне будівництво. Електронне наукове фахове видання. — 2008, № 1
5. Хамініч С. Ю., Климова В. М. Особливості фіскальної децентралізації в умовах розвитку національного господарства України // Вісник Дніпропетровського університету : науковий журнал. — Випуск 5/2, 2011, № 10/1, Том 19
6. Different forms of decentralization, Earth Institute of Columbia University,accessed February 5, 2013.
7. Intergovernmental Fiscal Relations, Decentralization and Subnational Economies project, World Bank website, accessed February 9, 2013.

***Ольга Іванова**, к.е.н., доцент,*
старший науковий співробітник
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку
НАН України, м. Харків

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Одним з важливих напрямків регіонального розвитку, в тому числі на рівні податково-бюджетних відносин, є проведення заходів щодо децентралізації. Актуальним завданням регіонального розвитку є вирішення питань децентралізації та надання органам місцевого самоврядування прав і відповідальності в розпорядженні місцевими ресурсами.

Збільшення доходів місцевих бюджетів на основі стимулювання органів місцевого самоврядування до регіонального саморозвитку шляхом децентралізації фінансових ресурсів є важливим завданням для підвищення конкурентоспроможності країни.

Б. Райзберг та Л. Лозовськой розглядають децентралізацію як передачу функцій управління від центральних органів влади місцевим органам, розширення кола повноважень нижчестоящих органів управління за рахунок вищестоящих [3]. Бюджетна (фінансова) децентралізація розглядається як «процес розподілу функцій, повноважень, фінансових ресурсів і відповідальності за їх використання між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування [1, с. 146]. Здійснення бюджетної децентралізації в Україні потребує перегляду розмежування повноважень між урядами, реформування системи оподаткування (як на рівні регіонів, так і місцевого самоврядування), збільшення можливостей для фінансово спроможних територій у залученні коштів [2].

Ґрунтуючись на необхідності раціонального перерозподілу функцій управління між органами вищого й нижчого рівнів, а також фінансового забезпечення даних функцій на основі підвищення рівня самофінансування регіонів, доцільним є поступовий перехід на принципи фіскального федералізму. Саме теорія фіскального федералізму є основою бюджетної децентралізації.

Дієва система взаємин між центром і регіонами вимагає мінімізації нераціональних фінансових потоків між бюджетами різних рівнів, що дозволяє мінімізувати втрати бюджетних коштів.

Децентралізація як фактор забезпечення регіонального саморозвитку сприяє вирішенню наступних завдань: зменшення й ліквідація негативного впливу державного втручання в регіональний розвиток; створення сприятливих умов для саморозвитку й самозабезпеченості регіонів України шляхом зменшення державного регулювання з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності; забезпечення правового поля збільшення самостійності органів місцевого самоврядування в досягненні саморозвитку регіонів на основі максимізації ефективності використання їхнього потенціалу;

посилення взаємодії інституціональних і мотиваційних факторів соціально-економічного розвитку регіонів; створення стимулів для підвищення фінансової самозабезпеченості регіонів шляхом збільшення ролі органів регіональної влади в соціально-економічному розвитку регіонів; зниження корупційних ризиків при перерозподілі бюджетних коштів і ін.

Отже схвалення змін до Конституції України щодо децентралізації влади дозволить вирішити два важливих завдання: по-перше, це виконання Мінських угод; по-друге, це важливий крок до забезпечення соціально-економічного розвитку держави та її регіонів на основі самодостатності.

Бюджетна децентралізація за перше півріччя 2015 року збільшила доходи місцевих бюджетів на 37%, зауважує В. Гройсман [3], що підтверджує її позитивні аспекти, однак існують і певні ризики: зростання свавілля місцевих чиновників на місцях; надання більших повноважень може призвести до проявів сепаратизму в регіонах; низька компетентність службовців місцевого самоврядування; зростання незадоволення населення владою; недостатність власних ресурсів регіону для забезпечення сталого розвитку, корупційні ризики на місцях, значна доля трансфертів в місцевих бюджетах тощо.

Проблему фінансового забезпечення місцевих бюджетів необхідно вирішувати за допомогою активізації економічної й господарської діяльності місцевих органів влади з метою збільшення частки власних і закріплених джерел доходів у місцевих бюджетах і зменшення частки трансфертів, а також збільшення в цілому кількості регіонів, які не вимагають істотних трансфертів з державного бюджету. Необхідною умовою забезпечення фінансової самостійності регіонів є перенесення акцентів у формуванні дохідної частини бюджету із закріплених податків на місцеві.

Список використаних джерел:

1. Бикадорова Н. О. Фінансова децентралізація місцевого самоврядування / Н. О. Бикадорова // Економічний вісник Донбасу. — 2010. — № 2. — С. 145-151.

2. Буковинський С. А. До питання здійснення бюджетної політики в Україні / С. А. Буковинський // Фінанси України. – 2007. – № 10. – С. 5–32.

3. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. -М.: ИНФРА-М, 1999. - 479 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://rudocs.exdat.com/docs/index-139329.html?page=5

4. Сайт 5 каналу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.5.ua/ekonomika/Hroisman-biudzhetna-detsentralizatsiia-zbilshyla-dokhody-mistsevykh-biudzhetiv-na-37-88235.html

***Юлія Кравченко**, студентка*
КрНУ ім. М. Остроградського, м. Кременчук
Науковий керівник: Глухова В.І., к.е.н.

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ РЕГІОНІВ

Сьогодні однією із головних проблем формування місцевих бюджетів є забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів та

формування міжбюджетних відноси, яке зможе досягатися за допомогою посилення бюджетної децентралізації.

Для того, щоб кожен регіон мав змогу забезпечити виконання своїх завдань, він повинен володіти відповідним обсягом фінансових ресурсів, які необхідні для покриття власних витрат**.** Ключовим принципом при формуванні бюджетів органів місцевого самоврядування є фінансова самостійність. Зараз, формування фінансово самодостатніх адміністративно-територіальних одиниць потребує змін не тільки у податковому та бюджетному законодавстві, але й у територіальних розмірах громад, районів та регіонів.

Сьогодні велика увага приділяється дослідженню питань реалізації основних положень реформи бюджетної системи, що розглядається в працях таких науковців, як С. Балацького, С. Колодія, Л. Лисяк, Н. Проць та інших. Однак незважаючи на велику кількість досліджень, питання формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів потребують проведення подальших досліджень.

Зараз система державних фінансів перебуває під значним тиском низки проблем, що пов’язані з політичною та економічною дестабілізацією в країні.

Для підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів буде здійснено процес бюджетної децентралізації, саме для цього внесено зміни до Бюджетного та Податкового кодексів, а в майбутньому планується внесення змін до Конституції України.

Головними завданнями, які будуть реалізовані в межах бюджетної децентралізації є: розширення фінансової бази органів місцевого самоврядування; перегляд та встановлення переліку власних та делегованих повноважень; перехід до системи цільових трансфертів, спрямованих на компенсацію видатків органів місцевого самоврядування; запровадження розрахунку на основі формули перерозподілу національних податків, закріплених за місцевими бюджетами [2].

Прийняті зміни у грудні 2014 року до Бюджетного та Податкового кодексів України є наймасштабнішим, за останні роки, кроком у напрямку бюджетної децентралізації. Якщо раніше в середньому 70% бюджетів різних рівнів в Україні були дотаційними, то після проведених реформ, кількість дотаційних бюджетів планується скоротитися вдвічі [1].

Здійснення бюджетної децентралізації в Україні у формі збільшення повноважень та фінансової бази органів місцевого самоврядування триває вже довгий час, але фактично воно не відбувалося.

Слабкою стороною бюджетної децентралізації в Україні є значна частка трансфертів, незважаючи на задекларованість процесів податкової і бюджетної децентралізації, на даний час структура доходів місцевих бюджетів свідчить про зростання частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів. Так, у 2010 р. частка трансфертів з державного бюджету в доходах місцевих бюджетів складала 49,1 %, у 2011 р. – 52,3 %, у 2012 р. – 53,6 %, у 2013 р. – 53,7 % та у 2014 р. – 55,8% [3].

Значний ступінь залежності місцевих бюджетів від державного бюджету свідчить про недосконалість розподілу дохідно-видаткових повноважень між

рівнями управління, а також про проблеми з нарощуванням доходної частини місцевих бюджетів через слабку економічну розвиненість окремих територій.

При затвердженні змін у Бюджетному кодексі передбачалося, що надходження місцевих бюджетів у 2015 році збільшаться за рахунок передачі 100% плати за надання адміністративних послуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору, також до місцевих бюджетів зараховуватиметься 80% екологічного податку, замість 35% [4]. Починаючи з 2015 року місцеві бюджети отримують такі нові види трансфертів: освітня субвенція, медична субвенція та субвенція на підготовку робітничих кадрів [1].

Прийняті зміни до Бюджетного кодексу України значно розширять права місцевих органів влади і в першу чергу в частині самостійності прийняття рішень в формуванні та використанні бюджетних коштів.

Отже, можна зробити висновок, що результати бюджетної децентралізації на місцевому рівні, зокрема об'єднання територіальних громад та бюджетів значно покращать життя населення. Оскільки, об'єднання громад дозволить оптимізувати видатки на утримання апарату управління, а головне – значно покращить якість надання соціальних послуг населенню.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28.12.2014 р. № 79-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19.

2. Демчак Р. Бюджетна децентралізація є основним чинником економічної безпеки держави / Р. Демчак // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://solydarnist.org/?p=15037

3. Проць Н.В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації / Н.В. Проць // Фінансовий простір. – 2015. – № 1. – С. 221-227.

4. Шевченко О. Бюджетно-фінансова децентралізація у контексті підвищення ефективності управління регіонами / О.Шевченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/Monitor/april08/9.htm

Петро Лазар
Заслужений економіст України, директор
Михайло Петрішка
заступник директора
Департамент фінансів Закарпатської обласної державної адміністрації, м. Ужгород

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Минув майже рік з того часу як Парламентом України було прийнято зміни до Податкового та Бюджетного кодексів України, які вже сьогодні, як підтверджують відповідні статичні дані, значно розширили фінансові можливості місцевого самоврядування, а у наступному році дозволяють зробити економічно самодостатніми та спроможними і нові об'єднані територіальні громади.

Основною ідеєю змін стала децентралізація влади і суттєве розширення повноважень територіальних громад, що передбачає перерозподіл завдань, повноважень і ресурсів на національному, регіональному та місцевому рівнях, підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів, зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування.

Крім того, вказаними змінами до законодавчих актів врегульовано бюджетні правовідносини, пов'язані з впровадженням нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин, удосконаленням казначейського обслуговування бюджетних коштів, посиленням відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів, функціонуванням бюджетної системи України в особливий період.

Об'єднані територіальні громади отримають весь спектр повноважень та фінансових ресурсів, що їх наразі уже мають міста обласного значення, зокрема зарахування 60 % податку на доходи фізичних осіб на виконання власних повноважень, прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом (зараз прямі відносини мають лише області, райони, міста обласного значення), державні субвенції.

Реформа міжбюджетних відносин – це стимул для місцевих громад ефективніше наповнювати свої кошториси, переходити на самозабезпечення та ощадно планувати свої видатки.

Починаючи з 2015 року, джерела наповнення місцевих бюджетів було розширено за рахунок передачі з державного бюджету на місця цілої низки податків, а також запровадження нових зборів. Зокрема, тепер місцева влада збирає 100% плати за надання адмінпослуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств.

Разом з тим, у місцеві бюджети надходять збори з роздрібного продажу підакцизних товарів (пива, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, нафтопродуктів) за ставкою 5% вартості реалізованого товару. Крім того, їхні доходи поповнилися податком на нерухомість, яким відтепер оподатковується і комерційне (нежитлове) майно, податком на автомобілі з великим об'ємом двигуна, 80% екологічного податку (замість 35%) тощо.

І найголовніше – тепер саме місцева влада вирішує, на які потреби вона може витрачати ці кошти.

Про які конкретні здобутки реформи міжбюджетних відносин у 2015 році можна говорити?

За січень – вересень 2015 року до загального фонду місцевих бюджетів області (без урахування трансфертів) надійшло податків, зборів (обов'язкових платежів) 1 276,7 млн. грн., що складає 88,3 % від річного обсягу надходжень, затвердженого місцевими радами.

Приріст надходжень до загального фонду проти січня – вересня минулого року склав 51,0 відс. або більше на 431,4 млн. гривень.

Основним бюджетоутворюючим джерелом доходів загального фонду місцевих бюджетів області залишається податок на доходи фізичних осіб (надійшло у сумі 670,4 млн. грн.), його питома вага в надходженнях загального фонду становить 52,5 %. План податку виконано на 107,2 %, понад план

надійшло 45,1 млн. гривень. В порівнянні з відповідним періодом минулого року обсяги надходжень податку скоротились на 6,1 відс. або на 43,8 млн. грн., що зумовлено зменшенням нормативу зарахування податку до місцевих бюджетів у зв'язку із внесеними змінами до Бюджетного кодексу України.

Податку на майно в частині плати за землю надійшло у сумі 95,3 млн. грн., що становить 116,4 % до затвердженого плану, понад план надійшло 13,5 млн. гривень. В порівнянні з відповідним періодом минулого року обсяги плати зросли на 44,0 % або на 29,1 млн. гривень.

Надходження акцизного податку склали 235,5 млн. грн., що становить 130,5 % затвердженого плану, понад план надійшло 55,1 млн. гривень.

Урядом забезпечується виконання усіх зобов'язань згідно з бюджетним законодавством, зокрема в частині перерахування міжбюджетних трансфертів.

Так, станом на 01.10.2015 місцеві бюджети області одержали 3 930,2 млн. грн. трансфертів (без дотацій), що складає 98,4 % від передбачених розписом асигнувань на січень-вересень 2015 року.

Базова дотація перерахована в сумі 350,5 млн. грн. або 100,0 % розпису асигнувань на січень-вересень 2015 року. Стабілізаційна дотація перерахована в сумі 52,1 млн. грн. або 100,0 % розпису асигнувань на січень-вересень 2015 року. Субвенції на соціальний захист населення перераховані в сумі 1 498,3 млн. грн. або 96,0 % від передбачених розписом на цей період. Освітню субвенцію перераховано в сумі 1 334,6 млн. грн. або 100,0 % до розпису на відповідний період. Медичну субвенцію перераховано в сумі 984,0 млн. грн. або 100,0 % до розпису на відповідний період. Субвенцію на підготовку робітничих кадрів перераховано в сумі 85,4 млн. грн. або 100,0 % до розпису на відповідний період.

Які ж суттєві зміни прийняті у бюджетній сфері:

1. Підвищено фінансову самостійність місцевих бюджетів.

2. Створено умови, які повинні стимулювати громади до об'єднання для спроможності через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державними бюджетом. Передбачено наділення таких громад повноваженнями, рівнозначними повноваженням міст обласного значення, позбавлення права на виконання делегованих державою повноважень органів місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єдналися.

3. Розширено наявну дохідну базу місцевих бюджетів.

4. Децентралізовано видаткові повноваження у соціально-культурній сфері та розподілено компетенції, сформовані за принципом субсидіарності.

З державного на регіональний та місцевий рівень передані окремі заходи та заклади в освітній і медичній та культурній сферах; підтримка місцевих рад фізкультурно-спортивних товариств та їх спортивних баз тощо.

5. Запроваджено нові види трансфертів (базова дотація, освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів, медична субвенція; субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру, реверсна та стабілізаційна дотації тощо).

Базова дотація матиме компенсаторний характер та забезпечуватиме вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів за закріпленими доходами (податком на доходи фізичних осіб, податком на прибуток).

Визначено механізм розподілу та використання нових субвенцій у розрізі адміністративно-територіальних одиниць.

Посилено відповідальність профільних міністерств за реалізацію державної політики у освітній та медичній галузях шляхом визначення їх головними розпорядниками коштів відповідних субвенцій.

6. Встановлено нову систему вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками (податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб) – залежно від рівня надходжень на одного жителя. Решта платежів вирівнюванню не підлягають і залишаться в повному розпорядженні місцевих бюджетів. Зазначене сприятиме забезпеченню місцевих бюджетів достатніми надходженнями та стимулюватиме місцеві органи влади до залучення додаткових надходжень та розширення бази оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI // Офіційний вісник України від 13.08.2010 – 2010 р., № 59, стор. 9, стаття 2047

2. Закон України від 28 грудня 2014 року № 79-VIII „Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин” // Офіційний вісник України від 16.01.2015 – 2015 р., № 3, стор. 272, стаття 54

3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // Офіційний вісник України від 10.12.2010 – 2010 р., № 92, том 1, стор. 9, стаття 3248

4. Закон України від 28 грудня 2014 року № 71-VIII „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи” // Офіційний вісник України від 16.01.2015 – 2015 р., № 3, стор. 18, стаття 46

5. Матеріали засідання колегії департаменту фінансів Закарпатської облдержадміністрації щодо підсумків виконання місцевих бюджетів області за січень – вересень 2015 року

Інна Лінтур, к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку та фінансів
Станіслав Малець, аспірант
Мукачівський державний університет, м. Мукачево

МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку економіки України, питання, пов’язані з особливостями формування доходів місцевих бюджетів мають важливе практичне значення. Це, насамперед, пов’язано з процесом децентралізації бюджетної системи України.

Однак, в сучасних умовах, механізм централізованого регулювання вищестоящими органами доходів місцевих бюджетів, на жаль, є застарілим. Це позбавляє місцеві органи влади фінансової самостійності, закріплює залежність розвитку місцевої економіки і соціальної сфери від можливостей і бажання

вищестоящих органів влади вирішувати проблеми, що знаходяться на даній території районів, міст, селищ і сіл.

Саме тому, на сьогодні особливо гостро постає проблема вироблення дієвого механізму, який би визначав нові принципи формування місцевих бюджетів, чітке розмежування функцій і повноважень усіх рівнів влади, а звідси – видатків кожного виду бюджету, і що саме головне – доходів між різними ланками бюджетної системи. Місцевим бюджетам, як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування, належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави. При цьому питання бюджетної політики, оподаткування і міжбюджетних відносин повинні розглядатись і вирішуватись комплексно, оскільки вони тісно взаємопов'язані, і ні один із цих елементів не може бути реформованим без врахування двох інших.

Також важлива роль відводиться місцевим бюджетам і у соціально-економічному розвитку території, адже саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації; відбувається фінансування різноманітних молодіжних програм, а також здійснюються видатки на соціальний захист та допомогу населенню.

Таким чином, необхідність реформування сучасної системи та принципів формування дохідної частини місцевих бюджетів є пріоритетним завданням органів державної влади.

Вагомий внесок у дослідження особливостей та проблем формування дохідної частини місцевих бюджетів в сучасних умовах зробили такі вчені: Войтович Т. Б. [2], Луніна І. О. [3] та інші. Проблемам формування місцевих бюджетів присвячено також праці Якубовської О. О. [6] та Вітренко М. С. [6] Механізм формування фінансових ресурсів місцевих органів влади досліджують Панасюк Л. В. [4] та Скиба Л. [5]. Проте, аналіз рівня дослідженості даної теми показує, що окремі аспекти формування доходів місцевих бюджетів до цих пір залишаються невирішеними. Саме тому виникає об'єктивна необхідність у подальшому вивченні та обґрунтуванні окремих питань, що стосуються даної теми.

Особлива увага в данному дослідженні зосереджується на розкритті особливостей формування доходів місцевих бюджетів, визначенні недоліків та обґрунтуванні напрямів зміцнення ресурсної бази органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації. Крім того, процес формування дохідної бази органів місцевого самоврядування потребує більш детального вивчення, насамперед, з точки зору мобілізації та закріплення частини податкових надходжень до складу власних доходів органів місцевої влади, а також необхідності використання інтенсивного способу (тобто, за рахунок розвитку малого та середнього бізнесу) стимулювання податкових і неподаткових доходів в умовах перехідною економіки України.

Отже, для того, щоб місцеві бюджети насправді стали основою фінансової самостійності місцевої влади, потрібно здійснити комплекс взаємопов'язаних заходів. По-перше, необхідно поступово переходити до децентралізації державних фінансів. Головною умовою такої децентралізації є

чіткий розподіл компетенції між органами центральної влади, та органами регіонального та місцевого самоврядування. По-друге, потрібно надати органам місцевого самоврядування можливість самостійно встановлювати перелік місцевих податків і зборів та їх ставки в мірі та адекватності виконуваних ними функцій. Ще одним джерелом поповнення місцевих бюджетів могли б стати місцеві позики, але, на жаль, в Україні вони не набули належного поширення, притаманного європейським країнам [4].

Процес децентралізації розширює можливості розвитку об'єднаних територіальних громад та їх економічну самостійність. Децентралізація, і як наслідок посилення фінансової спроможності бюджетів об'єднаних територіальних громад, забезпечують можливість їх сталого розвитку.

Окрім цього, зазначимо, що важливою умовою вирішення проблеми зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів є розширення прав органів місцевого самоврядування у сфері встановлення податків і зборів, а також створення багатоканальної системи формування бюджету, на основі якої кожен рівень бюджетної системи повинен мати власні закріплені доходи. Обсяг цих доходів має бути достатнім для забезпечення функцій і обов'язків, які покладаються на той чи інший рівень влади.

За умови прийняття змін до Бюджетного та Податкового кодексів, місцеві громади зможуть самостійно формувати власні бюджети, не чекаючи формування центрального, як це робиться сьогодні. Розширюються дохідні джерела, база адміністрування та надання права органам місцевого самоврядування регулювати ставки місцевих податків і зборів у рамках, визначених Податковим кодексом. Ще одна новація повинна полягати в тому, щоб надати бюджетним установам право вибору де обслуговуватися – у казначействі чи комерційному банку.

Таким чином, у випадку реалізації зазначених заходів та врахування досвіду економічно розвинених країн буде досягнуто певний ефект, який неодмінно сприятиме зміцненню фінансових основ діяльності органів місцевого самоврядування регіонів України, забезпечить стабільний соціально-економічний розвиток територій, а також приведе до підвищення рівня соціального захисту та добробуту громадян.

Крім того, впровадження в Україні складових системи формування доходів місцевих бюджетів, апробованих у практиці країн – членів Європейського Союзу, надасть можливість забезпечити оптимізацію бюджетних відносин з урахуванням специфічних потреб фінансування соціально – економічного розвитку територіально-адміністративних одиниць та стане запорукою успіху трансформаційних перетворень в економіці нашої країни.

Список використаних джерел:

1.Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI (зі змінами та доповненнями від 02.03.2014). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: // www.zakon2.rada.gov.ua.

2.Войтович Т. Б. Основні проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні та шляхи їх подолання / Т. Б. Войтович // Стратегічні орієнтири. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://libfor.com

3.Луніна І. О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності:

шлях до ефективної бюджетної системи України / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2011. – № 9. – С. 3-12.

4.Панасюк Л. В. Удосконалення механізму формування фінансових ресурсів місцевих органів влади з урахуванням світового досвіду / Л. В. Панасюк // Економіка та держава. – 2011. – №1. – С. 46-50.

5.Скиба Л. Доходи місцевих бюджетів у забезпеченні повноважень органів місцевого самоврядування / Л. Скиба // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2012. – № 17. – С. 128-133.

6.Стегней М.І. Сталий розвиток сільських територій: від теорії до практики: Монографія – Миколаїв: ФОП Швець В.Д., 2014. – С. 376.

Роман Нешко, *студент*
«Донецький національний університет», м. Вінниця
Науковий керівник: Матвійчук В. І., к.е.н., доцент

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ АВТОНОМІЇ РЕГІОНІВ

Під поняттям бюджетної децентралізації розуміють процес, який передбачає перерозподіл функцій і повноважень між органами державної влади і органами місцевого самоврядування.

Сьогодні, внаслідок недостатності фінансування місцевих бюджетів, нерівномірному розподілі податкових надходжень, держава проводить процес бюджетної децентралізації, яка позитивно вплине на розширення повноважень місцевої влади та збільшення її ресурсної бази.

Процес втілення бюджетної децентралізації почався з березня минулого року, Парламент, перш за все, прийняв зміни до Податкового та Бюджетного кодексів, які розширили фінансові можливості місцевого самоврядування, а починаючи з 2015 року, джерела наповнення місцевих бюджетів було розширено за рахунок передачі з державного бюджету на місця цілої низки податків, а також запровадження нових зборів.

Так, делеговані повноваження органів місцевого самоврядування не забезпечені фінансовими ресурсами необхідними для їх виконання. За останні п’ять років держава майже на 20% кожного року не додавала коштів місцевому самоврядування на передані йому повноваження (рис. 1).

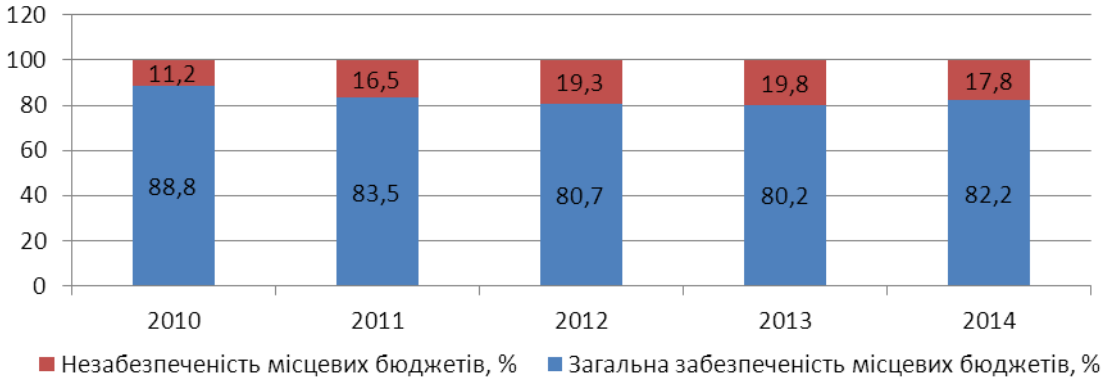

Рис. 1. Динаміка загальної забезпеченості виконання делегованих повноважень

При цьому в Україні частка видатків місцевих бюджетів на реалізацію власних повноважень органів самоврядування найменша серед країн Європи (рис. 2).

Рис. 2. Співставлення частки видатків місцевих бюджетів на реалізацію власних повноважень в країнах Європи та України

Рівень бюджетної забезпеченості на утримання і розвиток місцевої інфраструктури на одного жителя України складає 28 євро, Словаччині – 192, Угорщині – 213, Латвії – 231, Польщі – 305 євро [5].

Розподіл повноважень відбувається на державному рівні, тому для місцевих органів самоуправління притаманний відповідний перелік зобов'язань, які вони виконують (табл. 1).

Таблиця 1

Повноваження органів місцевої влади країн Європи та України [4]

Країна	Повноваження
Латвія	водопостачання, теплопостачання; сміття; охорона здоров'я; початкова і середня освіта; культура; соціальне житло; планування територій; ліцензії на комерційну діяльність; громадський порядок; громадський транспорт; педагогічна освіта; охорона дитинства.
Словаччина	громадський транспорт; соціальний захист; житло; довкілля; культура; охорона здоров'я; дошкільна і початкова освіта.
Польща	громадський транспорт; водопостачання і водовідведення; соціальна допомога; урбанізація; довкілля; культура і спорт; охорона здоров'я; дошкільна і початкова освіта.
Угорщина	місцевий розвиток; планування територій; захист довкілля; житло; громадський транспорт; соціальний захист; початкова освіта; утримання доріг, кладовищ; водопостачання і водовідведення; пожежні; культура.
Україна	соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку; в галузі бюджету, фінансів і цін; щодо управління комунальною власністю; побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку; у галузі будівництва; освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту; з регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища; соціального захисту населення; в галузі зовнішньоекономічної діяльності; в галузі оборонної роботи; щодо вирішення питань адміністративно-територіального устрою; щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав.

Міністерство фінансів України працює над створеною моделлю бюджетної децентралізації, головними завданнями якої є забезпечення бюджетної автономії та фінансової самостійності місцевих бюджетів, закріплення за кожною ланкою самоврядування стабільної дохідної бази для

реалізації їх функцій, скасування механізму вилучення коштів до державного бюджету.

Звичайно, проведення бюджетної децентралізації – доволі складний процес як в розробці та прийнятті законодавчої бази, так і в фінансових вимірах, але він дає можливість державі на розвиток регіонів, які самостійно будуть розпоряджатися своїми коштами, розробляти та впроваджувати програми розвитку всіх сфер виробництва, розвитку соціальної сфери.

На сьогодні, виходячи із Податкового Кодексу України, уряд передав місцевим бюджетам 10% податку на прибуток підприємств, 100% державного мита, 100% плати за надання адміністративних послуг, 80% екологічного податку, акцизний податок, 25% плати за надра, податок на майно, єдиний податок, податок на прибуток комунальних підприємств, місцеві збори, інші податки [2].

Так, за січень - червень поточного року до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 44,6 млрд. грн., що складає 60,7% від річного обсягу надходжень, затвердженого місцевими радами. Приріст надходжень до загального фонду в 2015 році проти січня - червня минулого року (у співставних умовах та без урахування територій, що не підконтрольні українській владі) склав 37,7% або 12,2 млрд. грн [3].

Але поряд із позитивними показниками, можна визначити ряд недоліків:

− платниками рентної плати є тільки офіційно зареєстровані користувачі надр, в той час як видобувачі бурштину не платять ніякого податку, тому першим кроком у цьому питанні Верховна Рада України прийняла закон «Про видобування та реалізацію бурштину», де передбачена спрощена процедура отримання договору на оренду земельної ділянки;

− із розширенням однієї дохідної частини місцевих бюджетів, інша дохідна частина буде скорочена. Це стосується скорочення податку, який забезпечував найбільші прибутки – податку на доходи фізичних осіб. Втрати від зменшення надходжень можуть складати до 26 млрд. грн., а саме цей податок у 2014 році забезпечував 70,7% з усіх надходжень до місцевих бюджетів [1];

− недоліки в екологічному оподаткуванні та податку на майно.

Отже, бюджетна децентралізація – складний процес, який на даний момент, має деякі недоліки, але ті позитивні зміни, які очікуються, та проявляються в надходженні основних грошових ресурсів в місцеві бюджети стимулюють до розвитку регіонів. Питання, щодо її проведення, розглядалися с початку становлення Незалежної України, але в період 2013-2014 року – стали особливо гостро. Місцеві бюджети потребують великих грошових надходжень для виконання своїх обов’язків, але ті надходження, які вони отримували були мізерними. Для регулювання бюджетної децентралізації розробленні спеціальні законодавчі акти, такі, як Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 рік». Він передбачає перерозподіл функцій між державним і місцевими бюджетами та запровадження нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин.

Так, за перше півріччя 2015 року збільшилися доходи місцевих бюджетів на 37% та склали 12 млрд. грн., проти того ж періоду минулого року. Це є

позитивною тенденцією, яка підтверджує дієвість розробленої моделі управління процесом децентралізації. Тому, використовуючи уже отримані результати, можна зробити висновок, що регіони в майбутньому отримають фінансову автономію, яка дасть можливість їм повноцінно розвиватися.

Список використаних джерел:

1. Василик О. Д. Бюджетна система України / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.

2. Гройсман В. Б. Бюджетна децентралізація [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://decentralization.gov.ua/news/item/id/415

3. Довженко І. І. Розвиток бюджетної децентралізації місцевого самоврядування в Україні // Науковий вісник: Національного університету біоресурсів і природокористування України. - 2014. - №200(3). - С. 188-195.

4. Місцеве самоврядування [Електронний ресурс]/ Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Місцеве_самоврядування

5. Таукешева Т. Д. Бюджетна децентралізація як чинник зміцнення місцевого самоврядування в Україні / Т. Д. Таукешева, Г. В. Даудова // Теорія та практика державного управління. – 2015. - №1. – С.5 - 11

Лілія Пивоварчук
асистент кафедри фінансів та економіки природокористування
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне
Науковий керівник: Павлов В.І., д.е.н., професор

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Соціальним асигнуванням належить важливе значення у формуванні людського капіталу суспільства та формуванні духовних цінностей суспільства. Основними джерелами фінансування заходів соціального захисту та соціального забезпечення в Україні є кошти державного і місцевих бюджетів, а також кошти державних цільових позабюджетних фондів.

Бюджет відіграє важливу роль у забезпеченні перерозподілу доходів із метою підтримання сприятливого соціального клімату в державі, здійснення соціального захисту та забезпечення населення, зменшення майнового розшарування громадян. Він є важливим інструментом перерозподілу валового внутрішнього продукту з метою забезпечення соціальної справедливості.

В Україні видатки на соціальну сферу становлять понад 50 % зведеного бюджету та понад 70% коштів місцевих бюджетів. Згідно до Бюджетного кодексу України видатки на фінансування соціальної сфери розмежовуються між бюджетами різних рівнів, включаючи Державний та місцевий бюджети. При цьому фінансування соціальних послуг, які безпосередньо споживає населення, здебільшого здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів. Зокрема, з цього джерела забезпечується надання гарантованих Конституцією України суспільних послуг, таких, як освіта, охорона здоров’я, соціальний захист; за рахунок коштів місцевих бюджетів утримуються заклади культури,

фізичної культури і спорту, фінансуються молодіжні програми [1]. Вважаємо, що доцільним є удосконалення системи соціального захисту шляхом перегляду переліку соціальних зобов'язань держави, а також розподілення цих зобов'язань між державою та іншими суб'єктами економічних відносин.

Децентралізація – це передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування. Вона є ефективним інструмент поліпшення якості управління державою і фінансовими потоками. Децентралізація виступає однією з форм розвитку демократії, що дозволяє розширити місцеве самоврядування, активізувати населення на вирішення власних потреб та інтересів, звузити сферу впливу держави на суспільство. Тобто виникає потреба якомога більше повноважень передати тим органам влади, які знаходяться ближче до людей, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно.

Головним принципом децентралізації має стати принцип, коли ресурси, зароблені в регіоні, залишаються на місці, а в державний бюджет перераховується тільки той обсяг коштів, який залишається після задоволення всіх фінансових потреб регіонів.

Відповідно до «Концепції реформи місцевого самоврядування та проект змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) [4]», пропонується трирівнева система адміністративно-територіального устрою. В якій визначено три види адміністративно-територіальних одиниць: регіони, райони, громади. Громадою є утворена адміністративно-територіальна одиниця, яка включає один або декілька населених пункти (село, селище, місто), а також прилеглі до них території.

Існуюча в Україні система місцевого самоврядування на сьогодні не задовольняє потреб суспільства. З майже 12 тис. територіальних громад у більш як половині чисельність жителів становить менш як 3 тис. осіб, з них у 4809 громадах – менш як 1 тис. осіб, а у 1129 громадах – менш як 500 осіб, у більшості з яких не утворено відповідно до законодавства виконавчих органів місцевих рад, відсутні бюджетні установи, комунальні підприємства тощо. Малочисельні територіальні громади потребують постійної фінансової дотаційної підтримки.

Місцеве самоврядування є правом і спроможністю жителів громад в межах Конституції і законів України самостійно вирішувати питання місцевого значення. Розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів різних рівнів здійснюється за принципом субсидіарності.

Слово латинського походження «субсидіарність» в українському перекладі означає додатковість, другорядність, залишковість. Субсидіарність влади, таким чином, означає, що вищі ланки керування мають бути додатковими, або другорядними при вирішенні задач, які виникають на нижніх ланках. Іншими словами, принцип субсидіарності вимагає розбудови системи врядування не зверху вниз, а знизу вверх.

В останній період спостерігалась тенденція до зростання бюджетних видатків на забезпечення соціальних гарантій держави. Мова йде про

відтворення людського потенціалу, а саме: підвищення рівня зайнятості та оплати праці; підвищення рівня освіти; вдосконалення системи охорони здоров'я; збільшення тривалості життя населення; поліпшення житлових умов, тощо. Проте фактичний рівень фінансування соціальної сфери не задовольняє ані розвиток, ані її утримання. За цих умов актуальною постає проблема пошуку шляхів удосконалення механізму інвестування соціальних потреб населення. Соціальна відповідальність держави в системі бюджетного інвестування багато в чому визначається характером міжбюджетних відносин, в основі яких лежить перерозподіл бюджетних ресурсів. Вони залежать від можливостей надходження фінансових ресурсів до бюджетів різних рівнів. Бюджетні соціальні інвестиції направлені на виконання делегованих і власних повноважень органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Саме тому проблема якнайкращої побудови системи міжбюджетних відносин в країні є найактуальнішою.

Взагалі міжбюджетні відносини зумовлені рухом коштів між Державним бюджетом України і місцевими бюджетами а також між окремими видами місцевих бюджетів із метою забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією та законами України. Проте, ефективність відносин між ланками бюджетної системи міститься не в рівні збалансування місцевих бюджетів унаслідок бюджетного вирівнювання, а в сприянні соціально-економічного розвитку територій, а також зростанні добробуту населення [2, с. 5]. На сьогодні до основних складових системи міжбюджетних взаємовідносин в нашій країні відносять: розмежування бюджетних видатків згідно з розподілом повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування; забезпечення бюджетів достатніми ресурсами для виконання ними відповідних функцій і задач; підтримка «бідних» територій за рахунок вилучення коштів у відносно «багатих»; різні форми відносин, які виникають у процесі виконання бюджетів.

Недосконаліть моделі формування міжбюджетних відносин фінансів Україні є причиною того, що соціальна сфера не отримує важливих децентралізованих імпульсів гармонізації розвитку. Завершенням цього процесу можуть стати вимоги до підвищення рівня соціально відповідальності держави, як одного з головних чинників соціально-економічної стабілізації як країни, так і її регіонів. Саме це визначає необхідність підвищення рівня соціальної відповідальності місцевих органів державної влади.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50-51 (24.12.2010). – 572 с.

2. Волохова І. С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / І. С. Волохова; Одес. держ. екон. ун-т. – Одеса: Атлант. – 234 с.

3. Європейська хартія про місцеве самоврядування, ратифікована Законом України № 52/97 – ВР від 15.07.97 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: - // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036

4. Конституція України зі змінами і доповненнями, внесеними Законом Україні від 8 груд. 2004 р. № 2222-IV. - Режим доступу : www.rada.gov.ua

5. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. №333-р // Верховна Рада України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014 р.

Діана Пулим, *студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Мінкович В.Т., старший викладач

ВПЛИВ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА: АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі реформування податкової системи України націлене насамперед на перспективи вступу до Європейського Союзу та рівноправне і повноцінне перебування у світовій організації торгівлі. Впровадження у перспективі європейських стандартів у вітчизняне законодавство вимагає суттєвого аналізу європейських підходів як до всіх сфер економічної діяльності держави загалом, так і до можливості реформування системи непрямого оподаткування зокрема. При цьому адаптація законодавства України до європейських стандартів не означає досягнення їх повної ідентичності, а скоріше взаємоузгодженості між ними.

У результаті порівняльного аналізу європейського та українського законодавства, що регламентує справляння акцизного податку, можемо виявити основні розбіжності між ними у: розмірі та структурі ставок і мінімального податкового зобов'язання; деталізації асортименту та врахуванні кількісних та якісних характеристик алкогольних та тютюнових виробів з метою оподаткування; випадках звільнення від оподаткування; правилах перевезення підакцизних товарів тощо [5, с. 848].

Акцизний податок – це непрямий податок, який включається до ціни окремих товарів, що визначені законодавством підакцизними. Він є досить важливим фінансовим інструментом регулювання економічних і соціальних процесів у державі, що і зумовлює актуальність обраної теми. Запроваджуючи акцизний податок на тютюнові та горілчані вироби, держава добивається обмеження їх споживання. При акцизному оподаткуванні імпорту здійснюється захист власних товаровиробників. Оподаткування предметів розкоші має на меті перерозподіл доходів між різними верствами населення. Застосування акцизного податку дає змогу вилучати частку прибутку підприємств-монополістів з виробництва окремих товарів [1, с. 141].

Тобто вищезазначене свідчить, що акцизний податок здійснює безпосередній вплив на розвиток підприємництва як в Україні, так і в країнах ЄС, а саме завдяки тому, що акцизний податок: регулює обсяги виробництва та споживання підакцизних товарів; сприяє підвищенню якості підакцизної продукції; впливає на рівень рентабельності підприємств, які виробляють підакцизні товари; регулює структуру виробництва та стимулює зростання його ефективності.

В Україні, згідно ПКУ, до підакцизних товарів належать: спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво; тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну; нафтопродукти, скраплений газ, речовини, що використовуються як компоненти моторних палив, паливо моторне альтернативне; автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів; електрична енергія[6]. При цьому тіньовий ринок підакцизних товарів в нашій країні станом на сьогодні становить від 20% до 30%. Коли в цей же період часу в європейських розвинених країнах тіньовий ринок алкоголю і тютюну становить до 10%. [5, с. 849]. В Україні для боротьби з цією проблемою з 1 січня 2015 р. запроваджено додатково сплату акцизного податку з роздрібної торгівлі у сумі 5% [6]. Сплата цього податку відбувається до місцевих бюджетів адміністративно-територіальних одиниць, на яких розташовані пункти продажу підакцизних товарів. Таким чином місцеві бюджети отримали додаткові надходження грошових коштів для виконання покладених на них функцій та завдань.

До головних аспектів в сфері акцизної політики країн ЄС варто віднести визначення єдиних мінімальних ставок з метою уникнення стрімкого зниження споживання підакцизних товарів в одних країнах та значного збільшення їх споживання в інших. Це означає, що уряди країн мають змогу на власний розсуд встановлювати ставки акцизного податку, проте вони мають бути не нижчі за ті, що встановлені директивами. У той час як основні характеристики та функції акцизних податків приблизно однакові за країнами ЄС, ставки оподаткування та структура значно відрізняються. Наприклад, ставки специфічного акцизу на вино можуть змінюватися від нуля (Австрія, Чехія, Німеччина, Греція, Угорщина, Ізраїль, Італія, Люксембург, Португалія, Словацька Республіка, Словенія, Іспанія та Швейцарія) до більш ніж 2 дол. США за літр (Фінляндія, Ірландія, Норвегія, Швеція та Великобританія).

Аналіз досвіду використання акцизного податку в країнах ЄС та ОЕСР засвідчує, що рівень ставок за всіма підакцизними товарами в Україні значно нижчий відповідного рівня в країнах ЄС. Співвідношення між найменшою ставкою в країнах ЄС і Україні становить: з бензину – 1,4 рази, по дизельному пальному – 2,25 рази, по лікеро-горілчаній продукції – 1,6 рази, по пиву – 1,1 рази. Також за більшістю позицій ставки акцизного податку нижчі за відповідні показники оподаткування в Росії, Білорусії та Молдові.

При цьому в Україні найбільші розриви щодо використання акцизного податку спостерігаються в частині оподаткування пива, де поряд зі збільшенням ставок, необхідно ввести їх диференціацію, а також посилити контроль за обігом окремих видів пива. До того ж в нашій країні застосовується єдина ставка для оподаткування пива незалежно від його міцності, а наявні практики вказують на необхідність диференціації шляхом встановлення ставок податку на 1 % абсолютного алкоголю або з градації ставок залежно від вмісту алкоголю, що спрямує регулюючий вплив акцизного податку на зменшення споживання пива з високим вмістом алкоголю [3, с. 261-262].

Що ж до акцизного оподаткування тютюнових виробів, то нещодавнє підвищення ставок на 33% для створення передумов вступу України до ЄС, є незначним, але важливим кроком. У порівнянні з країнами ЄС, де ставки акцизного податку на сигарети коливаються від 64 до 90 євро, в Україні середня ставка становить трохи більше 12 євро. Експерти Інституту економічних досліджень та політичних консультацій вважають, що низька ставка акцизного податку на тютюнову продукцію в Україні порівняно з країнами ЄС пояснюється головним чином низькою базою оподаткування. Ціни на пачку сигарет в Україні становлять приблизно 1,5 євро, тоді як в Німеччині, Великобританії, Люксембурзі, Франції, Італії вони досягають розміру 6 євро за пачку.

Проте варто відмітити, що значне підвищення ставок акцизного податку до необхідного рівня може призвести до негативних наслідків та збільшення контрабандної продукції. Схожий досвід вже мають країни, які відносно нещодавно пройшли процес наближення до податкового законодавства ЄС. Такі країни як Болгарія, Румунія та Латвія вдалися до різкого, не прогнозованого та невмотивованого економічного підвищення ставок акцизного податку на тютюнові вироби, що призвело до зростання рівня споживання нелегальної продукції у 2010 році до 27% у Румунії та до 41% у Латвії. В цей же час Болгарія гармонізувала ставки акцизного податку на тютюнові вироби протягом 5 років, в результаті чого доходи державного бюджету скоротились на 16%. Водночас, споживання нелегальних тютюнових виробів склало 32% від загального обсягу споживання [4].

Специфічним акцизом, на відміну від універсального, оподатковуються, як правило, тільки товари, і не оподатковуються послуги, але в деяких зарубіжних країнах для наповнення бюджету послуги теж оподатковуються. Наприклад, в Італії специфічний акциз справляється при укладанні страхових контрактів, купівлі-продажі акцій, облігацій. У США підлягають специфічному акцизному оподаткуванню транспортні та комунікаційні послуги. У Франції специфічними акцизами оподатковуються такі високоприбуткові види діяльності, як гральний бізнес, видовищні заходи, а також страхові та біржові операції, а головне це телевізійна реклама.

Отже, в Україні є значні можливості щодо посилення регулюючої функції акцизного податку через збільшення переліку підакцизних товарів. Перенасичення реклами на українському телебаченні шкідливих для здоров’я товарів, зокрема пива та міцних алкогольних напоїв стимулює населення до зловживання, тому було б доцільно рекламу шкідливих товарів оподатковувати специфічними акцизами, тим більш, що «шкідливі» галузі ніколи не були збитковими, стягнення специфічного акцизу з реклами шкідливих товарів забезпечить додатковий дохід до бюджету, а також якоюсь мірою буде виконувати необхідні соціальні функції [5, с. 851].

Таким чином, звернувшись до закордонного досвіду можемо визначити наступні можливі основні напрямки вдосконалення сфери вітчизняного акцизного оподаткування, а саме: підвищення рівня адаптації вітчизняного законодавства до вимог ЄС; посилення екологічної спрямованості акцизного

оподаткування; підвищення дії фіскальної і регулятивної функцій акцизу [2, с.17].

Отже, проаналізувавши досвід закордонних країн щодо справляння акцизного податку, можемо зробити висновки, що Україні перш за все необхідно розширити список підакцизних товарів та збільшити ставки цього податку саме на «шкідливі товари» з метою зменшення їх споживання та забезпечення ефективнішого виконання фіскальної функції. Окрім цього, це є однією з вимог гармонізації вітчизняного законодавства України для можливого вступу в ЄС. Також необхідно здійснювати більш якісний контроль за виробництвом підакцизних товарів та посилити боротьбу з тіньовим ринком. Адже запровадження цих заходів вплине на величину собівартості продукції, прибутку від реалізації, а також на обсяг чистого прибутку підприємств, що займаються виготовленням підакцизних товарів, та їх платоспроможність. І можливо забезпечить більш сприятливі умови для ведення бізнесу саме в сегменті підакцизної продукції. І якщо наша держава зможе забезпечити прозорість та простоту цього процесу, то у перспективі можемо розраховувати на додаткові надходження від акцизного податку до бюджетів всіх рівнів.

Список використаних джерел:

1. Баранова В. Г. Податкова система : Навчальний посібник / [Баранова В. Г., Дубовик О. Ю., Хомутенко В. П. та ін.]; за ред. В. Г. Баранової // – Одеса : ВМВ, 2014. – 344 с.
2. Веремчук Д. В. Проблеми і перспективи розвитку системи непрямого оподаткування в Україні / Д. В. Веремчук // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 3 (18). – С. 13-18.
3. Коротун В. І. Аналіз тенденцій в сфері акцизної політики країн ЄС / В. І. Коротун, Н. В. Новицька // Реформування податкової системи України відповідно до європейських стандартів : зб. матер. наук.-практ. конференції, 31 жовтня 2013 р. / Мін. дох. і зб. України, Нац. унів. ДПС України, Наук.-досл. центр з проблем оподаткування. – Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС України, 2013. – С. 259-264.
4. Наповнення бюджету шляхом вдосконалення акцизної політики в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hlb.com.ua/ua/pressa/publications/344.html.
5. Лисецька Н. М. Впровадження європейських стандартів акцизного оподаткування : досвід для України [Електронний ресурс] / Н. М. Лисецька // – Миколаїв : Миколаївський університет імені В. О. Сухомлинського, 2015. – № 4. – С. 848-849. – Режим доступу : http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/180.pdf.
6. Податковий кодекс України : прийнятий Верховною Радою України 2 груд. 2010 р. № 2755-VI : текст із змін. станом на 20.09.2015 р. / М-во юстиції України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

Ірина Самойлова, *к. держ. упр.,*
доцент кафедри державного управління та митної справи
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпропетровськ

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Ситуація, яка склалася сьогодні в економічному та соціальному розвитку нашої держави, свідчить про те, що без децентралізації функцій у розвитку економіки не можна забезпечити налагодження взаємозв’язків адміністративно-

територіальних інтересів із загальнодержавними. Без урахування власних економічних і соціальних потреб адміністративно-територіальної одиниці неможливий міжрегіональний обмін фінансовими й матеріально-технічними ресурсами. Чітко не визначена компетенція області, району тощо, не забезпечує реальне самоврядування на всіх рівнях ієрархічної системи управління господарством держави. Сьогодні можна констатувати, що в більшості місцевих громад України питання місцевого значення вирішуються незадовільно, а надання публічних послуг здійснюється на неприйнятно низькому рівні. Особливо тяжка ситуація склалася в сільській місцевості та депресивних територіях. Одна з основних причин ситуації, що склалася – неспроможне місцеве самоврядування. Більшість місцевих органів влади не мають ані фінансової, ані кадрової спроможності виконувати функції, що на них покладені. Відповідно, органам місцевого самоврядування та місцевим органам виконавчої влади характерні: неефективність; незбалансованість; закритість від місцевих громад; схильність до корупції; відірваність від потреб місцевих громад. Залишення ситуації у сьогоднішньому стані призводить, з одного боку – до неможливості публічної адміністрації на місцях надавати якісні публічні послуги громадянам та бізнесу, і з іншого — до неефективності реалізації на місцях рішень центральних органів виконавчої влади [2].

В умовах сьогоднішніх українських реалій, періоду політичної та економічної кризи, питання бюджетної децентралізації є надзвичайно актуальним, оскільки саме вона є однією з базових умов незалежної та ефективної діяльності органів місцевої влади, що в результаті забезпечить підвищення ефективності надання державних послуг, усунення макроекономічної нестабільності та прискорення процесу економічного зростання. Одним з основних факторів посилення ролі місцевого самоврядування є децентралізація державної влади, яка зводиться до реформування бюджетної системи у напрямку формування усіх її ланок як автономних і фінансово спроможних виконувати прийняті бюджетні повноваження.

Децентралізація – це спосіб територіальної організації влади, при якому держава передає право на прийняття рішень з певних питань або у визначеній сфері структурам локального або регіонального рівня, які не входять у систему виконавчої влади і є відносно незалежними від неї [1].

Сьогодні набуває важливості питання формування пріоритетних шляхів фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації державного управління. Процес становлення місцевого самоврядування в Україні залишається в площині помірної керованої децентралізації державного управління. Децентралізація відбувається з певними характерними ознаками централізації. Однак це не заважає органам місцевого самоврядування в пошуку додаткових джерел фінансових ресурсів. Такий спосіб побудови системи місцевого самоврядування, який базується на поєднанні децентралізації та централізації в державному управлінні обумовлений наступними факторами: збільшенням ролі децентралізації зумовлено намаганням інтегруватись в європейський простір, що передбачає

розширення повноважень і можливостей місцевого самоврядування; тривалим досвідом централізованого державного управління, за якого досягнуто чимало результатів, не дає змоги так швидко і повністю відмовитись від централізації.

На сучасному етапі розвитку країни органи місцевого самоврядування стикаються з такими проблемами як: відсутність дієвих стимулів для місцевих органів влади до збільшення обсягу доходів місцевих бюджетів; недостатнє використання податкового потенціалу; надмірний ступінь централізації бюджетних коштів; відсутність необхідної фінансової бази; необґрунтовані принципи розподілу інвестиційних та соціальних субвенцій в регіональному розрізі; відсутність уніфікованих критеріїв надання суспільних послуг та загальноприйнятих критеріїв їх оцінки; диспропорції між соціально-економічним розвитком регіонів. Дані проблеми потребують негайного вирішення для забезпечення досягнення високого соціально-економічного розвитку регіонів [3].

Історичні, економічні, демографічні та інші специфічні особливості, а також застаріла система адміністративно-територіального устрою регіонального розвитку зумовили значну різницю в розвитку регіонів, адже територіальні одиниці мають диференційовані фінансову базу, економічний потенціал і проблеми. Все це потребує реформування, децентралізації фінансових ресурсів та владних повноважень.

Список використаних джерел:

1. Стеценко Н. А. Підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів за рахунок децентралізації державної влади / Н.А. Стеценко. – Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_6_4/292-296.pdf

2. Управління фінансовими ресурсами місцевого бюджету: монографія / Л.Ф. Кондусова, І.І. Нескородєва, І.І. Алексєєнко та ін. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2011. – 289 с.

3. Юрій Е.О. Децентралізація державного управління та її вплив на фінансове забезпечення місцевого самоврядування / Е.О. Юрій, О.І. Бевзюк // Молодий вчений. – № 3 (18). – 2015. – С. 72-76.

Світлана Стегура, *студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород
Науковий керівник: Кампо Г. М., к.е.н., доцент

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Важливою передумовою розвитку інституту місцевого самоврядування в Україні є створення гнучкої фінансової бази, основу якої становлять місцеві бюджети. Формування дохідної частини місцевих бюджетів відбувається у достатньо складних умовах. Незабезпечення фінансової автономії місцевого самоврядування, а саме нестача фінансових ресурсів та нестабільність у них дохідних джерел, стали проблемою загальнодержавної ваги, яка потребує подальших досліджень.

Метою дослідження є розкриття сутності та структури фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, виявлення ролі податків,

неподаткових надходжень і трансфертів у формуванні доходів місцевих бюджетів України.

Фінансова незалежність органів місцевого самоврядування значною мірою залежить від величини та ефективності використання на відповідній території фінансових ресурсів. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування – це фонди грошових коштів адміністративно-територіальної одиниці, що формуються внаслідок надходжень у різних формах у процесі перерозподілу ВВП і забезпечують фінансування власних та делегованих функцій місцевої влади.

Румянцева Г.І. розглядає структуру фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування як систему, що складається із складових: доходи місцевих бюджетів, кошти цільових фондів, фінансові ресурси підприємств комунальної власності, благодійні та спонсорські внески, пожертвування, інші ресурси, передбачені законодавством. [1]

Основна частина фінансових ресурсів регіонів зосереджена у місцевих бюджетах. Місцеві бюджети – це сукупність фінансових ресурсів, якими розпоряджаються органи місцевої влади для виконання покладених на них завдань і функцій. Як основа фінансової бази органів місцевого самоврядування і складова частина бюджетної системи країни, місцеві бюджети відіграють значну роль в забезпеченні грошовими коштами заходів економічного і соціального розвитку певного регіону.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, місцевий бюджет складається із надходжень і видатків на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Доходи включають власні та зовнішні джерела. Основним джерелом доходів є закріплені за місцевими бюджетами податки і збори, вони складаються з тих, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів і тих, що не враховуються. До надходжень місцевих бюджетів включаються трансферти з інших бюджетів, дотації та субвенції, та запозичення для тих бюджетів, які мають права приймати бюджет з дефіцитом згідно з положеннями Бюджетного кодексу [2].

Важливе місце у формуванні доходів місцевих бюджетів належить розвитку місцевого оподаткування. Надходження від місцевих податків і зборів зараховуються безпосередньо до доходів бюджетів місцевого самоврядування. Досвід застосування місцевих податків і зборів в Україні засвідчує поки що незначну їхню роль у формуванні фінансів органів місцевого самоврядування.

Починаючи з 2015 року, джерела наповнення місцевих бюджетів було розширено за рахунок передачі з державного бюджету на місця цілої низки податків, а також запровадження нових зборів. Зокрема, тепер місцева влада буде збирати 100% плати за надання адмінпослуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств.

Разом з тим, у місцеві бюджети надходитимуть збори з роздрібного продажу підакцизних товарів (пива, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, нафтопродуктів) за ставкою 5% вартості реалізованого товару. Крім того, їхні доходи поповняться податком на нерухомість, яким відтепер оподатковується і

комерційне (нежитлове) майно, податком на автомобілі з великим об'ємом двигуна, 80% екологічного податку (замість 35%) та 25% плати за надра.

За результатами аналізу виконання бюджету, проведеного колективом авторів [4] за січень - червень 2015 року до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) надійшло 44,6 млрд.грн., що складає 60,7% від річного обсягу надходжень, затвердженого місцевими радами.

Приріст надходжень до загального фонду проти січня - червня 2014 року (у співставних умовах та без урахування територій, що не підконтрольні українській владі) склав 37,7% або + 12,2 млрд.грн. [4].

Темп росту фактичних надходжень ПДФО до січня-червня 2014 року становить 116,2%, плати за землю - 125,9%. При цьому, у 15 та 16 регіонах відповідно темп росту вище середнього по Україні.

Загалом обсяг надходжень ПДФО за січень-червень склав 23 555,1 млн. грн., рівень виконання річного показника, затвердженого місцевими радами, становить 54,3%, надходжень плати за землю – 6 639,4 млн. грн., рівень виконання річного показника, затвердженого місцевими радами, – 57,4%.

Надходження податку на нерухоме майно на 2015 рік затверджені місцевими радами в обсязі 226,2 млн. грн. Фактичні надходження податку за січень-червень поточного року склали 274,7 млн. грн. [4].

Станом на 01.07.2015 фактичні надходження акцизного податку склали 3 240,9 млн. грн., що в розрахунку на одного жителя країни складає 75,2 гривень.

Станом на 01.07.2015 місцеві бюджети одержали 77 731,6 млн.грн. трансфертів, що складає 94,7% від передбачених розписом асигнувань на січень-червень 2015 року [4].

Базова дотація перерахована в сумі 2 630,9 млн.грн. або 98,2% розпису асигнувань на січень-червень 2015 року. Субвенції на соціальний захист населення перераховані в сумі 27 513,9 млн. грн. або 94,7% від передбачених розписом на цей період в межах фактичних зобов'язань. Освітню субвенцію перераховано в сумі 22 469,8 млн. грн. або 96,8% до розпису на відповідний період. Медичну субвенцію перераховано в сумі 21 819,6 млн. грн. або 94,8% до розпису на відповідний період. [4]

До найбільш гострих проблем у сфері формування місцевих бюджетів, а також їхніх відносин із державним бюджетом України, у першу чергу, варто віднести використання вільних бюджетних коштів, нестабільність доходної бази, неефективну систему вилучення надлишків загальнодержавних податків, недостатнє фінансування з державного бюджету.

Оскільки податки сплачуються, в основному, з доходів економічних суб'єктів, проблему наповненості дохідної частини місцевих бюджетів доцільно розв'язувати через зміцнення та нарощування виробничих можливостей суб'єктів господарювання, чим забезпечуватиметься необхідний рівень дохідності і економічне зростання адміністративно-територіальної одиниці за місцем розміщення суб'єкта господарювання.

Тому, доцільно розширити права органів місцевого самоврядування у сфері встановлення податків і зборів, за центральними органами влади залишити контроль за рівнем загального податкового навантаження.

Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України протягом останніх років значно скоротилася, а у перерозподілі ВВП вона зовсім незначна. Це свідчить про обмеженість впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічні процеси в країні через недостатній рівень забезпечення їх власними фінансовими ресурсами.

Аналіз фінансових проблем місцевих органів влади, проведений відомою ученою Якубовською О.О. свідчить, що податкові доходи на території України формуються досить нерівномірно.[5] Лідером у податкових доходах на душу населення є м. Київ. Друге за показником абсолютного обсягу податкових доходів займає Дніпропетровська область. До категорії «багатих» територій, тобто до тих, де середні показники доходів на душу населення були вищі, ніж у середньому по Україні, крім зазначених, належали Полтавська, Запорізька, Львівська, Сумська та Харківська області. В той же час, дуже низькі середні податкові доходи на душу населення в Тернопільській та в Івано-Франківській області. [4]

Для вирішення проблем, що виникають при формуванні місцевих бюджетів в Україні доцільно запропонувати такі заходи:

1. Розробити правові засади й механізм бюджетного регулювання в Україні, де зафіксувати стабільні частки різних рівнів влади – центральної, регіональної, місцевої – у розподілі загальнодержавних (регулюючих) податків.

2. Залишати у розпорядженні місцевих органів влади відсоток від усіх платежів, що збираються на їх території.

3. Створення ринку муніципальних цінних паперів.

4. Розробка та реалізація регіональної податкової політики, яка повинна ґрунтуватись на чіткому законодавчому розподілі повноважень та відповідальності між державними, територіальними і місцевими рівнями управління.

5. Районна податкова адміністрація разом із районною адміністрацією за встановленими нормативами мають формувати проекти доходів району і решту надходжень до обласних і державного бюджету. [1]

На сьогодні формування дохідної частини місцевих бюджетів викликає багато суперечок, адже основною передумовою ефективного функціонування місцевого самоврядування є володіння ним достатньою кількістю коштів для проведення своєї діяльності. Фонд фінансових ресурсів, що утворюється на рівні регіону, інколи навіть наполовину не задовольняє потреби місцевого самоврядування в коштах, необхідних для вирішення поточних проблем. Соціально-економічний розвиток регіонів залежить, насамперед, від фінансових ресурсів територіальних органів управління та їх ефективного використання.

Успішний розвиток процесу становлення місцевих фінансів в Україні можливий лише за умови проведення в державі широкомасштабної адміністративної реформи, результатом якої має стати формування нової, сучасної організації як державної влади, так і місцевого самоврядування, перебудова неефективних фінансово-бюджетної та податкової систем країни.

Список використаних джерел:

1. Румянцева Г.І. Сучасний стан і проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/22_11/297_Rum.pdf
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17
3. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2014 рік \ [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження», USAID. – К., 2014. – 73 с.
4. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2015 рік \ [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження», USAID. – К., 2015. – 73 с.
5. Якубовська О.О., Вітренко М.С. Проблеми формування місцевих бюджетів в Україні. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/32_DWS_2008/Economics/36866.doc.htm

***Юлія Сусіденко** , к.е.н., доцент,*
доцент кафедри фінансів
***Наталія Каменчук**, студентка*
Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, м. Вінниця

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ БЮДЖЕТУ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВТОНОМІЇ РЕГІОНІВ

У сучасних умовах якісно новим чином вирішується проблема фінансування бюджету і використання наявних можливостей, оскільки пред`являються вищі вимоги до самостійності, ефективності функціонування місцевих бюджетів. Це і пояснює підвищення інтересу до проблеми наповнення бюджетів різних областей, але вона і до цього часу є відкритою для досліджень.

Однією з найголовніших проблем місцевих бюджетів є забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку регіонів з метою забезпечення автономії шляхом децентралізації державного бюджету. Поняття «децентралізація» трактується як певний комплекс заходів, складові якого різні науковці трактують по-своєму. Але, незважаючи на різні погляди щодо визначення поняття децентралізації, базовим є визначення її у світлі взаємозв'язків між центральним та місцевими урядами про їх різні повноваження (фіскальні, політичні, адміністративні тощо), що його надає американський вчений Міхаель Белл. Децентралізація, за Беллом, - це спосіб виміру величини переходу національної економіки від адміністративно-командної до ринкової. Під бюджетною децентралізацією слід розуміти будь-які види мобілізації фінансових ресурсів у бюджетах органів місцевого самоврядування[5, с. 225].

З метою підвищення фінансової самостійності Верховною Радою України було проведено ряд змін та поправок до Конституції України та ще низки окремих законів. Зокрема: наділення органів місцевого самоврядування повноваженнями за принципом субсидіарності, утворення виконавчих органів

обласних і районних рад та розподілу повноважень між ними, реорганізація місцевих державних адміністрацій в органи префектурного типу, чітке визначення адміністративно-територіальної одиниці базового рівня. Для збільшення фінансової самостійності регіонів було встановлено єдині нормативи відрахувань загальнодержавних податків (податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств) за кожною ланкою бюджету (статті 64, 66, 69, 69-1) відмінено індикативне планування Міністерством фінансів показників місцевих бюджетів та доведення їх до місцевих бюджетів, передбачено формування єдиного кошика доходів загального фонду, розширено перелік джерел доходів загального фонду, замінено систему балансування доходів і видатків місцевих бюджетів принципово новою системою вирівнювання податкоспроможності територій [1].

Регіони отримали право на самостійне формування державних бюджетів, було спрощено процедури надання місцевих гарантій та здійснення місцевих запозичень від міжнародних фінансових організацій шляхом запровадження принципу "мовчазної згоди" при погоджені таких операцій з Міністерством фінансів (стаття 74), надано право здійснювати місцеві зовнішні запозичення усім містам обласного значення (стаття 16), надано право самостійного вибору установи (в органах Казначейства чи установах банків) з обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ (стаття 78) [4]. Децентралізація призведе не лише до змін системи влади в країні. Зміни стосуються всіх аспектів нашого повсякденного життя. Різноманітні дозволи, реєстрації і посвідчення – для ведення бізнесу, наприклад, можна буде отримувати на місцях. Можна буде залучати інвестиції, не чекаючи дозволу з Києва. Вирішувати, чи ремонтувати школу, утеплювати дитячий садочок, де лагодити дорогу, чи треба купити на кілька сіл пожежну машину – можна буде самостійно.

Слід зазначити, що прийняті Верховною Радою у грудні 2014 року зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України є найбільшим за останні роки кроком у напрямку бюджетної децентралізації. Якщо раніше від 50 до 90 відсотків бюджетів різних рівнів в Україні були дотаційними, то після проведених реформ, кількість дотаційних бюджетів скоротиться вдвічі [3].

Проведення децентралізації бюджету шляхом розширення повноважень міст обласного значення проводиться бюджетною політикою вже продовж тривалого часу, але на практиці важко оцінити старання уряду. Однією із слабких сторін бюджетно-фінансової децентралізації в Україні є значна частка трансфертів, на даний час структура доходів місцевих бюджетів свідчить про зростання частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів [6].

При формуванні показників державного бюджету на 2015 рік враховано прогноз макроекономічних показників, який передбачає поглиблення падіння реального ВВП до 5,5 %, у порівнянні з -3,4 % у попередньому прогнозі. При цьому, прогнозний обсяг номінального ВВП збільшено на 129,4 млрд. гривень до 1850,2 млрд. гривень, що обумовлено зростанням споживчих цін на 26,7 %. Експерти МВФ очікують, що рівень ВВП надалі зростатиме і перевищить до

кризовий рівень до 2019 року, це є відображенням глибини і масштабів нинішньої кризи. Інфляція в 2015 році сягне 27%. Державний і гарантований державою борг, за підрахунками, цього року досягне свого піку в 94% від ВВП. Але очікується, що потім цей показник буде зменшуватися в постійній траєкторії, впавши нижче 71% в 2020 році. Крім того, для розрахунку бюджетних показників враховано уточнений середньорічний прогнозний курс валюти – 21,7 грн./дол. США [2].

За перше півріччя 2015 року бюджетна децентралізація збільшила доходи місцевих бюджетів на 37%. Надходження до загального фонду місцевих бюджетів складає близько 44,6 млрд грн, що становить 60,7% від річного обсягу надходжень, затвердженого місцевими радами [1].

Отже, на даному етапі розвитку економіки було зроблено значні кроки в реформах для досягнення самостійності місцевих бюджетів, прийнято зміни до Конституції України, Податкового кодексу, змінено механізми бюджетної політики. Але суспільство неготове до радикальних змін, населення не поспішає об'єднуватись в громади, посприяти цьому здатне індивідуальне інформування. Існує необхідність створення гарячої лінії, де б кожен громадянин зміг отримати доцільну інформацію про нововведення. Важливою умовою впровадження реформ є механізм її проведення, тому механізм децентралізації бюджету потребує доопрацювань та покладання його виконання на конкретних осіб.

Список використанних джерел:

1. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання за 2014 рік / [Електронний ресурс]. Ін-т бюджету та соціально-економічних досліджень. — Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/news/429/130434/.

2. ВВП України перевищить докризовий рівень до 2019 року //[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://banker.ua/bank_news/govregulations/2015/03/12/1180472847/vvp-ukrainy-prevysit-dokrizisnyj-uroven-k-2019-godu/.

3. Демчак Р.Бюджетна децентралізація є основним чинником економічної безпеки держави /Р.Демчак //[Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://solydarnist.org/?p=15037

4. Кабінет Міністрів України/ Децентралізація влади//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://decentralization.gov.ua

5. Проць Н.В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації / Н.В. Проць // Фінансовий простір.- 2015.- № 1.- С.221-227.

6. Шевченко О. Бюджетно-фінансова децентралізація у контексті підвищення ефективності управління регіонами / О.Шевченко//[Електронний ресурс].-Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/Monitor/april08/9.htm

Юлія Траньович
викладач кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

СУТНІСТЬ ТЕОРІЇ ПОСЛІДОВНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Сутність перетворень, що пропонує реформа децентралізації полягає в тому, що органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування нарешті почнуть займатися властивими для них справами. Люди отримають можливість

творити (через вибори) органи місцевого самоврядування у громаді, районі та області. У свою чергу, органи місцевого самоврядування різних рівнів – громади, району, області – отримають повноваження, та під повноваження – необхідні ресурси. Також повинна бути запроваджена відповідальність органів місцевого самоврядування перед виборцями за ефективність своєї роботи, а перед державою – за законність.

На сьогодні важливим аспектом досліджень для реалізації реформи децентралізації є теоретичне визначення послідовності етапів проведення децентралізації, а саме від планування реформи до її реалізації. Так, у центрі досліджень стоїть організація та реалізація комплексних реформ, основаних на послідовних кроках. У 2005 році доцент Університету Пенсильванії Туліа Фалетті вперше виклав найбільш широко розгорнутий процес децентралізації, сформований з конкретних послідовностей, побудованих на теорії та припущеннях [3]. Відправною точкою у своєму дослідженні він взяв те, що для органів місцевого самоврядування децентралізація може мати різні наслідки. Так, наприклад, те що децентралізація повноважень не обов'язково супроводжується збільшенням можливостей місцевого самоврядування, є загальновідомим фактом. Отже, виникає питання, на скільки реформа децентралізації може призвести до зміцнення місцевого самоврядування.

З концепцією міжурядової рівноваги пов'язані взаємозалежність та розподіл повноважень між державним та регіональними урядами. Будь-які форми децентралізації означають перерозподіл ресурсів, влади чи повноважень від національного уряду до місцевих. Таке делегування через децентралізацію знаходить своє відображення у збалансуванні міжурядової політичної рівноваги. Тому зрушення в рамках міжурядового збалансування влади задля результату зміцнення місцевого самоврядування в кінцевому варіанті залежить від послідовності реалізації реформ у трьох областях – адміністративної, фіскальної та політичної децентралізації (надання політичної автономії регіональним органам влади).

Наступним важливим аргументом теорії є те, що процеси децентралізації можуть бути емпірично оцінені. Це вимагає багатовимірного дослідження реформи, так як децентралізація розглядається як складний процес, в якому відбувається взаємодія різних суб'єктів при зміні контекстних умов. Фалетті виклав для аналізу послідовності децентралізації методологічну основу, що дозволяє провести порівняльну оцінку інституційних змін через децентралізації – «порівняльний послідовний метод». Цей метод позиціонує себе як макро-соціально-історичний порівняльний і процесно-орієнтований метод у прийнятті рішень, заснований на мікрорівні. Така методологія дозволяє зв'язати події чи етапи процесу за причинними механізмами, на основі ідентифікації суб'єктів, їх переваг і прийняття рішень серед них.

Децентралізація в теорії послідовної децентралізації визначається як багатовимірний процес, який включає дослідження за змістом та реалізацію різних реформ. Особливо необхідно враховувати конституційні реформи з передачею нижчим рівням влади відповідальності, ресурсів та повноважень.

Виділяють три сфери широкого процесу децентралізації:

1) адміністративна децентралізація – передача на регіональний рівень ряду функцій та відповідальності по наданню соціальних послуг;

2) фіскальна децентралізація – зростання обсягів фінансування територіальних громад;

3) політична децентралізація – надання політичної автономії регіональним органам влади [2].

Концептуальне розмежування цих трьох сфер децентралізації дає можливість для формування послідовності. Водночас, здійснення реформ тільки в одній сфері, без аналогічного розвитку інших призведе до неповноцінності реформ.

Зарубіжний досвід доводить, що навіть у таких політично, економічно, соціально успішних країнах, як Франція, Велика Британія, Італія, Польща, були значні труднощі під час здійснення децентралізації влади. На це слід зважати і докладати максимальних зусиль для запобігання розвитку негативних тенденцій.

Нині немає альтернативи децентралізації. Тому слід забезпечити послідовність у здійсненні цього процесу.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://decentralization.gov.ua/

2. Сардярян Г.Т. Политические проблемы взаимоотношений регионов с центральной властью в Италии: диссертация [Электронный рессурс]. – Режим доступа: http://www.mgimo.ru/files2/y02_2015/264112/diss-sardaryan-upd.pdf

3. Faletti T. A Sequential Theory of Decentralization: Latin American Cases in Comparative Perspective // The American Political Science Review, Vol. 99. - No. 3 (Aug., 2005) – p. 327-346.

4. Gemperle S. Determinanten erfolgreicher Dezentralisierung - Eine komparative Analyse unterschiedlich ausgestalteter Dezentralisierungsprozesse in den Bundesstaaten Indiens. Duisburg/Bochum: UAMR Graduate Centre for Development Studies // Working Papers on Development and Global Governance – No.3. – 2013. – 104 p.

***Валентина Тропіна**, д.е.н., професор*
професор кафедри фінансів
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ

Дослідження стану регіонів України, прогнозування динаміки їхнього соціально-економічного розвитку свідчать про неефективність регулюючих заходів як з боку держави, так і органів місцевого самоврядування, про недостатність фінансових ресурсів для їх реалізації, на підставі чого можна зробити висновок про необхідність подальшого розвитку існуючих та розробки нових наукових засад фінансового регулювання регіональних соціально-економічних трансформацій та подальшого сталого розвитку регіонів в Україні.

Державна регіональна політика є важливим елементом політики держави, спрямованої на посилення конкурентоспроможності економіки держави та її регіонів, підвищення рівня добробуту населення та сприяння інтегрованості її простору. Це політика синергії, яка при правильному плануванні та реалізації забезпечує ефект набагато вищий, ніж ефект від суми окремих заходів галузевих політик. Як свідчить досвід інших країн світу, прискорений економічний розвиток та зростання рівня конкурентоспроможності регіонів та добробуту його населення залежить від того, наскільки уряд або надурядові структури приділяють увагу збалансованому просторовому розвитку країни. Надмірні диспропорції у соціально-економічному розвитку мають негативний вплив на макроекономічні та соціальні тренди, що, на жаль, підтверджується досвідом нашої країни,

В умовах динамічних суспільних трансформацій завжди буде існувати актуальне науково-практичне завдання, яке полягає в обґрунтуванні таких механізмів та інструментів фінансового регулювання, які б відповідали особливостям розвитку різних територій однієї держави і водночас забезпечували вирівнювання параметрів соціально-економічних систем регіонів. Завжди потребуватиме оптимізації рівень централізації та децентралізації процесу розподілу фінансових ресурсів на регіональному рівні.

Так, у 2000 р. у зведеному бюджеті України 30,2% складали доходи і 37,1% видатки місцевих бюджетів, у 2011-2013 рр. відповідно доходи склали 21,7 %, 22,6 %, 23,8 %, а видатки – 42,7 %. 44,9 % та 43,1 %, тоді як вченими обґрунтовано, що ці показники згідно зі світовою практикою фінансового забезпечення місцевого урядування повинні складати не менше 50% [1]. Наведені цифри свідчить про надмірну централізацію бюджетного регулювання в Україні та низький рівень фінансової автономії регіонів, яка є основною причиною гальмування розвитку та вирівнювання економіки територій

Зазначені тенденції вказують на скорочення фінансової основи для ефективного розвитку регіональної економіки та падіння обсягів суспільно значимих товарів та послуг, які виробляються та надаються громадянам за рахунок державних коштів, що негативно позначається на рівні життя людей по всій території країни. Тому неодноразово вчені наголошували на необхідності проведення незалежної оцінки відповідності українських принципів бюджетного процесу на рівні органів місцевого самоврядування до вимог міжнародних конвенцій, нормативних актів ЄС та СОТ у цій сфері, які, у свою чергу, ґрунтуються на більш, ніж вікових економічних традиціях [2].

Фінансування заходів державної регіональної політики та заходів політики розвитку самих регіонів є запорукою ефективності реалізації заходів політики та досягнення запланованих результатів національної та регіональних стратегій розвитку, підвищення конкурентоспроможності територій та добробуту їх населення. Рівень фінансування, вчасність його надання, прогнозованість та прозорість надання коштів, стандарти та принципи контролю та моніторингу за виконанням бюджетів є ключовими елементами системи. Слід констатувати факт, що на сьогодні ані обсяги, ані процедури фінансування регіонального розвитку в Україні не є задовільними і вимагають

суттєвого вдосконалення задля досягнення динамічного економічного зростання в регіонах та досягнення цілей регіональної політики. Також аналіз використання коштів і прогнозування майбутніх витрат є фрагментарним і несистемним, що перешкоджає застосуванню багаторічних інструментів фінансового планування.

Загалом фінансування саме розвитку регіонів, а не поточних їх витрат є дуже проблематичним з точки зору не дуже чіткого розмежування двох окремих частин бюджету – поточного бюджету та бюджету розвитку (як частини спеціального фонду) на регіональному та місцевому рівнях. Наприклад при недоотриманні коштів із державного бюджету на фінансування делегованих повноважень у соціальній сфері області, міста та райони вимушені використати власні кошти на погашення зобов'язань по зарплаті та іншим витратам. Тобто вимиваються кошти, які б мали бути спрямовані на виконання власних повноважень регіонів або на їх розвиток.

Також відсутність прямого і чіткого зв'язку між стратегією розвитку державної регіональної політики, стратегіями розвитку областей та їх відповідними бюджетами створює суттєві бар'єри на шляху розробки та впровадження багаторічних та інтегральних проектів розвитку.

В Україні з 2010 р. діє Закон «Про державно-приватне партнерство», однак його реалізація на практиці ускладнена. В результаті можливість «комбінування» фінансових надходжень із різних джерел – бюджетних та позабюджетних – часто наштовхується на проблеми процесуального та регуляторного характеру, в результаті чого спільні проекти або сильно затримуються, або взагалі не реалізуються. Це стосується як коштів приватного сектору, так і коштів міжнародних фінансових організацій та донорів.

На сьогодні в Україні відсутнє або існує у фрагментарній формі в окремо взятих містах фінансування саме стратегічного розвитку регіонів. Найбільші капітальні проекти в регіонах часто робляться без попередньої оцінки їх впливу на простір регіону, його економіку, соціальну сферу, розвиток приватного підприємництва, не досліджуються потреби ринку праці та його просторові параметри.

Традиційний підхід фінансування регіонального розвитку через субвенції з державного бюджету характеризується непрогнозованістю. Кожен рік сума цих коштів є різною, а останніми роками намітилася тенденція до зростання частки субвенцій для визначеного законом переліку місцевих бюджетів у загальній сумі видатків державного бюджету на фінансування регіонального розвитку. Принцип появи в державному бюджеті тих чи інших місцевих бюджетів, яким передбачається пряма субвенція, не є публічним і виглядає так, що за ним є лобістська складова.

Також субвенції на соціально-економічний розвиток регіонів досить нерівномірно розподіляються за регіонами України З одного боку це могло б бути позитивною рисою – концентрування коштів на розвиток невеликої кількості територій відповідає принципу пріоритетності. Однак таке концентрування повинно бути логічно обґрунтованим і вписаним у загальну картину перерозподільчих фінансових потоків. Пріоритетність та концентрація

коштів без створення інтегруючої інфраструктури, яка б давала можливість поширити позитивний економічний ефект на більш значні територій, є неефективною та навіть небезпечною, бо може спричинити загострення диспропорцій та дезінтеграцію простору країни, що й знайшло своє підтвердження в Україні в останні роки.

Протягом трьох років лише одна область – Донецька – мала постійний значно вищий рівень фінансування субвенцій. У 2011 р. – 44,4 % від загального обсягу субвенцій, у 2012 р. – 32,9 %, у 2013 р. – 30,0 %. Всі інші області та міста мали річні «сплески», які не продовжувалися у наступний період.

Загалом можна зробити висновок про відсутність логіки (з точки зору успішності регіонального розвитку) у розподілі коштів на соціально-економічний розвиток регіонів і, незважаючи на затверджену методику розподілу коштів, процес виглядає повністю ручним і непрозорим. Головна перешкода у цьому ключі – це непередбачуваність фінансових потоків. Без можливості передбачувати важко спланувати середньострокові заходи та організувати залучення коштів із інших джерел, особливо запозичення.

Переважна більшість українських вчених єдині у думці щодо необхідності формування та реалізації нової регіональної фінансової політики, яка передбачає розширення прав, повноважень та відповідальності регіональної влади у фінансовому забезпеченні соціально-економічного розвитку територіальних громад. Для цього пропонується, зокрема, оцінку рівня співвідношення прав та повноважень держави та органів місцевого самоврядування під час формування та використання фінансових ресурсів визначати індекс фінансової централізації, критерій Парето-ефективності місцевих фінансів, індекс податкової децентралізації та схему децентралізації видатків, інтегральний показник бюджетної децентралізації.

Гострим питанням залишається розробка механізмів збалансованого територіального вирівнювання на основі обчислення та розподілу міжбюджетних трансфертів. Існує досить багато рекомендацій щодо розв’язання цієї проблеми, відповідно до яких пропонується їхній розрахунок здійснювати на основі: прогнозного обсягу доходів та видатків територій, у т.ч. окремо видатків на освіту, мінімальних душових бюджетних видатків для виконання завдань місцевої та державної влади, коефіцієнта соціальної видаткоспроможності регіону, як відношення душових видатків на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення до аналогічного загальнодержавного показника, загального коефіцієнту доходо- та видаткоспроможності регіону, доходів території у групі ідентичних територій та індексу виконання плану за доходами, внесків територій у доходи зведеного бюджету; переліку делегованих місцевій владі функцій з поступовим його розширення; визначення рівня соціально-економічного регіонального розвитку155 з урахуванням його систематичної варіації, системних та еволюційних закономірностей розвитку для трансфертів на соціальний захист, освіту та спорт; інвестиційної привабливості територій для інвестиційних трансфертів; індексу відносної податкоспроможності регіону за прибутковим податком з громадян, фінансового нормативу бюджетної забезпеченості,

коефіцієнту вирівнювання та кількості мешканців і споживачів соціальних послуг; індексу середньої податкоспроможності та середнього душового валового регіонального продукту території; рівня життя населення та регіонального екологічного навантаження; європейського рівня нормативів соціальних потреб зважено на час для їх досягнення; рівня бюджетної забезпеченості однієї штатної одиниці та кількості штатних одиниць у державних установах регіону; кількості населених пунктів адміністративно-територіальної одиниці; обсягу додаткових витрат на обслуговування гірських населених пунктів - для трансфертів на утримання органів місцевого управління, а також корегувальних коефіцієнтів видатків на естетичне виховання, підтримку театрів, музеїв - для трансфертів на утримання закладів культури та мистецтва тощо [3].

Як підтверджує життя, усі ці пропозиції щодо змін, пов'язаних з необхідністю здійснення фінансової децентралізації в Україні на основі формування та реалізації нової регіональної політики, як і багато інших пропозицій, що містяться в наукових дослідження українських та зарубіжних вчених, є доцільними, обґрунтованими, необхідними і такими, що повинні були запроваджуватися ще на початку 90-х минулого століття. І тому немає потреби відкривати щось нове у цій сфері. Необхідно проаналізувати та систематизувати існуючі теоретичні і практичні напрацювання і переходити до практичної їх реалізації в процесі регіональних соціально-економічних трансформацій з метою формування та впровадження нової регіональної політики на новій фінансовій основі.

Це надзвичайно складний, багатогранний процес, який є можливим за умови реалізації комплексу заходів, що передбачають: планування розвитку регіонів, впровадження державної регіональної політики, формування відповідного інституційного середовища, контроль за виконанням та моніторинг процесу, статистичне забезпечення та створення системи комунікацій у сфері державної регіональної політики, визначення проблем та можливостей розвитку регіонів та найбільш ефективних інструментів їх вирішення, створення відповідного нормативно-правового та регуляторного середовища. І, насамкінець, те, що є необхідним для реалізації кожного з цих заходів – це належне фінансування нової державної регіональної політики.

Список використаних джерел:

1. ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи впровадження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitor%20Quat%202013/KV__IV_2013_Monitoring_ukr.pdf.

2. Запатріна І. В. Бюджетне регулювання економічного зростання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. екон. наук : спец. 08.00.08 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / І. В. Запатріна. – Київ, 2008. – 35 с.

3. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі XX–XXI століть: нові пріоритети / М.І. Долішній [Електронний ресурс].– Режим доступу: https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fird.gov.ua%2Fpublication%2Fdol_mon.pdf&name=dol_mon.pdf&lang=uk&c=562a47964ba5/

***Олег Шалавило**, студент*
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів
Науковий керівник: Маслак О.О., к.е.н., доцент

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Децентралізоване управління бюджетною системою характерне для значної кількості розвинених країн. Децентралізація передбачає надання органам місцевого самоврядування права вирішувати низку завдань місцевого рівня та забезпечення їх ресурсами, необхідними для фінансування цих процесів. Оптимальний розподіл повноважень між центральною владою та місцевим самоврядуванням є невід`ємною умовою ефективного функціонування фінансової системи в цілому.

Першочерговим завданням для України сьогодні є зростання доходів місцевих бюджетів за рахунок децентралізації системи управління державними фінансами. Саме тому важливо оцінити стан децентралізації бюджетної системи України, визначити пріоритетні напрямки її проведення та виявити фактори що уповільнюють процес децентралізації[2]. Бюджетна система України включає Державний бюджет, бюджет тимчасово окупованої АРК та 12087 місцевих бюджетів різних рівнів. До місцевих бюджетів належать обласні, міські, районні, районів у містах, селищні і сільські.

Рівень децентралізації в Україні можна оцінювати на основі показників фінансової децентралізації: показника фінансової децентралізації доходів, витрат та узагальнюючого показника фінансової децентралізації [1, с. 327].
Для України, за умов значної централізації бюджетних ресурсів, для визначення фінансової незалежності можуть також слугувати показники частки бюджетів-донорів та дотаційних бюджетів щодо зведеного бюджету України (табл. 1).

Таблиця 1

Частка бюджетів-донорів та дотаційних бюджетів в структурі зведеного бюджету України за 2002–2014 рр. [3]

Роки / Показники	2002	2005	2009	2012	2013	2014
Частка бюджетів-донорів, %	13,0	8,0	5,3	4,3	4,8	3,7
Частка дотаційних бюджетів, %	87,0	92,0	94,7	95,7	95,2	96,3

Більшість місцевих бюджетів, що мають прямі відносини з Державним бюджетом, є дотаційними, крім того, їх частка постійно зростає, а, відповідно, частка бюджетів-донорів скорочується. Так, у 2002 р. зафіксовано 13% бюджетів-донорів, а у 2014 р. їх частка становила тільки 3,7%. Таке стрімке підвищення кількості дотаційних бюджетів свідчить про неправильний розподіл бюджетних ресурсів та помилки у реалізації податкової політики держави. Для більшості місцевих бюджетів характерною є нестача фінансових

ресурсів для виконання власних та делегованих повноважень, при цьому з кожним роком дана ситуація змінюється в значно гіршу сторону. Близько половини витрат з місцевих бюджетів – це витрати, що фінансуються за рахунок трансфертів з Державного бюджету, в свою чергу, це свідчить про низький рівень фінансової самостійності органів місцевого самоврядування.

Проведені дослідження дозволяють виділити наступні пріоритетні напрями реформування бюджетної системи України: зростання фінансової незалежності бюджетів місцевого рівня і ступеня фінансового забезпечення делегованих їм повноважень; надання можливості місцевим органам влади об'єднувати свої ресурси задля фінансування спільних програм та проектів; подальше зростання автономності місцевих бюджетів у сфері видатків; оптимізація взаємовідносин між місцевими та центральним бюджетами; збільшення частки інвестиційних ресурсів в структурі місцевих бюджетів; спрощення доступу органів місцевої влади до кредитних ресурсів.

Таким чином, оцінка деяких показників стану децентралізації бюджетної системи України свідчить про неефективну її організацію. А саме, значна частина доходів місцевих бюджетів припадає на міжбюджетні трансферти, при цьому місцеве самоврядування немає достатнього обсягу закріплених доходів для виконання покладених на них функцій та зобов`язань; частина власних і делегованих повноважень місцевих органів влади не забезпечена фінансовими ресурсами; місцеві громади не володіють достатніми повноваженнями для вирішення значущих проблем місцевого рівня. У зв`язку з цим не в повній мірі задовольняються політико-правові інтереси громадян та нераціонально функціонує фінансова система держави. Оновлена модель бюджетного устрою України повинна базуватись на принципах децентралізації, партнерства, програмування та субсидіарності спільних для всього європейського демократичного простору.

Самостійність місцевих бюджетів повинна бути забезпечена достатньою кількістю закріплених за ними фінансових ресурсів та ширшим колом повноважень щодо вирішення важливих питань місцевого значення. Для подальшого успішного реформування системи міжбюджетних відносин Україні доцільно використати досвід провідних європейських країн, врахувавши при цьому особливості, потенціал та інтереси конкретних регіонів держави.

Список використаних джерел:

1. Сало Т. Децентралізація фінансової системи: стан та оцінка рівня в Україні / Т. Сало // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип.4 – С. 324–330.

2. Роз`яснення щодо змін до Конституції України на реаліза- цію реформи місцевого самоврядування та курсу уряду на децентралізацію влади в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minregion.gov.ua/

3.Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/.

***Максим Яцко**, к.е.н.,*
доцент кафедри обліку і аудиту
Людмила Яцко
старший викладач кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ, ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Динаміка макроекономічних показників розвитку соціально-економічної сфери України за останні 5-7 років свідчить про те, що розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту через зведений бюджет України не забезпечує основу для розширеного відтворення. Це означає, що не достатньо фінансується реальний сектор економіки, структура видатків бюджету є неефективною, недостатніми є вкладення в інноваційні розробки та оновлення місцевої інфраструктури. Тому перегляд організації бюджетних відносин та їх удосконалення має неабияке практичне значення у сучасних умовах.

У зв'язку з цим, в Україні, поступово запроваджується реформа бюджетної децентралізації, що дозволить зосередитись на економічному розвитку окремих місцевостях. Такі процеси є вкрай необхідними, але, на нашу думку, повинні реалізовуватись на основі ґрунтовного наукового обґрунтування.

Метою цієї доповіді є акцентування на основних аспектах бюджетної класифікації та удосконалення окремих компонентів бюджетної класифікації, як фактору підвищення ефективності використання бюджетних коштів на місцевому рівні.

Видатки бюджетних установ – це важливий об'єкт бухгалтерського спостереження. Враховуючи специфіку державного сектору економіки господарські операції, що здійснюються при реалізації бюджетних відносин чітко регламентована та детально класифіковані на основі бюджетної класифікації.

З метою постійного контролю з боку держави за використанням коштів видатки бюджетних установ поділяються на касові та фактичні, в залежності від етапу руху. В такий розподіл закладені різні методи обліку: касові видатки – касовий метод виконання кошторису, фактичні видатки – метод нарахувань.

Облік касових видатків забезпечує інформацію про касове виконання кошторису та залишки невикористаних асигнувань на кожну конкретну дату. Облік фактичних видатків дає можливість контролювати хід фактичного виконання кошторису видатків установи в цілому та дотримання встановлених норм за окремими статтями і структурними підрозділами. Облік фактичних видатків, як і касових, ведеться за кодами економічної класифікації видатків бюджету.

В сучасних умовах бюджетна класифікація, яка приймається (шляхом прийняття в новій редакції або внесення змін до існуючої) щороку з огляду на прийнятий Закон України «Про державний бюджет України на відповідний рік», в основному направлена на вирішення питань державного контролю за використанням бюджетних коштів.

Це важливий напрямок в реалізації бюджетних відносин, але з огляду на ефективність використання бюджетних коштів – недостатній.

Бюджетна класифікація повинна показувати співвідношення між витратами на споживання та витратами на розвиток, що буде забезпечувати економічне зростання ВВП.

Економічно розвинута держава – це економічно розвинуті регіони держави, що не можливе без поступового переходу до бюджетної децентралізації. Це пояснюється тим, що вирішити проблемні питання інфраструктурного чи структурного характеру може тільки громада.

Тому важливим є обговорення цих питань, знаходження проблемних аспектів у межах напрямку роботи конференції «Бюджетна децентралізація як фактор забезпечення фінансової автономії регіонів».

Бюджетна класифікація на регіональному рівні повинна бути удосконалена та давати інформацію про наступне:

1. Якісні та кількісні показники виконання програм регіонального розвитку та проектів, що фінансуються не тільки за рахунок місцевого чи державного бюджетів, але й зовнішніх джерел фінансування;

2. Показувати ефективність використання коштів на місцевому рівні у розрізі видатків на розвиток (фонд розвитку);

3. Показувати зміни у співвідношенні видатків на споживання та видатків на розвиток у динаміці декількох років.

4. Структуру неподаткових надходжень та надходжень, що здійснюються суб’єктами на власній ініціативи.

Вирішення цих проблемних аспектів в удосконаленні бюджетної класифікації дозволить отримати важливу інформацію, що буде свідчити про ефективність державних та публічних рішень відповідних органів, що впливають на розвиток окремих місцевостях.

Удосконалення бюджетної класифікації поряд з питаннями бюджетної децентралізації є важливими та потребують ґрунтовних досліджень, що б враховували розглянуті у тезах аспекти, а також специфіку діяльності окремих регіонів.

Таких підхід дозволить покращити організацію бюджетних відносин на якісному рівні на отримати додаткові економічні вигоди від рішень суб’єктів на підставі цих даних.

СЕКЦІЯ 3

РОЛЬ БАНКІВ У АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Вікторія Бабіля, *студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Чубарь О.Г., к.е.н., доцент

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ РЕФІНАНСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

У тезах висвітлено окремі теоретичні аспекти політики рефінансування Національного банку України в сучасних умовах функціонування банківської системи. Проведено аналіз динаміки обсягів рефінансування банківських установ Національним банком України та середньозваженої процентної ставки за цими операціями упродовж 2012–2014 років. Систематизовано пропозиції щодо удосконалення процесу рефінансування банків, які дозволять покращити його механізм і підвищити ефективність відповідно до потреб банків, економіки країни на макро- та мезорівні.

Стійкість банківської системи має вирішальне значення для забезпечення фінансової стабільності країни в цілому. А особливо в сучасних умовах, коли відбувається активна інтеграція національних економік у світове господарство та підвищується їх взаємозв’язок. Тому виникає необхідність удосконалення вже існуючих та запровадження нових механізмів рефінансування, які підвищують стійкість до криз у банківській системі й у такий спосіб забезпечують стабільний економічний розвиток.

Для ефективного здійснення активних та пасивних операцій банківські установи повинні мати достатній рівень ліквідності, який би надавав їм можливість безперебійно виконувати свої грошові зобов’язання. Центральний банк, як кредитор останньої інстанції, з метою підтримки ліквідності банків на необхідному рівні надає кредити банківським установам шляхом рефінансування їх активних операцій. На сучасному етапі розвитку вітчизняного грошово-кредитного ринку рефінансування банків є сучасним і необхідним інструментом монетарної політики та визначальним фактором стабілізації фінансових ринків, особливо за кризових умов розвитку економіки.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV, Національний банк виступає кредитором останньої інстанції для банків й організує систему їх рефінансування. Тобто саме цей банк може задовольнити додаткову потребу економіки в кредитах [4].

Класичне визначення рефінансування трактує цей механізм як погашення позикового капіталу за допомогою отримання нових позик. Крім того, у зарубіжній практиці рефінансування – це заміна старого облігаційного випуску новим, зокрема, задля зменшення процентної ставки по боргу [6, с. 142].

Для комерційних банків рефінансування в центральному банку – це останній спосіб регулювання їхньої ліквідності, і НБУ виступає для них у ролі кредитора останньої інстанції. Для НБУ рефінансування комерційних банків – це, по-перше, канал безготівкової емісії, а по-друге, – спосіб запобігання банківській паніці. У випадку кризової ситуації на грошовому ринку НБУ надає негайно додаткові резерви на кредитній основі тим банкам, котрі потребують їх найбільше. Слід при цьому відзначити, що НБУ має право, але не зобов'язаний рефінансувати комерційні банки, тому і банки повинні розуміти, що отримання кредитів від НБУ є привілеєм [1, с. 121].

Центральні банки використовують різні інструменти підтримання ліквідності банків. Так, Національний банк України має в своєму арсеналі стабілізаційні кредити, кредити «овернайт», надані через постійно діючу лінію рефінансування, кредити рефінансування, надані шляхом проведення тендера, операції РЕПО. Центральні банки при кредитуванні комерційних банків безпосередньо впливають на обсяг грошової пропозиції та її вартість через процентну ставку за кредитами.

У табл. 1 наведені обсяги кредитів, що надаються Національним банком України за допомогою різних інструментів рефінансування.

Таблиця 1

Динаміка кредитів рефінансування Національного банку України в розрізі інструментів рефінансування за 2012–2014 рр. [3, 7]

Показник	Роки								
	2012			2013			2014		
	Обсяг, млрд. грн.	Питома вага, %	Процентна ставка, %	Обсяг, млрд. грн.	Питома вага, %	Процентна ставка, %	Обсяг, млрд. грн.	Питома вага, %	Процентна ставка, %
Кредити, надані через тендер	11,7	12	7,5	7,9	8	6,8	55,4	32	19,1
Кредити овернайт	28,7	29	9,0	8,5	8	7,6	95,2	56	17,5
Операції РЕПО	56,7	58	7,6	44,6	44	6,9	20,4	12	19,2
Стабілізаційні кредити	0,5	1	9,5	40,6	40	8,9	0,3	-	8,5
Всього	97,6	100	-	101,6	100	-	171,3	100	-

Аналізуючи дані табл. 1, можна дійти висновку, що на фоні погіршення економічної ситуації в країні у 2012 - 2014 рр. відбувалося суттєве збільшення обсягів кредитів рефінансування. За період 2012 - 2013 рр. у загальній сумі кредитів рефінансування, наданих Національним банком України комерційним банкам, найбільшу частину займали операції РЕПО (у 2012 році – це майже 58%, а у 2013 році – 44%). Така значна питома вага операцій РЕПО у загальній сумі кредитів рефінансування зумовлена певним збільшенням операцій з цінними паперами (ОВДП) та банківськими металами. Це, звичайно, було

позитивним явищем у розвитку економіки країни, оскільки засвідчувало покращення та активізацію діяльності на ринку боргових цінних паперів.

Однак вже у 2014 р. найбільшу частку займають кредити овернайт та кредити, надані шляхом проведення тендера, частка яких в структурі рефінансування становить відповідно 56 та 32%.

Можна сказати, що збільшення частки кредитів овернайт у загальній сумі кредитів не є позитивним для економіки країни, адже ці кредити найчастіше банками використовуються для підтримки своєї ліквідності з метою виконання економічних нормативів НБУ. Тобто, вони є лише засобом підтримки короткострокової ліквідності банків і на подальший розвиток економіки в довгостроковому структурному плані не мають суттєвого впливу.

Щодо кредитів, наданих шляхом проведення тендера, то збільшення їхньої питомої ваги до 32% у загальній сумі кредитів в 2014 р. можна вважати позитивним явищем. Дані кредити надаються комерційним банкам Національним банком України на строк до 360 днів для підтримки їхньої ліквідності на більш тривалий строк і вони можуть надаватися лише під відповідне забезпечення. Забезпеченість цих кредитів свідчить про те, що в подальшому вони не будуть впливати на збільшення загального обсягу заборгованості за кредитами рефінансування.

Частка стабілізаційних кредитів у загальній сумі кредитів рефінансування за 2012 – 2014рр. зменшилася. Лише у 2013 р. вона була значною і дорівнювала 40%. Це свідчить про те, що на сьогоднішній день такі кредити надаються Національним банком лише в певних випадках. Можна сказати, що незначна частка стабілізаційних кредитів (у 2014 р. вони майже не надавались) є негативним явищем, адже призначення стабілізаційного кредиту – це підтримка ліквідності під програму фінансового оздоровлення банку. Погіршення ситуації в банківській системі, коли багато банків зазнали збитків, а деякі взагалі збанкрутували пояснюються тим, що лише деякі банки мали можливість отримати даний вид кредиту.

Наведені статистичні дані дають підстави дійти висновку, що за три аналізовані роки відбулося значне зростання процентних ставок за кредитами рефінансування. Така динаміка є негативним явищем і вона не сприяє розвитку економіки країни. Зростання процентних ставок свідчить про подорожчання кредитів рефінансування і всіх інших кредитних ресурсів на ринку. У разі необхідності підтримки своєї ліквідності не кожен комерційний банк зможе звернутися до Національного банку України з проханням надати йому кредит.

Серед нагальних проблем рефінансування в Україні слід виділити такі: домінування короткострокових кредитів рефінансування; недостатньо розвинений ринок державних цінних паперів; недостатній контроль за цільовим використанням цих кредитів [2, с. 8].

Удосконалення механізму рефінансування в Україні повинно відбуватися за такими напрямками:

1. Створення Національним банком України прозорої системи вимог та контролю щодо надання кредитів рефінансування. Необхідно не просто формулювати чіткі критерії та прозорі правила для надання кредитів

рефінансування, а й забезпечити їхнє неухильне дотримання регулятором. Для цього потрібен регулярний незалежний аудит Нацбанку щодо виданих кредитів рефінансування та відмов видавати їх.

2. «Передбачуваність» рефінансування. Банки мають бути впевнені, що за відповідності встановленим вимогам і критеріям вони безумовно отримають при необхідності певний обсяг кредитний ресурсів регулятора.

3. Забезпечення «рівнодоступності» банків до рефінансування. Головною умовою отримання рефінансування має стати відповідність банку встановленим вимогам і критеріям, а не за принцип приналежності до «обраної» групи.

4. Підвищення «технологічності» процесу. Окремі форми рефінансування є застарілими з точки зору процедур та документообігу. У сучасних умовах необхідно активніше впроваджувати електронний документообіг, спрощувати процедури і зменшувати кількість необхідних документів [5].

Недоліки та проблеми вітчизняної практики рефінансування, які проявилися під час системної банківської кризи, ще не повністю подолані. Так, потребує додаткового дослідження та доопрацювання чинна нормативно-правова база, механізми рефінансування за кожним окремим інструментом, особливості забезпечення повернення кредитів рефінансування, формування прозорої та загальнодоступної системи механізмів рефінансування. Подальші дослідження в цих сферах сприятимуть активізації кредитного ринку та досягненню макроекономічної стабільності в країні. У свою чергу це повинно позитивно вплинути на динаміку економічних процесів на мезорівні, сприяти відновленню кредитно-інвестиційної активності банків у всіх регіонах країни.

Список використаних джерел:

1. Афанасьєва О. Б. Особливості антикризового управління в банках України / О.Б. Афанасьєва // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №1 1(154). – С. 120–127.

2. Буковинський С. А. Досвід використання інструментів рефінансування в монетарній політиці Європейського центрального банку / С.А. Буковинський // Вісник Національного банку України. — 2010. — № 3. — С. 7–13.

3. Бюлетень Національного банку України (статистичні матеріали) [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/ Statist/sfs.htm. — 15.05.2015.

4. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р. №679-XIV. – 2001. – С. 3-26. (зі змін.) // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14

5. Кравченко В. Шість кроків до прозорого рефінансування [Електронний ресурс] / В. Кравченко // – Режим доступу: http://forbes.ua/ua/opinions/1372343-shist-krokiv-do-prozorogo-refinansuvannya

6. Салтикова Г.В. Рефінансування банків: світова практика та напрями розвитку в Україні / Г.В. Салтикова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 2(14). – С. 142–145.

7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua.

Віра Беля, *студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Огородник В.О., к.е.н., доцент

ШАХРАЙСТВО З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ ТА ПРОТИДІЯ ЙОМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Швидкі темпи розвитку фінансових ринків та зростаюча масштабність проведення розрахунків за допомогою карток супроводжуються одночасним виникненням різного роду ризиків. У зв'язку з цим здійснення оцінювання ризиків шахрайства та дослідження їх економічних наслідків для клієнтів банків, а також розробка системи заходів щодо мінімізації даних ризиків є актуальною в умовах інтернаціоналізації систем масових електронних платежів.

Актуальність загрози шахрайства з картками з роками лише зростає. У зловмисників постійно з`являються нові технічні засоби, розширюється коло можливостей. У зв`язку з цим виникає серйозна проблема визначення особи зловмисника та понесення відповідальності за завдані збитки. Розслідування факту шахрайства досить трудомістке заняття, особливо у сфері карткового бізнесу, тому варто всі сили спрямовувати на створення умов, що не допускатимуть подібні випадки.

Завдяки тим зручностям, які пропонують пластикові картки, вони використовуються повсякчасно. Науковці у своїх дослідженнях постійно акцентують увагу на перевагах пластикових платіжних карток перед паперовими грошима: зручність оплати за товари, роботи, послуги, надійність, практичність – для клієнтів банку та торговців; підвищення конкурентоспроможності та престижу, оптимізація витрат, що пов'язані із оборотом готівкових грошей – для банків [1].

Але поряд з перевагами карток, вони мають ще й негативну сторону – з кожним роком в країні зростає кількість шахрайств з цим видом розрахунків.

Сьогодні ризик шахрайських операцій з платіжними картками є основним об'єктом піклування учасників платіжних систем. Найбільш поширеними видами шахрайства з платіжними картками є такі:

1. Скімінг (копіювання магнітної стрічки) або шилінг. При класичному скімінгу за допомогою спеціальних пристроїв – накладок на картоприймач злочинці копіюють дані магнітної стрічки (імя, номер, термін дії, коди CVV2/CVC2). Цих даних достатньо для розрахунку в мережі Інтернет.

2. Фішинг – надсилання електронних листів з пропозицією ввести дані платіжної картки для її розблокування, підтвердження операції тощо.

3. Вішинг – особі телефонують та, представляючись співробітником банку або «автоматичний голос» банку, просять назвати дані картки, паролі доступу до системи Інтернет-банку тощо.

4. Фальшиві банкомати. Фальшивий банкомат нічим не відрізняється від звичайного. При спробі зняти готівку в такому банкоматі видається повідомлення про технічні несправності або про відсутність коштів. При використанні такого банкомату копіюються дані картки та введений пін - код,

після цього шахраї виготовляють дублікат картки («білий пластик»), який використовують для зняття готівки вже у справжніх банкоматах.

5. Дружнє шахрайство. Використання картки членами сім'ї, близькими родичами, колегами, які мають доступ до картки та пін-коду [3, с. 43-45].

Найпоширенішим в Україні за кількістю підтверджених інцидентів, що призвели до втрат держателів платіжних карток, залишається банкоматний скіммінг: в 2014 р. в банкоматах України було виявлено 293 скіммінгові пристрої, що перевищує загальні показники за 2013 р. в 4 рази.

За кількістю виявлених в 2014 р. скіммінгових пристроїв лідирують: Київ та Київська область, Одеса та Одеська область, Дніпропетровськ та Дніпропетровська область [8].

За принципом поширеності розрізняють наступні типи шахрайств: шахрайство з втраченими та викраденими картками, з підробленими картками, з картками не отриманими законним їх держателем, шахрайство з використанням рахунку та інші (табл.1.).

Таблиця 1

Структура різновидів шахрайств з пластиковими картками [6]

Тип шахрайства	Частка поширеності шахрайства, %
Шахрайство з втраченими та викраденими картками	72,2
Шахрайство з підробленими картками	20,5
Шахрайство з картками не отриманими законним їх держателем	2,8
Шахрайство з використанням рахунку	1,4
Інші шахрайства	3,1

Як видно з даних табл. 1., основну частку займають шахрайства з втраченими та викраденими картками (72,2%), на другому місці з великим розривом – шахрайства з підробленими картками (20,5%), невелику частку займають в структурі шахрайства з незаконним отриманням держателями карток (2,8%), на ризик з використанням рахунків клієнтів припадає лише 1,4%. Отже, в Україні загальний рівень шахрайства за платіжними картками поступово набирає обертів.

Понад тринадцять мільйонів гривень зняли упродовж 2014 року шахраї з банківських карток українців, повідомив Національний банк. Насамперед ризикують власники найрозповсюдженіших карток, таких як Visa (55 %) та MasterCard (45%) [5, с. 40].

Кожен власник платіжної картки ризикує стати жертвою майстрів використання різних методів для зчитування конфіденційних даних. За допомогою клавіатурних шпигунів, скімерів чи прихованих відеокамер злочинці можуть спустошити чужі електронні гаманці в один момент [2].

Щоб хоч якось убезпечитись від несанкціонованого доступу кіберзлочинців до «наших» електронних гаманців потрібно бути пильнішим самим держателям картки, тобто не розголошувати ПІН-код, не відповідати на дзвінки в яких просять назвати дані стосовно картки, не зберігати ПІН-код разом з карткою, з метою запобігання незаконним операціям з використанням

платіжної картки та зняття коштів з карткового рахунку доцільно встановити добовий ліміт на суму по картці.

Але одного захисту з боку держателя картки недостньо. Боротьба зі шахрайством ефективна тоді, коли є колективна безпека. Будь-який окремо взятий банк повністю вирішити цю проблему не зможе. Тому постає питання взаємодії з правоохоронними органами, Українською міжбанківською асоціацією членів EuroPay International (ЄМА), банківськими установами з питань ризиків, які виникають у картковому бізнесі, а також участь у семінарах, форумах ЄМА, міжнародних платіжних систем, інших організацій щодо безпеки карткових проектів.

Для мінімізації та відвернення шахрайств слід уживати дієвих превентивних заходів на таких етапах:

• вироблення загальної стратегії та цілей карткового проекту;
• ідентифікація клієнта під час оформлення заяви на виготовлення картки;
• виготовлення картки та отримання картки і PIN-коду клієнтом;
• упровадження програм із запобігання шахрайству;
• моніторинг операцій у режимі реального часу [8].

В рамках здійснення процесу управління ризиками з метою їх запобігання, важливо удосконалювати програмне забезпечення з обслуговування платіжної системи, розробляти нові технології щодо управління параметрами карток та організовувати відповідну рекламну кампанію у середовищі держателів карток, що дасть змогу диференціювати управління шахрайствами.

Високий рівень захисту, що забезпечується Компанією «УКРКАРТ», завдяки використанню чіп-технологій та широкого спектру інших основних та додаткових заходів майже унеможливлює шахрайські дії з боку третіх осіб. З метою посилення, нарощування та укріплення рівня безпеки і комфорту користувачів платіжних карток Компанія «УКРКАРТ» постійно працює над розробкою нових та вдосконаленням діючих систем та сервісів [4, с. 45-46].

Отже, проблема шахрайства з платіжними картками не обійшла Україну. Щорічно від махінацій із платіжними картками потерпають банки, їх клієнти, торговці. І хоча існують деякі статистичні дані щодо проведення успішних шахрайських дій, слід розуміти, що банки воліють не розповсюджувати таку інформацію, оскільки це може негативно позначитися на їх іміджі.

Задля попередження величини завданих збитків шахраями, виникає необхідність більшої поінформованості користувачів платіжних карток про основні методи та способи незаконного посягання на їх кошти.

Здійснення ефективної політики управління ризиками (зокрема ризиками шахрайства), що виникають в платіжних системах, а також використання міжнародного досвіду дозволить не лише підвищити конкурентоспроможність економіки України, але також вийти на якісно новий рівень розвитку у світовому економічному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Аглотков С.А. HP OpenView - як засіб адміністрування банківських систем // Перспективні банківські технології.- К.: Коміздат, 1997. - С.39.

2. Экспертный центр кредитования. [Електронный ресурс]: – Режим доступу: http://vkredit.at.ua/publ/elektronni_groshi_jikh_perevagi_ta_nedoliki/1-1-0-5.

3. Камець О.М., Живко В.В. Особливості використання сучасних інформаційних технологій і платіжних пластикових карток у банківській системі/Актуальні проблеми економіки. – 2013, №10. с 233-238.

4. Колдовський М. В. Ризики використання банківських платіжних карток. За ред. Колодовського М. В., Ващенка О. М. // Вісник Української академії банківської справи, 2010. – № 1. – С. 45–49.

5. О безопасности рынка платежных карт Украины // Карт Бланш: информационно - аналитический журнал, 2012. – № 2. – С. 37 – 38.

6. Петрущак В. Пластикові небезпеки [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.gazeta.lviv.ua/articles/2007/08/21/25702/.

7. Переваги банківських платіжних карток, їх ризики та небезпека [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Economics/1_108321.doc.htm

8. Шеломенцев В. П. Боротьба з організованими злочинними угрупованнями у сфері використання банківських платіжних карток [Електронний ресурс] / В. П. Шеломенцев // Режим доступу : http://mndc.naiau.kiev.ua

***Ліана Биркович**, студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Заславська О.І., к.е.н.

ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

Сьогодні банківський сектор посідає чільне місце у економіці країни. Можна сказати, що банки є найрозвинутішими учасниками фінансового ринку порівняно з іншими фінансовими посередниками, оскільки різноманіття послуг та інформація щодо їх діяльності дозволяють залучати найбільшу кількість споживачів послуг та інвесторів.

Проблемами формування та розвитку банківської системи України займаються такі вчені як А.М. Герасимович, А.М. Мороз, М.І. Савлук, В.М.Сутормінa, В.М. Федоров, В.М. Шелудько, М.Я.Дем'яненко та інші.

Комерційні банки є цетральною ланкою кредитної системи, які на договірних умовах здійснюють кредитне, розрахунково-касове, а також інше банківське обслуговування юридичних і фізичних осіб. Вони здійснюють свою діяльність на основі ліцензії, отриманої від НБУ, з метою отримання максимального прибутку від своєї діяльності. Оскільки комерційні банки виступають важливою ланкою банківської системи країни, то вони виконують широкий спектр банківських операцій та фінансових послуг.

На нашу думку, найбільш широкий асортимент операцій сучасних українських комерційних банків представлено у праці В. Шелудько. Зокрема автор виділяє такі операції: приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб; відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них; розміщення

залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик; операції з валютними цінностями; емісія власних цінних паперів; організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів; здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андерайтинг); надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі; придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг); лізинг; послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей та документів; випуск, купівля, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів; випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з ними; надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій [4, с. 235].

Комерційним банкам в Україні забороняється вести діяльність у сфері матеріального виробництва і торгівлі матеріальними цінностями, а також діяльністю з усіх видів страхування. Їм забороняється використовувати свої союзи та інші об’єднання для досягнення згоди, спрямованої на монополізацію ринку банківських послуг, установлення монопольних ставок і комісійних винагород, обмеження конкуренції у банківській справі.

На нашу думку, найважливіша особливість комерційних банків полягає в тому, що вони можуть створювати за рахунок кредиту додаткові платіжні засоби через збільшення залишків на поточних рахунках клієнта.

Вважаємо, що користування послугами комерційного банку є необхідною потребою сучасних підприємств, фірм, державних установ, громадських організацій і приватних осіб. Адже всі вони відкривають рахунки для зберігання своїх грошових коштів, користуються послугами обміну валюти, купівлі-продажу цінних паперів, тощо. З цього випливає, що і суб’єкти господарювання, іфізичні особи повинні бути добре обізнаними зі структурою і роллю комерційного банку в економіці. Це актуально для сучасного українського суспільства, яке йде шляхом вдосконалення банківської системи.

Протягом останніх років кредитна активність банківських установ дуже скоротилася, що призвело до зменшення ресурсної бази, скорочення кредитоспроможності позичальників. Саме тому банківські установи стали більш прискіпливо ставитись до фінансового стану позичальників або, взагалі, тимчасово припиняють їхнє кредитування [2, с. 50].

Зважаючи на ситуацію, що наразі склалася в Україні, у зв’язку з високою девальвацією національної валюти знижуються доходи населення, що в свою чергу відображається на ліквідності та капіталізації банківських установ. Також це проявляється і в неспроможності багатьох позичальників у зазначені терміни виконувати кредитні зобов’язання, і тому зростає обсяг простроченої заборгованості, а це негативно відображається на діяльності всієї банківської системи. Станом на 01.01.2015 р. обсяг простроченої заборгованості складає 135 858 млн. грн. Як свідчить статистика Національного банку, обсяг «поганих» кредитів в банках України без врахування неплатоспроможних банків зріс за

серпень 2015 р. на 1,25%, або 2,138 млрд. грн. Тобто, обсяг «прострочення» на 1 вересня 2015 року становив 172,9 млрд. грн. [3]. Крім того, через економічну та політичну нестабільність активно вилучались строкові кошти з рахунків фізичних осіб, що призвело до негативних змін у грошово-кредитній сфері.

Для підвищення ролі комерційних банків у економіці країни потрібно: забезпечення режиму чіткої узгодженості грошово-кредитної політики з вимогами зміцнення банківської системи і підвищення довіри до банків; створення максимально повної законодавчої бази функціонування банківської системи; забезпечення відповідальності банків за прийняті ними зобов'язання перед державою, іншими банками, фізичними та юридичними особами; підвищення ролі Національного банку України у забезпеченні стійкого розвитку банківської системи, запобіганні системних криз глобального характеру і масового банкрутства банків, що загрожує інтересам держави, суспільства, особи; створення системи органів нагляду за фінансовим станом банків і вжиття, в разі необхідності, відповідних заходів; включення банківського капіталу в структурні перетворення економіки; досягнення збалансованості попиту і пропозиції грошей шляхом послідовного зниження ставки рефінансування НБУ і підвищення попиту суб'єктів підприємницької діяльності на позичкові кошти; підвищення рівня управління активами і пассивами банків шляхом створення системи страхування ризиків [1, с. 39].

Для розвитку економіки України потрібна постійна увага до банківської системи проведення політики, спрямованої на створення сприятливих умов для їх стабільного та ефективного функціонування. Успіху можна досягти лише тоді, коли банківська політика зорієнтована на певні цінності, які неминуче сприяють досягненню бажаного. Можливо вони не вимірюються кількісно, однак позитивно вплинуть на діяльність комерційного банку.

У підсумку варто зазначити, що для ефективного функціонування і розвитку банківської системи потрібні подальша структуризація і спеціалізація комерційних банків, а також розвиток різних видів банківських установ, що призведе до розширення діапазону банківських операцій і фінансових послуг та вдосконаленню кредитно-фінансового механізму в країні.

Список використаних джерел:

1. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2012 року / Вісник НБУ. – 2012.– № 2.– С. 39.

2. Олійник О. Аналіз ринку кредитних послуг / О. Олійник //Агробізнес сьогодні.– 2011.– № 18 (217).– С.50–52.

3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: bank.gov.ua.

4. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: Підручник / В. Шелудько. – 2–ге вид. – К.: Знання, 2008. – 535 с.

Надія Білий, *студентка*
ДВНЗ "Ужгородський національний університет", м. Ужгород
Науковий керівник: Височанський В. Ю., к. е. н., доцент

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ НА РИНКУ ДЕРЖАВНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

В сучасних надзвичайно складних економічних умовах для нашої країни особливо важливе місце в інфраструктурі ринкових відносин країни загалом та її регіонів належить ринку державних цінних паперів, що є місцем оформлення взаємних зобов'язань ринкових суб'єктів. У платіжному обороті будь-якої країни значення цінних паперів велике, але головною їх якістю є здійснення інвестиційного процесу, за допомогою якого інвестиції спрямовуються в найбільш ефективні й конкурентоспроможні галузі та сфери економіки.

Формування та ефективне функціонування регіональних ринків цінних паперів залежить від скоординованих заходів з боку державних та місцевих органів влади у вирішенні проблем фінансових ринків.

Дане дослідження має на меті визначити роль Національного банку України на ринку державних цінних паперів, та його місце в державному регулюванні здійснюваних операцій.

Дослідженню проблем інституту діяльності Національного банку України як учасника ринку цінних паперів в спеціальній науковій літературі відведено значну увагу. Діяльність ринку державних цінних паперів і роль на ньому Національного банку України досліджують О.Д. Данілов, І.М. Михайловська, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова, А.В. Олійник, В.П. Ходаківська. Н.П. Дребот, Б.І. Пшик, О.М. Сарахман досліджують фінансові інструменти ринку державних цінних паперів: облігацій внутрішньої державної позики, а також фінансові інструменти НБУ – депозитні сертифікати НБУ. Н.І. Гребенюк, О.І. Кірєєв, М.М. Шаповалова досліджують діяльність депозитарію НБУ.

Ринок державних цінних паперів - особлива форма торгівлі фінансовими ресурсами, яка опосередковується випуском та обігом державних цінних паперів. Це найважливіший елемент фондового ринку будь-якої країни. Завданням ринку державних цінних паперів є оптимальне забезпечення потреб державного бюджету. Метою випуску державних цінних паперів є мобілізація грошових ресурсів для фінансування дефіциту бюджету [1, с. 245].

У країнах з розвиненою ринковою економікою ринок державних цінних паперів виконує наступні функції: По-перше, з його допомогою здійснюється централізоване запозичення державою тимчасово вільних грошових коштів у комерційних банків, інвестиційних та фінансових компаній, різних підприємств і населення. По-друге, державні цінні папери активно використовуються при проведенні центральними банками грошово-кредитної політики. На практиці це означає регулювання за допомогою державних зобов'язань розмірів грошової маси, що знаходиться в обігу. По-третє, державні цінні папери, будучи надійними і ліквідними активами, застосовуються для підтримки ліквідності балансів фінансово-кредитних установ.

Таким чином саме державні цінні папери можуть стати основою для формування розвиненого вітчизняного фондового ринку в разі їх розміщення на умовах, що визначаються ринковою кон'юнктурою.

В Україні ринок державних цінних паперів функціонує з 10 березня 1995 року у вигляді облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), які випускаються в дисконтній формі номінальною вартістю 100 гривень на визначений емітентом термін у вигляді записів на рахунках у системі електронного обігу цінних паперів. Сьогодні ринок створений, він функціонує, виконуючи покладені на нього функції і завдання. Але процес розвитку не припиняється, оскільки механізм функціонування ринку цінних паперів постійно вдосконалюється [3].

Міністерство фінансів України за дорученням Кабінету Міністрів та з погодженням з Національним банком України визначає обсяги емісії державних цінних паперів за термінами погашення у межах загального обсягу емісії, а також визначає цінові умови придбання державних боргових зобов'язань. НБУ виконує обов'язки генерального агента держави з обслуговування випуску державних цінних паперів та їх погашення, а також провадить депозитарну діяльність щодо цих цінних паперів. Порядок проведення операцій, пов'язаних з розміщенням цих облігацій, встановлюється Національним банком України, але за погодженням з Міністерством фінансів України. Як контролюючий орган, Національний банк України встановлює порядок обліку, розміщення, обігу, сплати відсотків та погашення облігацій; визначає вимоги до депозитарної мережі, механізму вторинного обігу облігацій і порядку проведення розрахунків за ними; здійснює контроль за комерційними банками-учасниками ринку облігацій.

Як дилер на вторинному ринку, Національний банк України купує державні облігації у інших учасників біржових торгів і виступає продавцем державних облігацій, що придбані на вторинному ринку або взяті у забезпечення ломбардного кредиту, строк повернення коштів за яким минув. Таким чином, Національний банк України на ринку державних облігацій виконує функції агента Міністерства фінансів України з обслуговування випуску облігацій на первинному ринку, депозитарію державних облігацій, контролюючого органу та дилера па вторинному ринку [5, с. 535].

Особливості провадження депозитарної діяльності з державними цінними паперами визначаються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку разом з Національним банком України. Ключовим суб'єктом ринку державних цінних паперів є Центральний депозитарій України, створений відповідно до Закону України «Про депозитарну систему України».

Національна депозитарна система складається з двох рівнів. Нижній рівень – це зберігачі, які ведуть рахунки власників цінних паперів, та реєстратори власників іменних цінних паперів. Верхній рівень - це Національний депозитарій України і депозитарії, що ведуть рахунки для зберігачів та здійснюють кліринг і розрахунки за угодами щодо цінних паперів.

Обслуговування обігу державних цінних паперів, у тому числі депозитарну діяльність щодо цих паперів, здійснює Національний банк

України. Особливості здійснення депозитарної діяльності з державними цінними паперами встановлюються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку спільно з Національним банком України.

Найбільш розвиненим державним цінним папером є облігація внутрішньої державної позики (ОВДП). Облігації внутрішніх державних позик України – державні цінні папери, що розміщуються виключно на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їх номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій. Номінальна вартість ОВДП України може бути визначена в іноземній валюті [4, с. 457].

На ринку ОВДП часто відбуваються неочікувані зміни обсягів та дохідності. Загальний обсяг ОВДП що знаходиться в обігу станом на 22.08.2015 року складає за сумою основного боргу 497746,23млн. грн. [2]. Власниками ОВДП в Україні є Національний банк України, нерезиденти, банки та інші власники. Порівняння ОВДП в Україні наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Структура власності ОВДП, протягом 2014 - 2015 рр. [2]

Власники	**22.08.2014**		**22.08.2015**	
	Сума, млн. грн.	Частка, %	Сума, млн. грн.	Частка, %
НБУ	172147,20	60,7	342756,38	68,9
Банки	84984,36	30	100452,73	20,2
Нерезиденти	15672,88	5,5	26033,33	5,2
Інші власники	10749,21	3,8	28503,79	5,7
Всього	**283553,65**	**100**	**497746,23**	**100**

Аналізуючи дані можна побачити що за рік кількість ОВДП в обігу збільшилась майже в два рази, а саме на 214192,58 млн. грн. Також спостерігається тенденція до збільшення власності ОВДП в НБУ (зросла на 8,2% це порівняння з попереднім роком). Значну тенденцію до скорочення мають банки, це пов’язано з кризою у банківський системі. На 2% збільшилась частка ОВДП у власності нерезидентів, це може свідчити про те, що в Україну збільшились надходження іноземних інвестицій [2].

Виходячи з вищевикладеного можна зробити такі висновки, щодо ролі Національного Банку України на ринку державних цінних паперів:

1) виконує своєрідну роль на ринку державних цінних паперів, він одночасно є як професійним учасником, що активно веде операції з цінними паперами, так і державним органом регулювання ринку. Через ринок державних цінних паперів Національним банком України організовано вагомий канал ресурсного забезпечення бюджетної системи, що, в свою чергу, дозволяє збалансувати регіональні та міські бюджети;

2) виконує функцію депозитарію, клірингового і розрахункового центру щодо операцій з випуску державних цінних паперів тобто виступає в ролі спеціалізованої організації з обліку, збереження і розрахунках за операціями з фондовими цінностями;

3) проводить розрахунки з виплат відсотків і погашення випусків державних цінних паперів. Здійснюючи касове виконання бюджету, НБУ є

агентом з платежів з обслуговування внутрішнього державного боргу у формі цінних паперів;

4) використовує операції з державними цінними паперами як інструмент грошово-кредитної політики;

5) є органом державного регулювання для комерційних банків - професійних учасників ринку цінних паперів;

6) виступає в ролі консультанта уряду і парламентських органів, співавтором законодавчих актів про ринок цінних паперів;

7) веде розрахунки по виплаті відсотків і погашенню окремих випусків державних цінних паперів, облік для Уряду операцій з ними.

Завдяки заходам Національного Банку України формуються та ефективно функціонують регіональні ринки цінних паперів.

Отже, дослідження ролі НБУ на ринку державних цінних паперів довело свою актуальність, і в майбутньому доцільно буде визначити вплив діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів.

Список використаних джерел:

1. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія). 2-е вид. К.: КНЕУ, 2008. С. – 245
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/index
3. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ssmsc.gov.ua.
4. Чечель О. М. Державні запозичення як важливий механізм формування економічної політики держави [Текст]. Збірник наукових праць. - 2010. - Вип. 23. – 457 с.
5. Шелудько В. М. Фінансовий ринок: Підручник. -К.: Знання , 2010. 535 с.

***Тетяна Вантух**, аспірант*
ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Київ
Науковий керівник: Ткаченко Н.В., д.е.н., професор

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ДЕПОЗИТНИХ СЕРТИФІКАТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Вітчизняний депозитний ринок розпочинає повільне відродження після банківської паніки, викликаної військово-політичною невизначеністю, банкрутством банків та девальвацією національної валюти. Повідомлення банкірів про розворот тренду в бік притоку вкладів дають певну надію на позитивні зрушення і стихання панічних настроїв. Але на загальному тлі ці сигнали виглядають достатньо слабкими. За 17 місяців банківської кризи станом на 1 червня 2015 року система втратила 48% валютного і 18% гривневого депозитного портфелю, а відплив валютних вкладів досі триває. Очевидно, що падіння обсягів валютних депозитів відбулося в наслідок недовіри людей до ситуації на макрорівні. Розмови про ослаблення курсу гривні на тлі інформації про дефолт країни підігріли панічні настрої населення.

Зрозуміло, що на ситуацію на депозитному ринку України істотно впливають обмеження НБУ, що продовжують діяти, складна економічна і соціально-політична ситуація в країні. Слід зазначити, що з метою стабілізації

ситуації на ринку, в пошуках джерел повернення коштів у банківську систему та формування стійкої депозитної бази регулятор продовжує впроваджувати новації. Зокрема, було прийнято зміни до Цивільного кодексу, якими передбачено повернення коштів клієнта зі строкових вкладів тільки після закінчення їх терміну, якщо інше не передбачено договором. У зв'язку з цим банки почали переглядати свої депозитні програми. Багато банків зараз пропонують 2 види депозитних вкладів: один з можливістю дострокового розірвання, другий - без такої можливості. Тепер у клієнта з'являється можливість розмістити кошти з обмеженням по достроковому зняттю, але під більший відсоток, або можливість розірвання договору з меншим доходом.

Проте, розширення депозитних програм для повернення валютних вкладів до банківської системи явно не достатньо. Відтак, як заміну звичайних строкових депозитам великі банки стали пропонувати фізичним особам дещо призабутий продукт – депозитні (ощадні) сертифікати. Такий інструмент залучення коштів на вітчизняному ринку існує вже давно, регламентований законодавством, хоча й важко сказати, що він користувався значним попитом.

За своєю суттю депозитний сертифікат є гібридним інструментом мобілізації грошових заощаджень юридичних і фізичних осіб. З одного боку, при розміщенні ощадних (депозитних) сертифікатів банк відіграє активну роль, ініціатива видачі сертифікатів належить йому [1]. З іншого боку, ощадний (депозитний) сертифікат є борговим зобов'язанням банку, згідно ст. 1065 Цивільного кодексу України [2], лише банки можуть приймати грошові кошти на вклади, видаючи при цьому сертифікати.

Депозитні сертифікати схожі одночасно і на депозити, і на цінні папери з високим ступенем захисту від підробки, де процентна ставка зафіксована банком на момент видачі сертифіката й не змінюється протягом усього терміну розміщення коштів. Належність депозитного сертифіката до цінних паперів підтверджена і Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок» [3], за яким ощадний (депозитний) сертифікат — цінний папір, який підтверджує суму вкладу, внесеного у банк, і права вкладника на одержання зі спливом встановленого строку суми вкладу та процентів, встановлених сертифікатом, у банку, який його видав. Зауважимо, що в Україні терміни ощадний та депозитний сертифікати є синонімами, тоді як в ряді країн депозитні та ощадні сертифікати різняться: перші надаються юридичним особам, а другі - фізичним особам.

До недавнього часу в Україні функціонували іменні депозитні сертифікати, із зазначенням персональних даних вкладника, та на пред'явника ім'я власника не вказується. Згідно постанови Національного банку України №758 від 1 грудня 2014 року [4], регулятор призупинив випуск банками ощадних сертифікатів на пред’явника, але дозволив випускати іменні ощадні (депозитні) сертифікати, депоновані як у національній, так і в іноземній валютах, зі строком їх обігу не менше шести місяців. При цьому, в документі зазначається, що погашення іменних ощадних (депозитних) сертифікатів, не залежно від валюти, здійснюється банками без обмеження сум тільки після настання терміну, зазначеного в сертифікаті. Тобто іменні депозитні сертифікати достроковому погашенню не підлягають, проте на них і не

поширюються обмеження, що були раніше прийняті Національним банком, згідно Постанови НБУ № 581 від 03 вересня 2015 року [5]: протягом дня один клієнт може зняти з валютних карток і рахунків до 20 000 гривень в еквіваленті; з гривневих карток і рахунків до 300 000 гривень. Слід зазначити, що цього часу діяли обмеження на зняття готівки з рахунків в іноземні й валюті у розмірі еквіваленту до 15 тис. грн. на добу на одного клієнта за офіційним курсом НБУ, та були запроваджені Постановою НБУ № 104 від 27 лютого 2014 року [6] у зв'язку з складною ситуацією на депозитному ринку.

Призупинення випуску банками ощадних (депозитних) сертифікатів на пред'явника можна розцінювати, як один з елементів детінізації коштів, адже сертифікати на пред'явника - визнаний засіб конфіденційного зберігання коштів у національній та іноземній валютах. Депозитний сертифікат на пред'явника можна подарувати, продати чи навіть використати його для розрахунків за товари чи послуги. Крім того, депозитні сертифікати на пред'явника мали певні вади, зокрема: по-перше, у разі втрати сертифікату, сума вкладу та нараховані відсотки будуть втрачені безповоротно; по-друге, ощадні (депозитні) сертифікати на пред'явника не підлягають відшкодування Фоном гарантування вкладів фізичних осіб; по-третє, у разі довгострокового пред'явлення ощадного сертифіката на пред'явника до погашення кошти зараховуються банком на поточний рахунок вкладника і можуть бути видані чи перераховані за його розпорядженням на інший рахунок не раніше, ніж через п'ять робочих днів після їх зарахування. Звичайно були і переваги такого інструменту, зокрема депозитний сертифікат на пред'явника, як будь-який інший цінний папір міг бути проданий чи подарований, хто б не приніс такий сертифікат після обумовленого терміну, банк повинен видати йому готівку.

Ефективність залучення ресурсів за допомогою видачі ощадних (депозитних) сертифікатів тісно пов'язана з перевагами та вадами їх як інструменту мобілізації коштів. Залучення банками ресурсів за допомогою ощадних сертифікатів має низку суттєвих переваг над строковими вкладами, оформленими депозитними договорами, зокрема:

- основна перевага депозитного сертифіката - можливість зняти всю суму коштів у валюті вкладу без обмежень по завершенні терміну сертифікату, це і обумовлює його сьогоднішню зростаючу популярність особливо у вкладників, що зняли готівкову іноземну валюту в період паніки;
- більшість банків встановлюють прибутковість по цих паперах вище, ніж по аналогічних депозитах в їх продуктовій лінійці, хоча є й ті, у яких прибутковість однакова - наприклад, Промінвестбанк;
- це цінний папір, який можна використати в якості застави по кредиту. Варто відмітити багаторівневий захист бланків іменних сертифікатів, які виробляються на спеціальному обладнанні з використанням низки складних захисних технологій, які роблять підробку практично неможливою;
- використання депозитних сертифікатів дозволяє банкам залучити більш значні суми грошових коштів та на триваліші терміни.

Серед незначних недоліків депозитних (ощадних) сертифікатів слід виділити: мінімальний термін розміщення коштів – не менше півроку,

більшість банків пропонують, крім нього, ще два стандартних варіанти - 9 і 12 міс.; відсутня можливість часткового поповнення/зняття коштів; значно менший вибір банків, що пропонують даний інструмент. В іншому різниці практично немає, ніяких додаткових процедур і умов у порівнянні зі звичайним депозитом не проводиться. Депозитні сертифікати випускають в гривнях, доларах США і Євро. Що стосується депозитних сертифікатів, оформлених у національній валюті, то тут українці обирають альтернативні пропозиції з більшою прибутковістю. Мінімальна сума для депозитного сертифіката зазвичай вище, ніж для звичайних вкладів. Умови за іменними депозитними сертифікатами, що пропонуються на ринку станом серпень 2015 року представлені у Таблиці 1. У більшості випадків відсотки за сертифікатом виплачуються в кінці строку. Але деякі банки пропонують і купонні сертифікати (напр. Сбтрбанк Росії, ТАСкомбанк), виплати за якими проводяться щомісяця, щоправда ставки по них нижче. Доходи за депозитними (ощадними) сертифікатами оподатковуються, як і за депозитами. Після прийняття Закону України від 14 травня 2015р. Про обмеження можливості дострокового розірвання депозитного договору [7], кошти з депозитного сертифіката не можна зняти достроково, як і з будь-якого депозиту.

Таблиця 1

Умови за іменними депозитними сертифікатами в доларах США / Євро / Гривнях станом на серпень 2015 року*

Банк	Дохідність на термін, % річних									Мінімальна сума		
	6 мес.			9 мес.			12 мес.					
	Дол. США	Євро	Грн.	Дол. США	Євро	Грн.	Дол. США	Євро	Грн.	Дол. США	Євро	Грн.
ПриватБанк	13,5	13,5	-	-	-	-	14,5	14,5	-	20 000	20 000	-
Альфа-Банк	11,5	10,5	-	-	-	-	11,5	10,5	-	5000	5000	-
Банк Кредит Дніпро	10,5	10,5	21,8	10,5	10,5	22,2	10,5	10,5	22,4	5 000	5 000	150 000
Діамантбанк	10	9	23	-	-	-	10,5	9,5	23,5	5000	5000	200000
Банк інвестиций і заощаджень	10	8	-	-	-	22	-	-	-	1000	1000	10000
Промінвест-банк	9	8,25	23	9,25	8,5	23,5	9,5	8,75	24	5 000	5 000	150 000
Сбербанк Росії	8,25	7,75	18,2	-	-	-	8,5	8	19	2000	2000	10000
ТАСкомбанк	6	6	18	8	8	19	10	10	21	1000	1000	5000
Мегабанк	5,5	5,5	20	5,5	5,5	20	5,5	5,5	20	50000	50000	500000

** Складено автором за даними [8; 9]*

Незважаючи на прогнози банкірів, які прогнозували, що депозитні сертифікати привернуть велику кількість вкладників, цього не сталося. На поточний момент депозитні сертифікати користуються незначною популярністю серед фізичних осіб — клієнтів за депозитними продуктами банків. Частка депозитних сертифікатів фізичних осіб в обсязі депозитного портфеля найбільших банків, які одними з перших впровадили даний продукт, на сьогодні не перевищує 3-5%. Ми погоджуємось з думкою аналітиків, що

валютний іменний депозитний (ощадний) сертифікат, як ефективний інструмент залучення коштів, буде затребуваний ринку, поки не буде знято обмеження НБУ. Проте, оскільки експерти оцінюють горизонт можливого зняття згаданих обмежень на депозитному ринку - від півроку і більше, щоб не втрачати можливий дохід, в умовах поширення тенденцій стабілізації ситуації на ринку та повернення коштів до банківської системи клієнтам доцільно розглянути депозитні сертифікати, як тимчасову альтернативу депозитам.

У зв'язку з гострою необхідністю залучення коштів у банківську систему Національний банк продовжує запроваджувати деякі обмеження на ринку, а комерційні банки змушені переглядати свої депозитні програми. Так, іменні депозитні сертифікати для фізичних осіб в продуктовій лінійці банків з'явилися з початку 2015 року та стали реакцією банків на дію обмежень НБУ щодо зняття валюти з поточних і депозитних рахунків. В сучасних умовах це фактично єдиний спосіб розміщення коштів з 100% гарантією їх отримання по закінченню терміну дії сертифіката без обмеження по сумі. Якщо говорити про окремі банки з першої десятки, то деякі з них демонструють позитивну динаміку притоку депозитів. Зокрема і ті, які першими запустили випуск іменних валютних депозитних сертифікатів.

Підсумовуючи зауважимо, що удосконалення практики розміщення ощадних (депозитних) сертифікатів - лише один з важливих напрямів подальшого розвитку депозитного формування стабільної депозитної бази банків. Для підвищення ефективності залучення коштів не менш важливим є вдосконалення і впровадження нових інноваційних для вітчизняних банків фінансових інструментів.

Список використаних джерел:

1. Алексеєнко М. Ощадні (депозитні) сертифікати та векселі як інструменти формування ресурсної бази банків [Текст] / М.Алексеєнко, А.Ярова // Ринок цінних паперів України, 2012. т.№ 9.-С.101-108.
2. Цивільний кодекс України: Коментар /За заг. ред. Харитонова Є.Ю., Калітенко О.М. – Х.: Одіссей, 2003. – 856 с.
3. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс] : Закон України : [від 23.02.2006 № 3480-IV]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.
4. Постанова Правління Національного банку України від 01.12.2014 р. № 758 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України».
5. Постанова Правління Національного банку України від 03.09.2015р. № 581 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України».
6. Постанова Правління Національного банку України від 27.02.2014р. №104 «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 06 лютого 2014 року № 49».
7. Про внесення змін у деякі законодавчі акти України (щодо умов повернення строкових депозитів) [Електронний ресурс] : Закон України : [від 14.05.2015 № 1195]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.
8. Матеріали компанії Простобанк Консалтинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prostobank.ua
9. Матеріали компанії Finbalance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finbalance.com.ua

Анастасія Гаврилюк, *студентка*
Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни
Науковий керівник: Содома Р.І., к.е.н.

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ ЖИТЛА В УКРАЇНІ

Незважаючи на те, що відносини іпотеки в України виникли ще у XVII ст., а система іпотечного кредитування започаткувала своє функціонування з початком створення відповідної законодавчої бази, проте досі спостерігається стриманий розвиток ринку іпотечного кредитування.

Іпотечний ринок займає одне з найважливіших місць серед фінансових механізмів стабільного розвитку економіки. За допомогою іпотечних фінансових інструментів забезпечується стабільне зростання доходів у різних галузях економіки, завдяки здійсненню інвестування реального сектора економіки та збільшення його капіталу.

Аналізуючи ринок іпотечного кредитування, доцільно зосередити увагу на структурі та учасниках ринку, а також на самому "продукті", що тут реалізується. Необхідно пам'ятати, що розвиток іпотечного ринку вирішує економічні проблеми активізації та ефективного використання фінансових ресурсів, а також соціальні завдання щодо залучення населення до задоволення своїх базових потреб через механізм фінансового ринку.

Аналізуючи економічні передумови запровадження іпотечних механізмів у житлову сферу, не можна обійти увагою проблему доступності іпотечних продуктів, які пропонують на ринку іпотечні кредитори, передусім банки. Характер таких продуктів може частково або повністю знівелювати ті переваги, які визначально властиві іпотеці.

Насамперед, за відсутності наявної повної суми для придбання (будівництва) нерухомості (переважно житла) іпотека дозволяє суттєво (залежно від умов договору іпотеки) скоротити термін існування так званого відкладеного попиту. Адже, придбану на умовах іпотеки нерухомість майбутній власник одержує у користування з моменту оформлення договору купівлі-продажу. В умовах інфляційного знецінення як національної, так й іноземної валюти, нестабільної цінової ситуації на ринку нерухомості, яка в останні часи супроводжується постійним зростанням вартості житла, це надзвичайно важливо [2, с. 213].

В умовах фінансової кризи важливим також є аналіз динаміки процентних ставок за іпотечними кредитами. Зазначимо, що для іпотечного ринку України характерним є використання фіксованого режиму процентних ставок. Останнім часом спостерігається значне подорожчання іпотечних позик унаслідок дефіциту кредитних ресурсів для цілей іпотечного кредитування та зростання вартості їх залучення.

Ринок іпотечного кредитування характеризується на сьогодні не надто позитивними показниками. Великим потенціалом для іпотечного ринку, та головним інвестором житла являються громадяни, їх доходи та взяті кредити.

Використання іпотечних кредитів може в п’ять раз збільшити попит на житло. Проте, усі надії покладаються на удосконалення законодавчої бази при оформленні іпотеки. Для переважної більшості населення держава повинна створювати сприятливі умови шляхом реалізації іпотечного кредитування. Будівництво соціального житла сьогодні неможливе внаслідок обмеженої фінансової бази і нестачі бюджетних коштів. Долаючи кризові явища в економіці потрібно підсилити відродження іпотечного ринку. Використання складніших фінансових схем і механізмів, ширшого набору іпотечних інструментів сприятиме загальній підтримці іпотечного ринку.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про іпотеку”: 05.06 2003 р. №898-IV / Верховна Рада України. – Офіц.вид. – К.:Парламент, 2013. – 36 с.

2. Онисько С.М. Ринок іпотечного кредитування житла в економічному і соціальному розвитку України / С.М. Онисько, Р.І. Содома // Бізнес Інформ. – 2014 – №2’2014(433) – С.211-215

3. Офіційний сайт Державної іпотечної установи – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipoteka.gov.ua/node/12

Любов Гальків, *д.е.н., професор*
професор кафедри фінансів і кредиту
Жанна Муковоз, *магістрант*
Львівська комерційна академія, м. Львів

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Діяльність банків України здійснюється у надзвичайно складних політичних та макроекономічних умовах – Україна переживає безпрецедентне поєднання політичної, фінансово-економічної та банківської криз [4]. Підвищення ефективності банківського сектору країни – одна з актуальних, гострих і складних проблем, яка існує на сьогоднішній день, оскільки стабільна банківська система слугує двигуном економічного зростання [1].

Більшу частину активів банківської системи представлено кредитними вкладеннями, тому ефективна організація кредитної діяльності банків відіграє важливу роль для банків України. Водночас вдосконалення та подальший розвиток банківського кредитування на сучасному етапі економічного розвитку є одним із важливих шляхів виходу України з кризового стану. Зважаючи на сучасні проблеми функціонування банків в умовах виходу з економічної кризи, зростає актуальність питань пов'язаних з банківським кредитуванням.

Динаміка обсягів кредитування в Україні зображена на рис. 1.

Як видно з рис. 1, за аналізований період з 2005 р. по 2014 р. спостерігається збільшення обсягів кредитів в Україні, що свідчить про загальну тенденцію до розширення кредитного ринку.

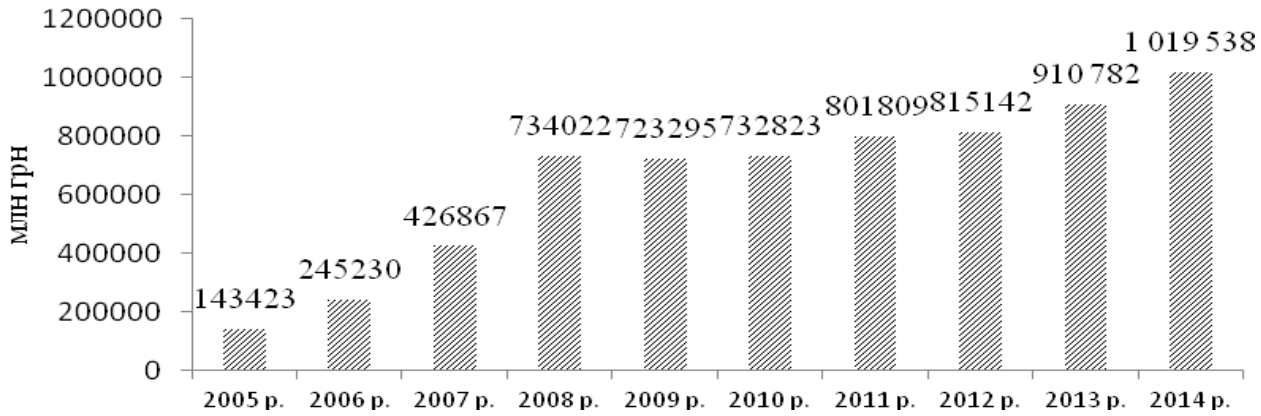

Рис. 1. Обсяги кредитів, наданих в Україні, за 2005-2014 рр.

Особливої уваги заслуговує надання банками кредитів за секторами національної економіки. Слід зазначити, що банківські кредити є не тільки одним із джерел залучених коштів для підприємств, але і певним економічним індикатором, за допомогою якого можна говорити про переважний розвиток того чи іншого сектору національної економіки. Як видно з рис. 2, за рахунок кредитів набув значного розвитку сектор нефінансових корпорацій, а сектор домашніх господарств зазнав скорочення кредитування. Станом на 01.01.2015 у Державному реєстрі банків зареєстровано 182 банки. Найбільше банків розташовано в розвинутих промислових регіонах України. У м. Києві та Київській області зосереджено 71% від загальної кількості банківських установ. У Дніпропетровській, Донецькій, Одеській областях у цілому діє майже 16% від загальної кількості банків. Така концентрація банків та їх успішне функціонування пояснюються насамперед тим, що зазначені регіони є найбільш розвинутим промисловими регіонами України і мають досить високий інвестиційний рейтинг [5].

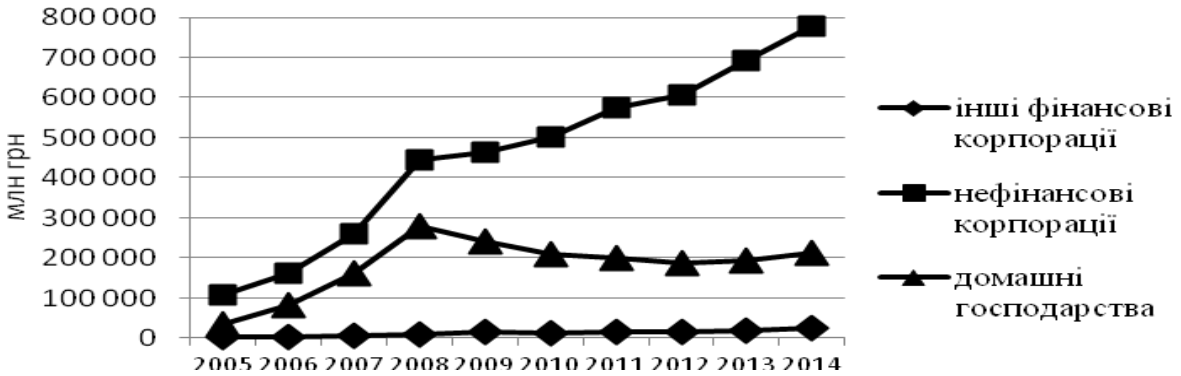

Рис. 2. Надання банками кредитів за секторами національної економіки в Україні за 2005-2014 рр.

Тенденція зменшення кредитів, наданих сектору домашніх господарств, спостерігається за рахунок нестабільного фінансового стану позичальників, посилення вимог до них. Це має негативний вплив, оскільки щоб забезпечити раціональне співвідношення між попитом і пропозицією товарів і послуг на внутрішньому ринку, необхідно встановити адекватну пропорцію кредитування суб'єктів підприємництва та домогосподарств [2].

Слід зазначити, що в Україні переважають короткострокове (до 1 року) та середньострокове кредитування (до 5 років) (рис. 3).

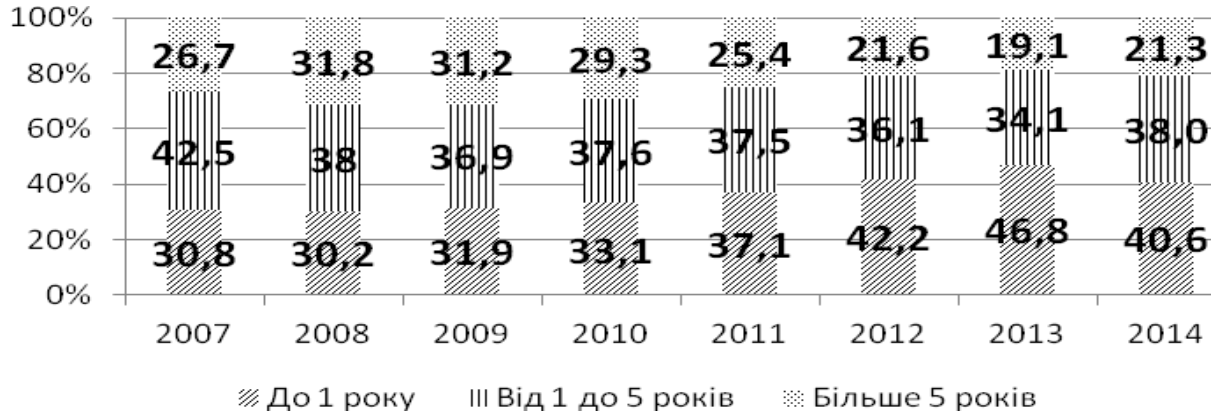

Рис. 3. Надання банками кредитів за строками погашення в Україні за 2007-2014 рр.

У 2010-2014 рр. підтримка економіки банками здійснювалася переважно в національній валюті (рис. 4).

Відбувалося зростання кредитів, наданих домашнім господарствам, у національній валюті (протягом 2011-2013 рр.) та їхнє скорочення в іноземній згідно із забороною надання споживчих кредитів в іноземній валюті. У 2013 р. частка кредитів домашніх господарств у гривнях значно перевищила частку кредитів в іноземній валюті. Зростання загального обсягу кредитів, наданих в Україні в іноземній валюті у 2014 р. викликане зміною обмінного курсу гривні.

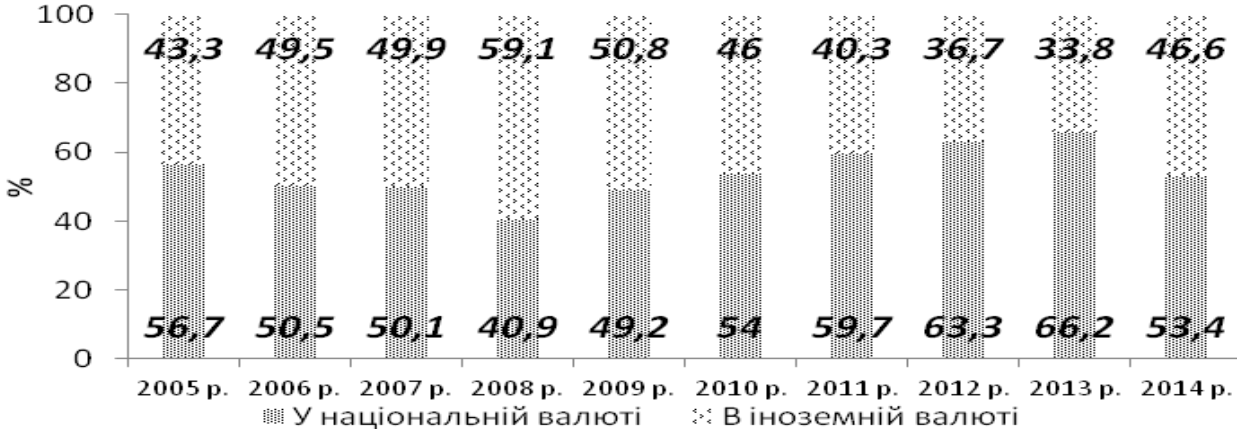

Рис. 4. Надання банками кредитів у розрізі валют за 2005-2014 рр.

Аналіз стану банківського кредитування протягом 2005-2014 рр. показав, що кредитна активність банків була нерівномірною. Розвиток кредитних відносин зумовлений низкою проблем, основними з яких є: складна процедура отримання кредиту; чинник страху «життя в борг»; недостатня державна підтримка ринку кредитування; існуючі недоліки у сучасних системах оцінки кредитоспроможності позичальників; відсутність знань про процедуру отримання кредиту; високі відсоткові ставки; відсутність чіткої законодавчої регламентації кредитних відносин; низький рівень довготермінового та інвестиційного кредитування [3]. Вирішення цих проблем дозволить сподіватись на оздоровлення національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Григораш Т. Ф. Банківське кредитування в Україні: сучасний стан, основні проблеми та шляхи їх вирішення / Т. Ф. Григораш, С. С. Пільгуй // Економічний простір. –

2012. – № 62. – С. 119-124.
2. Ковальов М. Н. Кредитування: теорія і практика : навч. посібн. / М.Н. Ковальов. – К.: Т-во "Знання", 2000. - 215 с.
3. Луців Б. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України / Б. Луців // Світ фінансів. – 2008. – № 1. – С. 14-21.
4. Офіційний web-сайт Національного банку України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// www.bank.gov.ua.
5. Річний звіт НБУ за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Publication/an_rep.htm.

Леся Гаряга, *к.е.н., доцент*
доцент кафедри фінансів і кредиту
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Черкаси

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Валютний ринок України є важливим сектором грошового ринку, де встановлюється ціна на такий специфічний товар як валюта під впливом попиту та пропозиції на неї. Ціною на валютному ринку є встановлення валютного курсу національної грошової одиниці. У сучасних умовах господарювання це питання є особливо актуальним, оскільки так чи інакше воно стосується усіх суб'єктів економіки, що пов'язані із експортно-імпортними операціями.

Основними функціями валютного ринку є наступні [1]: забезпечення умов та механізмів для реалізації валютної політики держави; створення суб'єктам валютних відносин передумов для своєчасного здійснення міжнародних платежів за поточними і капітальними розрахунками та сприяння завдяки цьому розвитку зовнішньої торгівлі; забезпечення прибутку учасникам валютних відносин; формування та урівноваження попиту і пропозиції валюти і регулювання валютного курсу; страхування валютних ризиків; диверсифікація валютних резервів.

Розглянемо проблеми, що виникають на шляху реалізації основних функцій, що покладаються на валютний ринок.

Валютна політика держави є складовою загальноекономічної політики, що спрямована на забезпечення макроекономічної стабільності з метою реалізації завдань ефективного валютного регулювання і валютного контролю в країні. Існують різні методи та інструменти валютної політики, зокрема один із них – регулювання режиму валютного курсу. В Україні НБУ проголосив перехід до режиму гнучкого обмінного курсу, що створило дискусії серед прихильників та противників такого рішення. Проблемою є те, що перехід від частково регульованого у межах валютного коридору до гнучкого обмінного курсу ряд науковців та практиків називають невчасним та неефективним у сучасних умовах.

Реалізація функції валютного ринку щодо забезпечення своєчасного та повного здійснення міжнародних платежів також має ряд проблем, що пов'язані із необхідністю жорсткого регулювання спекуляцій щодо купівлі-продажу іноземної валюти та зменшенням доларизації економіки. До

04.12.2015 р. включно продовжено дію ряду обмежень на валютному ринку у рамках антикризової програми НБУ для стабілізації ситуації на ринку.

Основні обмеження, що стосуються діяльності банків на валютному ринку є наступними [2]:

– залишається незмінною вимога щодо обов'язкового продажу на міжбанківському валютному ринку 75% надходжень в іноземній валюті з-за кордону на користь суб'єктів господарювання;

– банкам забороняється здійснювати на фондових біржах власні операції з похідними фінансовими інструментами (деривативами), базовим активом яких є іноземна валюта або її курс;

– дозволено здійснювати операції з продажу готівкової іноземної валюти або банківських металів одній особі в один операційний (робочий) день у сумі, що не перевищує в еквіваленті 3000 грн. у межах одного банку;

– банки зобов'язані обмежити видачу готівкових коштів у національній валюті через каси та банкомати в межах до 300000 грн. на добу на одного клієнта.

Комерційний валютний курс зараз встановлюється банками самостійно на основі результатів торгів на міжбанківському ринку, офіційного курсу НБУ та потребі у тій чи іншій валюті самого банку. Також посилює нестабільність валютного курсу наявність «чорного ринку», який просто неможливо регулювати. Коливання валютного курсу гривні було досить значним у останні роки. Із 2004 р. по жовтень 2015 р. гривня девальвувала по відношенню до долара у 4 рази та офіційний курс гривні до долара США 30.09.2015 становив 2152,7544 грн. за 100 дол. США. У таких умовах посилюються валютні ризики.

Проблеми реалізації функції валютного ринку щодо диверсифікації валютних резервів пов'язані з їх зменшенням для подолання кризових явищ, що склалися в економіці. Міжнародні резерви, за даним НБУ, станом на 01.10.2015 становили 12773.9 млн. дол. США, що на 13731,1 млн. дол. США менше, ніж на 01.01.2010 р. [3], що свідчить про активне використання резервів для здійснення інтервенцій на валютному ринку для зменшення волатильності курсу національної валюти.

Таким чином, виконанню у повному обсязі основних функцій валютного ринку на сьогодні перешкоджають проблеми, що викликані нестабільністю грошово-кредитної, політичної та економічної сфери у нашій країні, подолання яких дозволить ефективніше здійснювати діяльність, що пов'язана із валютою.

Список використаних джерел:

1. Левченко Л.В. Гроші та кредит: навч. посіб. / Л.В. Левченко. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 224 с.

2. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України [Електронний ресурс]: постанова правління Національного банку України № 581 від 03.09.2015 р. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=21230583.

3. Основні тенденції валютного ринку України за вересень 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/.

Олена Гасій, *асистент*
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава
Науковий керівник: Єгоричева С.Б., д.е.н., професор

УЧАСТЬ РЕГІОНАЛЬНИХ БАНКІВ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

Вирішення стратегічних завдань фінансового забезпечення розвитку економіки потребує раціонального використання наявних фінансових ресурсів як на національному рівні, так і на рівні окремого регіону. Це пов'язано з тим, що зацікавленість банківських структур у стабільному економічному середовищі їх діяльності є настільки важливою, наскільки стійкість територіального економічного розвитку залежить від ефективного функціонування банківської системи. В цих умовах особливої актуальності набуває пошук нових моделей взаємодії банківських установ та економіки регіону, особливо її інноваційної складової.

Інноваційна діяльність, у зв’язку з її ризикованістю та непередбачуваністю результату, не дозволяє повномасштабно використовувати банківське кредитування для її фінансування. Основними проблемами фінансового забезпечення банківськими установами інновацій в регіонах є: відсутність реальної державної підтримки та державного фінансування; зниження кредитоспроможності підприємств під впливом макроекономічних факторів (наприклад, інфляції); фінансування інновацій за рахунок власних оборотних коштів підприємств при зростанні їх дефіциту; наявність значних диспропорцій кредитування різних галузей економіки; зростання проблемної заборгованості, що гальмує кредитний ринок; непропорційність територіального розміщення банківських установ, внаслідок чого одні регіони перенасичені ними, а інші відчувають нестачу; наявність регіональних диспропорцій у акумулюванні фінансових ресурсів та розміщенні банківських кредитів; падіння ефективності роботи підприємств реального сектору в регіонах; зменшення довіри населення до банків як запоруки стабільності їх ресурсної бази [1, с. 276].

Враховуючи вищезазначене, для регіональних банківських установ, на нашу думку, перспективним може стати пошук механізмів, що врівноважують та гармонізують інтереси більшості учасників процесів перерозподілу капіталу, маючи на увазі принципову єдність їх довгострокових цілей. Пряма участь регіональних банків у венчурному фінансуванні є важливою складовою реалізації механізму розподілу кредитного ризику між учасниками фінансування інноваційних проектів.

Механізм функціонування внутрішнього венчурного фонду банку має включати визначення мети створення, принципів діяльності та методів досягнення поставлених цілей. Право створювати внутрішні венчурні фонди повинні отримувати лише регіональні банки, котрі мають довгострокові стратегічні плани розвиту, сформовану клієнтську базу, позитивну ділову репутацію, тривалий досвід ведення бізнесу в банківській сфері; стабільні фінансові показники діяльності та повністю виконують нормативи НБУ.

Основним напрямом венчурного фінансування регіональних банків має стати сектор малого та середнього підприємництва, адже саме він є запорукою становлення середнього класу як основи стабільності суспільства.

Джерелами формування ресурсів внутрішнього венчурного фонду банку можуть бути виключно ресурси, сформовані в процесі діяльності, а саме: власний капітал; чистий прибуток банку.

Мобілізація ресурсів внутрішньобанківським венчурним фондом, в основному, здійснюється на регіональному ринку, зокрема, за рахунок коштів приватних інвесторів, а також бізнесу, що має вільні кошти та зацікавлений в їх прибутковому вкладенні. Розміщення ресурсів внутрішнім венчурним фондом має передбачати: вкладення ресурсів у високорентабельні проекти з метою забезпечення максимально ефективної діяльності малих підприємств; сприяння соціально-економічному розвитку регіону через підтримку розвитку малого та середнього бізнесу; задоволення потреб регіону в інноваційних продуктах та послугах.

Зацікавленість регіонального банку у створенні внутрішнього венчурного фонду полягає в отриманні максимального економічного ефекту від: 1) продажу частки у статутному капіталі створеного за рахунок венчурного фінансування підприємства; 2) продажу пакета цінних паперів інноваційного підприємства; 3) участі у капіталі інноваційного підприємства з метою отримання дивідендного доходу.

Таким чином, децентралізація процесів венчурного фінансування інноваційних проектів через створення внутрішніх венчурних фондів регіональними банками, на нашу думку, дозволить залучати цільові інвестиції в регіони та активізувати розвиток регіонального інноваційного підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Гойхман М.І. Вплив банківської системи України на структуру й розвиток національної економіки / М.І. Гойхман // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. - 2014. - Вип.1 - С. 271 - 278.

***Адріенн Гомокі**, студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Заславська О.І., к.е.н.

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Кредитний портфель економічна категорія відтворює три ключові взаємопов’язані між собою показники банківської діяльності: дохідність, ліквідність і ризик. Проблемами управління кредитним портфелем банку займаються такі вчені як А. П. Ковальов, І. А. Нідзельська, М. І. Савлук, А. М. Мороз, О. М. Тарасовець, П. М. Чуб. Серед відомих західних авторів, які досліджували у своїх працях проблеми сучасної портфельної теорії та банківського менеджменту, необхідно відзначити Л. Гітмана, Г. Марковіца, Дж. Маршалла, П. Роуза, У. Шарпа.

Кредитний портфель трактують як сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної банком кредитної політики. Його обсяг оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, у тому числі прострочених, пролонгованих і сумнівних. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів банку, яка має свій рівень дохідності та відповідний рівень ризику. У цьому контексті варто зазначити, що згідно з чинним законодавством оцінка якості кредитного портфеля у вітчизняних банках класифікується за ступенем ризику на п’ять категорій: I (найвища) — немає ризику або ризик є мінімальним; II — помірний ризик; III — значний ризик; IV — високий ризик; V (найнижча) — реалізований ризик. Заборгованість за кредитами, віднесеними до V категорії, є безнадійною. У свою чергу рівень кредитного ризику визначається відповідно до оцінки фінансового стану позичальника, а також дотримання ним графіку погашення основної суми кредитної заборгованості та відсотків за нею [4].

Ефективною можна назвати тільки таку роботу банку, коли оцінка його діяльності свідчить про високий рівень дохідності при виконанні всіх необхідних нормативів. Адже дохідність банку — це позитивний результат його фінансово-господарської діяльності. За рахунок доходів оплачуються всі операційні витрати, формується прибуток, обсяг якого визначає рівень дивідендів, зростання капіталу, розвиток пасивних та активних операцій.

Прибутковість діяльності банку залежить від таких зовнішніх факторів: 1) економічні умови господарювання, рівень техніки й технології, реальні доходи населення, довіра суб'єктів господарювання та приватних осіб до банківської системи, демографічні чинники, структура ринку (скажімо, кількість банків, які обслуговують один і той же ринок), конкуренція, попит і пропозиція на кредит, потенційна кредитоспроможність позичальників, ціна кредитних ресурсів; 2) важелі державного регулювання, фінансова, грошово-кредитна та податкова системи, механізм розподілу прибутку, динаміка рівня доходу за державними цінними паперами, стан валютного ринку та рівень курсів валют, інфляція тощо [2, с. 254].

Таким чином на проблему ефективного використання кредитних ресурсів необхідно дивитися з двох сторін: ефективність використання кредитних ресурсів позичальником (фізичними та юридичними особами) і кредиторами (банками). Можна зазначити, що причиною неефективної діяльності є не тільки власні прорахунки, а й вплив загальнодержавних чинників: прорахунки у грошово-кредитній і фіскальній політиці, низькі темпи приватизації державного сектора, криза платежів, незадовільний розвиток фінансового та фондового ринків, ринків робочої сили, нерухомості та землі. Комерційні банки не завжди ефективно формують портфель, що призводить не тільки до недоотримання доходів, а й до збитків через пролонговані, прострочені і безнадійні кредити. На таку ситуацію мають вплив і підприємства (через недосконалий менеджмент), і держава (через свою іноді нелогічну політику), і самі банки (через недосконалу систему управління кредитним портфелем) [1, с. 255].

Існують традиційний та нетрадиційний підходи до управління кредитним портфелем банку. Традиційний підхід визначено як підхід, що ґрунтується на неформалізованих філософських методах пізнання (наукової уяви, інтуіції), використовує в розрахунках коефіцієнтний аналіз, функціонує у будь-якому середовищі, є простим, швидким та дешевим у застосуванні. Нетрадиційний підхід ґрунтується на загальнонаукових методах пізнання, використовує в розрахунках теорію ймовірності, статистику, економетрію, функціонує у стабільному ринковому («ідеальному») середовищі, є складнішим, повільнішим та дорожчим у застосуванні порівняно з традиційним [1, с. 389].

Практика вчених демонструє, що успішність управління ефективністю банківських вкладень та формування ефективної структури кредитного портфеля банку багато в чому залежить від можливостей менеджменту банківських установ, що здійснює оптимальне формування, управління кредитним портфелем та забезпечує належну ефективність діяльності при мінімально можливому рівні ризику та отриманні максимального результату.

Серед заходів, спрямованих на вдосконалення управління кредитним портфелем комерційних банків, варто виділити такі: 1. Банкам в Україні варто створити принципово нову міжбанківську інформаційну систему (систему «карт позичальників»), яка могла б містити всі аспекти інформації про позичальників, які входять до групи кредитного ризику, але мають бажання отримати кредит. 2. При здійсненні розподілу як одного із головних і універсальних методів управління кредитним ризиком, потрібно поєднувати кредитування позичальників із різних галузей та внутрішньо- регіональне розосередження банківської кредитної активності. 3. При кредитуванні доцільно застосовувати системний підхід до управління ризиками [3, с.156].

Сучасна кредитна діяльність комерційних банків України має негативну характеристику, якої потрібно позбутися. Вона породжена такими факторами: недостатня структурованість кредитного і фінансового ринків (основна маса кредитних організацій – це структури, котрі не змогли визначити власну професійну орієнтацію); загострення кризи платоспроможності виробничих підприємств та організацій – стратегічних клієнтів і позичальників банків; відсутність інституціональних та фінансових умов іпотечного кредитування фізичних і юридичних осіб, що стримує активність фінансових інвесторів, які не виявляють інтересу до акцій «безземельних» підприємств; брак практичного досвіду й професійної підготовки спеціалістів для роботи в умовах ринкової конкуренції; застаріла нормативно-законодавча база, необхідна для регулювання кредитних відносин і банківської діяльності [3, с. 158].

Отже, для покращення кредитного портфеля можна запропонувати ряд рекомендацій:

1. Обережна кредитна політика з підвищенням процентних ставок, постійний моніторинг складових кредитного портфеля, невідкладні дії керівництва банківських установ з управління ризиками повинно призвести до зростання обсягів кредитування, вдосконалення системи управління якістю кредитного портфеля.

2. Впровадження переважно якісних за характером заходів щодо покращення структури кредитного портфеля, на нашу думку, впливатимуть на фінансову стійкість банків та ефективність їх діяльності, дозволять підвищувати конкурентоспроможність і безпеку функціонування вітчизняних банківських установ.

Список використаних джерел:

1. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія / С. Арбузов, Ю. Колобов, В. Міщенко, С. Науменкова – К.: Центр наукових досліджень НБУ: Знання, 2011. – 504 с.

2. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. Герасимович, М. Алексеєнко, І. Парасій-Вергуненко та ін. — К.: КНЕУ, 2010. — 599 с.

3. Ковалев А. П. Кредитный риск-менеджмент: монография / А. Ковалев. – К.: Сузір'я, 2007. – 406 с.

4. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями // Постанова Правління Національного банку України від 25.01.2012 р. № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: bank.gov.ua.

Степан Гричак, *студент*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Чубарь О.Г., к.е.н., доцент

ЗОЛОТОВАЛЮТНІ РЕЗЕРВИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

В періоди світових фінансових криз, а також за умов внутрішньої економічної нестабільності в країні саме золотовалютні резерви виступають головною гарантією сталості національної економіки та національної грошової одиниці. Тому тема золотовалютних резервів на даний час є актуальною.

З початку формування незалежності України постала необхідність побудови власної валютно-фінансової системи, яка б змогла забезпечити ефективне функціонування національної економіки. Україна стала самостійним суб'єктом міжнародних відносин, а тому потребувала спеціальних коштів, які б обслуговували ці відносини. У зв'язку з цим виникла необхідність формування офіційних золотовалютних резервів та раціонального управління ними.

В економічній літературі поняття «золотовалютні резерви», «міжнародні резерви» і «офіційні валютні резерви» є тотожними і не відрізняються за своєю економічною сутністю. Їх використання в різних країнах пов'язане із сформованими звичаями. В України найчастіше використовується термін «золотовалютні резерви».

Згідно з Законом України «Про Національний банк України» золотовалютні резерви – це резерви України, відображені у балансі Національного банку України, що включають в себе активи, визнані світовим співтовариством як міжнародні і призначені для міжнародних розрахунків [4].

Золотовалютні резерви - це зовнішні активи, що контролюються Національним банком України та за першою вимогою можуть бути використані ним для прямого фінансування дефіциту платіжного балансу, непрямого впливу

на обсяги цього дефіциту за допомогою інтервенцій на валютному ринку, що впливають на обмінний курс гривні до іноземних валют, та з іншою метою [2]. Золотовалютні резерви — це запаси іноземних фінансових активів та золота, які належать державі й перебувають у розпорядженні органів грошово-кредитного регулювання і можуть бути реально використані на регулятивні та інші потреби, що мають загальноекономічне значення [3].

Структура офіційних золотовалютних резервів – це сукупність підібраних у певній пропорції валютних активів, використання яких дає змогу центральному банку забезпечувати регулятивний вплив на валютні відносини й організацію зовнішньоекономічної діяльності в країні.

Згідно із Законом України «Про Національний банк України» золотовалютний резерв України складається з таких активів [4]: монетарне золото; спеціальні права запозичення (СПЗ); резервна позиція в Міжнародному валютному фонді; іноземна валюта у вигляді банкнот і монет, кошти на рахунках за кордоном; цінні папери (крім акцій), що оплачуються в іноземній валюті; будь-які інші міжнародно визнані резервні активи за умови забезпечення їх надійності та ліквідності.

Станом на кінець серпня 2015р. обсяги золотовалютних резервів НБУ досягли 12616,67 млн.дол. США і складались з таких компонентів (табл. 1).

Таблиця 1

Склад і структура офіційних резервних активів НБУ станом на 01.09.2015 р., млн. дол. США*

	Сума	**Питома вага, %**
Офіційні резервні активи всього:	**12 616,67**	**100,0**
Резерви в іноземній валюті	11 515,34	91,27
Резервна позиція в МВФ	0,03	0
СПЗ	5,92	0,05
Золото	947,82	7,51
Інші резервні активи	147, 56	1,17

** Складено автором на основі: [1]*

Як видно з таблиці 1, в структурі золотовалютних резервів НБУ провідне місце посідають резерви в іноземній валюті (91,27%) і золото (7,51%). На решту складових офіційних резервних активів припадає всього 1,22%.

Всі повноваження щодо накопичення та зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними та банківськими металами покладено на Національний банк України.

Поповнення золотовалютних резервів проводиться НБУ шляхом: купівлі монетарного золота та іноземної валюти; отримання доходів від операцій з іноземною валютою, банківськими металами та іншими міжнародно визнаними резервними активами; залучення НБУ валютних коштів від міжнародних фінансових організацій, центральних банків іноземних держав та інших кредиторів [4].

Використання золотовалютного резерву здійснюється НБУ на такі цілі: продаж валюти на фінансових ринках для проведення грошово-кредитної політики, включаючи політику обмінного курсу; витрати по операціях з

іноземною валютою, монетарними металами, а також іншими міжнародно визнаними резервними активами та операціях із забезпечення діяльності Національного банку в межах сум, передбачених кошторисом доходів та витрат Національного банку; повернення Національним банком валютних коштів міжнародним фінансовим організаціям, іноземним центральним банкам та іншим кредиторам, включаючи відсотки за користування коштами та інші обов'язкові нарахування; участь у формуванні капіталу і діяльності міжнародних організацій [4].

Не допускається використання золотовалютного резерву для надання кредитів і гарантій та інших зобов'язань резидентам і нерезидентам України.

НБУ формує та накопичує золотовалютні резерви, переслідуючи такі цілі: забезпечення стабільності національної грошової одиниці України; поліпшення кредитоспроможності країни; вплив на офіційний курс національної валюти через девізну політику; створення сприятливих умов для здійснення зовнішніх запозичень; гарантування виконання зобов'язань перед міжнародними валютно-кредитними організаціями; регулювання платіжного балансу України; вплив на динаміку обсягів грошової маси всередині країни з метою досягнення цінової стабільності як стратегічної цілі монетарної політики.

Від обсягів золотовалютних резервів напряму залежить економічна стабільність в країні. Тому для будь-якої держави важливо мати їх в достатній кількості. Динаміка обсягів золотовалютних резервів, наведена в таблиці 2, свідчить, що з 2002 р. по 2007 р. в Україні спостерігалась чітка тенденція до збільшення рівня золотовалютних резервів.

Таблиця 2

Динаміка обсягів офіційних резервних активів НБУ у 2002-2014 рр., млн. дол. США (на кінець періоду)*

Роки	Сума
2002	4 469,00
2003	6943,00
2004	9714,78
2005	19390,58
2006	22358,10
2007	32479,06
2008	31543,20
2009	26505,11
2010	34576,40
2011	31794,61
2012	24546,19
2013	20415,71
2014	7533,33

** Складено автором на основі: [2]*

Світова криза 2008 р. спричинила зменшення золотовалютних резервів. У 2010 р. обсяги офіційних резервних активів суттєво зросли, досягнувши найбільшого обсягу в країні за всю її сучасну історію. Але з 2011 р. спостерігається чітка тенденція до зниження золотовалютних резервів. Економіко-політична криза і ситуація в країні в 2013-2014 рр. призвели до того,

що офіційні резервні активи за рік скоротились майже в три рази і становили 7 533,33 млн. дол. США, що є рекордно низьким рівнем за останні 10 років.

Характерно, що динаміка офіційних резервних активів протягом 2015 р. була позитивною (табл. 3). Головним чином це пов'язано з надходженням коштів від Міжнародного валютного фонду, Європейського Союзу, США та Світового банку.

Таблиця 3

Динаміка обсягів офіційних резервних активів НБУ у 2015 р., млн. дол. США (на кінець періоду)*

січень	6 419,66
лютий	5 625,31
березень	9 969,92
квітень	9 630,98
травень	9 918,09
червень	10 263,70
липень	10 375,39
серпень	12 616,67

** Складено автором на основі: [1]*

Отже, важливість золотовалютних резервів для будь-якої країни має першочергове значення, що особливо зростає в періоди фінансової нестабільності як у світовому масштабі, так і в межах національних кордонів держав. І хоча роль золотовалютних резервів проявляється, в першу чергу, на макроекономічному рівні, слід робити наголос і на тому, що їх обсяги та якість опосередковано впливають і на економічні процеси на рівні регіонів, оскільки забезпечують валютну, фінансову рівновагу, стабільність банківської діяльності, і як результат, - позитивні впливи на всі економічні процеси на різних рівнях національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.imf.org/.

2. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/.

3. Патика Н.І. Міжнародні валютно-кредитні відносини : навч. посіб. / Н.І. Патика. — К. : Знання, 2012. — 566 с.

4. Про Національний банк України: Закон України від 04.07.2014 р., № 2121-111. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.bank.gov.ua.

***Микола Гунько**, старший викладач*
Львівський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Львів

РЕГІОНАЛЬНА БАНКІВСЬКА МЕРЕЖА НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВЩИНИ

Банківська система держави нагадує кровоносну систему підпорядковану одній головній меті – забезпечувати ефективний обіг фінансових ресурсів у державі. Банківська система України в складних економічних умовах, суспільно-політичній ситуації, анексії АР Крим, АТО в частині регіонів

Луганської та Донецької областей також зазнає певного негативного впливу в результаті чого змінюються її кількісні, якісні показники та характеристики.

Банківські установи України на 01.01.2015 р., які працювали в стані «Нормальний» налічували: 146 банків – юридичних осіб; 132 філії; 14948 відділень. На 01.01.2015 р. відповідно – 122; 102; 12498. Аналітики Світового банку очікують консолідацію банківської системи України до 100 банків [3]. Структуру доходів і витрати банків України характеризує табл. 1.

Таблиця 1

Структура доходів і витрат банків України на 1 липня 2015 року[3]

	Показники	Сума[1] (млн. грн.)	%	Сума[2] (млн. грн.)	%
1	ДОХОДИ	119 834	100,0	109 760	100,0
1.1	процентні доходи	81 992	68,4	75 653	68,9
1.2	комісійні доходи	15 256	12,7	14 876	13,6
1.3	результат від торговельних операцій	13 005	10,9	10 580	9,6
1.4	інші операційні доходи	6 710	5,6	5 882	5,4
1.5	інші доходи	1 618	1,3	1 577	1,4
1.6	повернення списаних активів	1 253	1,1	1 192	1,1
2	ВИТРАТИ	201 808	100,0	140 338	100,0
2.1	процентні витрати	53 965	26,7	50 201	35,8
2.2	комісійні витрати	2 851	1,4	2 792	2,0
2.3	інші операційні витрати	7 032	3,5	6 067	4,3
2.4	загальні адміністративні витрати	19 309	9,6	18 360	13,1
2.5	відрахування в резерви	118 450	58,7	62 715	44,7
2.6	податок на прибуток	201	0,1	203	0,1
3	ЧИСТИЙ ПРИБУТОК (ЗБИТОК)	–81 974	х	-30 578	х

[1] За даними балансу

[2] Без урахування неплатоспроможних банків.

Банківська мережа Львівського району відчуває вплив тих факторів, які відбуваються в державі. Змінюються кількісні та якісні показники їх діяльності.

Станом на 01.01.2015р. банківська мережа Львівської області налічувала 11 діючих балансових установ, в тому числі 5 юридично самостійних банків та 6 філій, 986 відділень.

Юридично самостійні банки Львівщини (станом на 01.07.2015 р.): ПАТ «КРЕДОБАНК» - 39 відділень на території області та 70 відділень за межами області; ПАТ АКБ «ЛЬВІВ» - 18 відділень на території області та 6 відділень за межами області; ПАТ «ОКСІ БАНК» - 2 відділення на території області та 4 відділення за межами області; ПАТ «ВіЕс БАНК» - 15 відділень на території області та 23 відділення за межами області; ПАТ «Ідея банк» - 9 відділень на території області та 73 відділення за межами області; ПАТ «УНІКОМБАНК» - 0 відділень на території області та 8 відділень за межами області (1 філія за межами Львівської області) [3].

Юридично самостійні банки Львівщини мають 1 філію за межами області, 83 відділення на території області та 184 відділення за межами області. На початок липня 2015 року мережа безбалансовихустанов діючих банків України у Львівській області налічувала 929 відділень, з яких 70 відділень перебували в стадії тимчасового припинення діяльності. Найчисельніша мережа відділень в АТ «Державний Ощадний банк України» (339 відділень), ПАТ КБ «Приватбанк» (120 відділень), ПАТ «Укрінбанк» (38 відділень), ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» (35 відділень), ПАТ «ЮНІОН СТАНДАРТ БАНК» (31 відділень), АТ «УкрСиббанк» (25 відділень) [3]; [1, с. 234-235].

Всього на Львівщині діють 75 банків, головні офіси яких знаходяться, крім Львова, у Києві, Дніпропетровську, Харкові, Одесі, Полтаві – вказані банки мають на території області 5 філій та 866 відділень (на 01.07.2015 р.) [3].

На думку автора, 42 банки, які мають тільки 1-3 відділення необхідно найдемократичнішим способом «переселити» в інші регіони, бо вони не приймають активної діяльності в регіоні, а тільки «вимивають» грошові ресурси з регіону, не мають можливості надавати кредитні ресурси навіть малим підприємствам, не завжди працюють банкомати в цих відділеннях та інші фінансові недоліки.

Нестабільна політична ситуація та зниження доходів суб'єктів господарювання повинна змушувати банки більш прискіпливо ставитися до аналізу фінансово стану та кредитоспроможності потенційних позичальників. В таких умовах банки змушені формувати кредитний портфель за рахунок коротко- та середньострокових кредитів.

Станом на 1 липня 2015 року вимоги банківських установ області за кредитами становили 20 503, 4 млн. грн., у тому числі, в іноземних валютах – 10496, 2 млн. грн. (у грошовому еквіваленті) [3].

Юридично самостійні банки Львівщини станом на 01.07.2015 р. загальна сума фактично сплачених статутних капіталів зросла на 16, 4% і склала у: ПАТ «КРЕДОБАНК» - 1919,0 млн. грн.; ПАТ АКБ «ЛЬВІВ» - 252,9 млн. грн.; ПАТ «ОКСІ БАНК» - 120,0 млн. грн.; ПАТ «ВіЕс БАНК» - 420,0 млн. грн.; ПАТ «Ідея банк» - 186,2 млн. грн.; ПАТ «УНІКОМБАНК» - 460,6 млн. грн.

Комплексна програма розвитку банківської системи України на 2015 – 2020 роки передбачає підвищення рівня капіталізації банківської системи – капітал банків до 350 млн. грн., активи – до 2 500 млрд. грн. Передбачається щорічне зростання кредитного портфеля банків, починаючи з 2015 року, кредитний портфель банків становитиме не менше, ніж 10% [2].

Банки Львівщини при вимозі підвищити мінімальний розмір статутного капіталу банку до 500 млн. грн. наразі зможуть виконати лише 2 банки.

Проблеми, які необхідно вирішити банкам Львівського регіону: демократичним шляхом (територіальне управління Національного банку України та Асоціація банків Львівщини) розглянути і запропонувати перевести відділення деяких банків на інші території; розглянути питання про можливість об'єднання і злиття філій, відділень на території області; вивчити можливість об'єднання роботи банкоматів різних банків в єдиній системі для зниження оплати за проведення банківських операцій.

Список використаних джерел:

1. Гунько М. М. Банки Львівщини: тенденції сучасності // Фінансово-кредитна система: вектор розвитку для України: збірник матеріалів І Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23-25 квітня 2015р.) – Ужгород: ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 201. – С.234-235.

2. Комплексна програма розвитку банківської системи України на 2015-2020 роки (Проект). Електронний ресурс – Режим доступу: http://www.reform.in.ua

3. Національний банк України. Офіційне інтернет-прецтавництво. Електронний ресурс – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua

Деніза Долбнєва, *к.е.н.*
доцент кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет ім. І. Франка, м. Львів

ПОБУДОВА ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ

В сучасних умовах ведення вітчизняного банківського бізнесу першочергового значення набуває стратегічна складова управління кредитним ризиком банку. Проблеми, які мали місце під час настання світової фінансово-економічної кризи та наслідки кризи у посткризовий період здійснили істотний вплив на банківський сектор України саме через недосконалу систему оцінювання, прогнозування та управління банківськими ризиками взагалі та кредитним ризиком зокрема.

Першочергового вирішення потребує побудова дієвої системи управління кредитним ризиком банку, яка можлива за рахунок використання ефективних методик оцінювання рівня кредитного ризику та прогнозування ймовірності настання ризикових подій, впровадження процедур й методів попередження та мінімізації збитків за кредитними операціями, розробки управлінських заходів щодо забезпечення максимальної прибутковості кредитної діяльності у довгостроковій перспективі. Зростає актуальність питання управління кредитним ризиком банку з використанням стратегічної складової управління.

Дослідження особливостей визначення сутності стратегічного управління у розрізі процесного, цільового та системного підходів дозволило уточнити сутність та зміст поняття «стратегічне управління кредитним ризиком банку», під яким будемо розуміти управлінський процес, який складається з системи методів й механізмів з певними етапами, принципами, функціями й спрямований на розробку та реалізацію ефективних стратегій щодо мінімізації рівня кредитного ризику і, як наслідок, формування якісного кредитного портфеля у довгостроковій перспективі.

Основою системи стратегічного управління кредитним ризиком банку є забезпечення своєчасного визначення мети кредитної діяльності, яка підпорядковується місії діяльності банку, об'єкту, суб'єктів, принципів, функцій стратегічного управління кредитним ризиком, розробки стратегії управління кредитним ризиком банку задля підтримання та забезпечення запланованого рівня дохідності з урахуванням допустимого рівня ризиковості кредитної діяльності у довгостроковій перспективі.

До суб'єктів системи стратегічного управління кредитним ризиком банку можливо віднести: 1) суб'єктів, які визначають загальні напрями кредитної діяльності банку, а саме кредитну стратегію та кредитну політику; 2) суб'єктів, які приймають рішення щодо надання кредиту; 3) суб'єктів, які приймають участь у заповненні кредитної заявки, проведенні попередніх переговорів з потенційним позичальником, оцінці його діяльності, підписанні кредитного договору; 4) суб'єктів, які здійснюють супроводження кредиту та контроль за станом його обслуговування.

Сутність системи стратегічного управління кредитним ризиком банку повніше розкривається в її функціях:планування, організація, мотивація, контроль, позиціонування та структуризація, адаптація, кооперація, прогнозування. Для ефективної реалізації мети та завдань стратегічного управління кредитним ризиком банку вони повинні перебувати у тісному взаємозв'язку та взаємозумовленості.

Поряд з функціями стратегічне управління кредитним ризиком банку вимагає наявності певного переліку принципів. Узагальнення результатів аналізу сутності принципів стратегічного управління дозволило виокремити принципи стратегічного управління кредитним ризиком банку, які можуть бути покладені в основу його організації та реалізації: системності, перспективності, прогресивності, оперативності, реалістичності, адаптивності та динамічності.

Визначивши основні складові елементи системи стратегічного управління кредитним ризиком банку (мета, об’єкт, суб’єкти, функції та принципи) можемо побудувати й саму систему (рис. 1.).

Важливо зазначити, що на другому етапі відбувається побудова економіко-математичної моделі впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на кредитний портфель банку дозволяє прогнозувати тенденції зміни кредитного портфеля в залежності від зміни окремих показників банківської діяльності та макроекономічної ситуації в країні, що допомагає обґрунтувати управлінські рішення щодо напрямів розміщення банківських ресурсів, планування темпів приросту кредитного портфеля з метою оптимізації рівня кредитного ризику та мінімізації збитків внаслідок його реалізації.

Розробка стратегії управління кредитним ризиком банку здійснюються з урахуванням можливостей й альтернатив кредитної діяльності та має бути спрямована на забезпечення збалансованого кредитного портфеля банку у площині «дохідність-ризиковість». Пропонується використовувати три види ризикових кредитних стратегій: толерантну до ризику стратегію, диверсифіковану кредитну стратегію ризиків та стратегію локалізації кредитних ризиків. При обранні відповідної стратегії управління кредитним ризиком її зміст може корегуватися з урахуванням особливостей кредитної діяльності банку (цілей та пріоритетів, які закріплені у Кредитній політиці).

Після того, як була досягнута мета стратегічного управління кредитним ризиком та отримано результат виникає необхідність у визначенні нових стратегічних орієнтирів кредитної діяльності банку.

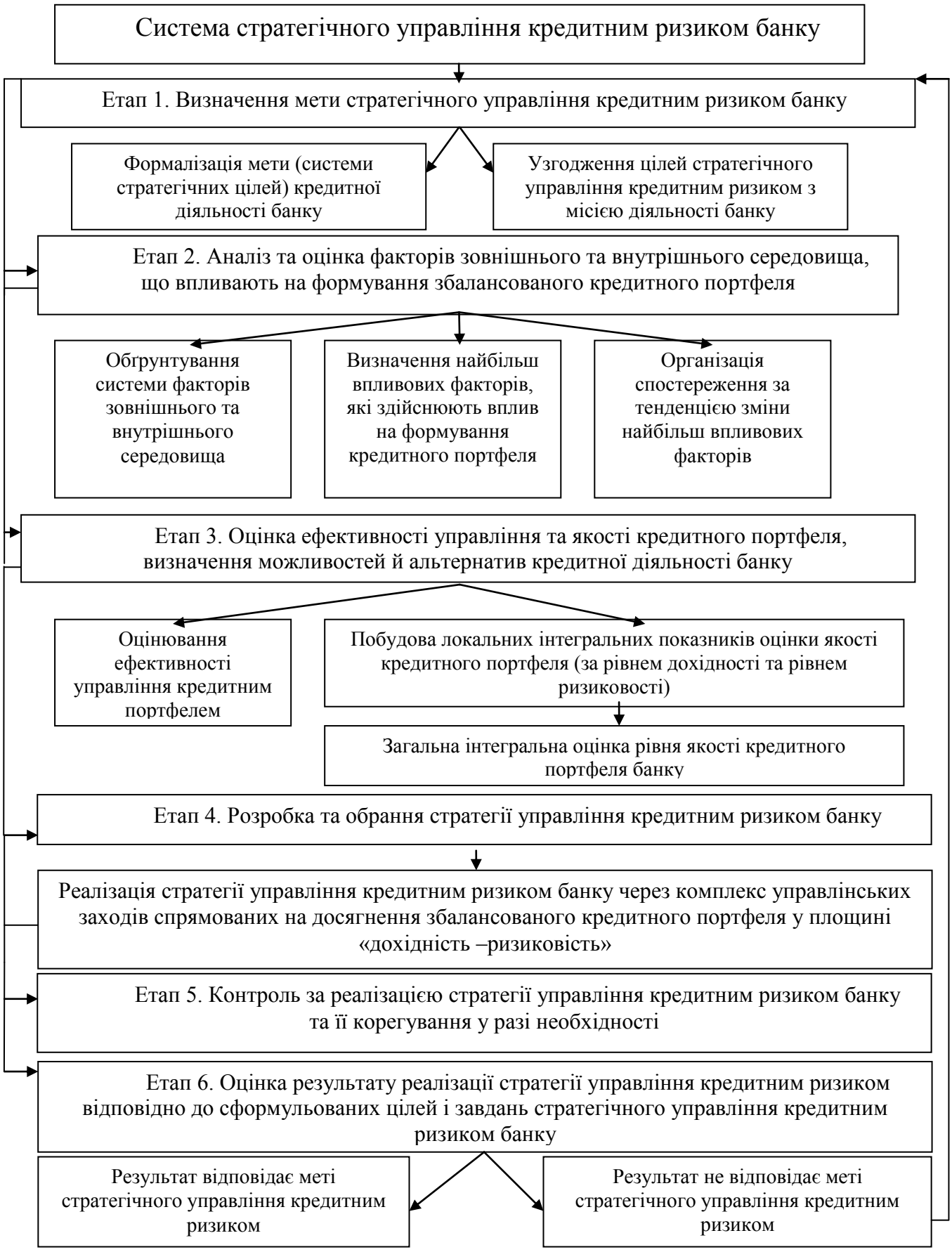

Рис. 1. Система стратегічного управління кредитним ризиком банку

Таким чином, місія діяльності банку визначає мету системи стратегічного управління кредитним ризиком, яка є цілеспрямованим комплексом заходів

щодо здійснення ефективної кредитної діяльності банку задля отримання запланованого рівня дохідності з урахуванням допустимого рівня ризиковості. В той час як обрання стратегії управління кредитним ризиком банку, відповідної поточним умовам кредитної діяльності, є важливою складовою системи стратегічного управління кредитним ризиком банку.

Список використаних джерел:

1. Болгар Т. М. Проблемні кредити банків як результат реалізації кредитного ризику / Болгар Т. М. // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1 (7). – С. 50-58.

2. Джулай І. А. Щодо оцінки ризиків і механізмів їх зниження в комерційних банках / Джулай І. А. : наук. праці Кіровоградського національного технічного університету : економічні науки, вип. 12. Ч. 1. – Кіровоград : КНТУ, 2007. – 370 с.

3. Корнилюк Р. В. Якість кредитних портфелів банків України в період системної нестабільності / Корнилюк Р. В. // Глобальні та національні проблеми економіки . – 2014. – № 2. – С. 1085-1089.

4. Криклій О.А. Управління кредитним ризиком банку: монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 86 с.

5. Подчесова В. Ю. Управління кредитним ризиком банку [Текст] : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / В. Подчесова. – Суми, 2009. – 19 с.

Сільвія Долгош, *студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Огородник В.О., к.е.н., доцент

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сучасні тенденції розвитку економіки та банківського сектору країни обумовлюють пріоритетність вирішення проблем забезпечення стійкості банківської системи. Щоб виконувати взяту на себе місію збереження і примноження суспільного капіталу, банки мають відповідати високим стандартам надійності та фінансової стійкості, адже саме ці характеристики формують довіру до банківської системи з боку вкладників та клієнтів.

В умовах кризових явищ та їх негативного впливу на банківську систему фінансовій стійкості банків та розвитку механізмів її забезпечення слід приділяти особливу увагу. Віддаючи належне доробку учених, слід зауважити, що з огляду на реалії сьогодення проблеми забезпечення фінансової стійкості українських банків потребують подальших досліджень.

Фінансова стійкість являється однією з найважливіших характеристик діяльності комерційного банку. Забезпечення фінансової стійкості банківських установ, здійснення ефективного управління нею в сучасних умовах розглядається як основне завдання та запорука стабільного розвитку банку [5].

У процесі дослідження проаналізовано й узагальнено погляди багатьох учених щодо визначення поняття «фінансова стійкість банку» (табл. 1.).

Досить часто фінансову стійкість ідентифікують з такими економічними поняттями, як платоспроможність та ліквідність. Так, деякі науковці стверджують, що фінансова стійкість банку визначається рівнем його

ліквідності та платоспроможності. Необхідно відзначити, що ліквідність комерційного банку характеризує механізм швидкого перетворення активу у готівку з метою забезпечення своєчасного виконання боргових зобов'язань, а платоспроможність характеризується рівнем забезпеченості фінансових зобов'язань банку власним капіталом, що дозволяє банку виконати законні вимоги перед кредиторами. Безумовно, це важливі складові, але врахування даних понять для визначення фінансової стійкості банку є недостатнім.

Таблиця 1

Основні підходи до визначення фінансової стійкості банку*

Науковець	Визначеннння фінансової стійкості банку
С.Г. Арбузов	Стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю [1].
Р. І. Шиллер	Вираження узагальнюючої результативності усіх складових його стійкості і вимірюється системою показників, насамперед, обсягом і структурою власних ресурсів, рівнем прибутковості, нормою прибутку на власний капітал, встановленими показниками ліквідності, мультиплікативною ефективністю власного капіталу, обсягом створеної доданої вартості [10].
Ж.М. Довгань	Спроможність банківської системи подолати кризові ситуації в різних сферах і продовжувати функціонування, не викликаючи при цьому необхідності в економічних агентів радикально змінювати свої цілі і завдання щодо клієнтів навіть в умовах істотно негативних наслідків [4].
С.П. Прасолова	Стан, за якого за умов проведення виваженої прибуткової діяльності (із наявними надлишками ліквідності та створеними у потрібному обсязі резервами), банк дотримується у своїй діяльності норм та вимог Національного банку України та має бажаний (відповідно до обраної стратегії) фінансовий стан [8].
Є.В. Склеповий	Динамічна, інтеґральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів, повноцінно (з максимальною ефективністю і мінімальним ризиком) виконувати свої функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища [9].
В.Ю. Масленчиков	Відповідність (невідповідність) діяльності банку основним плановим (нормативним) узагальнюючим показникам, що синтезують характеристики економічних складових фінансової стійкості: обсягу й структури власних засобів, рівня доходів і прибутку, норми прибутку на власний капітал, достатності ліквідності, мультиплікативної ефективності власного капіталу, створення банком доданої вартості [7].

* *Узагальнено автором на основі даних [1, 4, 7, 8, 9, 10]*

Так, наприклад, глосарій банківської термінології визначає фінансову стійкість, як стан банку, що забезпечує баланс грошових потоків, відображає достатність власного капіталу для підтримки платоспроможності та ліквідності, а також його рентабельності. Фінансова стійкість означає, що банківська установа здатна своєчасно платити за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормального функціонування на ринку банківських послуг [6, с.131].

На сьогодні існує величезна різноманітність факторів, що впливають на формування стійкості комерційного банку (рис. 1.)

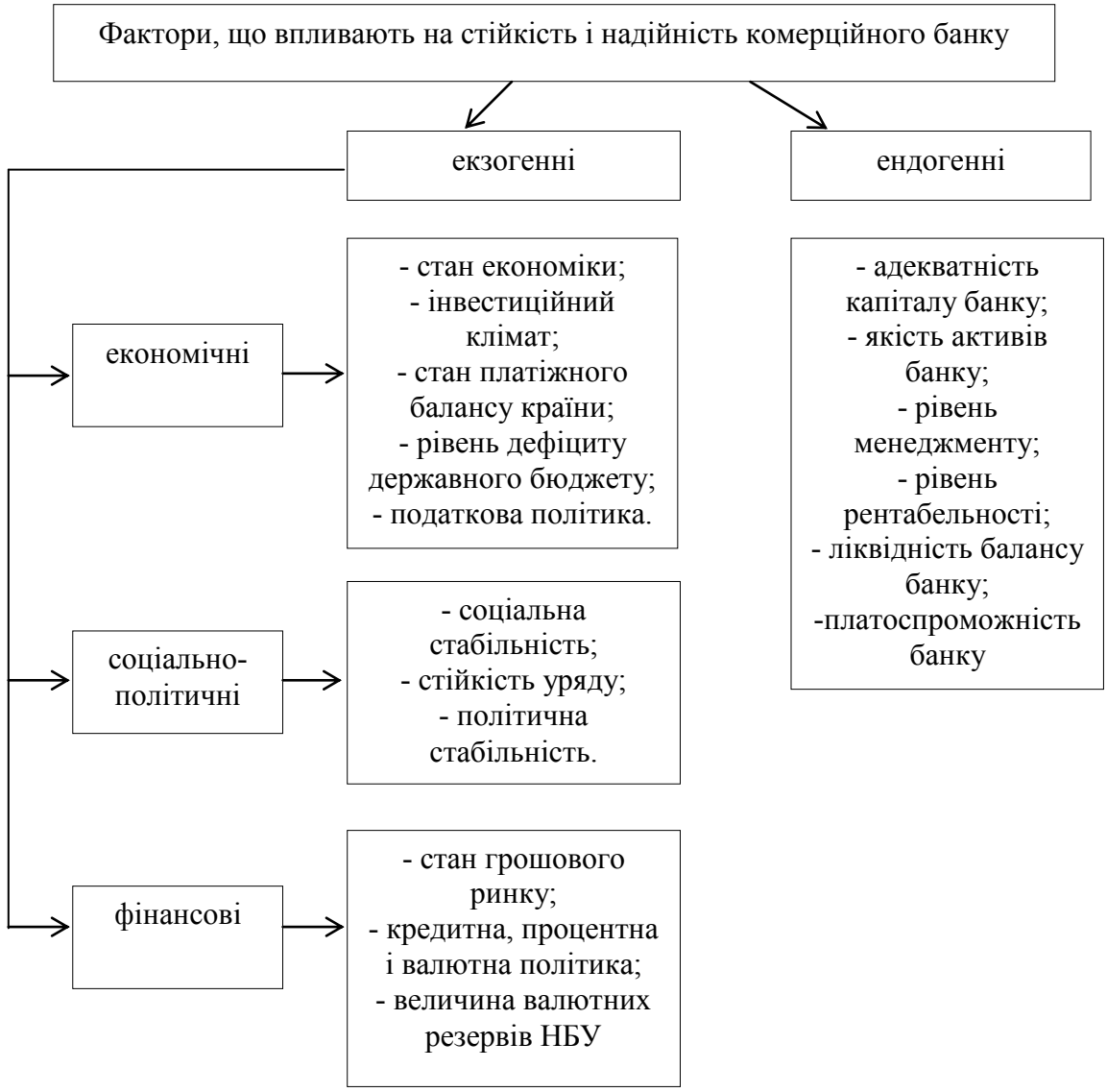

Рис. 1. Система факторів, що впливають на стійкість банку*

**Розроблено автором на основі даних [3]*

Наведені фактори є загальними для всіх комерційних банків й істотно впливають на досягнення ними стану фінансової стійкості. Відповідно, при визначенні напрямів підвищення стійкості банків, доречним є врахування всієї системи факторів.

Зважаючи на стан банківської системи в Україні, можна сформувати певний перелік проблем, які негативно позначаються на ефективності її функціонування впродовж тривалого часу. Серед таких: низький рівень капіталізації банків, високий рівень залежності ресурсів банків від зовнішніх запозичень, низька якість банківських активів, висока вартість банківських послуг, що зумовлює зменшення попиту на них серед населення [11].

Таким чином для покращення ситуації у банківському секторі доцільно впровадити певні заходи, слід вжити низку заходів, підвищити фінансову стійкість комерційних банків, а саме:

– стабілізація національної валюти (регулювання пропозиції іноземної валюти, зниження доларизації вітчизняної економіки);

– стабілізація банківської системи, що забезпечується шляхом: гарантування збереження вкладів у банківських установах; контролю за цільовим використанням кредитів рефінансування; обмеження боргового тиску на позичальників; надання гарантій за міжбанківськими кредитами; формування системи моніторингу за появою ознак нестабільності; рекапіталізації банків; поліпшення управління ризиками тощо;

– удосконалення нормативно правового поля діяльності банківських установ через внесення змін до законодавчої бази в частині систематизації обов'язкових економічних нормативів, що дасть змогу підвищити ефективність банківського регулювання та нагляду;

– активізація процесів реорганізації і реструктуризації банків, як засобу зміцнення їх фінансової стійкості, а також виходячи з критеріїв економічної ефективності банків-правонаступників, законодавче врегулювання стимулюючих заходів, зокрема зменшення капіталу проблемного банку, що приєднується до фінансово стійкого, на суму безнадійних та сумнівних до повернення боргів [2].

Проаналізувавши теоретичні засади фінансової стійкості, слід зазначити, що науковці не дійшли до єдиної думки при визначенні даного поняття. Але, узагальнюючи різні точки зору, можна зробити висновок, що фінансова стійкість комерційного банку – це такий стан банківської установи, при якому вона є платоспроможною, ліквідною, має достатню величину регулятивного капіталу для покриття всіх можливих ризиків, пов'язаних із банківською діяльністю, і при цьому залишається достатньо рентабельною, тобто її активи використовуються максимально ефективно.

Список використаних джерел:

1. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с.
2. Білик А. Проблеми забезпечення фінансової стійкості комерційних банків в Україні та шляхи їх вирішення: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://conf-cv.at.ua/
3. Довгаль Ю.С. Сутність фінансової стійкості комерційного банку та ефективні шляхи її забезпечення / Ю.С. Довгаль, Р.О. Чамара // Фінансовий простір. – 2015. – №1 (17). – С.130-134.
4. Довгань Ж. М. «Базель ІІІ» у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи / Ж. М. Довгань // Вісник УБС НБУ. – 2011. – № 1. – С. 224 – 229
5. Кузьмін Д.В. Фінансова стійкість як одна з найважливіших характеристик діяльності комерційного банку: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/33_DWS_2013/Economics/3_147580.doc.htm
6. Лукін В.О. Теоретичні та методичні підходи до аналізу фінансової стійкості банківської установи / В.О. Лукін, К.Ю. Гребенюк // Молодий вчений. – 2015. – №1 (16). – С.130-133
7. Масленченков Ю. С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке: технология финансового менеджмента клиента / Ю. С. Масленченков. – М.: Перспектива, 1997. – 214 с.
8. Прасолова С. П. Банківські операції: навч. посіб. та практ. / С. П. Прасолова, О. С. Вовченко– К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 568 с.

9.Склеповий Є. В. Складові стійкості комерційного банку / Є. В. Склеповий // Банківська справа. – 2002. – № 5. – С. 138–142.

10. Шіллер Р.І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення /Р.І. Шіллер. – К.: Наукова думка, 2000. – 158 с.

11. Ясіновська І.Ф. Проблеми забезпечення фінансової стійкості комерційних банків: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/

Єлизавета Дюлай, *аспірант*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І., к.е.н., доцент

КЛІЄНТООРІЄНТОВАНІСТЬ – ОДИН З КЛЮЧОВИХ ФАКТОРІВ УСПІХУ В СЬОГОДНІШНІХ РЕАЛІЯХ

З початку 2015 року фінансовий сектор в Україні сильно постраждав від поєднання політичних та безпекових чинників, а також тиску від обмінного валютного курсу. Банківська система, яка представляє більше 95% всіх фінансових активів, має структурні недоліки – високі ставки кредитування пов'язаних осіб, коротка відкрита валютна позиція багатьох банків, високий рівень проблемних кредитів у загальному обсязі банківських активів – що збільшує її вразливість до потрясінь, та є результатом застосування стримуючих заходів і неефективного врядування в системі. Ці структурні проблеми були посилені за рахунок розгортання кризи в країні. Банкам приходиться оптимізовувати свої витрати, в тому числі і на клієнтський сервіс, а з іншого боку, в результаті боротьби за нових та вже існуючих клієнтів фінансовим установам потрібно покращувати якість обслуговування.

Криза призводить до нестабільності не тільки національної валюти. Клієнти стають більш знервованими і при любій, навіть надуманій причині, ладні забрати свої заощадження і перейти на обслуговування до іншого банку. Самі ж фінасові установи в сьогоднішніх умовах прямують до зниження витрат і клієнту, який і так не має достатньої впевненості в бажанні залишитись зі своїм банком, нічого не залишається як миритись зі зниженням якості обслуговування або покидати його. Тенденції показують, що все більший акцент необхідно робити на підтримуванні відносин з існуючими клієнтами та на продажі їм більшої кількості продуктів. Банки знаходяться в процесі переходу до більш клієнтоорієнтованої стратегії, в основі якої лежать розвиток і підтримка довгострокових, надійних зв'язків з суб'єктами ринку.

Вагомий внесок у дослідження клієнтоорієнтованості внесли такі відомі вчені, як Ж.-Е. Мерс'є, Ж.-Е. Пісіні, М.Ваш, А. Кулінич, В. Лошков, І.Манн, О. Мухортова, О. Новіков, Т. Леонович, Е.А. Герасимова, А. Челенков, Т. Сонина, В.В. Федірко, С.В. Лосев та ін.

Вкрай важливо для банків сьогодні мати чітке уявлення про те, що означає «орієнтація на споживача», як стати клієнтоорієнтованим, і як конвертувати ці зусилля в прибуток. Якість обслуговування – це стійка конкурентна перевага. Це невід'ємний та один із ключових факторів успіху банку, так би мовити, стратегія майбутнього, над якою слід працювати вже

сьогодні. Реалізація клієнтоорієнтованого підходу можлива за умови розробки ефективної клієнтоорієнтованої стратегії, що поєднує перспективні цілі та найбільш ефективні методи їх досягнення, які дають можливість отримувати конкурентні переваги за рахунок залучення клієнта в бізнес-процеси банку та створення персоналізованих продуктових пропозицій [10].

Клієнтоорієнтованість – характеристика бізнесу, яка відображає місце інтересів клієнта в системі пріоритетів керівництва і власників [2].

Визначаючи основні елементи клієнтоорієнтованого підходу в банку, відокремлюють поняття «лояльність споживачів», досягнення яких і стає пріоритетною метою діяльності банку, та «управління лояльністю», що є складовою комплексної системи взаємодії банку з клієнтами. На цьому зосереджена робота окремого напрямку в банку, орієнтованого на підтримання постійних відносин банківської установи зі споживачами, розробку ефективної стратегії та політики їх взаємин і зміцнення лояльності клієнтів банку [4].

Французькі фахівці Ж.-Е. Мерс'є і Ж.-Е. вважають, що в сфері банківського маркетингу відбувається процес, пов'язаний з розробкою і реалізацією стратегії задоволення потреб клієнтів. За їхніми оцінками, роздрібні банки, які здатні реалізувати подібну стратегію, можуть підвищити рентабельність своїх операцій у розрахунку на одного клієнта на 50-100 % [3].

Компанія, яка реально бачить результати своїх бізнес-процесів і отримує певну оцінку клієнтів, заробляючи бонуси правильно проведеної політикою чи діями, справедливо вважається клієнтоорієнтованою.

Клієнтоорієнтованість – це спосіб ведення бізнесу, при якому споживач – це жива людина зі своїми бажаннями і потребами, які можуть і повинні бути почуті та задоволені.

Буде правильним зазначити, що будь-який банк, формуючи бізнес-процеси, стоїть перед вибором між миттєвим отриманням прибутку і довгостроковим, але гарантовано стабільним. Ось декілька принципів, які корисно не просто знати, а й дотримуватися у своїй діяльності: приділяти клієнтові максимум уваги, економлячи його час і гроші; бути терплячим і вміти співпереживати; забезпечити індивідуальний підхід до кожного клієнта; надавати чітку та достовірну інформацію; завжди допомагати і вирішувати питання в найкоротші терміни; намагатись викликати прихильність і довіру до себе; виправдовувати і перевершувати очікування клієнта; обов’язково пам’ятати про ввічливість, повагу, відповідальність, компетентність і подяку.

Будь-які дії, спрямовані на покращення обслуговування, доступність звернень, кваліфіковані поради, зручні сервіси, у кінцевому підсумку підвищують рівень організаційної культури підприємства. Що у позитивному результаті суттєво впливає на підвищення лояльності потенційних клієнтів - основного фактора клієнтоорієнтованості банківської установи.

Для успішного та ефективного існування банку, впровадження клієнтоорієнтованого підходу є першочерговим завданням, оскільки клієнти є найбільшою цінністю будь-якої компанії. Задоволеність клієнта – це різниця між отриманим досвідом клієнта і його очікуванням. Тому кожне звернення

клієнта потрібно розцінювати як можливість побудувати довгострокове і взаємовигідне співробітництво.

Сучасні умови вимагають переорієнтуватись на розвиток інноваційних та нетрадиційних банківських послуг, а також на покращення якості банківського обслуговування за рахунок впровадження сучасних інформаційних технологій. Якість – це здатність сервісу задовільняти потреби, незмінно відповідаючи очікуванням клієнта і перевершуючи їх.

Основою клієнтоорієнтованості є спроба вибудувати довгострокові відносини з клієнтами, за рахунок таких інструментів, що допомагають регламентувати і технологізувати цей процес. Серед них – програми лояльності, event-marketing, CRM.

Ставлення до клієнта – це здатність працівника в спілкуванні з клієнтом бути ввічливим і тактовним, вміти викликати довіру і прихильність до себе, і як результат створити умови для задоволення потреб клієнтів і продажу продуктів. Необхідно пам'ятати про ефективний результат - зрозуміти клієнта і знайти професійне рішення, яке буде вигідним як для клієнта, так і для Банка, тим самим формуючи лояльність клієнта і підвищуючи рівень продажів банківських продуктів і послуг. Лише знаючи свого клієнта, розуміючи його потреби і передбачаючи його потенційні бажання, можна створити продукт чи послугу, від яких неможливо відмовитись.

Список використаних джерел:

1. Лосев С.В. Управление отношениями с клиентами // Маркетинг в России и за рубежом. - №1(51). – 2006. – С. 42-47.

2. Новиков А. Что такое клиентоориентированность [Электронный ресурс] // 2007. – Режим доступа: http://blog.mikromarketing.ru/marketing/what-is-clienting/

3. Підручн. [для студ. вищ. навч. закл.]/ І. О. Лютий, О. О. Солодка – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 776 с.

4. Челенков А., Сонина Т. Клиентоориентированный подход в маркетинге взаимоотношений./ Маркетинг №1 (122).-2012. – с. 115-125.

***Галина Коваль**, студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Заславська О. І., к.е.н.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

У сучасних умовах, що склалися в економіці України, особливо гостро постає проблема активізації інвестиційної діяльності. Для забезпечення економічного зростання країни пріоритетним завданням економічної політики є нарощення обсягів інвестицій та покращення їх структури. Невід'ємними учасниками інвестиційного процесу сьогодні є комерційні банки, які посідають вагоме місце в усіх сегментах інвестиційного ринку. Фінансування інвестицій у реальний сектор національної економіки через ринок інвестицій і залучення на ці цілі вітчизняних капіталів, через активну участь у даному процесі банків, повинно забезпечити сталий економічний розвиток України. Тому розвиток

інвестиційного ринку як невід'ємної частини фінансового ринку та активізація діяльності комерційних банків на ньому набувають важливого значення для подальшого економічного розвитку України.

За своєю сутністю інвестиції є надзвичайно складним поняттям, що інтегрує в собі різні економічні процеси, які впливають на виробництво, розподіл, обмін та споживання національного продукту, тобто вони є фундаментальною основою суспільного відтворення. На макрорівні інвестиції забезпечують фінансування механізму зростання і розвитку економіки країни. На мікрорівні інвестиції виступають як інструмент, у який можна вкладати кошти для отримання прибутку [1].

Інвестиційна діяльність в Україні реалізується через налагоджену систему фінансових інститутів, але ключову роль тут відіграє банківська система.

Сьогодні вкладення банків в економіку України здійснюється у двох основних формах: пряме фінансування інвестиційних проектів; вкладення в цінні папери.

До інвестиційних вкладень також варто віднести банківські інвестиційні кредити, оскільки вкладення в цінні папери та надання кредитів формують кредитно-інвестиційний портфель банку [2].

Формування кредитно-інвестиційного портфеля банку є непростим і досить важливим завданням, оскільки потребує узгодження суперечливих критеріїв: максимізації прибутку та мінімізації ризику. Оптимізація кредитно-інвестиційного портфеля підвищує ефективність кредитних й інвестиційних операцій. При цьому основним завданням є визначення оптимального співвідношення між кредитною й інвестиційною діяльністю комерційного банку. У зв'язку з цим доцільно дослідити тенденції зміни основних показників кредитно-інвестиційного портфеля вітчизняних банків, що наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Структура кредитно-інвестиційного портфелю першої п'ятірки українських банків 2012-2014 рр. [4]

№ з/п	Назва банку	*01.01.2013*		*01.01.2014*		*01.01.2015*	
		КІП, млн. грн.	**Питома вага, %**	**КІП, млн. грн.**	**Питома вага, %**	**КІП, млн. грн.**	**Питома вага, %**
1	ПРИВАТБАНК	128807,37	19,25	160752,96	21,44	154215,57	20,39
2	ОЩАДБАНК	77332,95	11,56	94682,34	12,63	103801,27	13,72
3	ДЕЛЬТА БАНК	31156,51	4,66	46253,56	6,17	40129,85	5,31
4	ПРОМІНВЕСТБАНК	29577,87	4,42	40363,30	5,38	40802,48	5,39
5	СБЕРБАНК РОСІЇ	27467,11	4,11	36950,66	4,93	41397,94	5,47
	Всього	669075,04	100,00	749661,12	100,00	756326,67	100,00

Як свідчать дані табл. 1, станом на 01.01.2013 р. кредитно-інвестиційний портфель (КІП) банків в Україні склав 669 075,04 млн. грн., що на 80 586,08 грн. менше, ніж за аналогічний період 2014 р., і на 87 251,63 млн. грн. менше,

ніж на початку 2015 р. У ці зазначені періоди спостерігається поступове нарощування обсягів кредитно-інвестиційного портфеля банками.

Лідером за обсягом кредитно-інвестиційного портфелю в Україні є «Приватбанк», друге місце посідає «Ощадбанк», а на третьому – «Дельта банк».

Темп приросту кредитного портфеля у 2014 році склав 12,04%, а на початок 2015 року даний показник дорівнював 0,8%, що вплинуло також і на динаміку валового внутрішнього продукту за відповідні періоди [4].

Для більш детального аналізу доцільно розглянути також структуру кредитно-інвестиційного портфеля банків України (рис. 1).

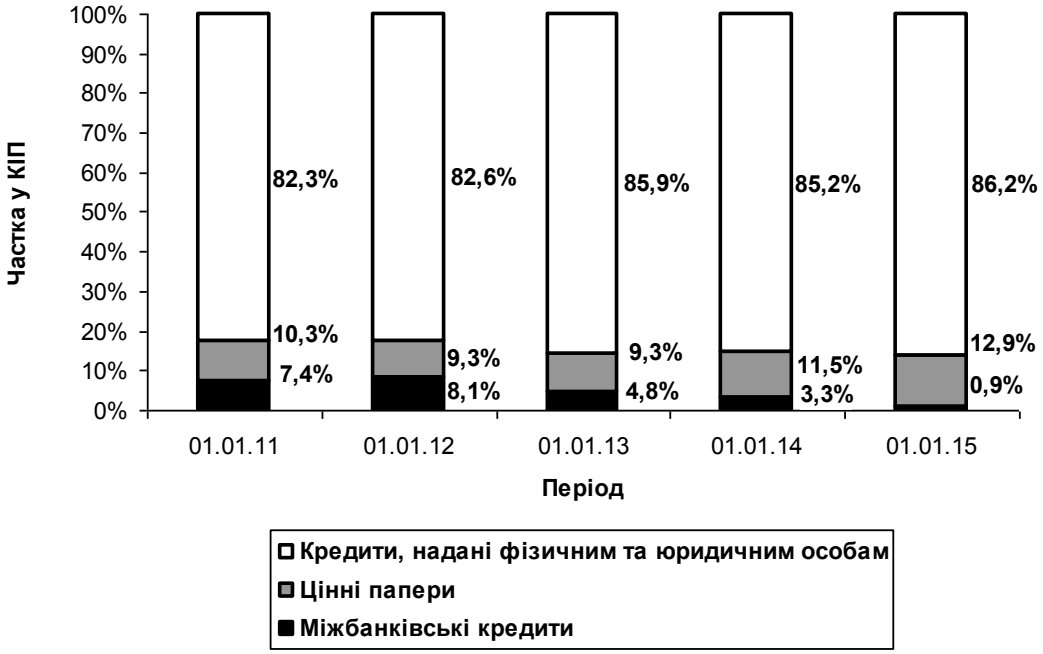

Рис.1. Структура кредитно-інвестиційного портфеля банків України протягом 2010–2014 рр. [5]

Дані рис. 1 свідчать, що основною складовою кредитно-інвестиційного портфеля банків України виступають саме кредити, надані фізичним та юридичним особам (у тому числі й інвестиційного характеру). Однак при цьому протягом аналізованого періоду відбулися досить значні зміни у співвідношенні двох інших компонентів. Так, частка міжбанківських кредитів станом на 01.01.2015 р. досягла мінімального рівня протягом досліджуваного періоду, що в даному контексті є позитивним фактором, оскільки даний вид кредитування не передбачає прямого впливу на забезпечення реального сектора економіки інвестиційними ресурсами, маючи лише опосередковане значення у процесах перерозподілу коштів між банківськими установами.

Натомість, питома вага інвестицій у цінні папери характеризується поступовим зростанням протягом аналізованого періоду, що, однак, може свідчити як про збільшення обсягів інвестицій у цінні папери юридичних осіб, так і про політику банків щодо управління ризиками діяльності шляхом купівлі цінних паперів, емітованих державою [5].

Основною формою банківських інвестицій є фінансові інвестиції та вкладення капіталу у придбання нематеріальних активів. При цьому більшість

банків недостатньо інвестують реальний сектор економіки України, що зумовлено їх неготовністю надавати значні й довгострокові кредити, нестійкістю функціонування виробничих підприємств, відсутністю реальних структурних перетворень у вітчизняній економіці та високими ризиками.

Для подолання вище перерахованих проблем необхідно:

1. Підтримувати розвиток ринку банківських послуг, в т.ч. інвестиційних, які зближують фінансовий і реальний сектори економіки, сприяють доступу до вільних фінансових ресурсів, а для банків розширюють джерела їх доходів.

2. Вивчати практику інвестиційних послуг на досвіді окремих банків і небанківських фінансових компаній в Україні.

3. Сприяти розвитку послуги інвестиційного менеджменту (довірчого управління активами професійних учасників фінансового ринку і активами приватних осіб), який є могутнім інструментом залучення ресурсів. Можливості цього інструменту не лише можуть дорівнювати прибутковості від брокерських операцій, а і здатні оживити попит на інші фінансові послуги.

4. Активізувати і стимулювати державну підтримку створення інвестиційних банків та інвестиційно-банківських інститутів в Україні.

5. Об'єднання українських інвестиційних банків в консорціуми за участю зарубіжних банків, визнаних професіоналами у сфері інвестиційно-банківського бізнесу на міжнародному фінансовому ринку для успішнішого функціонування [3].

Отже, українські банки мають ще незначний досвід у здійсненні інвестицій. Низька активність банків як інвесторів на фондовому ринку пояснюється недостатнім рівнем розвитку його інфраструктури, незначною прозорістю, проведенням великої кількості операцій на неорганізованому ринку та відсутністю широкого вибору інструментів фондового ринку. Для сучасних банківських інвестицій характерним є переважання у них кредитної форми, що обумовлено відносно слабким розвитком ринку цінних паперів.

Проведене дослідження стану банківського інвестиційного кредитування в останні роки свідчить про недостатній рівень розвитку даної сфери при наявності вагомого потенціалу до її розширення. Даний факт пов'язаний з рядом причин об’єктивного та суб’єктивного характеру, які стосуються як загального рівня стабільності розвитку національної економіки в різних її сферах, так і незацікавленістю банків у фінансуванні інвестиційних проектів у зв’язку зі значними ризиками та невідповідністю термінів ресурсної бази строкам реалізації інвестицій.

Отже, за результатами проведеного дослідження можна сформулювати такі висновки щодо шляхів подолання причин низької ефективності інвестиційної діяльності банківських установ:

— необхідно розробити та впровадити невідкладні заходи щодо активізації участі банків у фінансуванні інвестиційних проектів;

— на державному рівні повинна бути сформована цільова структурна модель банківської системи України, яка б передбачала виділення сегмента інвестиційних банків;

— доцільно розглянути можливість запровадження обґрунтованих у роботі заходів щодо підвищення ефективності діяльності банківських установ на інвестиційному ринку, а також визначити напрямки вирішення розглянутих проблем, які стримують активізацію діяльності банків у напрямку акумулювання довгострокових фінансових ресурсів та їх ефективного перерозподілу до підприємств реального сектору економіки.

Список використаних джерел:

1. Болдова А.А. Інвестиційна діяльність банків України / А. Болдова // Збірник наукових праць Національного університету ДПС України. — № 1, 2013 – С. 6-13

2. Колодізєв О. М., Власенко Н. М. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України:сучасний стан і перспективи розвитку / О. Колодізєв, Н. Власенко // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.business-inform.net

3. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник / Т. Майорова. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 376 с.

4. Основні показники діяльності банків України / Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua

5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua

Наталія Косар, *к.е.н., доцент*
доцент кафедри маркетингу і логістики
Наталія Кузьо*, старший викладач*
НУ «Львівська політехніка», м. Львів

БАНКІВСЬКІ ІННОВАЦІЇ НА РИНКУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Фінансово-економічна та політична криза значною мірою позначається на функціонуванні усіх галузей економіки, у т. ч. банківської сфери. Остання належить до тих сфер, для яких цей вплив є найбільш відчутним.

Найбільш вагомими факторами, які негативно вплинули на банківську систему України у 2014 р. є [2]: скорочення ВВП України на 6,7% ; зростання дефіциту Зведеного бюджету України (перевищив 10% від ВВП); знецінення гривні майже вдвічі; зростання інфляції майже на 25 %; зниження золотовалютних резервів до критично низького рівня; втрата банківською системою третини депозитів.

Станом на 1.01.2015 р. в Україні налічувалося 163 банківських установ, серед яких 51 банк з іноземним капіталом. Протягом 2014 р. у 18 банків було відкликано ліцензію, у 39 – введено тимчасову адміністрацію [1].

За прогнозами Світового банку у 2016 р. в Україні залишиться близько 100 банків насамперед внаслідок консолідації капіталу. Станом на 1 липня 2015 р. в Україні було 127 банків (за півроку банкрутами стали 54 банки) [5].

Незважаючи на всі зусилля НБУ банківська система без урахування неплатоспроможних банків за підсумками січня-липня 2015 р. одержала 33,13 млрд. грн. збитків [6]. Це негативно позначається на довірі населення до банківської системи України. У цих умовах з метою залучення нових клієнтів банки повинні активно впроваджувати у свою діяльність інновації.

Аналіз вторинної маркетингової інформації свідчить про те, що вітчизняні банки в основному використовують стратегію запозичення банківських інновацій, а не розроблення власних. Це дозволяє їм значно скоротити витрати на розроблення та впровадження інновацій та зменшити ризики від їх впровадження [3, с. 20].

У сучасних умовах на ринку роздрібних клієнтів банківські установи аналізують сторінки клієнтів в соцмережах, обладнують свої відділення планшетами, ідентифікують клієнтів за відбитками пальців та геометрії обличчя, а також "спілкуються" з ними за допомогою Bluetooth [4]. Можливості інновацій у банківській сфері на споживчому ринку значною мірою залежать від використання клієнтами смартфонів та Інтернету з метою закупівлі товарів. У цій сфері існують значні перспективи. Адже за два останні роки кількість online-покупців в Україні збільшилася майже в півтора рази [7].

Інновації у банківській діяльності пов’язані також з наданням нестандартних фінансових послуг для заможних клієнтів (довірче управління активами клієнта та членів його родини, формування банками індивідуальних інвестиційних портфелів VIP-осіб і управління ними, забезпечення фінансового управління на підприємствах, якими володіють такі особи, податкове планування та розроблення індивідуальних фінансових схем для оптимізації грошових потоків тощо) та нефінансових (організація відпочинку, туристичних і ділових поїздок, підбір шкіл для дітей за кордоном, тест-драйв автомобілів класу «люкс», арт-банкінг тощо) [3, с. 20-21].

Протягом 2014-2015 рр. можна відзначити такі інновації вітчизняних банківських установ на ринку роздрібних клієнтів:

– у відділеннях ПАТ КБ «ПриватБанк» встановлено понад 1000 поштоматів, тобто сучасних автоматичних точок отримання посилок і кореспонденції;

– ПАТ «ПУМБ» пропонує сервіс повернення загублених речей, що забезпечує швидке і безпечне повернення законному власнику будь-яких цінних речей;

– ПАТ «Мегабанк» пропонує роздрібним клієнтам інкасацію та перевезення власними засобами готівки і цінностей.

Впроваджуючи інновації у свою діяльність банківські установи повинні базуватися на результатах дослідження ринку та насамперед потреб клієнтів.

Список виристаних джерел:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/ research/bank_system_4_kv_2014.pdf.

2. Банківська система 2015: виклики та перспективи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/ document?id=14741673.

3. Козьменко С.М. Маркетинг банківських інновацій / С.М. Козьменко, Т.А. Васильєва, С.В. Лєонов // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – №1. – С. 13-28.

4. Найбільш впливові інноваційні тренди в банківській сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.prostobank.ua/.

5. Стало известно, сколько украинских банков «доживут» до 2016 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gogetnews.info/.../103703-stalo-izvestno.

6. Українські банки в 2015 році напрацювали на 33 млрд. грн. збитків [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: http://espreso.tv/.
7. Українці оцінили преваги онлайн-покупок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://moemisto.lviv.ua/news/ukraintsi-otsinili-perevagi-onlain-pokupok.

***Михайло Кужелєв**, д.е.н., професор,*
професор кафедри фінансів
Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь
***Ігор Брітченко**, д.е.н., професор,*
професор кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
***Максим Житар**, к.е.н.,*
старший викладач кафедри банківської справи та фінансового моніторингу
Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ БАНКУ

Для банківського сектору України характерним є 100 відсоткове акціонування банків і незначна їх присутність на вторинному ринку цінних паперів. За таких умов індикатором зростання добробуту акціонерів банку є не зростання ринкової вартості капіталу, а отримання прибутку. Відтак, забезпечення сталого розвитку і максимізація прибутку є основною метою діяльності банків і необхідною умовою підвищення кредитно-інвестиційної підтримки банківською системою економічного розвитку України і її виходу з фінансово-економічної кризи. Проте наразі збитки банків країни перевищили 74,5 млрд. грн, що свідчить про актуальність проблеми управління фінансовими результатами їх діяльності.

Незважаючи на велику кількість досліджень, поняття «управління прибутком банку» наразі залишається дискусійним, що підтверджується інформацією в табл. 1, критичний аналіз якої дозволив визначити управління прибутком банку як комплекс взаємопов’язаних управлінських рішень в сфері формування та розподілу прибутку, спрямованих на зростання доходів, зменшення витрат і підвищення прибутковості діяльності банку.

Таблиця 1

Наукові підходи до трактування поняття «управління прибутком банку»

Автор	Визначення
І.О. Поддєрьогін [5]	Управління прибутком банку - формалізована сукупність критеріїв прийняття управлінських фінансових рішень щодо управління прибутком банку, дотримання яких забезпечує виконання завдань та досягнення цілей, визначених корпоративною стратегією банку.
І.А. Бланк [1]	Управління прибутком являє собою процес розробки і прийняття управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу і використання.
В.В. Худа [9]	Управління прибутком – цілеспрямований, систематичний процес підготовки, оцінки, відбору та реалізації альтернативних управлінських рішень з усіх питань його формування, розподілу та використання.

Продовження табл. 1

Автор	Визначення
В.П. Савчук [8]	Управління прибутком передбачає такі дії на чинники фінансово-господарської діяльності, які сприяли б, по-перше, підвищенню доходів і, по-друге, зниженню витрат.
О.О. Рибалка [7]	Управління прибутком банку - складний багатофункціональний механізм, який складається з окремих елементів, пов'язаних між собою.
К.Г. Заров [3]	Управління прибутком банку – це система підходів, методів та інструментів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із процесами обґрунтування різних напрямків вкладення та використання ресурсів банку для досягнення головної мети управління банком у рамках ефективної повномасштабної банківської діяльності протягом тривалого часового інтервалу. При цьому слід зазначити, що досягнення головної мети протягом тривалого часового інтервалу можливе лише при належному контролі.
Н.П. Радковська [6]	Управління прибутком банку є складним багатофункціональним механізмом, що складається з окремих ланок, пов'язаних між собою, до яких відноситься визначення підрозділів банку, що беруть участь у процесі управління прибутком; планування доходів, витрат і прибутку; застосування способів оцінки рівня прибутковості банківської діяльності; визначення методів поточного регулювання прибутку.

В ході аналізу нами було з'ясовано, що головною метою управління прибутком є забезпечення максимізації добробуту власників та стейкхолдерів банку в поточному та перспективному періодах за умов найбільш повного задоволення потреб юридичних і фізичних осіб у банківських послугах. Виходячи з мети, визначено завдання управління прибутком банку, вирішення яких може бути забезпечено шляхом реалізації функцій управління. За результатами дослідження ми дійшли висновку, що функції у своїй сукупності повинні охоплювати всі етапи процесу управління, є взаємозалежними і взаємообумовленими і між ними існує певна послідовність дій.

Вважаємо, що аналіз повинен передувати прийняттю будь-якого управлінського рішення і здійснюватися на кожному етапі процесу управління прибутком банку. В зв'язку з цим для визначення можливостей його збільшення, виявлення резервів підвищення прибутковості банківської діяльності на основі ефективного управління доходами і витратами здійснено комплексний аналіз складових фінансових результатів діяльності банків України за 2005-2014 роки (рис.1).

За результатами аналізу виявлено чітку тенденцію зменшення прибутків банків. Обсяги витрат перевищували їх доходи у 1,4 рази. Звертає на себе увагу і стрімкість зростання видатків за період з кризового 2009 р. до кризового 2014 р. що становило 57%. За підсумками роботи у 2014 р. витрати перевищили доходи банків на 53 млрд. грн. На такий фінансовий результат вплинули збитки банків, які віднесені до категорії неплатоспроможних і в яких діяла тимчасова адміністрація Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; анексія Криму; призупинення діяльності банківських установ в Донецькій та Луганській областях; девальвація гривні, відтік депозитів населення, тотальні неплатежі за раніше виданими позиками, недостатній рівень банківського менеджменту.

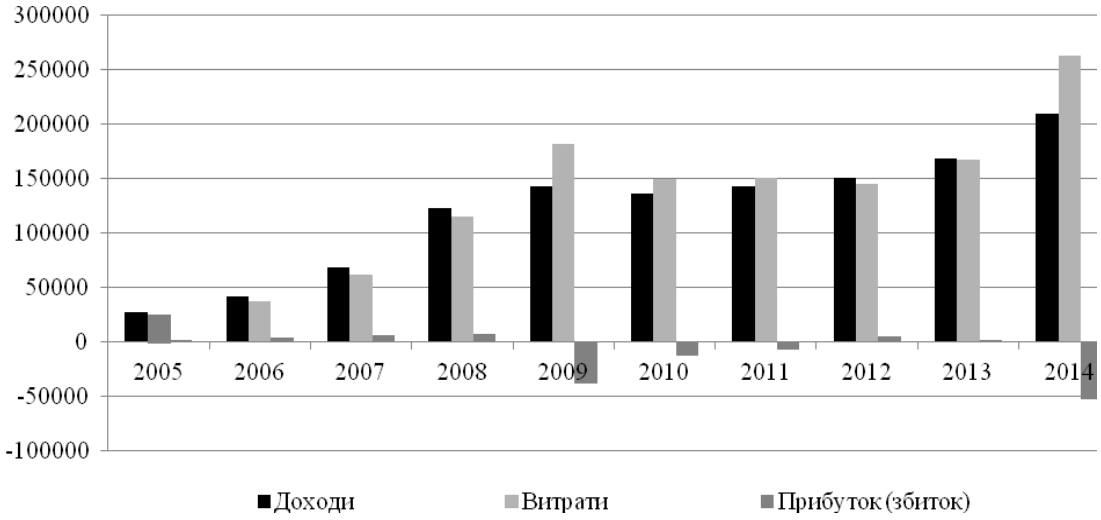

Рис. 1. Динаміка доходів, витрат та прибутку (збитку) банків України у 2005-2014 рр., млн. грн.

Найбільш питому вагу у складів доходів банків займають процентні доходи. Проте достатньо високими темпами зростали доходи від торгових операцій як результат активізації торгової діяльності банків на валютному ринку і ринку цінних паперів. Однак інші альтернативні напрями отримання доходів освоєні банками ще не в достатній мірі.

Найбільшу частку витрат банків складають їх процентні витрати. На підставі цього зроблено висновок, що для покращення фінансових результатів банкам потрібно спрямовувати діяльність у двох пріоритетних напрямках, перший з яких полягає у підвищенні доходів від надання нетрадиційних для банків фінансових послуг, а другий – у здешевленні вартості ресурсів та скороченні комісійних витрат.

За результатами аналізу на початок 2015 р. найбільший прибуток отримали «Сітібанк», «Приватбанк» і «ВТБ банк», тоді як «VAB Банку», «Укрекексімбанк» і «Ощадбанк» понесли найбільші збитки. У березні 2015 р. рейтингове агентство Moody's змінило прогноз по довгострокових глобальних рейтингах Ощадбанку та Укрексімбанку зі «стабільного» до «негативного».

В ході аналізу з'ясовано, що ефективність управління прибутком банку може оцінюватися на основі різних показників, таких як: рентабельність капіталу, рентабельність активів, чистий спред, чиста процентна маржа. Їх розрахунок у розрізі 4 груп банків в Україні дає підстави стверджувати, що найбільші коливання рентабельності впродовж двох останніх фінансово-економічних криз спостерігалися у банків 3-ї і 4-ї груп, найменші – у банків 2-ї групи. Такі результати свідчать про необхідність тільки комплексного аналізу прибутків та прибутковості банків.

Різна аналітична корисність показників, а також спрямованість на подолання їх обмеженості з точки зору неврахованих ними факторів часу та ризику, потребують визначення інтегральності показника дохідності банківської діяльності, який може складатися з показників рентабельності активів банку, чистого спреду, чистої процентної маржі до чистих активів, валових доходів та активів, що приносять доходи.

Проведене дослідження підтвердило теоретичну доцільність і практичну значимість визначення аналізу як первинної і визначальної складової процесу управління прибутком банку, що впливає на зміст і ефективність управлінських рішень на всіх етапах цього процесу.

Список використаних джерел:

1. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1998. – 544 с.
2. Британченко И.Г. Банковский маркетинг: организация процессов инвестирования / И.Г. Британченко. - Донецк: ИЭПИ НАН Украины, 1997. - 200с.
3. Заров К. Г. Обобщенный анализ возможностей повышения прибыли коммерческого предприятия / К. Г. Заров // Финансовый менеджмент. – 2008. – № 1. – С. 3-9.
4. Криклій О. А. Управління прибутком банку : монографія / О. А. Криклій, Н.Г. Маслак; Україн. акад. банк. справи, Нац. банк України. – Суми, 2008. – 135 с.
5. Поддерьогін І. О. Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. / І. О. Поддерьогін. – К.: Ника-Центр, 2001. – 678 с.
6. Радковская Н. П. Методологические подходи к управлению прибылью коммерческого банка / Н. П. Радковская // Банковский менеджмент. – 2006. – № 1. – С. 20-25.
7. Рибалка О. О. Підходи до управління прибутком банку / О. О. Рибалка // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11. – С. 161-165.
8. Савчук В. П. Управление прибылью и бюджетирование / В. П. Савчук. – 2-е изд. – М.: БИНОМ, Лаборатория знаний, 2007. – 432 с.
9. Худа В. В. Управління прибутком торговельних підприємств : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.04 // В. В. Худа. – К. : Київ, 2007. – 22 с.

Алевтина Кулікова, *студентка*
Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Харків
Науковий керівник: Дубровіна В. А., ст. викладач

ОЦІНКА КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ З ВИКОРИСТАННЯМ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ

При формуванні стратегії управління ресурсами комерційного банку особливо важливим є порівняння конкурентних позицій досліджуваного банку з іншими конкурентами. Проведення такого порівняльного аналізу позицій певного економічного суб'єкту та інших економічних суб'єктів, що діють в одному конкурентному середовищі або його сегменті, називається бенчмаркінгом. Також для цілей бенчмаркінгу можна використовувати порівняння між собою позицій одного й того ж самого економічного суб'єкта у різні часові періоди.

З різким погіршенням економічної ситуації в Україні, особливо у її фінансовій сфері, в останні часи спостерігається зростання збиткових банків та загострення конкуренції у банківській сфері. З метою проведення бенчмаркінгу автором були використані дані по комерційним банкам України за 2014 р., основні показники яких приведені Асоціацією Українських Банків (АУБ) [1].

Проведемо оцінку конкурентної позиції на прикладі АТ «Ощадбанк» [2]. Так, згідно офіційних даних станом на 01.01.2015 р. активи АТ «Ощадбанку» складали 128116,76 млн. грн. та за величиною активів цей банк посідав 2 місце. Доля активів АТ «Ощадбанку» серед інших 101 банків, приведених АУБ,

складала 12,647%. Кредитно-інвестиційний портфель (КІП) банку складав 103168,94 млн. грн., за цим показником АТ «Ощадбанк» також посідав 2 місце та його доля у рейтингу зі 101 банку складала 13,699%. За показником капіталу позиція АТ «Ощадбанк» у приведеному рейтингу також була на 2 місці, значення цього показника складало 22543,010 млн. грн. та складала 14,488% від сукупного капіталу 101 банків, дані по яким були приведені АУБ. За показником депозитів фізичних осіб банк також був на 2 місці, цей показник складав 22543,010 млн. грн. та частка депозитів фізичних осіб у загальному обсязі депозитів фізичних осіб комерційних банків, приведених у рейтингу складала 10,812%. Депозити юридичних осіб, які зберігались у АТ «Ощадбанку», складали 20418,406 млн. грн., за значенням цього показника банк посідав 2 місце у рейтингу, доля депозитів юридичних осіб у АТ «Ощадбанку» складала 9,626%. За показником фінансового результату станом на 01.01.2015 р. банк був на останньому 101 місці, фінансовий результат банку був негативний та складав - 8564,446 млн. грн., що свідчить про значні збитки.

Для проведення комплексного порівняльного аналізу не достатньо лише використовувати окремі порівняння по одному показнику. Тому слід провести порівняльний аналіз з урахуванням групи показників та розбиттям банків на однородні групи – кластери. З метою групування комерційних банків України у однорідні групи – кластери було використано метод к-середніх та застосовано пакет статистичних програм Statistica.

У табл. 1 приведені характеристики кожного кластеру: середнє значення показника у відповідному кластері, середнє квадратичне відхилення та варіація.

Таблиця 1

Характеристика кластерів показниками активів, зобов'язань, кредитно-інвестиційного портфелю та капіталу

Описова статистика для кластеру 1			
Кластер містить 2 спостереження (банки: Ощадбанк та Приватбанк)			
Показник	Середнє	Середнє квадр. відхилення	Варіація, станд. квадр. відхилення
1	2	3	4
Активи	166350,9	54071,21	2923695751
Зобов'язання	143628,1	54108,55	2927735183
Кредитно-інвестиційний портфель	129044,3	36593,3	1339069605
Капітал	24940,66	3390,794	11497485
Описова статистика для кластеру 2			
Кластер містить 10 спостережень (10 банків)			
Активи	43353,4	8914,378	79466144
Зобов'язання	38700,86	8273,324	68447888
Кредитно-інвестиційний портфель	31775,23	6680,367	44627304
Капітал	6554,209	1447,65	2095689
Описова статистика для кластеру 3			
Кластер містить 2 спостереження			
Активи	19522,01	2805,078	7868465
Зобов'язання	17547,75	3652,829	13343157

Продовження табл.1

1	2	3	4
Кредитно-інвестиційний портфель	16019,99	290,0057	84103,31
Капітал	2436,599	192,5537	37076,91
Описова статистика для кластеру 4			
Кластер містить 5 спостережень			
Активи	10225,55	1889,152	3568896
Зобов'язання	8852,082	1258,358	1583464
Кредитно-інвестиційний портфель	8609,936	1505,216	2265675
Капітал	1541,682	576,7396	332628,6
Описова статистика для кластеру 5			
Кластер містить 14 спостережень			
Активи	5555,775	1347,664	1816199
Зобов'язання	4805,895	985,3581	970930,6
Кредитно-інвестиційний портфель	3620,656	1632,257	2664263
Капітал	866,0502	740,9097	548947,2
Описова статистика для кластеру 6			
Кластер містить 22 спостереження			
Активи	2227,389	620,1539	384590,8
Зобов'язання	1800,12	577,2111	333172,7
Кредитно-інвестиційний портфель	1496,594	542,0215	293787,3
Капітал	491,4744	304,5945	92777,77
Описова статистика для кластеру 7			
Кластер містить 41 спостереження			
Активи	638,3356	390,4231	152430,2
Зобов'язання	491,7732	368,8484	136049,2
Кредитно-інвестиційний портфель	433,0744	288,5428	83256,93
Капітал	172,6827	61,38813	3768,503

Для розбиття комерційних банків у однорідні групи-кластери була використана інформація, надана АУБ, станом на 01.01.2015 р. Із 101-го банку, що увійшли до вибірки, було виключено 5 банків, де капітал мав від'ємні значення. Останні 96 комерційних банків увійшли до розбиття на однорідні групи - кластери за такими показниками, як: активи (AKTIV); зобов'язання (ZOBOV); кредитно-інвестиційний портфель (KIP), капітал (KAPIT). З урахуванням результатів побудування дендрограми та проведеного дисперсійного аналізу, доцільно було сформувати 7 груп кластерів.

До 1 кластеру увійшли комерційні банки з найбільшими значеннями показників активів; зобов'язанн; кредитно-інвестиційного портфеля (КІП) та капіталу. Як видно з результатів розбиття комерційних банків за цими показниками, до 1 кластеру увійшли ПАТ «Приватбанк» та АТ «Ощадбанк». До 2 кластеру увійшли крупні банки з значно нижчими вище приведеними показниками, ніж ті, що були у кластері 1. До 3 та 4 кластерів увійшли середні банки, їх показники значно менші, ніж для кластерів 1 та 2, але суттєво більші, ніж відповідні показники у кластерах 5-7, які об'єднують невеликі банки.

Зазначимо, що більш детальну оцінку конкурентних позицій банків доцільно доповнити за показниками формування депозитного портфелю у

розрізі джерел його формування, зокрема за депозитами фізичних осіб, їх частки у зобов'язаннях банку; показниками депозитів юридичних осіб та їх частки у зобов'язаннях банку тощо.

Список використаних джерел:

1. Асоціація Українських Банків. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://aub.org.ua/

2. АТ «Ощадбанк». [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.oschadbank.ua/

***Богдан Луців**, д.е.н.*
професор кафедри банківського менеджменту та обліку
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

РЕГУЛЯТОРНИЙ РЕЖИМ І РЕГУЛЯТОРНА СТРАТЕГІЯ У ВИРОБЛЕННІ НОВІТНЬОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПАРАДИГМИ

Дослідження еволюцій концепції регулювання банківської системи України дало змогу зробити висновок, що реформа національної регуляторної системи повинна мати більше стратегічний ніж тактичний характер. Вирішення цієї задачі потребує нової парадигми, відмінної від тактичного реформування з його самообмеженнями у рамках процесу безконечного покращення існуючих регуляторних вимог.

Зміни у регулюванні банківської діяльності повинні базуватись на певних принципах і підходах, у рамках яких його варто здійснювати:

– спрямування функціонування регуляторної системи на досягнення двох ключових цілей, а саме: зменшення ймовірності банкрутства банку і мінімізація втрат від цих банкрутств у випадку їх настання;

– особлива увага звертається на проблему системно значимих фінансово-кредитних установ, адже вони є джерелами морального ризику (ризику несумлінності) через прийняття на себе надмірного ризику, крім того, вони перекладають відповідальність за свої невдачі на платників податків;

– позбутися практики приватизації банківських прибутків і соціалізації банківських ризиків, як рецидиву реалізації приватної теорії регулювання;

– втрати від банкрутства банків мають компенсуватися, головним чином, за рахунок приватних зацікавлених сторін (акціонерів і кредиторів), не платників податків – у рамках суспільної теорії регулювання;

– в регуляторну систему закладається принцип конкурентного нейтралітету, де всі інститути (а не тільки банки), які потенційно здатні створювати проблеми на рівні системної стабільності, повинні бути залучені в орбіту регулювання. Системні ризики необхідно приймати до уваги незалежно від того, де вони виникають, а це значить, що дію положень регулювання (макропруденційного) і нагляду необхідно розповсюдити і на діяльність небанківських фінансових посередників. Втім, це зовсім не означає, що до усіх банків повинен бути однаковий підхід, оскільки їх потенційна здатність до створення системних загроз, як правило, є різною;

– регуляторна система повинна передбачати надійний, чітко обумовлений в часі процедурний механізм впливу на інститути, які перебувають в стадії банкрутства, що дасть можливість мінімізувати втрати для платників податків;

– банкрутство банків не має супроводжуватися руйнуванням системи надання послуг клієнтам або додатковими видатками для платників податків.

Шлях до вирішення цієї проблеми, на наш погляд, полягає в тому, щоб визначитися з глибиною реалізації кожного із запропонованих базових принципів, при використанні доступних і притаманних банківській системі регуляторних інструментів. За таких умов вирішення цієї задачі вимагає вироблення нової парадигми, відмінної від тактичного реформування з його самообмеженням у рамках процесу безконечного покращення існуючих регуляторних вимог (нормативи по капіталу, ліквідності, платоспроможності).

Очевидно, що в умовах нинішньої кризи забезпечення гарантій вкладникам і відновлення довіри до банківського сектора – це на сьогодні питання національної безпеки. І особливо «приклався» до загострення проблеми у забезпеченні гарантій вкладникам банків сам регулятор – НБУ. Саме НБУ не в змозі був забезпечити належний нагляд за фінустановами, а згодом – своєчасну передачу проблемних «пацієнтів» у відання тимчасової адміністрації, банально порушуючи і зневажаючи закон. Перші банкрутства банків наказами, що наша держава в особі НБУ не гарантує захищеності, а в особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) – повернення вкладів і в межах до 200 тис. грн. Тому масового характеру набуло таке явище, як дроблення вкладів, коли масово перекидалися в межах одного банку частини заощаджень, що перевищують 200 тис. грн., на рахунки родичів. У разі визнання банку неплатоспроможним вони на рівні з усіма можуть претендувати на відшкодування коштів, оскільки законом такі операції не заборонено. Такі операції почали здійснюватися дуже активно в найбільшому «Дельта банку». Правда, Уряд своїм законопроектом № 2045-а спробував заборонити відшкодування коштів за вкладами в результаті дроблення. Під натиском вкладників ця норма не пройшла, а натомість пройшла норма, що дозволяє визнавати такі переоформлені договори нікчемними. У цьому випадку для їх виявлення ФГВФО ще належить розробити порядок [4].

Така бездіяльність влади в особі НБУ на ринку регулювання банківської діяльності укотре засвідчує той факт, що фонд, маніпулюючи законодавством і таємними постановами регулятора, шукає будь-які зачіпки, аби не відшкодовувати вкладів. Отже, НБУ і ФГВФО своїми неадекватними діями на банківському ринку провокують паніку серед вкладників, оскільки не забезпечують захищеності і не гарантують громадянам повернення їх вкладів [3]. «Очищення» регулятором банківської системи може обернутись для неї повною втратою довір'я з боку вкладників. Треба сказати, що Верховна Рада України 16 липня 2015 року внесла зміни до низки законів для вдосконалення системи гарантування вкладів. Однак вони не знімають проблем, що накопичилися за останній час у відносинах ФГВФО з вкладниками.

Загалом вивчення причин, що впливають на покращення регуляторного процесу в банківській діяльності, наглядно демонструють, що потреба в урядовому втручанні – регулюванні, так само як і вибір регуляторного інструменту, залежить як від рівня загрози виникнення системної кризи, так і від потреби в захисті індивідуальних інвесторів. В даному регуляторному процесі більше повинно акцентуватися на розробці тих складових регуляторної системи, які зможуть забезпечити мінімізацію втрат від банкрутства банку у випадку його настання. За таким сценарієм уряд бере на себе забезпечення цього варіанту реалізації регуляторної стратегії, мінімізацією ймовірності банкрутства мають перейматися самі банки у рамках концепції пруденційного регулювання, а відповідальність за достатність капіталу і управління ризиками покладається на менеджмент і власників банку.

Список використаних джерел:

1. Барановський О. Антикризові заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн / О. Барановський // Вісник НБУ. – 2009. - № 4. – С. 8-19.
2. Богдан Т. Фінанси без кредиту довіри/ Т. Богдан // Дзеркало тижня. - 2015 - № 26, 18 липня 2015 р. – С. 7.
3. Закон України "Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб" від 20.09.2001р., № 2740-III (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 5.
4. Перстньова Н. Фонд і шахраї, або про сумний кругообіг грошей / Н. Перстньова // Дзеркало тижня. - 2015 - № 27, 25 липня 2015 р. – С. 8.
5. Регулювання діяльності банків в умовах глобальних викликів: монографія / [Л.О. Примостка, М.І. Диба, О.О. Чуб та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.О. Примостки. – К.: КНЕУ, 2012. – 459 с. ISBN 978-966-483-690-3.
6. У НБУ назвали банки з найбільшим відтоком депозитів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zik.ua/

***Олександр Малука**, студент*
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Черкаси
Науковий керівник: Гаряга Л.О., к.е.н., доцент

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

Одним із завдань розвитку ефективного розвитку банківського системи є покращення якості банківських активів, значною частиною яких є кредитний портфель. Адже якість кредитного портфеля не лише відображає особливості кредитної політики комерційних банків, а й показує загальний стан економічного розвитку держави. Отже, проблеми управління кредитним портфелем у банківській діяльності є актуальними в умовах сьогодення.

Найбільш ґрунтовно досліджували проблеми розвитку кредитного ринку та управління банківською діяльністю, зокрема кредитним портфелем банку, такі науковці, як І. Балабанов, В. Вітлінський, Л. Гаряга, О. Дзюблюк, С. Кабушкін, А. Мороз, М. Савлук, Л. Примостка, Г. Панова, О. Семенюта, О. Лаврушин, П. Роуз, Р. Трейнор, І. Сало, П. Чуб та інші. Однак питання пошуку та формування концептуальних і методичних підходів до вирішення завдання ефективного управління кредитним портфелем комерційного банку завжди потребують удосконалення, що пов’язано зі зростаючим рівнем

кредитного ризику у банківській діяльності. Це негативно впливає на дохідність банків і, взагалі, на стабільність функціонування банківської системи.

Обсяг кредитного портфелю банків України останніми роками постійно збільшувався. Варто також відмітити, що разом зі зростанням обсягу кредитного портфелю зростав і рівень кредитного ризику банківської системи. Про це свідчить зростання частки простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів [1]. Станом на 01.09.2015 р. цей показник сягнув рекордно високого за останні роки значення – 18,6% [2].

Ринок банківського кредитування супроводжується низкою проблем:

– зростання кредитного ризику у банківській системі;

– нестабільності курсу національної валюти, що погіршує якість кредитів, виданих у валюті;

– зменшення реальних доходів населення, що вливає на рівень кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб;

– високий рівень інфляції в країні і т.д.

У таких умовах вкрай важливо ефективно управляти кредитним портфелем. Вчасно відреагувавши на проблемну ситуацію, можна запобігти втрат та мінімізувати кредитні ризики. У таких умовах важливу роль відіграє налагоджена система моніторингу кредитної діяльності.

Управління кредитним портфелем доцільно розглядати як процес, що складається із п’яти послідовних етапів: вибору кредитної політики; аналізу ринку кредитів; формування кредитного портфеля; перегляду кредитного портфеля; оцінки ефективності кредитного портфеля. Розв’язання проблеми управління кредитним портфелем комерційного банку значною мірою може бути вирішене завдяки ретельному аналізу кожного етапу процесу управління кредитним портфелем (якщо розглядати управління кредитним портфелем як процес, що складається із певних послідовних етапів) [3].

Традиційно виділяють наступні методи управління кредитним портфелем [3; 4]: диверсифікація; лімітування; створення резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями; моніторинг кредитного портфелю та кредитного ризику. Моніторинг кредитного ризику відіграє важливу роль у системі ризик-менеджменту банку.

Процедура проведення моніторингу показників кредитного ризику здійснюється у декілька етапів [4]:

– вибір індикаторів рівня кредитного ризику, їх розрахунок та співставлення з граничними значеннями;

– обчислення балів на основі розробленого алгоритму розрахунку балів на базі індикаторів рівня кредитного ризику.

– розрахунок інтегрального показника кредитного ризику та виявлення динаміки кредитного ризику.

Банки у кризових умовах змушені призупиняти деякі види кредитування задля покращення якості активів та мінімізації кредитного ризику. Таким чином, використання ефективних методів управління кредитним портфелем

банку дозволить покращити якість та прибутковість цього виду активів та подолати певні проблеми, що склалися на ринку банківського кредитування.

Список використаних джерел:

1. Гаряга Л.О. Аналіз проблем функціонування банківської системи України / Л.О. Гаряга, М.В. Руденко // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2014. – № 8. – С. 84-94.

2. Основні показники діяльності бануів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id =36807&cat_id=36798.

3. Чуб П.М. Підходи до управління кредитним портфелем комерційного банку: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит / П.М. Чуб; Київський національний економічний університет. – К., 2003. – 19 с.

4. Моніторинг кредитного ризику в контексті управління конкурентоспроможністю банку : монографія / Л.О. Гаряга, Т.І. Гончарук, М.Е. Люзняк, Г.М. Чепелюк. – К. : УБС НБУ, 2012. – 325 с.

5. Гаряга Л.О. Моніторинг кредитного ризику з використанням інтегрального показника / Л.О. Гаряга, О. Білашенко // Вісник Української академії банківської справи. – 2010. – № 2 (29). – С. 64–69.

***Андрей Непран**, к.э.н*
доцент кафедры финансов, учета и аудита
***Ирина Тимченко**, к.э.н.*
доцент кафедры финансов, учета и аудита
Харьковский экономико-правовой университет, г. Харьков

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ БАНКОВСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ

Переход экономики Украины на траекторию устойчивого экономического роста требует создание национального хозяйства нового типа, ориентированного на поддержку динамического равновесия социально-экономических, экологических и демографических индикаторов, высокую эффективность производства, приоритетное развитие научно-технической сферы. Для решения поставленных задач первичным является усиление активности производителей.

В комплексе мер, направленных на усиление инвестиционной деятельности предприятий, важнейшее место занимает совершенствование его финансово-кредитного обеспечения. В современных условиях кредит выступает не только источником финансирования, но и оказывает существенное влияние на течение всего инвестиционного процесса. В конечном счете система кредитования капитальных инвестиций призвана стимулировать эффективное использование средств, сокращение срока окупаемости вложений. Особое значение приобретают вопросы банковского кредитования в Харьковской области, где в последние годы наблюдается резкое снижение инвестиционной деятельности.

Проблемам регионального кредитования посвящены работы многих украинских ученых, в том числе Е. Романюк [1], Н. Корецкая [3], М. Перзеке [3], М. Хмелярчук [4]. Вместе с тем возникает необходимость изучения региональных особенностей кредитования и проведения взаимосвязанного

анализа инвестиционной и кредитной деятельности нефинансовых корпораций Харьковской области с целью установления причин, повлекших за собой кризис инвестиционной активности нефинансовых корпораций.

В последние годы в Украине наблюдается усиление межрегиональных диспропорций. Процесс усиления региональной дифференциации, несмотря на попытки его регулирования, является в силу различия исторических и экономических условий объективным процессом, ведущим к крупным экономическим потерям, снижению эффективности развития национальной экономики. Особое значение приобретают явления чрезмерной концентрации банковского кредита в высокоразвитых промышленных районах и агломерациях со всеми вытекающими отсюда социальными и экономическими последствиями. Региональные диспропорции в формировании и использовании банковских кредитов негативно отражаются на развитии сферы материального производства, отрицательно негативно влияют на конкурентоспособность страны на мировом рынке, усиливают социальную напряженность в стране.

Для изучение процессов региональной дифференциации банковского кредита, по нашему мнению, целесообразно использовать коэффициент локализации. Коэффициент локализации показывает, во сколько раз концентрация данной отрасли в данном регионе больше (или меньше, если значение меньше единицы), чем в целом по стране. Различные значения данного индекса по регионам позволяют проводить всевозможные группировки отраслей и районов по уровню банковского кредитования.

Отраслевые коэффициенты локализации (K_{ir}) вычисляются по формуле:

$$K_{ir} = \frac{q_{ir}}{q_i} \div \frac{Q_r}{Q},$$

где q_{ir} — объем выданных кредитов *i*-ой отрасли в регионе *r*;

q_i — общий объем выданных кредитов *i*-ой отрасли в стране;

Q_r — объем выданных кредитов в регионе *r*;

Q — объем кредитов, выданных в стране.

В табл. 1 приводятся результаты определения уровня банковского кредитования Харьковской области за 2014 г. по семи основным отраслям.

При рассмотрении табл. 1 следует отметить, что особенностью кредитования в Харьковской области является более высокие значения сельского хозяйства, перерабатывающей промышленности, транспорта в общем объеме спроса на кредитные ресурсы. Доля кредитов, выданных строительству, торговли, а также предприятиям, связанным с производством, распределением электроэнергии, газа и воды в Харьковской области значительно ниже, чем в целом по Украине. В последние годы наметилась тенденция к увеличению кредитования предприятий, занимающихся операциями с недвижимостью. Так, если в целом по Украине доля кредитов, выданных предприятиям, занимающихся операциями с недвижимостью составила 7,73 %, тогда как в Харьковской области – соответственно 10,01 %.

Таблица 1

Коэффициенты локализации кредитов, выданных депозитными корпорациями в Харьковской области, 2014 г.*

Годы	сельское хозяйство	перерабатывающая промышленность	производство и распределения электроэнергии, газа и воды	строительство	торговля, ремонт автомобилей, бытовых изделий	Транспорт, складское хозяйство, почтовая и курьерская	операции с недвижимостью
2010	1,10	1,18	0,59	0,67	1,12	1,35	0,74
2011	1,21	1,20	0,42	0,83	1,02	1,16	0,89
2012	1,03	1,23	0,34	0,84	0,95	1,79	0,94
2013	1,20	1,14	0,23	0,68	1,07	1,75	1,41
2014	1,56	1,62	0,26	0,78	0,51	2,32	1,30

**Источник: www.bank.gov.ua*

Следует отметить, что в последние годы в Харьковской области происходило резкое сокращение инвестиционной деятельности. Так, объем капитальных инвестиций области сократился с 14,9 млрд грн в 2011 г. до 8,0 млрд грн в 2014 г. Следует отметить, что это снижение не было вызвано резким сокращением объемов выданных кредитов (табл. 2).

Таблица 2

Соотношение объемом капитальных инвестиций и средне- и долгосрочных кредитов, выданных нефинансовым корпорациям Харьковской области в 2011–2014 гг.*

Показатели	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.
Объем капитальных инвестиций				
млн грн	14867,1	14759,2	9292,6	8032,3
в % к 2011 г.	100	99,3	62,5	54,0
Кредиты, выданные нефинансовым корпорациям, в национальной и иностранной валютах, от 1 года и более				
млн грн	941,7	844,1	954	875,5
в % к 2011 г.	100	89,6	101,3	93,0

**Источник: www.bank.gov.ua; www.ukrstat.gov.ua*

Как свидетельствует анализ данных, если в 2013 г. по сравнению с 2011 г. объем капитальных инвестиций нефинансовых корпораций в области сократился на 37,5 %, тогда как объем средне- и долгосрочных кредитов, напротив, вырос на 1,3 %.

Данные таблицы дают возможность сделать вывод, что банковское кредитование не оказало решающего влияния на резкое сокращение инвестиционной активности предприятий Харьковского региона. Следовательно, главные причины этого негативного процесса в значительной степени находятся за пределами банковской системы.

Список использованных источников:

1. Герасимчук З. В., Романюк Е. К. Исследование содержательных характеристик регионального рынка банковских услуг// Региональные проблемы преобразования экономики. – 2014. – № 6. – С. 31–37.

2. Герасимчук З. В., Корецька Н. І. Теореторіальна організація банківської системи регіонів України: оцінка та стратегія збагачення її раціональності: Монографія. – Луцьк, РВВ ЛНТУ, 2010. – 312 с.

3. Перзеке М. Б. Розвиток банківського інвестиційного кредитування в Україні: автореферат дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / М. Б. Перзеке ; Нац. банк України, Держ. вищ. навч. закл. "Укр. акад. банк. справи Нац. банку України". – Суми : [б. и.], 2014. – 20 с.

4. Хмелярчук М. І. Кредитний механізм стимулювання соціально-економічного розвитку: теорія, методологія, практика [Текст] : монографія / М. І. Хмелярчук ; Ун-т банк. справи Нац. банку України. – Київ : УБС НБУ, 2014. – 395 с.

***Марина Ніконова**, к.е.н.*
старший економіст відділу стратегії та розроблення інструментарію макропруденційної політики управління макропруденційної політики
Департамент фінансової стабільності
Національного банку України, м. Київ

МАКРОПРУДЕНЦІЙНА ПОЛІТИКА: ОСНОВНІ ЗАСАДИ

Забезпечення стабільності фінансової системи є важливою передумовою сталого економічного зростання країни. Реалізація макропруденційної політики повинна відбуватись з огляду на уроки світової фінансової кризи та її прояви у фінансовій системі України. З огляду на це, особливого значення в сучасних умовах набуває проблема забезпечення ефективного розроблення та реалізації макропруденційної політики, яка власне й покликана сприяти забезпеченню стабільності фінансової системи в цілому.

Проблемі реалізації макропруденційної політики на сьогодні приділяється досить значна увага. З одного боку, це зумовлено тим, що криза засвідчила відсутність адекватної оцінки саме системних ризиків, а отже, важливість вироблення відповідної практики їх моніторингу та вжиття заходів задля зменшення їх впливу. З іншого боку, макропруденційна політика є відносно новим явищем, становлення якого нині відбувається, відповідно, актуальним є вироблення методології із застосування інструментів такої політики.

Питання макропруденційної політики досліджується представниками міжнародних організацій (МВФ, Світового банку, Європейської Ради з системних ризиків тощо), а також вітчизняними вченими-економістами В.В. Криловою, В.І. Міщенко, С.В. Науменковою.

Однак, не дивлячись на суттєве пожвавлення уваги до проблеми макропруденційної політики доводиться констатувати відсутність обґрунтування чітких засад подальшого розвитку такої політики в Україні. Враховуючи це, актуальним є продовження досліджень у цьому напрямі.

Слід зауважити, що Європейська Рада з системних ризиків наголошує на тому, що необхідною передумовою ефективної макропруденційної політики, є вироблення чітких принципів розроблення та реалізації такої політики.

З огляду на об'єктивну важливість забезпечення вищого рівня здатності фінансової системи до поглинання шоків та внеску фінансового сектору в економічне зростання, необхідним є узагальнення основних засад розроблення та реалізації макропруденційної політики в Україні. За результатами аналізу літературних джерел, ми вважаємо, що під макропруденційною політикою слід розуміти політику, яка спрямована на запобігання системних ризиків у фінансовій системі та/або пом'якшення їх наслідків.

Метою макропруденційної політики є впровадження комплексного підходу до виявлення, моніторингу і запобігання системних ризиків у фінансовій системі держави та пом'якшення наслідків їх прояву бігання їх прояву. У даному контексті «запобігання системних ризиків у фінансовій системі» передбачає використання інструментів макропруденційної політики.

На наш погляд, під інструментами макропруденційної політики слід розуміти пруденційний інструмент, який застосовується для досягнення кінцевої та проміжних цілей макропруденційної політики шляхом запровадження певних вимог (обмежень) для фінансової системи в цілому або окремих її сегментів.

Наведене визначення робить актуальним систематизацію понять кінцева та проміжні цілі макропруденційної політики.

Кінцевою (й фактично основною) метою макропруденційної політики є забезпечення стабільності фінансової системи в цілому. При цьому важливим є створення передумов для належної реалізації відповідним органом регулювання та нагляду макропруденційної політики.

У свою чергу під проміжними цілями макропруденційної політики слід розуміти такі чотири цілі: обмеження та запобігання надмірного збільшення кредитування та левериджу; обмеження та запобігання надмірній невідповідності строків та ризику ліквідності; обмеження ризику концентрації; обмеження системного впливу викривлених стимулів з метою зменшення морального ризику; посилення стійкості інфраструктури фінансового ринку.

В Україні задля належної реалізації макропруденційної політики Указом Президента створено Раду з фінансової стабільності, яка покликана виявляти ризики стабільності фінансової системи та здійснювати мінімізацію їх негативного впливу [1].

Також в структурі Національного банку засновано Комітет з фінансової стабільності, який розробляє пропозиції і рекомендації з питань формулювання принципів та реалізації макропруденційної політики Правлінню Національного банку України та структурним підрозділам центрального апарату Національного банку України.

У Законі України «Про Національний банк України» регламентовано, що Національний банк України у межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню цілі – підтримання цінової стабільності в державі [2].

З огляду на викладене, доводиться констатувати, що в Україні створено певні передумови для розроблення та реалізації макропруденційної політики. Подальші дослідження у цьому напрямі можуть здійснюватися у напрямі розроблення методології щодо застосування макропруденційних інструментів.

Список використаних джерел:

1. Про Раду з фінансової стабільності: Указ Президента України від 24.03.2015 № 170/2015.
2. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV.

Світлана Осташ,
старший викладач кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород

СУТНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ БАНКІВСЬКОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Стратегічний аналіз призначений для дослідження стратегічних взаємозвязків між окремими сферами банківської діяльності та прогнозування майбутніх подій. Це дає можливість спрогнозувати наслідки різних управлінських рішень. В сучасних умовах стратегічний аналіз та прогнозування розцінюються як важливі фактори економічного зростання комерційних банків.

В економічній літературі практично не розроблено теоретико-методологічних засад стратегічного аналізу, особливо у банківській сфері. Посилення інтересу власників банківського капіталу та провідних банківських менеджерів до стратегічного аналізу пояснюється підвищенням передбачуваності зовнішнього середовища банку, необхідністю витримувати конкуренцію світових кредитних інституцій. Актуальність розроблення методологічного забезпечення стратегічного аналізу для української практики визначають і зарубіжні вчені [1, с. 108] .

Серед перших розробників методичних та практичних засад стратегічного аналізу можна назвати таких вчених як В. Баранчеєв, М. Романовська, Т. Головко, П. Гордієнко, М. Ковальчук, П. Маковєєв, К. Редченко, Н. Слободян, О. Черемних.

Відмітимо, що виокремлення стратегічного аналізу зі стратегічного менеджменту виправдане лише з наукового погляду оскільки у практичній діяльності банку, зазвичай, аналітичні процедури є нерозривним ланцюгом управлінського процесу та тісно взаємопов'язані між собою.

Таким чином, з наукової точки зору виділення стратегічного аналізу в самостійний вид аналізу є цілком закономірним наслідком еволюційного розвитку економічного аналізу. Слід врахувати й те, що аналіз завжди був основною функцією управління, проте в сучасних умовах, коли стратегічний менеджмент спирається на наукове обґрунтування обраної стратегії, стратегічний аналіз набуває лідируючих позицій серед функцій менеджменту.

Досягнення стратегічних цілей передбачає низку заходів, які повинні бути обґрунтовані з погляду їх доцільності, ефективності, результативності.

Тобто прийняттю стратегічних рішень має передувати ситуаційний аналіз, який дає змогу серед альтернативних рішень вибрати оптимальне [2,с.54].

Слід зазначити, що серед науковців немає єдиного розуміння сутності стратегічного аналізу та його завдань, не відпрацьований інструментарій стратегічного аналізу, не визначені основні етапи його проведення, не здійснено систематизації показників, що оцінюють внутрішнє та зовнішнє середовище. Американські вчені, автори праці "Банковское дело: стратегическое руководство" підкреслюють, що "стратегічний аналіз має включати в себе зовнішній аналіз конкурентного середовища діяльності банку та внутрішній аналіз ресурсів та можливостей банку" [3,с.25]. Проф. Є.В. Мних вважає, що "стратегічний аналіз – це насамперед процес визначення критично важливих ситуацій зовнішнього і внутрішнього середовища, які можуть впливати на досягнення підприємством перспективних цілей" [5,с. 41].

Щоб з'ясувати сутність стратегічного аналізу, зрозуміти його роль у системі банківського менеджменту доцільно окремо розглянути його особливі риси та принципові відмінності від традиційного аналізу. Аналіз наукових досліджень цього напряму дає змогу виділити такі характерні особливості стратегічного аналізу [6,с. 95]. У стратегічному аналізі діяльність банку досліджується не ізольовано, а у взаємозв'язку із факторами впливу зовнішнього середовища.

Найважливішою особливістю стратегічного аналізу є комплексність та системність дослідження різних сторін банківської діяльності та прогнозування наслідків запропонованих управлінських рішень для кінцевих результатів, які є стратегічними цілями банку.

Принциповою відмінністю стратегічного аналізу від традиційного економічного аналізу є не нарізне дослідження окремих операцій, а комплексне вивчення усіх аспектів банківської діяльності як збалансованої системи дій, спрямованих на досягнення стратегічних цілей. При цьому вплив управлінських рішень на кінцеву мету, що відбивається в ключових показниках, простежуються з моменту їх прийняття до остаточних результатів господарської діяльності [7,с.34].

Важливою рисою стратегічного аналізу також є його перспективна спрямованість та необхідність прогнозування та врахування майбутніх подій, що відбуватимуться на макро- та мікрорівнях. Так, проф. Є.В.Мних під стратегічним аналізом розуміє "дослідження економічної системи за параметрами,які визначають її майбутній стан. Його особливість полягає у проекції минулого і теперішнього стану об'єкту на перспективу, ураховуючи спадковість чи повну стійкість зміни економічних показників" [5, с. 41]. Проф. Р. А. Фатхутдінов вважає, що "стратегічний аналіз – це виконання відповідної функції управління, орієнтованої на перспективу і такої, що має високу невизначеність" [8, с. 35].

Стратегічний аналіз застосовує специфічний інструментарій обробки інформації, що передбачає органічне поєднання як кількісних, так і якісних прийомів дослідження. Інформаційна база досліджень у стратегічному аналізі

значно розширюється, а перевага надається цільовим показникам, даним конкурентів і кращих банків або середнім даним по банківській системі.

Перед стратегічним аналізом ширші цілі й завдання, які мають пошуковий та ймовірнісний характер, що полягає у розробці оптимальної стратегії банку з метою підвищення ефективності діяльності та мінімізацією банківських ризиків, визначенні шляхів досягнення даної стратегії та прогнозуванні наслідків рішень менеджерів банку.

Отже, під стратегічним аналізом розуміють систему процедур дослідження економічних явищ і процесів, які впливають на діяльність банку в минулому, поточному та в майбутньому періоді як на мікро-, так і на макрорівні з урахуванням зовнішніх впливів. Застосування стратегічного аналізу дуже важливо при розробці прогнозів розвитку як головних офісів комерційних банків, так і їх філій, що працюють у регіонах. Стратегічне планування роботи філійної мережі сприяє їх більш ефективній діяльності та раціональному використанню кредитних ресурсів на регіональному рівні. Отже, стратегічний аналіз в цілому сприяє як кращій роботі банківських установ, так і більш ефективному розвитку регіонів, у яких ці банки працюють.

Список використаних джерел:

1. Вебер Ю., Шэффер У. На пути к активному управлению с помощью показателей // Проблемы теории и практики управления. - 2000. - №5. - С.107-111.
2. Єгоричева С. Методичні засади організації інноваційного процесу в комерційних банках / С.Єгоричева // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 1. – С. 53–57.
3. Банковское дело: стратегическое руководство. - М.: "Консалтбанкир", 1998.-432 с.
4. Кривич Я. М. Вплив інновацій на стратегічний розвиток банку / Я.М.Кривич. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua.
5. Мних Є. В. Економічний аналіз. - Київ.: Центр навч. літератури, 2003. – 412 с.
6. Парасій-Вергуненко І.М. Статегічний аналіз та статегічний управлінський облік: їх взаємозвязок та перспективи органічного функціонування// Вчені записки: Наук. зб. - Вип.7 / Відп. ред. А. Ф. Павленко. - К.: КНЕУ, 2005.
7. Ковальчук М. І. Стратегічний аналіз у сільському господарстві: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. - К.: КНЕУ, 2003. - 259 с.
8. 8.Фатхутдинов Р.А.Стратегический менеджмент.- М.:ИНФРА-М, 2002. - 440 с.

***Ярина Пась**, аспірант*
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів
Науковий керівник: Фалюта А. В., к.е.н., доцент

З'ЯСУВАННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «БАНКІВСЬКИЙ БІЗНЕС»

Аналізуючи науковий доробок провідних вчених у сфері банківського бізнесу потрапляє до уваги факт, що в економічній науці досі не сформовано єдиного трактування економічної категорії "банківський бізнес". Даний термін є досить поширеним у практиці та в економічній літературі, але незважаючи на широке застосування, знайти чітке його визначення виявилося досить складно. Для того щоб визначити зміст поняття "банківський бізнес" розглянемо категорії, які його утворюють.

В українському законодавстві, зокрема у Законі України “Про банки і банківську діяльність”, який визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків, банк визначається як юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття та ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб [8, ст. 1]. Це визначення дано з законодавства і воно розкриває суто юридичну складову банку та не дає повного розкриття економічної сутності банку.

В Енциклопедії банківської справи України за ред. В. С. Стельмаха банк трактується як особлива грошово-кредитна установа, економічна інституція, яка діє на фінансовому ринку, акумулює тимчасові грошові кошти і заощадження, надає кредити, здійснює грошові розрахунки, операції з векселями, іноземною валютою, золотом, коштовним камінням, випускає в обіг (емітує) гроші і цінні папери, надає різноманітні послуги фінансово-економічного характеру, виконує інші функції [9, с. 10]. Дане визначення, яке подає автор, має досить загальний характер і не розкриває особливостей банку у порівнянні з іншими фінансово-кредитними установами.

О. В. Васюренко сформулював визначення банку, яке з іншої позиції розкриває його сутність. “Сучасний банк – це універсальне фінансове підприємство, що здійснює професійне управління ресурсами суспільства в їх грошовому виразі і виконує відповідні специфічні функції в економіці на законній підставі та під юрисдикцією державних органів, що забезпечують регулювання та контроль банківської діяльності” [3, с. 16]. Дане визначення досить широко розкриває сутність банку і є достатньо обґрунтованим, проте воно розкриває сутність зі сторони господарської діяльності в державі.

Проаналізувавши законодавче визначення та визначення різних науковців, можна зробити висновок, що банк – це фінансовий посередник, який на відміну від інших фінансових інститутів (кредитних спілок, страхових, лізингових, інвестиційних компаній тощо), надає одночасно такі три фінансові послуги як залучення у вклади грошових коштів, їх розміщення від свого імені, та ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб. Крім цих, банк може проводити і інші операції та послуги на фінансовому ринку.

Поняття “банк” тісно пов'язане із поняттям “бізнес” і, для з’ясування сутності “банківського бізнесу”, необхідно спочатку визначити що таке “бізнес”. Термін “бізнес” в науковий оборот вперше ввів англійський банкір та економіст Р. Катильйон у XVIII ст., який розглядав бізнес, як економічний процес узгодження попиту і пропозиції в умовах ризику [1, с. 32].

Досліджуючи поняття “бізнес”, часто зустрічаємося з таким визначенням: “бізнес – це економічна діяльність спрямована на отримання прибутку, будь-який вид підприємницької діяльності, що забезпечує дохід” [6, с. 82]. Бізнес (від англ. business – справа, угода, заняття) – ініціативна, економічна, виробнича, підприємницька, посередницька діяльність в умовах ринкової

економіки, спрямована на створення власної справи для одержання прибутку шляхом використання своєї праці, власних або позичених коштів [5, с 27]. Дане визначення достатньо повно і точно характеризує сутність бізнесу.

В Україні діяльність банків набирає все більшої потужності і банками надаються все більше послуг. Розглядаючи близьку до "банківського бізнесу" категорію "банківська діяльність" необхідно звернути увагу на те, що між ними існують відмінності. Національний банк України визначає "банківську діяльність" як залучення у вклади грошових коштів фізичних та юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб. Таким чином, банківську діяльність Національний банк України визначає через банківські послуги, які банк надає своїм клієнтам. При цьому банк має право надавати банківські послуги та інші фінансові послуги (крім послуг у сфері страхування) [7, ст. 2].

В економічній літературі використовуються різні підходи до визначення "банківської діяльності". Аналізуючи законодавство можемо зробити висновок, що про дане поняття говорять тоді, коли банки виконують дії з фінансовими інструментами, якими виступають гроші, цінні папери і валютні цінності. Тобто, банківська діяльність – це сукупність дій банків з допомогою фінансових інструментів, стосовно обороту грошей, цінних паперів і валютних цінностей, як засобів платежу і збереження, і як товару.

Загалом робимо висновок, що банківська діяльність – це діяльність з надання послуг, які банк пропонує своїм клієнтам, і які в сукупності можна віднести до банківських операцій. Вони базуються на таких головних функціях банку: платіжнорозрахункова, ощадно-капіталотворча, кредитно-інвестиційна.

Банківський бізнес більш ширше поняття порівняно з банківською діяльністю, оскільки спершу відкривається бізнес (юридична особа, що здійснюватиме підприємницьку діяльність - банк), а вже потім ця юридична особа починає здійснювати певний вид діяльності (у даному випадку – банківську діяльність).

Як стверджує В. І. Міщенко, банківський бізнес – це сфера самих різноманітних послуг клієнтам у всіх секторах економіки – від традиційних депозитно-позичкових і розрахунково-касових операцій, що визначають основу банківської справи, до новітніх форм грошово-кредитних відносин та інструментів фінансового ринку. При цьому всі головні аспекти діяльності банків об'єднані єдиною стратегією управління банківським бізнесом, мета якої забезпечення належного рівня дохідності і стабільності банківських установ [2, с. 5]. Дане визначення більше підходить під трактування поняття "бізнес" загалом, але не суто банківського. Це пов'язано з тим, що банк не може надавати послуги у всіх сферах економіки. Наприклад, качати нафту, здійснювати торгівельні операції, виконувати архітектурне проектування тощо.

Науковець І. В. Волошко визначає банківський бізнес як сукупність однорідних або взаємопов'язаних напрямків банківської діяльності, об'єднаних принципом обслуговування найважливіших сегментів ринку [4, с. 196]. У даному визначенні автор розглядає банківський бізнес як сукупність послуг

певного банку. Проте, такий підхід визначає “банківський бізнес” не як цілісну діяльність, а як окрему складову загального комплексу операцій банку.

На основі співставлення та порівняння різних підходів науковців до визначення поняття “банку”, “банківської діяльності” та “бізнесу”, а також аналізуючи законодавчі вимоги і трактування у сфері банківської діяльності, ми сформулювати власне визначення “банківського бізнесу”. Банківський бізнес – це діяльність банків з надання банківських послуг з метою отримання прибутку. Це визначення хоча й коротке, на нашу думку воно найбільш повно відображає весь реальний зміст такого виду бізнесу, як банківський.

Отже, існує багато визначень поняття “банк”, “банківська діяльність”, “бізнес”, які подаються науковцями і в законодавстві. Вони більш чи менш повно відображають реальний зміст цих економічних категорій, і інколи можуть бути майже протилежними. Незважаючи на поширеність на практиці, українська наука ще не сформулювала достатньо повного визначення категорії “банківський бізнес”, хоча певні спроби робляться.

Список використаних джерел:

1. Банківські операції : підручник / За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – 2-ге вид., випр. і доповн. – Тернопіль : Терно-граф, 2013. – 688 с.
2. Банківські операції : підручник / Міщенко В. І., Н. Г. Славянська, О. Г. Корнєєва. – К. : Знання, 2007. – 796 с.
3. Васюренко О. В. Банківські операції : навч. посіб. економ. спец. – 2-ге вид., перероб. і доп. / О. В. Васюренко. – К : Знання, 2001. – 255 с.
4. Волошко І. В. Система оцінки ефективності бізнесів, продуктів та напрямків діяльності банку / І. В. Волошко // Збірник наукових праць. – 2001. – Т.4. – С. 194 – 196.
5. Дяків В. С. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. – К. : Міжнародна економічна фундація, 2002. – 684 с.
6. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник : у 2 т. – Т. 1 / А. Г. Загородній. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
7. Національний Банк України : офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua.
8. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07 грудня 2000 року №2121-ІІІ. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14.
9. Стельмах В. С. Енциклопедія банківської справи України : у 2 т. – Т. 1/ В. С. Стельмах. – К. : Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.

Богдан Пшик, *д.е.н., професор*
завідувач кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Орест Печенко, *аспірант*
Львівський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Львів

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Проблема забезпечення фінансової безпеки банку є відносно новим напрямом наукових досліджень української спільноти. Актуальність данного питання зумовлена необхідністю реалізації національних інтересів щодо створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки

та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення. У умовах зростаючої відкритості економіки України та послідовної її інтеграції у світове господарство забезпечення безпеки банківської системи є актуальним завданням. Це зумовлено впливом зовнішнього середовища, яку сьогодні характеризується елементами посткризового періоду, та внутрішнього середовища, зокрема поглибленням конкуренції та консолідації банківського бізнесу. Вплив внутрішнього середовища зумовлює виникнення загроз, які перешкоджають процесу реалізації стратегічних напрямків розвитку банків з точки зору прибутковості та мінімізації ризиковості. Тому проблема забезпечення безпеки банківської діяльності є досить актуальною.

Неодмінною складовою системи управління інвестиційною діяльністю банку є розроблення заходів з безпеки інвестиційної діяльності. В економічній літературі безпека банку трактується як: стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація мети банку та основних його інтересів, захист від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування; властивість своєчасно й адекватно реагувати на всі негативні прояви внутрішнього і зовнішнього середовища банку; здатність протистояти різним посяганням на власність, діяльність і імідж банку, створювати ефективний захист від внутрішніх і зовнішніх загроз; стан захищеності банку від внутрішніх і зовнішніх загроз; система заходів, які забезпечують захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз [1 – 4].

Більш системне визначення поняття «безпека банку» наведено у роботі В. Гамзи та І. Ткачука: це сукупність зовнішніх і внутрішніх умов банківської діяльності, при яких потенційно небезпечні для банківської системи (окремого банку) дії або обставини попереджені, припинені або зведені до такого рівня, при якому не здатні нанести збиток установленому порядку банківської діяльності (функціонуванню банку, збереженню й відтворенню майна й інфраструктури банківської системи або окремого банку) і перешкодити досягненню банком уставних цілей [5]. При цьому, безпека банку має комплексний і багатофункціональний характер, а її реалізація дозволяє реалізувати пріоритетні цілі банку, створити і використати можливості конкурентного середовища для забезпечення його ефективного функціонування та сталого розвитку у довгостроковій перспективі.

Оскільки інвестиційна діяльність банку є ризикованою і може нести суттєві загрози для установи банку, є необхідність введення поняття інвестиційної безпеки банку, яка є похідною від поняття «безпека банку» та проявляється з огляду на такі ознаки:

1. Необхідність вжиття заходів захисту фінансових інтересів банку та його контрагентів у сфері інвестиційної діяльності.

2. Поширення заходів безпеки на усі напрями інвестиційної діяльності банку: інвестиційне кредитування, інвестування у фінансові інструменти, обслуговування клієнтських інвестицій

3. Можливості виявлення проблемних ділянок у зазначеній сфері.

4. Забезпечення стійкості, збалансованості та можливості протистояння до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, здатності нейтралізації впливу негативних чинників.

5. Можливості генерування в достатніх обсягах фінансових, кадрових, інформаційних і технічних ресурсів для ефективної реалізації інвестиційної політики та, відповідно, стійкого розвитку банку;

Безпека банківської установи та прозорість проведення інвестиційних операцій проявляється через ряд таких чинників: наявність компетентних банківських працівників та контроль за прийняттям інвестиційних управлінських рішень, наявність чітко розроблених внутрішніх банківських положень щодо здійснення інвестиційних операцій та послуг; утримання постійного моніторингу ризиків різних напрямків банківської інвестиційної діяльності; дотримання безпеки банківських процедур та контроль за їх застосуванням (дотримання чинного законодавства, конфіденційність інформації, надійність комплексу захисту даних тощо); наявність аудиторів з хорошою репутацією та клієнтів, що дотримуються чинного законодавства.

На нашу думку, безпека інвестиційної діяльності банку – це динамічний стан, що характеризується здатністю банку протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, які несуть негативні наслідки для реалізації інтересів банку та його контрагентів (власників, клієнтів, працівників, керівництва), що дає змогу реалізовувати інвестиційну політику та досягати поставлених цілей інвестиційної діяльності шляхом відповідних заходів з використання відповідних фінансових, кадрових, інформаційних і технічних заходів.

Основними об’єктами інвестиційної безпеки є: фінансові ресурси, які формуються банком для інвестиційної діяльності та інвестиційні активи як банку, так і його клієнтів (інвестиційні кредити, цінні папери та інші фінансові інструменти, коштовності, надані банку і порядку довірчого управління); кадрові ресурси (працівники інвестиційних підрозділів, керівництво і вищий менеджмент банку, який здійснює прийняття інвестиційних рішень і має доступ до відповідної інформації, зокрема конфіденційної); інформаційні ресурси (відомості щодо здійснення інвестиційної діяльності, що є конфіденційною інформацією та становлять банківську або комерційну таємницю); технічні ресурси (програмні й технічні засоби захисту інформації, спеціальні інформаційні і комунікаційні засоби, засоби зв’язку, обробки і передачі інформації, а також інше обладнання і техніка, що використовуються для забезпечення ефективної реалізації інвестиційних операцій та послуг).

На мікрорівні безпека інвестиційної діяльності банку може бути підвищена за рахунок розроблення концепції безпеки, яку розробляють у кожному окремому банку. Ця концепція відображає основні загрози безпеці банку паралельно заходам щодо обмеження їх негативного впливу. В цьому внутрішньому документі на основі аналізу накопиченого досвіду визначається мета, завдання й принципи побудови надійного захисту банку від внутрішніх і зовнішніх загроз, зазначаються основні напрями і заходи щодо створення програми безпеки банку у сфері інвестиційної діяльності. Структура зазначеного документа повинна бути такою: загальні положення (основні

поняття і терміни; характеристика умов інвестиційної діяльності банку та її загроз; завдання і принципи безпеки); заходи організації інвестиційної безпеки банку (планування та організація виконання заходів безпеки; функції служби безпеки та інших підрозділів банку з питань інвестиційної безпеки; відносини служби безпеки з інвестиційними підрозділами банку, іншими організаціями, у т.ч. фінансовими та правоохоронними органами в процесі забезпечення захисту інтересів банку); заходи інвестиційної безпеки (основні заходи, форми та методи їхнього виконання, дії працівників інвестиційних підрозділів за непередбачених ситуацій); гарантування безпеки (фінансове, науково-технічне, кадрове, науково-методичне, інформаційно-аналітичне).

Список використаних джерел:

1. Барановський О.І. Філософія безпеки: монографія 6 / у 2 т. / О.І. Барановський. – К.: УБС НБУ, 2014. – Т.2 : Безпека фінансових інститутів. – 715 с.
2. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / За заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова, [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін.]. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
3. Васильчак С. В. Організація безпеки банківської діяльності в Україні / С. Васильчак, С. Вінтоняк // Науковий вісник ЕЛТУ України. – 2011. – Вип. 21. – С.153-157.
4. Д'яконова І.І. Теоретичні аспекти формування механізму забезпечення фінансової безпеки банківської системи / І.І. Д'яконова, Д.В. Шиян// Вісник Університету банківської справи Національного банку України 2013 № 1 (16). – с. 156 – 161.
5. Гамза В. А. Безопасность банковской деятельности: учебник / В. А. Гамза, И. Б. Ткачук. – М.: Маркет ДС, 2006. – 424 с.

***Андрій Ременюк**, магістрант*
Черкаський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи», м Черкаси
Науковий керівник: Ребрик Ю.С., к.е.н.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Фінансова безпека банку є важливим аспектом наукових досліджень при вирішенні проблеми стабілізації банківської системи України. На сьогоднішній день немає комплексного підходу до визначення показників фінансової безпеки, що робить дану тему дослідження перспективною. Вагомий внесок у дослідження теоретичних основ забезпечення фінансової безпеки банку здійснили такі науковці як: О. Барановський, Т. Болгар, Ю. Голобородько, А. Єпіфанов, Н. Євченко, Н. Зачосов, М. Зубок, А. Ткаченко, О. Хитрін та ін. Серед зарубіжних вчених увагу даній проблематиці приділили В. Гамзу, В. Окейна, І. Ткачука, І. Шумпетера та ін. Розробка теоретичних положень забезпечення фінансової стійкості банків дозволить вирішити ряд проблем при створенні надійного та фінансово стійкого банківського сектора враховуючи вплив внутрішніх та зовнішніх загроз в умовах структурних змін в економіці.

Слід зауважити, що в науці немає єдиного підходу до трактування поняття «безпека банку». Так, в працях [4-5] безпека банку трактується як стан

стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація мети банку та основних його інтересів, захист від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування; властивість своєчасно й адекватно реагувати на всі негативні прояви внутрішнього і зовнішнього середовища банку; здатність протистояти різним посяганням на власність, діяльність і імідж банку, створювати ефективний захист від внутрішніх і зовнішніх загроз; стан захищеності банку від внутрішніх і зовнішніх загроз; система заходів, які забезпечують захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз. Комплексний підхід до визначення поняття «безпека банку» представлено у роботі В. Гамзи та І. Ткачука які визначили безпеку банку як сукупність зовнішніх і внутрішніх умов банківської діяльності, при яких потенційно небезпечні для банківської системи (окремого банку) дії або обставини попереджені, припинені або зведені до такого рівня, при якому не здатні нанести збиток установленому порядку банківської діяльності (функціонуванню банку, збереженню й відтворенню майна й інфраструктури банківської системи або окремого банку) і перешкодити досягненню банком уставних цілей [4]. Відповідно до наведеного визначення, досягнення безпеки банку може бути тільки при ефективній організації заходів банківського менеджменту за економічно стабільної банківської системи. При цьому, безпека банку має комплексний і багатофункціональний характер, як критерій ефективності безпеки банківської діяльності переважна більшість організацій розглядає стабільність фінансового й економічного розвитку банку [3].

У працях [3, 6, 8] виокремлюють такі види безпеки банку: економічна безпека; фінансова безпека; правова безпека; кадрова безпека (безпека персоналу); інформаційна безпека; безпека банківських операцій. При цьому, більшу увагу приділяють саме економічній безпеці банку, а фінансову безпеку розглядають фрагментрано як складову економічної безпеки [1, 2, 7]. При цьому, фактори впливу на фінансову безпеку банку не є достатньо структуровані чи узагальнені, важливим є поділ факторів впливу на зовнішні (з боку клієнтів, партнерів, конкурентів, держави тощо) та внутрішні (з боку власників, адміністрації, менеджерів підрозділів, спеціалістів, неформальних груп та ін.). Аналіз та систематизація економічної літератури дозволили визначити найбільш характерні загрози фінансовій безпеці банку.

Виділивши зовнішні та внутрішні загрози було виявлено деяку залежність між даними факторами впливу на фінансову безпеку банку. Це свідчить про те, що здійснюючи загальну оцінку фінансової безпеки банку не можна оцінювати значущість «зовнішніх» та «внутрішніх» показників без урахування їх зв’язків. Обраховуючи єдиний показник фінансової безпеки банку необхідно врахувати не тільки вагові коефіцієнти показників, а й їхні зв’язки. Це дозволить якомога об’єктивніше та ефективніше визначити рівень фінансової безпеки банку. Таким чином, фінансова безпека банку – це момент життєдіяльності банку,при якому сукупний негативний вплив зовнішніх та внутрішніх загроз не перевищує критичного рівні. Критичний рівень визначається для кожного банку окремо, залежно від політичної та економічної значущості банку.

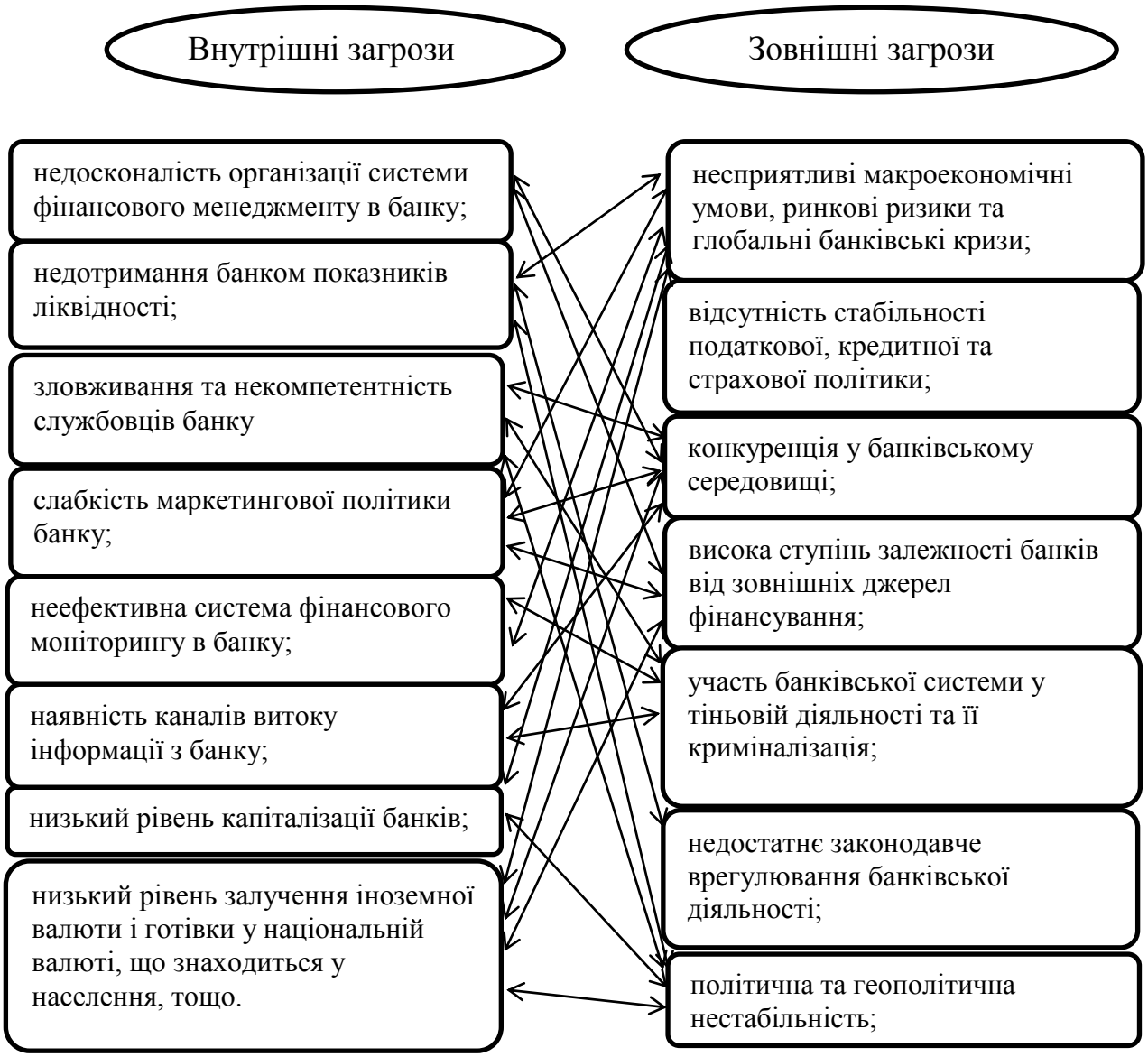

Рис. 1. Внутрішні та зовнішні загрози фінансової безпеки банку

Отже, в період «оздоровлення» банківської системи України, вкрай важливим є наявність ефективного механізму оцінка рівня загрози фінансової безпеки банку. Чітке визначення поняття «фінансова безпека банку» дозволить комплексно визначити рівень загрози безпеці банку та вибудувати чітку стратегію щодо зменшення впливу негативних факторів. Обрахунок єдиного показника внутрішніх та зовнішніх загроз дозволить сформувати надійну систему забезпечення фінансової безпеки банку.

Спиок використаних джерел:

1. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру / О. Барановський // Економічне прогнозування. – 2006. – № 1. – С. 7 – 32.

2. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / Т. М. Болгар. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 22 с.

3. Васильчак С. В. Організація безпеки банківської діяльності в Україні / С. Васильчак, С. Вінтоняк // Науковий вісник ЕЛТУ України. – 2011. – Вип. 21. – С. 153-157.

4. Вовк В.Я. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки банку / В.Я. Вовк // Проблеми економіки. – 2012. - №4. – С. 200-204.

5. Енциклопедія банківської справи України / ред. В. С. Стельмах; Національний банк України, Інститут незалежних експертів. – К. : Молодь : Ін Юре, 2001. – 680 с.
6. Єрмошенко А. М. Визначення поняття фінансової безпеки страховика та її категорій / А. М. Єрмошенко // Актуальні Проблеми Економіки. – 2004. – № 4. – С. 46 – 51.
7. Котковський В. С. Чинники забезпечення фінансової складової безпеки банківської діяльності / В. Котковський, В. Орлов // Вісник економіки транспорту і промисловості. – № 38. – 2012. – С. 50 – 54.
8. Побережний С. М. Фінансова безпека банківської діяльності: навч. посібн. / С. Побережний, О. Пластун, Т. Болгар – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 112 с.

Христина Сас, *аспірант*
ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Київ
Науковий керівник: Ткаченко Н.В., д.е.н., професор

АНТИКРИЗОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Антикризове регулювання є надзвичайно важливим. На сьогоднішній момент, коли економіка країни оговтується від світової фінансової кризи та її наслідків, а також потерпає незгоди та конфліктні ситуації в середині країни, гостро стоїть питання повернення довіри клієнтів до банків. Тому елементи антикризового управління повинні бути впроваджені на рівні НБУ, і, звичайно, комерційних банків України. Нівелюючи проблеми, що виникають у банках, ми наражаємось на поступове ослаблення фінансової бази економіки, відповідно і до занепаду регіону, деградації не лише фінансової сфери, а й соціальної, освітньої, культурної. Сьогодні стан багатьох банків незадовільний, зокрема: на жовтень 2015 року в Україні визнано неплатоспроможними 8 банків, на стадії ліквідації – 58 банків. Слід зауважити, що банки, працюючи на певній території, акумулюють переважно кошти у місцевого населення, громад, підприємств, тобто виконують приховану функцію, що відповідає, власне, за розвиток регіону в якому він знаходиться і веде свою діяльність. Тому в безперебійній, без кризовій роботі банку зацікавлено багато сторін. Проблема стійкості банків та антикризового регулювання стає все більш актуальною.

Питання антикризової політики Національного банку України досліджували Б. Адамик, Т. Бакуліна, О. Дзюблюк, Б. Івасів, В. Коваленко, В. Міщенко, М. Пуховкіна, М. Савлук, А. Мороз, О. Береславська, Н. Тарасевич. Дослідженням антикризового регулювання банківською системою займалися також: З. Зейналов, В. Шпачук, В. Коваленко, О. Крухмаль тощо. Проте, не дивлячись на суттєві наукові результати, отримані вченими, слід зауважити, що тема є досить дискусійною та залишається актуальною.

В умовах розвинутих ринкових відносин стійкість роботи банківської установи залежить не лише від факторів мікросередовища, а ще й – макросередовища, тобто від процесів, що відбуваються поза банком: циклічність розвитку економіки, реакція країни на глобалізацію, адаптація до різного роду коливань, дії конкурентів, ситуація на валютному ринку, робота уряду тощо. Щоб максимально прилаштувати ефективну роботу в банку

відповідно до викликів сучасності необхідна увага і допомога з боку держави. Система антикризового управління банківською діяльністю включає антикризове регулювання на рівні уряду та центрального банку і антикризовий менеджмент на рівні банківських установ.

Антикризове регулювання – це сукупність методів, прийомів, що дозволяють розпізнавати кризи, здійснювати їх профілактику, долати їх негативні наслідки, згладжувати перебіг кризи.

Термін «антикризове регулювання», визначається як макроекономічна категорія, що охоплює заходи організаційно-економічного і нормативно-правового впливу з боку держави, спрямовані на захист від кризових ситуацій, запобігання банкрутству або ліквідації у випадках недоцільності його подальшого функціонування. Іншими словами на базі Національного банку України розробляється антикризова політика, яка здійснює комплекс заходів у сфері грошового обігу, валютного регулювання та банківській системі, спрямованих на мінімізацію та ліквідацію фінансово-економічної нестабільності, а також усунення її негативних наслідків для економіки.

Серед активних (прямих) інструментів, які НБУ використовує для антикризового регулювання є: надання кредитів комерційним банкам, зниження норм обов’язкового резервування, реструктурування короткострокових кредитів банку, регулювання облікової ставки, надання гарантій уряду за депозитними вкладами, використання облігаційних інструментів.

Антикризове регулювання діяльності банківської системи може мати також рекомендаційний характер: НБУ розробляє рекомендації стосовно реагування на певні негативні фактори середовища; банки, в свою чергу, можуть застосовувати їх при реалізації антикризового управління.[5]

Важливим у антикризовому регулюванні є постійний нагляд (контроль) за діяльністю, а також за результатами діяльності. Саме з метою підвищення стійкості банківської системи України та захисту інтересів вкладників та кредиторів, а також на виконання взятих Україною зобов’язань перед МВФ Національним банком у звітному році (2015) здійснено діагностичне обстеження 35 найбільших банків України задля оцінки якості активів, достатності (адекватності) регулятивного капіталу, визначення необхідних обсягів докапіталізації банків на період до кінця 2016 року.[4] Це дасть змогу постійно тримати «руку на пульсі» і стежити за ефективною роботу великих банків, у разі необхідності швидко реагувати на негативні зміни у роботі.

Що стосується антикризового регулювання безпосередньо з боку держави (уряду), то їх можна класифікувати на: попереджувальні та примусові, що застосовуються до банків у разі негативного впливу нестабільної діяльності установи на інтереси вкладників та кредиторів.

У питанні антикризового регулювання комерційними банками, на державу покладена задача - розробка нормативної основи організації банківської діяльності. Встановлення обов’язкових нормативів, норм обов’язкового резервування як інструменти антикризового регулювання діяльності банків Встановлення цих нормативів виконує роль превентивного регулювання, тобто такого, що спрямоване на недопущення та попередження

кризових явищ в банківській системі і є обов'язковим до виконання.[5]

Кожен з елементів системи антикризового управління банківською діяльністю характеризується власними цілями. [5] Наприклад, метою антикризового регулювання на рівні уряду є реалізація необхідних заходів та інструментів для мінімізації негативного впливу кризи на фінансовий ринок, економіку в цілому, втримання позиції країни на світовій арені, недопущення колапсу банківської системи. НБУ переслідує ідею ефективної, безперебійної роботи банківського сектора. А, звичайно, антикризові заходи на рівні банку покликані виявляти ризики і їх знешкоджувати в внутрішньому середовищі установи.

Отже, стабільний економічний розвиток та економічне зростання повинні бути основною метою антикризового регулювання. З огляду на це, антикризове регулювання повинне здійснюватись з урахуванням стратегії економічного розвитку країни і регіону.

Список використаних джерел:

1. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: Навч. посіб-ник. Вид. 2-ге, виправл. і доп. — Київ: Центр навчальної літератури, 2005. — 504 с.
2. В.В. Коваленко. Інструменти державного антикризового управління в банківському секторі./Коваленко В.В.//Економічна теорія та методологія управління.-
3. Краснова І.В.,Майстер А.В. Антикризове управління в банківських установах. ВІСНИК ЖДТУ. 2013. № 2 (64) [Електронний ресурс]
4. Національний банк України. Режим доступу: www.bank.gov.ua/control/uk/index
5. С. В. Лєонов, О. Б. Афанасьєва. Концептуальні засади побудови багаторівневої системи антикризового управління банківською діяльністю. Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". № 5, 2011 [Електронний ресурс].

Віктор Скиба, *магістрант*
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Черкаси
Науковий керівник: Цікановська Н.А., к.е.н., доцент

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ

Фінансовий потенціал комерційних банків має важливе значення в розвитку економіки країни в цілому, оскільки сама суть діяльності банківського сектору полягає у його основній економічній функції – перерозподілу фінансових ресурсів між різними секторами економіки. Це пришвидшує обіг капіталу, значно покращує структуру виробничих процесів, дає змогу запровадження нових технологій, створює можливість рівномірного та збалансованого розвитку різних галузей економіки, а, відтак, сприяє розвитку економіки країни в цілому.

Запорукою успішної діяльності комерційного банку є наявність відповідного фінансового потенціалу, тобто сукупність грошових коштів, що знаходяться у розпорядження банку та сформовані ним з різних джерел або можуть бути отримані у перспективі з подальшим спрямування на здійснення банківської діяльності. Звідси, особлива роль належить оцінці достатності

фінансового потенціалу, виявлення потенційних можливостей залучення фінансових коштів для підвищення ефективності діяльності банків.

Під терміном «фінансовий потенціал банку» слід розуміти сукупність усіх грошових коштів банку, що перебувають у його безпосередньому розпорядженні, і коштів, які можуть бути потенційно залучені банком унаслідок проведення ефективної повномасштабної банківської діяльності, або прирощені чи втрачено в разі проведення активних операцій [1]. Під ефективною діяльністю слід розуміти таку діяльність, у результаті якої зростає коло клієнтів, об'єм і якість послуг, які надаються банком, що, як наслідок, веде до підвищення рівня рентабельності банківської діяльності.

Досліджуючи фінансовий потенціал різних суб'єктів господарювання, дослідники [2] дійшли висновку, що «саме фінансовий потенціал є основою всіх інших видів потенціалу. Він характеризує минуле, теперішнє і майбутнє сукупністю показників, які повинні як кількісно (ресурси), так і якісно (результат) визначити розвиток суб'єкта господарювання. Виходячи з цього, фінансовий потенціал є сукупність ресурсів та результатів діяльності, що забезпечує розвиток суб'єкта на найближчу та довгострокову перспективу».

Фінансовий потенціал банку є комплексним поняттям і характеризується системою показників наявності та розміщення активів для ведення діяльності. Усі суб'єкти економіки намагаються покращити власний фінансовий потенціал з ціллю майбутнього успішного розвитку. Водночас підвищення фінансового потенціалу банку значно в чому залежить від ефективності розробленої стратегії розвитку банківської діяльності. У рамках стратегії доцільне провадження програми підвищення рівня фінансового потенціалу банку з визначенням цілей та пріоритетних напрямів реалізації такої програми.

Фінансовий потенціал комерційних банків як чинник економічного та фінансового розвитку країни треба розглядати як функціонування загальної сукупності ресурсів як капіталу, що дає змогу забезпечувати збільшення сукупної вартості активів та отримання соціально-економічних ефектів, що виражаються у зростанні показників як окремих суб'єктів господарювання та галузей економіки, так і економіки країни загалом в розрізі близьких та майбутніх перспектив. Таке визначення зможе дати можливість комплексно та узагальнено досліджувати формування, виникнення, функціонування та застосування як фінансового потенціалу комерційних банків, так і безпосередньо його значення та необхідність як складової економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Мороз А.М. Банківські операції: Мороз А.М., Савлук М.І., Пуховкіна М.Ф.; за ред. д.е.н., проф.. Мороза А.М. – К.: КНЕУ, 2000. – 384 с.

2. Глущенко В.В. Концептуальні основи формування фінансового потенціалу суб'єктів господарювання в Україні / В.В. Глущенко // Фінансовий потенціал суб'єктів господарювання як чинник сталого розвитку ринкової економіки : матеріали Всеукр. Наук.-практ. Конф., 1 лют. 2013 р., Харків. – Х., 2013. – С. 13-25.

Віктор Стегура
викладач кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

РЕГУЛЮВАННЯ НБУ ВАЛЮТНОГО ТА ГРОШОВОГО РИНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Грошовий ринок – це ринок, на якому продається і купується особливий специфічний товар – гроші, формуються попит, пропозиція та ціна на цей товар. Індивідуальні учасники ділових угод на грошовому ринку задовольняють потреби в додаткових коштах, що перевищують обсяги нагромадження тимчасово вивільнених власних надходжень. Джерелами таких власних надходжень виступають отриманий прибуток, амортизаційні відрахування, обігові кошти та резерви.

Об’єктом купівлі-продажу на грошовому ринку є тимчасово вільні грошові кошти. Передавання грошей від одного суб’єкта грошового ринку до іншого має місце за умови, що в одного з них вони тимчасово є вільними і немає потреби в негайному їх витрачанню на купівлю матеріальних благ, а в іншого суб’єкта їх немає взагалі, але є нагальна потреба в грошових коштах. Таке передавання тимчасово вільних грошових коштів здійснюється або у формі прямої позички із зобов’язанням повернути кошти у визначений строк, або у формі купівлі особливих фінансових інструментів (облігацій, акцій, векселів, депозитних сертифікатів, банківських акцептів тощо).

На грошовому ринку діє багато суб’єктів з різними цілями. Це юридичні та фізичні особи, продавці, покупці, посередники. Головними учасниками купівлі-продажу грошей на грошовому ринку виступають комерційні банки, державні структури, спеціальні кредитно-фінансові інститути, які забезпечують функціонування грошових відносин, сукупність грошових ресурсів країни, їх постійне переміщення, розподіл і перерозподіл на основі взаємодії попиту та пропозиції.

Основними методами грошово-кредитної політики НБУ є: 1) визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків; 2) процентна політика - регулювання центральним банком попиту та пропозиції на грошові кошти як через зміну процентних ставок за своїми операціями, так і шляхом рекомендацій щодо встановлення процентних ставок за активними та пасивними операціями банків з метою впливу на процентні ставки суб'єктів грошово-кредитного ринку та дохідність фінансових операцій; 3) рефінансування комерційних банків; 4) управління золотовалютними резервами - здійснення валютних інтервенцій шляхом купівлі-продажу валютних цінностей на валютних ринках з метою впливу на курс національної валюти щодо іноземних валют і на загальний попит та пропозицію грошей в Україні; 5) операції з цінними паперами (крім цінних паперів, що підтверджують корпоративні права), у тому числі з казначейськими зобов'язаннями, на відкритому ринку; 6) регулювання імпорту та експорту капіталу; 7) емісія власних боргових зобов'язань та операції з ними.

Основними інструментами, що забезпечують ефективність методів грошово-кредитного регулювання є:

1.Мінімальні резервні вимоги - це обов'язкова норма внесків комерційних банків у центральному банку.

2. Офіційна облікова, або дисконтна ставка - ставка, застосовувана центральними банками в операціях із комерційними банками по обліку короткострокових державних облігацій, переобліку комерційних векселів і інших цінних паперів, які відповідають вимогам центрального банку.

3. Рефінансування - кредитування комерційних банків.

4. Операції на відкритому ринку - операції центрального банку по купівлі-продажу цінних паперів.

Економічна та фінансова криза значно вплинула на функціонування грошово-кредитного ринку. Велике боргове навантаження приватного сектору в умовах обмеження доступу до зовнішніх джерел запозичень створювало підґрунтя для девальваційного тиску на гривню навіть в умовах поступового покращення зовнішньої кон'юнктури для українських експортерів. Одночасно погіршення фінансового стану позичальників негативно вплинуло на фінансову стійкість банків. Усе зазначене поряд із повільним здійсненням економічних реформ і незбалансованістю державних фінансів створювали значні ризики для грошово-кредитного ринку.

Потрібно визначити, щодо проблем важливу роль відіграють внутрішні і зовнішні чинники фінансової кризи в Україні, адже вони мають значний вплив на нинішню економічну ситуацію: це постійне збільшення соціальних виплат, незалежно від показників зростання виробництва праці й товарного забезпечення, як для внутрішнього споживання, так і для експорту.

Список використаних джерел:

1. Грошово-кредитна політика [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Economics/78143.doc.htm

2. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua

3. Національний Банк України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Національний_банк_України

Вікторія Стойка, *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

РОЛЬ БАНКІВ У СТИМУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ

Сутність та функції банківської системи визначають її роль у суспільстві. Під роллю банківської системи слід розуміти її призначення, місію, те, заради чого вона виникає, існує та розвивається.

На специфіку діяльності банківських установ зверталася увага ще в період античності. Зокрема, корисність банків була описана наступним чином :

«Якщо б трапезити просто тримали розташовані у них депозити в своїх зберіганнях, то їх професія не приносила б ніякої користі. Щодня хтось приходить покласти гроші в банк, а інші одразу приходять брати їх у позику. Навіть незважаючи на те, що ці гроші їм не належали, вони дозволяли трапезитам отримувати значні прибутки, надаючи позики тим, хто їх потребував» [3, с. 43].

На функціональні особливості банківської системи в розвитку економіки звертали увагу представники різних шкіл та течій економічних вчень. Слід відмітити, що вони мали суперечливі погляди щодо впливу діяльності банків на економіку. Так, меркантилісти (Томас Мен, Дж. Ло) підкреслювали важливу роль банків у розвитку економіки. Вважали, що зростання пропозиції грошей шляхом зниження процентної ставки сприятиме розширенню виробництва і зростанню доходів, що стимулюватиме споживчий попит. Причому, гроші мають бути не металевими, а кредитними і створюватись банками для потреб народного господарства [2, с.78].

Представники класичної школи політекономії [1] зазначали, що банківські операції володіють унікальною здатністю перетворювати «мертвий капітал» підприємця у активний, виробничий. Помірковані банківські операції дозволяють йому перетворювати свій капітал в матеріали для переробки, в засоби виробництва і в засоби існування для працюючих, тобто в капітал, який виробляє щось як для нього самого, так і для його країни.

Неокласики (А. Маршалл, Й. Шумпетер) вважали, що інституційна структура фінансового ринку займає важливе місце в економічній системі держави, оскільки система кредиту підвищує ефективність виробництва країни, а відповідно, і національне багатство. Банкір стоїть між тими, хто бажає здійснити нові комбінації і власниками засобів виробництва. По суті, – він феномен розвитку, але тільки там, де соціально-економічним процесом не управляє командна сила. Банкір робить можливим здійснення нових комбінацій, і виступаючи від імені народного господарства, надає повноваження на їх здійснення. Він – ефор ринкового господарства [6].

Дж.М. Кейнс [10] звертав увагу на те, що подвійність функцій банків була і є причиною клубка багатьох проблем у розумінні суті їх діяльності. Подвійність функцій полягає в тому, що банківська система виконує розрахункові платежі на користь держави та проводить розрахунки поміж інших своїх клієнтів, як від кредиторів, так і від дебіторів. Також банк діє як посередник щодо надання позик, отримання депозитів від населення, які банк використовує для купівлі цінних паперів чи надання позик у промисловий або торговельний сектори економіки, що здебільшого й відповідає вимогам виробничого капіталу.

Дискусії стосовно особливостей взаємозв’язку банківської системи та економіки серед вчених тривають досі. Згідно з деякими теоретичними моделями [7; 11] розвиток фінансового сектору може призвести до збільшення темпу росту економіки за рахунок стимулювання інвестицій і надання більшого спектру фінансових послуг, що в свою чергу, дозволяє збільшити диверсифікацію портфелів інвесторів на ринку капіталів і знизити інвестиційні

ризики. Однак, в інших моделях [8; 9] зв'язок між економічним ростом та фінансовим розвитком має протилежну спрямованість: економічний розвиток передує розширенню фінансового сектору.

Зарубіжні науковці Кінг Р. та Левін Р. [11], аналізуючи причинно-наслідкові зв’язки між різними показниками розвитку підприємництва і банківського бізнесу доходять висновку, що проблеми в фінансовому секторі зменшують швидкість впровадження нових технологій, а також темп економічного росту. В той же час розвиток фінансового сектору, навпаки, збільшує продуктивність праці і накопичення капіталу.

Більшість вказаних вище емпіричних досліджень базуються на ендогенних моделях економічного росту, в які включається діяльність фінансових посередників, яка веде до росту ефективності економіки і продуктивності праці. В той же час аналогічні результати можуть бути отримані і при врахуванні екзогенних змінних. Зокрема, при розгляді можуть бути включені політичні і інституційні фактори. Левін Р. [12], вивчаючи вплив зміни фінансового законодавства на економічний ріст, дійшов висновку, що вимоги до банківської звітності і нова законодавча база, яка робить більш жорсткою відповідальність за порушення стандартів у фінансовому секторі, збільшують темпи економічного росту. Левін Р. з іншими науковцями [13] демонструють, що реформа законодавства у фінансовій сфері і фінансовій звітності збільшують права позикодавців і сприяють зростанню економічної динаміки.

Отже, розбіжності у вчених виникають не тільки у виокремленні функцій банківської системи, але і стосовно її ролі в економіці. Зарубіжні науковці зазначають: «банки контролюють механізм виплат, обслуговують угоди, підтримують ліквідність економіки і слугують провідниками монетарної політики» [4]. Крім того, «банки виробляють унікальну продукцію – такі різноманітні фінансові технології обслуговування клієнтів (вирішення їх проблем), без яких не може обійтися жодний суб’єкт господарювання» [5].

Здійснюючи акумуляцію грошових ресурсів та їх перерозподіл, а також регулювання грошового обігу, банки таким чином прямо впливають на стан економіки, інших її суб’єктів, підсистем та сфер: виробничу, фінансову, інвестиційну та інші. Щоб банки змогли ефективно виконувати свою роботу, у суспільстві не повинно бути жодних підстав для сумнівів у їх стійкості, а партнери, вкладники й інвестори повинні мати впевненість у надійності банків. Забезпечити стійке функціонування банків та виконання ними важливих суспільних функцій має постійний контроль за їх діяльністю з боку держави.

Банківська система перебуває в тісному зв’язку з економікою, і навпаки. Зокрема, в період економічних підйомів в державі, в умовах стабільності потужний стимул до росту отримують і банки, оскільки попит на їх послуги стрімко зростає. В такий період вони здатні легко формувати необхідні ресурси, ефективно проводити операції, отримуючи доходи. За умов економічного спаду банківська діяльність гальмується та дестабілізується. Інфляція, дефіцит фінансових ресурсів, падіння виробництва та доходів населення призводять до зниження довіри до банків і відтоку коштів з них. В таких умовах особливого

значення набувають дії та заходи центрального банку, причому не тільки для банківської системи, але й для економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Антология экономической классики. Предисловие И.А. Столярова. – М.: МП «ЭКОНОВ», «КЛЮЧ», 1993. – 475 с.
2. Вірченко В. Еволюція економічних поглядів на роль фінансових інститутів і їх місце в економічній системі / В. Вірченко // Банківська справа. – 2007. - № 3. – с. 77 – 84.
3. Кравець В.М. Західноєвропейський банківський бізнес: становлення і сучасність: [монографія] / В.М. Кравець, О.В. Кравець. – К.: Знання – Прес., 2003. – 470 с.
4. Синки Дж. Финансовый менеджмент в банке и индустрии финансовых услуг / Дж. Синки. - М., «Альпина Бизнес Букс», 2007. – с. 47
5. Тавасиев А. К оценке ситуации с банковским кредитованием реального сектора экономики / А. Тавасиев // Российский экономический журнал. - № 2. – 2005. – с. 32.
6. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер / перевод с немецкого В.С. Автономова, М.С. Любского. – Издательство: Прогресс. – Москва, 1982.- 455 с.
7. Besci Z., Wang P. Financial Development and Growth // Economic Review. Federal Reserve Bank of Atlanta, Fourth Quarter. 46 – 62. 1997.
8. Galetovic A. Specialization, Intermediation and Growth // Journal of Monetary Economics. 38. 549 – 559. 1996.
9. Greenwood J., Jovanovic B. Financial Development, Growth and the Distribution of Income // Journal of Political Economy. 98. 1076 – 1107. 1990.
10. Keynes J. M. The Applied Theory of Money. – London, Basingstoke: Macmillan for the Royal econ. Soc., 1971. – p. 191.
11. King R., Levine R. Finance and Growth: Shumpeter Might Be Rigth // Quarterly Journal of Economics. 108. 717-737. 1993
12. Levine R. Law, Finance and Economic Growth // Journal of Financial Intermediation. 8 – 35. 1999.
13. Levine R., Loayza N., Beck T. Financial Intermediation and Growth: Causality and Causes // Journal of Monetary Economics. 46. 31 – 77. 2000

***Роман Турко**, здобувач*
Львівська комерційна академія, м. Львів
Науковий керівник: Єлейко В. І., д.е.н., професор

ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА І НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

На сьогоднішньому етапі розвитку національної економіки, як і на етапі становлення незалежності України, стоїть досить важливе прагнення законодавців і чиновників знайти чітке розв’язання проблеми «держава і ринок», «приватний і державний сектори», тобто визначення відповідної ролі держави у сталому розвитку вітчизняної економіки. Питання про те, як держава може сприяти економічному росту національного господарства, чи закріпити за державою регулятивні механізми, чи віддати на відкуп ринку.

Досліджуючи зазначені проблеми – державне регулювання і ринкові відносини, можна з сказати, що навіть у ринковій економіці потрібне чітке і

виважене державне регулювання. Це відзначає експерт з питань економічного розвитку, доктор Роберт Клітгаард, який стверджував, що «упорядкований і ефективний ринок не є випадковістю, а він є продуктом різних законів і державної політики та широкого інформаційного простору» [1, с. 16].

Аналогічне твердження щодо ролі держави в ефективному розвитку національних економік відзначає Гейл П. В. Джексон – президент консалтингової фірми «Gayle P. W. Jackson, Inc.» у статті «Що робить уряд для сучасних ринків» [1, с. 16]: «Прийшов час переглянути роль держави не як центрального органу планування, а як засновника необхідних сучасним комплексним ринкам структур для надання їм можливості ефективно функціонувати», тобто потрібно створювати державні, а також недержавні інститути (організації, установи) і запроваджувати відповідні інституції (настанови, мотиви, звичаї) з метою взяти на себе відповідальність і стати активним партнером у розбудові ринкової економіки країни. У зазначеній статті автор також відзначає, що «уряди багатьох країн від Латинської Америки до Західної Африки у Східній півкулі упродовж останніх п’яти – десяти років запровадили ринковоорієнтовані економічні реформи, відмовляючись від статично-протекціоністського підходу до економічного розвитку і вдаючись до політики, яка більшою мірою заохочує відкриту конкуренцію і викликає прояви дії ринкових сил і механізмів» [1, с. 16], тобто держава своїми регулятивними діями і механізмами спонукає до ще більш ефективного запровадження ринкових відносин у сфері національного господарства. «Держава може і повинна робити більше для покращення роботи ринку. Вона може забезпечити надійне функціонування основних елементів інфраструктури, що сприятиме спрощенню більш складних операцій і зниженню їх вартості», – ідеться далі в зазначеній статті [1, с. 17]. Держава має забезпечувати розвиток основних стратегічних і пріоритетних галузей економіки та напрямів розвитку країни, таких як: транспортна мережа, система освіти і базове державне медичне обслуговування, підтримання внутрішнього громадського порядку і стабільність валюти, забезпечення обмеження приватного монополізму і дотримання комерційних кодексів, надання антитрастових гарантій, збирання податків і нагляд за діяльністю банків, підтримання суспільної безпеки, контроль за дотриманням трудового законодавства і розширення практики, яка дозволяє підприємцям адаптуватися до швидкозмінних ринкових умов, а не загрожує за це покаранням, і до того ж не позбавляє працівників права висувати свої претензії [1, с. 17]. Тезу державного ефективного регулювання запровадження ринкових відносин підтверджує практик-фахівець у сфері економічного розвитку Мозес Найм, компетентність держави – це «основа і непорушна передумова розвитку» [1, с. 17].

Питанням державного регулювання, особливо сфери банківської діяльності, присвячені не лише публікації економістів-практиків, а й учених-теоретиків. Так, А. Сміт в економічному трактаті «Исследование о природе и причинах богатства народов» розглядав державу насамперед як захисника і гаранта прав власності й цілісності, правопорядку, стабільності національної валюти та економічної безпеки. У свою чергу, видатний учений Фредерік

С. Мишкін у роботі «Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків» [5, с. 95] зазначав, що фінансова система, як і інфраструктура фінансової системи – банківська система, є «найбільш регульованим сектором американської економіки», де політичні сили заохочували уряд проводити сильну політику для того, щоб досягнути дієвого розвитку економіки шляхом правдивого і системного забезпечення інформацією як вітчизняних, так і іноземних інвесторів; забезпечення стабільності фінансової системи, а значить і банківської системи; вдосконаленням контролю над монетарною політикою; заохоченням купівлі нерухомості та заохочення інвестувати кошти у стратегічні та пріоритетні галузі економіки держави. Основні положення системи регулювання економічного середовища, що стосуються банківського сектору, визначено в табл. 1.

Як видно з табл. 1, держава приділяє досить значну увагу забезпеченню захисту вкладників грошових коштів у банківську систему країни, установлюючи відповідні механізми страхування, перевірки та відповідні норми і нормативи, тим самим регулює діяльність банківської системи.

Отже, як стверджує автор фундаментального підручника з теорії грошей, банківської справи та фінансових ринків Фредерік С. Мишкін, «уряд намагається захистити інвесторів та вкладників шляхом гарантування безпеки коштів, які передані фінансовим посередникам» [5, с. 97], який забезпечується шістьма різними видами регулювання (табл. 1).

Таблиця 1

Основні установи з регулювання системи США [5, с. 96]

Установи	Сфери регулювання	Характер регулювання
Управління контролера грошового обігу	Федеральні чартерні комерційні банки	Реєструє і перевіряє бухгалтерські книги федеральних чартерних банків і накладає обмеження на активи, якими вони володіють
Комісія із страхування та банків штатів	Чартерні банки (депозитні інститути) і страхові компанії	Реєструє і перевіряє бухгалтерські книги банків і страхових компаній, що зареєстровані штатами; накладає обмеження на активи, якими вони володіють
Федеральна корпорація страхування депозитів	Комерційні банки, взаємні ощадні і позичкові асоціації	Забезпечує страхування до 100 000 дол. на кожного вкладника в банк; перевіряє бухгалтерські книги банків із застрахованими вкладами і накладає обмеження на активи, якими вона володіє
Федеральна резервна система	Усі банки (депозитні інститути)	Перевіряє бухгалтерські книги комерційних банків, що є членами цієї системи, встановлює резервні вимоги для всіх банків. Накладає обмеження на сплату процентів за депозитами
Управління нагляду за ощадними установами	Ощадні і позичкові асоціації	Перевіряє бухгалтерські книги ощадних і позичкових асоціацій, накладає обмеження на активи, якими вони володіють

Варто зазначити, що банки відіграють досить важливу роль у сфері забезпечення суб’єктів підприємництва кредитними ресурсами, а значить у визначенні пропозиції грошей. А тому суттєва компонента регулювання діяльності банківських установ пов’язана з поліпшенням контролю за

пропозицією грошей, тобто чітким і ефективним як формуванням банківських ресурсів, так і їх реалізацією. Однією з таких норм є вимога щодо того, що банки, як депозитні інститути, тримають певну частину своїх грошових ресурсів у центральному банку. Це дозволяє в разі погіршення фінансової ситуації у відповідному банку забезпечити виплату вкладів вкладникам. Іншою дієвою формою регулювання банківської діяльності є страхування депозитів. Ця норма страхування депозитів забезпечує вкладників як довірою до банківської системи, так і усуває банкрутство банківських установ [5, с. 99].

Використання у практиці вищезазначених механізмів щодо регулювання діяльності банківських установ не може забезпечити їхнє ефективне функціонування і гарантувати досягнення суттєвих економічних та фінансових результатів. А тому для забезпечення більшого впливу на результативність банківської системи та отримання відповідної користі від діяльності для національної економіки з боку держави створюються відповідні інститути, які планомірно і систематично формують умови щодо дієвої та ефективної діяльності суб'єктів банківської системи і ведуть нагляд за їхньою діяльністю.

Адже, як показує практика і досвід розвинутих країн та багаторічний вітчизняний досвід, ринкові відносини не завжди забезпечують ритмічний розвиток національної економіки, її ефективність і баланс у національному господарстві, що призводить до певних кризових явищ в економіці держави.

Зазначимо, Дж. М. Кейнс один із перших звернув увагу на те, що ринкове господарство не завжди може забезпечити стійке співвідношення в економіці держави, а за деяких умов економіка функціонує на набагато нижчому рівні, ніж це необхідно для нормального розвитку країни. Крім цього, учений зазначив, що гроші є суспільним інститутом, відповідальність за нормальне функціонування якого покладено на державу, і показав, що грошово-кредитна політика держави, спрямована на стабілізацію грошового обігу, рівня цін, валютного курсу та процентної ставки, стала необхідним елементом розвинутого ринкового механізму. Крім зазначеного вище, Дж. М. Кейнс висловив думку, що ринковий механізм неспроможний забезпечити баланс в економіці. Це може зробити тільки держава шляхом установлення адекватних норм і нормативів, створенням належних умов, тобто регулюванням функціонування відповідних систем і сфер вітчизняної економіки [4; 7, с. 21].

Зазначимо, що центральним інститутом у забезпеченні формування фінансово-економічного середовища вітчизняної економіки є Національний банк України, особливим центральним органом державного управління, функцією якого, на основі відповідних результатів, є забезпечення рівноваги в розвитку національної економіки.

Державне регулювання діяльності вітчизняних банківських установ Національним банком України здійснюється шляхом: установлення відповідних норм і нормативів (розміру статутного капіталу; облікової процентної ставки; курсу валют тощо); визначенням і проведенням грошово-кредитної політики; установленням для банків правил проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності; здійсненням нагляду за діяльністю банківських установ і за його результатами прийняттям відповідних рішень

щодо подальшої діяльності банківської установи; здійсненням ліцензування банківської діяльності та операцій, а також надання послуг; здійсненням валютного регулювання та визначенням порядку здійснення операцій в іноземній валюті; здійсненням методологічного забезпечення з питань зберігання, захисту, використання та розкриття інформації, що становить банківську таємницю тощо.

Отже, вітчизняна банківська система (рис. 1), головним інститутом якої виступає Національний банк України, повинна забезпечити мобілізацію вільних грошових коштів і на основі визначення потреб національного господарства розподілити і перерозподілити закумульовані кошти таким чином, щоб досягти ефективного розвитку як окремих галузей економіки, так і сталого розвитку країни, забезпечивши при цьому необхідний рівень добробуту та благополуччя своїх громадян.

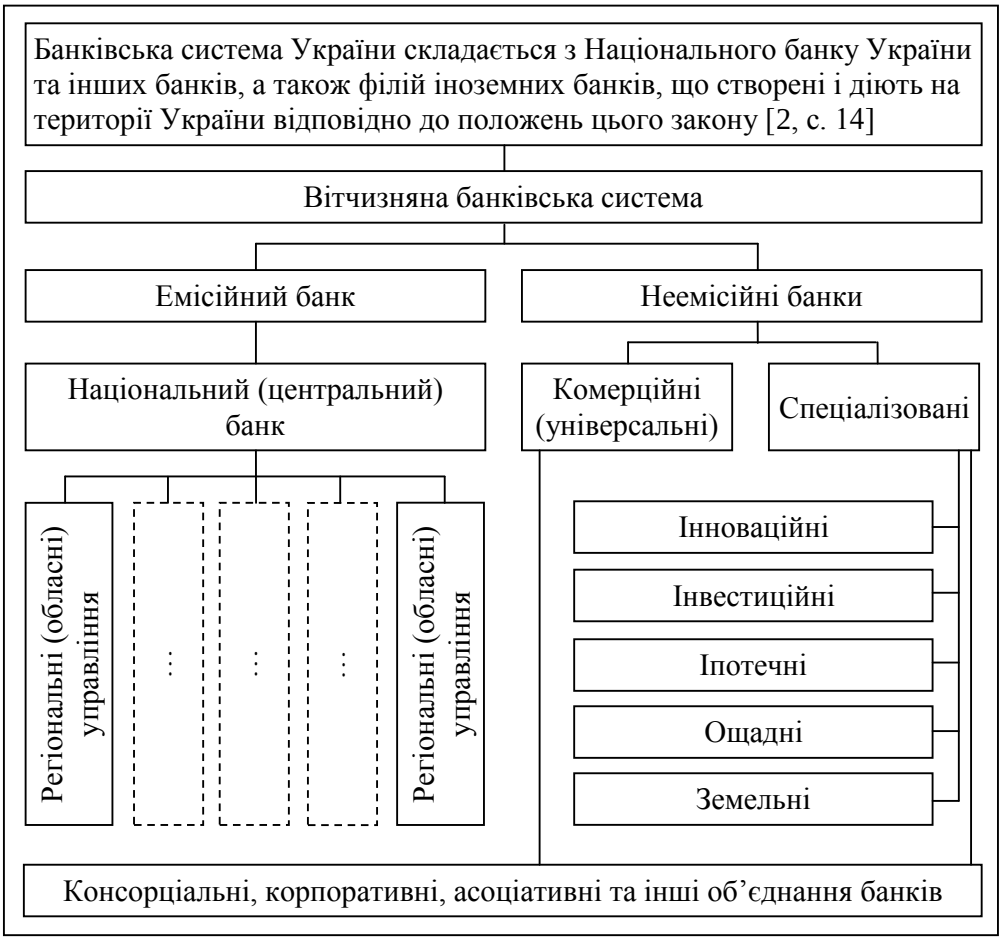

Рис. 1. Інституційна структура вітчизняної банківської системи*

**Сформовано автором*

Основними законодавчими і нормативно-правовими актами, які регламентують діяльність вітчизняної банківської системи, є закони «Про Національний банк України», ухвалений 20 травня 1999 року [3], «Про банки і банківську діяльність», ухвалений 7 грудня 2000 року [2], і різного роду положення та інструкції з питань: створення і реєстрації банків; ліцензування; регулювання банківської діяльності; контролю за діяльністю банків; інспектування банків; аудиту; застосування заходів впливу тощо.

Крім цього, в інституційну структуру функціонування, управління та державного регулювання вітчизняної банківської системи входять відповідні державні органи управління і відповідна банківська інфраструктура.

Зазначимо, що для досягнення високих темпів економічного зростання всіх суб'єктів господарювання і населення, темпів розвитку національного господарства досить важливою є реалізація чіткої політики держави у сфері банківської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Джексон Гейл П. В. Що робить уряд сучасних ринків / Гейл П. В. Джексон // Економічні реформи сьогодні. – 2007. – № 7. – С. 16–19.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 7 грудня 2000 р., зі змінами і доповненнями // ВВР. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.
3. Закон України «Про Національний банк України» № 679-XIV від 20 травня 1999 року, зі змінами і доповненнями // ВВР. – 1999. – № 29. – Ст. 238.
4. Кейнс Дж. Общая теория зайнятости, процента и денег / Дж. Кейнс. – М.: Прогресс, 1978. – 498 с.
5. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. С. Мишкін ; пер. з англ. С. Панчишин, А. Стасишин, Г. Стеблій. – К. : Основи, 1999. – 963 с.
6. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Ось-89, 1997. – Т. 1. – 256 с.
7. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки : навч. видання / Л. А. Швайка. – К. : Знання, 2006. – 435 с. – (Вища освіта XXI століття).

***Олена Хамаріто**, студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Бабидорич Л.І., викладач

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕНТНИМ РИЗИКОМ БАНКІВ РЕГІОНУ

В умовах ринкових перетворень рівень розвитку грошової системи та її основного елементу – банківського сектору значною мірою визначають реальні можливості української економіки. Тому суспільство зацікавлене у стабільній роботі банків, а також у дотриманні ними певного рівня ризиків, притаманних банківській діяльності.

У банківській практиці ризик визначають як вартісне вираження ймовірності події, що спричиняє фінансові втрати. Оскільки повністю уникнути ризиків неможливо, ними потрібно управляти, знаходити ефективні методи та інструменти, які б забезпечили їх мінімізацію. Процес управління ризиками є системним і пов'язаним із виявленням та аналізом ризику, розробкою і вжиттям необхідних заходів щодо його зниження та ефективного моніторингу [3].

В умовах жорсткої конкуренції банки зазнають впливу багатьох видів ризиків. В економічній літературі застосовуються різні підходи до класифікації, а найпоширенішим є розподіл ризиків на зовнішні та внутрішні. Зовнішні ризики не пов'язані з діяльністю банку чи конкретного клієнта, а до внутрішніх – ті, що виникають безпосередньо у зв'язку з діяльністю конкретної банківської

установи. При цьому одним із основних джерел ризику для будь-якого фінансового інструменту є ризик зміни ринкових процентних ставок, або процентний ризик, який вважається одним з основних внутрішніх ризиків. Це пов'язано з тим, що динаміку ставок складно прогнозувати і їм властива мінливість, тому зростаючий процентний ризик перетворюється на головне джерело банківського ризику у загалі.

Ризик зміни процентної ставки – наявний або потенційний ризик для надходжень або капіталу, який виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок. Цей ризик впливає як на прибутковість банку, так і на економічну вартість його активів, зобов'язань та позабалансових інструментів.

Мінливість процентних ставок та збільшення числа банківських продуктів, які відображуються в балансі та поза ним, обумовили те, що управління процентними ризиками стало важливою складовою банківського управляння загалом. У зв'язку із цим органи, які регулюють і контролюють (передусім Національний банк України), повинні приділити більше уваги оцінці процентного ризику, на який наражаються українські банки

Розрізняють такі форми процентного ризику [1]: ризик переоцінки – він виникає через невідповідність активів і пасивів погашення та переоцінки; ризик кривої доходності: ринкові зміни можуть вплинути на строкову структуру процентних ставок за різними активами, що зумовлює зміни форми та нахилу кривої доходності; базисний ризик виникає, коли у портфелі банку не збігаються процентні ставки за інструментами з однаковими термінами переоцінки.

Надійне управління процентними ризиками базується на чотирьох ключових елементах, які стосуються процедур управління активами, пасивами та позабалансовими інструментами. Це [3,5]: відповідний нагляд з боку ради і вищого керівництва банку; адекватна політика та процедури в галузі управління; вимірювання, відстеження та управління процентними ризиками; здійснення внутрішнього та зовнішнього аудиту.

Для створення ефективної системи управління процентним ризиком, яка передбачає виявлення, оцінку, моніторинг та оптимальне збалансування окремих елементів і видів ризику, необхідно врахувати наступні аспекти.

Проведений аналіз виділив методи оцінки процентного ризику [4]:

– для загальної оцінки обсягів і тенденцій процентного ризику на короткострокових часових інтервалах застосовувати методи аналізу гепу та дюрацій банку. При цьому модель управління гепом доцільно використовувати для дослідження різних сценаріїв змін процентних ставок відносно статичних моделей розриву балансу банку, а модель управління дюрації – для обліку ефекту зміни економічної вартості банку;

– з метою детального якісного та кількісного дослідження процентного ризику (передусім – базисного та ризику зміни кривої доходності) доцільно використовувати метод моделювання, який описує усі властивості фінансових інструментів, що впливають на грошовий потік за цими інструментами;

– для управління та зниження ризику зменшення вартості ресурсів найприйнятнішим є метод хеджування процентного ризику на основі передачі

його іншій стороні шляхом купівлі чи продажу похідних фінансових інструментів (фінансових ф'ючерсів, опціонів, спотів тощо).

Реалізація більшості методів аналізу і контролю процентного ризику неможлива без високоякісної банківської системи. В такому випадку під її якістю розуміють не технічні можливості, а повноту і точність інформації, що міститься в ній. Різні методи аналізу процентного ризику можуть давати різні результати. Керівництво банку має визначити методи, результати яких враховуватимуть при прийнятті рішень.

Управління ризиком права вибору, а також процес контролю й обмеження загального процентного ризику полягає у розробці лімітів і сублімітів, встановлених відносно загального рівня процентних ризиків, так і за видами фінансових інструментів, з часом здійснення операцій, у розрізі філій, відділень тощо. Задокументоване визначення необхідного і достатнього набору лімітів дасть змогу ефективно обмежувати процентний ризик без значного послаблення гнучкості фінансової політики [2].

Загалом мета управління процентним ризиком полягає в тому, щоб їх рівень відповідав встановленим банком лімітами, внутрішніми інструкціями та характеру діяльності банку навіть у тому випадку, коли процентні ставки змінюються. Банки повинні розробляти відповідні процедури, які давали б змогу підтримувати процентний ризик у межах лімітів або змінювати ліміти, які виявляються невідповідними. Система лімітів має діяти так, щоб усі позиції, котрі перевищують їх, були помітними для вищого керівництва банку.

Урахування в процесі розробки політики управління процентним ризиком викладених вище аспектів дасть змогу не тільки знизити ризикованість, але й підвищити ефективність діяльності українських банків регіону.

Список використаних джерел:

1. Бланк І. А. «Управління фінансовими ризиками» / І. А. Бланк. – К. : 2005. – 600 с.

2. Пожар О. М. Проблеми теорії та практики управління ризиками банку в аспекті глобальних трансформацій фінансових ринків / О. М. Пожар // Європейський вектор економічного розвитку : зб. наук. пр. Вип. 1(4). – Дніпропетровськ : ДУЕП, 2008. –120с.

3. Сорока П. М. Економічні та фінансові ризики : навч. посіб. для дистанційного навчання / П. М. Сорока, Б. П. Сорока ; за наук. ред. О. Д. Гудзинського. – К. : Університет «Україна», 2006. – 266 с.

4. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навчальний посібник / І. Ю. Івченко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.

5. Фурсова В. А. Управління фінансовими ризиками в комерційних банках України: автореф. дис.канд. екон. наук: 08.02.03 / В. А. Фурсова / Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х, 2006. – 19 с.

Наталія Цибульська, *к.е.н.,*
асистент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

БАНКІВСЬКІ РЕЙТИНГИ: СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ

Термін "рейтинг" походить від англійського "rating", що у перекладі означає "оцінка", "оцінювання", "віднесення до розряду, категорії" [1, с. 771].

Отже, в основу рейтингу покладено оцінку об'єкта рейтингування. Для виявлення сутності поняття "рейтинг банку" автори використовують різні категорії, зокрема: оцінку, метод, характеристику, процес, розподілення. Отже, не існує єдиного трактування поняття "рейтинг банку", проте більшість з них зводиться до оцінки банку.

Однак, у визначенні "рейтинг банку" необхідно обов'язково передбачити порівняльний аспект, оскільки отримати рейтингову оцінку банку можна лише у процесі порівняльного аналізу, коли досліджуваний об'єкт посяде певне місце серед таких самих об'єктів у рейтинговій таблиці.

Рейтинг банку – це порівняльна оцінка банку, яка визначається згідно з прийнятою рейтинговою методикою компетентними фахівцями, відповідно до аналізу статистичної, фінансової та іншої інформації й на основі якої за обраною системою показників можна визначити позицію банку щодо інших.

Учасники фінансового ринку використовують рейтингове оцінювання для того, щоби знати фінансовий стан своїх партнерів, конкурентів та інших учасників, орієнтуватися на них та визначати перспективні шляхи свого розвитку. Також за допомогою рейтингів здійснюється оцінювання надійності та ефективності банків, а також їхня кредитоспроможність.

Усі функції рейтингів варто поділити на макро- і мікроекономічні. До макроекономічних функцій рейтингів банків належать:

– формування довіри до емітентів цінних паперів, сприяння покращенню інвестиційної привабливості банків та банківської системи загалом. Більшість інвесторів та фінансових посередників не в змозі самостійно порівняти цінні папери, що пропонуються на фондовому ринку, за ступенем дохідності, ризику, оцінити фінансову стійкість емітента цінних паперів. Саме за допомогою рейтингів інвестори отримують висновок щодо здатності емітента своєчасно здійснювати виплати за основною частиною та відсотків за цінними паперами боргового характеру. За таким рейтингом оцінюють ризик невиконання емітентом своїх зобов'язань щодо цінних паперів, тобто рейтинг – це оцінка ризику втрат;

– спонукання до застосування адекватних заходів з боку регулюючого органу. Низька рейтингова оцінка банків свідчить про те, що ці банки мають серйозні проблеми і до них потрібно застосувати ретельний нагляд і спеціальні заходи. Рейтинг точно відображає становище банку і зумовлює необхідність застосування наглядовими органами належних заходів щодо нього;

– прозорість країни, галузі, виду діяльності. Прозорість банківської системи значною мірою забезпечується завдяки наявності правдивої інформації щодо діяльності банків. Вона передбачає не лише доступ до інформації, а й її зрозумілість для користувачів. Саме рейтинги є індикатором прозорості як власне банку, так і банківської системи загалом, адже вони формуються згідно з даними фінансової звітності банку, нефінансовою інформацією, показниками економічного розвитку, інформацією про політичну ситуацію та правовими умовами діяльності країни, резидентом якої є банк.

До мікроекономічних функцій рейтингів банків відносяться:

– визначення місця певного банку серед інших банків. Позиція банку в

рейтинговому списку залежить від результатів його діяльності. Рейтинг банку — це експертний спосіб визначення місця того чи іншого банку з-поміж інших банківських установ за певним набором показників;

– створення можливостей для розширення клієнтської бази. Отримання користувачами рейтингової інформації дає змогу ухвалювати рішення щодо надання міжбанківських кредитів, відкриття депозитних рахунків, купівлі або продажу цінних паперів банку. Для того, щоби всебічно оцінити ефективність роботи банку, необхідно володіти правдивою, значущою та зіставною інформацією щодо ефективності діяльності банківської сфери загалом та банківської установи зокрема. Ця потреба обумовлена тим, що користувачам рейтингу необхідна готова інформація для прийняття управлінських рішень. Водночас, аналіз ефективності діяльності окремих банків неможливий без урахування інтересів користувачів рейтингів;

– забезпечення вивчення динаміки надійності банку. Рейтинг банків дає можливість оцінити, без проведення детального аналізу їх фінансового стану, який з банків є надійним. Адже високий рейтинг банку засвідчує його ефективну діяльність, стабільність та надійність, тоді як найнижчі позиції у рейтинговій таблиці є показником проблемності банку;

– рекламування банку. Засоби масової інформації є проміжною ланкою між користувачами рейтингів та рейтинговими агентствами. Банк за допомогою ЗМІ розповсюджує інформацію про наявність високих рейтингів у рекламних цілях, для покращення власної репутації та довіри громадськості, як засіб підтримки бізнесу.

Особливі функції виконують рейтинги банків, які призначені міжнародними рейтинговими агентствами. Основними користувачами таких рейтингів є іноземні контрагенти вітчизняних банків. Це провідні експортно-кредитні агентства і експортно-імпортні банки, які встановлюють ліміти кредитування і гарантій на документарні операції й торгове фінансування. За відсутності рейтингу такі ліміти відкриваються банкам на дуже малу суму, тоді як завдяки високому рейтингу ліміт можна збільшити у декілька разів. Наявність позитивної рейтингової оцінки призводить також до здешевлення трансакцій для банку, а відповідно, і для його клієнтів. Одержавши міжнародний рейтинг, банк може залучати короткострокові міжбанківські кредити від іноземних банків. Наявність міжнародного рейтингу також дає право банку приймати на депозити резерви страхових компаній [2, с. 60].

Таким чином, банківські рейтинги є необхідною передумовою прозорості банківської системи та країни загалом. Рейтинги банків є орієнтиром для вкладників, інвесторів, банків-партнерів. Крім того, вони є підґрунтям державного банківського нагляду.

Список використаних джерел:

1. Завгородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Завгородній, Г. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.

2. Гриньков Д. Азбучные истины / Д. Гриньков, А. Марченко // Бизнес. – 2006. – № 49. – С.58–64.

3. Пшик Б. І. Актуальні проблеми рейтингового оцінювання діяльності банків в Україні / Б. І. Пшик // Вісник Університету банківської справи Національного банку України.

– 2014. – №2(20). – С. 149-152.
4. Мстоян К. В. Рейтингування як інструмент оцінювання надійності банку / К. Мстоян // «Молодий вчений». – 2015. – №2(17). – С. 188-192.

Ірина Цистан, *аспірант*
ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Київ
Науковий керівник: Ткаченко Н. В., д.е.н., професор

ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Особливості сучасного розвитку України зумовлюють необхідність пошуку шляхів забезпечення підтримки економіки. Одним з таких шляхів є формування сприятливих умов для функціонування економіки регіонів як складових економіки держави. Це в свою чергу потребує пошуку способів фінансового забезпечення даного процесу.

Сучасні тенденції розвитку економіки потребують активної участі банків, як посередників в акумулюванні та перерозподілі тимчасово вільних коштів. Однак не менш важливим є необхідність активізації інвестиційної діяльності банків, формуванню достатнього рівня їх інвестиційного потенціалу. Оскільки саме банки найбільш повно здатні забезпечити той обсяг інвестиційних ресурсів, в якому є потреба серед суб'єктів господарювання, перш за все високотехнологічних, переробних, наукомістких галузей, будівництва, сільського господарства, сфери послуг тощо. Що в свою чергу сприятиме розвитку економіки регіонів.

Враховуючи складну ситуацію в Україні подальшого дослідження потребує питання залучення інвестиційного потенціалу банків для фінансування розвитку регіональної економіки.

Сутність інвестиційного потенціалу банку досліджується різносторонньо, у зв’язку з досить широким спектром питань, що він охоплює. Серед головних напрямів, на які слід звернути увагу, слід виділити ефективне використання наявних і потенційних можливостей банку та подальше нарощування ресурсів і можливостей за рахунок здійснення інвестиційної діяльності.

Важливим питанням є визначення складових, які б дали змогу оцінити інвестиційний потенціал банку та банківської системи. Зокрема І. Бойко до таких складових відносить: власний капітал банків, структуру залучених ресурсів, прибуток і структуру кредитно-інвестиційного портфеля банку [1]. Слід враховувати, що інвестиційний потенціал банків залежить не лише від економічних ресурсів, а й від регіональних особливостей, пов'язаних з розташуванням регіональних дирекцій, філій, відділень; рівня розвитку економіки регіону; наявності великих, середніх чи малих підприємств промисловості, будівельного комплексу, аграрної сфери; добробуту населення [2]. Ці фактори слід враховувати при оцінці та прогнозуванні рівня інвестиційного потенціалу банків.

Загалом механізм участі банківської системи в інвестиційній діяльності визначається сукупністю форм та методів акумулювання фінансових ресурсів з метою їхнього вкладення у економіку. Що стосується прямого впливу банківських установ на інвестиційні процеси, то він полягає у мобілізації заощаджень населення і спрямування їх на інвестування через використання кредитного механізму та ринок цінних паперів, а також у вкладенні в інвестиційні проекти власних і залучених ресурсів.

Непрямий вплив полягає в обслуговуванні руху коштів, які належать клієнтам-інвесторам і призначені для інвестиційних цілей, а також у виконанні цілого спектра посередницьких функцій, особливо в процесі здійснення схем проектного фінансування інвестицій [3].

Для нормального функціонування економіки регіонів важливим є наявність ресурсного, трудового потенціалу та значної кількості економічно-активних суб'єктів. Однак існує значна кількість як об'єктивних так і суб'єктивних факторів, які здатні значно вплинути на формування та функціонування економіки регіонів.

Серед вагомих факторів які, здійснюють негативний вплив на розвиток регіональних економік слід виділити:

– неконкурентоспроможність технологій;

– низький виробничий потенціал, для якого характерні висока ступінь фізичного і морального зносу основних фондів, переважання у структурі виробництва та експорті продукції сировинної та низькотехнологічної спрямованості, висока енергоємність та собівартість виробництва;

– екстенсивне використання ресурсів;

– недостатня кількість фінансових ресурсів.

Враховуючи дані обставини, особливу увагу необхідно приділити фінансовому забезпеченню діяльності економічних суб'єктів регіону, зокрема капітальному інвестуванню. Оскільки саме капітальні інвестиції дають можливість, оновити технології, забезпечити високий рівень виробничого потенціалу та ефективне використання ресурсів.

Згідно з даними представленими в таблиці 1 [4], спостерігається тенденція до зменшення рівня капітальних інвестицій у 2014 р. майже у всіх областях крім Івано-Франківської, Кіровоградської, Львівської, Полтавської, Харківської, Херсонської та Хмельницької областей. Дана ситуація не найкраще впливає на розвиток регіонів, оскільки без підтримки і розширення виробничої бази не буде розвиватися економіка.

Важливим є аналіз структури джерел фінансування капітальних інвестицій. За останні роки спостерігається ситуація, коли основна частка капітальних інвестицій здійснюється за рахунок власних коштів підприємств, але цього недостатньо. Тому потрібно задіяти інвестиційний потенціал банків.

Загалом залучення банків до інвестиційної діяльності дозволить: спрямувати інвестиції у реальний сектор економіки країни; досягти економічного зростання при ефективному використанні інвестованих коштів; сформувати умови для досягнення соціальної стабільності в суспільстві та

зростання добробуту громадян; підвищити довіру до фінансової та банківської системи України в очах світової спільноти [5].

Таблиця 1

Індекси капітальних інвестицій, у % до періоду попереднього року

Назва областей	січень-грудень 2014 р.	січень-грудень 2013 р.	січень-грудень 2012 р.
Вінницька	77,7	116,2	100,2
Волинська	89,5	96,6	120,2
Дніпропетровська	80,2	94,9	94,5
Донецька	44	81,3	112,2
Житомирська	79,6	107,3	109,8
Закарпатська	94,6	89,2	82
Запорізька	89,8	97,1	102,2
Івано-Франківська	126,9	90,1	112,9
Київська	80	99,4	116,3
Кіровоградська	78,9	69,1	122,4
Луганська	39,2	144,5	124,2
Львівська	88,5	84,2	85,5
Миколаївська	67,4	107,3	103,3
Одеська	67,3	81	155
Полтавська	86,1	80,9	143,9
Рівненська	80,7	95,6	106
Сумська	89,1	91,5	101,9
Тернопільська	71,7	86,9	122,7
Харківська	76,9	60,3	112,5
Херсонська	86,1	85	86,3
Хмельницька	102,6	95,5	92,4
Черкаська	80,3	89,3	117,9
Чернівецька	63,9	97,9	112,2
Чернігівська	78,5	102,4	108,1
м. Київ	83,3	97,1	102,9

Комплекс заходів, які сприятимуть оптимальному використанню банківського інвестиційного потенціалу у процесі фінансового забезпечення суб'єктів регіональної економіки має включати з боку банків: активізацію використання оптимальних середньо- та довгострокових кредитних та інвестиційних програм, спрямованих на модернізацію підприємств регіону, розвиток його інфраструктури. Оскільки саме ефективна діяльність підприємств забезпечує економічне зростання регіону.

Активну участь в цьому процесі також має брати держава та безпосередньо підприємства. Зокрема на державному рівні необхідно запровадити дієві механізми підтримки банківських установ в умовах фінансової нестабільності; розробити стимулювальний податковий механізм фінансування пріоритетних галузей та підприємств.

З боку підприємств слід здійснювати контроль за ефективним використанням наявних ресурсів; своєчасно і комплексно проводити

модернізацію виробничого обладнання, та створювати високоякісний конкурентний продукт.

Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що ефективне залучення інвестиційного потенціалу банків дозволить збільшити обсяг фінансових ресурсів в економіку регіонів і сприятиме розвитку діяльності її основних суб'єктів, що дозволить зміцнити економіку нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Бойко І. О. Інвестиційний потенціал банківської системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/33_NIO_-2009/Economics/56148.doc.htm
2. Воробйова О. І. Визначення кредитно-інвестиційного потенціалу банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fbi.crimea.edu/
3. Лебединська Л. Д., Ремньова Л. М. інвестиційний потенціал банків та страхових компаній [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.chasopis.geci.cn.ua
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua
5. Ткаченко Н. В. Формування інвестиційного потенціалу комерційних банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fbi.crimea.edu/arhiv/2011/nv_4-2011/011vorobyeva.pdf

***Ганна Чепелюк**, к.е.н., доцент*
доцент кафедри банківської справи
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Черкаси

ІНСТРУМЕНТИ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ РЕГУЛЯТОРАМИ

У всіх економічно розвинених державах регулювання банківської діяльності має пріоритетне значення. Банкам в ринковій економіці відводиться одночасно роль провідних господарських агентів і найважливіших каналів впливу на макроекономічні процеси. Виключно важливе їх значення в підтримці стабільного соціального клімату.

Як показує світова практика, оперативний і комплексний контроль за всіма фінансовими інститутами та захист прав та інтересів інвесторів є досить ефективними для розвитку фінансового сектора. Провідну роль при цьому відіграє поліпшення якості та зниження вартості фінансових послуг за рахунок конвертації фінансових послуг і створення умов добросовісної конкуренції. Основною метою банківського регулювання й нагляду в Україні, як і в інших країнах, є підтримка стабільності банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів. Конкретні завдання, які ставляться перед наглядовими органами на визначений період (довго та короткостроковий), безпосередньо визначаються цією головною метою здійснення нагляду за кредитними організаціями та сучасним станом банківської сфери, соціально-економічною ситуацією в країні в цілому. В Україні з метою впровадження консолідованого нагляду за фінансовими групами, зокрема можливості централізованого оперативного контролю над усіма фінансовими інститутами, прийняття скоординованих рішень для запобігання кризовим ситуаціям розроблено

відповідну нормативну базу з регулювання та нагляду фінансового ринку та фінансових організацій [3; 4].

Забезпечити вирішення цих завдань в умовах ринкової економіки неможливо без потужної, розвинутої, незалежної національної банківської системи. Світовий досвід показує, що розвиток банківської системи набуває стратегічного характеру. Це питання збереження України як економічно незалежної держави та забезпечення її економічного і політичного суверенітету. Від конкурентоспроможної, забезпеченої ресурсами банківської системи суттєво залежить розвиток людського потенціалу держави, розвиток національної економіки, в першу чергу переробних і високотехнологічних галузей, забезпеченість українців якісним житлом, формування конкурентоспроможної системи освіти.

Законом України «Про Національний банк України» банківський нагляд визначається як система контролю та активних упорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку [2].

Грунтовне визначення банківського нагляду дає відомий український вчений О. Барановський: «Банківський нагляд - це сфера діяльності центрального банку чи іншого уповноваженого державного органу, а також наглядових рад та структурних підрозділів окремих банківських установ, що базується на глибокому аналізі внутрішніх і зовнішніх чинників уразливості банківської системи й спрямована на запобігання дестабілізуючим тенденціям у банківській системі загалом та в окремих банках, що передбачає забезпечення постійного нагляду за дотриманням банками чинного законодавства й підзаконних актів, обов'язкових нормативів, стандартів, правил і керівних принципів; недопущення відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом; вжиття до порушників встановлених санкцій [1].

Життєво важливою частиною будь-якої системи банківського нагляду є оцінка політики, практики і процедур банку, що відносяться до надання позик, а також вкладенню капіталу і поточного управління кредитними та інвестиційними портфелями.

Важливим елементом банківського нагляду є можливість здійснення нагляду за діяльністю банківської групи на консолідованій основі. Органи банківського нагляду повинні переконатися в тому, що банк веде належну звітність, що складається відповідно до послідовними принципами бухгалтерського обліку та бухгалтерської практикою, що дозволяє органу банківського контролю отримувати справжню і ясну картину фінансового стану банку та прибутковості його діяльності, а також у тому, що банк на регулярній основі публікує свої фінансові звіти, що дають реальне уявлення про його стан Служба банківського нагляду повинна мати у своєму розпорядженні належний діапазон заходів нагляду за банківською діяльністю, з тим, щоб вчасно вживати дії щодо виправлення становища, коли банки не виконують розумних вимог

(таких як підтримка мінімальної частки власного капіталу), коли є випадки порушення регулюючих положень або коли вкладникам загрожує яка-небудь інша небезпека. У надзвичайних обставинах вони повинні мати повноваження анулювати банківську ліцензію або рекомендувати її анулювання.

Крім того, органи банківського контролю зобов'язані здійснювати глобальний консолідований нагляд над своїми банківськими установами, що діють на міжнародній арені, здійснюючи належний моніторинг та застосовуючи відповідні розумні норми до всіх аспектів ділової діяльності, що проводиться цими банківськими організаціями в усьому світі, і, перш за все в їх зарубіжних відділеннях, спільних підприємствах і дочірніх компаніях.

Ключовим компонентом консолідованого банківського нагляду виступає налагодження контакту та обміну інформацією з різними іншими органами банківського нагляду, насамперед органами з контролю над банківською діяльністю в іншій країні, де ведуться банківські операції. Органи банківського нагляду повинні домагатися того, щоб місцеві операції іноземних банків проводилися на рівні тих же стандартів, дотримання яких вимагається від вітчизняних фінансових інститутів, і повинні мати повноваження подання інформації органам банківського нагляду країн національної приналежності цих банків у рамках інформаційних ресурсів.

Таким чином, нагляд за банківською системою в широкому плані розпадається на три взаємопов'язаних блоки: макроекономічний аналіз, моніторинг банківської системи, нагляд за окремим банком. Нагляд повинен бути націлений в першу чергу на максимальне зміцнення суспільної довіри до банківської системи, запобігання масових банкрутств банків.

Одним з важливих напрямків НБУ в рамках консолідованого нагляду за дочірніми організаціями та філіями фінансових організацій, розташованих в інших країнах має бути формування ефективного обміну інформацією з наглядовими органами інших країн. Обмін інформацією між наглядовими органами зарубіжних країн та НБУ дозволить оцінювати потенційні ризики, що виходять від організацій, які є дочірніми щодо вітчизняних банків або материнськими організаціями банків, зареєстрованих в Україні, отримувати наглядову інформацію, необхідну для здійснення ефективного нагляду за українськими фінансовими організаціями. У цьому зв'язку ведеться робота з укладання меморандумів про взаєморозуміння з наглядовими органами інших держав. За оцінками експертів Світового Банку, Міжнародного валютного фонду та інших авторитетних міжнародних фінансових інститутів законодавча база нашої країни знаходиться на досить високому рівні. Разом з тим, Національним банком України на постійній основі повинна проводитися робота щодо подальшого вдосконалення практики регулювання та нагляду фінансового ринку та фінансових організацій, і йдеться не про докорінні зміни, а про постійне вдосконалення і розвиток.

Враховуючи складну економічну ситуацію в Україні та тотальну корупцію, можливо, на певний період, у великі банки другого рівня мають бути направлені представники, основною функцією яких є спостереження за прийняттям рішення менеджментом і наглядовою радою банку. Разом з тим,

необхідно законодавче уточнення статусу, функцій і повноважень радників уповноваженого органу в банках другого рівня. Також для своєчасної оцінки ризиків банків виникає необхідність у створенні мобільних інспекторських груп, які будуть здатні оперативно перевіряти діяльність банків. Крім цього, для вироблення й оцінки, що розробляються органами нагляду, доцільно створити наглядовий комітет, діяльність якого буде носити консультативно-дорадчий характер і в роботу якого будуть залучені консультанти міжнародного класу з досвідом роботи в наглядових органах та управлінні фінансовими кризами. Метою створення і діяльності наглядового комітету є визначення узгоджених, оперативних дій НБУ для забезпечення стабільності фінансового ринку та фінансових організацій та підтримання довіри до фінансової системи в цілому.

Сьогодні в Україні велика ймовірність дефолту та фінансових втрат окремих банків другого рівня. Це ж поширюється й на досить широкий прошарок населення, що здобуває нерухомість як об'єкт інвестицій. Як наслідок, це може спричинити за собою кризу неплатежів за банківськими кредитами. Падіння цін на ринку нерухомості спричинить неповернення позик, виданих будівельним компаніям, неминуче виникнення проблем з фінансуванням власних боргів. У цих умовах зростають вимоги до якості управління банками. На перший план виходять такі завдання, як вдосконалення підходів кредитних організацій до побудови систем керування всіма видами банківських ризиків, що є важливим елементом реформування банківської системи. Органам банківського нагляду слід завчасно потурбуватися про те, як знизити потенційні ризики комерційних банків, вжити заходів щодо мінімізації їх можливих наслідків. Необхідно вдосконалювати заставне законодавство, стимулювати розвиток фондового ринку, нерозвиненість якого призводить до того, що інвестиційні ресурси в країні акумулюються переважно в банківському секторі.

Таким чином, стабільність функціонування банківської системи багато в чому залежить від ефективності роботи регулюючих органів. Удосконалення банківського нагляду в Україні повинно відповідати світовим нормам і принципам (хоча б тому, що багато чого в економічних реформах, зокрема в банківській сфері, робиться за прикладом країн з розвиненою ринковою економікою). У цих країнах його становлення було непростим, накопичений значний досвід, який ми можемо використовувати. Ефективні принципи банківського нагляду отримали закріплення в документах Базельського комітету з банківського нагляду. Проте ефективність нагляду забезпечує саме цілісна система наглядових заходів.

Список використаних джерел:

1. Барановський О.І. Розвиток банківської системи України / за ред. д-ра екон. наук О.І. Барановського. – К.: Ін-т економіки та прогнозування, 2008. – 584 с.

2. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. №679 – XIV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // http: // www.rada.gov.ua

3. Положення про порядок ідентифікації та визнання банківських груп: Постанова Правління Національного банку України від 09.04.2012 р. № 134 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // http: // www.bank.gov.ua

4. Положення про порядок регулювання діяльності банківських груп: Постанова Правління Національного банку України від 20.06.2012 р. № 254 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // http: // www.bank.gov.ua

Оксана Чубарь, *к.е.н., доцент*
доцент кафедри фінансів і банківської справи,
старший науковий співробітник Закарпатського регіонального центру
соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України
Неля Легеза
старший викладач кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ «КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ДО 2020 РОКУ»

У червні 2015р. Національним банком України було прийнято стратегічно важливий документ як для банківської системи країни, так і для фінансового сектору в цілому - «Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року» [1]. Програму розроблено відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Меморандуму про співпрацю з Міжнародним валютним фондом, Угоди про коаліцію депутатських фракцій “Європейська Україна” тощо. Тобто, Україна продовжує робити послідовні кроки в напрямку європейської інтеграції та наближення до внутрішніх стандартів європейської спільноти, в тому числі в площині фінансового сектору та банківської системи.

Головною метою вказаної Програми є створення фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища згідно зі стандартами ЄС.

Системні проблеми у банківському секторі країни, як найважливішій ланці фінансового сектору, накопичувались роками і проявились у 2014 - поч. 2015рр. у таких ознаках і характеристиках:

– різке зростання частки проблемних активів на балансах банків – частка проблемних кредитів у банківському сектору зросла із 12,9% на початку 2014 р. до 24,7% наприкінці І кварталу 2015 р.;

– суттєвий відплив депозитів із банківського сектору: – «-»45,4% за 2014 р. та І квартал 2015 р. за валютними депозитами та – «-» 17,9% за гривневими;

– жорсткі адміністративні заходи (у т. ч. щодо зняття депозитів, валютно-обмінних операцій), що були запроваджені у зв’язку із розгортанням військового конфлікту та економічною кризою;

– висока доларизація кредитів та депозитів – 55,9% та 53,4% відповідно станом на кінець І кварталу 2015 р.;

– незбалансована база активів і пасивів банків: співвідношення кредитів до депозитів сягнуло пікового значення 226,7% у 2009 р. та становило 158,8% на кінець І кварталу 2015 р.;

– з І кварталу 2014 р. до ІІ кварталу 2015 р. 47 банків, із них один системно важливий, було оголошено неплатоспроможними;

– недостатні розміри власного та регулятивного капіталу банків унаслідок погіршення якості кредитів й інших активів і доформування резервів за активними операціями з початку 2014 р.;

– масовий вихід із України великих європейських гравців фінансового сектору – після кризи 2008 – 2009 рр. близько 10 європейських банків продали свої дочірні банки в Україні або припинили ведення роздрібного бізнесу.

Розробники Програми констатують, що ринок фінансових послуг в країні у цілому залишається дуже фрагментарним із низькою капіталізацією через нестабільні умови ведення бізнесу, незахищеність права власності та низький рівень корпоративного управління. Крім того, подальший розвиток фінансового та банківського сектору, зокрема, стримують такі чинники: існування на ринку фінансових установ, які не виконують та не мають на меті виконувати функції фінансового посередництва і створюють суттєві системні ризики для сектору; недостатній рівень або повна відсутність гарантій прав захисту інтересів споживачів фінансових послуг (у т. ч. позичальників) і кредиторів; низький рівень стандартів управління платоспроможністю та ліквідністю банків; дія жорстких адміністративних заходів; велика частка кредитів, виданих пов’язаним особам, на балансі банків; операційна залежність державних банків; висока концентрація активів системно важливих банків; відсутність належної інфраструктури ринку капіталу, у т. ч. фондового ринку; обмежена кількість фінансових інструментів, у т. ч. хеджування ризиків; неможливість функціонування в Україні більшості міжнародних систем Інтернет-розрахунків; неефективне податкове законодавство в частині оподаткування інвестиційних доходів та учасників фінансового сектору; зловживання окремими фінансовими установами умовами кредитних договорів; відсутність дієвих алгоритмів збереження та повернення активів неплатоспроможних банків; низька фінансова грамотність населення; низька ефективність нагляду за банками та іншими фінансовими установами, що не дає можливості вчасно упередити розвиток ризиків; обмеженість повноважень та незалежності регуляторів для вжиття заходів впливу на учасників фінансового сектору; відсутність ефективних інструментів виведення з ринку проблемних фінансових установ.

З метою подолання вказаних негативних чинників у банківському секторі країни до 2020р. планується досягнути таких цілей:

– зменшення кількості банків, формування банківського сектору більш консолідованим та з диверсифікованою структурою;

– відновлення банківського кредитування, збільшення його обсягів такими темпами, що забезпечують бажану динаміку економічного зростання і не створюють інфляційного тиску;

– очищення балансів фінансових установ від проблемних активів, вчасне та в повному обсязі формування резервів за ризиками, дотримання в повному обсязі лімітів кредитування великих позичальників та пов'язаних осіб;

– сталий приплив депозитів до банківської системи, суттєве зростання частки депозитів із терміном розміщення понад дев'ять місяців, поява нових джерел довгострокових фінансових ресурсів банків на внутрішньому ринку, досягнення співвідношення кредитів до депозитів у банківській системі в діапазоні 110% – 130%;

– впровадження макропруденційного та мікропруденційного нагляду на основі оцінки наявних і потенційних ризиків;

– досягнення показника достатності капіталу по системі вище 10% відповідно до принципів Базель III, запровадження додаткових буферів капіталу;

– запровадження єдиних правил ЄС щодо вільного руху капіталу, лібералізованого валютного законодавства, впровадження механізмів хеджування валютних ризиків, доларизація пасивів українських банків на рівні нижче 40%;

– зменшення кількості державних банків та їх впливу на економіку, визначення місії, напрямів діяльності та інструментарію державних банків;

– зменшення частки готівкових розрахунків і частки готівки у грошовій масі за рахунок упровадження відкритих процедур і принципів функціонування, регулювання діяльності платіжних систем в Україні та створення умов для використанням електронних платіжних засобів;

– формування дієздатної системи гарантування вкладів населення, яка забезпечує отримання гарантованої суми в термін до двох місяців;

– створення єдиного державного реєстру кредитних історій, забезпечення доступу кредитних бюро до інформації в усіх відкритих реєстрах;

– забезпечення можливості компенсації втрат за кредитними операціями за рахунок швидкої реалізації застав;

– запровадження гарантій компенсації втрат інвесторів, вкладників та позичальників у разі порушення законодавства банками та небанківськими фінансовими установами.

Навіть поверхове ознайомлення з цілями програми щодо розвитку банківського сектору дає підстави робити висновок про їх постійну актуальність для України: у роки, коли банківська система зростала випереджаючими темпами порівняно з іншими сегментами фінансового сектору та економіки країни в цілому (до кризи 2008-09рр.), значна кількість виділених проблем проявлялась більшою чи меншою мірою і потребувала розв'язання, хоча й не носила гостро вираженого характеру. Одночасно можна припустити, що не всіх цілей вдасться досягнути упродовж наступних п'яти років (окремі заходи Програмою передбачено реалізувати навіть у 2016-2017рр). Зокрема, викликає сумнів можливість запровадження європейських стандартів вільного руху капіталу, лібералізації валютного законодавства, розвитку ринку деривативів тощо з огляду на сучасний стан указаних сфер. Також достатньо розпливчато звучать цілі зменшення кількості банків (до якої

саме межі?), відновлення банківського кредитування (до яких масштабів?), формування дієздатної системи гарантування вкладів населення (за рахунок яких джерел і ресурсів?) і т.і.

Зрозуміло, що реалізацію такої комплексної програми неможливо буде здійснити одномоментно, передбачено її втілення у життя впродовж трьох етапів, які названі відповідно етапами очищення фінансового сектору, перезавантаження фінансового сектору, створення передумов для довгострокового сталого розвитку фінансового сектору [1].

Важливість такої Програми не викликає заперечень і сумнівів, однак, на нашу думку, можливість її реалізації значною мірою залежить від успішного розв'язання суспільно-політичних проблем та якнайшвидшого мирного врегулювання військового конфлікту на Сході країни. Окрім цього повнота та ефективність запровадження Програми буде визначатись динамікою макроекономічних показників України, обсягами її внутрішнього та зовнішнього боргу, рівнем доходів населення та його довірою до інститутів фінансового сектору, яка на сучасному етапі є надзвичайно низькою.

Список використаних джерел:

1. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Затверджена Постановою Правління Національного банку України від 18.06.2015 року № 391. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua

СЕКЦІЯ 4

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА: НОВЕЛІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПІДХОДІВ

***Ігор Алєксєєв**, д.е.н., професор*
завідувач кафедри фінансів
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

КРЕДИТНІ СПІЛКИ І ЗМІНА СКЛАДУ РЕГУЛЯТОРІВ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Законопроектом, внесеним до Верховної Ради України [1] пропонується змінити склад регуляторів фінансових ринків. Зокрема, з 1 січня 2016 р. припинить свою діяльність Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), і передасть свої функції частково Національному банку України (НБУ), а частково – Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Звичайно, зменшення числа регуляторів має спростити процедури, скоротити кількість можливо непотрібних перевірок, приписів, зрештою, ліквідувати підстави для вимагання й отримання хабарів за схемами, що виникли й усталилися в попередні роки. Проте, виникає низка запитань щодо нових регуляторів ринку, насамперед щодо їхньої компетентності у сферах, якими вони раніше не опікувались.

Звичайно, застережень може бути багато, а тому їх необхідно певним чином класифікувати, згрупувавши за деякими ознаками. Основною причиною застережень, яка вже висловлена, є можлива некомпетентність регулятора. Компетентність завжди уособлюється персоналом, який буде здійснювати державний контроль за діяльністю визначених установ і формувати адекватні рішення з їхнього регулювання. Якщо новий регулятор не знайде у своєму складі працівників, обізнаних із специфікою діяльності установ та організацій, які передаються йому для державного регулювання, тоді виникає необхідність скористатися з досвіду працівників того регулятора, який ліквідується. Однак, разом з досвідом щодо особливостей діяльності певних установ та організацій, може бути також привнесений досвід використання схем хабарництва, які мали місце у персоналу попереднього регулятора, який ліквідується. Перенесення недоліків функціонування з попередньої структури до нової є першим фактором ризиків для учасників ринку фінансових послуг. Проте цей фактор носить доволі суб’єктивний характер, через що може усуватися шляхом кадрової заміни.

Другим фактором ризику, що може призвести до неуспішного державного регулювання слід вважати нерозуміння природи діяльності тієї чи іншої інституції [2]. Цей фактор має більш вагомий вплив на діяльність регулятора і серйозніші наслідки щодо його взаємодії з регульованими

установами (організаціями) [3]. Розглянемо можливі наслідки впливу такого фактора на прикладі кредитних спілок (КС).

Передача КС до НБУ як регулятора на ринку фінансових послуг є цілком зрозумілою і виправданою. Діяльність КС певною мірою нагадує функціонування банків. КС можуть залучати кошти фізичних і юридичних осіб, в тому числі на засадах депозитних угод; надавати кредити, як фізичним, так і юридичним особам; а також можуть виконувати інші функції на фінансових ринках. На перший погляд вони чинять так само, як і комерційні банки.

Натомість, у КС є суттєві відмінності від банківських установ. По-перше, кредитні спілки можуть залучати кошти і надавати кредити виключно своїм членам. Це означає, що перед тим, як скористатися послугами КС, особа має стати її членом. Кожна КС в силу історичної практики, вітчизняного і світового досвіду намагається захистити себе від недобросовісних осіб саме через механізм членства [4]. По-друге, суттєвими є відмінності в управлінні. Якщо у публічних акціонерних товариствах, якими переважно є комерційні банки, рішення на зборах акціонерів приймаються з урахуванням кількості акцій, якими володіє кожен акціонер, то на зборах КС один член має лише один голос, вага якого абсолютно не залежить, ані від суми внесених обов'язкових чи добровільних членських внесків, ані від суми за депозитами (у випадку якщо КС має відповідну ліцензію на залучення коштів на депозитні рахунки). Таким чином, діяльність КС у найважливіших аспектах суттєво відрізняється від банків, а тому вимагає спеціальної уваги з боку регулятора, яка має полягати, насамперед, в розумінні природи кредитної кооперації.

На привеликий жаль, вітчизняний досвід попередніх років засвідчив повне нерозуміння такої специфічної природи КС, що й призвело до банкрутства переважно великих КС, до неспроможності традиційними для банківської системи методами покращати ситуацію проблемних КС. Головна помилка була не в тому, як намагалися виправити ситуацію, чи провести санацію. Така помилка (якщо не зважати на відверті зловживання із залучення грошових коштів громадян і намагання присвоїти їх керівниками «КС») крилася у хибних настановах до розширення, в тому числі через залучення якнайбільшого числа членів, або створення філій (в тому числі за кордоном). Гігантоманія неодмінно вела КС до банкрутства і ліквідації. Нині на статистичних даних вже доведено й визнано, що найбільш стійкими зарекомендували себе середні і малі кредитні спілки. Правильно розуміючи природу КС, грамотно працюючи зі своїми членами, вони кваліфіковано вирішували проблеми з ризиками, що пов'язані з видачею кредитів, залученням вільних коштів членів КС, співпрацювали з національними асоціаціями кредитних спілок (Національна асоціація кредитних спілок України - НАКСУ і Всеукраїнська асоціація кредитних спілок - ВАКС).

Нині перед КС постає нова проблема: взаємодія з новим регулятором в особі НБУ. Багато в чому успіх такої взаємодії буде залежати від регулятора. Чи не виникне в останнього бажання скоротити кількість КС за прикладом ліквідації малих банків. Таке рішення могло б мати негативні наслідки. Укрупнення банків – це посилення національної банківської системи.

Укрупнення кредитних спілок, можливі вимоги до нарощування ними капіталу – це злочин перед членами КС і перешкода зростанню споживчого попиту на незначні, як правило, за своює сумою придбання.

Також проблемою є і буде залишатися участь КС у фонді гарантування вкладів фізичних осіб. Чи потрібен такий фонд кредитним спілкам і їхнім членам? Відповісти на це запитання також слід виходячи з тлумачення природи КС, а також зіставляючи особливості членства у кредитних спілках з участю фізичних осіб у банківських депозитних програмах. Отож, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), який було створено для захисту депозитів фізичних осіб у банках, значною мірою мав відповісти на виклики, які виникали перед державою в умовах небросовісної діяльності власників комерційних банків (КБ). Час показав, що залучаючи кошти громадян на депозити, власники КБ видавали кредити без належного забезпечення і, як наслідок, втрачали кошти вкладників. В окремих випадках мали місце зловживання, в інших – прагнення без належної перевірки отримати більше число позичальників і відповідно випередити конкурентів на ринку банківських послуг, здобувши більше прибутків. Як результат, «підприємці» від банківської діяльності втрачали кошти, які мали б повернути вкладникам з процентами, а натомість держава ставала «винною» за діяльність таких «банкірів» і була змушена відповідати своїми коштами, відшкодовуючи втрати вкладників. Тому було створено ФГВФО, було встановлено межу відшкодування можливих втрат (спочатку 100, потім 150, нарешті 200 тис. грн.).

Щодо КС, то вони працюють з постійним складом членів спілки, доволі обізнані щодо фінансового стану своїх членів, мають можливість вчасно визначити ризики, що виникають у того чи іншого позичальника. Тобто питання убезпечення внесків своїх членів КС може і має право вирішити на своєму рівні, причому не очікуючи форс-мажорних обставин, а спрацювати цілком на випередження. Виходячи із зазначеного, можна передбачити відсутність потреби для членів КС брати участь у фонді гарантування вкладів. Такий висновок також слід підкрипити інформацією щодо фінансового стану переважного числа членів КС. Вони у переважній своїй більшості є особами незаможними, які потребують малих за сумою кредитів. А ті члени КС, які мають крім обов’язкових також додаткові внески, також не мають значних сум у КС. Інакше кажучи, немає сенсу вимагати від членів КС ще й внесків до фонду гарантування вкладів, чи то вже створеного ФГВФО для банківських вкладників, чи то деякого нового, який намагаються розвивати нині для КС. Кредитні спілки, які історично створювалися для взаємної фінансової підтримки і взаємодопомоги, мають працювати саме на таких засадах. Саморегулювання і взаємна допомога мають сприяти реалізації особистих планів членів КС, а взаємна відповідальність і взаємоконтроль мають бути запорукою надійності збереження внесених до КС коштів її членів, а також чесному поверненню отриманих кредитів.

Список використаних джерел:

1. Законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг».

2. Алексеев И.В. Кредитные союзы Украины: природа и проблемы / И.В. Алексеев, Н.Б. Алексеева / Бизнес Информ. – 2011. - № 2, т.1. – С. 34-36.

3. Алєксєєв В. І. Математична модель оцінки залежності національних фінансових інститутів від зовнішніх впливів / В. І. Алєксєєв // Фізико-математичне моделювання та інформаційні технології. – Львів: ЦММ ІППММ НАН України, 2013. – Вип. 17. – С. 9–16.

4. Алєксєєв В. І. Математичне обґрунтування показника концентрації впливу членства для аналізу вразливості кредитної спілки / В. І. Алєксєєв // Бізнес Інформ. – 2014. – №4. – С. 77–81.

***Роберт Бачо**, к.е.н., доцент*
завідувач кафедри економіки
Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці ІІ, м. Берегово

ІСНУЮЧІ ПІДХОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Державне регулювання як один способів регулювання відіграє важливе значення у становленні та стійкому розвитку ринку небанківських фінансових послу (НФП). Адже державне регулювання становить собою створення державною рамкових умов для функціонування ринку, в межах яких його суб'єкти вільні у прийнятті своїх управлінських рішень [5, с. 139].

Державне регулювання на ринку НФП включає в себе пруденційний нагляд та нагляд за дотриманням правил здійснення господарської діяльності. Метою здійснення пруденційного нагляду є забезпечення надійності та фінансової стійкості професійних учасників а також недопущення появи чи нівелювання системних ризиків. На думку фахівців Світового Банку [10] пруденційний нагляд спрямований на недопущення асиметричності інформації. Нагляду за дотриманням господарської діяльності, тобто регулювання, ставить своєю метою підтримку конкуренції на ринку та захист прав споживачів фінансових послуг. В цілому, державне регулювання повинно дотримуватися рівноваги між різними задачами, що вирішуються пруденційним наглядом та регулюванням господарської діяльності. Посилене пруденційне регулювання може підривати конкуренцію на ринку НФП, а дерегуляція часто послаблює фінансову стійкість професійних учасників. Група науковців під керівництвом Р. Кросе [6, с. 146] доходить висновку, що у зв'язку з надмірним зростанням пруденційних вимог до інституційних інвесторів останні все більше починають орієнтуватися на досягненні короткострокових цілей. Така інвестиційна поведінка призводить до скорочення строків володіння фінансовими активами и підвищення оборотності інвестиційних портфелів страховиків, зменшення частки вкладень у менш ліквідні та більш ризикові активи.

Принагідно, що в світі на даний час не існує оптимальної моделі організації регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг. На даний час науковці виділяють чотири класичні моделі державного регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг (в т.ч. і небанківських):

інституціональну, функціональну, інтегровану й модель нагляду за двома завданнями (Twin Peaks).

У рамках інституційної (секторальної) моделі регулювання здійснюється залежно від виду фінансового інституту, незалежно від продуктів і послуг, пропонованих ними [3, с. 132]. У цій моделі один регулятор контролює ринок банківських послуг, інший – страхових послуг та послуг з недержавного пенсійного забезпечення, ще інший – діяльність учасників ринку цінних паперів. Секторальна модель хоча й припускає чіткий поділ обов'язків між регуляторами, у спірних ситуаціях існують випадки появи конфлікту інтересів, тобто спостерігається колізія цілей регуляторів (приміром, стабільності фінансового інституту може протистояти конкуренція між регуляторними відомствами [4, с. 344].

Секторальний нагляд є найпоширенішим серед всіх підходів регулювання. Однак, останнім часом усе більше країн відмовляються від нього на користь інтегрованої моделі: так, за період з 1999 по 2010 р. частка інституційної моделі серед всіх моделей регулювання упала з 62% до 44%. Проте, незважаючи на дану тенденцію, деякі дослідники все-таки відзначають її переваги: наявність конкуренції між даними трьома регуляторами підвищує суспільний добробут [8]; зниження витрат у рамках процесу регуляторної діяльності після переходу на інтегровану модель регулювання, як правило, не відбувається, оскільки, зокрема, не спостерігається зниження чисельності кадрового апарата в органах фінансового регулювання [7]; на відміну від секторальної, в інтегрованій моделі відповідальність за стабільність фінансової системи повністю покладає на одне відомство (на одного регулятора).

У функціональній моделі регулювання та нагляд здійснюється залежно від характеру фінансової діяльності (послуги), незалежно від організаційно-правового статусу професійного учасника [4, с. 334]. Так, один регулятор контролює операції по купівлі/продажу цінних паперів, другий – страхову діяльність, в обов'язки третього входить захист прав споживачів, четвертий регулює проведення платіжних операцій, у компетенції п'ятого входить ліцензування фінансових інститутів, шостий відповідальний за підтримку ринкової стабільності й платоспроможності фінансових інститутів, сьомий – за дотримання конкуренції між фінансовими посередниками й т.д. Таким чином, у рамках функціональної моделі кожна сфера фінансового регулювання є сферою відповідальності окремого регулятора. З одного боку, диференційований підхід регулювання всього ринку фінансових послуг є перевагою цієї моделі, з іншого боку, питання конфлікту інтересів між регуляторами (питання регулятивного арбітражу) у цій моделі, по-суті, може стояти більш гостро. Водночас, існує ризик значного росту адміністративних витрат через неявні розподіли повноважень між регуляторами, що у свою чергу може бути відобразитися і на збільшенні затраченого часу на здійснення регуляторної діяльності.

В інтегрованому підході фінансове регулювання здійснюється одним регулятором. Регулятивні повноваження можуть бути сконцентровані як в особі центрального банку країни, так і поза його структурою. Останні два десятиліття

спостерігається збільшення числа країн, що перейшли на інтегровану модель. Так, якщо на початок 1991 р. інтегрований підхід застосовувався в чотирьох країнах (Сінгапурі, Норвегії, Данії й Швеції) [1, с. 9], то до кінця 2009 р. модель єдиного органу регулювання використалася вже в 35% країн з розвинутою фінансовою інфраструктурою. Настільки стрімке зростання обумовлене прискоренням глобалізації фінансових ринків, збільшенням ролі великих фінансових конгломератів, впровадженням фінансових інновацій, посиленням ролі «податкових гаваней», а також розвитком ринку похідних інструментів. У зв'язку з цим частина західних науковців [9] дотримується тези, що тенденція до консолідації регулятивної системи найближчим часом збережеться.

Фінансова криза на європейському континенті у 2008 р. вказала на наявність істотної проблеми на ринках фінансових послуг – на недостатнє регулювання фінансового інституту-нерезидента національним регулятором. Обмежені повноваження національного регулятора підштовхнули країни ЄС до розширення повноважень наднаціональних регуляторів [2, с. 210]. При цьому для зниження ризику конфлікту інтересів між наглядовими відомствами в 2010 р. Європейська комісія ініціювала створення нових регулятивних органів.

Специфічною моделлю державного регулювання ринків фінансових послуг є модель «нагляду за завданнями». Моделі Twin Peaks характерне наступне: поділ функцій регулювання й нагляду фінансового ринку між двома регуляторами. Перший регулятор відповідає за пруденційний нагляд – його метою є підтримка фінансової стабільності окремих фінансових інститутів (тобто мікропруденційний нагляд). Також, він може бути відповідальний і за стабільність фінансової системи в цілому (тобто проводити макропруденційний нагляд). Другий орган відповідає за «регулювання правил ведення бізнесу» – мова йде про регулятивну та наглядову діяльність у сфері захисту прав й інтересів інвесторів і споживачів фінансових послуг.

Модель Twin Peaks – відносно молода модель, у цей час застосовується всього в декількох країнах, серед яких – Австралія, Нідерланди, Фінляндія (з 2009 р.) і Нова Зеландія (з 2010 р.). У дослідницьких доповідях [11] найчастіше розглядають приклад Австралії й Голландії – як перших країн, де став застосовуватися даний підхід регулювання.

В цілому констатується різноманіття підходів до впровадження механізму державного регулювання ринків НФП, однак ефективність цих моделей залежить від історико-культурних, економіко-соціальних та територіальних особливостей розвитку економічних відносин у державі і вибір моделі повинен базуватися на ґрунтовних наукових розробках.

Список використаних джерел:

1. Евстратенко Н. Н. Интеграция финансового регулирования: мировой опыт. – [Електронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.cbr.ru/publ/MoneyAndCredit/evstratenko_10_13.pdf.

2. Комарова К.А. Эволюция системы банковского регулирования в странах Европы - влияние финансового кризиса/ К.А. Комарова. – [Електронный ресурс]. – Режим доступа:: http://wwwecsocman.hse.ru/data/2012/11/14/1251377493/40.pdf.

3. Саватюгин А.Л. Российский мегарегулятор: не все так просто, как хотелось бы. / А.Л. Севатюгин. // Журнал НЭА, № 3(19). – 2013. – С. 132-135.

4. Условия устойчивого развития финансового сектора регулирование и саморегулирование финансовых рынков; механизмы гарантирования (страхования); унификация надзорных требований; Отчет Бюро экономического анализа. – [Електронный ресурс]. – Режим доступа: http://ww.del-p.ru/docs/razvit.doc.

5. Фурман В.М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку: [монографія] / В.М. Фурман. – К.: Вид-во «Наукова думка», 2006. - 334 с.

6. Croce R. D., Stewart F., Yermo J. (2011). Promoting Longer-Term Investment by Institutional Investors: Selected Issues and Policies // OECD Journal: Financial Market Trends. Vol. 2011, No 1.

7. Čihák, Martin and Podpiera, Richard (2006). "Is One Watchdog Better than Three? International Experience with Integrated Financial-Sector Supervision (in English)," Czech Journal of Economics and Finance (Finance a uver), Charles University Prague, Faculty of Social Sciences, vol. 56(3-4), pages 102-126, March.

8. Frantz, Pascal and Instefjord, Norvald (2012). Financial regulation: regulatory arbitrage and regulatory harmonization. Social Science Research Network.

9. Masciandaro, Donato & Quintyn, Marc. After the Big Bang and Before the Next One? Reforming the Financial Supervision Architecture and the Role of the Central Bank - A Review of Worldwide Trends, Causes and Effects (1998-2008). Paolo Baffi Centre Research Paper No. 2009-37. Link: http://www.voxeu.org/article/reforming-financial-supervision-architecture

10. The Global Financial Development Database. 1960-2011. The World Bank, November 2013. Link: http://data.worldbank.org/data-catalog/global-financial-development.

11. The structure of Financial Supervision Approaches and Challenges in a Global Marketplace. Group of Thirty. Washington, DC, 2008. Link: http://www.group30.org/images/PDF/The%20Structure%20of%20Financial%20Supervision.pdf.

Олена Жежеря, *студентка*
Національного Університету Державної
Податкової Служби України, м.Ірпінь
Науковий керівник: Козій Н.С.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТАХОВИКІВ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку, суспільство вже не може обійтися без страхових компаній. Люди хочуть мати якийсь, навіть мінімальний захист: себе, своїх близьких людей, захист свого майна, цінних паперів, певних реліквій (сімейних) тощо. І цей захист повинна надавати населенню держава, а якщо ні то відповідно інші організації. Протягом останніх пару років українці почали недовіряти державі, а особливо питання, що стосується захисту життя населення. І тому люди починають все частіше звертатися до страхових компаній, щоб надали певних гарантій. Безпосередню страхування є обов'язковою складовою економічної системи держави. В розвинутих товарно-грошових відносин, що властиві сучасному процесу суспільного виробництва, страхове покриття по визначеним ризикам, що надається страховиком страхувальнику у грошовій формі шляхом укладання договору страхування, можна розглядати як специфічний товар. Це даний товар виступаю безпосереднє у грошовій формі, а також утворюється страховий фонд, при продажі даного товару за рахунок страхової премії.

На нашу думку, сучасні страхові компанії починають глобальний розвиток своєї діяльності. Населення в Україні починають довіряти даним компаніям, які своєчасно виплачують кошти уразі нещасних випадках, надають правдиву інформацію про той чи інший вид страхування тощо. Особливо зараз поширене страхування життя − це страхування, яке здійснюється на добровільній основі шляхом укладення договору страхування між страховиком, тобто страховою компанією та страхувальником, тобто юридичною чи фізичною особою, згідно з яким страховик бере на себе зобов'язання здійснити страхову виплату у разі настання страхового випадку, а страхувальник зобов'язується своєчасно сплачувати страхові внески [1]. Страхування життя є надійним інструментом примноження коштів і перетворення ймовірних ризиків у вигідне становище для страхувальника. Страхування життя належить до виняткової діяльності компаній зі страхування життя, тобто до лайфових компаній. Відповідно до ст. 38 Закону про страхування страховики, які отримали ліцензію на страхування життя, не мають права надавати інші види страхової діяльності.

Вивченням особливостей страхування життя займались такі вченні, як Н. М. Внукова, А. Т. Головко, О. М. Залєтов. Проте вітчизняною науковою спільнотою не розроблено єдиного підходу до оцінки чинників, що впливають на фінансові результати компаній зі страхування життя ринку України. У зв'язку з цим їх визначення є особливо актуальним.

Доцільно виділити п'ять основних страхових компаній, в які населення може сміливо вкладати кошти з результатом їх повернення. На нашу думку, до них можна віднести такі страхові компанії,як:

1. *Metropolitan Life Insurance Company, США* (сьогодні ця компанія успішно працює з програмами накопичувального страхування життя, пенсійними вкладами, управляє активами клієнтів і пропонує багато ефективних рішень для збільшення капіталу).

2. *Vienna Insurance Group, Австрія* (з 2008 року ця страхова компанія є одним з лідерів страхування в Європі. Завдяки широкому асортименту фінансових послуг, її клієнтами з кожним роком, стають все більше і більше людей, серед яких як фізичні особи, так і великі корпорації).

3. *UNIQA Group, Австрія* (одним з основних видів діяльності компанії є надання клієнтам програм по накопичувальному страхуванню життя фізичних осіб та працівників різних підприємств і організацій).

4. *Powszechny Zakład Ubezpieczeń (PZU), Польща* (на сьогоднішній день, вважається однією з лідируючих європейських страхових компаній. Володіє сильними конкурентними позиціями, потужним власним капіталом і високим рівнем бізнес-активності.

5. *GRAWE GROUP, Австрія* (страхова компанія надає накопичувальне страхування життя фізичним особам і групам клієнтів) [3].

При інвестування коштів страхової компанії в Україні керуються Законом України «Про страхування». Відповідно до статті 30 цього Закону, "Страхові резерви повинні розміщуватись з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності та диверсифікованості [2].

До першого принципу розміщення активів можна віднести − принцип безпечності. Його дія повною мірою розповсюджується як на активи, що покривають страхові резерви так і на вільні активи. Даний принцип передбачає максимально надійне розміщення активів що забезпечує їх повернення у повному обсязі. Другий принцип – це прибутковість вкладень. Відповідно до нього активи повинні приносити постійні і достатньо високі доходи. Третій принцип – це ліквідність вкладів. Страхова компанія повинна у будь-який час мати у розпорядженні суму грошей, яка б забезпечувала страхувальникам виплату обумовлених договором сум у встановлені терміни. Четвертий принцип – це диверсифікація вкладів. Він служить розподілу інвестиційних ризиків серед різних видів вкладів, що в свою чергу забезпечує фінансову стійкість інвестиційного портфеля страховика. Можна виділити шість основних напрямків інвестування для страхових компаній в України, таких як: банківські вклади та депозити; нерухоме майно; цінні папери, що передбачають одержання доходів; цінні папери, що імітуються державою; права вимоги до перестраховиків та довгострокові інвестиційні кредити.

Згідно з «Тимчасовим положенням про порядок формування і розміщення страхових резервів», при визначенні рівня покриття до заліку приймаються в обмежених обсягах такі активи (у відсотках до суми наявних технічних резервів і 50% сформованого Статутного фонду): **1.** Банківські вклади (депозити) не більше 30% в одному банку. **2.** Нерухоме майно не більше 10%. **3.** Іноземна валюта у вигляді платіжних документів та інших цінних паперів не більше 40%. **4.** Грошові позики юридичним та фізичним особам − страхувальникам − не більше 30%, втому числі. **5.** Права вимоги до перестрахувальників − не більше 50% обсягів страхових зобов’язань, переданих до перестрахування [4].

При формуванні інвестиційного портфеля страховика спрямовані в першу чергу на диверсифікацію ризику втрати інвестиції чи отримання збитків від інвестиційної діяльності. На погляд це дуже правильне рішення в умовах економічної нестабільності в нашій країні. Однак, в цих обмеженнях, є певні недоліки. Наприклад, обмеження по нерухомому майну − 10%.

Виділивши у складі нерухомого майна житлові будинки і піднявши ліміт наприклад до 30−40% можна було б досягти значних залучень капіталу в сферу будівництва житла, яке на даний момент і необхідне і досить прибуткове. Така форма інвестицій (і будівництво в цілому) є найбільш привабливою особливо для компаній, що займаються довгостроковим страхуванням.

В Україні в силу нерозвиненості деяких видів вкладень основний доход українські страхові компанії отримали від банківських депозитів (в 1994 році 75%). Зниження відсотку по банківських депозитах спонукало страховиків до переорієнтації інвестиційних портфелів в напрямку відносно більш доходних, але й одночасно менш ліквідних активів.

Лише 5−10% всіх активів склали цінні папери банків та підприємств. Це пояснюється насамперед фактором невизначеності, що домінує в економіці.

Отже, найбільш дохідними і стабільними є інвестиції в цінні папери з фіксованим процентом, які випускає уряд і місцеві органи влади. В Україні ж

до останнього часу переважали банківські депозити, зі зменшенням банківського відсотку акценти змістились в бік державних цінних паперів.

В цілому за деяких умов, наприклад завершення приватизації, стабілізація грошової одиниці, перспективними напрямками інвестицій стануть інвестиції у акції підприємств. Для компаній які здійснюють довготермінове страхування виходом зі становища могло б бути інвестування вільних коштів в будівництво, зокрема житла, це надало б можливість захистити зібрані кошти від інфляції на довгому періоді.

Список використаних джерел:

1. Джуччі Р. Значення ринку страхування для економічного розвитку в Україні: аналіз та рекомендації для економічної політики / Р. Джуччі, Ф. Хенке // Страхова справа. – 2013. – № 1. – С. 70–75

2. Майданченко І. В. Інвестиційна діяльність страхових компаній – шлях до економічного зростання / І. В. Майданчен- ко // Науково-технічна інформація. – 2012. – № 3. – С. 41–44

3. Радецька О.О. Ринок страхування життя в Україні: проблеми та перспективи розвитку/ О.О. Радецька // Вісник Хмельницького національного університет. − 2011. − № 6 − Т.7.− С.54−57

4. Сорока, Л. Ю. Інвестиційна політика компаній із страхування життя / Л. Ю. Сорока // Страхова справа. – 2013. – № 1 – С. 39–41.

Тетяна Кириченко, *студентка*
ВНЗ «Київський університет ринкових відносин», м. Київ
Науковий керівник: Сова О.Ю., к.е.н.

ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ

Соціальні та економічні перетворення зумовили формування та розвиток страхової галузі в Україні. Важлива роль на сучасному етапі розвитку економіки належить страхуванню життя, яке виступає одним із найважливіших видів у системі особистого страхування. Цей вид виступає важливим інструментом соціального захисту населення в багатьох розвинених країнах світу.

На сьогодні страхування життя є надзвичайно актуальним, адже дозволяє вирішити багато проблем. Насамперед, допомагає у випадку, коли людина тимчасово або назавжди втратила працездатність, коли виникають проблеми щодо здоров’я дітей, чи у випадку настання певних несприятливих подій у їх житті тощо. Більшість громадян неспроможні самостійно компенсувати такі неочікувані втрати, а залучення до послуг страхових компаній за порівняно невелику плату дозволяє розраховувати на швидку компенсацію втрат. Отже, страхуванню життя повинно відводитись особлива увага.

Страхування життя є одним з центральних видів страхування та має велике соціально-політичне значення. Страхування життя поєднує в собі можливість для громадян одержати страховий захист від існуючих ризиків та заощадити кошти [1].

Відповідно до Закону України «Про страхування», під страхуванням життя розуміють вид особистого страхування, який передбачає обов'язок

страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, чи у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку [2].

Укладаючи договір страхування життя та вчасно виконуючи покладені на нього обов'язки, страхувальник має впевненість у збереженості сплачених у період дії договору страхування внесків і у здійсненні страховиком виплати страхової суми йому або іншій особі. Зокрема, інтерес страхувальника полягає не лише в страхуванні ризиків, а й в отриманні додаткового доходу від інвестування накопичених коштів.

Незважаючи на низку проблем (див. табл. 1), експерти вважають, що потенціал розвитку українського ринку страхування життя дуже великий. Основною проблемою є те, що національні страхові компанії займаються страхуванням життя 10-15 років і тому ще не нагромадили капіталу [4].

Таблиця 1

Зовнішні та внутрішні проблеми розвитку ринку страхування життя в Україні [3-4]

Внутрішні проблеми	Зовнішні проблеми
Недосконала нормативно-правова база	Вузький, порівняно з розвинутими країнами, асортимент послуг, що надаються клієнтам
Низький попит фізичних і юридичних осіб на страхові послуги зі страхування життя.	Низький рівень диверсифікації послуг
Відсутність надійних інвестиційних програм, а також реальних фінансових механізмів для довгострокового розміщення страхових резервів	Незадовільний стан обслуговування населення
Недостатня ефективність стратегічного менеджменту страхових компаній	Низька технологічність здійснення страхових операцій
Значна інформаційна закритість діяльності страхових компаній	Недостатня ефективність систем управління ризиками та внутрішнього контролю
Недосконалі фінансова звітність і методи опрацювання інформаційних даних	Недосконаліть системи інформаційно-аналітичного забезпечення страхової діяльності

Розвитку українського ринку страхування життя, насамперед, має сприяти держава шляхом проведення низки першочергових заходів з популяризації страхування життя, серед яких такі:

- Вдосконалення методики формування резервів зі страхування життя;
- Запровадження податкових пільг для страховиків, що пропонують програми пенсійного страхування, тобто вони повинні бути в таких же умовах, як і Державний Пенсійний фонд;
- Запровадити податкові пільги для юридичних осіб, котрі укладають договори страхування життя своїх працівників;
- Запровадити умови, які б дозволили страховикам пропонувати привабливі програми нагромадження капіталу і були б доступні більш широкому загалу.

Список використаних джерел:

1. Ярошенко С.Л. Проблеми становлення та розвитку страхового ринку життя в Україні / С.Л. Ярошенко, Л.В. Куделя / Формування ринкових відносин в Україні. – 2012.– № 4 (83). – С. 86-93.
2. Про страхування (зі змінами і доповненнями) Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua.
3. Шумелда Я. Організаційні схеми та економічні механізми страхування життя / Я. Шумелда // Страхова справа. – 2010. – № 3. – С. 52-61.
4. Адамович В.В. Реформування галузі страхування життя в Україні: вимога часу, потреба суспільства, завдання влади / В.В. Адамович / Страхова справа. – 2010. – № 3(7). – С. 12-16.

***Андрій Ковалюк**, к.е.н., доцент*
доцент кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Реструктуризаційні процеси в 21 столітті активно розвиваються в світі і особливо в Україні в умовах політичної, соціальної та фінансово-економічної кризи. Важливою характеристикою реструктуризації є її позитивний результат. Розглянемо випадки реструктуризації страхових компаній в світі та їхні наслідки і приклади для України.

В світових фінансових системах використовуються різні види і методи реструктуризації. Зокрема виокремлюють фінансову, корпоративну, управлінську та інші види реструктуризації. В процесі реструктуризації використовують наступні методи: розпродаж активів шляхом аукціону; франчайзинг; лізинг; злиття, поділ, виділення, перетворення, поглинання; передача прав на здійснення діяльності; приватизація, націоналізація; конверсія боргу у власність; розукрупнення; капіталізація, рекапіталізація та інші.

Розглянемо деякі приклади реструктуризації страхових компаній за кордоном, що може мати позитивний ефект при підготовці реструктуризаціних планів в Україні.

Американська страхова компанія AIG (American International Group) за оцінками експертів була найбільшою страховою компанією в світі. Одним з основних видів страхових послуг, які надавала це компанія було страхування фінансових ризиків, а саме кредитного ризику, яке в США набуло вигляду цінних паперів – своп на дефолт за кредитом (credit default swap – CDS). Таке деформування бізнесу, відсутність диверсифікації страхових послуг призвело до великих фінансових втрат компанії (за перший квартал 2009 р. компанія оголосила збиток у розмірі 60 млрд дол.) адже проблеми банківського сектору перекинулися на їхніх основних партнерів – страхові компанії. Зокрема AIG (в 2008–2009 рр.) виплатила відшкодування за свопами на дефолт за кредитом таким банкам: Goldman Sachs, на суму 12,9 млрд дол.; Bank of America – 12 млрд дол.; Societe Generale – 11,9 млрд дол.; Deutsche Bank – 11,8 млрд дол.

та ін. У вересні 2008 р. кредитний рейтинг компанії був понижений, а у жовтні 2008 р. уряд був змушений надати кредит AIG в розмірі 85 млрд дол. в обмін на частку капіталу в розмірі 80%. Пізніше обсяг допомоги був збільшений до суми в 150 млрд дол. в листопаді 2008 р. [1, с. 21–22].

Реструктуризація американського страхового гіганта з боку держави була здійснена заради порятунку цілої фінансової системи країни, адже банкрутство цієї страхової компанії водночас призвело б до банкрутства найбільших і середніх банків США. Недиверсифікованість бізнесу притаманна також українським страховим компаніям, проте їм необхідно пам’ятати, що український уряд перед вибором порятунку страхової компанії чи банку вибере останній, як інституту, що здійснює важливу суспільну діяльність і обслуговує більш широкі верстви населення.

В 2010 р. у відповідь на виклики фінансово-економічній кризі відбулася реструктуризація усієї структури австрійської страхової компанії Vienna Insurance Group. Зокрема були утворені нові організаційні підрозділи, що мають забезпечувати довгострокові доходи за особистим страхуванням та страхуванням автомобілів. Також, в контексті організаційної реструктуризації було оновлено логотип компанії, інтернет-сайт [2].

Важливим кроком з боку Vienna Insurance Group було придбання, шляхом корпоративної реструктуризації (поглинання) TBIH Financial Services Group N.V., що контролювала страховий бізнес у таких країнах, як Грузія, Туреччина, Україна, а також Албанія, Болгарія, Хорватія і Македонія. Розширення впливу на центральну та східну Європу дозволило компанії диверсифікувати власний бізнес за географічним принципом [2].

В лютому 2009 р. уряд Бельгії надав допомогу страховій компанії Ethias в розмірі 1,5 млрд євро в зв’язку з її неплатоспроможністю. В травні 2010 р. рекапіталізацію схвалила Європейська комісія, для чого страхова компанія надала розширений план реструктуризації, в якому затвердила припинення діяльності в сфері страхування життя (саме у цій сфері в страховика були найбільші проблеми), а також перерозподіл інвестиційного портфелю з метою зменшення і диверсифікації ризиків. Обов’язковою вимого для компанії було перетворення із спільної компанії в товариство з обмеженою відповідальністю, також більшість колишніх власників втратили право власності у новій компанії. Відповідно до плану реструктуризації страхова компанія Ethias мала вивести кошти (продати) з перестраховика BelRe і скоротити власні видатки. В цілому план реструктуризації передбачає скорочення балансу компанії на 38% до кінця 2013 р. по відношенню до обсягу на кінець 2008 р. [3].

Прикладом управлінської реструктуризації для України може послужити досвід в'єтнамської компанії Bao Viet Holdings (BVH), що в рамках запроваджуваних змін надсилатиме власних працівників на навчання за кордон і таким чином буде підвищувати кваліфікацію працівників. На думку віце-президента компанії людські ресурси – найважливіші ресурси компанії [4].

Реструктуризаційні процеси на сьогоднішній день мають значно ширше розуміння від класичного "зміна", "перебудова". Реструктуризація охоплює всю компанію і має забезпечувати обов’язкові позитивні результати. Необхідно

пам’ятати, в разі негативних тенденцій або наслідків реструктуризації єдиним виходом є порятунок тих активів, що залишилися шляхом банкрутства та ліквідації страховика.

Список використаних джерел:

1. Schich S. Insurance Companies and the Financial Crisis [Електронний ресурс] / S. Schich // OECD Journal: Financial Market Trends. – 2009. – Issue 2. – Режим доступу до ресурсу : http://www.oecd.org/dataoecd/0/41/44260382.pdf/.

2. Restructuring of the Group [Електронний ресурс] // Vienna Insurance Group annual report 2010. – 2010. – Режим доступу до ресурсу : http://vig.online-report.eu/2010/ar/majortopics/restructuringofthegroup.html.

3. State aid: Commission approves restructuring of Belgian insurance company Ethias [Електронний ресурс] // Europa.eu – the official website of the European Union. – 2010. – 20 May. – Режим доступу до ресурсу : http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/592.

4. Financial and Insurance Group Restructuring: Cost Reduction and Governance Renovation [Електронний ресурс] // Vietnam business forum. – 2012. – 20 February. – Режим доступу до ресурсу : http://www.vccinews.com/news_detail.asp?news_id=25397.

Андрій Колодій, *к.е.н., доцент*
кафедри фінансів і кредиту
Львівський національний аграрний університет, м. Львів

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПРОФЕСІЙНИХ ПЕНСІЙНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Ефективна пенсійна система повинна взаємодіяти з економікою на паритетних умовах, а не, як це часто буває, діяти по залишковому принципу та не використовуватися як інструмент регулювання дефіциту державного бюджету. Через свою складність і багатофакторність вона не може регулюватися одним чи навіть декількома інструментами для пристосування до економічної чи політичної кон’юнктури. Соціально-економічні параметри розвитку країни повинні бути орієнтовані на створення об’єктивних економічних умов стійкого довгострокового виконання державою накопичених пенсійних зобов’язань.

На жаль, сьогодні пенсійна система України є розбалансованою. Примітивне маніпулювання ззовні зміною ставки єдиного внеску не сприятиме її збалансованості. Також, потрібно розуміти, що формування стабільної пенсійної системи проводячи реформи всередині неї самої є неефективним, оскільки багато резервів її стійкості знаходяться поза межами самої системи.

Дослідженню питань реформування пенсійної системи України, зокрема аналізу та ролі накопичувальної та недержавної складових в пенсійній системі країни присвячено праці таких авторів як А. Федоренко, Е. Лібанова, Н. Горюк, О. Коваль, В. Рудик, О. Ткач та ін.

Шляхи реформування пенсійної системи в Україні закріплені у прийнятих Верховною Радою України у 2003 р. законах України “Про загально-обов’язкове державне пенсійне страхування” та “Про недержавне пенсійне забезпечення”. Згідно із затвердженою моделлю системи пенсійного забезпе-

чення передбачалося створити трирівневу пенсійну систему. Така модель пенсійного страхування відповідає широко розповсюдженій у світі багаторівневій моделі пенсійної системи. Проте, потрібно провести низку допоміжних заходів, які забезпечуватимуть застрахованим особам після виходу на пенсію мати гарантований рівень доходів.

Накопичувальну систему планувалося запровадити ще в 2007 р., потім терміни були перенесені на 2010-2011 рр., тепер відповідно до «Концепції подальшого проведення пенсійної реформи» [5] запровадження другого рівня відкладається до 2017 р., однак і досі конструктивних кроків в даному питанні не зроблено. Відтермінування пов'язано з багатьма причинами, оскільки запровадження другого рівня планується лише після формування необхідних економічних передумов та створення налагодженої й ефективної системи державного нагляду та регулювання у цій сфері, а також необхідної інфраструктури [2].

Запровадження другого рівня має на меті посилення соціального захисту майбутніх пенсіонерів, відповідно, з одного боку, це потребує необхідної інституційної, технічної та законодавчої підготовки, а з другого – найскорішого впровадження та ефективного функціонування накопичувальної складової пенсійної системи.

Згідно чинного українського законодавства, недержавне пенсійне забезпечення (НПЗ) здійснюють недержавні пенсійні фонди через підписання пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів і вкладниками таких фондів; страхові організації через укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду; банківські установи шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

Система НПЗ протягом останніх років демонструє поступальний розвиток. Відповідно до даних Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, станом на 30.06.2015 р. в Державному реєстрі фінансових установ містилася інформація про 72 недержавні пенсійні фонди та 23 адміністратори НПФ.

Впродовж останнього десятиліття ведуться дискусії щодо запровадження в Україні обов'язкових професійних пенсійних систем (ОППС) як форми накопичення, збереження та виплат застрахованим особам і учасникам, які працюють в особливих (шкідливих або важких) умовах. Така система, як свідчить світова практика, створюється як компенсація за такі умови і переважно є складовою частиною системи накопичувального пенсійного страхування. Проте, на сьогодні більшість недержавних пенсійних фондів не забезпечують дохідність пенсійних активів вище рівня інфляції. Запровадження обов'язкової професійної пенсійної системи передбачає додаткове навантаження на роботодавця, у тому числі на державний бюджет, пов'язане із сплатою обов'язкових професійних пенсійних внесків на користь учасників цієї системи.

Значення даної проблематики для України підтверджують розрахунки: за умови її існування в минулому вже у 2012 р. кількість потенційних учасників ОППС становила би 2578,6 тис. осіб, або 19,6% від загальної кількості нинішніх пенсіонерів [1, с.36].

Проект закону «Про обов'язкову професійну пенсійну систему» було зареєстровано у парламенті ще в 2007 році. В ньому визначено, що обов'язкова професійна пенсійна система – складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах обов'язкової участі роботодавців у формуванні пенсійних накопичень на користь окремих категорій осіб, які працюють на роботах із шкідливими та важкими умовами праці, або на посадах і в професіях, зайнятість на/в яких дає право на призначення пенсії на пільгових умовах чи за вислугу років, з метою отримання учасниками обов'язкової професійної пенсійної системи додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат.

Вітчизняні експерти схиляються до двох основних підходів щодо запровадження ОППС в Україні. Згідно з першим вона має бути реалізована одночасно із системою ІІ рівня, відповідно до другого – після запровадження ІІ рівня.

Прибічники першої точки зору відзначають, що за своїми економіко-адміністративними особливостями ОППС і система ІІ рівня є подібними, а саме: мають обов'язковий характер; потребують наявності системи персоніфікованого обліку; кошти систем є власністю застрахованих осіб і підлягають інвестуванню; кошти не можуть бути вилучені із системи до набутої застрахованими особами права на отримання пенсії. Наявність цих та інших спільних рис обґрунтовує пропозицію щодо синхронізації запровадження ОППС і системи ІІ рівня [1, с.36].

Науковці, які притримуються другої точки зору стверджують, що, незважаючи на сукупність спільних рис і менші масштаби, ОППС є значно складнішою, ніж система ІІ рівня. Внаслідок цього вона є надзвичайно утрудненою для державного регулювання і нагляду. Отже, ОППС має бути запроваджена не до і не одночасно, а винятково після започаткування системи ІІ рівня на підставі опрацювання хоча б кількарічного досвіду функціонування останньої.

Порівняна простота системи ІІ рівня є наслідком її прозорості та моноваріантності. Взаємодія в ланцюгу «роботодавець – заробітна плата – сума ЄСВ – процент відрахування до ІІ рівня» є універсальною і не прив'язана до умов праці. Ця ж простота обумовлює мінімум помилок і зловживань при функціонуванні системи, а отже, і порівняну простоту контролю та нагляду [1, с.37].

Отже, немає сумніву, що обов'язкові професійні пенсійні системи як компенсаційні механізми мають бути запроваджені в Україні. Однак, запроваджувати такі системи потрібно лише після узагальнення і критичного осмислення кількарічного досвіду функціонування накопичувальної системи.

Список використаних джерел:

1. Коваль О. ОППС: бути чи не бути ? / О. Коваль // Вісник Пенсійного фонду України. – 2014. – № 5(143). – С. 36-38.

2. Назарова Г.В. Аналіз інвестиційних можливостей інституційних інвесторів / Г.В. Назарова // Проблеми економіки. – 2011. – № 4. – С. 124 – 130.

3. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення за перше півріччя 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nfp.gov.ua/files/INFO/NFP_I%20piv%202015.pdf

4. Про недержавне пенсійне забезпечення:Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-15.

5. Про схвалення Концепції подальшого проведення пенсійної реформи : розпорядження Кабінету Міністрів України // Уряд. кур'єр. – 2009. – 28 жовт. – № 199.

6. Федоренко А. В. Економічна складова накопичувальної пенсійної системи / А. В. Федоренко // Фінанси України. – 2011. – № 12. – С. 89 – 98.

Вікторія Мінкович
ст. викладач кафедри фінансів і банківської справи
***Олена Волуйчик** , студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

РОЛЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ НА ІНВЕСТИЦІЙНОМУ РИНКУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Фінансовий ринок відіграє важливу роль у функціонуванні економіки будь-якої країни. Важливим елементом фінансового ринку виступає інвестиційний ринок. Інвестиції забезпечують інтеграцію національної економіки в світову, є джерелом капіталовкладень у вигляді засобів виробництва, залучають вітчизняні підприємства до використання досвіду провідних країн світу, підвищують продуктивність праці, сприяють впровадження інноваційних технологій. Тому вони відіграють велику роль в ефективному функціонуванні економіки будь-якої країни.

В умовах ринкової економіки, особливо в період фінансової кризи та занепаду або стагнації інвестиційного ринку (а це сучасні умови в яких перебуває наша держава), фінансові ресурси що акумулюються страховими компаніями є одним із основних джерел інвестиційних ресурсів, що і зумовлює актуальність даної теми. Оскільки звертаючись до досвіду зарубіжних країн, можемо констатувати, що в розвинених країнах світу страхові компанії за обсягами інвестицій, перевищують банки та інвестиційні фонди.

При цьому інвестиційна діяльність має вагомий вплив і на фінансову стабільність самих страхових компаній. Адже правильно обрана інвестиційна політика є основою майбутнього прибутку та високої платоспроможності страхової компанії. Це робить операції з інвестування необхідною умовою їх функціонування [2].

В Україні можливі напрямки здійснення інвестиційної діяльності страховими компаніями чітко визначає Закон України «Про страхування», а саме [6]: банківські вклади та депозити; нерухоме майно; цінні папери, що передбачають одержання прибутку; цінні папери, що випускаються державою; права та вимоги до перестраховиків; довгострокові інвестиційні кредити.

В цей же час через специфіку страхової діяльності існують різноманітні підходи до здійснення інвестиційної діяльності страховими компаніям. Так, наприклад, страхові компанії з страхування життя здійснюють інвестиції в довготермінові цінні папери. А страховики з ризикових видів страхування в короткотермінові фінансові інструменти. Це пов'язано з тим, що для останніх важливе значення мають наявність грошових коштів для виплати страхового відшкодування.

Основними джерелами інвестиційної діяльності страхових компаній є:

1. Власні кошти (статутний фонд, резервний фонд, прибуток, цільове фінансування та надходження).

2. Залучені кошти (поточне надходження страхових премій, резерви страхових внесків та відшкодувань, фонд запобіжних заходів) [5].

Аналізуючи страхову діяльність в розвинених країнах світу варто зазначити, що найбільшого розвитку вона набула в таких країнах як: США, Японія, Великобританія та Франція. На страхових ринках цих країн зосереджено близько 60% світового обсягу страхових активів.

Найяскравішим прикладом розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній виступає США, адже саме в цій країні є найбільш розвинена страхова діяльність. За даними 2012-2013 років на території країни функціонує близько 10 тис. страхових компаній. Особливістю інвестиційної діяльності страхових компаній в США полягає в тому, що вони надають інвестиційні кредити строком на 15-20 років промисловим корпораціям. При цьому страхові компанії та комерційні банки надають кредити спільно: банки фінансують проект протягом перших п'яти років, а страховики – у наступні 10-15 років [3, с. 433].

Крім цього в США для галузевої диверсифікації інвестиційного портфеля страховики основні потоки капіталу направляють в наступні пріоритетні галузі економіки: хімічну, нафтову, нафтопереробну, електронну, машинобудівну. Особливим напрямком їх інвестиційної діяльності є цінні папери транснаціональних корпорацій. При цьому страхові компанії беруть участь в управлінні корпораціями, що забезпечується наявністю понад 30% портфеля акцій [4].

Основними напрямками інвестицій страхових компаній Великобританії зі страхування життя є купівля цінних паперів, таких як державні облігації, облігації акціонерних товариств, акції, депозитні сертифікати, казначейські та комерційні векселі. Сферою вкладення капіталу страхових організацій є цінні папери з фіксованим доходом, з яких більшу частину складають облігації. Облігаційні позики здійснюються як державою в особі центрального уряду і місцевих органів влади, так і приватним сектором [4].

Варто також зазначити, що у розвинених країнах інвестиційна діяльність страховиків розглядається як ключове джерело інвестицій, необхідних для відновлення та зростання національної економіки держави. Основними принципами розміщення страхових резервів в світі є надійність та прибутковість. В Україні ж інвестиційна діяльність для страхових організацій не є основною, це пояснюється певними особливостями розвитку вітчизняного фінансового ринку [7].

Окрім цього через фінансову кризу, в якій опинилася Україна, гамується розвиток вітчизняного страхового ринку і як насідок – сформувалися несприятливі умови для інвестування страховиками. Основними причинами стримування інвестиційної діяльності вітчизняних страхових компаній дослідники вважають наступні: недостатній рівень капіталізації страхового ринку; відсутність надійних страхових інструментів і державних гарантів під інвестиційні проекти; недосконаліть податкового законодавства [7].

Аналізуючи структуру інвестиційного портфеля страхових компаній в Україні, можна зробити висновок, що в ньому найбільшу частку займають вкладення в цінні папери. А це в свою чергу відповідає практиці інвестування в розвинених країнах світу. Питома вага вкладень в цінні папери вітчизняними страховими компаніями коливалася від 53% в 2011 році до 56,3% в 2013 році, тобто показала певне зростання. Але під впливом вище наведених факторів вже у 2014 році цей показник складав 56%, що на 0,3% менше ніж з попереднім роком, тобто помітним є певне зниження [1].

Серед цінних паперів які вітчизняні страховики обирають для своєї інвестиційної діяльності переважають акції (44,4%), далі йдуть цінні папери, що емітуються державою (8,4%), облігації (2,0%), іпотечні сертифікати (1,2%) [1]. При цьому в останні роки, частка цінних паперів що емітується державою зросла (з 2011р. до 2014р. це зростання становило 3,4%), що свідчить про підвищення надійності вітчизняних страхових компаній [1].

Отже, в результаті проведеного дослідження, можемо зробити наступні висновки щодо ролі страхових компаній на інвестиційному ринку:

- ✓ інвестиційна діяльність страхових компаній має велике значення не тільки для забезпечення ефективного функціонування самих страховиків, але й впливає на економіку країни в цілому через пожвавлення інвестиційного ринку;
- ✓ важливість страхових компаній, як інвесторів, полягає в тому, що вони здатні зосередити великі кошти для подальшого їх інвестування;
- ✓ страхові компанії, як посередники на інвестиційному ринку мають такі можливості акумулювати капітал, які не доступні для окремих інвесторів.

Тому розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній є важливим елементом впливу як на інвестиційний ринок зокрема, так і на фінансову систему держави загалом. Роль інших фінансових інституцій в економіці країни плануємо дослідити в наступних дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Аналітичні матеріали Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nfp.gov.ua.

2. Базилевич В. Д. Страхування: Підручник / В. Д. Базилевич. – К.: Знання-Прес, 2008. [Елентронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072042387/strahova_sprava/strahuvannya.

3. Нікуліна Н. Н. Інвестиційна політика в страхових організаціях. Теорія і практика: навч. посіб. для студентів вузів / Н. Н. Нікуліна, С.В. Березіна. – М.:ЮНИТИ-ДАНА, 2013. – 511 с.

4. Пікус Р. В. Досвід інвестиційної діяльності зарубіжних страхових компаній / Пікус Р. В. – 2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://cyberleninka.ru/article/n/dosvid-investitsiynoyi-diyalnosti-zarubizhnih-strahovih-kompaniy.

5. Повороник В. О. Активізація інвестиційної діяльності страхових компаній в умовах економічної кризи / Повороник В. О. – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/StPrior_12/22.pdf.

6. Про внесення змін до Закону України «Про страхування»: закон України від 4 жовтня 2001 р. № 2745. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр.

7. Шуригіна Н. Ю. Оптимізація інвестиційної діяльності страхової компанії в умовах фінансової кризи / Н. Ю. Шуригіна. // Державне будівництво. – 2011. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2011_1_16.pdf.

Михайло Ребрик, *к.е.н.*
доцент кафедри фінансів і кредиту
ЧННІ ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Черкаси

РОЛЬ ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ КРЕДИТНО-РЕЙТИНГОВИХ ПОСЛУГ

Кредитно-рейтингові агентства (*далі – КРА*) завдяки важливості своїх функцій перетворилися на один із ключових інфраструктурних елементів сучасних глобальних та національних фінансових ринків. Так, за рахунок *пом'якшення фундаментальної асиметрії інформації* на ринках капіталу між інвесторами та позичальниками, а також *зменшення трансакційних витрат з пошуку та обробки інформації* для визначення інвестиційних ризиків КРА сприяють *підвищенню інвестиційної активності індивідуальних інвесторів та зростанню пулу потенційних позичальників.* Це, у свою чергу, *посилює ліквідність фінансових ринків*, а також статичну і динамічну *ефективність* їх функціонування. Крім того, визначення мінімально прийнятного рейтингу інвестиційних активів може слугувати інструментом *вирішення агентської проблеми*, оскільки таким чином обмежується кількість ризику, яку агент приймає від імені принципала. КРА також сприяють *вирішенню проблеми узгодженої взаємодії дисперсних інвесторів* (зокрема, щодо реструктуризації боргу у випадку зниження кредитного рейтингу облігацій).

Таким чином, кредитні рейтинги активно використовуються інвесторами, позичальниками, емітентами та урядами в процесі *обґрунтування інвестиційних та фінансових рішень*. Кредитні та гарантійні установи, інвестиційні фірми, страхові та перестрахові організації, інститути спільного інвестування, пенсійні фонди можуть використовувати кредитні рейтинги для *визначення достатності капіталу або артикуляції власного апетиту до ризику*.

Держави всього світу широко користуються кредитними рейтингами у процесі нагляду за учасниками фінансових ринків та регулювання їх діяльності. Так, Спільний Форум (Joint Forum), створений під егідою Базельського комітету з банківського нагляду (BCBS), Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO) та Міжнародної асоціації страхових наглядів (IAIS), визначив 5

ключових цілей використання кредитних рейтингів державними фінансовими регуляторами світу: 1) артикуляція вимог щодо достатності капіталу фінансових установ (зокрема, вимоги Базель ІІ); 2) визначення та класифікація активів, з метою регламентації інвестиційної політики окремих типів фінансових посередників та/або обмеження концентрації ризиків; 3) оцінювання кредитного ризику активів (зокрема, сек'юритизованих); 4) визначення вимог до розкриття інформації; 5) оцінювання прийнятності проспекту емісії (наприклад, борг інвестиційного класу дозволяється розміщувати автоматично або за прискореною процедурою регулятивного допуску).

Отже, позитивну роль, а також надзвичайну впливовість КРА на функціонування сучасних фінансових ринків, довіру та впевненість інвесторів і позичальників складно переоцінити. У той же час позитивний ефект від їх функціонування як інформаційних посередників зростає лише за умов, якщо вони фокусуються на максимізації власного репутаційного капіталу, чутливого до інформаційної якості рейтингових оцінок. Виходячи з цього, підвищується важливість дотримання КРА принципів чесності, прозорості, відповідальності з метою забезпечення незалежності, об'єктивності та належної якості рейтингів.

Нажаль, факти свідчать про порушення зазначених принципів, що на практиці виражається у неспроможності КРА 1) передбачити дефолт корпорацій (Enron, WorldCom під час бульбашки дот-комів, Lehman Brothers під час іпотечної кризи в США) та суверенних емітентів (під час азійської, латиноамериканської та європейської суверенних боргових криз); 2) у визначити правильну категорію рейтингу; 3) встановити аналогічні рівні кредитного рейтингу для країн/корпорацій на однаковому часовому горизонті, а також 4) забезпечити стабільність рейтингових оцінок (наприклад, рейтинг Кореї в іноземній валюті, протягом 2 місяців 1997 року був знижений на 10 відміток, а згодом підвищений на 4 протягом 11 місяців в 1998 р.).

Серед ключових причин зниження якості рейтингових оцінок *виділяють надмірну наглядову та регуляторну залежність від кредитних рейтингів*, яка 1) спровокувала *перетворення КРА з інформаційних посередників у «продавців регуляторних ліцензій»:* агентства почали добре заробляти саме на розблокуванні доступу до фінансових ринків, незважаючи на очевидне зниження якості їх рейтингів; 2) спричинила *олігополізацію ринку рейтингових послуг (*Standard and Poor's, Moody's and Fitch Ratings контролюють більше 90 % ринку*)* за рахунок регулятивних процедур «визнання» агентств, що, як наслідок, послабило стимули до конкуренції на основі якісної диференціації рейтингових послуг.

Необхідно відмітити, що *додатковими високими вхідними бар'єрами у галузь* слугує також *вельми складні та ресурсномісткі бізнес-моделі КРА та їх значна залежність від репутаційного капіталу*, який складно напрацювати.

Іншим поясненням зниження чутливості КРА до репутаційних ризиків полягає у *відсутності у них цивільної відповідальності*: як правило, в контрактах з надання рейтингових послуг зазначається, що рейтинг є лише «точкою зору» рейтингового агентства, а не фінансовою порадою. Це традиційно захищало КРА від судових переслідувань інвесторів і донедавна запобігало прямому регулювання їх діяльності.

Інфляцію рейтингових оцінок спричинили також *проблеми з методологічним та організаційним забезпеченням діяльності КРА*, зокрема:

1) неартикульованість, непрозорість, значна експертна складова та невідомі припущення моделей, на яких ґрунтуються рейтингові оцінки;

2) врахування в оцінках лише кредитного ризику з ігноруванням ринкового ризику та ризику ліквідності фінансових інструментів;

3) слабкий контроль якості вхідної інформації, що використовується у розрахунках;

4) відхилення від затвердженого процесу та методології рейтингування;

5) слабкі процедури моніторингу якості процесу рейтингування та бектестингу моделей;

6) делегування у ході рейтингового процесу обов'язків провідних аналітиків менш кваліфікованим щойно найнятим робітникам, а також здійснення розрахунків на базі раніше опублікованих рейтингових звітів з метою компенсації нестачі людських ресурсів внаслідок значного зростання обсягу операцій та ускладнення структури фінансових інструментів.

Однією з ключових організаційних вад КРА традиційно вважається *конфлікт інтересів*, який призводить *до торгівлі рейтингами (rating shopping), маніпуляцій з ними та проблем з розкриттям інформації.*

Так, модель оплати послуг агентства саме з боку емітента боргових зобов'язань («issuer pay» business model), зацікавленого в отриманні максимально можливого рейтингу, посилює схильність КРА до завищення оцінок з метою утримання клієнта та завоювання його лояльності.

Окрім того, розглянуті вище проблеми з методологічним та організаційним забезпеченням діяльності КРА дозволяли окремим працівникам агентств маніпулювати рейтинговими оцінками з метою отримання неправомірної вигоди від замовників рейтингів або на прохання колег з попереднього місця роботи.

З іншого боку, відомі випадки навмисного заниження рейтингових оцінок компаній-емітентів, які відмовилися від послуг певного КРА (наприклад, німецька компанія «Hannover Re» за декілька годин втратила 175 млн. дол. ринкової вартості внаслідок упередженого зниження рейтингу її боргових цінних паперів).

Серед відомих прикладів маніпулювання рейтингами можна назвати сприяння інсайдерській торгівлі за рахунок значної затримки публікації рейтингових оцінок та передчасного розкриття майбутніх змін третім особам.

Надмірна наглядова та регуляторна залежність від кредитних рейтингів, що розглядалася раніше, призводить *до посилення проциклічності рейтингових оцінок, виникнення «ефекту обриву» (cliff effects) та зростання системних ризиків*, які генеруються діяльністю КРА. Так, зниження рейтингу (особливо нижче інвестиційного рівня) внаслідок регулятивних вимог може слугувати каталізатором зрушень в алокації активів, їх вимушених продажів і викривлень у ринковому ціноутворенні. Особливо небезпечним є зниження суверенних рейтингів, що призводить до зростання вартості залучення боргу, викликає ефекти дестабілізації та зараження фінансових ринків.

З урахуванням такого ефекту суверенні кредитні рейтинги можуть використовуватися *як інструменти політичного тиску*.

Список використаних джерел:

1. ESMA supervision of Credit Rating Agencies and Trade Repositories. Annual report 2014 and work plan [Electronic Recourse] / European Securities and Markets Authority. – 16 February 2015. – Access : http://www.esma.europa.eu/system/files/esma-2015-280_cra_and_tr_annual_report_2014_and_supervisory_work_programme_2015.pdf

2. Katz, J. Credit Rating Agencies. No Easy Solutions [Electronic Recourse] / J. Katz, E. Salinas, C. Stephanou // World Bank Group Crisis Response. – 2009. – Access : http://rru.worldbank.org/documents/CrisisResponse/Note8.pdf

3. Sy, Amadou N. R. The Systemic Regulation of Credit Rating Agencies and Rated Markets [Electronic Recourse] / Amadou N. R. Sy // IMF Working Paper. – June 2009. – № 129. – Access : https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09129.pdf

Ірина Хмільовська , *студентка*
ВНЗ «Київський університет ринкових відносин», м. Київ
Науковий керівник: Сова О.Ю., к.е.н.

ПРОБЛЕМИ МАЙНОВОГО СТРАХУВАННЯ

Досвід багатьох країн зі страхування майна доводить, що цей елемент економічної системи є необхідним для ефективного функціонування і постійного розвитку. Розвиток цієї галузі є надзвичайно важливим, адже в державах із розвинутою ринковою економікою майнове страхування не тільки звільняє бюджет від видатків на відшкодування збитків під час настання страхових випадків, але й є одним із найстабільніших джерел довгострокових інвестицій.

Страховий ринок майнового страхування України має досі невикористані резерви. В державі застраховано лише близько 10 % ризиків, тоді як у більшості розвинутих країн цей показник досягає 90 – 95 % [3].

Головними проблемами, з якими мають справу вітчизняні страхові компанії, є забезпечення фінансової надійності та ліквідності активів, управління резервами та інвестуванням. Важливим фактором залишається недовіра населення до процедури страхування. Головні причини цього: низький рівень якості страхових послуг, незначний обсяг страхових виплат, недосконаліть нормативно-правової бази, неврахування інтересів населення під час здійснення страхування, непорядність деяких страхувальників.

У таблиці 1. наведені проблеми страхування майна в Україні та можливі шляхи їх вирішення.

Таблиця 1.

Пропозиції щодо вдосконалення майнового страхування України

Проблеми	Можливі шляхи вирішення проблем
1	2
Недосконаліть дії механізму захисту прав споживачів страхових послуг	Розробка прозорих та прийнятних правил і засад діяльності страховиків майнової сфери страхових послуг
Низький рівень страхової культури населення, недовіра населення страховим компаніям	Формування комунікацій зі споживачем шляхом його страхової освіти за допомогою засобів масової інформації

Продовження табл.1.

1	2
Низька якість страхових послуг	Розробка та затвердження національного стандарту визначення ліквідної вартості заставного майна (майнових прав), та вартості майна з метою страхування
Незначна клієнтська база страховиків	Проведення науково-дослідної роботи з підвищення кваліфікації персоналу страховиків і страхових посередників
Значна інформаційна закритість діяльності страхових компаній; недосконаліть фінансової звітності і методів обробки даних	Перегляд класифікації страхування, розробка методики рейтингової оцінки страхових компаній, створення єдиної системи обліку і звітності цієї сфери страхової діяльності
Втрата значного відсотка страхових премій під час перестрахування з іноземними страховиками	Розширення ринку перестрахування та активізація роботи з нерезидентами щодо взаємного перестрахування

Вибір страхових компаній, у яких юридична або фізична особа може застрахувати своє майно, достатньо великий. Страховики для нарощення страхових премій пропонують приблизно однакові умови страхування та страхові пакети, але щодо здійснення виплат їх політика щодо клієнтів суттєво відрізняється. Характерним для багатьох крупних страхових компаній є низький рівень задоволення страхових інтересів середніх та дрібних страхувальників, де обсяги страхових виплат суттєво занижуються. При цьому страховики часто не мають бажання пролонгації договору страхування з такими клієнтами [4]. Не менш важливою проблемою є низький рівень доходів населення. Попит на страхові послуги залишається дуже низьким.

Таким чином, створення дієвої системи майнового страхового захисту є основою для забезпечення стабільності та ефективності економічних відносин, підвищення рівня життя населення та соціальної стабілізації, створення міцної системи захисту як фінансів держави, так й інтересів окремих громадян та підприємництва, що можливо лише шляхом проведення ефективної державної політики, спрямованої на регулювання страхового ринку в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про страхування: Закон України № 86/96-ВР від 07.03.96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96. – Назва з екрану.

2. Базилевич В.Д. Страхування: підручник / ред. В.Д. Базилевич. – К.: Знання, 2008. – 1019 с.

3. Ворошило В. В. Страхование домохозяйств: виды и уровень развития [Электронный ресурс] / В.В. Ворошило. – Режим доступа : http://www.nbuv.gov.ua /portal/soc_gum/Ekupr/2008_01.pdf. – Название с экрана.

4. Осадець С.С. Страхування / С. С. Осадець. – К.: КНЕУ, 2009. – 599 с.

5. Ручкіна В.С. Система добровільного майнового страхування в Україні: перспективи розвитку / В.С. Ручкіна // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 3. – С. 67–72.

***Тетяна Яворська**, д.е.н., доцент*
професор кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка, м.Львів

ПЕРШОЧЕРГОВІ ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РОЗВИТКУ САМОРЕГУЛІВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СТРАХОВІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

У вітчизняній страховій сфері взаємодія державного регулювання та саморегулювання необхідна, оскільки від збільшення масштабів страхового підприємництва, складності взаємовідносин з державою засоби впливу органів влади на суб'єкти страхового підприємництва звужуються, і виникає потреба у розвитку механізмів саморегулювання. Ми вважаємо, що саморегулювання доповнює, розширює чи посилює регулювання з боку державних органів. Одночасно держава законодавчими та нормативно-правовими актами регламентує діяльність організацій саморегулювання, може бути ініціатором їх створення.

Важливим є збалансований підхід до законодавчого регулювання та саморегулювання страхової сфери. Закон і саморегулювання доповнюють одне одного. В окремих випадках перевага надається саморегулюванню у вирішенні доволі складних питань, адже правова система надто громіздка, щоби бути ефективною. Заходи, що запроваджуються органами саморегулювання, з одного боку, спрямовані на врахування запитів споживачів та обмеження втручання держави у внутрішні процеси розвитку страхової сфери, а з іншого – встановлюють та контролюють визначені правила та принципи конкурентної поведінки у ній.

Саморегулювання страхової сфери – передбачене законодавством регулювання загалом чи окремих її елементів відповідними організаціями без втручання державного регулятора. До переваг саморегулювання страхової сфери належать: гнучкість норм саморегулювання щодо вимог державного регулювання та їх адекватна трансформація під впливом зовнішніх чинників; можливість впливу на нормотворчу діяльність органів влади; врахування особливостей та характерних ознак страхової сфери; застосування особливих механізмів, менш затратних щодо вирішення суперечностей (третейських судів) між страхувальниками та страховими компаніями.

Недоліком саморегулювання є можливість обмеження конкуренції у страховій сфері. Небезпека обмеження конкуренції зростає, якщо участь страхових компаній в організаціях саморегулювання є обов'язковою. Тому необхідна відповідність між здійсненням конкурентної політики органами влади та розвитком саморегулювання у підприємництві.

Саморегулювання доцільно відрізняти від співрегулювання (спільного регулювання), під яким розуміємо спільну участь у процесі регулювання держави та різних ринкових інституцій. Крім суб'єктів підприємництва, у процесі співрегулювання можуть брати участь й інші організації – споживчі об'єднання (Асоціація страхувальників України), профспілки, організації

інфраструктури (Асоціація професійних страхових посередників, страхові пули, об'єднання страхових компаній). Формуються елементи співрегулювання шляхом уведення в структури управління органів державної влади – представників бізнесу та громадськості. Тому ті ж самі саморегулівні організації можуть бути учасниками співрегулювання.

Саморегулювання страхової сфери вигідне і бізнесу, і державі, і суспільству. Воно здійснюється відповідними організаціями, які не є ще одним контролюючим чи наглядовим органом. Вони створюються учасниками ринку і їм делегується частина повноважень. Це об'єднання страхових компаній, які визначають стандарти діяльності та взаємовідносини між страховими компаніями, страховими компаніями та клієнтами, встановлюють норми професійної етики, формують компенсаційні механізми, розробляють типові правила страхування.

Створення цивілізованого конкурентного середовища на національному рівні об'єктивно потребує організації діяльності об'єднань, завдяки яким забезпечуватиметься відповідний рівень саморегулювання у страховій сфері. На нашу думку, в Україні необхідно:

а) у правових документах чітко розмежувати повноваження між органами державної влади та саморегулівною організацією. Має бути визначена як спільна участь цих інституцій у розробленні основних напрямків розвитку страхової сфери, так і створена система ефективної системи підзвітності;

б) створити добровільне об'єднання. Обов'язковість участі страхових компаній у саморегулівних організаціях, встановлює зміни у законодавстві, у тому числі щодо умов ліцензування. Окрім цього, обов'язковість не завжди гарантує захист від недобросовісних дій між учасниками такої організації;

в) надати організації статус універсального об'єднання страховиків, бо тоді значна частина суб'єктів страхового підприємництва, що не здійснює такий вид страхування, не зможе бути учасником об'єднання. На нашу думку, це має бути єдине універсальне утворення страховиків, яке зможе представляти інтереси вітчизняних суб'єктів страхового підприємництва на міжнародному ринку. У розвинутих країнах світу участь страхових компаній у саморегулівних організаціях зазвичай є добровільною і означає високу надійність та професіоналізм суб'єкта страхового підприємництва, тому кожен прагне стати учасником такого об'єднання. Формування саморегулівної організації як добровільного об'єднання не передбачає жорсткого регулювання за принципом організації та кількістю учасників. Їй може бути делеговано окремі інструменти регулювання, котрі братимуть участь у конкретизації складових державного регулювання за конкретними видами страхування.

У вітчизняній практиці Моторне транспортне страхове бюро України застосовує до своїх членів певні інструменти регулювання: ліцензійні вимоги, створення єдиної централізованої бази даних, процедуру моніторингу та оцінки фінансового стану страховиків, якість врегулювання збитків, рівень скарг. За результатами оцінювання фінансового стану страхові компанії поділяються на групи, від яких залежить розмір квоти на реалізацію договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності й власників транспортних

засобів.

Саморегулювання у страховій сфері України має передбачати:

1) створення таких правил та стандартів, які допоможуть заповнити прогалини у законодавстві;

2) заперечення актів і рішень органів влади, які порушують права та законні інтереси страхових компаній, здійснення попередньої експертизи нормативних актів органів влади, що містять норми регулювання;

3) забезпечення ефективної та прозорої роботи страхових компаній внаслідок здійснення моніторингу їх діяльності, формування статистичної інформації про їх фінансово-господарський рівень. Використання соціальних рейтингів, які присвоюються усім учасникам саморегулівної організації на основі показників, що враховують не лише надійність компанії, а й якість її роботи для страхувальників, повноту та доступність інформації про неї та її послуги;

4) застосування заходів дисциплінарного впливу до учасників саморегулівної організації у випадку порушення ними вимог, правил, стандартів;

5) створення електронного каталогу адресатів страхових компаній, у тому числі обов'язкове оприлюднення правил страхування, підтримка інституту типових правил страхування;

6) професійне навчання і атестація працівників;

7) створення третейського механізму досудового вирішення суперечностей між учасниками саморегулівної організації та споживачами страхових послуг. Така структура називається "омбудсмен". Ініціатива щодо його створення може належати як державі й бізнесу окремо, так і бути їхньою спільною ініціативою. Фінансовий омбудсмен може бути єдиним для всього фінансового сектору (Велика Британія, Нідерланди, Фінляндія); стосуватися одного або кількох сегментів фінансового ринку (Бельгія, Канада, Польща, Швейцарія) або ж діяти в рамках одного чи кількох сегментів (Франція, Німеччина). Крім того, фінансові омбудсмени можуть створюватися як комітети зі захисту прав споживачів, департаменту скарг у складі фінансового регулятора або функціонувати у рамках державного органу зі захисту прав споживачів.

Отже, функціонування саморегулівної організації є домінуючим чинником у формуванні розвинутого страхового бізнесу. Такі структури є підґрунтям для рівноправного соціального партнерства між бізнес-структурами і державою.

СЕКЦІЯ 5

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА: НОВЕЛІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПІДХОДІВ

***Марина Балджи**, д.е.н., професор*
завідувач кафедри економіки та управління національним господарством
Одеський національний університет, м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

Розвиток підприємництва, як самостійного елементу ринкової економіки, суттєво впливає на структурні зрушення на рівні як окремих регіонів, так і країни в цілому. Стає очевидним, в умовах формування нової української економіки, переважатиме регіональний характер підприємництва. І це дуже важливо враховувати при організації регулювання у формі «підтримки малого бізнесу», до якого, на жаль, вже склались певні стереотипи. Заміна цих стереотипів на більш ефективні повинна базуватись на чіткому уявленні фактичної ролі підприємництва в регіональній економіці. Але, загальні для усього українського підприємництва проблеми по-різному проявляються в регіонах країни, де існують неоднакові економічні, політичні та організаційні передумови діяльності суб'єктів даного сектору економіки. Тому на прикладі Одещини можна дослідити ті позитивні й негативні тенденції, що відбуваються у процесі розвитку малого бізнесу в Україні на регіональному рівні, за наступними підрозділами: основна характеристика загального стану підприємництва, зайнятість та оплата праці, обсяг реалізованої продукції, робіт та послуг, операційні витрати з реалізованої продукції, фінансовий результат, валові капітальні інвестиції, інноваційна та інформаційна діяльність.

Для розвитку діяльності середніх та малих підприємств, що є найуразливішими економічними суб'єктами ринкової економіки, край необхідна стабільна економіко-політична ситуація в країні. Як відомо, будь-які кон'юнктурні коливання можуть бути небезпечними для їх фінансово-економічної діяльності.

Ступінь сприятливості середовища для розвитку підприємницької діяльності визначається: наявністю у підприємства прав власності на засоби виробництва, його продукт і дохід; наявністю певної сукупності свобод і прав у вигляді вибору виду господарської діяльності, плануванні джерел фінансування, доступу до ресурсів, організації та управлінні виробництвом, збуті продукції і т.д.; рівнем розвитку ринково-конкурентного режиму господарювання; наявністю сприятливого психологічного клімату серед населення; ступенем державної підтримки підприємницької діяльності.

Розвиток підприємницької діяльності неможливий без ринкової інфраструктури, що допомагає підприємцю вирішувати такі питання: де і як він

буде здобувати матеріальні ресурси і техніку; чи може він розраховувати на кредити, де і на яких умовах він їх може отримати; кому він буде продавати свою продукцію; як налагодити рекламу і ефективно просувати свою продукцію на ринку; як застрахувати життєздатність фірми за умов конкуренції і багато іншого. Первісне фінансування здійснюється двома шляхами: шляхом запозичення коштів і шляхом випуску цінних паперів. Основними джерелами первісного фінансування виступають: власні заощадження підприємця; постачальники сировини і матеріалів; банки; лізингові компанії; приватні інвестори; спеціальні фонди й програми.

У процесі діяльності підприємства перед його керівництвом постійно виникають проблеми, що вимагають прийняття управлінських рішень щодо того, яку технологію виробництва застосовувати, робити окремі компоненти продукції самостійно або купувати них у постачальників, яку продукцію продавати і за якими цінами, чи приймати спеціальні замовлення за спеціальними цінами, і т.д. При наявності декількох альтернативних варіантів дії ухвалення рішення ще більш ускладнюється. Для фінансового пророоблення й ухвалення обґрунтованого рішення бухгалтери-аналітики і менеджери у своєму арсеналі повинні мати особливі інструменти – критерії, що можуть допомогти їм у розмежуванні релевантних і нерелевантних доходів та витрат.

За широтою охоплення фірми розробляють узагальнюючі плани діяльності, плани розвитку окремих напрямків, плани просування конкретного продукту на ринок, багатофункціональні плани (фінансовий, виробничий, технічного переозброєння). На рівні стратегічного планування обґрунтовуються основні виробничі параметри, які орієнтовані на досягнення таких фінансово-економічних результатів, що дадуть змогу забезпечити сталий розвиток виробничої системи при найбільш ймовірних умовах виробництва.

Загальним змістом усіх прийомів фінансового менеджменту є вплив фінансових відносин на величину фінансових ресурсів. До прийомам управління рухом фінансових ресурсів і капіталу відносяться: системи розрахунків та їх форми; кредитування та його форми; депозити і вклади (у тому числі в дорогоцінні метали і за кордоном); операції з валютою; страхування (включаючи хеджування); заставні операції; трансферт; трастові операції; поточна оренда; лізинг; селенг; транстинг; франчайзинг; екаунтинг тощо.

Підприємницьке середовище Одеської області представлене великими, середніми та малими підприємствами, при цьому переважають за кількісною ознакою малі підприємства, їх частка до загальної кількості підприємств становила у 2012 році 95,8%. Питома вага середніх підприємств склала 4,1%, великих – тільки 0,1%. Слід зазначити, що на протязі останніх трьох років частка малих підприємств у загальній кількості підприємств залишається стабільною і коливається від 95,4% до 95,8% [1].

Загальний стан розвитку малих підприємств в Одеській області у 2012 р. характеризувався такими показниками: кількість малих підприємств в розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення – 99 одиниць, середня кількість

зайнятих працівників – 120547 осіб, обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) – 38767,3 млн. грн. [1].

Одеська область має високий агровиробничий потенціал і є основним виробником винограду в Україні, також регіон виділяється великим зерновим господарством. Попередній рік, з врахуванням природних чинників, видався вдалим для сільського господарства області і збільшив показники динаміки його зростання. За період з 1995 по 2002 роки виробництво продукції сільського господарства області зросло у 1,15 рази, в той час як по Україні – у 0,67 рази. Відбулися кардинальні зміни власності у сільському господарстві. Якщо на 1995 рік сільгосппідприємства виробляли 61% продукції, а 39 приходилося на господарства населення, то у 2012 році господарства населення вже виробляли 51% продукції. Особливо помітні зміни відбулися у тваринництві. Приватні господарства населення посилили свою частку в виробленні продукції і тваринництва, і рослинництва. Середні підприємства у 2012 році виробляли 44,9% продукції, а малі – 55,1% [2].

Аналіз розвитку підприємництва в Одеській області доводить, що з метою поліпшення стану та розвитку малого бізнесу необхідно:

1. Удосконалити структуру освітніх програм з питань підприємницької діяльності. Це допоможе залучити широкі версти населення до здобуття знань, необхідних для започаткування та ведення власної справи, знизити рівень безробіття в регіоні, підвищити ефективність діяльності суб'єктів підприємництва.

2. Поширити практику проведення конференцій, семінарів, засідань за круглим столом, форумів, міжнародних зустрічей, визначення Дня підприємця із залученням суб'єктів малого підприємництва.

3. Створити умови для ефективного розвитку мережі регіональних і місцевих фондів підтримки підприємництва для запровадження прогресивного механізму кредитно-гарантійної та фінансової підтримки.

4. Розробити фінансово-економічний механізм розвитку у регіонах бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, ресурсних, консультаційних центрів, тощо. Це допоможе створити умови для розвитку підприємництва, зменшити рівень безробіття шляхом залучення незахищених верств населення до підприємницької діяльності.

5. Запровадити проведення виставок і ярмарок продукції, що виробляється суб'єктами малого підприємництва з метою стимулювання випуску конкурентоспроможної продукції вітчизняних підприємств.

6. Удосконалити функціонування «гарячої лінії» для підприємців у місцевих органах влади. Це допоможе співробітництву між суб'єктами підприємництва та органами виконавчої влади.

7. Сприяти розвитку міжнародного співробітництва у сфері підприємництва. Це дозволить удосконалити систему фінансової підтримки підприємництва на основі використання зарубіжного досвіду, створити позитивний імідж представників українського підприємництва, встановити ділові контакти між суб'єктами господарювання.

Враховуючи приморську специфіку регіону, а також можливості створення зон вільного підприємництва, основними напрямками в міжнародному співробітництві стають розвиток глибокої переробки сільськогосподарської сировини і створення сучасної бази транспортування та зберігання продукції. Природні умови регіону дозволяють вирощувати конкурентоспроможну сільськогосподарську продукцію і виготовляти екологічно чисті продукти для забезпечення потреб населення, постачання в чорнобильську зону, на експорт.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Головного управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.od.ukrstat.gov.ua/.

2. Економічний розвиток регіону на основі активізації підприємницької діяльності: монографія / А.І. Ковальов. – Одеса: Атлант, 2014. – 178 с.

Світлана Бортнік, *к.е.н.,*
доцент кафедри економіки та безпеки підприємства
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СТРАТЕГІЧНЕ ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Необхідною передумовою раціонального використання обмежених виробничих ресурсів і досягнення високих кінцевих результатів є обґрунтоване стратегічне планування діяльності підприємств, а саме його фінансова складова. І хоча нині воно є не регламентованим певними процедурами й правилами здійснення, варто конкретизувати економічну сутність фінансового планування та його взаємозв’язок з фінансовою стратегією підприємства. Правильне розуміння його змісту сприятиме більш ефективному використанню планування як особливого способу реалізації підприємством довгострокових цілей фінансової діяльності та стратегічного фінансового планування загалом.

Формування фінансової стратегії підприємства, а також стратегічного фінансового планування є предметом наукових досліджень багатьох відомих учених, таких як М. Портер, І. Ансофф, О. Бланк, М. Лапуста, О. Білов, С. Петренко, А. Загородній, А. Поддєрьогін, Г. Кіперман. Однак сучасна динамічність процесів в економіці обумовлює необхідність більш поглибленого вивчення сутності та визначення чіткого алгоритму розробки і реалізації стратегічного фінансового планування. Крім того, практика країн з ринковою економікою свідчить, що чим вищий рівень фінансового планування, тим ефективнішим є управління діяльністю підприємства.

А.Г. Загородній, А.М. Ковальова, М.Г. Лапуста вважають, що «фінансове планування – це розроблення системи фінансових планів за окремими напрямами фінансової діяльності підприємства, які забезпечують реалізацію його фінансової стратегії в плановому періоді» [1, с.133]. Отже, фінансові

плани інтегровані у загальну і фінансову стратегію підприємства і слугують забезпечуючим механізмом збереження фінансової рівноваги підприємства.

Процес фінансового планування представляє собою процес оцінки фінансових потреб підприємства на перспективу на базі аналізу фінансових показників за минулий період. Основним завданням фінансового планування є визначення джерел формування та надходжень коштів у плановому році, визначення приросту активів, обсягу повернення залучених коштів, витрат і покриття збитків, а також підтримка ліквідності та платоспроможності.

Метою стратегічного фінансового планування є досягнення таких значень основних фінансових показників діяльності підприємства, які б відповідали базовим орієнтирам концепції розвитку, зафіксованій у стратегічних планах підприємства. Правильно вибудований фінансовий стратегічний план є чинником забезпечення ефективного функціонування і розвитку підприємства в майбутньому.

Фінансова стратегія – складова загальної стратегії економічного розвитку, яка охоплює систему довготермінових завдань фінансової діяльності підприємства та способи їх досягнення [2, с. 26]. Розроблення фінансової стратегії підприємства пов’язано з вирішенням таких основних завдань: обґрунтування основних джерел фінансового забезпечення діяльності підприємства; вибір оптимальних способів інвестиційної діяльності підприємства; зведення до мінімуму фінансових ризиків підприємства; забезпечення фінансової стійкості та рентабельності; визначення способів виходу підприємства з фінансової кризи та методів управління за умов кризового стану підприємства [4, с. 261].

Метою фінансової стратегії є забезпечення стійкого становища підприємства на ринку, що базується на ефективному формуванні та використанні фінансових ресурсів. У процесі формування фінансової стратегії необхідно послідовно пройти такі етапи: встановлення періоду розроблення стратегії; визначення стратегічних цілей; розроблення фінансової політики; конкретизація показників цілей стратегії; оцінка розробленої фінансової стратегії; реалізація фінансової стратегії.

З вищевикладеного неважко помітити, що формування фінансової стратегії підприємства є складовою стратегічного планування розвитку підприємства загалом.

Стратегічне планування розвитку підприємства як явище та процес передбачення майбутнього та підготовки до майбутнього трактується досить широко: як інтегральний процес підготовки та прийняття рішень певного типу, як формулювання цілей та визначення шляхів їхнього досягнення, як забезпечення підготовленості підприємства для конкурентної боротьби на ринках тощо [4, с.262].

Отже, процес стратегічного планування є інструментом, що допомагає в ухваленні управлінських рішень. Виділяють чотири основні види управлінської діяльності в рамках процесу стратегічного планування на підприємстві, які повною мірою стосуються й фінансового планування. До них належать: розподіл ресурсів, адаптація до зовнішнього середовища, внутрішня

координація та організаційне стратегічне передбачення. Останні дві складові, на наш погляд, є особливо важливими в сучасних умовах невизначеності функціонування підприємства, оскільки забезпечують його гнучкість і адаптивність до мінливого зовнішнього середовища.

Для забезпечення ефективного управління розвитком підприємства стратегічний фінансовий план повинен ґрунтуватися на наукових дослідженнях та охоплювати період від 3 до 10 р. Тому для забезпечення стабільності фінансового планування необхідно більше уваги приділяти фінансовій стратегії підприємства як особливому способу реалізації підприємством довгострокових цілей фінансової діяльності, а також усунення суперечності між потребою в фінансових ресурсах і можливостями їх формування. Одним з основних шляхів покращення фінансового стану підприємства є його стратегічне фінансове планування, яке є розрахунком обсягів фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямами використання відповідно до виробничих показників підприємств на плановий період.

Стратегічне фінансове планування повинно бути спрямоване на середньо- та довгострокову перспективу і орієнтоване на вирішення ключових, визначальних для підприємства фінансових цілей, від досягнення яких залежить його існування в майбутньому. Фінансова стратегія підприємства втілюється в його стратегічному перспективному плані розвитку, в якому визначають основні альтернативні фінансові показники діяльності підприємства, відповідно до передбачуваних варіантів розвитку ринкового середовища. Стратегічне фінансове планування реалізується у вигляді сукупності інвестиційних програм та проектів підприємства.

Отже, питання стратегічного фінансового планування діяльності підприємства потребують подальших досліджень і узгодження з поточним плануванням для формування системи планування, яка сприятиме підвищенню ефективності діяльності підприємств і рівня конкурентоздатності підприємства й продукції загалом. За допомогою системи планів, визначення ресурсного потенціалу підприємства, дослідження ринку й зовнішнього середовища формується загальна й фінансова стратегія розвитку підприємства, яка є багатофакторною системою забезпечення довготривалого сталого ефективного функціонування й розвитку підприємства.

Список використаних джерел:

1. Боровик Ю.Т. Стратегічне планування на будівельних підприємствах залізничного транспорту в ринкових умовах / Ю.Т. Боровик // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 33. – С. 167–170.

2. Лесечко М.Д. Стратегічне планування: навчальний посібник / М.Д. Лесечко, Р.М. Рудницька. – Львів: ЛРІДУ НАДУ. – 2004. – 376 с.

3. Корзик С.Є. Стратегічне фінансове планування результатів діяльності підприємства / С.Є. Корзик // Економічний простір. – 2008. – № 12/2. – С. 86–94.

4. Маслєнніков О.Ю., Шпачук А.Я. Фінансова стратегія та планування в умовах становлення ринку / О.Ю. Маслєнніков, А.Я. Шпачук // Збірник наукових праць. – 2007. – Вип.17.3. – С. 260–262.

5. Корзик С.Є. Фінансове планування на підприємствах в сучасних умовах / С.Є. Корзик // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 133–142.

Юлія Бучко-Калина
ст. викладач кафедри фінансів
ПВНЗ «Університет новітніх технологій», м. Київ

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Існування та взаємодія великих, середніх та малих підприємств є найважливішою компонентою ринкової економіки. Частка малих підприємств в більшості європейських країн досягає 90% від загальної їх чисельності, в них зайнято більше ніж 60% працездатного населення. Однак сектор малого підприємництва в Україні не відіграє належної ролі. В 2014 році частка працівників малих підприємств у загальній кількості зайнятих в Україні становила 32,4%, в той час як в країнах ЄС - 75%, США – 55%.

Фінансовий механізм є найбільшим важелем регулювання та стимулювання діяльності малих підприємств у країнах з розвинутою ринковою економікою. Однак, в Україні не доводиться говорити про послідовність удосконалення податкової системи. Більшість експертів визначають українську податкову систему як далеку від світових стандартів, яка виконує суто фіскальну функцію. Українські підприємці змушені переходити до тіньової економіки. Тому питання удосконалення фінансових механізмів стимулювання розвитку малого підприємництва, у тому числі удосконалення системи оподаткування малих підприємств, є надзвичайно актуальними.

На шляху розвитку суб'єктів малого підприємництва України стоїть багато проблемних питань, серед яких можна виділити наступні: надмірні адміністративні бар'єри, нестача власних обігових коштів, недостатня підтримка з боку держави, складність одержання обов'язкових дозволів і погоджень, складність в отриманні фінансово-кредитної допомоги, високі відсоткові ставки по кредитам, дефіцит інвестиційних ресурсів тощо.

Слід покращувати фінансовий механізм України на всіх його рівнях. Державний рівень повинен суб'єктам малого підприємництва гарантувати державні кредити, національну та регіональні програми розвитку малого підприємництва, дотації, програмно-цільове фінансування, податкові пільги, податковий інвестиційний кредит, податкові канікули, відстрочення зі сплати податків й державні закупівлі. Ринковий (кредитний) рівень повинен гарантувати для всіх суб'єктів доступні кредити банків, позики кредитних спілок, інвестиційне кредитування, вибір оптимальної схеми оподаткування, програми співпраці з професійними учасниками фінансового ринку. Внутрішній рівень (механізм самофінансування) повинен надавати оптимальну схему оподаткування, поворотну фінансову допомогу від засновників, чистий прибуток, грошові фонди, капітальні інвестиції, кошти від продажу ліквідних активів.

На сьогоднішній день в Україні фінансова підтримка підприємництва на рівні держави проводилася в основному через програму «Мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва», на виконання якої у Державному бюджеті

України на 2014 рік було виділено 10,3 млн. грн. У рамках цієї програми підприємництва мали змогу отримати кредит, середній розмір якого складав 250 тис. грн. У 2014 році Українським фондом підтримки підприємництва було видано 37 мікрокредитів на загальну суму 9,0 млн. грн., з них: 20 видано фізичним особам-підприємцям на загальну суму 4,9 млн. грн., 17 - юридичним особам на загальну суму 4,1 млн. грн..

На регіональному рівні підтримка розвитку малого підприємництва здійснюється через реалізацію регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва. До головного завдання програми у сфері фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки належить об'єднання фінансових можливостей усіх джерел підтримки малого підприємництва в регіоні та створення механізмів ефективного цільового використання виділених фінансових ресурсів.

Основними напрямами підвищення ефективності фінансового механізму розвитку малого підприємництва на основі успішної реалізації державної політики щодо фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва є: створення сприятливого середовища для започаткування і ведення бізнесу, забезпечення ефективної державної фінансової підтримки розвитку малого підприємництва. Важливо проводити заходи з контролю витрат бюджетних коштів, у тому числі і навіть самими підприємцями і проводити більш глибокий аналіз безпосередньо самих програм.

Найбільш важливим надбанням світових систем підтримки малого бізнесу є стимулююча податкова система (податкові пільги, зниження загального рівня податкових платежів, підсилення регулюючої ролі податків). Міжнародний досвід економічно розвинутих країн показує, що не надмірне, а помірне оподаткування суб'єктів малого та середнього бізнесу сприяє становленню та розвитку потужної держави. І лише добровільне перерахування всіма громадянами країни податків є запорукою їх вільної підприємницької діяльності й гарантія зростаючих економічних і фінансових можливостей держави. Тому при подальшому реформуванні податкової системи України доцільно використати світовий досвід оподаткування малих підприємств.

Список використаних джерел:

1. Варналій З.С. Пріоритети вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні / З.С. Варналій, Т.Г. Васильців, Д.С. Покришка // Стратегічні пріори- тети. – 2014. – № 2. – С.49-54.

2. Панасюк О.В. Фінансові механізми розвитку суб'єктів малого підприємництва України // Глобальні та національні проблеми економіки, Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. - 2015. -№6 – С.768-772.

3. Яловий Г.К., Бабій Д.А., Єрешко Ю.О. Фінансовий механізм стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні // Економічний вісник НТУУ "КПІ". – 2014. – №18. – С.345-359

Ольга Ворона, *студентка*
Тетяна Шматковська, *к.е.н.,*
доцент кафедри обліку і аудиту
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ У СФЕРІ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

У нинішніх умовах ведення бізнесу, на ринку наявні безліч програмних продуктів для автоматизації діяльності підприємств ресторанного господарства, як вітчизняного так і зарубіжного походження.

Зауважимо, що особливістю діяльності підприємств ресторанної галузі є те, що поряд з виробництвом, реалізацією продукції, проходить її споживання безпосередньо у закладі та надання населенню супутніх послуг, тому необхідно, щоб програмні продукти в достатній мірі враховували ці особливості.

На сьогодні найбільш популярними програмними продуктами, які використовуються у сфері ресторанного бізнесу є: 1С: «Рарус Общепит», «Парус-Ресторан», «R-keeper», «POS Sector» та інші програмні продукти.

1С: «Рарус Общепит» – це система автоматизації ресторану, створена на базі програм «1С:Підприємство 8. Управління торгівлею для України» або «1С:Підприємство 8. Управління торгівельним підприємством для України». Система покликана автоматизувати процеси роздрібного продажу продуктів і страв у ресторанах, кафе, барах, фаст-фудах та інших підприємствах громадського харчування. Програма істотно підвищує ефективність і зручність роботи персоналу.

Основними перевагами даної програми є те, що вона: враховує специфічні особливості підприємств громадського харчування; забезпечує ведення облікового процесу одночасно по декількох організаціях в загальній інформаційній базі; формує можливості інтеграції з касовими і фронт-офісними системами: "1С: Підприємство 8. Ресторан", АС "РЕСТАРТ", ППП "МАГІЯ для ресторанів"; забезпечує автоматизацію стандартних господарських операцій складського обліку [1].

Зокрема, програмний комплекс "Парус – Ресторан" призначено для автоматизації діяльності ресторану, кафе, бару, пабу, клубу, пансіонату та інших закладів ресторанного бізнесу. У даній програмі для управління рестораном, кафе, баром є все найнеобхідніше – від повної автоматизації бізнес-процесів з обслуговування клієнтів, до ведення фінансово-господарського та складського обліку.

Важливо, що в результаті впровадження системи "Парус-Ресторан" заклад отримує комплекс переваг: підвищується якість сервісу, престиж закладу, лояльність клієнтів; забезпечується швидка обробка замовлень та обслуговування відвідувачів; поліпшується узгодженість і контроль над роботою персоналу; здійснюється інтеграція з сучасним обладнанням: POS-

принтерами і POS-терміналами; скорочуються витрати на пошук та аналітичну обробку інформації [2].

Варто зазначити, що суттєвим недоліком обох програмних продуктів є їх вартість, адже не кожне підприємство може собі дозволити придбати досить дороговартісне програмне забезпечення.

Проте, незважаючи на ряд численних позитивних аспектів у програмі 1С: «Рарус Общепит», порівняно з «Парус-Ресторан», є суттєвий недолік. 1С: «Рарус Общепит» є малопридатним для роботи на підприємствах ресторанного господарства, оскільки є можливим у застосуванні лише для підприємств, що здійснюють обліково-аналітичний процес за посередництва паперово-автоматизованої форми (замовлення приймають на паперових носіях).

Разом з цим, у програмному продукті «Парус-Ресторан» програмне забезпечення досить вдало поєднується із відповідними апаратними засобами (касовими апаратами, фіскальними реєстраторами, сканерами штрих-кодів тощо). За посередництва такого вдалого поєднання пришвидшується і автоматизується діяльність усього персоналу закладу. В підсумку – вдається набути економії часу та підвищення якості обслуговування клієнтів.

Окрім того, програма має можливості щодо реєстрації руху за всіма обліково-аналітичними рахунками, формування стандартного пакету звітності, ведення складського обліку, виконання розрахунку заробітної плати, формування табелю обліку робочого часу співробітників, реєстрації замовлення клієнтів тощо.

В підсумку зауважимо, що порівнюючи загальні характеристики означених програмних продуктів, вважаємо, що програмне забезпечення «Парус-Реторан» є більш придатним для роботи закладів громадського харчування ніж 1С: «Рарус Общепит», а отже вважаємо за доцільне рекомендувати саме його для забезпечення автоматизації обліково-аналітичної діяльності закладів ресторанного господарства в нинішніх умовах ведення бізнесу.

Список використаних джерел:

1. 1С : Общепит для Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://rarus.com.ua/restor_bus/1c_obshchepit_ukraina/. – Назва з екрана.

2. Програмний комплекс "Парус-Ресторан" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://www.parus.ua/ua/169/. – Назва з екрана.

Ольга Гайдаржийська, *к.е.н., доцент*
Наталія Грибінник, *студентка*
Національний авіаційний університет, м. Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ СУТНОСТІ ПОЗИКОВОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Центральне місце у питаннях розробки та реалізації ефективної стратегії фінансування господарської діяльності підприємства посідає проблема формування позикового капіталу.

Позиковий капітал можна розглядати як фінансові ресурси, надані на поворотній та платній основі підприємству сторонніми особами, тобто не власниками визначеного підприємства, фінансовими установами або державою. Їх величина відображається в пасиві балансу підприємства. Позиковий капітал в більшості випадків представлений довгостроковими банківськими кредитами та облігаційними позиками. Позиковий капітал, що використовується підприємством, характеризує в сукупності обсяг його фінансових зобов'язань. Враховуючи дослідження вчених-економістів, ці фінансові зобов'язання в сучасній господарській практиці диференціюються в такий спосіб:

- довгострокові фінансові зобов'язання. До них відносяться всі форми позикового капіталу, що функціонують на підприємстві, з терміном його використання більш одного року. Основними формами цих зобов'язань є довгострокові кредити банків і довгострокові позикові кошти (заборгованість за податковим кредитом; по емітованих облігаціях; по фінансовій допомозі, наданій на поворотній основі і т.п.), термін погашення яких ще не настав або які не погашені в передбачений термін;

- короткострокові фінансові зобов'язання. До них відносяться всі форми притягнутого позикового капіталу з терміном його використання до одного року. Основними формами цих зобов'язань є короткострокові кредити банків і короткострокові позикові кошти, як передбачені до погашення в майбутньому періоді, так і не погашені у встановлений термін, різні форми кредиторської заборгованості підприємства (по товарах, роботах і послугах; по виданих векселях; по отриманих авансах; по розрахунках з бюджетом і позабюджетними фондами; по оплаті праці; з дочірніми підприємствами; з іншими кредиторами) і інші короткострокові фінансові зобов'язання.

На відміну від власного, позиковий капітал підлягає поверненню, причому умови повернення обговорюються на момент його мобілізації. Також слід зазначити, що позиковий капітал повинен регулярно оплачуватися (витрати на обслуговування позикового капіталу) незалежно від того, є у підприємства прибуток чи він відсутній. Доцільно звернути увагу на той факт, що позиковий капітал – постійний, в тому сенсі, що з позиції постачальників капіталу номінальна величина основної суми боргу не змінюється.

Досліджуючи проблему формування позикового капіталу підприємства, необхідним є зазначити, що збільшення частки позикового капіталу в структурі джерел фінансування тягне за собою зростання фінансового ризику, уособленого з визначеним підприємством, зниження резервного позикового капіталу і, починаючи з певного значення, зростання середньозваженої вартості капіталу підприємства. Але залучення позикового капіталу в розумних межах вигідно, оскільки витрати на його обслуговування списуються на собівартість, тобто зменшують оподатковуваний прибуток, тоді як, наприклад, дивіденди, які є в додатку до власного капіталу еквівалентом процентних витрат, виплачуються з чистого прибутку, тобто прибутку після оподаткування.

Позиковий капітал характеризують такі позитивні особливості: досить широкі можливості залучення; забезпечення зростання фінансового потенціалу підприємства при необхідності істотного розширення його активів і зростання

обсягу господарської діяльності; нижча вартість порівняно з власним капіталом за рахунок забезпечення ефекту «податкового щита» (вилучення витрат з його обслуговування з бази оподаткування при сплаті податку на прибуток).

Підприємство, що використовує позиковий капітал, має більш високий фінансовий потенціал свого розвитку (за рахунок формування додаткового обсягу активів) і можливості приросту фінансової рентабельності діяльності, однак більшою мірою генерує фінансовий ризик і загрозу банкрутства, які зростають за рахунок збільшення питомої ваги позикових коштів у загальній сумі капіталу, що використовується.

На сучасному етапі розвитку економіки маємо можливість стверджувати, що ефективна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикових коштів. Використання позикового капіталу дозволяє істотно розширити обсяг господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування різних цільових фінансових фондів, а в кінцевому рахунку – підвищити ринкову вартість підприємства.

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що задля досягнення бажаних фінансових результатів, тобто – максимізації прибутку кожному підприємству в процесі власного розвитку необхідним є залучення додаткових вільних фінансових ресурсів, тому дослідження теоретичних аспектів сутності позикового капіталу є не лише актуальними, а і необхідними.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про господарські товариства” // Відомості Верховної ради України. – 2002. – № 2.
2. Бланк І.А. Управління формуванням капіталу. – К.: Ніка-центр, 2008. – 443 с.
3. Воробйов Ю.М. Особливості формування фінансового капіталу підприємств // Фінанси підприємств. – 2009. – № 2. – С. 77 – 85.
4. Крейдич І.Н. Аналітичні підходи в обґрунтуванні структури інвестиційного капіталу // Економіка, фінанси, право. – 2010. – № 2. – С. 21 – 23.

***Тетяна Головко**, аспірантка*
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ
Науковий керівник: Бланк І.О., д.е.н., професор

СИСТЕМА ТОТАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ГРОШИМА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У сучасних економічних умовах для менеджерів та власників підприємств надзвичайно гостро постає питання ефективного управління грошовими ресурсами не з точки зору простого управління коштами на рахунках, а розглядаючи його як комплекс можливих управлінських рішень, які можуть спричинити позитивний або негативний грошовий потік, що генерується підприємством.

Управління грошовими коштами компаній часто сприймають як відносно вузьку, бек-офісну відповідальність пов’язану з переглядом умов оплати рахунків та переслідуванням боржників. Це є помилкою. Замість цього,

управління грошовими коштами слід розглядати як можливість забезпечення більшої наочності і контролю грошових потоків в рамках всієї компанії. Вкрай важливо розуміти, які грошові потоки проходять через підприємство, визначати проблеми руху та шляхи їх усунення.

Total Cash Management (TCM) – тотальне управління грошима – концепція запропонована Альфредом М. Кінгом - це не тільки практичний інструмент менеджменту, але і корпоративна ідеологія управління грошовим потоком, що також передбачає зростання значущості фінансової функції [1].

Система тотального управління грошима включає ряд елементів, пов'язаних з управлінськими процесами: організація фінансової структури підприємства, управління основними засобами, управління грошима в маркетингу і збуті, управління витратами, управління робочим капіталом, управлінський облік, стратегічне і поточне бюджетування, щоденне управління грошима, залучення фінансування.

Шляхом пов'язання ключових показників ефективності та механізмів стимулювання з грошовим потоком, керівники компаній можуть оцінити не лише рівень продажів і прибутку, але і забезпечити наявність оцінки кредитних ризиків і боржників підприємства.

Мінливі умови ведення бізнесу повинні стати приводом для ретельного аналізу капітальних інвестиційних планів, особливо тих, які потребують постійного фінансування з грошових потоків.

За умов, коли підприємство вичерпало свої можливості генерувати додаткові гроші, виникає потреба заощадити їх і знизити потребу в оборотному капіталі. Це може бути здійснено шляхами поліпшення управління дебіторською заборгованістю – посилення кредитної політики та колекції, утилізації застарілих запасів, перегляду умов кредитування тощо.

Важливим аспектом концепції тотального управління грошима є прогнозування грошових потоків, яке повинне бути по можливості точним, а також реалістичним у своїх припущеннях. Воно має ґрунтуватися на широкому спектрі сценаріїв і ризиків, щоб підприємство мало уявлення про основні фактори впливу та стан грошових потоків. Невідповідне прогнозування часто виникає через відсутність необхідних технічних навичок, а також помилковому поєднанні питань грошових потоків з питаннями рентабельності і балансовими проблемами.

Суть системи тотального управління грошима проявляється в практичній реалізації таких двох принципових положень: всі аспекти діяльності підприємства повинні залучати наявні в розпорядженні або принципово доступні грошові ресурси; кожний працівник підприємства може здійснити вплив на стан грошових ресурсів [2].

Зазвичай підприємства стикаються з такими основними проблемами грошових потоків як: несинхронність грошових потоків в часі, незбалансованість грошових потоків за обсягами, нерегулярність та непередбачуваність грошових потоків.

На меті впровадження системи тотального управління грошима стоїть генерування позитивних грошових потоків підприємства, а також ефективне їх використання з метою утворення наступних грошових потоків.

Таким чином розгляд управління підприємством через призму грошових ресурсів та відповідних грошових потоків дозволяє сформувати цілісну картину стану підприємства по ключових управлінських процесах, забезпечити поточне підтримання функціонування підприємства, оцінити можливі загрози та перспективи розвитку на ринку. Система тотального управління грошима підпорядковує цілі діяльності підприємства фінансовим, покликана забезпечити оперативне реагування на зміни ринкового середовища та оперативне прийняття необхідних управлінських рішень

Список використаних джерел:

1. Кинг, Альфред М. Тотальное управление деньгами: Комплексная система прогнозирования и оптимизации денежных потоков : Пер. с англ / Альфред М. Кинг. – Санкт-Петербург : Полигон, 1999. – 448 с.

2. Смиричинський В. Інформаційне забезпечення логістичної системи управління фінансовими потоками підприємств [Електронний ресурс] / Валентин Смиричинський // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2014. – Вип. 1 (10). – С. 194-202. – Режим доступу до журн.: http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2014/14svvfpp.pdf

Світлана Гончарук, *к.е.н.*
доцент кафедри обліку і аудиту
Світлана Приймак, *к.е.н.*
доцент кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана франка, м.Львів

АУДИТ І ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

Економічна безпека будь-якого об’єкта підприємництва безпосередньо пов’язана із його стабільним фінансовим становищем. Сучасні умови господарювання вказують на серйозні протиріччя, які проявляються у зростанні недобросовісної конкуренції, хабарництві та корупції, шахрайстві, маніпулюванні фінансовими показниками тощо. Зростає частка злочинів, спричинених діями персоналу підприємства. При цьому простежується тенденція, що розміри шахрайств, скоєні працівниками спричиняють більший збиток, ніж зовнішні фактори діяльності підприємства.

Економічна безпека підприємства забезпечує такий стан корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку. Необхідність постійного дотримання економічної безпеки зумовлюється об'єктивною потребою кожного суб'єкта господарювання у забезпеченні стабільного функціонування і досягнення цілей діяльності. Економічна безпека підприємства, на думку українських вчених, має такі складові як: нормативно-правове забезпечення безпеки діяльності підприємства; забезпечення комерційної і виробничої таємниці, збереження кадрових, інтелектуальних та матеріальних ресурсів,

екологічна безпека, аналіз економічної діяльності тощо. Західна практика аудиту безпеки дозволяє додатково визначити такі елементи як: захист від стихійного лиха та терористичних актів; захист від бюрократичного та не правового впливу з боку державних органів.

Рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво та менеджери будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього та внутрішнього середовища.

Джерелами негативних впливів на економічну безпеку підприємства (організації) можуть бути: свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання (органів державної влади, конкурентів); збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури на ринку, наукові відкриття та технологічні розробки, форс-мажорні обставини.

Значна роль у забезпеченні економічної безпеки підприємства відведена незалежному аудиту.

Процес здійснення аудиторської діяльності не можна вважати завершеним через наявність невирішених складних питань стосовно регулювання аудиту, які мають важливе економічне та соціальне значення і набувають все більшої актуальності в сучасних умовах. У зв’язку із загостренням фінансової кризи, виникла криза довіри користувачів до фінансових звітів та висновків аудиторів про їх достовірність. Вітчизняне суспільство ще не встигло достатньою мірою зрозуміти значимість аудиту як невід`ємного елемента ринкової економіки, системи соціально-економічних відносин, і не використовує всіх його можливостей у забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Складність проблеми підсилюється відсутністю єдиного підходу щодо визнання мети аудиту та вимог, які висуваються до нього, а також інформаційною неузгодженістю між аудитором, клієнтами та іншими зацікавленими користувачами.

Незважаючи на те що аудит є незалежною перевіркою, аудиторська діяльність не позбавлена впливу держави, органів законодавчої влади та інших регулюючих органів. Держава законодавчо може закріплювати цілі аудиту, регулювати механізм розробки та затвердження стандартів аудиту, визначати перелік підприємств, для яких аудиторська перевірка є обов’язковою, бути користувачем інформації аудитора, висувати певні вимоги до форми і змісту аудиторських висновків, планувати організаційні заходи з розробки і впровадження або удосконалення певних його видів.

Теоретичні та практичні розробки у сфері економічної безпеки підприємств, які ефективно використовуються в умовах ринкових відносин, у поєднанні з юридичними і соціально-технологічними особливостями України відкривають нові можливості ефективного використання результатів аудиту. У кризових умовах будь-яка система управління не дасть стовідсоткову гарантію виживання, однак підприємства, які впровадили сучасну систему економічної безпеки, мають кращі показники в порівнянні з підприємствами, що працюють на основі старих принципів управління.

Оцінка аудитором ефективності діяльності відповідних структурних підрозділів підприємства з використанням даних про витрати і доходи для запобігання можливим негативним впливам на економічну безпеку та про розміри заподіяної шкоди і збитків, дає об'єктивну, підкріплену економічними розрахунками, показники результативності діяльності всіх підрозділів (відділів, цехів) з цього питання. Конкретна оцінка ефективності роботи структурних підрозділів з організації економічної безпеки, може здійснюватись за допомогою економічних показників.

Аудит повинен забезпечити дотримання необхідного рівня безпеки підприємства. Для цього необхідно:визначити вплив факторів, які негативно впливають на економічну безпеку; проаналізувати вжиті підприємством заходи для запобігання негативних явищ, які знижують економічну безпеку підприємства; виявити наявні та очікувані негативні впливи на економічну безпеку підприємства шляхом проведення аудиту фінансової звітності; розробити заходи щодо нейтралізації негативних явищ у фінансово-господарській діяльності.

Наталія Данилюк , *студентка*
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м.Луцьк
Науковий керівник: *Шматковська Т. О., к.е.н., доцент*

ДО ПРОБЛЕМАТИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В АСПЕКТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ПРИБУТКОВОСТІ ДІЯІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У нинішніх умовах господарювання до інформаційних систем управління підприємствами пред'являються вимоги не лише забезпечити «замкнений внутрішній» облік і управління, але й забезпечити доступ і обмін інформацією із зовнішніми партнерами.

Системи підтримки прийняття рішень обслуговують частково структуровані задачі, результати яких важко прогнозувати заздалегідь. Мають більш потужний аналітичний апарат з кількома моделями. Інформацію одержують з управлінських і оперативних інформаційних систем [5].

Характеристики систем підтримки прийняття рішень полягають у тому, що вони: забезпечують розв'язання проблем, розвиток яких важко прогнозувати; мають складні інструментальні засоби моделювання і аналізу; дозволяють легко змінювати постановку вирішуваних задач і вхідні дані; відрізняються гнучкістю і легко адаптуються до зміни умов; мають технологію, максимально орієнтовану на користувача.

Але також не слід забувати, що найкращі результати від впровадження автоматизованих систем управління досягаються, якщо вона проектується для підприємства з добре збудованою системою управління [3].

Успішне функціонування інформаційних систем управління підприємством позитивно впливає на економіку підприємства за рахунок

удосконалювання організаційної структури й автоматизації управлінських процесів, підвищення якості роботи й полегшення праці персоналу [1].

Прогрес в області комп'ютерних систем обробки даних, мережевих технологій, розробка стандартів і інтерфейсів інтеграції даних і додатків забезпечують реалізацію та економічну ефективність інформаційних технологій управління. В наш час відсутність можливості взаємодії окремих засобів автоматизації може стати стримуючим фактором, що робить використання інформаційних систем нераціональним. Розміри необхідного капіталу також можуть служити, як пітримуючою прогрес силою, так і гальмом для впровадження інформаційних систем. Для короткотермінової перспективи багато хто ставить під сумнів окупність інвестицій, оскільки не має чіткого уявлення про місце інтелектуальних систем в в управлінні організацією [2].

Сама по собі інформаційна система не є інструментом для прийняття управлінських рішень. Рішення ухвалюються керівництвом, проте система управління надає можливість представити або «підготувати» інформацію в такому вигляді, щоб забезпечити прийняття рішення [4].

Отже, «ідеальна» інформаційна система управління підприємством повинна автоматизувати всі або, принаймні, більшість із видів діяльності підприємства. При чому, автоматизація повинна бути виконана не заради автоматизації, а з урахуванням витрат на неї, і надати реальний ефект у підвищенні результатів фінансово-господарської діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Плескач В. Л. нформаційні системи і технології на підприємствах / В. Л. Плескач, Т. Г. Затонацька. – Київ: Знання, 2011. – 718 с.

2. Інформаційні системи в економіці / В. С.Пономаренко, І. О. Золотарьова, Р. К. Бутова, Г. О. Плеханова. – Харків: Харк. нац. екон. ун-т., 2011. – 175 с.

3.Сазонець О. М. Інформаційні системи і технології в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю: навч. посіб. / О. М. Сазонець. – Київ: Центр учбової літератури, 2014. – 256 с.

4. Салига С. Я. Інформаційне забезпечення управлінських рішень на підприємствах : Моногр / С. Я. Салига, В. В. Фатюха. – Запоріжжя: Гуманіт. ун-т "Запоріз. ін-т держ. та муніцип. упр., 2010. – 150 с.

5. Терещенко Л. О. Управлінські інформаційні системи : підручник / Л. О. Терещенко, С. В. Гушко, А. В. Шайкан. – Київ: Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана", 2010. – 488 с.

Юлія Дерейко, *студентка*
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету, м. Харків
Науковий керівник: Клімович І. М., ст. викладач

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ВИТРАТ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ НИМИ

Основними елементами формування і розвитку кожного підприємства є витрати виробництва, які формують собівартість виготовленої продукції. Витрати виробництва є із найважливішим об’єктом обліку, бо саме від їх

ретельного вивчення та аналізу залежить рентабельність виробництва, виявлення резервів зниження собівартості, а також прибуток підприємства в цілому. Чим вище прибуток, тим більше коштів спрямовується на розширення, технічне переозброєння виробництва, розробку та впровадження нових видів продукції. Отже, найважливішою умовою розвитку і розширення підприємств є вміле управління витратами на виробництво продукції [2].

На сьогоднішній день запропонована до розгляду тема не є абсолютно новою. Проте її актуальність полягає в тому, що для підприємств важливим є ефективне управління витратами для досягнення високого економічного результату, а також актуальність зумовлена тим, що науковці завжди виявляли підвищений інтерес до питання обліку витрат, звертаючись до нього для виявлення шляхів зниження собівартості, а відтак – підвищеня конкурентоспроможності продукції.

Відповідно до П(С)БО №16 «Витрати», витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [1].

Проблеми обліку витрат виробництва висвітлені в наукових працях багатьох вітчизняних вчених, таких як Бутинця Ф. Ф. , Валуєва Б. І., Герасимовича А. М. , Гуцайлюка З. В. , Єфіменка В. І. , Кірейцева Г. Г., Кужельного М. В., Линника В. Г., Рудницького В. С., Савченка В. Я., Чумаченка М. Г. та ін. Велику увагу вивченню проблеми обліку витрат виробництва приділяли також зарубіжні вчені, а саме Аксененко О. П., Басманов І. А., Безруких П. С., Маргуліс А. Ш., Карпова Т. П., Ткач В. І., Фостер Дж., Фрідман П., Хорнгрен Ч. Т.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, в сучасних умовах питання обліку витрат недостатньо розкриті, а отже потребують додаткового дослідження. Це в свою чергу потребує вдосконалення механізму обліку виробничих витрат. Однією з найбільш важливих проблем в Україні є недостатнє правове забезпечення підприємств з приводу прийняття рішень щодо управління витратами.

Не менш важливою проблемою є повнота та своєчасність відображення виробничих витрат у системі обліку, а також організаційне та матеріально-технічне забезпечення, адже нині деякі підприємства недостатньо забезпечені сучасними матеріально-технічними засобами, а тому неефективно здійснюють ведення бухгалтерського обліку, формування звітної інформації.

Додаткових досліджень потребує також проблема автоматизації обліку витрат за допомогою комп’ютерних технологій, оскільки значна кількість існуючих програм орієнтовані, в основному, на підготовку фінансової звітності для зовнішніх користувачів, а не на забезпечення інформацією внутрішніх користувачів для прийняття ними управлінських рішень.

Недостатньо уваги приділяється також обліку та розподілу накладних витрат виробництва. Вирішення вищенаведених проблем дозволить покращити

організацію обліку витрат, значно підвищить ефективність управління діяльністю підприємства [3].

З огляду на все вищезазначене було запропоновано шляхи удосконалення системи управління витратами у сучасних умовах: 1. використання світового досвіду, співпраця з іноземними партнерами для забезпечення необхідного рівня розвитку системи управління; 2. підвищення ефективності управління інноваційними процесами на підприємстві; 3. використання засобів комп'ютеризації і дистанційної техніки; 4. удосконалення управління виробничими ресурсами і запасами; 5. поліпшення системи планування, обліку і контролю за основними показниками діяльності підприємства.

Так як на сьогодні процес здійснення управління виробничими витратами на підприємтвах не має достатнього рівня гнучкості, динамічності та системності, тому підприємства повинні оновити існуючі у них системи управління витратами з урахуванням особливостей ринкової економіки [4].

Удосконалення системи управління виробничими витратами дасть змогу вітчизняним підприємствам забезпечити оптимальний рівень витрат, максимізувати прибуток та підвищити конкурентоспроможність продукції.

Отже, проаналізувавши існуючі проблеми обліку витрат та шляхи покращення системи управління витратами слід зазначити, що оптимізація витрат за рахунок виявлення резервів економії ресурсів, нормування їх витрат, скорочення непродуктивних витрат є важливою умовою успішної фінансово-господарської діяльності підприємств.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 16 «Витрати»: Наказ Міністерства Фінансів України від 31.12.1999 р. № 318 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. - Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/.

2. Верига Ю. А. Фінансовий облік : навч. посіб. / Ю. А. Верига, Т. В. Гладких, М. М. Орищенко. - К. : Центр учбової літератури, 2012. - 437 с.

3. Іванюта П. В. Управління витратами: навч. посіб. / П. В. Іванюта, О. П. Лугівська, - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 316 с.

4. Крупка Я. Д. Фінансовий облік: підруч. / Я. Д. Крупка. - К. : Центр учбової літератури, 2013. - 551с.

***Олександр Домнін**, студент*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Бабидорич Л. І., викладач

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Характерною рисою сучасного етапу розвитку економіки є глибокі перетворення у сфері виробництва, які впливають на механізм функціонування і систему управління господарським процесом. Сьогодні перед підприємствами України стоять завдання підвищення своєї конкурентоспроможності, стабільності і стійкості в постійно мінливих умовах. В умовах глобалізації ринків і стрімкого розвитку технологій обміну інформацією організація

фінансово-економічної діяльності підприємства повинна бути побудована так, щоб це сприяло саме підвищенню ефективності діяльності.

Функціонування підприємства в умовах ринкових перетворень вимагають удосконалення внутрішніх резервів управління. Сучасна фінансово-економічна діяльність підприємства є системою форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування підприємства та досягнення ними поставлених цілей.

В умовах ринкової економіки обґрунтованість та дієвість управлінських рішень на мікро- та макрорі-внях значною мірою залежить від управління фінансовими результатами суб'єктів господарювання, зміст якого виходить за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти діяльності підприємства.

Запобігання розвитку негативних кризових явищ на підприємстві є можливим тільки за систематич-ного забезпечення управлінського персоналу інформацією про фінансові результати та здатності підприємства до подальшого розвитку. Таку фінансово-аналітичну інформацію мають отримати за результатами оцінювання фінансового стану підприємства.

Конкурентні умови функціонування підприємств у ринковому середовищі, а також їх відносини з державою, інвесторами, кредиторами породжують розмаїтість форм економічної і фінансової ситуації, що істотно впливають на фінансово-економічні результати.

Для ефективного управління фінансово-економічними результатами треба сформувати дієву систему управління прибутком підприємства, яка розглядається як сутність взаємопов'язаних елементів, кожний з яких виконує певну роботу, спільна дія котрих за певних умов забезпечує досягнення управління отри-манням фінансового результату заданої величини. Ця система має певну структуру, в якій виділяють основні блоки: мета, принципи та завдання управління; механізм управління; організаційне забезпечення; інформаційне забезпечення; методи аналізу фінансового результату. Шляхами подолання кризи і напрямками удосконалення фінансово-економічних результатів в будівельній галузі можуть стати наступні заходи:

– оптимізація системи оподаткування прибутку; розробка такої системи ставок і пільг податку на прибуток, яка стимулюватиме використання чистого прибутку будівельних організацій, перш за все, на розвиток і вдосконалення власної виробничої бази;

– зниження процентних ставок і збільшення об'ємів лізингового кредитування для фізичних і юридичних осіб. Це збільшить платоспроможність і як наслідок покупку нерухомості;

– оскільки, один з найбільших споживачів металу – будівельна галузь, то варто переглянути політику оподаткування і кредитну політику в металургії. Ці заходи допоможуть знизити вартість металу, що приведе до зменшення собівартості будівництва та збільшення рівня рентабельності підприємств;

– одним із основних напрямків покращення фінансово-економічних результатів діяльності будівельних підприємств є посилення боротьби з

корупцією при проведені тендерів на замовлення держави з гарантією під фінансування державою.

Список використаних джерел:

1. Єпіфанов А.О. Соціально-економічні основи розвит ку регіонів: Навч. посібник / А.О. Єпіфанов, С.В. Зеленський, М.В. Мінченко та ін. – Суми: Мрія–1. – 2011. – 332 с.

2. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник / О.Р. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури. – 2012. – 312 с.

3. Фінансовий контроль бюджетних ресурсів: Моног рафія / Є.В.Мних, Г.О.Кравченко, Н.С.Барабаш та ін. / За заг. ред.. Є.В.Мниха. – К.: КНТЕУ. – 2011. – 186 с.

Олександр Єрмолай, *студент*
Інститут економіки та менеджменту
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м.Луцьк
Науковий керівник: Шматковська Т. О.,к.е.н., доцент

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ В СИСТЕМІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Управління оборотними активами є складовою частиною фінансового управління підприємствами, а система управління активами підприємства є важливим елементом підвищення ефективності діяльності підприємства. Управління активами підприємства є достатньо складним процесом, який включає розробку стратегії розвитку даного підприємства. Проте існують проблеми, які полягають в тому, що немає єдиних рекомендацій чи підходів, які б допомогли підприємствам ефективно управляти активами для підвищення ефективності діяльності, випуску конкурентоспроможної продукції, завоювання нових ринків, впровадження інновацій тощо.

Активи відіграють важливу роль в діяльності підприємства, оскільки за допомогою їх ефективного формування і використання підприємство покращує свою діяльність, підвищує свій економічний потенціал і як наслідок отримує прибуток. Для виживання в ринковому середовищі кожне підприємство зобов’язане забезпечувати ефективне використання і прискорення оборотності активів, підтримувати на достатньому рівні свою платоспроможність і ліквідність балансу [1, 256].

Для ефективного управління оборотними активами існує система управління оборотними засобами, яка являє собою систему цілеспрямовано організованих взаємодій між об'єктом та суб'єктом управління шляхом реалізації функцій управління із застосуванням комплексу методів, засобів і фінансово-економічних інструментів дослідження і трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням дії на них чисельних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища [2, 173].

Відповідно, головною метою політики управління оборотним капіталом є визначення обсягу і структури поточних активів та джерел їх фінансування і

співвідношення між ними, достатнього для забезпечення довгострокової виробничої й ефективної фінансової діяльності підприємства.

Як відомо, оборотні активи підприємства та джерела їх формування визначають рівень ліквідності балансу та підприємства в цілому. Для будь-якого підприємства достатній рівень ліквідності є однією зі найважливіших характеристик стабільності господарської діяльності.

Шляхами вдосконалення управління оборотними активами підприємств є: 1. Розробка політики управління оборотними активами; 2. Постійний розрахунок нормативів оборотних засобів; 3. Розробка плану фінансування по поставці товарно-матеріальних цінностей; 4. Розробка і реалізація політики цін і комерційних кредитів, спрямованих на прискорення оптимізації обсягів дебіторської заборгованості; 5. Вдосконалення системи обліку і підвищення точності прогнозування грошових потоків; 6. Розробка плану виготовлення і реалізації готової продукції; 7. Поліпшення організації торговельно-комерційної роботи; 8. Зосередження зусилля на подоланні кризи неплатежів та використання з цією методів таких інструментів; 9. Своєчасне оформлення документації; 10. Дотримання платіжної та договірної дисципліни; 11. Періодичне проведення інвентаризації оборотних активів.

Нами встановлено, що управління оборотними активами в першу чергу має передбачати визначення оптимальної величини, розробку варіантів фінансування та забезпечення ефективності їх використання, а також оптимальна величина оборотних активів повинна з однієї сторони забезпечувати безперебійне ефективне функціонування підприємства, з іншої - мінімізувати наявність недіючих поточних активів.

Наслідком впровадження ефективної політики управління оборотними активами мають стати:

- забезпечення безперебійної роботи підприємства;
- зниження обсягів вільних поточних активів, і, як наслідок, зниження витрат на їх фінансування;
- прискорення обороту оборотних активів;
- максимізація прибутку підприємства при збереженні ліквідності.

Ефективне застосування на практиці методик управління оборотними активами підприємства забезпечить підтримання платоспроможності та отримання додаткового прибутку від раціонального використання оборотних активів враховуючи зміни економічних умов господарювання.

Список використаних джерел:

1. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент. 2-ге вид.: Підручник. / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.

2. Філатова З. В. Напрямки формування системи управління оборотними активами підприємства / З. В. Філатова, А. Г. Ротанова // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. - Збірник наукових праць: Випуск 29. – Київ: НАУ, 2011. –330с.

***Аліна Жигадло**, студентка*
Університет митної справи та фінансів, м.Дніпропетровськ
Науковий керівник: Туболець І.І., доцент

РОЛЬ БЮДЖЕТУВАННЯ В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

У процесі розвитку ринкових відносин підвищується роль бюджетування, що безпосередньо пов'язане з посилюванням вимог до планування операцій з досягнення цілей підприємства, координуванню діяльності його підрозділів, мотивації керівників всіх рівнів для досягнення задач, поставлених перед центрами відповідальності; контролю поточної діяльності по забезпеченню планової дисципліни; навчанню менеджерів бюджетуванню шляхом детального вивчення діяльності всіх підрозділів підприємств [1].

В основу концепції бюджетування покладено забезпечення ефективного функціонування суб'єкта господарювання узгодженням стратегічних планів з поточними та оперативними, створення системи повного, достовірного, об'єктивного і своєчасного інформаційного забезпечення менеджерів різних рівнів управління з метою покращання дії системи контролю за виконанням фінансових бюджетів.

Функціонування суб'єкта господарювання в ринкових умовах можливе лише за умов здійснення ціле направленого безперервного руху грошових коштів – їх надходження та витрачання, забезпечення наявності визначеного залишку на рахунках банку. Аналіз руху грошових потоків дає змогу вивчити їх динаміку, суму перевищення надходжень над витратами, виявити причини нестачі (надлишку) грошових коштів, на основі чого зробити обґрунтовані висновки щодо можливості самофінансування, визначення джерел надходження грошових коштів і напрямів їх використання.

Прогноз руху грошових коштів дає можливість оцінити майбутні надходження грошових коштів, проаналізувати здатність підприємства погасити свою короткострокову заборгованість і сплатити дивіденди, оцінити необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів. Використання такого прогнозу дає змогу точніше оцінювати перспективну платоспроможність і тим самим знижувати фінансовий ризик.

Прогнозування руху грошових коштів здійснюється в такій послідовності:

– прогноз грошових надходжень у наступному періоді;

– прогноз грошових платежів у наступному періоді;

– розрахунок чистого грошового потоку (надлишку або нестачі грошових коштів) у майбутньому періоді;

–визначення можливих джерел короткострокового фінансування в прогнозному періоді [3].

Рух грошових коштів відображає безперервний процес виробництва. Відповідно, дефіцит коштів спричиняє збої в циклі виробництва і підприємству доводиться вдаватись до різних шляхів залучення грошових ресурсів, яких не

вистачає. Основними причинами дефіциту грошових коштів є: падіння темпів обсягу реалізації продукції; недоліки в організації та методиці здійснення контролю за витратами виробництва; зростання цін на сировину та енергоносії; втрати від експорту через зміни курсу валют та висока вартість залучених коштів [3].

Для ефективного здійснення господарської діяльності повинен існувати безперервний потік товарів, робіт або послуг, матеріальних цінностей у корпорацію та продукції, товарів, послуг, робіт з неї. Щоб процес не переривався, важливо забезпечити своєчасне надходження коштів на поточні рахунки корпорації, скоординувати необхідні платежі, максимально наблизивши їх за терміном до надходження грошових коштів [3].

Реалізація цільових орієнтирів корпорації – підвищення ефективності виробництва, максимізація прибутку – відбувається в умовах постійно змінних параметрів зовнішнього середовища і конкурентної боротьби. Тому управління підприємством корпоративного типу неможливе без планування його діяльності і контролю за реалізацією цих планів. Таким чином, ні ефективне планування, ні об'єктивний контроль результатів роботи неможливий без розробки бюджетів [1].

Виконуючи свої функції, бюджет і технологія бюджетування стикається з великою кількістю проблем, що насамперед пов'язані з організацією системи бюджетування [2].

Найважливішою проблемою у цій галузі є реальність формування фінансових бюджетів. Дійсно, реальне і ефективне управління компанією можливе лише при наявності обґрунтованого плану на досить тривалий проміжок часу - рік, квартал. Ще однією важливою проблемою є оперативність складання бюджетів. Навіть добре прорахований план стає непотрібним, якщо не формується до заданого часу [2].

Таким чином, можна зробити висновок, що приділяючи більше уваги бюджетуванню можна досягти зміцнення фінансової стабільності підприємства за умови виконання прогнозованих бізнес-планом обсягів операційної та інвестиційної діяльності на засадах фінансової стійкості, створення передумов для отримання чистого прибутку, достатнього для самоокупності та самофінансування підприємства.

Список використаних джерел:

1. Белопольська Т.В. Інструменти ефективного управління структурними підрозділами інтегрованих суб'єктів реального сектору економіки / Т.В. Белопольська // Науковий вісник:Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. - №5. – С.115-118

2. Гультай Б. Проблеми вітчизняних підприємств пов'язані з організацією процесу бюджетування / Б. Гультай / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bsfa.edu.ua /files/konf/huljtaj,_xarunowu4_.pdf

3. Корінько М.Д.Бюджетування в системі управлінського обліку корпоративних обєднань / М.Д.Корінько / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eztuir.ztu.edu.ua /1820/1/15.pdf

Ольга Жидик, *аспірантка*
ДВНЗ "Ужгородський національний університет", м. Ужгород
Науковий керівник: Чубарь О.Г., к.е.н., доцент

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТОРГІВЛІ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

В умовах фінансової нестабільності питання стимулювання розвитку малого підприємництва у регіонах та країні загалом набуває важливого значення, адже його успішне вирішення матиме позитивний вплив на соціально-економічний стан регіонів та держави (створення нових робочих місць, підвищення рівня доходів, підвищення рівня економічної активності та конкуренції в регіоні, збільшення надходжень до місцевих та державного бюджетів). А оскільки за видами економічної діяльності майже 52% суб'єктів малого і середнього підприємництва працюють у сфері оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів [5], то питання розвитку малого підприємництва найбільш актуальне саме для даної сфери.

Поняття фінансового механізму науковці трактують по різному, але більшість визначають його як сукупність певних форм та методів організації фінансових відносин. О. Близнюк, Л. Лачкова та В.І. Оспіщева під фінансовим механізмом розуміють "сукупність фінансових методів і форм організації фінансових відносин, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства" [8, С. 56]. Подібне визначення наводять Л. Стецiв та О. Копилюк, які зазначають, що "фінансовий механізм – це сукупність форм, методів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства" [7, С. 59]. Дещо інше визначення наводить В. Базилевич, фінансовий механізм, на його думку, – "це сукупність економіко-організаційних та правових форм і методів управління фінансовою діяльністю держави в процесі створення і використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення" [1, С. 68] Фінансовий механізм – це, по суті, методичні, організаційні та правові положення і заходи, що визначають функціонування фінансів в економіці держави, їх практичне використання для досягнення визначених відповідними програмами цілей і завдань [4, С. 817].

Тобто в аспекті розвитку малого підприємництва в торгівлі фінансовим механізмом можна назвати ті положення і заходи, що визначають практичне використання фінансів, тобто систему відповідних фінансово-економічних інструментів, поєднання яких дає змогу досягти максимального прибутку від підприємницької діяльності в даній сфері.

Щодо структури фінансового механізму розвитку малого підприємництва в торгівлі, то на основі численних доробок учених можна виділити три його складові:

1) фінансові методи, до яких відносять інвестування, планування, кредитування, прогнозування, самокредитування, самофінансування, оподаткування, матеріальне стимулювання торгівлі і т.п.;

2) фінансові важелі, до яких відносять прибуток, дохід, ціна, податки, дивіденди, відсоткові ставки, фінансові санкції в торгівлі і т.п.;

3) фінансові інструменти, до яких відносять нормативно-правове та інформаційне забезпечення торгівельної сфери.

Фінансові механізми розвитку малого підприємництва загалом та в тому числі в торгівлі, які застосовують в Україні та в країнах ЄС, відрізняються. Тому доцільно розглянути практику передових країн та можливість її впровадження в національній економіці.

Національна політика країн ЄС щодо малого та середнього бізнесу спрямована на створення якнайкращих умов для його започаткування та розвитку. Основними напрямами такої політики, насамперед, є [3, С. 57]:

1. Усунення адміністративних бар'єрів та бюрократичних перепон при створенні та функціонуванні суб'єктів малого підприємництва (спрощене законодавство для внутрішнього ринку, оцінка проблем бізнесу, спрощення форм і звітних вимог, обмін і поширення досвіду країн-членів ЄС щодо ефективних методів подолання адміністративних бар'єрів, оцінка регуляторного впливу на бізнес тощо).

2. Надання прямої фінансової підтримки та полегшення доступу до джерел фінансових ресурсів.

3. Зменшення податкового навантаження (вдосконалення механізмів щодо сплати ПДВ, пільгове оподаткування прибутку тощо).

4. Підвищення інноваційного потенціалу (надання організаційної, технічної, консультативної, інформаційної та фінансової допомоги на виконання наукових досліджень, надання дотацій на прискорення практичного застосування результатів НДДКР, передача малим підприємствам (МП) технологій та спеціальних знань щодо впровадження досягнень НТП, сприяння участі МП у європейських наукових розробках і впровадженні їх результатів у своїй діяльності та сприяння активному використанню електронної торгівлі.

5. Участь у підготовці кваліфікованих кадрів (запровадження в університетах спеціальних дисциплін; підтримка установ, які спеціалізуються на перепідготовці кадрів, реалізовують програми професійного навчання, підвищення кваліфікації, надають консультативні послуги для потреб малого бізнесу).

Проблеми фінансування малого підприємництва у країнах ЄС частково вирішуються наданням їм таких видів фінансової допомоги [3, С. 62]:

1) мінімальна допомога, рішення щодо надання якої приймається урядом відповідного рівня (національним чи регіональним). Ця допомога становить не більше 50 тис. євро на одну статтю витрат (наприклад, капітальні інвестиції чи витрати на підвищення кваліфікації персоналу) протягом трьох років;

2) збільшена допомога, рішення щодо надання якої затверджується Комісією ЄС. Розмір допомоги може перевищувати 50 тис. євро, але не більше

7,5% обсягу інвестиційних витрат, 3 тис. євро в розрахунку на одне новостворене робоче місце, або 200 тис. євро на одну фірму;

3) інвестиційна допомога, величина якої залежить від ступеня розвитку регіону, де розміщені такі підприємства. Обсяг цієї допомоги для підприємств, у яких кількість зайнятих не перевищує 50 осіб, становитиме не більше 15% загальної суми інвестиційних витрат;

4) фінансова допомога, яка надається на отримання консультаційних послуг обсягом до 50% вартості відповідних витрат. Комісія ЄС затверджує рішення про надання такої допомоги.

Розв'язання проблем залучення інвестицій країнами-членами ЄС здійснюється за рахунок [3, С. 63]: забезпечення розвитку вторинного ринку цінних паперів; зменшення оподаткування дивідендних та інших доходів від інвестування в суб'єкти малого підприємництва; надання державних гарантій для отримання кредитів, надання грантів та кредитів на пільгових умовах; стимулювання розвитку «ангелів бізнесу», які шукають інвесторів для підприємств невеликих розмірів; венчурне фінансування, тобто, фінансування малих високорозвинених підприємств з метою стимулювання інноваційної діяльності.

Окрім того, Урядом ЄС розроблено нову Програму для конкурентоспроможності малих і середніх підприємств (COSME) на 2014-2020 рр., на реалізацію якої заплановано 2,5 млрд. євро. Основними цілями згаданої програми є: полегшення доступу малих та середніх підприємств (МСП) до фінансових ресурсів; створення сприятливого середовища для розширення та заснування нових підприємств; підвищення конкурентоспроможності європейських підприємств; підтримка МСП при розширенні діяльності за кордоном, а також покращення їхнього доступу до ринків збуту [6].

В Україні почато процес імплементації угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, в ході якого вже зроблено перші кроки на шляху вдосконалення механізмів розвитку малого підприємництва.

Беручи за основу досвід європейських країн, Україна здійснює заходи, спрямовані на поліпшення умов ведення бізнесу, в тому числі, для розвитку малого та середнього підприємництва, залучення інвестицій. Серед результатів станом на квітень 2015 р. такі: скорочено перелік дозвільних документів: було - 143, стало - 84;скорочено перелік видів діяльності, що підлягають ліцензуванню з 56 до 30; встановлено мораторій щодо здійснення перевірок підприємців (січень-червень 2015 р.); спрощено порядок відкриття бізнесу - використання печаток підприємцями є добровільним; підвищено рівень правового захисту підприємців - утворено Раду бізнес-омбудсмена; скасовано додатково 16 дозвільних документів; встановлено строк реєстрації підприємств протягом не більше двох днів; підвищено захист підприємців від надмірного втручання правоохоронних органів; спрощено відносини у сфері оренди землі [2, С. 3-4].

22 квітня 2015 р. проект розпорядження Кабінету Міністрів України про схвалення Концепції Державної програми розвитку малого та середнього підприємництва на період до 2020 р. направлено на погодження

заінтересованим міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади. Державна програма буде спрямована на:

- зменшення кількості точок дотику бізнесу і держави;
- удосконалення інституційної системи забезпечення реалізації державної політики підтримки малого та середнього підприємництва відповідно до європейської практики;
- стимулювання регіонального розвитку за рахунок децентралізації і надання пріоритетної підтримки підприємництва східних регіонів;
- розширення можливості доступу суб'єктів малого та середнього підприємництва до отримання кредитних ресурсів відповідно до визначених пріоритетів;
- сприяння створенню і розширенню інфраструктури для розвитку малого та середнього бізнесу в регіонах, у тому числі через участь України в програмах ЄС, тощо [2, С. 6].

Вищевикладене дає підстави говорити, що політика країн ЄС щодо розвитку малого бізнесу взагалі та в сфері торгівлі зокрема приносить позитивні результати, оскільки є системною і продуманою. В Україні даний підхід може бути застосований шляхом реалізації та вдосконалення двох основних напрямків підтримки розвитку малого підприємництва, а саме:

1) створення сприятливих умов для відкриття бізнесу та його подальшої діяльності;
2) надання малому бізнесу ефективної державної фінансової підтримки та полегшення доступу до джерел фінансових ресурсів для провадження діяльності.

Потрібним для України є використання досвіду країн Європейського Союзу, які спрямовують свої зусилля на активізацію, розвиток та підтримку діяльності малого бізнесу. Перші кроки на шляху впровадження європейського досвіду застосування механізмів стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні здійснено. Необхідним є поступове, безперервне та продумане продовження даного процесу, що в результаті успішного впровадження матиме позитивний вплив на економіку регіону та країни загалом.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В.Д. Державні фінанси : навчальний посібник / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик. – К. : Атіка, 2002. – 368 с.

2. Виконання заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, затверджених Кабінетом Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-Р, у частині відповідальності Мінекономрозвитку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBsQFjAAahUKEwipae1sbPIAhXGkCwKHWOQBcQ&url=http%3A%2F%2Fwww.me.gov.ua%2FDocuments%2FDownload%3Fid%3Dcadf6a8b-4687-4ad8-bf2c-8bd2b4efa5fa&usg=AFQjCNEPoHL8xgOEyTOu6zli24QUj5XfHQ&sig2=BhTBaRpouVY66n_4Cmgl6g

3. Галан Н.І. Державна підтримка малого та середнього бізнесу: досвід розвинених країн : монографія / Н.І. Галан:. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2007. – 188 с.

4. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т.3 / редколегія С.В. Мочерний (відпов. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр "Академія", 2002. – 952 с.

5. Проект розпорядження КМУ “Про схвалення Концепції державної економічної програми розвитку малого і середнього підприємництва на період до 2020 року” [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://lebedyn.com.ua/download/proekt-rozporyadzhennya-kmu-pro-sxvalennya-koncepci%D1%97-derzhavno%D1%97

6. Programm für die Wettbewerbsfähigkeit von Unternehmen und für KMU (COSME) 2014–2020 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.ffg.at/Europa/cosme

7. Стецiв Л.П. Фінанси : навч. посіб. / Л.П. Стецiв, О. І. Копилюк. – К. : Знання, 2007. – 235 с.

8. Фінанси : навч. посіб. / О. П. Близнюк, Л. І. Лачкова, В. І. Оспіщев та ін. ; за ред. В. І. Оспіщева. – К. : Знання, 2006. – 414 с.

Іванна Зеленська *, студентка*
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк
Науковий керівник: Шматковська Т. О., к.е.н., доцент

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ: СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Здійснюючи свою виробничо-господарську діяльність підприємства вступають в розрахункові взаємовідносини з іншими підприємствами, організаціями і особами. Виникнення заборгованості пов'язане з тим, що одночасне виконання сторонами зустрічних зобов'язань за договором відбувається досить рідко. Як наслідок, в однієї сторони в складі господарських засобів виникає актив у вигляді дебіторської заборгованості.

Слід зазначити, що кожен автор визначає термін «дебіторська заборгованість» по різному. Тлумачення даного поняття різними науковцями зазначено в таблиці 1.

Таблиця 1

Підходи до трактування дебіторської заборгованості

Автор \ джерело	Трактування
П(С)БО – 10 [6]	Дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.
Голов С.Ф. [1]	Дебіторська заборгованість – фінансовий актив, що є контрактним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов’язанням сплати іншої сторони.
Момот Т. [5]	Дебіторська заборгованість – безвідсоткова позика контрагентам.
Кірейцев Г.Г. [3]	Дебіторська заборгованість – це складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг.
Крайник О.П., Клепікова З.В. [4]	Дебіторська заборгованість – форма відстрочки платежу –відкритий кредит (неформальна або формальна угода, яка передбачає виконання послуг замовником або реалізації продукції покупцю з відстрочкою оплати за них. Такий кредит вважається безкоштовним та без чіткого визначення строку.

Іншим ключовим поняттям, яке розкриває сутність дебіторської заборгованості є «дебітор» (від латинського «debitum» – борг, обов’язок). Згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», дебітори – це юридичні та фізичні

особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Розрахунки з дебіторами пов'язані з вхідними та вихідними фінансовими потоками. Стан цих розрахунків у певний момент часу розкривається через суми дебіторської заборгованості на цей момент. Таким чином, облік розрахунків з дебіторами полягає у визначенні сум дебіторської заборгованості підприємства, оцінки і класифікації їх для відображення у фінансовій звітності [6].

Дебіторську заборгованість відповідно до П(С)БО 10 залежно від платоспроможності дебіторів поділяють на сумнівну та безнадійну, проте науковці класифікують цю заборгованість і за наявністю інших ознак: очікуваним терміном погашення, способом виникнення, забезпеченістю, формою погашення тощо.

На думку багатьох фахівців класифікація дебіторської заборгованості на довготермінову і поточну є неоднозначною. Одні фахівців вважають такий поділ важливим інструментом фінансового аналізу, а з точки зору інших – класифікація дебіторської заборгованості, є умовною, а отже, не є необхідною. Все таки варто підтримати точку зору економістів-вчених, які пропонують класифікувати дебіторську заборгованість за певними ознаками , адже, це сприяє для отримання обґрунтованих висновків після проведеного фінансового аналізу(рис.1) [2].

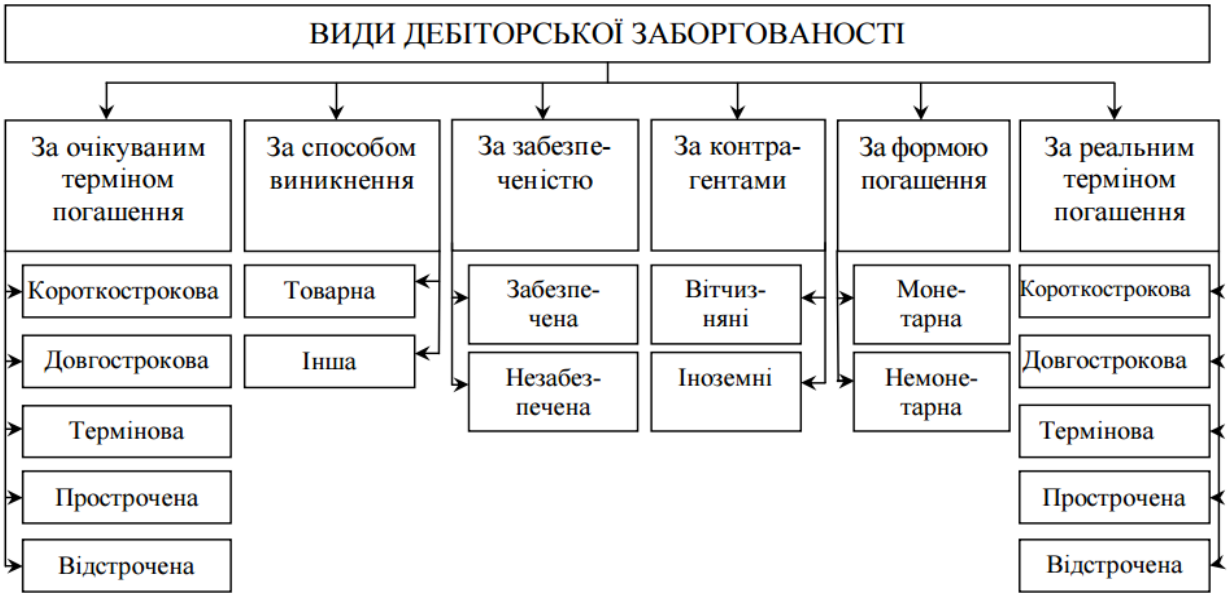

Рис. 1. Схема розширеної класифікації дебіторської заборгованості

Отже, вірна класифікація дебіторської заборгованості буде сприяти покращенню діагностики заборгованості підприємства, орієнтуючись на більш глибоке дослідження та причини її виявлення, з іншого боку, стає орієнтованою на підвищення ефективності управління боргами підприємства.

Список використаних джерел:

1. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарії : практ. посіб. / С. Ф. Голов, В. М. Костюшенко. – К. : Лібра, 2001. –670 с.

2. Должанський А. М. Теоретичні аспекти та класифікація дебіторської заборгованості / А. М. Должанський, А. М. Когутич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.2. – С. 225 – 227.

3. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент / [За ред. проф. Г. Г. Кірейцева]. – К.: ЦУЛ, 2002. – 469 с.

4. Крайник О. П. Фінансовий менеджмент : навч. посіб / О. П. Крайник, З. В. Клепікова–Львів : Держ. Ун-тет «Львівська політехніка». – Київ : «Декор», 2001.–260 с.

5. Момот, Т. Управление дебиторской задолженостью предприятия // Бизненс информ / Т. Момот.–2003. - № 11-12. – С. 97-99.

6. Положення (стандарт) бухгалтерського облік № 10 “Дебіторська заборгованість”, Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua

***Катерина Земцова**, аспірант*
Харківський національний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків
Науковий керівник: Гонтарева І.В., д.е.н., професор

ФІНАНСОВА СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Нестійкість підприємства досить часто пов’язують з його кризовим станом. Вагомою причиною такого стану є внутрішні проблеми, які виникають через нестачу взаємодії, скоординованості та стійкої комунікації між різними елементами підприємства як економічної системи. Організаційна стійкість забезпечує подолання проблемних, кризових ситуацій. Однієї з головних складових механізму її забезпечення є наявність та раціональний розподіл фінансових ресурсів, що створює базис для його ефективної реалізації.

Сучасна економічна теорія по-різному трактує сутність механізму як економічної категорії. Погоджуючись із підходом В. Пономаренка, О. Ястремської, В. Луцковського [3], автором визначено, що механізм забезпечення організаційної стійкості підприємства повинен включати сукупність засобів, методів, інструментів, процесів, структур та форм, використання яких сприятиме раціональному розподілу і використанню ресурсів задля забезпечення стійкої комунікативної взаємодії між елементами структури підприємства та задоволення домінуючі потреби стейкхолдерів результатами спільної діяльності.

Організаційна стійкість підприємства як відкритої соціально-економічної системи є складовою його економічної стійкості [1]. Поняття системи акцентує увагу на взаємодії та взаємозв’язку її елементів, що розкриває сутність системи. У ході дослідження визначено, що для забезпечення організаційної стійкості необхідним є створення сприятливих фінансових умов для реалізації її механізму.

Так, у дослідженнях стійкості організації системи Л. Вальрас основну увагу приділяв параметрам руху попиту та пропозиції до точки рівноваги в класичній ринковій моделі і в неокласичних моделях. Дж. Р. Хікс пояснював дві причини збурень, які виводять систему з рівноваги: нерегулярність інновацій і незбіжність очікувань учасників господарського процесу відносно цін і процентних ставок з їх реальними рівнями. Провідну роль у дослідженнях вченого відіграє аналіз витрат і вигід [4, с.54,158]. П. Самуельсон

запропонував власне визначення динамічної стійкості у випадку лінійних систем, яке пов'язане з похідними надлишкового попиту стосовно виведення необхідних і достатніх умов стійкості [5].

Таким чином, автором з'ясовано, що фінансова складова є однією з головних умов досягання бажаного виграшу кожним із стейкхолдерів підприємства та отримання спільного ефективного результату.

Комунікативна взаємодія між внутрішніми стейкхолдерами є основою організаційної стійкості підприємства, так як саме власники, менеджери та виконавців є безпосередніми учасниками виробничого процесу та забезпечують оптимальний розподіл ресурсів, їх ефективне використання, продуктивність праці, раціональну децентралізацію прийняття управлінських рішень, делегування повноважень, швидкодію системи та сприяють стійкості функціонування підприємства на перспективу.

Достатня кількість фінансових ресурсів у контексті організаційної стійкості є основою для забезпечення їх оптимального розподілу, ефективного використання виконавцями та задоволення інтересів домінуючих груп стейкхолдерів. Тому вихідною базою для управління фінансовою стійкістю промислового підприємства є його фактичний фінансовий стан [2].

Механізм забезпечення організаційної стійкості функціонування підприємства включає процес колективного прийняття рішень. Фінансові рішення стейкхолдери приймають у відповідності із показниками його фінансової стійкості та платоспроможності діяльності підприємства, кон'юнктурою ринку, соціально-економічними умовами, показниками якості та структури персоналу та рівнем фінансового ризику. Отже, фінансова складова механізму забезпечення організаційної стійкості створює відповідні умови для ефективного використання фінансових ресурсів, синхронізації надходження коштів із здійсненням видатків та задоволенням фінансових зобов'язань перед стейкхолдерами підприємства.

Таким чином, виявлено, що ефективна реалізація фінансової складової механізму організаційної стійкості функціонування підприємства сприятиме: своєчасному моніторингу фінансової стійкості підприємства; оптимізацію грошового обігу у процесі прийняття рішень; мобілізації тимчасово вільних коштів для покриття витрат підприємства; здійсненню ефективного контролю за реалізацією прийнятих рішень; задоволенню стейкхолдерів підприємства результатами діяльності підприємств; цілісності взаємозв'язку фінансової, виробничої та організаційної складових економічної стійкості підприємства.

Відповідно до проведеного дослідження, можна зробити висновок, що аналіз фінансової складової механізму забезпечення організаційної стійкості функціонування підприємства дав змогу виявити тісний взаємозв'язок фінансової та організаційної стійкості; взаємозалежність та складність механізмів їх забезпечення та вплив на ефективність функціонування всього підприємства. Перспективою подальших досліджень є визначення складових механізму забезпечення організаційної стійкості функціонування підприємства та його реалізація.

Список використаних джерел:

1. Гонтарева І. В. Оцінювання стійкості циклів і процесів в рамках ефективного

розвитку підприємства / І. В. Гонтарева // Проблеми економіки. – 2011. – №2. – с. 63-66.

2. Єлецьких С.Я. Дослідження сутності та складових фінансового механізму стійкості розвитку промислового підприємства / С.Я. Єлецьких // Економіка промисловості. – 2013. – №3 (63). – С. 105-112.

3. Пономаренко В.С. Механизм управления предприятием: стратегический аспект / В.С. Пономаренко, Е.Н. Ястремская, В.М. Луцковский.– Х.: Изд. ХГЭУ, 2002. – 252 С.

4. Hicks J. R. Value and capital; an inquiry into some fundamental principles of economic theory. [Electronic resource] / J. R. Hicks – Oxford, Clarendon press. – Access mode: http://digamo.free.fr/hicks39.pdf

5. Samuelson P. A. Inside the economist's mind: conversations with eminent economists / Edited by Paul A. Samuelson and William A. Barnett. – Malden, MA; Oxford : Blackwell Pub., 2007. – 419 p.

***Марія Ігнатишин**, к.е.н.,*
доцент кафедри фінансів
Мукачівський державний університет, м. Мукачево

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СПОСІБ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ЙОГО СТРУКТУРИ

Сучасні умови господарювання та рівень конкуренції потребує від підприємств підвищення ефективності їх діяльності, яка визначає здатність підприємств до фінансового виживання. Ефективність діяльності підприємства значною мірою характеризується показником ефективності використання капіталу, тобто максимальної його віддачі, яка виражається збільшенням суми прибутку на 1 гривню капіталу[1]. Цього можна досягти за умови раціонального використання всіх видів ресурсів, недопущення їх перевитрат, втрат на всіх стадіях кругообігу[2].

Власний капітал підприємства являє собою фінансові ресурси, які вкладені ним для організації та фінансування господарської діяльності. Нормою для успішної, рентабельної роботи підприємства, його високої конкурентоспроможності на ринку і фінансової стійкості є ситуація, за якої власний капітал становить більшу частину його фінансових ресурсів[3].

Наше дослідження базувалось на показниках діючого виробничо-комерційного підприємства «Арка», за допомогою яких вдалося розглянути наскільки інтенсивно і ефективно підприємство використовує свій капітал, вкладений в активи.

Як показали результати дослідження, що завантаженість активів у досліджуваному періоді дуже значна: на 1 грн. реалізованої продукції припадає 1,60 грн., 1,26 грн., 1,71 грн. активів відповідно за 2012-2014 рр. (табл. 1).

Досить високе значення коефіцієнта оборотності основних засобів (5,32-5,38) можна пояснити порівняно невеликою часткою основних засобів в структурі активів.

Таблиця 1

Показники оборотності ВКФ «Аркa» 2012-2014рр.

Назва	2012		2013		2014	
	Коефіцієнт	Тривалість обороту, дні	Коефіцієнт	Тривалість обороту, дні	Коефіцієнт	Тривалість обороту, дні
1	2	3	4	5	6	7
Оборотність всіх активів та деяких складових						
Коефіцієнт обертання активів	1,60	-	1,26	-	1,71	-
Коефіцієнт обертання власного капіталу	5,86	-	5,66	-	7,94	-
Коефіцієнт обертання засобів виробництва	4,85	-	5,24	-	5,24	-
Коефіцієнт обертання ОЗ	5,32	-	5,38	-	5,38	-
Оборотність поточних активів та їх складових						
Коефіцієнт обертання поточних активів	3,01	119,52	1,94	185,75	2,52	143,06
Коефіцієнт обертання товарно-матеріальних цінностей	16,73	21,52	11,95	30,13	18,25	19,73
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	3,64	98,87	2,30	156,58	2,91	123,74
Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	7,63	47,18	7,60	47,38	6,95	51,81

Аналіз показників оборотності поточних активів показав, що оборотність активів не є стабільною і протягом 2013 спостерігався спад, а в 2014 – зростання. В основному оборотність поточних активів у 2014 році зменшилась у порівнянні з 2012р. – так якщо на у 2012 р. період обертання поточних активів складав 120 днів, то у 2014 – 143 дні. Таку ситуацію можна пояснити випереджаючим зростанням виручки від реалізації над зростанням обсягу поточних активів. Негативним є швидше обертання кредиторської заборгованості ніж дебіторської, оскільки це означає, що підприємство частіше розраховується зі своїми контрагентами, ніж вони з ним. Найімовірніше, це пов’язано із характером договірних відносин, або неплатоспроможністю покупців.

На динаміку показника рентабельності власного капіталу вплинуло певне прискорення оборотності активів у 2014р. в порівнянні з 2013р.(у тому числі - оборотних активів). Тривалість обороту поточних активів зменшилась (прискорилась) на 43 дні або на 30%; всіх активів - на 75 днів або на 26,2%. Показник прибутковості (рентабельності) продаж у 2014 році практично не змінився - порівняно з 2013 роком і становить 0,008 - 0,011 (0,8% - 1,1%).

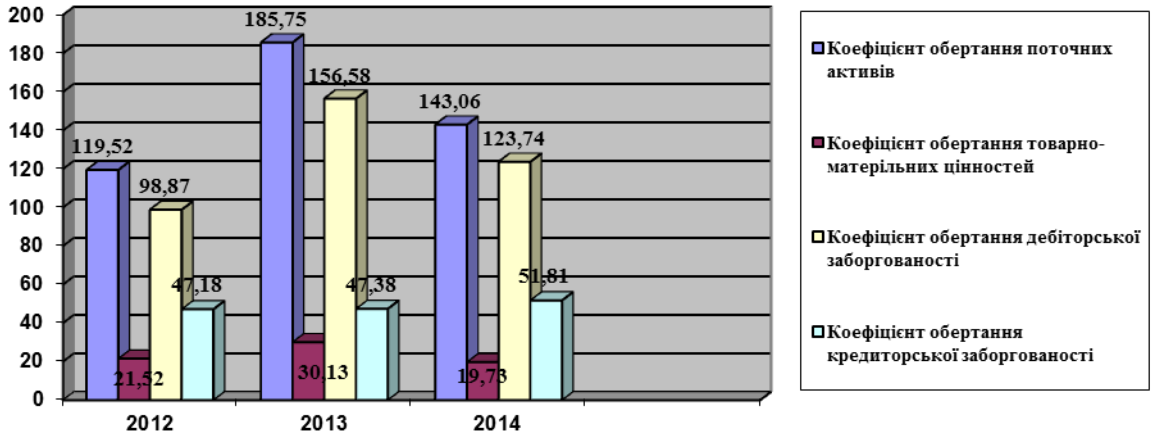

Рис. 1. Термін обертання активів ВКФ «Арка» 2012-2014 рр., дні

На основі розрахованих нами окремих коефіцієнтів зроблено відповідний аналіз за допомогою якого була змога виявити проблемні ділянки роботи на підприємстві та підготували підґрунтя для розроблення та впровадження заходів щодо покращення його фінансового стану.

Список використаних джерел:

1. Воробйов Ю.М. Особливості формування фінансового капіталу підприємств / Ю.М.Воробйов. // Фінанси України. – 2001. - №2. – С. 77-85.

2. Марцин В. С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові оцінки фінансового стану підприємства / В. С. Марцин //Економіка, фінанси, право. – К., 2013. - №7. – С.26-29.

3. Обущак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства / Т.А. Обущак // Актуальні проблеми економіки. – К., 2013. - №9. – С. 92-100.

Георгіна Кампо, *к.е.н., доцент*
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Наталя Дочинець, *к.е.н., доцент*
доцент кафедри мультимедійних технологій та веб-дизайну
ДВНЗ "Закарпатський художній інститут", м. Ужгород
Олеся Гаврилець*, к.е.н.,*
доцент кафедри маркетингу
ДВНЗ "Мукачівський державний університет", м. Мукачево

ОКРЕМІ ІНСТИТУЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

На фоні посилення світової економічної конкуренції, кризових явищ в економіці України, надзвичайно важливим завданням є створенням режиму максимально комфортного бізнес-середовища та сприятливого клімату для залучення інвестицій та фінансового забезпечення розвитку малого бізнесу.

Поліпшення умов ведення бізнесу, підтримка підприємницької ініціативи громадян, стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів

малого підприємництва, зміцнення їх фінансового стану у цілому здатні надати нові імпульси для виведення вітчизняної економіки з кризи.

Загалом вітчизняні вчені приділяють багато уваги розвитку малого бізнесу, однак інституційні проблеми його розвитку потребують подальшого дослідження.

У вітчиняній та зарубіжній літературі представлено багато різноманітних тлумачень таких категорій як "інститут" чи "інституція". Засновник інституціоналізму Т.Веблен визначав таку категорію як інституція ("institution") як звичний спосіб здійснення процесу суспільного життя в його зв'язку з матеріальним оточенням, в якому живе суспільство [1].

Д. Норт вважав, що "інститути – це "правила гри" у суспільстві, або, висловлюючись більш формально, створені людиною обмежувальні рамки, які організовують взаємовідносини між людьми" [6, с. 17]. Д.Норт наголошував, що інститути слід відрізняти від установ та організацій. Основу інститутів становлять формальні обмеження (правила, закони, конституції), неформальні обмеження (соціальні норми, кодекси поведінки) та механізми примушення до їх виконання. Інші представники нової інституційної економічної теорії визначають інститут як сукупність, що складається з правила чи кількох правил і зовнішнього механізму примушення індивідів до виконання цих правил [4, с. 23]. Інститут можна розглядати як сукупність як правил, так і цілої низки установ, організаці□ і мереж, що сприяють дотриманню цих правил [5, с. 3].

На думку Д.Норта, інституційна структура включає в себе політичну систему, права власності, які визначають формальні економічні стимули та соціальну структуру, яка визначає неформальні стимули в економіці.

Інституція – це не просто права і можливості, але і методи їх захисту, реакція на них та особливості використання економічними агентами [8,с. 26].

До базових інституцій сучасної ринкової економіки можна віднести права власності, механізми їх захисту, економічну свободу суб'єктів підприємництва, способи їх взаємодії, систему норм і правил, які регулюють економічну і соціальну діяльність в суспільстві.

На нашу думку, існування чітких правил, закріплених у нормативно-правових актах, ефективної системи захисту і відновлення порушених прав, особливо прав власності і правил конкурентної боротьби, стабільність економічної політики уряду сприяють посиленню позитивних очікувань економічних агентів та інвестиційної привабливості країни, що створює основу для економічного зростання. Однією з причин провалу економічних реформ в Україні періоду незалежності можна назвати невідповідність ринкових інституцій тим неформальним правилам і звичним способам поведінки, які були сформовані ще за часів командно-адміністративної економіки.

Відсутність цілісної концептуальної державної політики у напрямку покращення умов ведення бізнесу призвела до формування сталих «інституційних пасток», що ускладнюють процеси структурних трансформацій та проведення реформ у країні, серед яких можна назвати: надмірну зарегульованість підприємницької діяльності; неефективність інститутів права, що проявляється в слабкій системі правозастосування і породжує масову

практику неформальних домовленостей; слабкість інститутів укладення контракту та ведення переговорів та інші [2].

Якісне інституційне середовище є визначальною умовою можливості держави проводити реформи, які необхідні для формування різних аспектів національної конкурентоспроможності.

За індексом глобальної конкурентоспроможності за 2015 рік (The Global Competitiveness Index) – глобальне дослідження, яке здійснюється Всесвітнім економічним форумом) Україна займає 79-у позицію серед 144 країн світу. Складовими цього індексу, зокрема, є три субіндекси: основні вимоги, підсилювачі продуктивності, інновації та фактори вдосконалення. Серед показників субіндексу ”основні вимоги” є оцінка інституцій (130 місце). Інституційне середовище у звіті визначається як “легальні та адміністративні рамки, у межах яких індивіди, фірми та уряд взаємодіють задля створення добробуту”. Для розрахунку використовується оцінка ефективності інституцій за 21 позицією. За складовою інституцій найгіршими є оцінки бізнесом марнотратства у бюджетних витратах (134-е місце), захисту інтересів міноритарних акціонерів (134-е) та надійності роботи правоохоронних органів (133-е), незалежності судової системи (132-е місце)[9].

Отже, Україна посідає дуже низькі позиції за рівнем розвитку інституцій, надзвичайно важливих для функціонування бізнесу. Низька якість державного регулювання, проблеми із захистом прав власності, неефективність правоохоронних органів та судової системи, корупція є тими факторами, які погіршують бизнес-середовище в країні.

Проблемам інституційних вад внутрішнього ринку присвячено розділ аналітичної доповіді колективу вчених Національного інституту стратегічних досліджень, які виділили наступні інституційні вади українського внутрішнього ринку [7]:

- панування неформальних (тіньових) домовленостей в укладанні комерційних угод. Більшість комерційних угод укладаються в економіці з одиничними партнерами на особистісному (неформальному) рівні;

- галузеве субсидування суб’єктів господарювання та підприємницької діяльності, що призводить до викривлення ринків на користь окремих економічних агентів;

- неоднозначність економічних обґрунтувань пільгових режимів. Регуляторні дії уряду із стимулювання підприємництва зводяться до однотипних заходів прямої підтримки окремих підприємств, часто з невизначеною формою власності, а також неоднозначним значенням для економіки країни. Зокрема основним засобом підтримки є державні закупівлі (58 % від загальної підтримки у грошовому виразі). При цьому вони та інші стимули, як правило, зорієнтовані на групу «великі» (88,6 % від загальної кількості великих підприємств) і «середні» (46,2 %) підприємства. Це в умовах значної концентрації виробництва в Україні означає, що різні «пільги» отримують в основному великі підприємства. Тобто зникає економічний зміст таких пільг, особливо на тлі високої частки закупівель за державні кошти у підприємств-пільговиків;

- неринкове тарифне регулювання цін. В Україні широко застосовується практика адміністративного регулювання ціноутворення і тарифів при високій частці виключень з антимонопольного законодавства щодо певних видів товарів чи галузей економіки;

- вибіркова адміністративна дискримінація. Непрогнозована зміна регуляторних норм щодо пом'якшення чи надання жорсткості умовам для ведення підприємницької діяльності спонукає економічних агентів до досягнення короткострокової окупності будь-яких вартісних підприємницьких проектів;

- обтяженість податкового адміністрування. Незважаючи на проведені реформи, зменшення кількості і часу обробки податкових платежів, зберігається високий податковий тиск та надмірна зарегульованість адміністрування податків [7].

Наведені вади інституційного середовища підтверджують також результати дослідження умов ведення бізнесу ("Doing business"), які розраховуються Світовим банком. Незважаючи на покращення позиції України у загальному рейтингу – 96 місце у 2015 році серед 189 країн порівняно з 112 місцем у 2014 році, все ж спостерігається погіршення умов за такими показниками як реєстрація підприємств (з 47 -го до 76-го місця), отримання дозволу на будівництво (з 41-го до 70-го місця) та досить низькі позиції з деяким зростанням за такими показниками як захист інвесторів (з 128-го до 109-го місця) та оподаткування (з 164-го до 108-го місця) [3].

Таким чином, наведені інституційні проблеми призводять до того, що результативність реформ не відповідає очікуванням. Надмірна зарегульованість та монополізація вітчизняної економіки, значний вплив окремих фінансово-промислових груп на політичні та економічні рішення, корупція та недостатній захист прав власності погіршують інвестиційний клімат в країні. Все це не сприяє активізації суб'єктів підприємницької діяльності. Сучасний стан консервується та різко зростає ймовірність повторення загострення економічної кризи в Україні.

Для подолання вад інституційного середовища в Україні необхідно: проведення судової реформи та реформи правоохоронних органів, адже для країн, що розвиваються (зокрема України), одним із факторів економічного розвитку є визначеність прав власності, особливо питання захисту речових прав громадян і інвесторів; боротьба з корупцією. За умов значного обсягу тінізації економіки та низького рівня захисту прав власності корупційні схеми поступово замінюють легальні процедури; підвищення ефективності державного управління; удосконалення податкового адміністрування та зміна практики останніх років, коли податкова система країни змінюється з метою збалансування бюджету; спрощення реєстраційних та дозвільних процедур.

Вдосконалення інституційного середовища сприятиме скороченню трансакційних витрат, активізації інвестиційних процесів та підприємницької діяльності, що може стати основою економічного зростання у майбутньому. У свою чергу розвиток підприємництва веде до інституційної перебудови

суспільства на основі поширення економічної свободи та становлення «середнього класу» як підґрунтя соціальної стабільності.

Список використаних джерел:

1. Веблен Т. Теория праздного класса/ Т. Веблен. – М: Прогресс, 1984. – 367 с. – Режим доступу: http://socioline.ru/pages/t-veblen-teoriya-prazdnogo-klassa

2. Глушач А. В. Трансакційні витрати ринку праці як фактор гальмування економічного розвитку в трансформаційній економіці та шляхи їх мінімізації// Бізнесінформ № 9 ’2013. – С. 40-48

3. Доповідь «Ведення бізнесу – 2015: Більше, ніж ефективність». – Режим доступу:http://russian.doingbusiness.org/~/media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB15-Full-Report.pdf

4. Институциональная экономика: новая институциональная экономическая теория : учеб. для студ. высш. учеб. завед. / под общ. ред. А. А. Аузана. – М. : ИНФРА-М, 2010. – 416 с.

5. Марушевський Г.Б., Інституційні проблеми державного управління збалансованим розвитком в Україні Інституційні проблеми державного управління збалансованим розвитком в Україні / Г. Б. Марушевський // Державне управління: теорія та практика. - 2013. - № 2. - С. 14-23. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutp_2013_2_4.pdf

6. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Дуглас Норт ; пер. с англ. А. Н. Нестеренко. – М. : Фонд экон. книги “Начала”, 1997. – 180 с.

7. Передумови та пріоритети реформування державної політики розвитку підприємництва в Україні. – К.: НІСД, 2014 – 73 с.

8. Фертікова Т.М. Інституційні проблеми розбудови ринкової економічної моделі в Україні / Т. М. Фертікова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра 9. Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія : Економіка. - 2014. - Т. 247, Вип. 235. - С. 25-29. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchduec_2014_247_235_6.pdf

9. Global Competitiveness Index. – Режим доступу: http://reports.weforum.org/ global-competitiveness-report-2015-2016/economies/#indexId=GCI&economy =UKR

***Татьяна Карпова**, к.э.н.*
ст.преподаватель кафедры “Финансы и банковское дело”
Донецкий национальный университет, г. Винница

ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ КАК УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОГО ПОТЕНЦИАЛА И УСТОЙЧИВОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Малые предприятия функционируют не изолированно, а взаимодействует с другими субъектами экономики – крупными предприятиями, государством, финансово-кредитной системой и т.д. К сожалению, в отличие от крупного и среднего, малый бизнес наиболее подвержен различным рискам и нуждается в активной государственной поддержке. В настоящее время государственная финансовая поддержка оказывается в первую очередь крупным предприятиям, т.к. считается, что они являются основой экономики и обеспечивают большую часть поступлений в бюджеты всех уровней. Взаимодействие крупного и малого бизнеса, являясь одним из основных факторов формирования

финансового потенциала устойчивого функционирования национальной экономики, может охватывать различные виды деятельности: производство и его обслуживание, строительство, транспорт, торговлю, медицину, образование, бытовое обслуживание населения и т.д. Крупный бизнес является движущей силой экономики и носителем передовых технологий. Малый бизнес обладает мобильностью, инновационностью, создает конкурентную среду, новые рабочие места, обеспечивает занятость населения и связан с предпринимательской инициативой. В результате – малый бизнес становится партнером крупного, обретая устойчивость, а крупный – фокусируется на выполнении основных производственных функций, сократив расходы и время на выполнение второстепенных и низкорентабельных операций.

Основными инновационными формами взаимовыгодного сотрудничества малого и крупного бизнеса являются: аутсорсинг, субконтрактинг, франчайзинг, кластеры, лизинг и др., которые имеют общие и отличительные черты (табл. 1).

Таблица 1

Формы взаимодействия малых и крупных предприятий

Отличительные черты	**Общие черты**
1	**2**
1. ***Аутсорсинг*** – способ ведения бизнеса, в процессе которого сторонним предприятиям (аутсорсерам) передаются различные функции головного предприятия и ответственность за их выполнение, что позволяет диверсифицировать второстепенную хозяйственную деятельсть крупного предприятия между малыми и средними предприятиями. Его разновидности: аутстаффинг, инсорсинг, краудсорсинг, аутплейсмент.	- основываются на договорных отношениях; - концентрируются на основном бизнесе; - способны быстро и гибко реагировать на изменения рынка товаров и услуг; - предоставляют грамотных и высокопрофессиональ ных специалистов; - сосредотачивают управление основной хозяйственной деятельностью, как правило, на главном предприятии;
2. ***Субконтрактинг (субконтракция)*** **-** отношения, основанные на субподряде, вид производственной кооперации между крупным (контрактор или заказчик) и малым (субподрядчик или субконтрактор) предприятиями, в ходе которой заказчик поручает субподрядчику выполнять некоторые хозяйственные функции.	
3. ***Лизинг*** – это долгосрочная аренда машин и оборудования, которая позволяет предприятиям (арендаторам) получать у специализированных лизинговых компаний (арендодателей) за определенную плату в долгосрочное пользование, в частности с последующим выкупом, широкий перечень основных средств производства.	
4. ***Франчайзинг*** – способ ведения бизнеса, в процессе которого крупное предприятие (франчайзер) на платной основе передает права на использование своей торговой марки, патента, лицензии, ноу-хау и других объектов интеллектуальной собственности (франшизу) независимым предприятиям (франчайзи), основанный на стремлении крупного предприятия развивать малые и средние предприятия для своего расширения и развития путем оказания им технической и организационной помощи.	

Продолжение табл. 1

1	2
5. ***Венчурный бизнес*** (в переводе с англ. *venture* – рискованный) – форма инвестирования в малый и средний рискованный научно-технический или технологический бизнес, т.е. занимающийся реализацией инновационных бизнес-проектов.	- несут незначительные затраты на содержание персонала, т.к. в основном привлекают специалистов с других предприятий.
6. ***Кластер*** – система взаимоотношений малых, средних и крупных предприятий, общественных, научных организаций и государственных органов, которые планируют и координируют свою деятельность с целью повышения качества продукции и услуг, конкурентоспособности, развития инновационной деятельности на основе заинтересованности главного предприятия в развитии всех структурных подразделений кластера.	

Сегодня во всем мире связи крупного и малого бизнеса широко развиваются как в сфере производства, так и в социальной сфере. В.А. Рубе считает, что малый бизнес в какой-то степени противостоит крупному, но «вместе с ним, а также с государственным сектором составляет единое целое – экономику страны» [1]. Тем не менее, И. Левин полагает, что взаимодействие крупного, среднего и малого бизнеса не всегда эффективно и целесообразно для экономики. По его мнению, такие явления как кластеры, аутсорсинг, франчайзинг «отводят малому предприятию только и единственно вспомогательную роль, не говоря уже о том, что служат способами перекладывания на него издержек крупного предприятия и/или ограничивают его самостоятельность» [2, с.53]. Однако, несмотря на имеющиеся разногласия, инновационные формы взаимодействия малых, средних и крупных предприятий выступает важным условием формирования финансового потенциала и устойчивого функционирования экономики и социальной сферы Украины.

Список используемой литературы:

1. Рубе В.А. Малый бизнес: история, теория, практика / В.А. Рубе. – М. : ТЕИС, 2000. – С. 53.
2. Левин И. Средний класс, малый бизнес и власть / И. Левин // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. - №8. – С. 47-59.

Надія Ковач*, студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Мінкович В.Т., ст. викладач

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЕКТІВ В ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У ринковій економіці кожен суб'єкт господарювання для ефективного функціонування повинен розширювати коло своєї діяльності, що може досягатися через використання різноманітних інструментів, важливу роль серед яких відводять інвестиційним проектам. Економічна ситуація та зростання економіки також багато в чому залежать від раціонального та ефективного

впровадженням інвестиційних проектів, які на сьогодні стають головною умовою розвитку підприємства.

Щоб зрозуміти роль інвестиційних проектів в підвищенні ефективності діяльності суб'єктів господарювання, потрібно дослідити зміст категорії інвестиційного проекту. Дане поняття у своїх працях розкривали такі вітчизняні науковці як А. І. Зімін, В. П. Попов та В. П. Семенов, Н. М. Гайдис, В. П. Савчук та ін. Проте ми погоджуємось, що одним з найоптимальніших визначень є наступне, а саме що інвестиційний проект, з одного боку – це діяльність, що передбачає здійснення комплексу заходів для досягнення визначеної мети, а з іншого він є системою організаційно-правових та розрахунково-фінансових документів, необхідних для здійснення визначених заходів, які містять їх опис [1].

В той же час у теорії та практиці управління інвестиційний проект визначається як діяльність, при якій матеріальні, фінансові та людські ресурси організовані новаторським способом для виконання унікального завдання в умовах визначеного бюджету і строку та досягнення позитивних змін, що відповідають певним кількісним та якісним параметрам [2, с. 1].

Зважаючи на таку багатогранність категорії «інвестиційний проект», варто визначити певне коло ознак, які притаманні інвестиційному проекту та які допомагають збагнути дану категорію: наявність чітко сформульованої мети проекту, яка є бажаним результатом, досягнутим у рамках заданого строку та визначених умов реалізації; кількісна оцінка результатів реалізації проекту; структуризація проекту за цілями (мета проекту має свою структуру представлену у вигляді ієрархії цілей, починаючи зі стратегічних та закінчуючи конкретизованими тактичними завданнями); зміна стану проекту для досягнення поставленої мети (адже реалізація інвестиційного проекту пов'язана із змінами відповідної системи та перетворенням теперішнього стану у бажаний); обмеженість ресурсів, яка свідчить про те, що кожен проект має свій обсяг матеріальних, людських і фінансових ресурсів; наявність часових меж (це означає, що проект має чітко визначений строк його початку та завершення); унікальність, що проявляється у відповідному рівні інновацій, комплектності та структурованості [1; 5; 6].

Важливість та необхідність інвестиційного проекту при реалізації певної господарської діяльності проявляється також і завдяки тому, що інвестиційний проект може встановлювати зміст та умови реалізації відповідних заходів для досягнення поставлених цілей при наявності обмежених ресурсів. Також він характеризує та визначає мету та стратегію інвестиційної діяльності, до якої прагне підприємство. Даний проект повинен виступати оцінкою підприємства та його можливостей. Є генеральним планом діяльності підприємства та інструментом оцінювання ефективності управління ним. Ретельне обґрунтування інвестиційного проекту створює у майбутніх інвесторів впевненість у надійності своїх інвестицій, а керівництву підприємства дає якнайповнішу картину становища підприємства [6].

Окрім того інвестиційний проект повинен розроблятися підприємствами всіх форм і видів, адже він сприяє підвищенню ефективності діяльності

суб'єктів господарювання. Інвестиційний проект як складова частина інвестиційної діяльності, виступає формою планування та реалізації інвестицій. В інвестиційному проекті розглядаються науково-технічні, технологічні, організаційні, соціальні, фінансові та інші аспекти підприємницької діяльності.

Учасниками інвестиційного проекту можуть бути інвестори, замовники, виконавці та користувачі проекту. Можна відмітити, що інвестори можуть впливати на об'єкт інвестування як безпосередньо, так і опосередковано. Слід зазначити, що перевага останнього полягає у зменшенні ризиків інвесторів, унаслідок того, що частина з них переходить до інших учасників проекту, відмінних від інвесторів. Це відбувається у випадку, коли інвестор доручає організацію та контроль за реалізацією об'єкта інвестування іншому суб'єкту – замовнику проекту, який у свою чергу може делегувати частину своїх завдань ще одному суб'єкту – користувачу проекту [4, с. 140].

Також ватро зазначити, що в своїй переважній більшості суб'єкти господарювання здійснюють свою діяльність в умовах ринкової економіки в якій завжди присутні ризики. Безперечно, певні ризики притаманні і категорій інвестиційного проекту. Розглядаючи інвестиційний проект як засіб підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання, визначення даних ризиків є невід'ємною складовою панування проекту.

Якщо конкретизувати загальне визначення ризику для аналізу проекту, то ризик проекту – це міра непевності в одержанні очікуваного рівня дохідності при реалізації даного проекту [5, с. 341].

Метою аналізу ризику інвестиційного проекту є надання необхідних даних учасникам або партнерам проекту, для того щоб вони змогли прийняти рішення стосовно ефективності проекту та вжити заходів щодо його захисту від можливих фінансових втрат.

Для обчислення можливих варіантів ризикованості інвестиційного проекту залежно від різних обставин використовують такі підходи:

а) аналіз чутливості проекту до змін окремих факторів, які впливають на дохідність. До таких факторів належать: ціна реалізації, собівартість, обсяг виробництва, вартість обладнання тощо. Після оцінки результатів проведеного аналізу впроваджуються заходи стосовно глибшого опрацювання інвестиційного плану та вживаються дії щодо мінімізації ризику, що був виявлений при цьому аналізі;

б) аналіз прогнозних сценаріїв розвитку загальноекономічних умов та здійснення самого інвестиційного проекту;

в) метод статистичних випробувань, за якого з допомогою електронно-обчислювальної техніки прораховується багато варіантів дохідності проекту залежно від показників-факторів у заданих діапазонах їхніх змін. У результаті одержуються середні показники, статистичні характеристики їхньої варіації та розподілу для подальшого аналізу найважливіших для дохідності проекту показників та рівень ризикованості проекту за різними напрямами [5, с. 349].

У процесі управління інвестиціями також дуже важливим етапом є оцінка ефективності інвестиційного проекту. Від якості виконання даної оцінки, залежить доцільність впровадження інвестиційного проекту. А отже, чи буде

даний проект дієвим та чи буде сприяти підвищенню ефективності діяльності суб'єктів господарювання. Тому в процесі здійснення оцінки ефективності для отримання об'єктивних результатів суб'єктам господарювання необхідно враховувати наступні моменти:

1) оцінка ефективності інвестиційних проектів повинна здійснюватися на основі зіставлення об'єму інвестиційних витрат, а також сум планованого прибутку і термінів окупності інвестованого капіталу;

2) оцінка об'єму інвестиційних витрат повинна охоплювати всі використовувані ресурси, задіяні при реалізації проекту;

3) оцінка окупності засобів, що інвестуються, повинна здійснюватися на основі показника чистого грошового потоку, який формується за рахунок сум чистого прибутку і амортизаційних відрахувань в процесі експлуатації інвестиційного проекту;

4) в процесі оцінки суми інвестиційних витрат і чистого грошового потоку повинні бути приведені до справжньої вартості за допомогою дисконтної ставки, яка повинна бути диференційована для різних інвестиційних проектів [3].

Отже, в результаті проведеного дослідження, можемо відмітити, що безперечно реалізація інвестиційних проектів безпосередньо може впливати на ефективність діяльності суб'єктів господарювання. При цьому роль інвестиційних проектів в процесі здійснення підприємницької діяльності, особливо в сучасних важких економічних умовах, залишається дуже великою. І в процесі інтеграції нашої країни до ряду світових організацій вона буде зростати. Адже завдяки реалізації певного інвестиційного проекту, при розробці якого, було враховано всі ризики, досліджено всі можливі наслідки його впровадження, суб'єкт господарювання може отримати додаткові грошові та інші ресурси, досягти певного соціального ефекту, а також, зміцнити свої позиції на ринку.

Список використаних джерел:

1. Андрєєва В. М. Менеджмент організацій / В. М. Андрєєва, М. К. Гнатенко. – Харків : ХНАМГ, 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.org/7-45612.html.

2. Грицай Т. Л. Інвестиційний проект як економічна категорія / Т. Л. Грицай // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – С. 1-6.

3. Лаврова Ю. В. Маркетинг : Конспект лекцій [для студ. вищ. навч. закл.] / Ю. В. Лаврова. – Харків : Изд-во ХНАДУ, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://buklib.net/books/37224/.

4. Лисиця Л. В. Інвестиційний проект як економічна категорія / Л. В. Лисиця // Управління розвитком. – 2014. – № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uproz_2014_2_45.pdf.

5. Мойсеєнко І. П. Інвестування : Навч. посіб. / Мойсеєнко І.П. – К., 2006. – 490 с.

6. Черваньов Д. М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств: навч. посіб. / Д. М. Черваньов. – К. : Знання-Прес, 2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.reddiplom.org/men7.html.

Вікторія Когут, *студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Легеза Н.Е., ст. викладач

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

З кожним днем готівкові розрахунки стають все менш потрібними, так як на їх зміну приходять безготівкові розрахунки. Безготівкові розрахунки – це сучасні, прості та ефективні методи розрахунків, які економлять час та кошти. На сьогоднішній день безготівкові розрахунки на підприємствах в Україні не є достатньо розвинутими і є велика необхідність у їх розвитку, так як вони є вигідними як для підприємств, так і для держави. Підприємствам вони допомагають зекономити час та кошти, а державі таким чином простіше забезпечити контроль в оподаткуванні суб'єктів господарської діяльності.

Безготівкові гроші виникли нещодавно, проте вони досить швидко витісняють паперові гроші, як і вони в свій час витіснили металеві. Безготівкові розрахунки – це перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, внесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді [4].

Залежно від форми розрахункового документу підприємства використовують такі форми безготівкових розрахунків [1]: платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, чеки, акредитиви, векселі, інкасові доручення.

Платіжне доручення – це письмове доручення власника рахунка перерахувати відповідну суму зі свого рахунка на рахунок отримувача коштів.

Платіжні вимоги-доручення – це комбінований розрахунковий документ, який складається з двох частин: верхня частина – вимога підприємства-постачальника до підприємства-покупця сплатити вартість товару, виконаних робіт, послуг; нижня частина – доручення покупця (платника грошових коштів) банку, який його обслуговує, переказати належну суму коштів з його рахунка на рахунок постачальника.

Розрахунковий чек – це документ стандартної форми з дорученням чекодавця своєму банкові переказати кошти з рахунка чекодавця на рахунок пред'явника чека (отримувача коштів).

Акредитив – це розрахунковий документ із дорученням однієї кредитної установи іншій здійснити за рахунок спеціально задепонованих коштів оплату товаротранспортних документів за відвантажений товар.

Вексельна форма розрахунків – розрахунки між постачальником (отримувачем коштів) і покупцем (платником коштів) з відстрочкою платежу, які оформлюються векселем.

Інкасове доручення (розпорядження) застосовується у випадках стягнення в безспірному порядку сум фінансових санкцій, недоїмки в бюджет із податків, штрафів, нарахованих державними податковими органами.

Також безготівкові розрахунки підприємства можна класифікувати у залежності від призначення платежу (розрахунки за товарними операціями та розрахунки за нетоварними операціями), місця проведення безготівкових розрахунків (внутрішньодержавні та міждержавні), способу реалізації (прямі та транзитні) та способу отримання платежу (гарантовані та негарантовані) [2].

Так як на сьогоднішній день готівка стає менш ефетктивною, то деякі країни вже мають намір відмовитись від неї повністю і перейти на електронні гроші. Електронні гроші – це платіжний засіб, що існує тільки в електронному вигляді, тобто фактично у вигляді інформації, що міститься у спеціальних базах даних. Електронні гроші зберігаються в електронних гаманцях користувачів відповідної платіжної системи. Управляти грошима у своєму гаманці користувач може за допомогою Інтернету або мобільного телефону.

Однією з перших країн, яка висловила свій намір відмовитись від готівки - Ізріїль. Ізраїльський уряд планує спочатку встановити ліміт на операції з готівкою, а потім і зовсім її заборонити. Це дасть уряду великі переваги, основною з яких є профілактика корупції, боротьба з відмиванням грошей і відходу від податків.

Ізраїль намагається наздогнати Європу, де влада також прагне до зниження операцій з готівкою. Так як Україна обрала шлях євроінтеграції, то нам так само необхідно прагнути до такої тенденції. У Європі такі країни, як Швеція, Іспанія, Франція та Італія зробили вже значні кроки до відмови від готівки.

В Швеції на сьогоднішній день операції з готівкою складають всього 3%. Частина банків вже не працюють з готівкою. В Іспанії будь-які угоди понад 3000 євро повинні проходити у безготівковій формі через банк, а у Франції такий ліміт планують знизити з 3000 євро до 1000. А Італія пішла ще далі, так як в ній вже не можна оплатити готівкою суму, що перевищує 1000 євро. Уряд Італії активно підтримує запровадження безготівкових платежів. У всіх країнах ЄС передбачається поступово знижувати суму, дозволену для оплати готівкою.

Якщо в Україна повністю перейде на безготівкові розрахунки, то від цього виграють і держава, і підприємництво. Для держави це дасть змогу максимально зменшити тіньову економіку, яка в країні становить понад 50%, а також це дасть змогу уникнути ухилення від податків та зменшити витрати на їх адміністрування. Для підприємництва перехід на електронні гроші дасть змогу легко і швидко проводити розрахунки з іншими юридичними та фізичними особами, простіше сплачувати податки та зекономити багато коштів.

Список використаних джерел:

1. Азаренкова, Г. М. Фінанси підприємств: навч.- метод. посібник / Г. М.Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко. - К. : Знання-Прес, 2004. - 291 с.

2. Данілов О. Д. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях. Навч. посібник/О.Д.Данілов, Т.В.Паєнтко – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.

3. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/105.htm.

4. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/

Наталія Коломієць, *к.е.н., доцент*
Харківська державна зооветеринарна академія, м.Харків
Володимир Павліченко*, к.ю.н.,старший викладач*
Харківський інститут фінансів УДУФМТ, м.Харків

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛЯННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Забезпечення стабільного функціонування підприємств в умовах ринкової економіки об'єктивно вимагає постійної діагностики та прогнозування їхнього фінансового стану з метою виявлення негативних змін і, відповідно своєчасної адекватної реакції на такі зміни.

Становлення ринкової економіки в Україні, поява фінансових ринків об'єктивно сприяли розвитку такого важливого напрямку аналітичної роботи, як фінансовий аналіз. Саме розвиток ринкових відносин підвищує відповідальність і самостійність підприємства та інших суб'єктів ринку в підготовці та прийнятті управлінських рішень. Ефективність цих рішень багато в чому залежить від об'єктивності та всебічності оцінювання існуючого фінансового стану підприємства.

Участь України у європейських та євроатлантичних інтеграційних процесах вимагає від фахівців економічного спрямування вміння кваліфіковано використовувати облікову інформацію в системі управління з метою проведення стратегічних змін у діяльності підприємства. Для успішного розвитку суб'єкту господарювання, гармонійного забезпечення інтересів його власників, персоналу, інвесторів необхідно проводити постійний моніторинг його фінансового стану. Саме фінансові показники діяльності підприємства є індикатором його конкурентоспроможності й ефективності господарювання в ринковій економіці. Становлення ринкової економіки в Україні, поява фінансових ринків сприяли розвитку такого важливого напрямку аналітичної роботи, як фінансовий аналіз.

Сутність фінансового аналізу полягає у підборі, систематизації та вивченні даних про фінансові ресурси підприємства та їх використання з метою мобілізації коштів, необхідних для виконання запланованих завдань та погашення фінансових зобов'язань в процесі господарської діяльності підприємства. Досить часто фінансовий аналіз називають аналізом балансу. Адже у свій час саме аналіз балансу і комерційна арифметика (у сучасному розумінні фінансовий менеджмент) були покладені в основу фінансового аналізу [1].

Фінансовий аналіз є необхідною і важливою складовою фінансового менеджменту. Основна мета фінансового аналізу як елементу фінансового менеджменту – дати об'єктивну оцінку фінансового стану підприємства, його фінансових результатів, ефективності фінансової діяльності з тим, щоб прийняти ефективні управлінські рішення, ринкова економіка визначає конкретні вимоги до системи керування підприємствами. Стає актуальним швидке реагування на управління господарською ситуацією з метою підтримки

стійкого фінансового стану і постійного удосконалення виробництва відповідно до зміни кон'юнктури ринку[2].

В сучасних умовах кожне підприємство повинно чітко орієнтуватись у складному лабіринті ринкових відносин, правильно оцінювати виробничий та економічний потенціал, мати чітку стратегію подальшого розвитку, знати фінансовий стан як свого підприємства так і підприємств – партнерів.

Фінансовий стан – це здатність і спроможність підприємства фінансувати свою діяльність, і може бути стійким, нестійким та кризовим. Він характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, які необхідні для нормального функціонування підприємства, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними та фізичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю. Для того, щоб оцінити поточний і перспективний фінансовий стан підприємства, необхідно здійснити фінансовий аналіз, який є методом оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства на підставі даних бухгалтерського обліку і звітності. Його завдання - визначити якісно фінансовий стан, з'ясувати можливості підвищення ефективності фінансування підприємства за допомогою раціональної фінансової політики; оцінити напрямки розвитку підприємства, виходячи з потреби у фінансових ресурсах.

Одержання достовірної та повної інформації про фінансовий стан є досить складною задачею для кожного підприємства. Основним джерелом такої інформації є фінансова звітність підприємства, що відображає на визначену дату, чим дане підприємство володіє і за рахунок яких джерел сформована його власність [5].

Фінансовий стан підприємства може бути задовільний або незадовільний.

Задовільний фінансовий стан – стійка ліквідність, платоспроможність та фінансова стійкість підприємства, його забезпеченість власними оборотними засобами та ефективне використання ресурсів підприємства. Незадовільний фінансовий стан – характеризується неефективним розміщенням ресурсів та неефективним використанням їх, незадовільною платоспроможністю підприємства, наявністю простроченої заборгованості перед бюджетом, з заробітної плати, недостатньою фінансовою стійкістю у зв'язку з несприятливими тенденціями розвитку виробництва та збуту продукції підприємства.

Аналіз фінансового стану підприємства має три основні цілі: перша – оцінити минулу фінансову діяльність підприємства; друга – підготувати інформацію, необхідну для прогнозування майбутньої діяльності підприємства; третя – порівняти показники діяльності підприємства з показниками інших підприємств галузі[3].

За допомогою чітко організованого аналізу можна вчасно відстежити погіршення фінансового стану підприємства, коли поряд із показниками стабільності фінансового стану підприємства, з'являються показники, що характеризують негативні тенденції у виробничій та господарській діяльності, які можуть призвести до банкрутства. Тому одним з основних завдань аналізу

фінансового стану є оцінка прибутковості підприємства у співвідношенні з ризиком акціонерів, які вкладають в нього гроші.

На практиці аналіз проводиться для визначення рівня фінансової стійкості підприємства, оцінки ділової активності й ефективності підприємницької діяльності з метою прийняття найбільш оптимальних рішень, що стосується діяльності підприємства.

Як правило, результат фінансово – господарської діяльності економічного об'єкта визначається показниками прибутковості (прибутку, рентабельності) і аналізується з точки господарської діяльності. Методика фінансового аналізу містить у собі такі блоки, як: загальна оцінка фінансового стану і його зміна за звітний період; аналіз ділової активності підприємства й ефективності управління; аналіз ліквідності активів підприємства і його платоспроможність; аналіз фінансової звітності; аналіз фінансової звітності.

На сьогодні розроблено багато методик проведення аналізу фінансового стану підприємства. Але не завжди результати аналізу окремих методик можна використати для прогнозування.

Критеріями вибору найбільш вдалої методики аналізу фінансового стану підприємства з точки зору можливості його подальшого прогнозування за допомогою отриманих аналізу є: наявність і зміст попередніх процедур; наявність дублювання етапів, процедур, робіт; міра докладності і детальності розгляду етапів; рівень розкриття економічного змісту використаних показників; міра деталізації аналізованих даних; джерела отримання вихідної інформації; потенційні користувачі результатів аналізу [4].

У світовій практиці широко використовуються нормативні значения фінансовий ссп співвідношень, визначених на основі чималої багаторічної практики діяльності фірм. Сьогодні в Україні, на жаль, базис знань по даному питанню і досі не розроблено. З іншого боку, використовувати для аналізу в умовах України набір і граничні значення індикаторних показників, які застосовуються у провідних промислово розвинутих країнах світу, неможливе через те, що вони відбивають зовсім інше середовище господарювання. Тому можна зробити висновок, що порівняльний аналіз отриманих по кожному підприємству значень окремих аналітичних показників, які характеризують його діяльність, доцільно проводити не з нормативними значеннями, а з показниками, перерахованими нижче:

- середнє значення аналогічних показників, розраховане для сукупності підприємств кожної галузі, які виробляють основну частину її продукції;

- середнє значення показників, визначених в цілому по всьому обсягу випуску відповідної галузі (така інформація може бути отримана в експертному інституті чи розрахована аналітичними службами регіону самостійно на основі інформації Держкомстату України);

- значення показників, рекомендованих українськими дослідниками.

На нашу думку, щоб одержати комплексну оцінку економічного стану підприємства при даному підході, потрібно зрозуміти, наскільки ефективно воно функціонує. Підприємство розглядається з різних точок зору: як елемент у ряді аналогічних підприємств, які виробляють аналогічний вид продукції або

належать до тієї ж галузі; як об'єкт, який постійно змінюється; як складну систему, співвідношення окремих елементів, яка дозволяє охарактеризувати стан всього об'єкта, який складається на певний момент часу, виявити «болючі точки» системи, котрі вимагають більш інтенсивного впливу [6].

Управління підприємством – комплексний і складний процес, суть якого зводиться до пошуку і прийняття найбільш ефективних рішень і їх практичного здійснення. У процесі розвитку економіки України все більшої значущості набуває системний підхід до управління підприємствами. Тут виникає потреба аналізу об'єкта дослідження – суб'єкта господарювання, як складної економічної системи. Економічна система вимагає тісного взаємозв'язку всіх її елементів і частин. Отже, системний підхід дозволяє розробити умови оптимізації роботи підприємства в цілому.

Серед подальшого розвитку досліджень у даному напрямі важливе місце посідають перспективні роботи щодо створення науково - обґрунтованих методик проведення комплексних рейтингових оцінок фінансового стану підприємства і організації України на регіональному рівні. Такі дослідження набувають особливого значення в контексті методичного забезпечення реалізації інноваційно – інвестиційної моделі розвитку економіки України.

Список використаних джерел:

1.Азаров А.О. Складання оптимальної множини параметрів при оцінки фінансового стану підприємства /А.О.Азаров , О.В. Воронюк// Економіка: проблеми теорії та практики., 2004. – С. 114

2.Бандурка О.М. Фінансова діяльність підприємства: підручник/ О.М.Бандурка, М.Я.Коробов, П.І.Орлов, К.Я.Петрова. – К. 6 Либідь, 2003. – 384 с

3. Лузан Ю.Я. Фінансовий стан агропромислового виробництва в Україні та шляхи його удосконалення / Ю.Я.Лузан //Економіка АПК. – 2010 -№ 5.- С.15- 18.

4. Михайлов В. Фінансовий стан підприємства (аналіз деяких методичних питань) / В.Михайлов, Ю.Прилипко, В.Бірюченко// Ринок цінних паперів України – 2011. - № 5-6. – С.31-38.

5.Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств/ А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2000 – 460с.

6.Томчук О.Ф. Аналіз фінансового стану як визначального показника фінансового здоров'я підприємства / О.Ф.Томчук, А.О.Головатюк// Інноваціно – технологічні аспекти формування сучасного конкурентоспроможного АПК України / під ред. д.е.н. професора Ю.О.Нестерчук.- Умань: видавничо – поліграфічний центр «Візаві», 2014.– 256 с.

***Антоніна Командирчик**, студентка*
Львівський національний аграрний університет м. Львів
Науковий керівник: Грубінка І.І. к.е.н., асистент

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПОЛІПШЕННЯ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Для поповнення обігових коштів, здійснення довгострокових капіталовкладень і навіть для того, щоб погасити борги чи виплатити заробітну плату, сільськогосподарські підприємства залучають кредитні кошти. З погляду на специфіку їх виробництва, навіть у високорентабельних підприємств виникає потреба у додатковому залученні обігових коштів. Як показує

вітчизняний і зарубіжний досвід, одним з основних джерел фінансування, після власних виступають позики комерційних банків.

Згідно даних, станом на 19.06.2015 1443 підприємства агропромислового комплексу залучили кредити загальним обсягом 7,6 млрд грн, що у 1,3 раза більше, ніж на відповідну дату 2014р. (5,6 млрд грн) зокрема: понад 5,4 млрд грн − короткострокові, 1,2 млрд грн − середньострокові та 1,0 млрд грн − довгострокові кредити. Процентні ставки, під які залучаються кредити у 2015 році по Україні максимально становлять у національній валюті до 36%.

За даними Незалежної асоціації банків України[1], загальний обсяг заборгованості сільськогосподарських підприємств за банківськими кредитами станом на 01.12.2014 р. складав 39,3 млрд грн, а це близько 6% від обсягу загального кредитного портфеля юридичних осіб. При цьому рівень простроченої заборгованості сільгоспвиробників є помірним і становить 5,4% (також від загальної кількості). На нашу думку, одним з перспективних видів короткострокового кредитування виступає овердрафт.

Чинне вітчизняне законодавство, на жаль, не дає визначення поняттю «овердрафт» , але при цьому овердрафт добре працює на вітчизняному ринку фінансових послуг. Слід зазначити, що за рахунок відсутності чіткого законодавчого регулювання, виникає досить велика кількість трактувань даного поняття. Так, овердрафт являє собою короткостроковий кредит, що надається з метою покриття тимчасової нестачі обігових коштів у клієнта шляхом сплати з його поточного рахунку розрахункових документів понад фактичний залишок коштів на рахунку, за рахунок чого з’являється дебетове сальдо на банківському рахунку. В результаті дослідження нами встановлено, що овердрафт має такі основні ознаки : овердрафт має короткостроковий характер; наявність високих вимог до позичальників; надання овердрафту клієнтам навіть за умов наявності від’ємного сальдо на їх рахунку.

Одним із способів залучення кредитних коштів є механізм зменшення навантаження на підприємства АПК під час сплати відсотків за користування кредитами. Змінами до Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» передбачено 300 млн грн на компенсацію витрат за відсотками.

Зазначені кошти планується спрямувати, передусім малим та середнім суб’єктам господарювання АПК[3]. За приблизними підрахунками виділення цих коштів дасть змогу зробити кредити дешевими в обсязі 3,2 млрд грн та надати компенсацію понад 5 тис. суб’єктам господарювання АПК.

Незважаючи на зазначену державну допомогу, через надзвичайно високі відсоткові ставки за кредитами та низький рівень технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, останні змушені винаймати сторонні організації для повного або часткового забезпечення комплексу польових робіт та оплачувати їх послуги а після реалізації сільськогосподарської продукції чи безпосередньо шляхом передачі зернових культур фактично за собівартістю. Тому з метою зменшення навантаження на підприємства АПК під час сплати відсотків за користування кредитами змінами до Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» передбачено 300 млн грн на компенсацію витрат за відсотками.

Незважаючи на легкість і зручність механізму застосування, овердрафт – досить потужний інструмент поточного фінансування господарської діяльності. Він дає можливість сільськогосподарським підприємствам залучити додаткові кошти на розвиток, закуповувати більше товару та надавати відстрочку своїм контрагентам, надає запас ліквідності, який можна використовувати, коли немає можливості вилучати кошти з обороту.

Недоліком є те, що процентні ставки за користування овердрафтом для сільськогосподарських підприємств мають нестійкий характер та присутня тенденція до їх збільшення в розрізі даних позик як в національній, так і в деяких іноземних валютах. Але ми вважаємо, що ряд переваг, притаманних овердрафту, можуть значно спростити процес кредитування виробників сільськогосподарської продукції.

Ми вважаємо, що застосування різноманітних методів кредитування, зокрема овердрафту і державна підтримка кредитного забезпечення аграрних підприємств через здешевлення вартості кредитів можуть суттєво поліпшити доступ господарств до джерел кредитних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Новини незалежної асоціації банків України.[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nabu.com.ua/ukr/press_centr/news/94047/

2. Осипенко А.М. Овердрафт як інструмент для розвитку бізнесу в Україні[Електронний ресурс] / А. М. Осипенко // Управління розвитком .– 2013. – № 15. – С. 7–8.

3.Синявіна О.М. Сутність та класифікація овердрафту [Електронний ресурс] / О. М. Синявіна // Управління розвитком . – 2014. – № 7. – С. 130 – 133. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uproz_2014_7_52.pdf

Анна Кужелюк, *студентка*
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м.Луцьк
Науковий керівник: Шматковська Т. О., к.е.н., доцент

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗРАХУНКАМИ З КОНТРАГЕНТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Розрахунки з контрагентами є важливою складовою фінансово-економічної діяльності будь-якого підприємства. Вони нерозривно пов’язані з вхідними та вихідними грошовими потоками, які складають основу процесу забезпечення безперервної діяльності суб’єктів господарювання. Затягування строків отримання платежів та погашення зобов’язань приводить до сповільнення операційного циклу та зниження ділової активності підприємства. Крім того, вартість грошей з урахуванням фактора часу має тенденцію до зниження, що в свою чергу негативно впливає на їх купівельну спроможність і призводить до скорочення ресурсів підприємств.

Обов’язковою умовою досягнення контрольованості процесу розрахунків з постачальниками і підрядниками є автоматизація їх обліку, яка сприяє підвищенню його аналітичності та оперативності через вдосконалення інформаційного обміну й посилення вірогідності інформації.

Проблемі автоматизації бухгалтерського обліку приділяється багато уваги у вітчизняних науково-практичних та навчальних публікаціях. Праці С. Івахненкова, О. Волинця, О. Шатохіна та інших висвітлюють концептуальні теоретичні питання створення і функціонування комп'ютерних інформаційних систем обліку суб'єктів господарювання [1-3].

Засади ведення бухгалтерського обліку зобов'язань, у тому числі і обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками визначаються П(С)БО 11 „Зобов'язання"[4], а технологія обробки облікової інформації залежить від обраної на підприємстві форми бухгалтерського обліку. Основу управління діяльністю будь-якого господарюючого суб'єкта становлять інформаційні системи, склад яких залежить від виду його діяльності та розміру. На сучасному українському ринку фінансово-економічного програмного забезпечення для обробки облікової інформації пропонується ряд систем, проте більшість підприємств віддають перевагу програмі „1С: Підприємство".

Особливу увагу при виборі програмного забезпечення для підприємства слід приділити особливостям ведення обліку розрахунків з контрагентами. Ця ділянка обліку важлива в сформованій економічній ситуації, в якій необхідно своєчасно, оперативно реагувати на зміну кон'юнктури ринку. Вважаємо, що саме застосування інформаційних технологій допомагає забезпечити оперативне регулювання та реагування на швидкозмінні економічні умови. Отримання своєчасної інформації по розрахунках з постачальниками і підрядниками створює умови для здійснення оперативного та ретроспективного аналізу, проведення перспективного аналізу та прогнозування позикового капіталу для підвищення контролю на всіх рівнях і етапах, здійснення гнучкого виробничо-фінансового менеджменту, зменшення обсягу рутинних операцій, прискорення опрацювання даних первинних документів, відмова від користування типографськими бланками первинних документів і звітності. Порушення строків погашення зобов'язань призводить до їх накопичення та знецінення грошових коштів для кредиторів. Це негативно впливає на фінансовий стан підприємств. Автоматизація розрахункових процесів дозволяє підприємствам відобразити в обліку інформацію про утворення зобов'язань та погашення заборгованості за ними, вартість залучених фінансових ресурсів, дотримання терміну платежу та інше, вирішити задачу відображення в обліку ризиків зобов'язань та справедливої вартості створених джерел фінансування. Нові інформаційні технології в галузі бухгалтерського обліку відкривають значні можливості для керівників підприємств у процесі прийняття рішень. Програмне забезпечення дозволяє більш оперативно одержувати інформацію по усіх питаннях, пов'язаних із діяльністю підприємства, і своєчасно приймати управлінські рішення. Проте, незважаючи на значну кількість переваг автоматизації розрахункових процесів існують і певні їх недоліки. Насамперед, це необхідність високої кваліфікації кадрів, оскільки робота із ЕОМ вимагає знання не лише основ бухгалтерського обліку, а й програмного забезпечення. Крім того, це послаблення функції контролю, бо якщо у програмному забезпеченні не передбачити процедури виправлення помилок у документах, то облік у автоматизованому середовищі може перетворитися на гру в цифри.

Отже, незважаючи на окремі недоліки, впровадження автоматизованих систем ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, поліпшує не тільки якість облікових даних, а й забезпечує ефективність управління підприємством.

Список використаних джерел:

1. Волинець О. О. Характеристика системи аналітичного обліку зобов'язань та методика її удосконалення в умовах електронної обробки економічної інформації / О. О. Волинець // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – №5, Т.2. – С. 151-153.

2. Івахненков С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : навч. посіб., 4-те вид., випр./ С. В. Івахненков – К. : Знання-Прес, 2008. – 343 с.

3. Шатохін О. Облік та інформаційне забезпечення управління господарською діяльністю підприємств / О. Шатохін // Бухгалтерський облік та аудит – 2009.- № 10.

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 „Зобов'язання", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000р., № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua.

***Вікторія Лебідь**, аспірант*
ДВНЗ «Вінницький національний аграрний університет», м. Вінниця
Науковий керівник: Прутська Олена Олексіївна, д.е.н., професор

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Сьогодні гостро стоїть проблема забезпечення на достатньому рівні фінансовими ресурсами підприємств аграрного виробництва, особливо в нинішніх умовах нестабільної фінансово-економічної та політичної ситуації в країні, а також гострої конкуренції, пошуку нових ринків збуту продукції аграрного виробництва тощо. Створення ефективної системи фінансового забезпечення є необхідним та важливим етапом на шляху модернізації функціонування аграрної економіки.

Нинішня ситуація у сфері фінансово-кредитного забезпечення аграрного виробництва вказує на необхідність трансформації його механізмів та пошуку нових інструментів, адекватних існуючий ситуації.

Найбільш важливою складовою фінансового забезпечення аграрного виробництва є наявність власних фінансових ресурсів та можливість доступу до зовнішніх джерел їх формування. Основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів підприємств залишається чистий доход (виручка) від реалізації продукції. В останні роки цей показник мав тенденцію до зростання. Так, у 2013 р. його консолідований обсяг становив 133,42 млрд. грн., що майже вдвічі більше, ніж у 2010 р. (81,2 млрд. грн.) та на 1,22 млрд. грн. більше ніж у попередньому (132,2 млрд. грн.) [2].

Другим по значимості джерелом формування фінансових ресурсів вітчизняного аграрного виробництва є кредити банків. Їх обсяг у 2014 р. наближається до рівня 2010 р. і становить 10,9 млрд. грн. У часовій структурі кредитів, що залучені підприємствами аграрного виробництва, збільшилася частка короткострокових на 11,4 % (найбільший їх обсяг в 2011 р. – 10,3 млрд. грн.), на 42,9 % - середньострокових (найбільший їх обсяг в 2011 р. – 2,8 млрд.

грн.), тоді як довгострокові зменшилися на 35,3 % (найбільший їх обсяг в 2013р. – 3,0 млрд. грн.) [5].

Для ефективного управління формуванням та використанням фінансових ресурсів підприємств аграрного виробництва структуризацію фінансово-кредитного механізму доцільно здійснювати з позиції його поділу на локальні механізми: самоокупності; фінансової відповідальності; самофінансування; змішаного фінансування; державної фінансової підтримки; пільгового оподаткування; комплексної оцінки, аналізу та інтерпретації отриманих результатів; планування; контролю та моніторингу економічних процесів; розподілу ресурсів, витрат та результатів; ціноутворення; управління ризиком; страхування [4]. Використання кожного із зазначених механізмів спрямоване на забезпечення отримання позитивних чистих грошових потоків, що розширюють базу формування фінансових ресурсів, тобто покращує умов доступу до різних їх джерел.

Підвищення ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємства не можливе без цілеспрямовано сформованої системи управління цими процесами, яка адекватна зовнішнім умовам і внутрішньому стану її функціонування та опирається на сучасну теоретико-методологічну і методичну базу. Методологія управління фінансовими ресурсами має включати: визначення її концептуальних засад, тобто об’єктивна необхідність, етапність створення, інтегрованість із загальною системою управління, орієнтація на стратегічні цілі розвитку системи, системний підхід до її формування тощо; використання фінансового та локальних механізмів управління в процесі формування та використання фінансових ресурсів; розробку алгоритму управління формуванням та використанням фінансових ресурсів; відбір та класифікацію чинників, що впливають на прийняття управлінських рішень у сфері формування та використання фінансових ресурсів; обґрунтування методичних підходів до оптимізації структури джерел формування фінансових ресурсів з урахуванням особливостей фінансової діяльності підприємств аграрного виробництва; розробку моделі розподілу фінансових ресурсів за окремими напрямами їх використання; методику прийняття управлінських рішень щодо формування та використання фінансових ресурсів в умовах невизначеності [3] .

Формуванню ефективного фінансово-кредитного механізму підприємств аграрного виробництва в контексті забезпечення сталого економічного розвитку передує вирішення певного кола питань, найбільш суттєвими серед яких є: визначення потреби у фінансових ресурсах для забезпечення перспективних виробничих й інвестиційних програм підприємства та домінуючих джерел їх формування; прогнозування основних тенденції динаміки зовнішнього фінансового оточення, оцінка можливого впливу на темпи розширеного відтворення регулятивних інструментів фінансово-кредитної політики держави; прогнозування реакції та адекватних змін фінансової стратегії, принципів і методів фінансування розширеного відтворення, розвитку фінансового потенціалу для забезпечення фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності; аналіз тенденцій та

закономірностей економічного розвитку, встановлення домінантних причин та наслідків можливих дисбалансів динаміки фінансових показників, а також їх якісного й кількісного впливу на процес розширеного відтворення конкретного підприємства [4].

Для підвищення ефективності функціонування аграрного виробництва необхідна трансформація діючого фінансово-кредитного механізму та розширення інструментарію впливу на фінансові процеси у аграрному секторі економіки.

Список використаних джерел:

1. Дем'яненко М.Я. Організаційно-економічний механізм кредитування аграрних підприємств / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. - 2008. - № 3. - С. 25-31.

2. Матеріали офіційного сайту Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minagro.gov.ua/node/17529

3. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення доходності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 19–37.

4. Стецюк П.А. Фінансово-кредитний механізм аграрного розвитку / П.А. Стецюк // Економічні науки – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 11 (41). Ч. 2. – 2014.- С. 348-357.

5. Щодо процентної політики Національного банку України [Електронний ресурс]: офіційне інтернет-представництво/Національний банк України. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=8F15BB8E6A6756E28FB8F531716B2922?art_id=84456&showTitle=true.

***Наталя Лобода**, к.е.н.,*
доцент кафедри обліку і аудиту
***Марія Шкарпінець,** магістрант*
Львівський національний університет ім. І.Франка, м. Львів

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРОБЛЕМИ, НАПРЯМИ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

В умовах жорсткої сучасної конкурентної боротьби на зовнішньому та внутрішньому ринках для вітчизняного підприємства особливої актуальності набуває питання власного інвестиційно-інноваційного розвитку, оскільки він впливає на рівень ефективності діяльності кожної інституційної одиниці.

Інвестиційні та інноваційні процеси слід розглядати не окремо, а в комплексі, що призводить до необхідності побудови інноваційно-інвестиційної моделі, яка поєднує інвестиційні та інноваційні принципи, методи та механізми реалізації, критерії прийняття інноваційно-інвестиційних рішень.

Інвестиційно-інноваційний розвиток підприємств України повинен базуватися на: активній участі держави задля підтримки сталості інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств; визначенні пріоритетних галузей для зовнішнього і внутрішнього інвестування; обранні ефективної довготривалої стратегії економічного зростання підприємства; ефективному моніторингу ринку, вивченню конкурентного середовища; ресурсозабезпеченості підприємства [3].

Інноваційна діяльність та рівень науково-технологічного розвитку визначають соціально-економічні можливості країни та зумовлюють еволюцію в цілому. Інвестиційно-інноваційна стратегія представляє собою довгострокову програму з формування інноваційних переваг, що відображаються у позитивних якісних змінах в результаті реалізації інвестиційних процесів. Пріоритетним завданням інвестиційно-інноваційної стратегії України є підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Необхідність організації інноваційної підприємницької діяльності обумовлена: потребами підвищення техніко-технологічного рівня виробництва; збільшенням затрат і погіршенням економічних показників підприємств; швидким моральним старінням техніки і технології; визначаючою роллю науки і підвищення ефективності розробки і впровадження нової техніки; важливістю і економічною доцільністю посилення інтенсивних факторів розвитку виробництва, на основі використання досягнень науково-технічного прогресу у всіх сферах економічної діяльності; потребами істотного скорочення строків створення і освоєння нової техніки; важливістю розвитку масової творчості винахідників і раціоналізаторів та використання їх пропозицій [2].

На практиці виділяють три основних види інноваційної підприємницької діяльності: інноваційна діяльність в сфері техніко-технологічного забезпечення виробництва; інноваційна діяльність в сфері збільшення виробництва, підвищення якості і здешевлення продукції; інноваційна діяльність в сфері соціальної політики.

Важливо дотримуватися принципів економіки країн «золотого мільярду», яких є лише три. Перший – переважно внутрішнє споживання. Країни «золотого мільярду» від 60 до 80% продукції продають на внутрішньому ринку. Лише 25 років тому Україна мала таку пропорцію. Ми виплавляли 55 мільйонів тон сталі і всю її споживали в Україні. Робили 55 тисяч тракторів ХТЗ і 40 тисяч споживали самі, робили 120 тис. тракторних двигунів і 90 тис. споживали в Україні. А перед кризою ми зробили 40 млн тон сталі і лише 6 продали в Україні. Другий принцип – індустріалізація. Слід відбудувати самодостатню економіку із збалансованою галузевою пірамідою: АПК – добувна – переробка – машинобудування – хай-тек. І, нарешті, третій принцип – корпоратизація. Могутність сучасної країни – в її корпораціях. Поки вони ще є [4].

У країнах ЄС більше двох третин (68%) новацій та нових технологій впроваджуються у бізнес сфері, при цьому, більш, ніж половина (55,4%) від усього обсягу капіталовкладень у дослідження та наукові розробки здійснює власне бізнес.

Інвестування в інновації мають свою специфіку в кожній країні та визначаються державною інноваційною політикою. Розвинуті країни світу намагаються забезпечити наукоємність ВВП на рівні 3%. Співвідношення витрат на дослідження та наукові розробки до валового внутрішнього продукту у 2015 р. складали у США - 2,89%, Японії – 3,6%, країнах ЄС в цілому – 3 %. Серед європейських країн найвищий даний показник у Швеції – 3,52% та Фінляндії – 3,97. В Україні цей показник становить 0,92% [5].

Практика підприємницької діяльності у будь-якій формі включає в себе елементи інноваційного процесу. В сучасних умовах підвищується значення інноваційного підприємництва як процесу створення та комерційного використання техніко-технологічних нововведень. Для збереження економічного зростання за допомогою інноваційного підприємництва необхідно перейти від «інсайдерської» економіки, яку формують великі фінансово-промислові групи, до відкритої економіки, що характеризується верховенством права, законністю і прозорістю [1].

Проблеми інвестійно-інноваційного розвитку підприємств в умовах сучасної економіки країни потребують негайного вирішення. Підприємства за умов структурних і функціональних змін економіки завдяки інвестуванню в інноваційну діяльність можуть досягти високих економічних показників, зокрема зростання прибутку та збільшення обсягу виробництва продукції.

Слід зазначити, що реалізація інвестиційно-інноваційної стратегії забезпечить зміни у динаміці та структурі інвестиційних та інноваційних процесів, а також призведе до змін мотивації та критеріїв прийняття управлінських рішень. Реалізація інвестиційно-інноваційної стратегії дозволить системно вирішувати проблеми, що пов‘язані зі зміною підходів до інвестиційного забезпечення інноваційних процесів, а також визначати доцільність інвестування в інноваційні проекти на основі дослідження динаміки попиту на інновації, який є зростаючим в умовах розвитку інформаційної економіки.

Список використаних джерел:

1.Гончарова М.Л. Інноваційно-інвестиційна модель розвитку підприємств цукробурякового підкомплексу. // Вісник Сумського національного аграрного університету: науково-методичний журнал. - Вип. 8/2 (32), 2008. – С. 66-72.

2. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : [монографія] / З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева, О.С. Саєнко. – К.: Знання України, 2011. – 299 с.

3. Реформування економіки України: стан та перспективи [Текст]: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (25-26 листопада 2010 р.) / [голова редкол. О. О. Єранкін]. - К. : МІБО КНЕУ, 2010. - 316 с.

4. Офіційний сайт Державного комітету статистики // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

5. Official site of European Commission /R&D in Stuttgart // [Електронний ресурс] . - Режим доступу до сайту: http://cordis.europa.eu/stuttgart/rd_en.html

***Інна Мілаш**, к.е.н., доцент*
професор кафедри прикладної економіки та інформаційних систем
***Андрій Красноусов**, к.е.н.,*
доцент кафедри маркетингу і комерційної діяльності
Харківський державний університет харчування та торгівлі, м. Харків

ВИМОГИ ДО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

На сучасному етапі розвитку економіки України все більшого значення для підприємств набуває проблема забезпечення їх конкурентоспроможності. При цьому на передній план виходить конкуренція в методах управління.

Основними проблемами забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств є недостатній розвиток стратегічного управління і низька якість управління витратами. При цьому стратегічне управління витратами є одним з найважливіших питань економіки, оскільки від нього залежить зміцнення позицій підприємства на ринку і послідовне досягнення цілей його діяльності.

Кількість збиткових підприємств свідчить про існування проблеми стратегічного управління витратами, вирішення якої забезпечує мінімальний рівень витрат і підвищує обґрунтованість стратегічних рішень. З цією метою нами обґрунтовано вимоги до стратегічного управління витратами, що забезпечують його дієвість, і, відповідно, дозволяють забезпечити стабільне функціонування підприємства.

1. Вимога підтримки. Стратегічне управління витратами підприємства повинно забезпечувати підтримку при ухваленні й виконанні стратегічних рішень. У зв'язку з цим для формулювання стратегічних цілей управління витратами підприємств необхідно використовувати кількісні показники з метою забезпечення реальної можливості визначати міру досягнення стратегічних цілей й виявляти та аналізувати причини можливих відхилень.

2. Вимога актуальності. Стратегічне управління витратами не повинно займатися відображенням тільки фактів господарської діяльності підприємств, що раніше відбулися. Воно повинно надавати в потрібний час необхідну інформацію, що проаналізована в розрізі стратегічного управління.

3. Вимога релевантності. Стратегічне управління витратами повинно забезпечувати керівництво тільки значимою інформацією, яка повинна представлятися в легкій для розуміння формі. Крім того, надана інформація повинна бути значимою для ухвалення стратегічного рішення.

4. Вимога достатності. Стратегічне управління витратами повинно закривати комунікаційні проломи, які можуть виникнути в процесі передачі інформації між бухгалтерією, фінансовими службами та іншими підрозділами підприємства. Це допоможе приймати найбільш оптимальні для підприємства стратегічні рішення.

5. Вимога зовнішнього аналізу. Стратегічне управління витратами повинно використовувати показники, що є балансом між зовнішніми звітними даними і внутрішніми характеристиками найбільш значущих бізнес-процесів.

6. Вимога багатокритеріальності. Стратегічне управління витратами повинно включати можливість спільного аналізу фінансових і нефінансових показників ефективності діяльності підприємства. Система показників економічної ефективності повинна охоплювати всі фактори, які надають впливу на кінцеві фінансові результати, до яких прагне підприємство.

7. Вимога вибору рішення. Стратегічне управління витратами повинно допомагати у визначенні типів рішень. Загальну умову можна сформулювати так: необхідна інформація має бути доставлена користувачам у потрібний час, що є неодмінною умовою ухвалення правильного рішення. Однак, складність полягає в тому, що стратегічні рішення переважно є унікальними, у зв'язку з чим не завжди можна завчасно визначити, яка саме інформація необхідна для забезпечення ухвалення конкретного рішення.

8. Вимога контролю. Стратегічне управління витратами повинно допомагати контролювати й оцінювати реалізацію стратегії підприємства. Ця вимога має на увазі вибір відповідних показників ефективності діяльності підприємства. Система стратегічного управління повинна допомагати контролювати впровадження стратегії управління витратами на підприємстві. У зв'язку з цим для забезпечення дієвого контролю на підприємстві необхідно розробити систему витратних показників, яка дозволить здійснювати дану процедуру з максимальною результативністю.

9. Вимога стратегічного підходу. Використання методів повинно носити стратегічний відтінок. У зв'язку з чим можна здійснювати аналіз як результативності діяльності підприємства в цілому, так і відносної ефективності обслуговування різних груп покупців при застосуванні альтернативного методу продажу.

10. Вимога виділення дискреційних витрат. У стратегічному управлінні витрати підприємства повинні бути розподіленими на погоджені (або обов'язкові) та дискреційні (тобто витрати, що здійснюються на розсуд керівництва). Дискреційні витрати – це витрати, розмір яких визначає керівництво підприємства, і які не мають прямого зв'язку зі змінами його поточної діяльності. Рішення щодо величини дискреційних витрат ухвалюються співробітниками підприємства, які відповідають за складання стратегічного плану. До дискреційних витрат, зазвичай, відносять витрати на маркетинг, дослідження, навчання і т. п. Дискреційні витрати також мають назву регульованих витрат або стратегічних витрат. Погоджені або обов'язкові витрати підприємства є результатом рішень, що ухвалені в минулому, і не можуть бути скасовані в короткостроковому періоді. Отже, для ухвалення стратегічних рішень підприємство повинно сфокусуватися на управлінні дискреційними витратами.

Всі перелічені вище вимоги призводять до необхідності перегляду стратегічного управління витратами на підприємстві. Виходячи із змісту стратегічного управління витратами, принципів і вимог до нього можна зробити висновок, що стратегічне управління витратами є досить ємким напрямом, який вміщує в собі значну кількість різноманітних інструментів.

Остап Немелівський, *аспірант*
ВНЗ "Львівська Комерційна Академія", м. Львів
Науковий керівник: Барна М. Ю., к.е.н., доцент

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Туризм в Україні – це активний засіб пізнання навколишнього світу, формування світогляду, підвищення рівня знань, естетичних і культурних смаків громадян та гостей України, особливо школярів і студентської молоді. На державному обліку історико-культурних ресурсів в Україні перебуває понад 130 тис. пам'яток, з них: 57 206 - пам'ятки археології (418 з яких

національного значення), 51 364 - пам'ятки історії (142 національного значення), 5926 - монументального мистецтва (44 національного значення), 16 293 - пам'ятки архітектури, містобудування, садового паркового мистецтва та ландшафтні (3 541 національного значення). До 70% об'єктів культурної спадщини перебуває в незадовільному стані (кожний десятий об'єкт в аварійному стані) та потребує проведення робіт з реставрації або реконструкції, облаштування територій та об'єктів, для туристичних відвідувань [1].

Досить низький рівень розвитку культурно-пізнавального туризму спричинений відсутністю нормативно-правового забезпечення питань використання культурної спадщини в туризмі, обмеженою транспортною доступністю більшості об'єктів, малою інформованістю про об'єкт, занедбаним станом культурної спадщини, не підготовленістю до належного вигляду музейних експозицій та прилеглих територій [2].

Брак висококваліфікованих фахівців, реставраторів та персоналу управління, суттєво ускладнює належне використання об'єктів культурної спадщини.

На сьогоднішній день є ряд проблем та негативних факторів, які впливають на ситуацію у сфері туризму в Україні: низький рівень регулювання, що здійснюють органи у сфері туризму для соціально-економічного розвитку держави; зруйнована система соціального туризму, практичною недоступністю туризму для малозабезпечених верств населення, дітей, молоді, осіб похилого віку та з особливими потребами; відсутність належного планування та прогнозування розвитку туризму, параметрів туристичного потоку до наявних ресурсних можливостей; недосконаліть організаційно-економічних механізмів реалізації державної політики у сфері туризму, а також слабкою міжвідомчою координацією та взаємодією між органами влади та місцевого самоврядування; відсутність єдиної комплексної системи управління туристичними ресурсами країни.

Створення позитивного образу України та її туристичних об'єктів повинно стати частиною загальної стратегії розвитку туризму.

Головними векторами розвитку туризму в Україні є: - забезпечення загально-держаної підтримки, з залученням як державних такі і інших форм власності підприємств; - створення розвиненої туристичної інфраструктури, для надання більш різноманітних та якісних послуг туристам; - формування конкурентоспроможного національного туристичного продукту на внутрішньому та міжнародному ринках на основі раціонального використання туристичних ресурсів, збереження історико-культурних надбань та етнічних особливостей українського народу; - розвиток інформаційно-рекламної діяльності; - поліпшення правових, організаційних та соціально-економічних засад в реалізації державної політики України у сфері туризму і діяльності курортів в умовах глобалізації та євроінтеграції суспільних процесів.

Незважаючи на складну економіко-політичну ситуацію в країні, зменшення доходів населення, зниження інтенсивності в'їздного туризму в окремі регіони України, країна яка має велику кількість історико-культурних пам'яток архітектури однозначно вирізняється високим потенціалом розвитку

туризму. А саме розвиток цієї галузі дасть можливість щорічно поповнювати надходження до бюджету країни, а також розвивати інші види підприємницької діяльності. Подорожі, мистецтво, культура та відпочинок стануть основними елементами вільного часу людини.

Список використаних джерел:

1. Кузьмук О. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності [Електронний ресурс] / О. Кузьмук. – Режим доступу: // http://tourlib.net /statti_ukr/kuzmuk.htm;

2. Хлопяк С. В. Управління туристичною галуззю: стан та перспективи // Регіональні перспективи. – 2000. – № 2-3. – С. 346.

Новикова Інна, *к.е.н., ст.викладач,*
Пригара Ірина, *к.е.н., викладач,*
Шосткинський інститут Сумського державного університету, м. Шостка

УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ З ВИКОРИСТАННЯМ ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

Використання широко розповсюдженої традиційної системи оцінки ефективності управління фінансовою діяльністю підприємства, яка ґрунтується на використанні ресурсного підходу, а також рентабельності діяльності не дозволяє адекватно оцінювати якість управління в перспективі.

Сучасна економічна ситуація, яка характеризується динамізмом та глобалізацією, потребує і нових підходів до оцінки ефективності управління діяльністю підприємства та розробки нових методик, які враховують вплив зміни зовнішнього середовища та довгострокові наслідки управлінських рішень, які приймаються.

Система оцінки ефективності управління підприємством на основі вартісного аналізу дозволяє приймати до уваги вплив зовнішніх факторів і визначати з прийнятною точністю результат діяльності підприємства в перспективі. Вартісне мисленні як основа ефективного управління передбачає, що менеджери вищої ланки керуються стратегічною метою діяльності – зростання вартості підприємства. Їх дії повинні бути обґрунтовані, підкріплені результатами наукових досліджень та носити індивідуальний характер, що обумовлюється особливістю виробництва кожної галузі.

Управління ефективністю, яке засноване на вартісному підході, повинно здійснюватися безперервно, бути доступним для розуміння кожним виконавцем та неодмінно приносити позитивний результат.

В нашій державі, на відміну від держав з розвиненою економікою, вартісне мислення не є домінуючим. Найчастіше на вітчизняних підприємствах управління ефективністю господарської діяльності відбувається з позицій інтересів менеджменту підприємства, а оцінка результатів господарювання проводиться за традиційними показниками ефективності.

Методика управління ефективністю діяльності підприємств передбачає удосконалення процесу управління ефективністю на основі вартісно-орієнтованого підходу. Це має сприяти захисту інтересів акціонерів, зростанню

їх доходів, підвищенню обсягів виробництва та зміцнення конкурентоспроможності підприємства.

Основними постулатами управління ефективністю на основі вартісно-орієнтованого підходу є [1]: максимізація вартості підприємства є головною метою стратегічного управління; саме приріст вартості підприємства має бути головним критерієм ефективності управління; вартість пов’язана з грошовими потоками, які генерує виробництво.

Управління ефективністю на підприємствах повинно включати комплекс послідовних дій і конкретних заходів щодо розробки стратегії управління, забезпечення інформаційної бази та внутрішнього обміну даними, визначення вартості підприємства на основі обґрунтованих критеріїв, з’ясування впливу ключових зовнішніх та внутрішніх факторів на показник економічної доданої вартості підприємства та застосування методу сценаріїв для вироблення оптимального сценарію розвитку підприємства в майбутньому.

Розроблений алгоритм процесу управління ефективністю діяльністю підприємства на основі вартісно-орієнтованого підходу повинен включати взаємопов’язані між собою етапи, що мають послідовний і логічний характер і націлені на покращення результатів господарювання в майбутньому. Кожен етап повинен бути пов'язаний з системою бюджетування, фінансового аналізу, бухгалтерського та управлінського обліку. Коли управління підприємством буде направлено на управління вартістю цієї компанії це дозволить обґрунтовано приймати рішення: про необхідність змін у складі активів підприємства; про доцільність участі в капіталі інших компаній; про ефективність нових напрямків діяльності; про характер динаміки вартості майна підприємства і компанії в цілому з урахуванням стратегічних і оперативних цілей управління, і т.інш. [2]

При такому підході нівелюються класичні протиріччя менеджменту, що забезпечує життєздатність та високу конкурентоспроможність підприємства.

Список використаних джерел:

1. Самбурский А. М. Анализ современных концепций управления стоимостью промышленного предприятия / А. М. Самбурский, М. Я. Ходорковский // Экономика региона. – 2006. – №2. – С. 96-107.

2. Концептуальні засади управління підприємством як економічною системою: монографія: / [В.О.Коюда, Т.І.Лепейко, С.К.Потьомкін та інш.] ; заг.ред. Віра Олексіївна Коюда. – Х. : ХНЕУ, 2007. – 415 с.

Маріанна Пауш, *аспірантка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Чубарь О.Г., к.е.н., доцент

РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ: ДОСВІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Мале підприємництво відіграє дуже важливу роль в економіці, його розвиток впливає на економічний розвиток, на створення нових робочих місць, на насичення ринку товарами, тобто вирішує багато економічних, соціальних і інших проблем. Проте саме малі підприємства найчастіше стикаються з

проблемами ринкової економіки. Часто вони мають труднощі із залучення капіталів або кредитів, особливо на початкових етапах свого функціонування. Їх ресурси обмежені, а отже, зменшується їх доступ до нових технологій та інновацій. При цьому неабияке значення відіграє інедостатня кваліфікація багатьох бізнесменів та небажання делегвати управлінські функції більш кваліфікованим партнерам. Все це умовлєю існування у державах ЄС розвиненої систему захисту інтересів малого бізнесу з боку як державних, так і недержавних корпоративних структур.

Розглянемо детально систему підтримки малого підприємництва Великобританії. Так як більше 99,0% усіх суб'єктів господарювання – малі підприємства, то економічна політика королівства щодо їх розвитку спрямована на: активізацію процесів створення і розвитку нових підприємств; формування і розвиток підприємницької культури, розвиток професійних якостей підприємців і їх комерційне використання; полегшення доступу до фінансових ресурсів; активізацію процесів розвитку підприємництва у відсталих регіонах та окремих соціальних групах; популяризацію послуг, що надаються держслужбами; розробку і реалізацію ефективних заходів регулювання підприємницької діяльності; активізацію досліджень ринків малого і середнього бізнесу [2].

У Великобританії проблемами малого і середнього бізнесу займається головним чином Конфедерація британської промисловості – неприбуткова організація, яка має регіональні представництва на території всього королівства. У структурі Конфедерації є спеціальні підрозділи, що займаються лобіюванням інтересів малого бізнесу в уряді та його проблемами у сфері економічної політики, оподаткування, трудового законодавства, конкурентного середовища та промислових стандартів. З 250тис. членів Конфедерації 90% - підприємства алого та середнього бізнесу. Також у Великобританії функціонує Федерація малого бізнесу (ФМБ), яка забезпечує своїм членам податкову, юридичну допомогу, доступ до інформаційної бази, дає індивідуальні практичні поради в сфері охорони здоров'я і емоційну підтримку. ФМБ посприяла створенню єдиної електронної бази державних контрактів «The Contracts Finder», що є абсолютно безкоштовною для малих підприємств і обов'язковою для всіх державних відомств.

Допомогу малому бізнесу на регіональному рівні надають різноманітні регіональні і місцеві органи. До 2012 року в Англії діяло близько 200 організацій Business Links, створених Міністерством торгівлі і промисловості. Їх функції були дуже широкі – від консультативної допомоги підприємцям і різних форм підготовки і перекваліфікації кадрів до лобіювання інтересів малого і середнього бізнесу в парламенті і проведення арбітражних судів [8]. Ці організації координували свою роботу і фінансувались Агенціями регіонального розвитку (АРР), що надавали прямі гранти інноваційним компаніям, послуги в сфері інфраструктури, консультації, інтернет-послуги, офісні приміщення, організовували зустрічі з представниками регіональної влади [4].

АРР створювались з ініціативи уряду Великобританії та перебували під його впливом. Проте, вони не справились зі своєю основним завданням – ліквідацією диспропорцій між регіонами, в результаті чого в країні відбувалось зміцнення одних регіонів за рахунок інших, а не підтягування відсталих території до рівня більш розвинутих. Тому у 2012 році Великобританія змінила свою політику щодо розвитку територій, в результаті чого усі агенції регіонального розвитку були ліквідовані, а новою моделлю стало «партнерство місцевих підприємств» (Local Enterprise Partnership (LEP) – добровільне об'єднання ділових кіл і представників місцевої влади. Відтепер Міністерство у справах громад і місцевого самоврядування робить акцент на посиленні ролі приватного сектору у прийнятті рішень про заходи щодо підтримання і стимулювання економічного зростання на місцях. Уряд дає місцевим радам більше влади для вирішення як витратити державні кошти на своїй території для максимального задоволення потреб місцевого населення. Водночас він допомагає переконатись, що платники муніципального податку отримають оптимальне співвідношення ціни і якості, роблячи місцеві ради більш прозорими і підзвітними [1].

На території Англії було створено 24 підприємницькі зони, в яких підприємці можуть скористатись різноманітними податковими пільгами і спрощеннями. Наприклад, 100-відсотковою знижкою з місцевого податку на майно малого бізнесу, пільговими нормами пришвидшеної амортизації з інвестицій в машини й устаткування, канікулами орендної плати, списанням податку на прибуток в обмін на інвестиції, фінансуванням розвитку підприємств, спрощеними дозвільними процедурами, допомогою на запуск офісу (офісні меблі, обладнання, компенсація декількох місяців орендної плати). В багатьох зонах підприємства заохочують об'єднуватись в кластери навколо центрів передового досвіду в таких сферах як фінансові послуги, біонауки, цифрова та творча індустрія, передова техніка, автомобільні та поновлювальні джерела енергії, що дозволяє збільшити продажі і скоротити витрати на дистрибуцію. Окрім того, підприємці можуть розраховувати на розвинену інфраструктуру: надшвидкісний широкосмуговий зв'язок, легкий доступ до автомагістралей, залізниць, аеропортів, портів [6].

Ще одним нововведенням є створення університетсько- підприємницьких зон – специфічних географічних районів, що ґрунтуються на взаємодії партнерств місцевих підприємств, університетів та інших зацікавлених сторін. Їх основною метою є активізація участі університетів у місцевому розвитку, стимулювання побудови бізнес-простору та бізнес-інкубаторів, що зможуть прийняти нові високотехнологічні підприємства на ранніх стадіях їх розвитку, які в подальшому ділитимуться експертними знаннями в університетах, зумовлюючи їх ріст та процвітання.

Також важливим фактором стимулювання розвитку малого підприємництва є надзвичайно потужна система онлайн-ресурсів, які надають консультації на всіх етапах розвитку підприємства – від пошуку джерел фінансування залежно від локальної складової до підключення до

електромереж та обміну досвідом між успішними досвідченими компаніями і компаніями-початківцями (менторство).

Потужним джерелом фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва є система банківського кредитування. Для прикладу, існує програма, за якої проценти за кредитом на суму 5–100 тис. фунтів, що надається на 5 років, становлять 15–17% і стягуються не з суми кредиту, а з річного обороту фірми. Також надзвичайно розвинутою є система державного гарантування кредитів (поширюється на 70–80,0 % позик, що надаються малому бізнесу) [5].

У 2012 році було створено Діловий банк Великобританії, основним напрямком роботи якого є управління урядовими програмами, що сприяють доступу малих підприємств до джерел фінансування. Тільки за 2014 рік за його сприяння було надано 660 млн фунтів позик і інвестицій суб'єктам малого підприємництва, що на 73,0 % більше, ніж у 2013 році [3].

Використання передового досвіду в сфері управління підприємництвом на регіональному рівні дозволить Україні вийти на якісно новий рівень розвитку. Саме тому в українській практиці можуть використовуватись такі заходи, як: визнання розвитку малого підприємництва однією з найпріоритетніших цілей національного і регіонального розвитку; участь представників малого підприємництва у прийнятті рішень на всіх рівнях; допомога малому підприємництву в отриманні державних замовлень; підтримка суб'єктів малого підприємництва у сфері досліджень та інновацій, сприяння співпраці між підприємствами та науково-дослідними інститутами регіону; популяризація мережі Інтернет з подальшим наданням послуг і консультацій в режимі он-лайн, а також впровадження інтерактивних методів стимулювання розвитку підприємництва : вебінари, менторство, інформаційні портали; розвиток підприємницької культури і контроль за підготовкою кадрів, забезпечення доступної і ефективної системи навчання і перекваліфікації підприємців; створення в регіонах матеріально-технічних умов для ведення бізнесу : бізнес-інкубатори тощо; полегшення доступу до джерел фінансування та популяризація інформації, щодо проектів, що фінансуються ЄС (наприклад, «Гармонізація систем конкуренції та державних закупівель України зі стандартами ЄС» (2013–2016), «Підтримка політики регіонального розвитку України» (2013–2016) тощо).

Список використаних джерел:

1. Деревенько О.А. Міжнародний досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва. / О.А. Деревенько // Оконміка. Проблеми підприємництва. – 2012. - №5. – С. 95-97.

2. Заярна Н.М. Міжнародний досвід підтримки малого бізнесу та сучасні українські реалії. / Н.М. Заярна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.1. – С. 198-201.

3. Ольвінська Ю.О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу. [Електронний ресурс] / Державне управління: удосконалення і розвиток. – Режим доступу : http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=814

4. Промислова політика: порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України і Acquis communautaire Європейського Союзу [Електронний ресурс] /

Державний департамент з питань адаптації законодавства Мін'юсту України. – Київ, 2009. – Режим доступу: www.minjust.gov.ua/file/23505

5. Уланова М. Малый бизнес по-английски [Електронний ресурс] / М.Уланова // EXRUS.eu. – 2011. – №73. – Режим доступу: http://ru.exrus.euMALYY-BIZNYeS-PO-ANGLIYSKI-id4dc7f5636ccc19bb31000047

6. About enterprise Zone [Електронний ресурс] / Офіційний сайт уряду Великобританії. – Режим доступу: http://enterprisezones. communities.gov.uk/about-enterprise-zones.

***Оксана Полінкевич**, д.е.н., доцент,*
завідувач кафедри економіки та безпеки підприємства
Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки, м. Луцьк

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕІНЖИНІРИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Реінжиніринг бізнес-процесів передбачає фундаментальне переосмислення й радикальне перепроектування процесів для досягнення різких, стрибкоподібних поліпшень головних теперішніх показників діяльності компанії, таких як вартість, якість, сервіс і темпи [3]. Він використовується тоді, коли необхідно прийняти обґрунтоване рішення про реорганізацію діяльності, радикальні перетворення, реструктуризацію бізнесу, заміну діючих структур управління на нові. Для цього залучається консалтинг, що ґрунтується на минулому досвіді, судженнях фахівців, готових апробованих рішеннях, аналогіях, евристичних оцінках, зіставленні думок. Однак можна використовувати й альтернативний шлях, яким є інженерна діяльність, що гарантує одержання результату за умови дотримання правил і методик застосування інструментів реінжинірингу з повнотою виконання пропонованих рішень і оцінки їхньої якості.

Можна виділити три типи підприємств, для яких реінжиніринг необхідний і доцільний [1, с. 578].

Перший тип – підприємства, що перебувають на грані краху у зв'язку з тим, що ціни на товари помітно вищі і / або їхня якість (сервіс) помітно нижчі, ніж у конкурентів. Якщо ці суб'єкти господарювання не здійснять рішучих кроків, то вони неминуче збанкрутують.

Другий тип – підприємства, які не мають ускладнень зараз, але передбачають їх виникнення, пов'язаних, наприклад, з появою нових конкурентів, зміною вимог клієнтів чи економічного оточення тощо.

Третій тип – підприємства, які не мають ускладнень зараз і не прогнозують їх у найближчому майбутньому. Це підприємства-лідери, які проводять агресивну маркетингову політику, не задовольняються стабільним поточним станом і хочуть за допомогою реінжинірингу домогтися кращого. Завдання реінжинірингу аналогічні завданням інновації: освоєння нововведень для забезпечення конкурентоспроможності продукції й в остаточному підсумку – добробуту підприємства [2]. Очевидно, що наведені вище можливі варіанти поліпшення функціонування підприємств розглянуто досить невпорядковано, і напрями удосконалення бізнес-процесів залишаються невизначеними, тому

доцільно їх доповнити й упорядкувати (рис. 1).

Отже, як видно з рис. 1, реінжиніринг є більш радикальним напрямом удосконалення бізнес-процесів, ніж перепроектування. Останнє передує реінжинірингу і визначає необхідність його застосування за умови, що не досягнуто запланованих результатів.

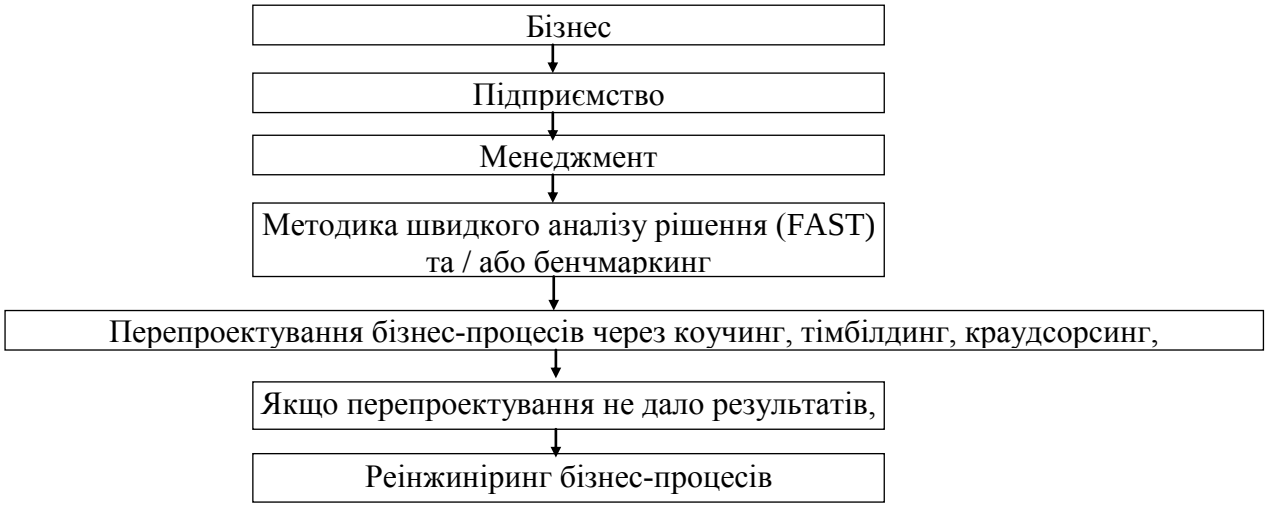

Рис.1. Послідовність та ієрархія підходів до удосконалення бізнес-процесів*

** Узагальнено автором на основі [4]*

Кожний із запропонованих типів підприємств може вибрати власні стратегії фінансового забезпечення реінжинірингу бізнес-процесів промислових підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Система фінансового забезпечення реінжинірингу бізнес-процесів промислових підприємств*

Тип підприємства	Інструменти фінансування	Методи фінансування	Форми фінансування	Фінансові важелі впливу
Підприємства, що перебувають на грані краху у зв'язку з тим, що ціни на товари помітно вищі і / або їхня якість (сервіс) помітно нижчі, ніж у конкурентів	податки та збори, види цін, грошовий капітал, фінансові ресурси, стимули, санкції, цінні папери, валюта, грошові зобов'язання	система розрахунків, матеріальне стимулювання, страхування, фондоутворення, оренда, лізинг, факторинг	фінансування при заснуванні підприємства, санаційне фінансування, зовнішнє фінансування, внутрішнє фінансування	прибуток, дохід, ціна, відсотки, заробітна плата, фінансові санкції, податки
Підприємства, які не мають ускладнень зараз, але передбачають їх виникнення	податки та збори, види цін, грошовий капітал, фінансові ресурси, стимули, санкції, цінні папери, валюта, грошові зобов'язання	інвестування, кредитування, оподаткування, система розрахунків, матеріальне стимулювання, страхування, фондоутворення, оренда, лізинг, факторинг	рефінансування, зовнішнє фінансування, внутрішнє фінансування	прибуток, дохід, ціна, відсотки, заробітна плата, фінансові санкції, податки
Підприємства, які не мають ускладнень зараз і не прогнозують їх у найближчому майбутньому	страхові поліси, кредитні договори	фінансовий облік, фінансовий аналіз та планування, фінансове регулювання та контроль	фінансування при розширенні діяльності, зовнішнє фінансування, внутрішнє фінансування	прибуток, дохід, ціна, відсотки, заробітна плата, фінансові санкції, податки

** Розроблено автором*

Підприємства, що перебувають на грані краху у зв'язку з тим, що ціни на товари помітно вищі і / або їхня якість (сервіс) помітно нижчі, ніж у конкурентів для фінансового забезпечення реінжинірингу бізнес-процесів промислових підприємств можуть використовувати Інструменти фінансування (податки та збори, види цін, грошовий капітал, фінансові ресурси, стимули, санкції, цінні папери, валюта, грошові зобов'язання), методи фінансування (система розрахунків, матеріальне стимулювання, страхування, фондоутворення, оренда, лізинг, факторинг), форми фінансування (фінансування при заснуванні підприємства, санаційне фінансування, зовнішнє фінансування, внутрішнє фінансування), фінансові важелі впливу (прибуток, дохід, ціна, відсотки, заробітна плата, фінансові санкції, податки).

Підприємства, які не мають ускладнень зараз, але передбачають їх виникнення, пов'язаних, наприклад, з появою нових конкурентів, зміною вимог клієнтів чи економічного оточення для фінансового забезпечення реінжинірингу бізнес-процесів промислових підприємств можуть використовувати інструменти фінансування (податки та збори, види цін, грошовий капітал, фінансові ресурси, стимули, санкції, цінні папери, валюта, грошові зобов'язання), методи фінансування (інвестування, кредитування, оподаткування, система розрахунків, матеріальне стимулювання, страхування, фондоутворення, оренда, лізинг, факторинг), форми фінансування (рефінансування, зовнішнє фінансування, внутрішнє фінансування), фінансові важелі впливу (прибуток, дохід, ціна, відсотки, заробітна плата, фінансові санкції, податки).

Підприємства, які не мають ускладнень зараз і не прогнозують їх у найближчому майбутньому для фінансового забезпечення реінжинірингу бізнес-процесів промислових підприємств можуть використовувати інструменти фінансування (страхові поліси, кредитні договори), методи фінансування (фінансовий облік, фінансовий аналіз та планування, фінансове регулювання та контроль), форми фінансування (фінансування при розширенні діяльності, зовнішнє фінансування, внутрішнє фінансування), фінансові важелі впливу (прибуток, дохід, ціна, відсотки, заробітна плата, фінансові санкції, податки).

Список використаних джерел:

1. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід : монографія / М. П. Денисенко, Л. І. Михайлова, І. М. Грищенко та ін. ; [за ред. М. П. Денисенка, Л. І. Михайлової]. – Суми : Університетська книга, 2012. – 1050 с. Баринов В. А.

2. Реинжиниринг : сущность и методология [Электронный ресурс] / В. А. Баринов. – Режим доступа : www. ippnou. ru. – Загл. с экрана.

3. Хаммер М. Реинжиниринг корпорации: манифест революции в бизнесе / М. Хаммер, Дж. Чампи ; [пер. с англ.]. – М. : Изд-во Манн, Иванов и Фербер, 2011. – 332 с.

4. Шаповалова А. С. Характеристика методів удосконалення бізнес-процесів / А. С. Шаповалова, О. М. Ляшенко, С. М. Шаповалова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 2 (104). – С. 33–39.

***Вадим Поліщук**, к.е.н.*
старший викладач кафедри фінансів
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

ФІНАНСОВА АКТИВІЗАЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АПК НА РІВНІ РЕГІОНІВ

Іншими словами перехід АПК до сталого розвитку буде означати такий якісний стан складної активно функціонуючої системи, при якому вплив можливих негативних процесів на продовольчу безпеку регіонів і стан соціо-еколого-екологічних систем буде зведено до мінімуму або усунуто взагалі. Перетворення аграрної сфери регіональної системи на засадах сталого розвитку можливе лише у випадку проведення активних заходів щодо фінансового стимулювання агропромислового сектору регіону.

Сталий розвиток регіону є процесом постійного перетворення якісних та кількісних характеристик регіональної соціо-еколого-економічної системи, спрямованого на досягнення динамічної рівноваги між суспільством, економікою та довкіллям, що забезпечує при цьому добробут нинішніх та майбутніх поколінь з дотриманням принципів рівноважності, збалансованості, гармонійності, стабільності, конкурентоспроможності та безпеки регіону. Відтак сталий розвиток агропромислового комплексу регіону є процесом перетворення регіональної аграрної СЕЕ підсистеми, що спрямована на досягнення рівноваги між соціально-економічними та екологічними явищами у регіоні, забезпечуючи стабільне, конкурентоспроможне, безпечне функціонування аграрної сфери на довгостроковій основі [1;2].

Метою аналітичного дослідження є аналіз та оцінка стимулювання сталого розвитку АПК регіонів. Об’єктом дослідження є сталий розвиток АПК регіонів. Предметом аналітичного дослідження є з’ясування рівня стимулювання сталого розвитку регіонів АПК України.

Основними завданнями, що постають перед нами у даній методиці є наступні: підбір та відбір індикаторів сталого розвитку АПК регіону; визначити рівень сталого розвитку АПК регіонів за допомогою відповідного інтегрального індексу; підбір та відбір індикаторів, що характеризують стимулювання сталого розвитку АПК регіонів, і застосовуються у соціальній, екологічній та економічній сфері; провести аналіз та оцінку стимулювання сталого розвитку АПК регіонів України; з’ясувати рівень стимулювання сталого розвитку АПК регіонів України за допомогою відповідного інтегрального індексу.

Регіон як соціо-еколого-економічна система під зовнішнім стимулюванням виробляє внутрішню мотивацію до сталого розвитку АПК регіону. При цьому, найефективнішими є інвестиційно-інноваційні стимули, а найменш ефективними – трансфертні стимули. Це пояснюється тим, що трансфертні стимули практично не сприяють виробленню внутрішньої мотивації до саморозвитку регіону. Податкові та інституційні стимули мають значно більший вплив на формування внутрішнього мотивування до

утвердження ідей сталого розвитку АПК в регіоні, ніж трансфертні стимули. Проте, вони на порядок менш ефективні, ніж інвестиційно-інноваційні стимули.

Разом з тим, варто відзначити, що необхідно в першу чергу активізувати фінансову складову політики стимулювання сталого розвитку АПК регіону. Фінансове забезпечення політики стимулювання сталого розвитку регіону в аграрній сфері є цілеспрямованим процесом, що полягає у залученні, розподілі та перерозподілі коштів для фінансування стимулюючих заходів з метою досягнення соціальних, економічних та екологічних цілей агропромислового комплексу на регіональному рівні, причому головна мета полягає у досягненні сталого розвитку регіону з дотриманням всіх ознак сталості.

Фінансового забезпечення сталого розвитку АПК на регіональному рівні повинне реалізовуватись за такими напрямами: податкове стимулювання сталого розвитку регіону, трансфертне стимулювання сталого розвитку регіону, інвестиційно-інноваційне стимулювання сталого розвитку регіону, інституційне стимулювання сталого розвитку регіону.

Роль інвестицій у створенні сприятливого інвестиційного клімату полягає у наступному: сприяти приватизації стратегічно важливих агропідприємств з боку держави на території регіонів; попередження та протидія агрорейдерству на території регіону (використання всіх доступних методів протидії, в тому числі фінансового); заборона продажу та приватизації землі, що є суспільним надбанням; посилення діяльності контролюючих органів за незаконною приватизацією та неефективним витрачанням коштів в рамках бюджетного інвестування аграрної сфери; посилення фінансової відповідальності посадових осіб, що причетні за проведення процедури приватизації земельних ресурсів та об’єктів агросектору на території регіону (застосування системи штрафів та адміністративних стягнень); активна співпраця з Програмою розвитку ООН у галузі сталого розвитку на рівні регіонів в галузі підтримки сільського господарства через залучення інвестицій; розширення співпраці регіонів із країнами-членами ЄС та СНД у сфері агропромислового виробництва (запровадження великих спільних проектів щодо інвестування для досягнення сталого розвитку регіонів), запозичення досвіду щодо імплементації принципів сталого розвитку у таких країнах як Росія, Білорусія, Казахстан; зростання ролі міжрегіонального співробітництва, залучення інвестицій всередині країни між регіонами у агропроекти на умовах сталого розвитку.

Фінансування впровадження інновацій у виробничий процес в регіоні повинне реалізовуватись за такими напрямами: фінансово сприяти інноваційному інвестуванню регіональної аграрної науки та технологій, спрямованого на відновлення екологічної рівноваги, досягнення соціальної справедливості та забезпечення економічного росту регіонів за рахунок впровадження наукоємних інвестиційних проектів в АПК; фінансувати інновації в аграрній сфері на відновлення первісних якостей використаних земельних ресурсів регіонів, що спрямовані на відновлення природно-ресурсного потенціалу регіону, забезпечення придатності використання ресурсів з метою досягнення сталого розвитку регіону; фінансувати регіональні соціо-екологоорієнтовані і інвестиційні проекти в аграрній сфері, спрямовані на

розвиток регіонів, забезпечення сталого розвитку регіонів; проводити фінансове стимулювання наукових установ та вищих навчальних закладів, що функціонують у регіонах і займаються НДДКР, спрямованою на вдосконалення технологій та методів виробництва в АПК; фінансувати пошук, відбір та сприяння на впровадження у виробничий процес науково-технічних агропроектів у студентському середовищі; залучати зовнішні інвестиції за рахунок створення сприятливого інвестиційного клімату; стимулювати створення малих інноваційних підприємств за допомогою регіональної інфраструктури інновацій і методів прямої державної підтримки найбільш перспективних агропроектів, відібраних на конкурсній основі.

Фінансове забезпечення трансфертного стимулювання сталого розвитку регіону у контексті покращення міжбюджетних відносин забезпечить: 1) стабілізацію бюджетів регіонів: перегляд джерел та напрямків фінансування аграрного сектору через залучення додаткових коштів від надання додаткових послуг; посилення фінансового забезпечення охорони навколишнього середовища та програм, спрямованих на запобігання погіршенню довкіллю, пов'язаних з діяльністю сільського господарства (через залучення додаткових коштів шляхом вкладення інвестицій, екологічному оподаткуванню та перерозподілу коштів з бюджетів інших рівнів); врахування у Державному бюджеті програм державного замовлення на високоефективні в екологічному та соціальному плані регіональні агропроекти і технології (фінансування даних програм через механізм бюджетного інвестування); 2) поліпшення управління державними фінансами регіонів: фінансування проведення автоматизації та інформатизації процесу формування та втрачання коштів з Державного бюджету, застосування сучасних інформаційних технологій у агропромисловому секторі; делегування функцій фінансового контролю (зокрема фінансового контролю стимулювання сталого розвитку АПК регіону) Міністерства фінансів регіональним органам, націлених на відстеження руху бюджетних коштів; 3) підвищення ефективності державних видатків з бюджетів регіонів: збільшення обсягу бюджетних інвестицій у агропроекти, пов'язані із втіленням ідей сталого розвитку на регіональному рівні; скорочення видатків, що не відносяться до бюджету розвитку (проведення оптимізації бюджетних витрат, обсяг яких є завищеним); сприяння транспарентності інформації про стан державних видатків, пов'язаних з сільським господарством, максимальна доступність до інформації (сприятиме ефективності фінансового забезпечення трансфертного стимулювання сталого розвитку регіону); 4) зростання доходів місцевих бюджетів: закріплення за місцевими бюджетами екологічних податків, податку з доходів фізичних осіб, плати за землю у повному обсязі, введення нових місцевих податків, що забезпечують місцеві соціальні, економічні та екологічні потреби (закріплення за місцевими органами влади нових повноважень, пов'язаних із досягненням сталого розвитку АПК регіону); зменшення обсягу офіційних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів, зокрема, прямих соціально-орієнтованих трансфертів, спрямованих на підтримку агропідприємств (натомість розширення трансфертів, спрямованих на реалізацію соціо-еколого-

економічних агропроектів на території регіону); введення прямої дотації місцевим бюджетам на природоохоронні заходи і регіональну політику ресурсозбереження на агропідприємствах; 5) підвищення ефективності витрати коштів на місцях: збільшення фінансування заходів, спрямованих на охорону довкілля та недопущення дії екодеструктивних факторів; збільшення фінансування програм, орієнтованих на впровадження енергоощадних технологій та використання альтернативних джерел енергії на агропідприємствах; 6) підвищення інвестицій та оновлення інфраструктури на місцях: запровадження регіональних соціо-еколого-орієнтованих інвестиційних агропроектів, спрямованих на розвиток соціальної та екологічної сфер регіонів (фінансування соціальних та екологічних програм за рахунок інвестиційних вкладень) тощо [3].

Перетворення агропромислового сектору регіональної системи на засадах сталого розвитку можливе лише у випадку проведення активних заходів щодо фінансового стимулювання агропромислового сектору регіону. Зокрема, основну увагу необхідно приділити таким напрямам стимулювання як податкове, трансфертне, інвестиційно-інноваційне та інституційне. Лише збільшуючи фінансове стимулювання сталого розвитку АПК за визначеними напрямками вдасться наростити обсяги виробництва якісної і конкурентоспроможної та безпечної агропродовольчої і агропромислової продукції, підвищити економічну ефективність виробничої діяльності підприємств аграрної сфери, раціональне використання, відтворення і охорону природних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: Монографія / З. В. Герасимчук – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 528 с.

2. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації: Монографія / І. М. Вахович – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 496 с.

3. Поліщук В.Г. Теоретико-методологічні аспекти фінансового стимулювання сталого розвитку АПК на регіональному рівні / Поліщук В.Г., Остапук І.М. // Економічний форум. – №3. – 2011. – С. 346–356.

***Володимир Пшонко**, студент*
Львівський національний аграрний університет, м. Львів
Науковий керівник: Колодій А.В., к.е.н., доцент

ЯКІСНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток національної економіки в умовах сьогодення зумовлений невизначеністю умов господарюванням, зростанням економічної інтеграції, здійсненням реформ, частими змінами у законодавстві, що вимагає від сільськогосподарських підприємств гнучкого та миттєвого реагування на зміну факторів зовнішнього середовища. Однак, не дивлячись на доволі жорсткі виклики, потрібно запроваджувати дієві механізми управління, з допомогою

яких можна буде визначити, сприйняти та відповідно відреагувати на них, оптимізуючи належним чином господарську, фінансову та інвестиційну діяльність вітчизняних аграрних підприємств.

Діяльність суб'єктів господарювання, що функціонують у ринковій економіці, зумовлюється у великій мірі їх фінансовими ресурсами, що й призводить до необхідності оцінки фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств.

Не викликає сумніву, що рівень фінансової стійкості підприємства показує наскільки доцільним чи недоцільним є інвестування фінансових ресурсів у дане підприємство. Так як інвестиційні ресурси є постійно затребувані, конкурента боротьба за них є постійною і жорсткою. Інвестиційна привабливість сільськогосподарського підприємства на сьогодні є вкрай важливою і актуальною. Тому, щоб інвестори вкладали кошти в його розвиток, підприємство мусить постійно підвищувати свою фінансову стійкість.

Питанням дослідження фінансової стійкості підприємства присвячена увага та наукові праці як вітчизняних, так і зарубіжних учених, зокрема: Е.Альтмана, І.О. Бланка, В.Х. Бівера, І.Т. Балабанова, О. І. Барановського, Т.В. Головко, Г.Г. Кірейцева, М.Я. Коробова, Л. А. Лахтіонової, Т. Момот Т, Г.В. Савицької, В.К. Савчука, Р.С. Сайфуліна, О.О. Терещенка, А.Д.Шеремета та ін.

У працях вітчизняних і іноземних науковців, а також у методиках фінансового аналізу Міністерства економіки та Міністерства фінансів, Аудиторської палати України оцінка фінансової стійкості підприємства проводиться за допомогою кількісних методів, при цьому переважно використовується метод коефіцієнтів. Якісні ж методи переважно виходять за межі поля зору. Однак дана методика не дозволяє комплексно оцінити фінансовий стан підприємства, визначити причини порушення пропорцій у русі капіталу на всіх стадіях його кругообігу, а відповідно не є достатньою для обґрунтування управлінських та фінансових рішень тактичного і стратегічного характеру. Погоджуємося з думкою вченої Єлецьких С.Я., що аналіз якісних методів може дати можливість обґрунтувати підходи до їх адаптації до реалій функціонування вітчизняних підприємств [2].

Відповідно до першого підходу – це якісні методи, що базуються на модифікації балансової моделі фінансової стійкості. Іноземні учені-економісти розуміють суть фінансової рівноваги підприємства в контексті здатності матеріально-фінансових потоків по усіх фазах циклу кругообігу капіталу повертатися до стану, який забезпечує правильні пропорції в їх русі, незважаючи на вплив дестабілізуючих чинників.

Якісні методи, які використовують балансову модель фінансової стійкості для визначення типу фінансового стану підприємства, вчена розглядає як другий метод. На відміну від західних економістів, вітчизняні учені вважають, що суть фінансової стійкості підприємства краще всього відбиває балансова модель.

Третій підхід – якісні методи, які використовують співвідношення темпів зростання активів і пасивів, а також їх елементів для діагностування фінансової стійкості підприємства.

Визначення зон якісного оцінювання типів фінансової стійкості за допомогою створення двовимірної матриці та побудови траєкторії, яка характеризує її зміну в часі формує четвертий підхід. Проведення оцінки фінансового стану діяльності підприємства з використанням даної методики дозволяє охопити повний цикл кругообігу капіталу на усіх його стадіях. Однак, практика фінансового управління свідчить, що найчастіше потрібно мати однозначну оцінку фінансової стійкості, яка допомагає та полегшує визначення напрямів розвитку підприємства.

Підсумовуючи, варто зазначити що з допомогою якісних методів оцінювання фінансової стійкості підприємства можна комплексно оцінити ефективність залучення, розміщення та використання фінансових ресурсів.

Проведення оцінювання фінансової стійкості підприємства за допомогою різних ланцюжків взаємопов'язаних темпових показників дозволяє визначити ступінь гнучкості структури фінансових ресурсів підприємства на всіх стадіях кругообігу капіталу. Також, необхідно пам’ятати, що здатність до розвитку є вищою формою стійкості підприємства.

При оцінці фінансової стійкості завданням є не лише визначення поточного рівня фінансової стійкості, а й відстеження та прогнозування змін фінансової стійкості як підприємств-контрагентів, конкурентів, так і власне самого підприємства для визначення тенденцій та завчасного прийняття відповідних заходів щодо попередження виникнення кризових явищ.

Список використаних джерел:

1. Галазюк Н. М. Фінансова стійкість – передумова інвестиційної привабливості / Н. М. Галазюк, О. М. Зелінська // Економічний форум. – 2015. – № 2. – С. 268-272.

2. Єлецьких С. Я. Оцінювання фінансової стійкості підприємства на основі темпових показників ефективності його розвитку / С.Я. Єлецьких // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ “Економічна думка”, 2014. – Том 18. – № 1. – С. 183-187.

3. Сметанюк О. А. Фінансова стійкість в системі фінансової безпеки підприємства / О. А. Сметанюк, С. О. Кругляк // Економічний простір. – 2014. – № 85. – С. 187-196.

Галина Руда, *аспірантка*
Львівська комерційна академія, м. Львів
Науковий керівник: Черкасова С. В., к.е.н., доцент

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

У сучасних умовах ринкової економіки для багатьох акціонерних товариств (АТ) актуальним є питання фінансування свого економічного розвитку та підвищення ефективності використання наявних фінансових ресурсів. Розвиток ринкових відносин в Україні та досвід зарубіжних країн в умовах євроінтеграції визначають високу залежність результатів фінансово-господарської діяльності від наявності та ефективності стратегічного фінансового планування джерел фінансових ресурсів, яке вирішує задачі фінансового забезпечення будь-яких управлінських рішень.

Фінансові ресурси АТ, як економічне явище, виявляють свою сутність у цілісності розрізнених елементів, об'єднаних з метою організації та активізації виробничої, комерційної та підприємницької діяльності, і розподілі ризику, яке і стає передумовою формування складної системи організаційно-економічних та соціально-економічних відносин між учасниками господарських процесів.

Завдяки функції повного забезпечення централізації капіталу АТ мають здатність до швидкої регенерації в період економічного зростання та володіють значними можливостями поповнення фінансового капіталу. Це дає можливість об'єднати різні приватні капітали в єдине ціле з метою забезпечення умов стійкого економічного розвитку, і економіки країни, в цілому.

Фінансове забезпечення акціонерних товариств здійснюється з метою отримання прибутку. Для того, щоб досягнути поставленої мети АТ повинно формувати раціональну структуру джерел фінансування, що в свою чергу сприятиме зростанню виробництва за рахунок залучення як традиційних, так і додаткових фінансових ресурсів на вигідних умовах.

Формування фінансових ресурсів акціонерних товариств визначається використанням такого методу фінансового забезпечення як акціонування, механізм якого зумовлює акціонерну сутність статутного капіталу і розширює можливості щодо концентрації і централізації фін. ресурсів. Фінансові ресурси становлять матеріальну основу фінансів та визначають фінансовий потенціал економічного суб'єкта, створюючи сприятливі умови для виробничого і науково-технічного розвитку. Розглянемо склад і структуру фінансових ресурсів в залежності від джерел формування та приналежності (рис. 1).

Рис. 1. Склад і структура джерел формування фінансових ресурсів акціонерного товариства

Власні фінансові ресурси підприємства характеризуються простотою і швидкістю залучення, більш високою здатністю генерувати прибуток, забезпеченням фінансової стійкості розвитку підприємства, а отже, зниженням ризику банкрутства, збереженням повного управління і контролю з боку первинних засновників. Сформовані за рахунок власного капіталу активи є основним матеріальним забезпеченням акціонерного товариства, тобто, своєрідним гарантом ліквідності боргових зобов'язань товариства в ринковому середовищі. Чим більша частка активів, сформована за рахунок власного капіталу, тим вищий імідж підприємства як ділового партнера перед іншими учасниками ринкових відносин.

Однак залучення власних фінансових ресурсів супроводжується більш високою вартістю порівняно з альтернативними зовнішніми джерелами. Розширення масштабів діяльності акціонерних товариств вимагає відповідного розширення джерел формування їх капіталу при одночасному недопущенні надмірної залежності від кожного окремого джерела. Це завдання може бути вирішено за рахунок диверсифікації джерел формування фінансових ресурсів акціонерних товариств, тобто, фінансування господарської діяльності з використанням позикових коштів [3, с. 235].

Позикові фінансові ресурси характеризуються достатньо широкими можливостями обсягів залучення і значним позитивним впливом на збільшення активів і зростання обсягів діяльності підприємства, проте таке залучення пов’язане з деякими організаційними труднощами оформлення кредитної угоди, необхідністю мати згоду кредиторів та заставу у вигляді матеріальних цінностей або гарантій третіх осіб. Використання позикових фінансових ресурсів знижує також фінансову стійкість підприємства і збільшує ризик його неплатоспроможності. Головною умовою формування фінансових ресурсів акціонерних товариств за рахунок позикових коштів є залучення капіталу за найменшою вартістю та мінімально допустимим ризиком з метою досягнення максимального прибутку.

Співвідношення власних і позикових коштів у загальному обсязі фінансових ресурсів підприємства формують показник структури капіталу підприємства, який є одним із найголовніших критеріїв оцінки фінансового стану підприємства. При виборі оптимальної структури джерел фінансування необхідно врахувати всю сукупність критеріїв і факторів, що впливають на витрати щодо залучення необхідних підприємству коштів. Розглянемо основні критерії системи ефективного управління фінансовими ресурсами акціонерного товариства в сучасних умовах економіки з врахуванням критеріїв ринкового середовища (рис. 2).

Фінансовий менеджмент в акціонерному товаристві виявляє резерви фінансування, що забезпечують зростання обсягів виробництва і реалізації продукції, зменшення витрат, отримання прибутку, збалансування матеріальних і фінансових ресурсів, підвищення фінансової стійкості. У поліпшенні фінансового стану підприємства основні акценти слід зробити саме на проблемі забезпечення його фінансової стійкості, наявності вільних коштів та підвищення ефективності використання активів.

Рис. 2. Система ефективного управління фінансовими ресурсами акціонерного товариства в ринковому середовищі

Фінансовий менеджмент в акціонерному товаристві виявляє резерви фінансування, що забезпечують зростання обсягів виробництва і реалізації продукції, зменшення витрат, отримання прибутку, збалансування матеріальних і фінансових ресурсів, підвищення фінансової стійкості. У поліпшенні фінансового стану підприємства основні акценти слід зробити саме на проблемі забезпечення його фінансової стійкості, наявності вільних коштів та підвищення ефективності використання активів.

Наявність достатнього розміру власного капіталу – необхідна умова успішного функціонування будь-якого акціонерного товариства незалежно від сфери діяльності та галузевої специфіки. Основним джерелом отримання внутрішніх власних фінансових ресурсів є чистий прибуток, який відповідно до рішення власників акціонерного товариства реінвестується в подальший розвиток [1, с.53].

Проаналізуємо декілька груп факторів, що обумовлюють можливості активізації джерел власного капіталу (рис. 3).

Основною метою системи фінансового менеджменту акціонерного товариства в сучасних умовах господарювання є спроба найбільш ефективно використати обмежені фінансові ресурси за умови повноцінної реалізації можливостей внутрішнього та зовнішнього середовища при допустимому рівні фінансового ризику.

Оптимальною структурою капіталу можна вважати таке співвідношення між власним і позиковим капіталом, яке забезпечує оптимальне поєднання ризику і дохідності для підприємства, максимізує ринкову вартість акціонерного товариства, сприяє підвищенню курсу його акцій і забезпечує високий рівень платоспроможності та фінансової стійкості [2, с. 98].

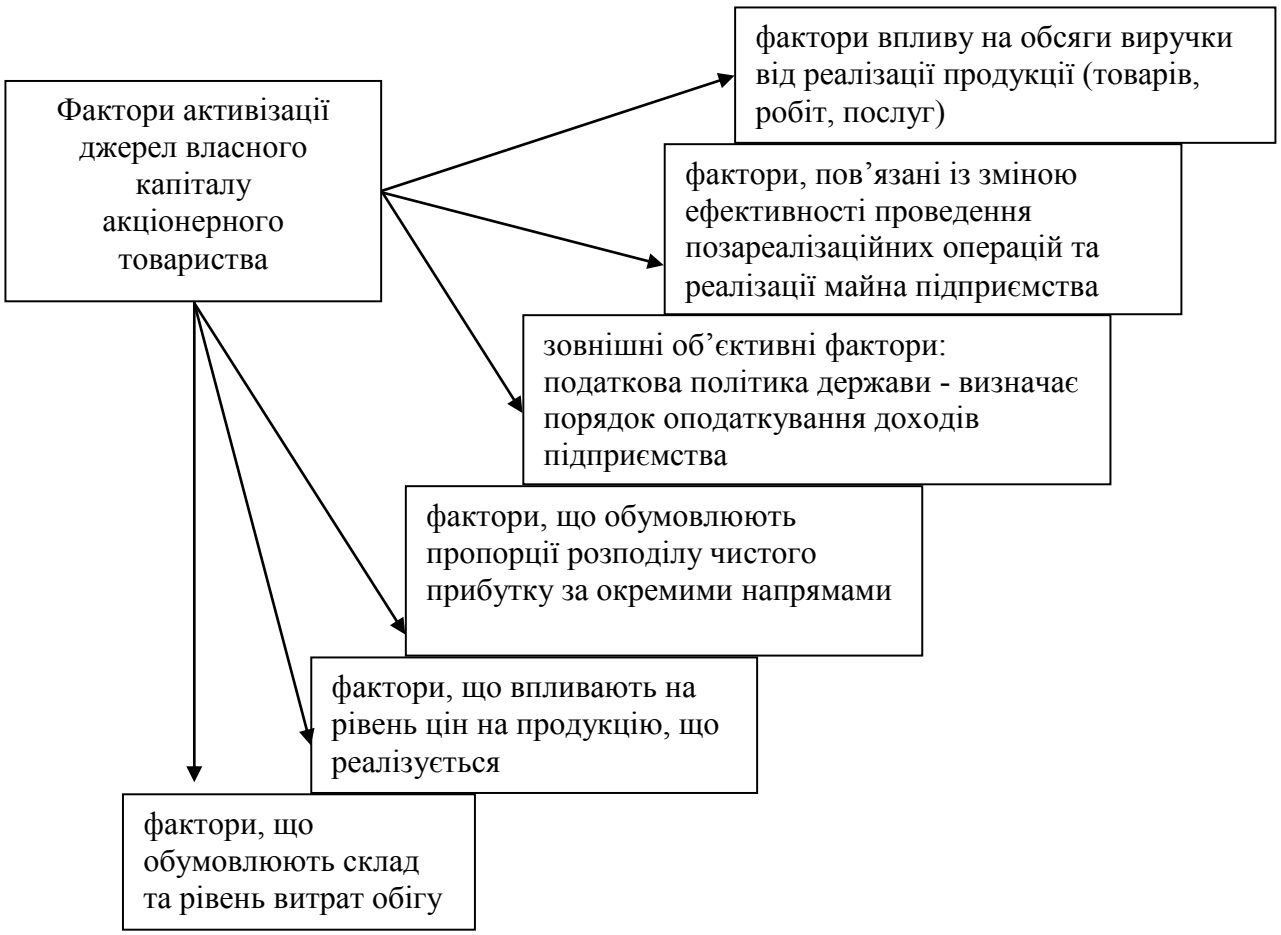

Рис. 3. Фактори активізації джерел фінансових ресурсів акціонерного товариства в сучасних умовах господарювання

Фінансове планування і прогнозування є однією з найважливіших ділянок фінансової роботи акціонерного товариства, оскільки дає змогу визначити загальну потребу у грошових коштах для забезпечення фінансово-господарської діяльності та можливість одержання таких коштів. Таким чином, визначення джерел фінансування розвитку підприємства є одним із найважливіших етапів формування корпоративних відносин, від якого значною мірою залежать результати їх спільної господарської діяльності.

Отже, політика управління фінансовими ресурсами відіграє досить важливе значення в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності, і спрямована на забезпечення максимізації ринкової вартості акцій акціонерного товариства, а, відтак, і зростання вартості та покращення іміджу самого підприємства на ринку.

Список використаних джерел:

1. Близнюк О. П. Класифікація джерел формування фінансових ресурсів підприємства. / О. Близнюк, А. Горпинченко // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Серія «Економічні науки». Том XV. № 2. – Х., 2012. – С. 52-58.

2. Дідик Л. М. Фінансовий механізм управління діяльністю сучасного підприємства [Текст] / Л. М. Дідик // Економічний вісник НГУ. – 2011. - № : 2. – С. 92-100.

3. Поленчук В. М. Фінансовий механізм підприємства в умовах ринкових трансформацій. / В. М. Поленчук, О. Б. Наумов // Економічні інновації.– 2012.- С. 229-238.

Микола Руденко, *к.е.н.,*
доцент кафедри економіки та управління
ДВНЗ "Університет банківської справи"
Черкаський навчально-науковий інститут, м.Черкаси

ПЕРСПЕКТИВИ ВИХОДУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЄВРОПЕЙСЬКІ РИНКИ

В умовах євроінтеграційних процесів укладання Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Україною [1] дозволило нашій державі вийти на якісно новий рівень – від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Аналіз показує, що важливим елементом Угоди є положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ), яка передбачає лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, лібералізацію руху капіталів та до певної міри – руху робочої сили.

Характерною рисою ЗВТ Україна – ЄС є комплексна програма адаптації регуляторних норм у сферах, які пов'язані з торгівлею, їх відповідність стандартам Європейського Союзу, що дозволить значною мірою усунути нетарифні (технічні) бар'єри у торгівлі між підписантами та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки – європейських експортерів до українського ринку, тобто забезпечується поступова інтеграція економіки України до внутрішнього ринку ЄС.

Частина Угоди, яка стосується створення ЗВТ, охоплює такі основні сфери: торгівля товарами, в т. ч. технічні бар'єри в торгівлі; інструменти торговельного захисту; санітарні та фітосанітарні заходи; сприяння торгівлі та співробітництво в митній сфері; адміністративне співробітництво в митній сфері; правила походження товарів; торговельні відносини в енергетичній сфері; послуги, заснування компаній та інвестиції; визнання кваліфікації; рух капіталів та платежів; конкурентна політика (антимонопольні заходи та державна допомога); права інтелектуальної власності, в т. ч. географічні зазначення; державні закупівлі; торгівля та сталий розвиток; транспарентність; врегулювання суперечок [1].

Поштовхом до масштабної переорієнтації українських товаровиробників на ринки Європейського Союзу стали події останніх років, а саме: анексія АР Крим, Антитерористична операції на сході нашої держави, що призвели до суттєвого порушення взаємозв'язків вітчизняних підприємств з партнерами Митного союзу та значного падіння товарообороту між ними.

В пошуку нових ринків збуту своїх товарів українські підприємства все частіше звертають увагу на Захід та вимушені адоптуватися до жорстких конкурентних умов міжнародних ринків. Вже сьогодні національні виробники, які вийшли зі своєю продукцією на європейські ринки, пересвідчились, що без впровадження систем управління якістю згідно міжнародних стандартів неможливо знайти торгового партнера, а тим більше завоювати зовнішні ринки збуту і бути там конкурентоспроможними. Саме конкуренція передбачає

жорстоку боротьбу за споживача і змушує керівників підприємств шукати нові підходи для виробництва продукції найвищої якості.

З метою розширення та спрощення доступу українських товарів на ринки держав - членів Європейського Союзу необхідно привести систему технічного регулювання у відповідність із європейськими вимогами та завершити реформування системи державного контролю за безпечністю та якістю харчових продуктів.

Незважаючи на проєвропейські наміри вітчизняних підприємств, далеко не всі з них готові до повноцінного виходу на європейську арену. Існує значна кількість як зовнішніх (тих, що не залежать безпосередньо від нашої держави), так і внутрішніх (суто українських) проблем. По-перше, якість вітчизняних товарів не завжди відповідає вимогам ЄС, і проблема не лише в якості, а й в документах, які засвідчують цю якість згідно міжнародних стандартів. По-друге, українці все ще нехтують упаковкою, натомість у Європі зовнішній вигляд – це чи не найголовніший після безпечності атрибут товару. По-третє, вітчизняні виробники зазвичай не можуть гарантувати безпечність продукції за відсутності дієвих і сертифікованих систем управління. Відтак, торгувати з розвиненими країнами вони не зможуть.

Першим кроком для виходу вітчизняних підприємств на європейські ринки має стати розробка дієвої системи управління якістю та безпечністю продукції відповідно до міжнародних стандартів. Зауважимо, вимоги до якості продукції визначає споживач, а безпечність – контролює держава.

Другим кроком, має стати сертифікація виробництва та продукції відповідно до загальновизнаних світових стандартів. Товаровиробники мають усвідомити, що рано чи пізно сертифікацію доведеться пройти, бо згодом більшість роздрібних й оптових торгових мереж навіть на внутрішньому ринку просто не братимуть продукцію на реалізацію. Проте, наявність сертифіката зовсім не означає, що під вікнами підприємства вишукується черга з європейських оптових компаній бажаючих придбати ваш товар. Це просто дієвий спосіб заявити про себе: підприємство заносять у реєстр сертифікованих компаній, і якщо та чи інша торгова мережа у вас зацікавлена, її спеціалісти зроблять замовлення.

Таким чином, з боку держави та відповідних органів зроблені необхідні кроки інституційного характеру (прийняття нашої держави до СОТ, укладання Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Україною, Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020”) направлені на полегшення виходу вітчизняних підприємств на європейські ринки, залишилося слово за українськими товаровиробниками.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association.

***Тетяна Солдатенкова**, студентка*
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету, м. Харків
Науковий керівник: Кузічкіна Н. І., к.е.н., доцент

ЗМЕНШЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі розвитку економіки України однією із найскладніших проблем, з якою зустрічаються вітчизняні підприємства, є наявність надмірних обсягів дебіторської заборгованості. У зв'язку з цим, українські підприємства практично не мають можливості нормально функціонувати.

Заборгованість підприємства здійснює значний негативний вплив на його фінансово-майновий стан. Проте, уникнути її повністю практично неможливо, оскільки вона є об'єктивним явищем в економіці як результат фінансово-господарських відносин між її суб'єктами.

Однак аналізу і оцінці дебіторської заборгованості на підприємстві не приділяється належна увага, що призводить до негативних наслідків: прискореного зростання заборгованості перед підприємством, не повернення боргів, позбавлення підприємства інвестиційної привабливості, а інколи може призвести і до банкрутства.

Необхідним етапом розроблення стратегії управління дебіторською заборгованістю є дослідження сутності такого поняття як «дебіторська заборгованість», виявлення його особливостей та закономірностей.

Питання управління дебіторською заборгованість висвітлені у багатьох підручниках, посібниках, монографіях провідних вітчизняних і зарубіжних авторів, серед яких варто виділити О. І. Бланка, Л. О. Лігоненко, А. А. Мазаракі, Н. М. Новикову, Г. В. Ситник тощо. Проте ця проблема потребує подальшого висвітлення [3].

Відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, а дебітори – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [2]. Проте П(С)БО 10 не має методичного прототипу серед Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ).

В МСФЗ дебіторська заборгованість розглядається в групі фінансових інструментів і методичні вимоги щодо її обліку регламентовані декількома стандартами: МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації», МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», МСБО 32 «Фінансові інструменти: розкриття і подання» і МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [1].

У сучасних умовах, здебільшого, до основних причин виникнення дебіторської заборгованості на підприємстві належать такі: 1. брак коштів у клієнта або зниження рівня його платоспроможності; 2. порушення розрахунково-платіжної дисципліни контрагентами; 3. зниження інвестиційних накопичень та інших грошових коштів у підприємства; 4. нерозвиненість

практики факторингу; 5. недосконала політика стягнення дебіторської заборгованості; 6. недосконаліть якості аналізу дебіторської заборгованості і послідовності у використанні його результатів [3].

З метою запобігання втрат і визнання підприємства неспроможним, кожен господарюючий суб'єкт повинен прагнути до якнайбільшого скорочення дебіторської заборгованості. А тому необхідно розробити таку політику управління заборгованістю, втілення якої б мало позитивний результат.

Уміле керування й управління дебіторською заборгованістю дасть змогу раціонально використовувати наявні фінансові ресурси та зміцнити економічну безпеку підприємства.

Розглянуті питання потребують удосконалення, оскільки життєво важливим є покращення та уточнення системи внутрішнього контролю за дебіторською заборгованістю. Саме ефективна організація розрахунків повинна активно сприяти зміцненню договірної дисципліни; зменшення видатків обігу; підвищенню контролю установи за погашенням дебіторської заборгованості; прискоренню обороту оборотних коштів; ефективному використанню тимчасово вільних коштів.

Для ефективного управління дебіторською заборгованістю на підприємстві необхідно вивчити її економічну сутність, щоб застосовувати ті чи інші методи фінансового менеджменту для досягнення конкретного результату на підприємстві.

Таким чином, дебіторська заборгованість в 70% є негативною складовою фінансової роботи підприємства. Але вона може бути і позитивною, оскільки показує наявність продажів підприємства. Цей показник є двояким, так як її наявність не завжди говорить про негативні наслідки роботи підприємства.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» від 01.01.2012 (Редакція від 01.01.2012) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Офіц. Веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_007

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість" від 12.10.2010 № 1202 (Редакція від 04.09.2015) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Офіц. Веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10

3. Чорнобривець М. М. Дебіторська заборгованість: сутність та причини виникнення [Електронний ресурс] / М. М. Чорнобривець // Європейські перспективи. - 2013. - № 10. - С. 181-185. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evpe_2013_10_33.pdf

Людмила Транченко, *д.е.н., професор,*
завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Уманського національного університету садівництва, м. Умань

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В ЧЕРКАСЬКОМУ РЕГІОНІ

Нині на державному рівні докорінно переглянуто ставлення до туристичної галузі. Туризм проголошено одним з пріоритетних напрямів розвитку національної економіки. Ряд доручень Президента України та

Кабінету Міністрів України у черговий раз засвідчують, що туристичну галузь сприймають як важливий чинник стабільного й динамічного розвитку регіонів та збільшення надходжень до бюджету.

Туризм істотно впливає на такі сектори економіки як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку та інші галузі, стимулює їх розвиток, сприяє зміцненню позитивного іміджу області на території країни та за кордоном.

Визначення інтегруючої ролі туристичної галузі вимагає більш ефективного використання потенціалу Черкаської області та створення повноцінного туристичного продукту, що дасть можливість забезпечити значний внесок в соціально-економічний розвиток області шляхом збільшення дохідної частини бюджету за рахунок податкових надходжень, залучення інвестицій, збільшення кількості робочих місць, а також створення сприятливих умов для відпочинку мешканців і гостей області.

Забезпечити належну віддачу можливо лише за умови чіткої організації туристичної діяльності, зміцнення існуючої та створення нової матеріально-технічної бази, залучення досвідчених і кваліфікованих кадрів, тобто за умови правильної організації та ефективного управління туризмом із застосуванням прогресивних маркетингових заходів просування туристичного продукту.

Програма розвитку туризму в Черкаському регіоні на 2012-2020 роки визначає завдання, пріоритетні напрями, заходи та визначає по черговість їх реалізації для сталого розвитку туристичної галузі відповідно до міжнародних стандартів, створення комфортних умов життя для мешканців області та гостей Шевченківського краю.

Черкащина – унікальний регіон з огляду на його історико-культурне значення, географічне розташування та природно-рекреаційний потенціал. Для розвитку туристично-рекреаційної сфери на Черкащині є такі передумови як: розгалужена мережа транспортних коридорів; можливість залучення всіх видів транспорту (автодорожнього, залізничного, водного, повітряного); наближеність до столиці держави; помірний клімат; наявність трудових ресурсів (відносно дешева робоча сила); сприятливий клімат для інвесторів (низька внутрішня конкурентність); розвинений аграрний сектор; традиційна гостинність місцевого населення на фоні відносно збереженої екології створюють умови для розвитку екотуризму та розбудови туристично-рекреаційних комплексів.

Важливими факторами розвитку туристичної галузі, в тому числі пізнавального туризму, є багатий історико-культурний, історико-архітектурний та природно-рекреаційний потенціал області. На території області розташовані 4 національні та 5 державних історико-культурних заповідники. Крім того, до послуг туристів – 21 музей державної форми власності, 26 районних та міських музеїв, 247 музеїв та музейних кімнат, що створені на громадських засадах, 132 історико-архітектурні пам'ятки регіонального значення та 37 – загальнодержавного значення. В області знаходиться географічний центр України (Шполянський район), туристичні об'єкти національного значення,

Батьківщина Тараса Шевченка та місце його поховання, гетьманська столиця Чигирин, Корсунь-Шевченківський.

У межах області знаходиться понад 400 об'єктів природоохоронних територій загальною площею близько 40 тис. га, де зосереджено особливо унікальні неповторні ландшафти, а також 21 об'єкт природно-заповідного фонду загальнодержавного значення з більш розвинутою туристичною інфраструктурою загальною площею 27750,71 га, а саме: національні природні парки «Білоозерський» та «Нижньосульський», 4 заказники, 6 пам'яток природи, 6 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, Канівський природний заповідник та Черкаський зоологічний парк.

Територією Черкащини протікає 1037 річок, узбережжя яких майже повсюдно використовуються для відпочинку. Самі ж водні артерії застосовуються для рибальства, судноплавства, водного туризму. В області знаходиться південна частина Канівського та більша частина Кременчуцького водосховища, узбережжя та острови яких використовуються для відпочинку. Велика кількість водосховищ і ставків (понад 2 тисячі) має не лише господарське, а й рекреаційне значення.

Таким чином, досвід багатьох країн показує, що успіх розвитку туризму безпосередньо залежить від підтримки з боку держави. Різні державні програми стимулювання в'їзного туризму передбачають пільги в оподаткуванні, спрощення прикордонно-митного режиму, створення сприятливих умов для інвестицій, надання пільгових позик і кредитів для національних підприємців, збільшення бюджетних асигнувань на розвиток інфраструктури, рекламу на зарубіжних ринках, підготовку кадрів. Застосування в Україні подібних заходів на законодавчому рівні прискорить розвиток туристичної індустрії, а також стане ефективним способом формування позитивного міжнародного іміджу нашої держави.

Всі плани, програми та проекти щодо розвитку туристичної індустрії повинні бути максимально зорієнтовані не тільки на створення належних умов для туристів, а й на забезпечення високого комфорту проживання корінних жителів Черкаського регіону. Іншими словами, розвиток туристичної галузі треба розглядати як фактор стабілізації місцевих ринків праці та розширення зайнятості населення.

***Наталія Цікановська**, к.е.н., доцент*
доцент кафедри фінансів і кредиту
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Черкаси

ПЕРСПЕТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АГРАРНИХ РОЗПИСОК НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Аграрна розписка є новим інструментом кредитування сільськогосподарських товаровиробників під заставу майбутнього врожаю, нещодавно запровадженим відповідно до Закону України «Про аграрні розписки» [1]. Механізм українських аграрних розписок базується на так

званих розписках-договорах CPR (Cedula de Produto Rural), запроваджених у Бразилії в 1994 році. Аграрна розписка підтверджує безумовне зобов'язання боржника здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити кошти кредитору в обмін на отримані матеріально-технічні чи фінансові ресурси. Товарні аграрні розписки видаються сільськогосподарським товаровиробником для оформлення зобов'язання з постачання своєї продукції в обмін на отримане фінансування або товари, роботи, послуги (наприклад, поставлені добрива, сільськогосподарську техніку), чим фактично дозволяють бартерні розрахунки між сільгоспвиробниками та постачальниками продукції, необхідної для сільськогосподарського виробництва. Фінансові аграрні розписки видаються для оформлення грошової заборгованості сільськогосподарського товаровиробника за поставлені йому товари, виконані роботи або надані послуги.

До обігу аграрних розписок залучене широке коло суб’єктів. Боржником за аграрною розпискою є особа, яка видає розписку для оформлення свого зобов'язання здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити кошти на визначених в розписці умовах. Кредитор за розпискою – це фізична чи юридична особа, яка надає кошти, послуги, поставляє товари, виконує роботи як зустрічне зобов'язання за договором, за яким боржник видає їй аграрну розписку. Потенційними кредиторами сільськогосподарських товаровиробників є дистриб'ютори, зернотрейдери, банки, постачальники товарів та матеріальних цінностей. Міністерство аграрної політики та продовольства України є держателем реєстру аграрних розписок, адміністратором реєстру є державне підприємство «Аграрні реєстри». Значна роль в обігу аграрних розписок відведена нотаріусам. Так, нотаріуси повинні засвідчувати нотаріальні розписки в момент їх видачі, у разі передачі прав кредитора, вносити інформацію в реєстри, здійснювати виконавчий напис нотаріуса у разі невиконання боржником зобов'язань за аграрною розпискою.

Перевагою аграрної розписки є те, що вона досить швидко оформлюється, без процедури перевірки фінансового стану позичальника. Як елемент захисту прав кредиторів, Законом [1] передбачено, що якщо зібраного врожаю недостатньо для повного погашення зобов'язань за аграрною розпискою, предметом застави за такою розпискою стає майбутній урожай будь-якої сільськогосподарської продукції, яка вирощується або буде вирощуватися боржником на земельній ділянці, зазначеній в аграрній розписці. Предмет застави, тобто майбутній урожай, може бути застрахований кредитором або боржником. Передача предмета застави за аграрною розпискою здійснюється державним виконавцем протягом семи днів на підставі виконавчого напису нотаріуса на аграрній розписці. При цьому наявність аграрної розписки без відмітки про її виконання є достатнім підтвердженням безспірності вимог кредитора. Важливо, що якщо боржник з аграрної розписці має інші зобов'язання і виявляється банкрутом по декількох з них, включаючи аграрні розписки, то кредитори за розписками мають першість вимоги перед вимогами за іншими зобов'язаннями, включаючи банківські кредити. Іншою перевагою аграрної розписки для кредиторів є можливість її передачі будь-

яким третім особам і отримання грошових коштів за неї до настання терміну погашення [2].

Особливістю використання аграрних розписок є те, що Закон [1] не встановлює обмежень для нерезидентів України щодо можливості бути кредиторами з аграрних розписок, а також не встановлює, що зобов'язання за фінансовими аграрними розписками повинні виконуватися тільки в гривні. Однак для того, щоб аграрні розписки могли використовуватися у зовнішньоекономічних відносинах, необхідно внести зміни до валютного законодавства, які б дозволили здійснення таких операцій без отримання індивідуальної валютної ліцензії Національного банку. Стримує розширення застосування аграрних розписок також те, що в в Україні відсутня система страхування врожаю, а також введено квотування експорту зерна [3].

З викладеного можна зробити висновок, що аграрна розписка є універсальним інструментом, який дозволяє сільськогосподарським товаровиробникам одночасно кредитуватися та продавати сільськогосподарську продукцію до збору врожаю. Збільшення фінансового забезпечення сільського господарства в Україні за допомогою використання аграрних розрисок сприятиме істотному збільшенню як сільськогосподарського виробництва, так і світового експорту аграрної продукції.

Список використаних джерел:

1. Про аграрні розписки [Електронний ресурс] : Закон України від 06.11.2012 № 5479-VI. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/ laws/show/5479-17.

2. Стативка А. Н. Организационно-правовые вопросы применения аграрных расписок по законодательству Украины / А. Н. Стативка, В. Ю. Уркевич // Менталитет славян и интеграционные процессы: история, современность, перспективы : материалы 8-й Междунар. науч. конф., Гомель, 23-24 мая 2013 г. / М-во образования Респ. Беларусь, Гомел. гос. техн. ун-т им. П. О. Сухого [и др.]. – Гомель, 2013. – С. 176–178.

3. Туєва О. М. Аграрні розписки як інструмент кредитування аграрних товаровиробників / Туєва О. М. // Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного та екологічного права : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (22-23 трав. 2015 р.), присвяч. 90-річчю від народж. акад. В. З. Янчука. – Київ, 2015. – С. 187–189.

СЕКЦІЯ 6

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Євгенія Бойко, *к.е.н., доцент*
доцент кафедри менеджменту
Максим Маринець, *студент*
Національний університет кораблебудування
ім. адмірала Макарова, м. Миколаїв

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Актуальність вивчення фінансової безпеки держави пов'язана з економічними проблемами України на сучасному етапі розвитку: зростанням зовнішнього та внутрішнього боргу країни, підвищенням рівня інфляції та рівня монетизації, збільшенням обсягів зобов'язань суб'єктів господарювання тощо. Забезпечення національної економічної та фінансової безпеки не можливе без формування підходів до оцінювання їх стану. Актуальною для України є проблема дослідження і розробки альтернативних методів і підходів до оцінки національної фінансово-економічної безпеки.

Дослідження наукових результатів багатьох вчених показують, що поняття фінансово-економічної безпеки немає однозначного тлумачення. У більшості наукових досліджень фінансова та економічна безпека підприємства розмежовуються. При дослідженні сутності економічної безпеки застосовують декілька підходів та розглядають їх на різних рівнях: на національному, регіональному та галузевому рівнях, на рівні підприємств.

Поняття «Фінансово-економічної безпеки» є складним і потребує комплексного, системного підходу до розуміння своєї сутності та створення системи управління фінансово-економічною безпекою.

Існує багато наукових поглядів на сутність поняття «фінансово-економічна безпека», але його варто досліджувати з метою формування оптимальної системи та механізму управління фінансово-економічною безпекою. Нестабільне фінансове становище значної кількості регіонів України зумовлене значними ризиками та впливом несприятливих процесів в їх економічному розвитку, зокрема: формування податкового боргу та значного податкового навантаженням суб'єктів господарювання, дефіцит місцевих бюджетів та децентралізація фінансових ресурсів, низький рівень інвестиційних надходжень та кредитного забезпечення економіки, відсутністю інноваційної складової розвитку регіонів тощо. Тому об'єктивною необхідністю є активізація досліджень фінансової безпеки регіону через її структуризацію, що дозволить визначити економічну природу, значення та вплив конститутивних елементів на її рівень [2].

Як засвідчує досвід фахівців у сфері регіонального управління, ключовими проблемами розвитку регіонів в Україні є фінансові, адже

причинами появи економічних, соціальних та екологічних проблем є незадовільне фінансування, недостатньо виважені підходи до розподілу фінансових потоків, необґрунтована фінансова політика. З іншого боку, рівень соціально-економічного розвитку здійснює визначальний вплив на спроможність фінансової системи задовольняти потреби регіону [1]. Таким чином, без забезпечення фінансової безпеки регіону практично неможливо вирішити жодного із завдань, що стоять перед його економічною системою й органами місцевого самоврядування.

Фінансова безпека - це стан фінансів і фінансових інститутів, при якому забезпечується гарантований захист національних економічних інтересів, гармонічний та соціально спрямований розвиток національної економіки, фінансової системи та всієї сукупності фінансових відносин і процесів у державі, готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми реалізації і захисту інтересів розвитку національних фінансів, підтримка соціально-політичної стабільності суспільства, а так само формується необхідний і достатній економічний потенціал і фінансові умови для збереження цілісності й єдності фінансової системи навіть при найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів й успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам фінансової безпеки [4].

Фінансова безпека є складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і характер розвитку. Система фінансової безпека держави включає бюджетну, валютну, грошово-кредитну, боргову безпеки, безпеку страхового ринку та безпеку фондового ринку. З огляду на це, забезпечення безпечного рівня функціонування фінансово-кредитної сфери можливе лише за умови розробки і реалізації обґрунтованої стратегії розвитку усіх сегментів вітчизняного фінансового ринку, проведення дієвої грошово-кредитної, валютної, бюджетної, боргової та інвестиційної політики, здійснення конкретних заходів щодо уникнення небезпеки грошового обігу, валютного ринку, бюджетної системи, державних запозичень, поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Стратегія фінансової безпеки має бути зорієнтованою на розробку і послідовне здійснення заходів щодо закріплення і розвитку позитивних процесів і подолання негативних тенденцій у сфері фінансових відносин. При цьому мають бути визначені найближчі цілі цієї стратегії та механізм їх реалізації [3].

До основних напрямків забезпечення фінансово-економічної безпеки України слід віднести: - моніторинг, аналіз і прогнозування загроз фінансово-економічній безпеці в усіх сферах їх прояву; - визначення критеріїв фінансової безпеки та їх порогових значень; - розроблення системи заходів та механізмів забезпечення фінансово-економічної безпеки країни; - активізація діяльності законодавчих та виконавчих органів державної влади України щодо реалізації комплексу заходів, спрямованих на попередження та послаблення загроз національним фінансовим інтересам; - підтримка на необхідному рівні стратегічних та мобілізаційних ресурсів держави. Забезпечення прийнятного рівня фінансово-економічної безпеки не можливе без здійснення структурної перебудови та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. В

свою чергу, забезпечення фінансово-економічної безпеки є вирішальним фактором у забезпеченні всіх складових безпеки держави.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки держави потребує вирішення широкого кола проблем, що стосуються формування критеріїв та принципів забезпечення фінансово-економічної безпеки, визначення пріоритетних національних інтересів у фінансовій сфері, здійснення постійного відстеження факторів, які викликають загрози фінансово-економічній безпеці країни, а також вживання заходів щодо їх попередження та подолання. Що стосується системи забезпечення фінансово-економічної безпеки, зокрема, системи відповідних інститутів і організаційно-управлінських структур, то вона також потребує належної структурної організації.

Список використаних джерел:

1. Вахович І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації: монографія/І.М.Вахович.–Луцьк: Надстир'я.-2007.-496с.

2. Виклюк М.І. Структура фінансової безпеки регіону та характеристика її складових / М.І. Виклюк // Ефективна економіка. – 2012. - №10. Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1485

3. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України [Текст] / О. Савицька //Економічний форум. – 2012. - №3. – С.14.

4. Шолохова Е. В. Финансовая безопасность России в современных условиях. [Електронний ресурс] / Е. В. Шолохова. – Режим доступу: http://www.rae.ru/forum2012/21/662

Юлія Волотковська
асистент кафедри прикладної економіки
ДВНЗ «Національний гірничий університет» м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Вагонова О.Г., д.е.н., професор

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ЕКОНОМІЧНУ ДОЦІЛЬНІСТЬ ЛІКВІДАЦІЇ ТЕРИКОНІВ ЛЬВІВСЬКОГО ВУГІЛЬНОГО БАСЕЙНУ

Зростання техногенного навантаження на природне середовище в Львівській області в останні роки обумовлюється переважно постійним збільшенням об'ємів териконів вугледобувних підприємств ДП «Львіввугілля» (рис.1) і витрат на їх утримання (рис. 2). Ці витрати мають нескінченний часовий діапазон, а з урахуванням дисконтування ще й збільшуються протягом часу.

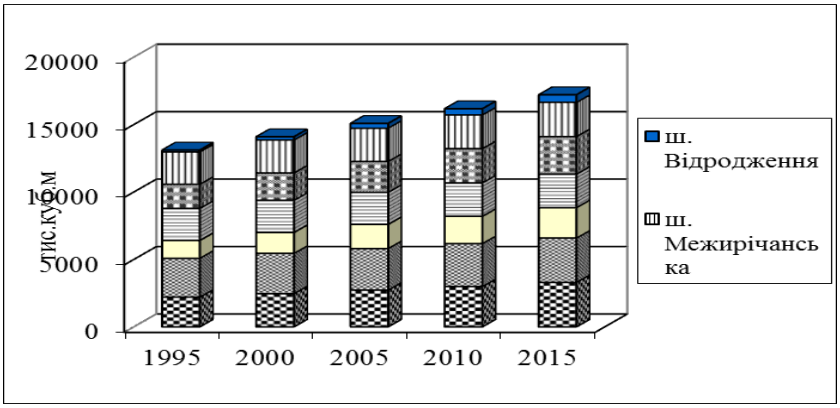

Рис.1. Динаміка зростання об'ємів териконів по ДП «Львіввугілля»

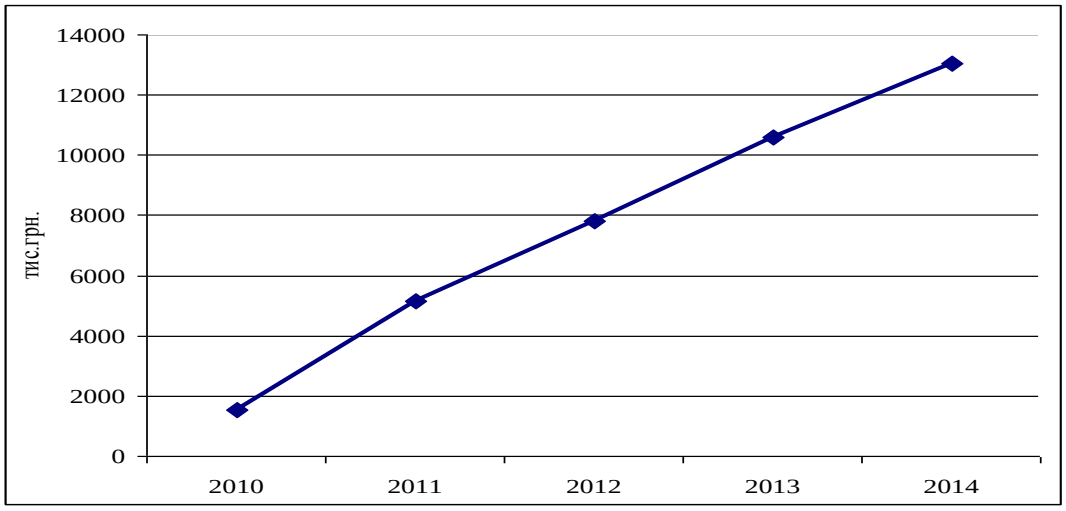

Рис. 2. Динаміка витрат на утримання териконів в цілому по ДП «Львіввугілля»

Сьогодення відходи вуглевидобутку ДП «Львіввугілля» накопичуються на території териконів, що займають близько 100 га колишніх сільськогосподарських угідь, забруднюючи і виводячи землі з обороту. Самі терикони негативно впливають на стан навколишнього середовища у вуглевидобувних регіонах і опосередковано через повітря, воду і ґрунти впливають на здоров'я місцевого населення.

Проведений аналіз свідчить про низький як у Львівській області, так і в Україні в цілому, рівень організації процесів використання порід териконів.

У зв'язку з цим все більш актуальним стає процес переробки відходів вуглевидобутку - сформованого техногенного родовища. Під час визначення його цінності основну роль грає напрям використання відходів вуглевидобутку, що у свою чергу значною мірою залежить від хімічного складу порід терикону та токсичності елементів, які складають його.

На сьогоднішній день відсутні методики оцінки екологічної безпеки вилучення домішок з порід терикону. При діючій фіскальній політиці і дозвільній системі в Україні гірничодобувне підприємство, яке планує інвестувати у видобуток корисних копалин з порід терикону, має придбати спеціальний дозвіл на цей видобуток [2, 3].

Для придбання спецдозволу надрокористувач повинен взяти участь в аукціоні, на якому початкова ціна продажу дозволу обчислюється на термін дії спецдозволу і становить не менше 2% оцінної вартості запасів корисних копалин. Під час розгляду кандидатур інвесторів найактуальнішою проблемою є оцінка екологічної безпеки при оптимальному виборі напрямку використання.

За даними хімічного аналізу чотирьох найбільш великих териконів ДП «Львіввугілля» був досліджений склад мікроелементів (рис. 3) із виділенням тих, які перевищують кларкове число за Віноградовим [1] (рис. 4). Були проаналізовані всі хімічні мікроелементи відвалу по кларковому числу у зв'язку з тим, що кондиції корисних копалин були здобуті в процесі видобутку основної корисної копалини, як основна та супутня продукція.

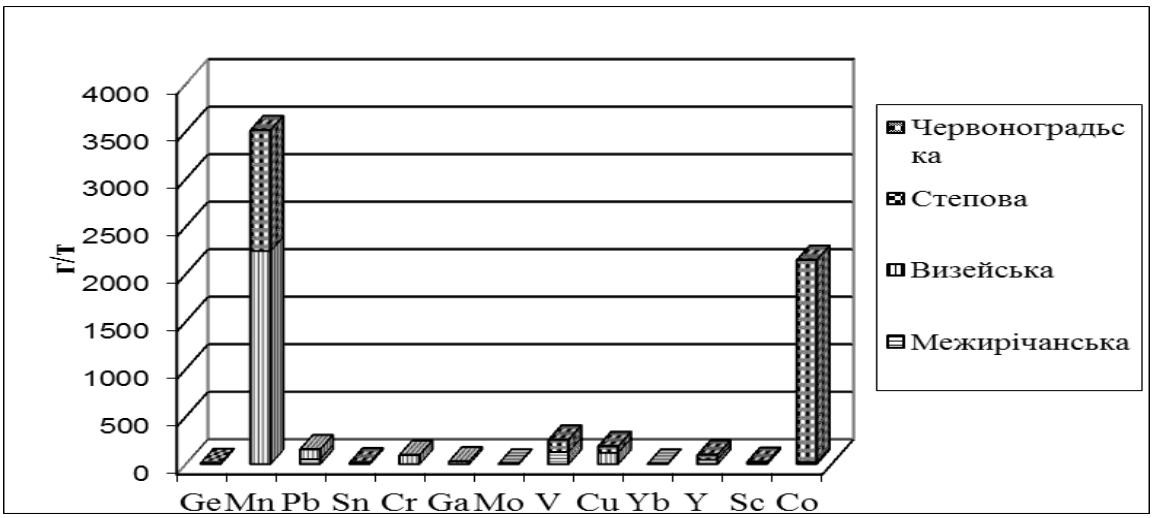

Рис.3. Вміст хімічних елементів у териконах

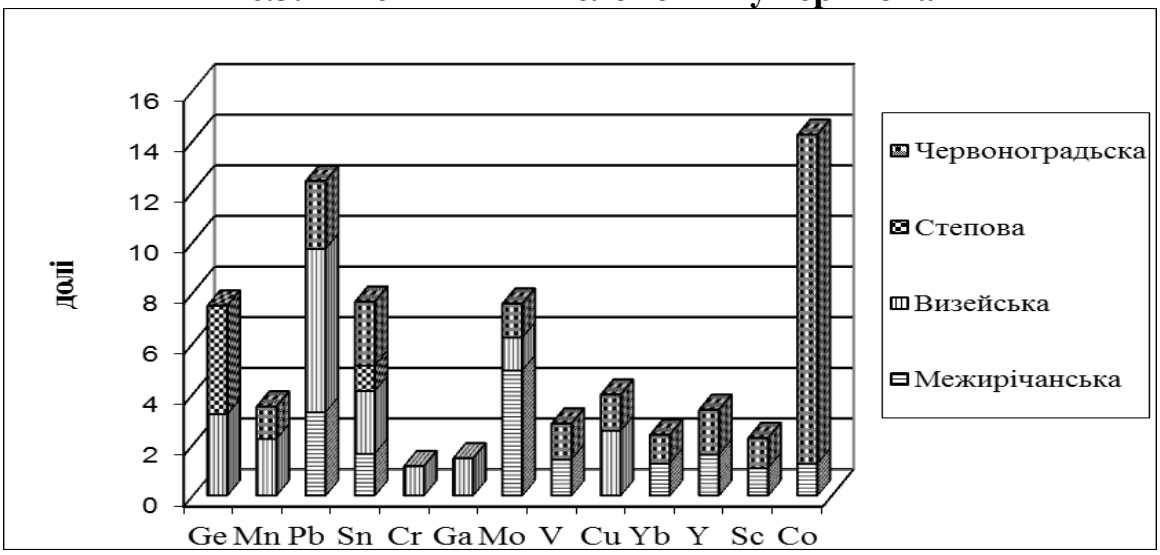

Рис. 4. Зміст порід териконів по хімічним елементам

Виходячи з проведеного аналізу основними напрямами використання порід териконів є: будівництво автодоріг або виготовлення бетону (пуста порода може бути використана як щебінь); сільське господарство (різні види сланців); металургійна, керамічна, лакофарбова та хімічна промисловості (при використанні окремих хімічних елементів).

Залучення породних відвалів у господарську діяльність створює сприятливі умови для працевлаштування місцевого населення, переважно працівників, звільнених в результаті реструктуризації вугільної галузі.

Комплексне використання техногенних родовищ за рахунок більш повного відпрацювання різних видів супутніх корисних копалин, а також вилучення супутніх компонентів дозволить вирішити одночасно декілька проблем: використання техногенних відходів; зменшення екологічного збитку при відпрацюванні родовищ (за рахунок скорочення площ, викидів у повітря й ґрунтові води), підвищення рентабельності гірничих підприємств (якщо терикон розроблятиме власник природного родовища); вирішення соціальних проблем за рахунок працевлаштування населення (додаткові робочі місця).

У результаті дослідження розробленого раніше методичного інструментарію з оцінки ефективності інвестицій встановлено, що всі

використовувані методики і алгоритми спрямовані на оцінку виключно економічної ефективності, оскільки екологічні наслідки реалізації інвестиційних проектів при визначенні суми необхідних витрат і розмір обумовлених при цьому результатів не підлягають кількісній оцінці та обліку.

Оскільки вартісне вираження екологічної шкоди становить собою суму витрат економічних ресурсів на запобігання або ліквідацію цієї шкоди, то це дозволяє використовувати інтегральний підхід, згідно з яким при оцінці ефективності інвестиційних проектів повинні бути водночас враховані як економічні, так і екологічні наслідки їх реалізації. У зв'язку з цим актуальним завданням є розробка механізму числової оцінки ступеня токсичності вилучених елементів. Одним з варіантів екологічної оцінки напрямку використання порід терикону є запровадження рангових показників. Така оцінка дозволить диференціювати шкідливі та токсичні домішки в кінцевому товарному продукті та оптимізувати сферу його застосування. Це в майбутньому дозволить визначати інтегральну еколого-економічну ефективність інвестицій в утилізацію техногенних родовищ.

Список використаних джерел:

1. Виноградов А. П.: Средние содержания химических элементов в главных типах изверженных горных пород земной коры./Виноградов А. П.// Геохимия, 1962, № 7, с.555-571.

2. Методика визначення початкової ціни продажу на аукціоні спеціального дозволу на право користування надрами, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 15.10.2004 р. № 1374 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://portal.rada.gov.ua

3. Податковий кодекс України, затверджений наказом ВР України, від 02.12.2010 № 2755-VI "[Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://portal.rada.gov.ua

***Володимир Гуменюк**, к.е.н., доцент,*
докторант кафедри економічної теорії та конкурентної політики,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

ЧИННИКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ

Курортно-рекреаційну сферу можна схарактеризувати як економічну систему, що найбільш інтенсивно розвивається на даний час у європейському туристичному просторі. Курортно-рекреаційний туризм проявив себе як інвестиційно приваблива та високоприбуткова економічна діяльність у багатьох країнах ЄС, у тому числі й тих, які тривалий час розвивали курортно-рекреаційну сферу в руслі командно-адміністративної системи господарювання. Курорти Болгарії, Польщі, Словаччини, Чехії переважно функціонують на ринкових засадах, економічна діяльність виробників курортно-рекреаційних послуг зорганізована за принципами самоокупності, самофінансування, вільного ціноутворення, конкуренції, а прибуток, що залишається в їх розпорядженні, є потенційним джерелом фінансового забезпечення модернізації матеріально-технічної бази, інноваційного розвитку виробництва, сталого зростання курортно-рекреаційної сфери.

Курортно-рекреаційна сфера України характеризується інституційними особливостями організації економічної діяльності та її фінансового забезпечення. Ринковий сектор економіки курортно-рекреаційних послуг в нашій державі формувався надто стихійно. На даний час його фінансову основу складають підприємства − юридичні особи. Ринкова частка підприємців − фізичних осіб − організаторів виробництва і продажу курортно-рекреаційних послуг є незначною, однак також потребує окремої оцінки, моніторингу, особливої уваги системи державного нагляду і контролю. Комерційний сектор курортно-рекреаційної сфери відіграє не менш важливу роль для відновлення та зміцнення здоров'я української нації, ніж умовно закриті мережі рекреаційних установ, що фінансуються з суспільних фондів споживання.

Супровід ринкових трансформацій з боку центральних і місцевих органів державної влади виявився занадто слабким, суперечливим і неефективними. Це пояснює низький рівень прибутковості і затяжні процеси накопичення збитків підприємствами курортно-рекреаційної сфери впродовж багатьох років. У таблиці 1 відображено показники фінансових результатів до оподаткування, що характеризують діяльність підприємств комерційного сектору курортно-рекреаційної сфери України. В ретроспективному ракурсі курортно-рекреаційна сфера України переважно функціонувала збитково, а саме - з 2007 р. по 2009 р., а також у 2011 та 2013 роках. Незважаючи на те, що у 2005-2006 рр., а також у 2010 та 2012 р. сформувалось позитивне сальдо − перевищення прибутку до оподаткування над збитками, суми прибутку є незначними для фінансового розподілу. Порівняння темпів зростання збитків та прибутків за даними державних статистичних спостережень вказує на високі ризики втрати капіталу і низьку інвестиційну привабливість економіки курортно-рекреаційних послуг.

Таблиця 1

Фінансові результати діяльності підприємств комерційного сектору курортно-рекреаційної сфери України*

Види економічної діяльності	За рік	Фінансові результати до оподаткування, млн. грн.			Темп зростання, %	
		прибуток	збиток	сальдо	прибутку	збитку
1.Діяльність закладів охорони здоров'я та надання соціальної допомоги КВЕД-2005	2005	159,57	93,44	66,12	х	х
	2006	186,93	164,11	22,82	117,2	175,6
	2007	188,11	194,94	-6,82	100,6	118,8
	2008	283,38	396,91	-113,52	150,6	203,6
	2009	347,08	397,31	-50,22	122,5	100,1
2. Діяльність лікарняних закладів КВЕД-2010	2010	276,42	252,98	23,43	х	х
	2011	239,70	362,98	-123,27	86,7	143,5
	2012	249,96	246,71	3,25	104,3	68,0
	2013	303,90	332,80	-28,90	121,6	134,9

***** *Розраховано за даними Державної служби статистики України*

Активізація підприємницької діяльності в курортно-рекреаційній сфері пов'язується із можливістю нарощування ринкової вартості інвестованого капіталу за рахунок генерування прибутку. Процес реального інвестування пов'язаний із капіталовкладеннями у нове будівництво, модернізацію, технічне

переоснащення об'єктів курортно-рекреаційної сфери. Реальний інвестор, беручи участь у приватизаційних процесах, передусім керується критеріями фінансової безпеки, окупності капіталовкладень і рентабельності бізнесу. Приватизаційні процеси значною мірою торкнулися курортно-рекреаційної сфери України, і ще до моменту анексії Криму і тимчасової окупації частини Донецької і Луганської областей понад 70% об'єктів курортно-рекреаційної сфери були приватизовані. Замість проведення системного ринкового акціонування, відкритого розміщення акцій на фондовому ринку, залучення іноземних інвестицій з провідних економік світу до реалізації інвестиційних проектів розвитку курортної інфраструктури в Україні та зокрема у Криму, проходили суперечливі неринкові процеси привласнення санаторно-курортних об'єктів, а реальні потужні капіталовкладення у модернізацію курортно-рекреаційної сфери, її економічне зростання не здійснювалися.

Таким чином, нестача іноземних інвестицій є однією із важливих проблем фінансової безпеки курортно-рекреаційної сфери у нашій державі. Формування інвестиційної привабливості, залучення іноземних інвестицій насамперед з ЄС, США під гарантії української держави сприятиме економічній стабілізації та фінансовій безпеці курортно-рекреаційної сфери України.

***Марія Заремба**, студентка*
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів
Науковий керівник: Маслак О.О., к.е.н., доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ ЯК ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

На сьогодні особливу роль у забезпеченні сталого розвитку регіонів країни відіграє забезпечення безпеки фінансова сфера,оскільки вона є основою стратегічних перетворень в державі загалом. Нестабільне фінансове становище регіонів України спричинене різними ризиками, зокрема: збільшення податкового навантаження на підприємців, що спричиняє збільшення податкового боргу, дефіцит місцевих бюджетів, зниження інвестицій в економіку, необґрунтована фінансова політика тощо. Тож актуальним є дослідження складових фінансової безпеки регіону, удосконалення механізму його реалізації з метою усунення недоліків у реалізації, що дозволить забезпечити безпеку фінансово – кредитної сфери як основи сталого розвитку регіону.

Як було сказано у сфері регіонального управління існує безліч проблем які унеможливлюють вирішення жодного із завдань, що стоять перед його економічною системою й органами місцевого самоврядування.

Фінансова безпека є забезпеченням такого розвитку фінансової системи і фінансових відносин, а також процесів в економіці, при якому створюються необхідні фінансові умови для соціально-економічної та фінансової стабільності країни, збереження цілісності та єдності фінансової системи (включаючи грошову, бюджетну, кредитну, податкову та валютні системи),

успішного подолання внутрішніх і зовнішніх загроз України у фінансовій сфері [2].

Рівень фінансової безпеки визначається системою кількісних і якісних показників фінансового стану, що відображає його фінансову захищеність і стійкість.

Розглядаючи фінансову безпеку регіону через призму інтересів його соціально-економічного розвитку, можна виділити основні принципи безпечного функціонування регіону[1]:

— захищеність і стійкість економіки регіону та його фінансової системи до впливу несприятливих факторів внутрішнього та зовнішнього походження;

— забезпеченість регіону достатніми для задоволення існуючих потреб і виконання зобов'язань фінансовими ресурсами, фінансова незалежність регіону у вирішенні наявних проблем;

— оптимізація міжбюджетних відносин і раціональна регіональна бюджетна політика;

— оптимізація та збалансованість фінансових потоків за напрямками їх використання;

— цільовий характер та ефективність використання фінансових ресурсів на основі застосування якісних фінансових послуг, технологій і фінансових інструментів;

— зменшення обігу коштів у «тіньовому» секторі економіки.

Слід зазначити, що основною проблемою встановлення дієвого механізму функціонування системи фінансової безпеки є у відсутності механізму його реалізації, що який б передбачає зосередження фінансових ресурсів у місцевих бюджетах , що надасть органам влади регіонів не тільки фінансову основу для реалізації своїх повноважень, а й також створить базу для забезпечення власної фінансової безпеки. Проте тим відсутність дієвого механізму управління фінансами спричинить появу фінансових проблем і зниження рівня фінансової безпеки регіону.

Досягненню стійкої фінансової безпеки на рівні регіону перешкоджає ряд невирішених проблем і чинників, які класифікуються як загрози, зокрема такі [3]: недосконале законодавство у сфері державних закупівель; нестабільність фондового ринку; приховування доходів найманих працівників; зниження фінансової дисципліни в розпорядників бюджетних коштів; зростання криміналізації у сфері фінансових відносин; широкі коливання ринкового курсу валют тощо.

Подолати загрози, які ускладнюють створення дієвої системи функціонування фінансової безпеки можна шляхом:підтримки малого та середнього бізнесу, що призведе зростанню обсягів виробництва, скороченню рівня безробіття; боротьба з «тінізацією» економіки, шляхом запровадження дієвого механізму його виявлення; реформування податкової системи – встановлення помірних) ставок податків і обов'язкових зборів;запровадження скорочення та спрощення звітності суб'єктів господарювання.

Так як, основна проблема у забезпеченні сталого розвитку регіонів – це відсутність фінансування місцевих бюджетів, запровадження вище наведених заходів дозволить збільшити наповнення місцевих бюджетів і зменшить «тінізацію» доходів що, дасть змогу підвищить рівень фінансового забезпечення регіону та забезпечити його сталий розвиток.

Список використаних джерел:

1. Заблоцька О. Ю. Концептуальні засади бюджетної безпеки України / О. Ю. Заблоцька, Ю.Я. Касараба. // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.– 2010. – №3. – С. 298-305.

2. Шостак Л. В. Фінансово-економічна безпека підприємства / Л. В. Шостак, О. О. Помазун // вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 38. – С. 144 -146.

3. Фінанси регіону [Текст] : навч. посіб. / М. А. Коваленко, Т. О. Мацієвич, Г. М. Полевик, Н. В. Радванська; за ред. проф. Коваленка М. А. ; Херсон. нац. техн. ун-т. – Херсон: [Олді-плюс], 2010. – 311 с.

Олеся Іршак, *к.е.н.,*
доцент кафедри банківського істрахового бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка

ЗАГРОЗИ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Рівень фінансової безпеки України характеризується певною кількістю складових, важливе місце серед яких займає податкова безпека. Податкова безпека, виступаючи складовою фінансової безпеки, сприяє забезпеченню такого розвитку економіки, фінансової системи та фінансових відносин, за якого будуть сформовані відповідні фінансові умови та достатні фінансові ресурси для соціально-економічної стабільності, збереження цілісності та ефективності фінансової системи (грошово-кредитної, бюджетної, податкової тощо) та розвитку суспільства в цілому.

Податкова безпека – підсистема національної безпеки держави, являє собою стан податкової системи, за якого забезпечується гарантований захист і гармонійний розвиток всієї податкової системи держави, можливість податкових інструментів захищати національні інтереси держави, підтримувати соціально-економічну стабільність суспільства, а також формувати достатньо фінансових ресурсів для держави і місцевого управління, успішне протистояння існуючим загрозам податкової системи [3, с. 15].

Податки залишаються основою існування будь-якої держави. Податкові платежі та збори формують більше 70 % доходів Зведеного бюджету України. Сьогодні існує багаторівнева система податкової безпеки на рівні держави, окремих регіонів, підприємств, а також окремої особи. Це означає, що з податковою системою пов’язані інтереси не тільки суспільства і держави, але й усіх громадян, груп населення, підприємств і організацій. Податкові платежі, які надходять від цих груп повинні сприяти забезпеченню розвитку економіки, фінансової системи і фінансових відносин у країні та регіонах. Дотримання цих правил здійснюється для того, щоб були сформовані необхідні фінансові умови

та ресурси для соціально-економічного розвитку держави та її регіонів, успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам.

На нашу думку, **податкова безпека** – це стан оподаткування в державі, якому притаманні такі риси як захищеність інтересів суб'єктів податкових відносин, стійкість і економічна незалежність системи оподаткування (стабільність податкового законодавства), здатність до розвитку податкової системи, спроможність своєчасного виявлення і запобігання потенційних загроз у сфері оподаткування.

Податкова безпека як об'єктивне явище, характеризує можливість збереження суб'єктами податкової системи результатів своє діяльності, усвідомлюючи ними, що ці результати формуються під впливом зовнішніх та внутрішніх загроз та підлягають ризикам. Основна роль держави полягає у мінімізації податкових ризиків шляхом уникнення ситуацій, що фактично створюють загрози податковій безпеці суб'єктів господарювання, особистості та національної економіки зокрема. Суб'єкти господарювання, як найбільше джерело податкових платежів, ведучи господарську діяльність, враховують відносно себе можливість існування небезпек і загроз, функціонують до тих пір, доки можуть кількісно виміряти і співвіднести втрати від виникнення ризику із результатами господарської діяльності. За невизначеності розміру податкових ризиків господарюючі суб'єкти або згортають власний бізнес, або переходять в тінь, що є відповіддю на неефективність фіскальної політики держави. За таких умов виникає зворотній ризик недоотримання державою податкових платежів до бюджетів різних рівнів [1].

Загрози податкової безпеки держави можна поділяти на дві групи: пов'язані з контролюючими органами; пов'язані з платниками податків.

До першої групи належать: надмірне податкове навантаження; збільшення витрат на адміністрування податків; збільшення податкового боргу держави; підвищення рівня корупції в країні; неоднозначне трактування нормативних актів в частині оподаткування.

До другої групи відносимо: низька податкова культура; ухилення від сплати податків; поширення тіньової економічної діяльності; відтік капіталу за кордон; неправомірне застосування податкових пільг; приховування і зниження об'єктів оподаткування; невиконання вимог податкових органів з метою несплати податків.

Вагомий потенційний вплив на рівень податкової безпеки держави має рівень інфляції в країні. За умов високого її рівня виникають стимули для економічних суб'єктів порушувати встановлені терміни сплати податків. Сплачувати податки пізніше, навіть з урахуванням штрафів та інших фінансових санкцій, є економічно більш вигідно, оскільки гроші суттєво знецінюються. Така поведінка платників становить суттєву загрозу податковій безпеці держави [2, с. 235].

Ще однією загрозою, яка найчастіше зустрічається у нашій державі є низький рівень податкової культури, який може формуватися під впливом корупції в податкових органах, негативної оцінки щодо ефективності витрачання владою бюджетних коштів, наявних фактів порушень податкового

законодавства без настання відповідальності, зловживань щодо використання податкових пільг тощо.

Нестабільність податкового законодавства в Україні є чи не найважливішою загрозою податкової безпеки. Кожна політична сила, що приходить до влади, запроваджує власний політичний курс, у результаті чого приймаються рішення щодо запровадження нових законів, у тому числі у податковій сфері. У результаті спостерігається дуже високий рівень податкової безпеки платників податків та дуже низький рівень інвестування в українську економіку.

Податковий контроль, який здійснюють органи державних органів за безпосередньою поточною діяльністю підприємницьких структур, тобто втручання у їх діяльність також є важливим та невід'ємним елентом податкової безпеки. У сучасних умовах право контролю мають більше 20 органів державного управління, які є зацікавленими саме у порушеннях власних нормативних актів, бо це дає можливість накладати штрафні санкції і отримувати відповідну частку.

Податкова безпека держави є під загрозою внаслідок існування значних обсягів тіньової економіки. Посилення контролю податкових органів за правильністю дотримання податкового законодавства забезпечить зміцнення податкової безпеки. Саме впровадження системи економічних, організаційних і правових заходів здатні забезпечити ефективну протидію подальшій тінізації економіки.

Список використаних джерел:

1. Виклюк В. І. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик / В. І. Виклюк, В. В. Гресик [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?

2. Гурнак О. В. Аналіз загроз податковій безпеці держави / О. В. Гурнак, А. Ю. Гурнак // Економічний аналіз. – Тернопіль. – 2013. – Том 14. – №1. – С. 231-240.

Цвилий-Букланова А.А. Налоговий контроль в системе обеспечения налоговой безопасности государства : автореф. дис. … канд. юр. наук. : 12. 00. 14 / А.А. Цвілій-Букланова. – Челябинск, 2011. – 32 с.

Тетяна Климко, *к.е.н, доцент,*
доцент кафедри обліку і аудиту,
Валерія Огородник, *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри фінансів і банківської справи,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

КОРПОРАТИВНЕ ШАХРАЙСТВО: РЕАЛІЇ СУЧАСНОСТІ

Світова практика показує, що в XXI столітті основною загрозою для бізнесу стали наймані працівники - від прибиральниці до генерального директора. За оцінками експертів, збитки компаній від власних співробітників часом досягають 90% від загального збитку (ніякі конкуренти, як правило, з цим злом не можуть зрівнятися). Згідно з даними Association of Certified Fraud Examiners (міжнародна організація, яка займається боротьбою з шахрайством і

злочинами «білих комірців»), західні компанії через шахрайство співробітників втрачають близько 6% свого обороту, при витратах на ділову розвідку від 0,5 до 1,0% від обороту). Результати досліджень, проведених в українських фірмах, дають ще гірші результати, що не дивно, так як на свою безпеку вітчизняні фірми затрачають менш, ніж 0,1% від обороту. У наші дні шахраї володіють широким арсеналом прийомів, в той час як фахівці з внутрішніх розслідувань тільки починають розробляти механізми запобігання та виявлення зловживань.

Відповідно до визначення, поданого в Глосарію до Стандартів, шахрайство – це будь-які незаконні дії , що характеризуються обманом, приховуванням або зловживанням довірою. До шахрайства не відносяться ті дії, що виконуються під дією сили або погрози використання сили. Шахрайство здійснюється юридичними та фізичними особами з метою отримання грошей, власності або послуг, ухилення від сплати грошових коштів або надання послуг або в цілях особистої або корпоративної наживи [6].

Все більшої популярності останнім часом набирає термін «фрод» від англійського fraud – шахрайство, афера та фродстер – людина, що здійснює шахрайство, злодій. Частіше за все, під терміном фрод мають на увазі будь-яке шахрайство в сфері IT технологій.

Україна займає 6 місце в рейтингу країн світу за рівнем корпоративного шахрайства (45%); Росія - 1 місце (71%), Південна Африка - 2 (62%), Кенія - 3 (57%), Канада - 4 (56%), Мексика - 5 місце (51%) (за даними дослідження PwC «Економічні злочини в період економічного спаду»).

Жертвами економічних злочинів за останні два роки стали 59% вітчизняних компаній - це вище, ніж середньосвітовий показник (43%).

Типовий профайл фродстера - це чоловік (67% всіх випадків шахрайств), 31-40 років (52%), з спеціальною або вищою закінченою освітою, який працює на даному підприємстві 5 або більше років (53%) [3].

Опублікований звіт Association of Certified Fraud Examiners, зроблений на базі дослідження 1400 випадків шахрайства у 100 країнах світу, містить досить невтішну статистику [3].

Фрод-ризики можуть існувати всередині підприємства. Більшість шахрайств було здійснено найманими працівниками (42%), менеджерами (36%) і тільки 19% - власниками підприємств [3]. Проте, різні рівні повноважень призводить до різних рівнів втрат.

Найбільші можливості для здійснення шахрайства (77%) мають працівники, що працюють в фінансовому відділі, бухгалтерії, відділі продаж, закупівель, вищого керівництва.

Топ трійку найпоширеніших комерційних шахрайств займає комерційний підкуп, тобто прискорення або стимуляція вирішення питання на свої користь. На другому місці – використання майна у власних інтересах. Цим займається майже кожний працівник фірми: роздруківка паперів для власних цілей, використання службового авто, використання обладнання вважається практично нормою на підприємствах. Викраденням активів займається, від 70 до 95% працівників українських підприємств! Все це приносить величезні збитки підприємствам, шкодить їх репутації і гальмує розвиток.

Для України найбільш розповсюдженими видами шахрайства на підприємствах є корупція, зловживання службовим становищем та незаконне присвоєння активів.

Незаконне привласнення активів, за оцінкою І.Нежданова, провідного експерта з ділової розвідки і безпеки бізнесу групи компаній «Р-Техно», є основною формою корпоративного шахрайства і становить понад чотирьох п'ятих відомих порушень, причому махінації з готівковими коштами та чековими розрахунками компаній рівні загальної частці всіх інших активів.

Корупція всередині підприємства полягає в тому, що менеджер або співробітник фірми вступає в змову з тими, хто в даній організації не працює. Відомі кілька основних типів внутрішньої корупції, які ведуть до збитку для компанії: комерційний підкуп; несанкціоновані грошові винагороди; «відкати» при розрахунках; спеціальне завищення або заниження ціни за домовленістю.

Для пострадянських компаній використання співробітниками службового становища в особистих цілях є справжнім бичем. За даними PricewaterhouseCoopers, 62% опитаних керівників заявили, що найбільшої шкоди завдають «відкати», одержувані співробітниками від підрядників або постачальників. Відкат дозволяє постачальнику необґрунтовано завищувати ціни, «накопичувати» дебіторську заборгованість або постачати неякісні товари та послуги. Ця специфіка пострадянських країн, особливо України та Росії, призвела до того, що з'явилися підприємці, весь бізнес яких побудований на тій чи іншій формі хабарів співробітникам компаній-замовників.

Другим за поширеністю (але не по можливому збитку) типом злодійства є відпуск товарів з відстрочкою платежу свідомо ненадійним покупцям. Товар відпускається фірми-одноденки якої реальної фірмі, яка свідомо затримує платіж і таким чином «кредитується» за рахунок постачальника.

Отже, високий рівень зростання організованої економічної злочинності у нашому суспільстві обумовлений не окремими причинами, а комплексом: слабкість владних структур, недосконалість кадрової політики, недосконалість законів, неспрацьовування нових, недостатньо апробованих економічних механізмів, безробіття, високі ціни на товари широкого споживання, інфляційні процеси, низький рівень заробітної плати та інше.

Серед невирішених питань залишається розробка спеціального програмного забезпечення, що дозволить автоматизувати та максимально пришвидшити процес ідентифікації ризиків та визначення оптимальних алгоритмів дій ризик-менеджерів.

Список використаних джерел:

1. Гречаник Л. Фінансове шахрайство та протидія йому у компаніях / Л. Гречаник // Фінансовий ринок України. – 2010. - №4. – С.24-26.

2. Дональда Р. Кресси. Другие Народные деньги: исследование в социальной психологии растраты. Монтклер. Нью-Джерси: Паттерсон Смит, 1973. ISBN 978-0-87585-202-7, с. 30.

3. Звіт Асоціації сертифікованих спеціалістів по розслідуванню шахрайств розміщений на офіційному сайті ACFE http://www.acfe.com/

4. Івахненков С. В. Нормативне забезпечення автоматизації корпоративного фінансового контролю: світовий досвід / С. В. Івахненков // Фінанси України. – 2008. – № 10. – С. 95–104

5. Лебединець Т. Роль внутрішнього аудиту в запобіганні та виявлені шахрайства [Текст] / Лебединець Т. // Незалежний аудитор. - 2013. - N 7 (18). - С. 366-369.

6. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Пер. з англ. К., 2012.

7. Михальчишина Л.Г., Калашник В.В. Внутрішній аудит у запобіганні помилок і шахрайства на підприємстві./ Михальчишина Л.Г., Калашник В.В.//Збірник наукових праць ВНАУ. – 2012.- №2(64). – с.96-99.

***Анна Король**, студентка*
ДВНЗ Ужгородський національний університет,м.Ужгород
Науковий керівник: Кампо Г. М., к.е.н., доцент

ОЦІНКА СТАНУ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Сьогодні Україна переживає не найлегші часи за роки своєї незалежності. Однією з найголовніших завдань держави, яка сприятиме зняттю напруги у суспільстві, є виконання нею своїх функцій у соціальній сфері. Одним з основних чинників, здатних забезпечити належний рівень життя усіх верств населення, є високий рівень бюджетної безпеки держави.

Бюджетна безпека– це спроможність бюджетної системи забезпечити фінансову стійкість держави та ефективне використання нею бюджетних коштів[1].

Бюджетна безпека держави є невід'ємною складовою стратегії соціально-економічного розвитку держави. Гарантування бюджетної безпеки є винятковою прерогативою держави. Ніхто інший не в змозі вирішити це завдання. За дослідженнями О.Я. Колісника [2, с. 1], бюджетна безпека як важливий фактор соціально-економічного розвитку держави виступає своєрідним індикатором і критерієм ефективності її бюджетної політики та організації бюджетного процесу.

Бюджетна безпека як важливий фактор соціально-економічного розвитку держави виступає своєрідним індикатором і критерієм ефективності її бюджетної політики та організації бюджетного процесу. З економічного погляду, бюджетна безпека виражає здатність держави за допомогою бюджету виконувати властиві їй функції та завдання, а також задовольняти потреби платників податків та отримувачів бюджетних коштів з урахуванням індивідуальних, корпоративних і суспільних інтересів. Отож, забезпечення бюджетної безпеки держави є одним із ключових завдань під час реалізації її стратегічних соціально-економічних пріоритетів [3]

Відповідно до Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» № 1277 від 29 жовтня 2013 року, «бюджетна безпека – це стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції»[4].

Бюджетна безпека держави тримається на:

1) діючій у країні бюджетній системі як сукупності різних видів бюджетів, що перебувають між собою в конкретному взаємозвязку;

2) чинній правовій базі,рівні розроблення і процедурі розгляду та затвердження бюджету;

3) обсягах бюджетного фінансування.

Проблеми бюджетної безпеки в Україні обумовлено рядом глобальних викликів.Серед них є такі як: соціальні мережі, бренди, глобальна комп'ютеризація, демографічні зміни, значні витрати на інформацію в занепадаючих економіках, зростання безробіття, нові течії в нестабільній економіці, значні обсяги інформації, глобальні мережеві поставки, глобальне розбалансування, посилення тиску. Це, у свою чергу, послужило основою для проведення дослідження щодо оцінки бюджетної безпеки України.

Для оцінки бюджетної безпеки України в основному використовуються Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [4], які дають можливість розрахувати зазначені в методиці індикатори та порівняти їх з нормативними значеннями, також вказаними в цій методиці (табл. 1.).

Таблиця 1

Індикатори бюджетної безпеки за Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [4]

Індикатори	Порядок розрахунку
Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %	Дефіцит державного бюджету, млн грн / ВВП, млн грн · 100 (<3)
Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектора загальнодержавного управління, % до ВВП	Дефіцит сектора загальнодержавного управління, млн грн – Дефіцит зведеного бюджету, млн грн) / ВВП · 100 (<5)
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	Доходи зведеного бюджету, млн грн / ВВП, млн грн · 100 (<30)
Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %	Обслуговування державного боргу, млн грн + Погашення державного боргу, млн грн / Доходи державного бюджету, млн грн · 100 (<16)

За індикаторами зазначеної методики можна провести аналіз стану бюджетної безпеки України (табл. 2).

Згідно з проведеним аналізом індикаторів бюджетної безпеки спостерігаються розбіжності значень індикаторів з граничним.

Як бачимо з табл.2, індикатор відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП має від'ємне значення з причини постійного дефіциту державного бюджету.

Значення індикатора дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектора загальнодержавного управління (% до ВВПвідповідає граничному, про що свідчать дані табл. 2.

Аналіз індикатора рівня перерозподілу ВВП через зведений бюджет практично за 2012-2013 роки не перевищує граничного значення, крім 2014 він перевищує в 2рази.

Таблиця 2

Аналіз індикаторів бюджетної безпеки, 2012–2014 рр.

Рік	Відношення дефіциту/ профіциту державного бюджету до ВВП, %	Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектора загальнодержавного управління, % до ВВП	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %
2012	-3.8	0.98	31.6	25.7
2013	-4.4	3.5	30.4	31.8
2014	-8.8	-2.1	77	49.2
Граничне значення	Не більше 3	Не більше 5	Не більше 30	Не більше 16

Динаміка індикатора відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, подана у відсотках, свідчить про значне збільшення частки платежів на обслуговування та сплату боргу, що пов’язане з необхідністю погашення кредиту Міжнародного валютного фонду.

Проаналізувавши дані можемо виокремити основні напрямки бюджетної політики: управління розміром дефіциту державного та місцевих бюджетів; забезпечення адекватного планування доходів та витрат державного бюджету, доведення перерозподілу ВВП через державний бюджет до 30%; активізація регіонального розвитку через цільові програми, що дозволить скоротити міжбюджетні трансферти в Україні; мінімізація фінансування дефіциту державного бюджету через боргові зобов’язання.

Проведене дослідження дало змогу виявити, що для оцінки бюджетної безпеки України в основному використовуються Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, які дають можливість розрахувати зазначені в методиці індикатори та порівняти їх з нормативними значеннями, також вказаними в цій методиці.

Стратегічними напрямами державної політики у фінансовій сфері з метою зміцнення бюджетної безпеки повинні стати: оптимізація державного бюджету завдяки скороченню його видаткової частини, зокрема мінімізація витрат на державне управління; зменшення обсягів зовнішніх запозичень і скорочення їх обсягів на фінансування дефіциту зведеного бюджету; державна підтримка розвитку високотехнологічних галузей та імпорто заміщуючого виробництва як основи посилення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та покращення зовнішньо торговельного балансу України.

Список використаних джерел:

1 Деменок О.В. Бюджетна безпека України як одна з складових фінансової безпеки держави [Електронне джерело]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Economics/43052.doc.htm

2.Колісник О.Я. Бюджетна безпека у забезпеченні стратегії соціально- економічного розвитку держави: автореф. дис. … к-та екон. наук: 08.00.08 / О.Я. Колісник. Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2009. – 22 с.

3.Кишакевич, Б.Ю. Формування системи фінансової безпеки України в умовах глобалізації [Текст] / Б.Ю. Кишакевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.7. – С. 205

4. Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України від 29.10.2013 р., № 60. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.expert-ua.info/document/archivepa/law5xwqoi/index.htm

***Юлія Лендєл**, студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Науковий керівник: Пойда-Носик Н.Н., к.е.н., доцент

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕЙТИНГИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Однією з найважливіших складових економічної безпеки є інвестиційна безпека. Інвестиційна безпека держави забезпечується за умов дотримання граничної норми інвестування, що дає можливість: відтворювати науково-технічний та інтелектуальний потенціал нації; здійснювати розширене відтворення основного капіталу; підтримувати конкурентоспроможність економіки; гарантувати зростання ВВП на рівні завдань соціально-економічного розвитку і міжнародного співробітництва; створювати стратегічні резерви; долати депресивні явища у регіонах країни; зберігати і відновлювати природні ресурсі; утримувати на безпечному рівні екологічні параметри.

Інвестування здійснюється в специфічних умовах макросередовища, що оцінюється суб'єктами інвестиційної діяльності за допомогою сукупності характеристик інвестиційного клімату. Процес формування інвестиційного клімату необхідно розглядати як елемент інвестиційної безпеки держави.

Інвестиційний клімат – це узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що зумовлює привабливість і доцільність інвестування в ту або іншу господарську систему. Позитивний інвестиційний клімат сприяє вирішенню соціальних проблем, забезпечує високий рівень зайнятості населення, дозволяє оновлювати виробництво, проводити модернізацію й нарощування основних фондів підприємств, впроваджувати новітні технології. Інвестиційний клімат країни найкраще можна проаналізувати, використовуючи міжнародні рейтинги, які складаються різними установами, організаціями та об’єднаннями.

Для оцінки інвестиційного клімату України розглянемо насамперед рейтинг України за індексом економічної свободи Heritage Foundation (табл.1), який оцінює рівень лібералізації взаємодії держави і бізнесу. Індекс

економічної свободи порівнює обмеження і перешкоди на шляху економічної діяльності, до яких вдаються уряди різних країн.

З табл.1 видно, що індекс економічної свободи України за досліджуваний період повільно зростав. Так, в 2011 році він складав 45,8 балів, а в 2014 році 49,3 балів. Максимальна оцінка за цим рейтингом складає 100 балів. Таким чином Україна не набрала за рейтингом економічної свободи навіть половини можливих балів. Тому, серед країн-учасниць рейтингу Україна в 2011 році займала 162 місце, в 2012 та 2013 роках – 161 місце, а за результатами 2014 року піднялася на 6 позицій та займала 155 місце в рейтингу. За цим рейтингом Україна належить до економічно невільних деспотичних держав, де економічна свобода обмежується та є репресивною.

Таблиця 1

Динаміка показників України за індексом економічної свободи за 2011-2014 роки [5]

Показник	Роки				Абсолютний приріст		
	2011	2012	2013	2014	2012 - 2011	2013 - 2012	2014 - 2013
Індекс економічних свобод	45,8	46,1	46,3	49,3	0,3	0,2	3
Індекс захисту прав власності	30	30	30	30	0	0	0
Індекс рівня корупції	22	24	23	21,94	2	-1	-1,06
Індекс податкового навантаження	77,3	78,2	78,2	79,06	0,9	0	0,86
Індекс бюджетних витрат	32,9	29,4	29,405	37,55	-3,5	0,005	8,145
Індекс підприємницької діяльності	47,1	46,2	47,6	59,8	-0,9	1,4	12,2
Індекс захисту трудових прав	50	51,2	49,9	49,77	1,2	-1,3	-0,13
Індекс регулювання цін	63,2	67,7	71	78,74	4,5	3,3	7,74
Індекс свободи торгівлі	85,2	84,4	84,4	86,18	-0,8	0	1,78
Індекс інвестиційного клімату	20	20	20	20	0	0	0
Індекс розвитку фінансового сектору	30	30	30	30	0	0	0
Місце серед країн учасниць рейтингу економічної свободи	162	161	161	155	+1	0	+6

Розглянемо детальніше складові індексу економічної свободи. Так, в Україні високими є тільки три складові індексу – індекс свободи торгівлі, індекс регулювання цін та індекс податкового навантаження. Натомість інші складові індексу є значно нижчими. Зокрема, низьким є рівень захисту прав власності та поширена корупція, яка не спонукає відкривати бізнес. Фінансовий сектор є слабким та нерозвиненим, з активним втручанням держави в діяльність фінансових установ. Також, дуже низький рівень інвестиційної свободи, основною причиною якої є складність та неоднозначність українського законодавства, слабкий правовий захист інвесторів та непрозорий приватизаційний процес.

Стабільно низькі показники індексів є негативним чинником для інвестиційного клімату України, адже це свідчить про небажання або неможливість з боку держави впливати на ситуацію в країні та неефективність функціонування уряду в сфері інвестиційної політики.

Далі проаналізуємо інвестиційний клімат України, який визначається Європейською Бізнес Асоціацією.

Оцінювання відбувається за п’ятибальною шкалою за результатами оцінок 82 керівників компаній-учасниць ЄБА. За підсумками щоквартального опитування, проведеного Європейською бізнес асоціацією (ЕВА), інвестиційний клімат станом на ІІ квартал нинішнього року оцінено в 2,66 бала (за 5-бальною шкалою). Це дуже низька оцінка, однак навіть це можна назвати успіхом. Хоча б тому, що нинішній показник, хоч і мінімально, але все-таки вищий, ніж оцінили інвестиційний клімат України наприкінці минулого року (2,5 балів). Найгірші показники – 1,81 балів – індекс ЕВА демонстрував наприкінці 2013 року – це була реакція бізнесу на згортання урядом курсу на євроінтеграцію.

В першій половині 2014 року, навпаки, очікування бізнесу покращилися у зв'язку з поверненням європейського курсу України. Однак, вже у другій половині минулого року втома бізнесу від відсутності обіцяних реформ призвела до нового падіння показників індексу ЕВА. Саме тому нинішнє зростання таке важливе – як мінімум воно припинило тенденцію до поступового погіршення оцінок інвесторів, що спостерігалося в кінці 2014 року. Згідно з опитуваннями ЕВА, ключовою проблемою європейського бізнесу, що працює в Україні, є "слабке валютне регулювання, девальвація гривні, а також непослідовна політика НБУ". Про цю проблему заявили 62% респондентів.

Рейтинг інвестиційної привабливості від 2012 року розраховує BDO, міжнародна компанія, що надає консультації з питань фінансів, бухгалтерії, податкового права у співпраці із Гамбурзьким інститутом світової економіки. Він враховує показники з трьох сфер - економіки, політики і права та соціально-культурні умови у тій чи іншій країні.

Згідно з Індексом інвестиційної привабливості (International Business Compass), що його розраховує міжнародна консалтингова мережа BDO, Україна покращила свій показник на 20 позицій і посіла 89 місце зі 174 країн.

Минулого року Україна посіла 109 місце в цьому рейтингу. Цього року країна, разом із Білоруссю (85 місце) і Латвією (29 місце), входить до переліку держав, що демонстрували найшвидше покращення показників.

Розробка правильної інвестиційної стратегії та створення привабливого іміджу країни – повинні стати першочерговими завданнями для нинішнього уряду України. Україна має ж вихідні конкурентні переваги сьогодні, якими варто залучати іноземний капітал:

1.Одним з найважливіших показників в системі світової конкуренції є запаси сировини, якими володіє країна. Запаси корисних копалин в Україні – це наша сильна сторона, яку необхідно вміло використовувати. Наприклад, згідно з дослідженням Citigroup Inc. і Геологічної служби США поклади рудних (металевих) корисних копалин в Україні оцінюються в 510 млрд. дол., що дозволяє нашій країні зайняти 4 місце в світі за цим показником. Величезні

запаси сировини при низьких темпах її освоєння і розробки однозначно будуть залучати іноземних інвесторів.

2.Сприятливі умови ведення сільського господарства. Крім чудових кліматичних умов в Україні сконцентровано близько 25% світового запасу чорноземів. Цей факт, наприклад, в 2014 році дозволив країні зайняти 2 місце в світі з експорту зернових, увійти в топ 10 по виробництву цукру, олії та картоплі. Нагадаю, що з усіх видів ґрунту чорноземи дають найбільший урожай при правильній обробці.

3. Показник індексу людського розвитку, який включає в себе рівень життя, грамотності, освіченості і довголіття як основні характеристики людського потенціалу. У 2013 році за цим показником Україна займала 78 місце серед 186 країн. Але оскільки цей показник інтегральний і враховує ряд факторів, то, наприклад, за рівнем освіченості українці стабільно входять в топ 30 світових країн, а за тривалістю життя вже займаємо останнє місце в Європі. Рівень грамотності й освіченості населення навіть не європейський, а становить світову конкурентну перевагу нашої країни. Окрему увагу тому фактору, що за рівнем володіння населенням англійською мовою України займає 27 місце в світі.

4. Показники рівня розвитку науки і технологій. Згідно з даними The Good Country Index в 2014 р. за рівнем розвитку науки і технології України посіла 13 місце в світі. Рівень розвитку науки і техніки відповідним чином впливає на рівень розробок та інновацій у різних секторах економіки, зокрема в IT-сектор.

5. Низький рівень середньої заробітної плати. Після девальвації національної валюти в 2014 році на більш ніж 75% середня заробітна плата в доларовому еквіваленті стала найменшою в Європі і складає близько 160 дол. З одного боку це низький рівень купівельної спроможності населення, а з іншого – дешева робоча сила робить привабливим варіант розміщення в країні виробництва та промисловості.

Саме ці 5 факторів сьогодні становлять конкурентну перевагу України з точки зору іноземних інвесторів і саме на них повинна будуватися урядова інформаційна компанія по залученню капіталу міжнародних інвесторів. Проаналізувавши їх можна зрозуміти, які сектори економіки слід розвивати в першу чергу: металургійну промисловість, сільське господарство, IT-сектор і сферу послуг.

Для підвищення рівня інвестиційної безпеки України необхідно, насамперед, вирішити головні проблеми, які знижують її інвестиційну привабливість, і негативним чином впливають на інвестиційну безпеку держави, зокрема: складність та невизначеність політичної ситуації всередині держави, що задає незрозумілий вектор зовнішньої політики України; слабкість правової системи – відсутність закону про розподіл продукції для інвесторів; низька ефективність антимонопольного регулювання; недосконала податкова система – складне адміністрування податків, технічні бар'єри в процесі відшкодування ПДВ, тиск з боку владних структур, корупція та зарегульованість створення і ведення бізнесу; непрозорість судової системи;

низька ділова культура між контрагентами та дефіцит довіри між суб'єктами економічної діяльності.

Шляхи вирішення цих проблем для України, можуть бути такими [2]: політична стабілізація та визначення пріоритетів у зовнішній політиці – чітка орієнтація на створення зони вільної торгівлі з ЄС; застосування для інвестиційних цілей ставки на прибуток, яка тяжіє до нуля, використання прискореної амортизації та комплексу податкових пільг та винятків (за прикладом країн ЄС, де податкова система побудована так, що компанія, яка вирішує реінвестувати прибуток у виробництво, звільняється від оподаткування цих коштів); розвиток фондового ринку, сприяння збільшенню кількості публічних компаній та якості розкриття ними фінансової звітності; зменшення адміністративного тиску на бізнес та сприяння відділенню бізнесу від влади; невтручання з боку владних структур у процес прийняття рішень органами судової гілки влади, а отже, збереження судовою системою незалежності та незаангажованості; повне та своєчасне надання інформації для бізнесу (інвестиційних рейтингів, прогнозів макроекономічних показників тощо) завдяки створенню спеціалізованих центрів; запровадження державного моніторингу інвестиційної діяльності, визначення функцій і встановлення відповідальності державних органів і установ, уповноважених реалізувати державну політику у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія. – К.: КНТУ, 2004. – 759 с.

2. Коваленко С. О. Інвестиційний клімат в Україні та напрями його покращення / С.О. Коваленко // Вісник економіки – 2012 – №38. – С. 366–368

3. Оцінка інвестиційної привабливості України Європейською Бізнес Асоціацією за 2014 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://www.eba.com.ua/static/indices/iai/index26_results_ukr.pdf

4. Doing business in a more transparent world 2014. The world bank [Електронний ресурс] – Режим доступу: doingbusiness.org/~/…/Doing%20Business./DB14-FullReport.pdf

5. Index of economic freedom 2014. Heritage Foundation [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.heritage.org/index/explore.aspx?view=byregion-country-year

Наталія Лийзьо, *студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І., к.е.н., доцент

ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Однією з найбільш актуальних проблем сучасного етапу розвитку економіки України є вдосконалення податкової системи з метою її адаптації до мінливих соціально-економічних умов і постійно зростаючих потреб бюджету. При цьому, враховуючи роль податкової системи у фінансовому забезпеченні бюджетів всіх рівнів і регулюванні розвитку економіки країни та її регіонів,

необґрунтовані управлінські рішення у сфері оподаткування можуть призвести до катастрофічних наслідків, які стануть загрозою динамічного розвитку соціально-економічної системи. Тому важливого значення набуває забезпечення на достатньому рівні податкової безпеки регіону.

Система оподаткування, з одного боку, є ресурсним фактором забезпечення регіонального розвитку, а з іншого боку, може виступати в якості фактора ризику або загрози для динамічного соціально-економічного розвитку. Оскільки, що податки на сьогоднішній день є основним джерелом фінансових ресурсів, необхідних для задоволення суспільно необхідних потреб та реалізації державою своїх функцій по забезпеченню життєдіяльності суспільства. Однак, неефективна податкова політика може призвести до скорочення обсягу податкових надходжень до бюджету, зростання дефіциту бюджету, скорочення фінансування державних програм соціально-економічного розвитку. Це дозволяє характеризувати податки як дестабілізуючий фактор розвитку економіки регіону і зниження рівня добробуту населення.

Таким чином, під податковою безпекою регіону слід розуміти такий стан системи оподаткування, який характеризується стійкістю і стабільністю всіх її елементів, що передбачає здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім чинникам, можливість ефективного використання конкурентних переваг і реалізації податкового потенціалу регіону, що забезпечує поповнення місцевих бюджетів з метою соціально-економічного розвитку регіону.

З метою ефективного управління податковою безпекою на регіональному рівні важливо виділити такі індикатори стану податкової безпеки: прибуткова частина бюджету; темпи зростання прибуткової частини бюджету; відношення податків до валового регіонального продукту; ефективність місцевого оподаткування; ефективність податкової роботи на місцях.

Однією з важливих складових елементів податкової безпеки регіону є податкова культура, яка відображає рівень знань і ступінь дотримання податкового законодавства, правильність обчислення, повноту і своєчасність сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджету, знання своїх прав, виконання своїх обов'язків платниками податків і контролюючими органами, ступінь розуміння усіма громадянами важливість сплати податків для держави і суспільства.

Забезпечення високого рівня податкової культури є одним із джерел посилення податкового потенціалу регіону і підвищення рівня фінансового забезпечення місцевих бюджетів, яке досягається шляхом зниження величини податкового боргу за рахунок повної та своєчасної сплати податків до бюджетів всіх рівнів, а також зниження рівня тіньового сектору економіки.

Налагодження діалогу та співпраці між державою та платниками податків, інформаційно-аналітичне забезпечення податкових відносин покликане знизити ризики та загрози податкові безпеці регіону, тим самим забезпечити підвищення рівня фінансового забезпечення місцевих бюджетів відносно реалізації програм регіонального розвитку. Тому особливо актуальним для регіональної політики є врахування усіх загроз та ризиків фінансової безпеки, що можуть призвести до катастрофічних наслідків економічного

розвитку регіону, масового банкрутства суб'єктів господарювання і, врешті, підриву системи життєзабезпечення населення регіону.

Враховуючи зазначене вище, забезпечення належного рівня податкової безпеки регіону можливе за умови визначення причин негативних явищ її основних складових, що підвищить значення регіонів у економічному житті. За допомогою корегування негативних впливів можна визначити позитивні процеси у податковій системі регіону та його податкової безпеки, оскільки водночас можна передбачити слабкі сторони реалізації політики економічного і соціального розвитку регіону. Без нівелювання зазначених загроз забезпечити розвиток регіонів та держави зокрема буде досить складним процесом.

Список використаних джерел:

1. Петренко Л.М. Податкова безпека як складова фінансової безпеки держави / Л. М.Петренко // Моделювання та інформаційні системи в економіці [Електронний ресурс] : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана" ; відп. ред. В. К. Галіцин. — 2012. — Вип. 86. — С.89–98.

2. Петрушевська В.В. Економічна безпека держави: зміст і класифікація загроз / В.В. Петрушевська // Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». — 2012. — Вип. 32. — С. 441–448.

3. Ручкіна В.М. Податкова культура в інституціональному аспекті розвитку податкової системи України / В.М. Ручкіна // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. — 2013. — №1. — С. 197–205.

4. Коваленко Ю.М. Неформальні норми фінансового сектора економіки : економічна ментальність та інституційна довіра / Ю.М. Коваленко // Економічна теорія. — 2011. — № 2. — С. 58–68.

***Вікторія Самофалова**, студентка*
Донецький національний університет, м. Вінниця
Науковий керівник: Карпова Т.С., к.е.н.

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В РЕЙТИНГОВИХ ВИМІРАХ НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Останнім часом все більш поширюється так зване «індикаторне мислення», особливо у фінансовій сфері. Необхідність інструментальної оцінки економічних, зокрема фінансових процесів, що відбуваються, надання їм ретроспективного аналізу та спроби зазирнути в майбутнє вимагають формування відповідних індикаторів, кількісних показників та розробки фінансової стратегії. Ці тенденції яскраво виявили себе в розвитку концепції сталості. Індикатори сталого розвитку покликані служити для різних структур влади, широкої громадськості та осіб, що ухвалюють рішення, своєрідним барометром соціально-економічного та екологічного стану світу, країн і регіонів.

Першою найбільш комплексною розробкою в цій сфері стала система індикатора сталого розвитку, що запропонована Комісією ООН у 1996 році. Зараз офіційні системи індикаторів сталого розвитку мають не тільки міжнародні організації (ООН, Всесвітній Банк, Організація економічного співробітництва й розвитку), а й розвинені країни [1].

Індикаторні підходи пов'язані, насамперед, з економічною і соціальною сферами, не обійшли і нашу країну. У період з 1999 по 2010 рік органами державної влади України були розроблені й прийняті до реалізації системні концепції і комплексні цільові програми сталого розвитку України [2]. З метою реалізації цих програм було розроблено систему показників ефективності діяльності органів виконавчої влади суб'єктів країни. Система містила у собі основні та додаткові індикатори за основними сферами діяльності, що характеризують рівень соціально-економічного розвитку країни (економічне зростання, доходи населення, безпека умов життя, здоров'я, мистецтво, фізична культура та спорт, житлово-комунальне господарство, доступність і якість житла, державне та муніципальне управління).

Інститутом прикладного аналізу НАН України і МОН України для аналізу сталого розвитку запропоновано методологію оцінювання сталого розвитку як кватерного функціонала якості та безпеки життя людей за інтегральними показниками економічного, фінансового, екологічного та соціального виміру.

Розглянемо основні показники сталого розвитку регіонів України на прикладі Закарпатської області. Область входить до Західноукраїнського макрорегіону, який включає 9 областей (Вінницьку, Волинську, Закарпатську, Львівську, Рівненську, Івано-Франківську, Тернопільську, Хмельницьку, Чернівецьку) [3].

Аналіз показників сталого розвитку, представлений у таблиці 1, свідчить, що за компонентою безпеки життя людей область посідає 3-ю, за компонентою якості життя людей – 15 позицію.

Таблиця 1

Показники сталого розвитку Закарпатської області за 2013 рік

Показники	Рейтинг (з 27)	Значення індексу
Індекс сталого розвитку	4	1,00
Компонента якості життя	15	0,75
Ступень гармонізації	25	0,51
Індекс економічного виміру	24	0,11
Базові потреби	25	0,12
Підприємницька діяльність	19	0,11
Ринок праці	23	0,29
Інноваційно-інвестиційні можливості	21	0,04
Індекс екологічного виміру	12	0,54
Стан довкіллі	12	0,52
Екологічне навантаження і небезпеки	10	0,55
Екологічне керування	8	0,55
Індекс соціально-інституціонального виміру	12	0,50
Розвиток людського потенціалу	8	0,51
Інституційний розвиток	16	0,49
Якість життя	15	0,50
Компонента безпеки життя	3	1,54

Індекс сталого розвитку Закарпатської області знаходиться на 4 позиції. 24 позиція компоненти якості життя за економічним виміром обумовлюється

тим, що значення категорій політики є досить близькими. Так, «Базові потреби» – 25 позиція, «Підприємницька діяльність» – 19, «Ринок праці» – 23 та «Інноваційно-інвестиційні можливості» – 21 позиція. Індекс конкурентоспроможності на 25 позиції, Індекс інноваційно-кадрового потенціалу на 24 позиції. Слід відзначити, що область посідає 23 місце за валовим регіональним продуктом на одну особу. Всі індекси та індикатори характеризуються позиціями нижче середини рейтингу. За індексом екологічного довкілля та індексом соціально-інвестиційного виміру область займає 12 місце. Область характеризується сильними «традиційними» цінностями – високим рівнем довіри до церкви та розвитком релігійних інституцій, високим рівнем довіри до засобів масової інформації, а також достатньо високими показниками розвитку здоров'я [3].

Що ж до загроз, які є актуальними для Закарпатської області, то тут варто звернути увагу на 11 місце у рейтингу за показником зниження тривалості життя серед 27 регіонів (табл. 2). За іншими загрозами значення не наближаються до групи з критичним рівнем. За загрозами злочинності область посідає 25 місце в рейтингу, а за загрозою сприяння корупції – 21 місце. Загрозу соціальної нерівності демонструє Індекс Джині, який відображає нерівність розподілу доходів – 25 позиція в рейтингу серед інших областей [3].

Таблиця 2

Загрози сталому розвитку

Показники	Рейтинг (з 27)	Закарпатська область	Середнє по Україні
Зниження тривалості життя	11	70,23	70,54
Злочинність	25		
Коефіцієнт злочинності за регіонами (кількість зареєстрованих злочинів на 100 000 середньорічного населення), 2010		544	1001,66
Корупція	21		
Індекс сприйняття корупції (%), 2012		29,8	38,85
Соціальна нерівність	25		
Індекс Джині (коефіцієнт концентрації доходів), 2010		20,99	24,62
Зношеність технологічної інфраструктури	23		
Ступень зносу основних засобів (%), 2010		74,3	63,39

Важливою проблемою на шляху втілення концепції сталого розвитку в Україні є формування системи вимірів (індексів та індикаторів) для кількісного та якісного оцінювання цього дуже складного процесу. Перехід на засади зеленої економіки потребує охоплення та впровадження у різнорівневі процеси ухвалювання рішень соціальних, економічних, зокрема фінансових, та екологічних факторів, що сприяє формуванню обґрунтованих рішень на основі даних задля сталого зростання. Прозоре кількісне оцінювання та аналіз даних, які стосуються усіх трьох аспектів сталого розвиту, надає змогу узагальнити розрізнену інформацію та є ефективним механізмом взаємодії економіки та політики.

Список використаних джерел:

1. Сталий розвиток: світоглядна ідеологія майбутнього: [монографія] / [М.А. Хвесик, І.К. Бистряков, Л.В. Левковська, В.В. Пилипів]: за ред. акад. НААН України М.А. Хвесика.- К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – 465 с.

2. Гальчинський В. Особливості правового забезпечення сталого розвитку України в перехідний період / В.Гальчинський // Вісник Академії управління МВС. – 2010.- № 3. – С.109-114.

3. Аналіз сталого розвитку: глобальний і регіональний контексти: [монографія] / Міжнар. рада з науки (ICSU) та ін.; наук. кер. Проекту М.З.Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2014. – Ч.2. Україна в індикаторах сталого розвитку (2013). –172 с. – Бібліогр.: с. 168-170. – 300 пр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wdc.org.ua/uk

Світлана Стегура, *студентка*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород
Науковий керівник: Пойда-Носик Н.Н.,к.е.н., доцент

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ

У сучасній економічній літературі не існує єдиного підходу до сутності грошово-кредитної безпеки, проте відомо, що саме монетарна політика держави є важливою складовою її забезпечення, так як є системним механізмом із специфічними цілями та інструментами. Вона відіграє важливу роль у системі впливу держави на економічну стабільність та фінансову безпеку. Тому, для розуміння змісту грошово-кредитної безпеки, необхідно, перш за все, дослідити сутність монетарної політики держави.

Згідно ЗУ “Про національний банк України” грошово-кредитна політика – це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, направлених на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу.

Безпека у широкому сенсі виступає як стан, при якому об’єкт надійно захищений від впливу негативних чинників та існують достатні умови для забезпечення його життєдіяльності і розвитку [2].

Аналіз монетарної політики та визначення сутності категорії “безпека” дозволяє, власне, перейти до формулювання визначення грошово-кредитної безпеки держави.

Отже, грошово-кредитна безпека - це стан грошово-кредитної системи, що забезпечує всіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для досягнення економічного зростання національної економіки [7].

В Україні засади грошово-кредитної політики, згідно із Законом «Про Національний банк України», мають ґрунтуватися на основних критеріях та макроекономічних показниках Державної програми економічного і соціального розвитку (ДПЕСР) України на відповідний період, що включають прогнозні показники обсягу ВВП, рівня інфляції, розміру дефіциту Державного бюджету та джерел його покриття, платіжного та торговельного балансів.

Правову основу грошово-кредитного регулювання в Україні становлять Конституція України, Закони «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України» та інші нормативно-правові акти.

Головним завданням грошово-кредитної політики НБУ є забезпечення стабільності національної грошової одиниці – гривні.

Виділимо основні фактори впливу на грошово-кредитну політику в Україні [4]:

1.Використання валютного курсу як головного макроекономічного індикатора. Орієнтація більшості суб'єктів ринку на обмінний курс гривні щодо долара США як головний показник макроекономічної стабільності має такі негативні наслідки, як панічні настрої і спекулятивні атаки за найменшого відхилення курсу від попереднього рівня, що зумовлює відплив депозитів та ажіотаж на валютному ринку. При цьому високі темпи інфляції і девальвації національної валюти справляють особливо негативний вплив на спроможність суб'єктів ринку сплачувати свої боргові зобов'язання.

2.Високий рівень доларизації вітчизняної економіки. Підрив довіри до національної грошової одиниці, а отже, й до банківської системи, зумовлений виконанням грошових функцій на території нашої країни іноземною валютою – доларом США (частково – євро). І доти, поки всі основні функції грошей – міри вартості, засобів обігу та платежу та засобу нагромадження – не почне виконувати виключно національна валюта, загроза дестабілізації вітчизняної економіки і банківської системи за будь-яких найменших змін у розвитку світового господарства і панічних чи спекулятивних настроїв економічних агентів усередині країни зберігатиметься на досить серйозному рівні.

3.Високий рівень залежності ресурсної бази від зовнішніх запозичень. Це є також істотним фактором загрози фінансовій стійкості банків з огляду на обмеження зовнішнього фінансування їх діяльності та ускладнення умов доступу на міжнародні ринки позичкових капіталів.

Основними загрозами у грошово-кредитній сфері є:

– обмежувальний характер грошово-кредитної політики, її спрямованість переважно на мінімізацію інфляції, а не на потреби економічного зростання (наслідком є скорочення попиту, зростання безробіття);

– надмірна питома вага готівки у загальному обсязі грошової маси. Висока частка готівки (більше 40 %) свідчить про недовіру до банківської системи, а саме про існування суттєвих загроз, які пов'язані із заощадженням грошей у банках. Також значна частка готівки може спричинити тінізацію економіки, викликати труднощі у сфері контролю з боку центрального банку за грошовими агрегатами та пропозицією грошей в цілому;

– високий рівень інфляції. Загроза інфляції полягає у скороченні темпів зростання реальних доходів населення, зростає вартість кредитних ресурсів, зменшуються обсяги заощаджень, держава втрачає цінові конкурентні позиції;

– незбалансованість грошового і товарного ринків, що призводить до виникнення великих обсягів кредиторської та дебіторської заборгованостей;

– значна швидкість обороту грошової маси. У випадку розбалансованості економіки країни прискорення обороту грошової маси може бути додатковим

інфляційним чинником, у випадку, якщо грошовий попит випереджає товарну пропозицію;

Зважаючи на те, що грошово-кредитна політика здійснює потужний вплив на економічні процеси в державі, виникає необхідність у дослідженні основних індикаторів оцінки безпеки грошово-кредитного сектору (табл. 1.).

Таблиця 1

Показники грошово-кредитної безпеки України за 2010-2014 рр.[5,6]

Показник	Роки					Оптимальне значення	Критичне значення
	2010	2011	2012	2013	2014		
Питома вага готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси, %	30,6	28,1	26,3	26,2	29,08	20	35
Різниця між відсотковими ставками за кредитами та депозитами, %	4,3	6,1	3,4	4,1	4,42	4	11
Рівень середньозваженої процентної ставки за кредитами відносно індексу споживчих цін, %	5,04	9,27	16,23	15,4	-7,15	5	15
Частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам у загальній струк- турі наданих кредитів,%	28,6	25,1	23,02	21,25	20,99	5	1
Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками	55,01	52,3	48,65	51,32	43,6	60	25

Динаміка питомої ваги готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси протягом 2010–2013 рр. була спадною, але у 2014 р. індикатор знову наблизився до небезпечного рівня у 30%, що свідчить про зменшення довіри до фінансових установ та намагання населення тримати гроші у вигляді готівки, в той час як для розвинених країн світу притаманна тенденція до поступового витіснення готівкових грошей з обігу.

Різниця ставок між виданими кредитами та залученими депозитами в цілому близька до оптимального значення відповідно до методичних рекомендацій. Також слід відмітити тенденцію до подорожчання кредитних ресурсів у гривні, яку не відображає названий показник, оскільки ставки за залученими депозитами у національній валюті також зростають. Таке зростання процентних ставок пояснюється стрімкими темпами інфляції, які враховують при розрахунку вартості кредитних ресурсів (офіційний темп інфляції у 2014 р. склав 24,9%) [6]:

Чинник інфляції враховано у розрахунку показника відношення ставки за кредитами до індексу споживчих цін. Так, у 2010 р. цей показник мав оптимальне значення – 5%, але стрімко починає зростати, у 2012 та 2013 рр.

перевищивши критичні значення. Порівняння ставок у 2014 р. дало від'ємний результат, за офіційними даними, ставка за кредитами у гривні склала 17,75%, тоді як інфляція – 24%. Це можна пояснити тим, що фінансові установи намагаються втримати попит на кредитні ресурси, забезпечуючи дещо нижчі ставки, ніж індекс споживчих цін. Але очевидно, що кредитні ресурси дорожчають як у національній, так і в іноземній валюті.

Кредитування домогосподарств має важливе суспільне значення унаслідок задоволення потреб і покращення добробуту населення. Протягом останніх років питома вага кредитів, що надаються домогосподарствам, значно перевищує оптимальні значення і є досить суттєвою. Головним фактором, який впливатиме на обсяги кредитування домогосподарств, вважають стабілізацію всіх сфер економіки і політики.

У загальному обсязі наданих кредитних ресурсів частка довгострокових кредитів має тенденцію до зниження, особливо у 2014році, це пояснюється нестабільною економічною і політичною ситуацією, яка породжує у людей невпевненість у завтрішньому дні.

Аналіз рівня безпеки грошово-кредитного сектору в Україні засвідчив, що на даний час існує безліч недоліків у проведенні монетарної політики, а саме: надмірна питома вага готівки в грошовому обігу; зменшення обсягів довгострокового кредитування; високий рівень доларизації тощо.

Основними напрямами вдосконалення механізму забезпечення належного рівня у грошово-кредитній безпеці є [3]:

- встановлення цільових орієнтирів відсоткових ставок та формування програми грошової пропозиції, яка відповідає величині попиту на гроші;
- підвищення стабільності грошової одиниці, застосовуючи інструменти монетарної політики таким чином, щоб забезпечити стабільність попиту на гроші, та не призвести до значного підвищення цін. Одним із напрямків забезпечення стабільності грошової одиниці може бути, наприклад, формування ефективної системи державного управління державним боргом, підвищення рівня довіри населення до національної грошової одиниці тощо;
- зменшення частки грошового агрегату М0 у грошовій масі країни, що дасть змогу зменшити негативний вплив збільшення грошової маси на товарний попит та дасть змогу державі, шляхом застосування монетарних інструментів, впливати на динаміку інфляційних процесів у країні.
- встановлення цільових орієнтирів відсоткових ставок та формування програми грошової пропозиції, яка відповідає величині попиту на гроші;
- підвищення стабільності грошової одиниці, застосовуючи інструменти монетарної політики таким чином, щоб забезпечити стабільність попиту на гроші, та не призвести до значного підвищення цін. Одним із напрямків забезпечення стабільності грошової одиниці може бути, наприклад, формування ефективної системи державного управління державним боргом, підвищення рівня довіри населення до національної грошової одиниці тощо;
- зменшення частки грошового агрегату М0 у грошовій масі країни, що дасть змогу зменшити негативний вплив збільшення грошової маси на

товарний попит та дасть змогу державі, шляхом застосування монетарних інструментів, впливати на динаміку інфляційних процесів у країні.

Список використаних джерел:

1. Економічна безпека: навч.посіб. [Текст]/за ред. З.С.Варналія.–К.:Знання,2009.–647с.

2. Барановський О.І. Фінансова безпека [Текст]: [монографія] /Барановський О.І. – К.: Київ., нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.

3. Барановський О.І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т./ О.І. Барановський.-К.: УБС НБУ, 2014. – Т.1 : Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. -831 с.

4. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України: (Передмова акад. НАН С.І.Пирожкова) [Текст]: [монографія] / Сухоруков А.І. – К.: НІПНБ, 2014. – 140 с.

5. Основні показники економічного і соціального розвитку України [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/file/link/281303/ file/november.pdf.

6. Річний звіт Національного банку України за 2010-2014 [Електронний ресурс] // Національний банк України: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106.

7. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України [Затверджена Наказом Міністерства економіки України від 29.10.2013 N 1277] [Електронний ресурс] // Міністерство економіки України: [сайт]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/ uk/publish/.

***Мар'яна Тимчак**, к.е.н., доцент*
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Під час аналізу економічної ситуації в регіоні вживається термін економічна безпека регіону, під якою розуміють сукупність поточного стану, умов, факторів, що характеризують стабільність і поступальний розвиток економіки регіону, органічно інтегрованої в економіку країни як відносно самостійна структура. На рівні муніципального утворення економічна безпека передбачає підтримання стабільного розвитку провідних підприємств, що попереджає негативний вплив на умови життя місцевого населення.

Важливою складовою економічної безпеки регіону є фінансова, оскільки без належного фінансового забезпечення економіка регіону розвиватися не зможе. Тому можна говорити про фінансово-економічну безпеку регіону.

Завдання, які постають у процесі визначення фінансово-економічної безпеки регіону, є такими: - визначення та аналіз факторів, здатних впливати на стабільний розвиток території; - формування регіональної економічної політики з визначенням пріоритетів і перетворень у межах загальнодержавної стратегії економічної реформи; - недопущення дискримінації з боку загальнодержавних органів стосовно території, забезпечення паритетної участі в реалізації загальнодержавних програм розвитку регіонів, розміщення державних замовлень; - зменшення дотаційності регіонів [1, С.127-134].

Особливу увагу слід звернути на регіональний рівень фінансово-кредитної сфери. Це обумовлено підвищенням ролі регіонів у фінансовому та економічному житті.

Регіональна фінансово-економічна система характеризується ускладненням господарської структури та інфраструктури, суттєвим зростанням підвищенням підприємницької ініціативи, розвитком зовнішньоекономічних контактів, орієнтацією на зарубіжні зв'язки. Окремі управлінські заходи щодо підтримки необхідного рівня безпеки необхідно поєднати у цілісну систему.

Теоретичні, методологічні та практичні аспекти забезпечення фінансової безпеки як специфічного виду суспільно-економічних відносин, які виникають між державою та суб'єктами соціально-економічних відносин, розглянуто в роботах О. Барановського, В. Бурцева, М. Єрмошенка.

Трансформації в економіці, фінансах та підприємництві, що мають місце на сьогодні в Україні, спричинили зміну уявлень про безпеку та стали поштовхом до переосмислення місця безпеки як умови подальшого розвитку фінансово-кредитних відносин. Поняття безпека набуває нового значення. Забезпечення її достатнього рівня передбачає існування механізму, який має в своїй основі організаційні та самоорганізаційні начала [4, С.160-167].

Поняття фінансової безпеки так само широке, як, власне, і тлумачення фінансів як економічної категорії. На сьогодні відсутнє єдине усталене визначення поняття "фінансова безпека". Наявні формулювання відображають лише окремі аспекти фінансової безпеки і не можуть претендувати на її однозначне та виключне трактування.

Фінансова безпека як дефініція розглядається під різними кутами, зокрема:

- з позицій ресурсно-функціонального підходу, фінансова безпека — захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання відповідних зобов'язань;
- з погляду статики, фінансова безпека — такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи і економічне зростання;
- у контексті нормативно-правового регламентування фінансова безпека передбачає створення таких умов функціонування фінансової системи, за яких, по-перше, фактично відсутня можливість спрямовувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання і, по-друге, до мінімуму знижена можливість зловживання фінансовими ресурсами [2, С.27-39].

Таким чином, з позицій різностороннього підходу фінансова безпека — захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання.

Фінансову безпеку будь-якої держави визначають такі фактории: рівень фінансової незалежності (при цьому велике значення має розмір зовнішньої фінансової допомоги з боку міжнародних фінансових інституцій, економічних угруповань, урядів окремих країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку); характер фінансово-кредитної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої), яку проводить держава; політичний клімат у країні; рівень законодавчого забезпечення функціонування фінансової сфери [5, С.101-104].

Фінансово-економічний організм країни є неоднорідним внаслідок нерівномірного розподілу доходів між регіонами, відмінностей у темпах зростання та рівнях безробіття. Тому при обґрунтуванні заходів слід брати до уваги ситуації на місцях. Необхідність регіоналізації фінансової політики є закономірною. Зміни, що відбуваються в регіональній фінансово-економічній політиці, передбачають об’єднання зусиль бізнесу, громадськості, самоврядування і держави.

Регіональні і місцеві органи влади стають ключовим чинником у розвитку територій. Необхідно створювати умови для реалізації регіонами свого потенціалу. Реформування фінансово-економічної системи припускає перебудову системи регіонального управління, змістом якої стає поєднання інтересів держави і регіонів для забезпечення фінансової безпеки. Фінансовий потенціал регіону як основа його фінансової безпеки залежить від участі в зовнішньоекономічній діяльності.

Стратегія фінансової безпеки має бути орієнтована на розробку і послідовне здійснення заходів щодо закріплення і розвитку позитивних процесів і подолання негативних тенденцій у сфері фінансових відносин. При цьому мають бути визначені цілі цієї стратегії та механізми їх реалізації. Державна стратегія фінансової безпеки і комплексна державна фінансова політика перебувають у тісному взаємозв'язку і взаємодії [3, С.25-31].

Отже, підсумовуючи проведене дослідження слід зауважити, що фінансова безпека не є статичною (на систему безпеки впливає конкретна ситуація, що складається на певному етапі соціально-економічного і політичного розвитку суспільства), то механізм забезпечення фінансової безпеки включає такі елементи: об'єктивний і всебічний моніторинг економіки і фінансової сфери з метою виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз інтересам об'єктів фінансової безпеки; розрахунок порогових граничнодопустимих значень фінансових та соціально-економічних показників (індикаторів), перевищення яких може провокувати фінансову нестабільність і фінансову кризу; діяльність держави щодо виявлення і попередження внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці.

Список використаних джерел:

1. Карлін М.І. Фінансова безпека України: начальний посібник. - К., 2010. – 421 с.
2. Качала Т.М. Сутність економічної безпеки як основи сталого розвитку економічної системи / Т.М. Качала // Сучасні перспективи розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання: Монографія / за ред. проф. Мігус І.П. – Черкаси: ТОВ «Макалут». – Черкаси, 2012. – С. 27- 39.
3. Криленко В.І. Економічна безпека регіону як складова забезпечення національної економічної безпеки / В.І. Криленко // Ефективна економіка. – 2013. – № 2. – С. 25-31.
4. Смирнов С.М. Формування системи забезпечення фінансової безпеки регіону / С.М. Смирнов // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". - Суми, 2008. - Вип. 23. - С. 160-167.
5. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство [монографія] / Ляшенко О.М., Погорелов Ю.С., Безбожний В.Л.; за заг. ред. Г.В. Козаченко. – Л: Елтон-2, 2010. – 282 с.

***Тетяна Черничко**, д.е.н., професор*
завідувач кафедри фінансів
***Тетяна Кучінка,** аспірант*
Мукачівський державний університет, м. Мукачево

СТАБІЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Дослідження причинно-наслідкової залежності між стабілізацією фінансово-кредитних відносин та динамікою економічного розвитку здійснюється з позиції: стабілізації фінансово-кредитних відносин як наслідку (результату) економічного розвитку; стабілізації фінансово-кредитних відносин як причини (основи) економічного розвитку.

При визначенні особливостей стабілізації фінансово-кредитних відносин як результату економічного розвитку необхідно підкреслити, що розвиток реального сектору економіки є первинним щодо формування фінансово-кредитних відносин. Це визначається тим, що рівень первинних доходів суб'єктів економічної діяльності, домогосподарств та держави виступає результатом розвитку матеріального виробництва. Саме в процесі матеріального виробництва закладається основа розвитку фінансових відносин. Рівень заощаджень, як вихідний пункт формування кредитних відносин, своєю чергою, також залежить від величини первинних доходів. Взаємозв'язок і взаємозалежність між економічним розвитком країни та стабілізацією фінансово-кредитних відносин в країні залежить, в першу чергу, від дієвості фінансово-кредитної системи.

У другому випадку метою дослідження повинно виступати визначення впливу стабілізації фінансово-кредитних відносин на процес виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ, послуг та доходів. У зв'язку з цим слід підкреслити, що джерела економічного розвитку перебувають виключно в реальному секторі економіки країни. Натомість зміна

фінансово-кредитних відносин може спричинити позитивний або руйнівний вплив на процеси та результати економічного розвитку: з одного боку, вони забезпечують стимулювання процесів створення та нагромадження необхідних фінансово-кредитних ресурсів, з іншого – недотримання принципів оптимальності та спрямованості може спричинити обмежувальний вплив відносно розвитку окремих галузей та секторів економіки [1].

У процесі формування елементів механізму стабілізації фінансово-кредитних відносин слід враховувати економічні, соціальні та інші параметри, що відповідають вимогам економічного розвитку.

Стабілізація фінансово-кредитних відносин як системне явище передбачає наявність наступних елементів: 1. Стабілізація фінансових відносин, пов'язаних зі створенням та використанням фінансових ресурсів суб'єктів господарювання. 2. Стабілізація фінансових відносин, пов'язаних зі створенням та використанням фінансових ресурсів домашніх господарств. 3. Стабілізація фінансових відносин, пов'язаних зі створенням та використанням загальнодержавних фінансових ресурсів. 4. Стабілізація кредитних відносин, пов'язаних з залученням та використанням тимчасово вільних фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та населення.

Стабілізація фінансових відносин, пов'язаних зі створенням та використанням фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, передбачає досягнення стійкої рівноваги між величиною грошових доходів і надходжень нефінансових підприємств та розміром грошових коштів, що призначені для виконання його фінансових зобов'язань і фінансування витрат по забезпеченню розширеного відтворення. В. Опарін визначає наступну спрямованість фінансових ресурсів підприємства: «…це сума коштів, спрямованих в основні та оборотні засоби підприємства, …на основі використання яких формується додана вартість» [2; с. 133].

Зростання величини фінансових ресурсів, спрямованих на виробничо-господарську діяльність, спричиняє позитивний вплив на обсяги виробництва товарів (наданих нефінансових послуг), що виступає чинником збільшення обсягів матеріального виробництва.

Стимулюючий ефект від стабілізації фінансових відносин на рівні суб'єктів господарювання полягає в тому, що саме на рівні виробничої діяльності відбувається процес формування доходів у суспільстві. Решта доходів, а саме від фінансової діяльності, від перерозподілу через фінансово-кредитну систему, так чи інакше відображає перерозподіл саме доходів, отриманих у результаті виробничої діяльності.

Зростання обсягів фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та стабілізація фінансових відносин пов'язаних з їх розподілом призводить до спіралеподібного розвитку реального сектору. Проте зазначені тенденції спрацьовують лише в тому випадку, якщо приріст фінансових ресурсів спрямовується в виробничо-господарську діяльність, тобто на виробництво та реалізацію продукції, відтворення основних засобів, операційну діяльність, на соціальні заходи.

В окремих випадках на рівні суб'єктів господарювання відбувається процес довготермінового чи безповоротного відволікання фінансових ресурсів з реального в фінансовий сектор. Подібна ситуація складається при домінуванні спекулятивних елементів фінансового сектору над механізмами, які визначають функціонування реального сектору економіки країни. Виникає феномен «відриву» фінансового сектору від реального («decoupling hypothesis»), коли «…сама фінансова система штучно створює особливо вигідні умови для себе» [3]. За цих умов частина фінансових відносин суб'єктів господарювання втрачає корельованість з виробництвом, динамікою попиту та пропозиції, набуває спекулятивного характеру, пов'язаного з високоризикованими та короткостроковими операціями з фінансовим капіталом.

Таким чином, основними завданнями стабілізації фінансових відносин суб'єктів господарювання як джерела економічного розвитку є зростання частки грошових доходів і надходжень нефінансових підприємств, які беруть участь у процесі розширеного відтворення. При цьому домінуючим чинником в реалізації економічних відносин повинна стати їх інвестиційна спрямованість шляхом заперечення та заміщення спекулятивного характеру операцій з фінансовим капіталом.

Наступним елементом, який характеризує стабілізацію фінансово-кредитних відносин, є сукупність відносин щодо акумулювання та використання грошових фондів і фінансових активів, необхідних для забезпечення життєдіяльності домогосподарств.

Мобілізація фінансово-кредитних відносин домогосподарств у сфері розподілу, обміну та споживання призводить до зміни всієї сукупності ринкових відносин в межах національної економіки.

Стабілізація фінансових відносин, пов'язаних зі створенням та використанням фінансових ресурсів домогосподарств, передбачає розробку заходів щодо зменшення впливу чинників, які виникають у процесі формування і використання доходів. За цих умов основним завданням стабілізації фінансових відносин є зростання (збереження) частки доходів домогосподарств у ВВП та підвищення рівня ефективності державних регулятивних інструментів щодо регламентування форм, характеру та спрямованості їх використання.

Досягнення запропонованих завдань на фоні стимулювання інвестиційної активності домогосподарств повинно позитивно вплинути на реальний сектор економіки країни. Оскільки доходи домогосподарств формують платоспроможний попит населення, виконують стимулюючу роль у виробничому процесі, та, через систему оподаткування, беруть участь у формуванні загальнодержавних фінансових ресурсів, їх поступове та економічно обґрунтоване зростання виступає одним з чинників економічного розвитку.

Визначення стабілізації фінансових відносин домогосподарств як джерела економічного розвитку є можливим за умови, що заощадження домогосподарств спрямовуються на приріст споживчих та інвестиційних товарів. Причому інвестиційна спрямованість на перших етапах розвитку повинна бути переважаючою. В іншому випадку це спричинить додатковий

інфляційний тиск на товарний ринок країни. Таким чином, стимулюючий вплив від стабілізації фінансових відносин, в першу чергу, залежить від рівня розвитку фінансових інститутів і механізмів, які забезпечують реалізацію заощаджувальної та інвестиційної функції домогосподарств.

Серед параметрів, які характеризують вплив стабілізації фінансових відносин, пов'язаних з акумулюванням та використанням фінансових ресурсів домогосподарств, можна виділити наступні: встановлення прямої залежності основної частини доходів домогосподарств від результатів праці та рівня економічної діяльності суб'єктів господарювання; відсутність значної диференціації доходів і дискримінації в їх формуванні; переважання у структурі доходів домогосподарств частки, пов'язаної з трудовими джерелами доходів; зростання обсягів індивідуальних заощаджень в межах банківської системи країни; зростання ролі вкладів домогосподарств як джерела кредитних ресурсів банківської системи.

Стабілізація фінансових відносин, пов'язаних зі створенням та використанням загальнодержавних фінансових ресурсів, набуває вагомого значення в умовах посилення ролі держави в регулюванні економічних та соціальних процесів.

Усю сукупність фінансових відносин можна умовно поділити на дві групи: перша – це відносини в сфері державних фінансів: між державою та суб'єктами господарювання і домогосподарствами на предмет платежів до бюджету та позабюджетних фондів, а також фінансування з них; між державою та її кредиторами на фінансових ринках; між органами державного управління різних рівнів. З їх допомогою держава концентрує в своїх руках значну частину національного доходу; друга – це відносини, в яких держава не бере безпосередньої участі, проте опосередковано впливає шляхом застосування різних форм регулювання та управління. Ця група відносин характеризує участь держави у відтворювальному процесі, в підтримці соціально-економічної стабільності та збалансованості на мікро- та макроекономічному рівнях, забезпеченні впливу на темпи економічного розвитку.

Обидві частини фінансових відносин корегуються та встановлюються державою з врахуванням загальних завдань розвитку країни, особливостей загальноекономічного стану, загальносвітової фінансової ситуації, що і формує зміст державного регулювання фінансових відносин.

Стабілізація фінансових відносин, пов'язаних зі створенням та використанням загальнодержавних фінансових ресурсів, забезпечується досягненням стійкої збалансованості між обсягом суспільної потреби в фінансових ресурсах та їх розміром, що акумулюється в бюджетній системі країни, позабюджетних фондах та у вигляді державного кредиту. Процес стабілізації не повинен звужувати можливості розвитку фінансових ресурсів, нормалізації відтворювального процесу, досягнення стійкого економічного розвитку. Основна мета стабілізації – зациклити (замкнути) кругообіг фінансових ресурсів на національну економіку, спрямувати основні фінансові потоки в реальний сектор економіки країни.

Серед основних параметрів, які характеризують вплив стабілізації фінансових відносин, пов'язаних зі створенням та використанням загальнодержавних фінансових ресурсів, на економічний розвиток країни, можна виділити наступні: зменшення (ліквідація) дефіциту фінансових ресурсів, які акумулюються в загальнодержавному фонді; зміна пропорцій перерозподілу фінансових ресурсів між державою та суб'єктами ринкової економіки на користь останніх, з метою стимулювання відтворювальних процесів та збереження принципу матеріальної зацікавленості учасників економічної діяльності; оптимізація структури та обсягів державних видатків шляхом збільшення частки продуктивних видатків (які забезпечують економічний та соціальний розвиток, поліпшують якісні та кількісні характеристики людських ресурсів).

В умовах обмежених обсягів фінансових ресурсів, що функціонують в межах національної економіки, вагомого значення набуває оптимізація процесу акумуляції та розміщення кредитних ресурсів. Кредит активно впливає (позитивно або негативно) на економічний розвиток країни.

Список використаних джерел:

1. Кабанов В. Г. Активізація фінансових інвестицій як складова стратегії стабілізації та зростання економіки / В.Г. Кабанов // Фінанси України. – 2010. – №5. – С. 39-47.
2. Опарін В.М. Фінанси:загальна теорія / В.М. Опарін. – К.: Вид. КНЕУ, 2002. – 240 с.
3. Луцішин З. Формування глобальної фінансової архітектури світового господарства: Автореф. дис. д-ра екон. наук 08.05.01. – К., 2003. – 40 с.

***Микола Юхимук**, студент*
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк
Науковий керівник: Ніколаєва А.М., к.е.н., доцент

ФІНАНСОВІ ПІРАМІДИ ЯК ЗАГРОЗА ДЕРЖАВІ І СУСПІЛЬСТВУ ВЦІЛОМУ

Суспільство пройшло досить значний період розвитку і становлення, ставши високоморальним, толерантним та винахідливим. Досягнувши досить суттєвого ступеня розвитку, першочергові прагнення людей не змінилися, збільшились лише їх розміри, а тому пропорційно зросли й масштаби фінансових афер. Бажання стати заможнішим породжує утворення пірамідальних структур. Фінансова піраміда – це організація, членство в якій набувається за умови внесення певних платежів, внесків чи іншої оплати і дозволяє отримувати прибуток членам організації в залежності від кількості залучених ними учасників [1].

Ознаками такої організації є: відсутність документації, яка надає їм право займатися певним видом діяльності; існування не більше 2 років; наявність певної ієрархічності; прибутки в основному отримують вищі рівні ієрархії, а нижчі залишаються нічим; відсутність товару як предмету продажу. Українці вперше познайомились з фінансовими пірамідами в 1994 році і саме вона асоціюється зі славнозвісними трьома літерами МММ. Кількість ошуканих

вкладників цієї фінансової піраміди сягнула 20 мільйонів на загальну суму $5 мільярдів [2]. Після цієї події, здавалось, що український народ припинить вірити в такі установи і вкладати в них кошти. Однак, це не так. Причина криється в тому, що пропозиція від такої установи є дуже заманливою, оскільки не вимагає прикладання значних зусиль в отриманні доходу: вклав і очікуй значних надходжень. Також вагомим стимулом функціонування для фінансових пірамід є асиметрія інформації на фінансовому ринку, недостатньо регламентовані закони які б захищали права звичайного населення від таких структур. Кількість фінансових пірамід в 2013 р. в Україні становила до трьох сотень у вигляді різноманітних форм товариств, що надають інформаційні, страхові, кредитні та інші послуги. На сьогодні фінансові піраміди є різновидом гральних автоматів, адже в них наявний ризик перед вкладником, перед яким дана ситуація як азарт і можливість отримати прибуток як лотерея: або отримуєш, або ні. Такі організації виникають і набувають особливого масштабного поширення у часи економічних криз. За даними статистики, 35 млн. осіб постраждали від фінансових пірамід за останні 10 років.

Небезпеку для держави фінансові піраміди являють тим, що з обігу вилучається значна сума коштів грошово-кредитної системи, що може призвести до інфляції, оскільки в населення може виникнути попит на гроші, яких на даний час немає в економіці країни. Також відсутність коштів позначається на тому, що інвестиції зі сторони населення здійснюються все меншим і меншим обсягом. Діяльність пірамід сприяє спаду виробництва, зростанню злочинності у її фінансовій сфері. Сама розмова з клієнтами побудована на принципі НЛП (нейролінгвістичного програмування), саме його використовують як потужний інформаційно-психологічний вплив на приватних інвесторів. Також це призводить до зростання соціальної напруги, а саме: безробіття, населення стає все менш лояльним до держави і цим держава втрачає підтримку зі сторони населення. Особа, яка є учасником фінансової піраміди, навіть якщо вона сама не зазнає фінансових, матеріальних та моральних потрясінь, в решті решт стає причиною цих проблем для інших людей, яких вона притягнула до фінансової піраміди. До них належать усі, хто надає махінаторам приміщення, транспорт, технічні засоби чи будь-яке інше майно, а також рекламують фінансову піраміду. За даними дослідження О.О. Козака, за весь період існування фінансових пірамід постраждало 10-15 млн. населення України та зникло з обігу понад 57,3 млн. доларів США [3]. А це дуже негативне явище для країни, оскільки саме ці зниклі кошти осідають на рахунках в офшорах і цим відбувається вивезення капіталу з країни. Через це фінансова система країни розшатується, що призводить до закриття багатьох компаній, їхнього банкрутства чи ліквідації, небажання іноземних інвесторів вкладати інвестиції в країну і вести на її теренах свій власний бізнес. Також це і погана репутація країни на міжнародній арені.

Щоб побороти цей вірус і не дати йому поширюватись держава повинна потурбуватись про те, аби її громадяни мали можливість проходити безкоштовні курси, які б робили їх фінансово грамотними. Також про діяльність цих установ повинно говоритись у ЗМІ з метою «озброїти»

пересічного громадянина країни. У державі мають діяти канали поширення інформації, які б протидіяли шкідливим медіавірусам, що спонукають до вкладень у фінансові піраміди. В Україні, на приклад, організацію та координацію функціонування таких каналів може здійснювати Рада національної безпеки і оборони. Також методом боротьби можуть бути саморегулівні організації і національні комісії з регулювання фінансових ринків. Саме вони можуть розміщувати на своїх сайтах інформацію про підозрілість інвестування в ті чи інші компанії, які в кінцевому результаті обмежуть обсяг поглинання пірамідальними структурами фінансових ресурсів. Таким чином, запровадження саме таких заходів сприятиме якщо не повній ліквідації пірамід, то значному їхньому скороченню.

Список використаних джерел:

1. Фінансова піраміда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Фінансова_піраміда.

2. Бас А. Фінансові піраміди: як вберегтися від шахрайства [Електронний ресурс] / Анатоль Бас. – Режим доступу: http://jobs.kh.ua/news/view_useful.php?id=979.

3. Коваленко О.Ю. Економічні наслідки діяльності фінансових пірамід для суспільства / О.Ю. Коваленко // Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В.И. Вернадского. Серия «Экономика и управление». – Том 27 (66). – 2014. – № 4. – С. 71-80.

Наукове видання

МОДЕРНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ ТА ГРОМАДИ: НАУКОВИЙ ПОГЛЯД

Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції

(29 жовтня 2015 р., м. Ужгород)

М 74 Модернізація фінансово-кредитної стратегії розвитку регіону та громади: науковий погляд: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 29 жовтня 2015 р.) – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2015. – 419 с.

Збірник укладено за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Модернізація фінансово-кредитної стратегії розвитку регіону та громади: науковий погляд», яка відбулася 29 жовтня 2015р. в ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Матеріали авторів містять різні точки зору з теоретичних та прикладних проблем розвитку регіону та громади в контексті його фінансово-кредитного забезпечення: фінансових механізмів розвитку підприємництва та фінансової безпеки регіону, розбудови ринку банківських і небанківських фінансових послуг, бюджетної децентралізації, що в сукупності виступають ключовими факторами регіонального розвитку та розвитку громад.

Матеріали друкуються в авторській редакції. *Редакція не завжди поділяє думку та погляди авторів. Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.*

УДК 336 (477) (063)
ББК У9 (4Укр) 26 л 0